ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1
SAMEDI
1er NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 22.065 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.065

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՋՈԿԱՏՆԵՐԸ՝ ՔԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳ ՊԱՀԵՍՏԻՆԵՐԸ

Այժէ Հիւր «Թարաֆ» թերթի խմբագրութեան մաս կազմող այն լրագրողուհին է որ յաճախ զրնէը կը թաթխէ Թուրքիոյ համար թափուր նիւթերու կազմաթին մէջ: Միակը չէ ատիկա ընդ, բայց իր պարագային հայ երեւութական անկեղծութեան մը քօղին տակ պաշտօնական տեսակէտին ծառայելու նպատակը:

Հոկտեմբեր 26ին Ա. Հիւր նիւթ ըրած է քան դասակարգ զինուորագրութիւնը որ փոքրամասնութեան 1915էն եռքի մըննայորդացը մաքրագործելու հերթական արարքն էր Թուրքիոյ մէջ: Այդ մասին Ազգային ժողովը ընդառաջելով Ազգային պաշտպանութեան նախարարութեան առաջարկին, բուռն վէճերէ եռք վճիռ արձակած էր... Ապրիլ 22ի մը (1941): 1896-1913ի միջեւ ծնած բոլոր ոչ մահմետական այրերը պիտի զինակոչուէին, ծառայելու համար Շինարարութեան նախարարութեան:

Լրագրողուհին այդ վճիռը կը բացատրէ Բ. աշխարհամարտի ընթացքով. նպաստական զօրքերը Ցունաստանը գրաւած ու մօտեցած էին Թուրքիոյ: Թուրք կառավարութիւնը կը վախնար որ անոնց յաջորդ թիրախը Թուրքիան կ'ըլլար: Մայիսին Պոլիսէն 25-42 տարեկանի միջեւ չորջ 12 հազար ոչ մահմետական զինակոչուեցան: Կազդուրութիւնը դադրեցաւ ըլլալուն, ենթակաները իրենց դուռը հասած զօրահաւաք պաշտօնեաներէն կը տեղեկանային կացութեան: Ցետոյ զինակոչուեցան Թուրքիոյ ամէն կողմէն ոչ մահմետական այրերն ալ: Լա՛ւ, քանի որ վտանգը այդքան մեծ էր, ինչո՞ւ միայն ոչ մահմետականները կը զինակոչուէին: Անշուշտ, կառավարութիւնը վախցած էր որ զրաման պարագայի մը ոչ մահմետականները հինգերորդ շարասիւնի դեր պիտի կատարեն:

Ա. Հիւր այս նախաբանէն եռք կը մէջբերէ Օհաննէս Կառավարեանի յուշերէն հօրը զօրակոչուելուն պատմութիւնը, Ք. Եալչընի հատորէն:

Շարունակելով, կը գրէ թէ «կեավուր» զինուորներուն զէնք տրուած չէր, իսկ որպէս հագուստ, տրուած էին 1939ի երզընկայի երկրաշարժին Ցունաստանէն որպէս օժանդակութիւն ղրկուած աղբահաւաքի համազգեստները: Այդ «զինուորները» ղրկուած էին ճամբարներ, որոնք հաստատուած էին մժեղներով լեցուն, ջերմի բոյն ճահիճներու, խոնաւ, ցեխոտ, անջուր ու կիզիչ վայրերու մէջ: Աչխատանքի մղուած էին Զոնկուլտաքի փապուղիին, Անգարայի Երիտասարդական հանրապարտէզին չինութեան, Աֆիոնի, Գարապիւքի, Գոնիայի, Գիւթահիայի մէջ ճամբու չինութեան, քար կոտրելու նման ծանր գործերու մէջ: Բայց ամէնէն ծանրակշիռը այն եղած էր որ որպէս «կեավուր զինուորներ» ծաղրանքի նշաւակ եղած, վարկաբեկուած էին:

Ա. Հիւր այս կարգադրութեամբ հասկնալի կ'ըլլայ որ ինչո՛ւ 1930ի փրկագինի օրէնքը վճարողներուն պարտադիր կ'ընէր փոխանակ 18 ամսուան, վեցամսեայ զինուորութեան ծառայութիւնը: Կառավարութիւնը չէր ուզեր ոչ մահմետականներ տեսնել բանակին մէջ: Արդէն 1941ին պահեստի սպայութեան քննութիւններուն ոչ մէկ ոչ մահմետական յաջողած էր: Իսկ 20 դասակարգ պահեստիները զապթնակէտը կը կազմէին «ներքին թշնամի»ի հալածախտին: Իսկական պատահարներու, նաեւ որոշ ըսի - ըսուներու պատճառով այդ զինուորները հաւատացած էին թէ զօրակոչուած են բնաջնջուելու նպատակով: Ի՞նչպէս տարբեր կրնար ըլլալ, երբ իրենց փորած փոսերուն վըրայ հսկող տասնապետները կը գոչէին. «Ա՛յս փոսերը ձեր գերեզմանը պիտի ըլլան»:

Ա. Հիւր իր գրութիւնը կ'աւարտէ յիշելով մառեչալ Ֆ. Զաքմաքը որուն կը վերագրուի քան դասակարգ զինուորներուն ողջ-առողջ տուն վերադարձը (քանկան է, ջերմին, ճահիճին, ցուրտին ու օթին դիմացածներուն), 1942 Յուլիս 27ին: Ծանօթ հրեայ գործարար Վ. Հաքքօ յիշելով այդ վերադարձը, կ'ըսէ թէ ուրախացած էին, բայց ոչ ոք կրնար երաշխաւորել թէ երեք օր եռք կրկին պիտի չկանչուէին: Իսկ Ա. Հիւր կ'եզրակացնէ. «Վ. Հաքքոյի զգացումները զինքը չէին խաբած. երեքուկէս ամիս եռք, 1942 Նոյեմբեր 11ին, կը հրապարակուէր երկրին ոչ մահմետականներուն մուխը մարելու կոչուած Ունեւորութեան տուրքը...»:

* * *

ԹԱՐԲԵՐԴԸ ՑԻՇԵԼՈՎ

«Ենի Պուրսա» կայքէջին վրայ Հոկտ. 29ին զեռեղուած էջ մը կը խօսի Խարբերդի անցեալին մասին: Հեղինակը՝ էրսոյ Սոյտան «Աբեւելեան Անատոլուի երբեմնի ամէնէն երեւելի պատմական ոստանը» կը կոչէ զայն: Կ'ըսէ թէ ժթ. դարուն չերքէզներու դէմ յաջորդական արշաւանքներէ ետք Օսմանեան կայսրութիւնը հաստատած էր Խարբերդի մէջ ալ Հայեր, Յոյներ, Ասորիներ կ'ապրէին: Վերջալ Գիւլհանէի տուեալներով 1890ական տարիներու սկիզբին քաղաքին կեդրոնական շրջանին մէջ 12 հազր 600 իսլամի հետ 6.947 Հայ (լուսաւորչական, բողոքական, կաթողիկէ), 453 Յոյն կ'ապրէր: Խարբերդի չուրջբոլորը կար 40 հայկական գիւղ: Այսօր մէկ ձեռքի մատներուն թիւով ասորի եւ հայ ընտանիք կ'ապրի Էլազըղ վերամկրտուած Խարբերդի մէջ: Գործող միակ եկեղեցին ասորական Ս. Մարիամ Աստուածածինն է: Ան ալ երկար ժամանակ փակ մնացած, 2000ին նորոգուած ու պաշտամունքի բացուած է: Խարբերդի հայկական թաղերու Ս. Ստեփանոս, Ս. Նշան, Ս. Յակոբ եւ Ս. Կարապետ եկեղեցիներէն միայն վերջինին փլատակները մնացած են այսօր:

Եկեղեցիներէն եռք կը յիշուին վարժարանները. յոդուածագիրը կ'ըսէ թէ ժթ. դարուն ամերիկացի, Ֆրանսացի, գերմանացի միսիոնարներ իրենց բացած դպրոցներով կաթողիկէ եւ բողոքական համայնքներու ստեղծումին պատճառ եղած են: Ամէնէն կարեւորը ամերիկեան Եփրատ գոլէճն էր: Խարբերդի մէջ կային նաեւ (1859-1915) հայկական դպրեվանք մը եւ որբանոց մը, եւլն.:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱԶԳԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ ՔՐՏԵՐԷՆ ԳՐՔՈՑԿ

Քրտամէտ ՏՓՓ կուսակցութեան կողմէ Ազգային ժողովին մէջ ցրուած քըրտերէն գրքոյկ մը հակազդեցութիւններու տեղի տուած է: Ընդդիմադիր երեսփոխան Մ. Էօզեւրէք դժգոհութիւն յայտնած է գրքոյկին քրտական դոյներուն (դեղին, կարմիր, կանանչ) եւ պարունակութեան: Ըսած է թէ չատ վարպետօրէն հոն դաշնակցային համակարգի մը առաջարկը կ'ըլլայ, «ժողովրդավարական ինքնավարութեան» պիտակով:

Երեսփոխանը չեչտած է թէ քրտերէն հրատարակութիւնը արգիլուած չէ Թուրքիոյ մէջ, բայց գրքոյկին միջուկը անընդունելի է, Թուրքիան մասնատելու մօտեցումով: Աւելցուցած է թէ իրենք ճուլումի դէմ համարկումի կողմնակից են, ուստի չատագով՝ ազգային սահմաններու մէջ, առանց ցեղի, կրօնքի խտրութեան, որպէս մէկ պետութիւն համակեցութեան:

թիւններու դէմ յայտարարութիւններով հանդէս եկած էր. հանրային կարծիքը յատկապէս զբաղեցուցած էր իրեն Հայաստանի քաղաքացիութիւնը մերժելու իշխանութիւններու կեցուածքը (ինք ըստիւրքահայ է), յետոյ երկրէն վտարելու տրամադրութիւնը:

Խմբակը Հոկտ. 30ին յայտարարելով «Միացում»ի հիմնումը, չեչտած է թէ իրենց նպատակը ազատագրուած տարածքներու պաշտպանութիւնն է, Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման ներկային մտահոգող փուլերուն դէմ հանրային ուշադրութեան կեդրոնացումը: Անոնք կ'ուզեն նաեւ որ Հայաստան ճանչնայ Ղարաբաղի անկախութիւնը, 1994ի հրադադարին սահմանները եւ Հայաստանի հետ յառաջիկայ միացումին հեռանկարով:

«Միացում»ը իր նպատակներէն կը նկատէ նաեւ Հայաստանի ներկայի իշխանութեան հրաժարումը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՐԱԹԵՐԹԵՐԸ կրցան լոյս տեսնել Հոկտեմբեր 31ին եւ ազգային մամուլի բոլոր տնօրէնները հրապարակաւ կը բողոքեն, քանի կացութիւնը որ արդէն տագնապալի է դրաւոր մամուլին համար, չատ աւելի տագնապալի կը դառնայ նոր վնասներով: Պատճառն է էն. էմ. փէ. փէ.ի Սէ. ժէ. Թէ.ի սենսիքային ընդդիմութիւնը նախատեսուած փոփոխութիւններուն (փարիզեան շրջանի մէկ կեդրոնի փակումը և այլ փոփոխութիւններ):

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ գործազրկութիւնը նոր յաւելում մը կրած է Սեպտեմբերին 8000 նոր գործազուրկներով, ինչ որ 0,4%ի յաւելում կը նշանակէ: Գլխաւոր զոհերն են երիտասարդները եւ այս թիւերուն աղբիւրը պաշտօնական է, ինչ որ տընտեսութեան նախարարութիւնը ըսած տուած է որ «գործազրկութիւնը զսպուած յաւելում մը» կ'արձանագրէ: Բազմաթիւ ձեռնարկներ կը չարունակեն դուռները փակել: Ոմանք, ինչպէս ԳԱՄԻՖ-ը, սըպանակացած են: Տագնապը մեծ է նաեւ կառքերու վաճառման ճիւղին մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ տնտեսական մոայլ վիճակը եւ կարգ մը նախատեսութիւններ պատճառ են որ գործազուրկի չարժումներ ըլլան գալիք չաբթուան ընթացքին: Այսպէս, Նոյեմբեր 4էն 8, էր-Ֆրանսի ութ սենսիքաները գործազուրկի կը դիմեն, որովհետեւ կը նախատեսուի օդաչուներու հանգստեան կոչուելու տարիքը 60էն 65ի բարձրացնել: Միւս կողմէ, Նոյեմբեր 6ին ալ երկաթուղին գործազուրկի կը դիմէ:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ՖՈՆՏԻ տնօրէնը՝ Տոմինիք Սթրօս-Քահն երկար հարցազրոյցով մը Մոնտի (Հոկտ. 31) հինգ բարենորոգումներէ բաղկացած լուծում մը գտած է ֆինանսական տագնապին որպէս դարմանում եւ իր այդ ծրագիրը պիտի ներկայացնէ Նոյեմբեր 15ի Ուաշինկթընի 20ներու վեհաժողովին: Կ'ուզէ աւելի ճկուն դարձնել ներկայ դրութիւնը եւ պիտի յանձնարարէ աւելցնել Ֆոնտին եկամուտները, ինչպէս կ'ուզեն կարգ մը էրկիրներ, կարճ ժամանակի վարկերու համար:

ՆՆԱՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ (Գէս տ'Էվփարնեը) մէկ պաշտօնեան, ինչ որ թրէյտըր մկրտուած է ընթացիկ գործա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՒԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Ցառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (346) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.-

Սիմոն Վրացեանի ցամակ մը
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Շահան Շահնուրի անտիպ ցամակ մը
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Աբրահամ Ալիխեանի տեղը
մեր իրականութեան
եւ գրականութեան մէջ
ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Un centre d'art contemporain
à Yerevan — Ch. MATOSSIAN

ՀԱԴՐՈՒԹԻ ՎԱՐՉԱԿԱԶՄԻ ՂԵԿԱՎԱՐԸ՝ «ԿԻՆ ԽՄԲԱԳԻՐ ՉԵՄ ՈՒԶՈՒՄ» ԿԱՄ՝ ՅԵՏՄԱՀՈՒ ՉՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԻՑԻ ՄԸ

Չոր ու ցամաք աշխարհագրական տեղեկութիւն մը կրկնել է ըսել թէ Հադրութը Լեռնային Ղարաբաղի ամէնէն հարաւային շրջանն է: Ճիշդ է որ այդ տեղեկութիւնը ենթադրել կու տայ որոշ իրականութիւններ. օրինակ, այն թէ ճակատային գիծ մը կը պահէ հակառակորդին դէմ յանդիման, թէ պատերազմին անլուր ծանրութեամբ կրած է յարձակումին հետեւանքները, թէ հրազադարի մէկուկէս տասնամեակը վերականգնումի շրջան եղած է ու կը շարունակէ ըլլալ անոր համար: Սակայն, Հադրութի յատկապէս հին թաղին փողոցներուն մէջ, աչքնաց աղուոր արեւուն տակ քալել դեղնած ծառերու եւ կիսաւեր տուներու եզերած զառիվերն ի վեր, տեղացիներու հետ, պատերազմի տառապանքն ու յաղորդած արդար հպարտութեան կենդանի պատումին ականջալուր կ'ընէ մարդս: Անոնք անպայման կը պատմեն ըմբոկածումին արհաւիրքին տակ նըկուղներու մէջ անցուած օրերն ու դիւերները. մանաւանդ որ շրջանը կը գտնուի երկու կողմէն բարձր լեռներու հովիտին մէջ ու թշնամին կրակ լեցուցած է երկու կողմի բարձունքներէն, հովիտին մէջ բանաստղուած հադրութցիներուն վրայ: Ինչ կը վերաբերի այդ անցեալին յաղորդած հպարտութեան, անոր առաջին տուեալը այն է որ արտագաղթող գրեթէ չեն ունեցած, երկրորդը՝ չինարարութեան ակներեւ թափը: Իրաւ ալ, պատերազմի դոհերու յուշարձանին բարձունքէն չուրջբոլորին դարձող ակնարկ մը կը հանդիպի լերան հանդիպակաց կողին վրայ կոկիկ, մաքուր, ըստ երեւոյթին չէնքերով թաղերու, որոնց ուղղութեամբ կը զարգանայ Հադրութը, անդին՝ պատմութեան բաց գիրքի պէս ճգած-պահած՝ կիսով լքուած փողոցներու դօսին:

2006ի աշնանային այդ պատյին, պատերազմին ու վազըզայինին արընչուած մէկ ուշագրաւ էր ղեկավարութեան (թէ՛ հանրապետական, թէ՛ շրջանային) կապուած յոյսերու բաժինը: Այդ յոյսերուն կ'ընկերանար յայտնի լաւատեսութիւն մը. կար հաւատքը թէ այսօր չէ, վաղը, ամէնէն ուշը միւս օր, կու գար Հադրութի կարգը. բնակարանները չուր կ'ունենային, կազ կ'ունենային, կը կատարուէր կենսականը, յետոյ անհրաժեշտը. ու քայլ առ քայլ շրջանը կը մասնակցէր անկախ պետութեան կառուցումի ծանրագոյն, բայց գերազոյն գործին: Նման հաւատք արտայայտած էին Հադրութցիները, ՀՂՀ նախագահութեան Բ. Սահակեանի ընտրութեան առթիւ ալ, բսելով թէ անոր գերդաստանը Հադրութէն է ու ինք՝ ծանօթ որպէս անկաշառ, արդարադատ անձնաւորութիւն:

Այդ աղուոր անկիւնին հանրային կարծիքը ամրան սկիզբը վրդովեցաւ չոջանին թերթին առընչուած ծուռ կարգադրութեան մը պատճառով որ յայտնապէս խախտած է հաւատքները, դարմանքի հետ ընդվզումի հակադրեցութիւններու պատճառ եղած: Ու կատարուածին մասին տեղւոյն վրայ պատերասըուած փոքր թղթածրարն ալ հրատարակութեան հասցէ մը չէ յաջողած գտնել....

«Մի խումբ անկախ լրագրողներ» ստորագրուած այդ թղթածրարը տեղացիներու վկայութիւններով, հակազդեցութիւններով կ'արձագանգէ չրջանային «Դիզակ» թերթին խմբագրութեան մէջ կատարուած կամայական միջամտութեան որ պատնացուցած է չատեր:

Այդ թերթին գլխաւոր խմբագիրը Եուրի Մադունցի պաշտօնին յանկարծ վերջ տրուած է Յունիսին, յայտնապէս, տեղը նշանակելու համար երիտասարդ ու անփորձ մէկը, որ ըստ նոյն թղթածրարին, մասնագիտական պակասները լրացնող ուրիշ ազդակներու տէր է, ըլլալով կրթութեան վարիչին զաւակը...: Անոր նշանակումով 32 տարուան վաստակի տէր խմբագիրին խոր վիրաւորանքին հետ անտեսութեան մատնուած է խմբագրական կապմէն գլխաւոր արժանաւոր յաղորդ Արփի Վանեանի վիճակած արհամարհանքը:

Ե. Մադունց ուրիչ ժամանակի մը, ուրիչ մտայնութեան մը մարդն էր. Հադրութի հին թաղերուն մէջ մեր չրջագայութեան դիպուածով մատնակից դարձած, իր խօսքերը համեմած էր Վ. Հիւկոյէն ու Ֆրանսայի այլ գրողներէ տողեր արտասանելով: 1976ին Ռուսաստանէն համալսարանի երկու վկայականով -լրագրութիւն ու իրաւաբանութիւն- վերադարձած էր ծննդավայրը ուր իրեն յանձնուած էր «Դիզակ»ի խմբագրութիւնը: 1994ին, ինչպէս կը պատմէ, տպարանը ամբաստծութեան հետեւանքով անգործածելի դարձեր էր. պէտք էր վերականգնել, ենթադրելի -չեզածմիջոցներով: Այդ աչխատանքին մէջ իրեն օգնական ունեցած էր էջադրող Օհանեանը, ապա դործի առած «դպրոցը նոր աւարտած, 17ամեայ Արփին»: Երբ այս վերջինը Երեւանի մէջ աւարտած է համալսարանի լրագրութեան բաժինը, գլխաւոր խմբագիրը ամէնէն ուրախացողը եղած է, իր յայտնագործութեան համար «ուղղակի եօթներորդ երկնքում» զգալով ինքզինք ու «հոգեպէս հանգիստ, թերթի ապագայի համար»:

«1997ին էր, Հադրութում դեռ չգիտէին թէ ինչ է համակարգիչը, սակայն Արփին ստիպեց ինձ, համոզեց այն ժամանակուայ շրջվարչակազմի դեկավար Ս. Սարգսեանին, որ ի դէպ հաւատաց ու վստահեց 20ամեայ աղջկան, և անցաւ համակարգչային տպագրութեամբ թերթին: Ինքն իր հաշուին Երեւանում սովորեց թերթի աշխատանքը, իր մեքենով գնեց համակարգիչը, ետկաւ, հոգեկան ինչպիսի ծանր ու տագնապալից ապրումներով լոյս ընծայեց նոր տեսակի թերթի առաջին համարը» վկայած է Ե. Մադունց: Ապա արդարօրէն հարց կու տայ թէ ինչո՛ւ նման մէկը մէկդի ձգուելով գլխաւոր խմբագիր նշանակուած է անփորձ, լրագրութեան հետ մտնելու կապէ զուրկ երիտասարդը. կը չեչտէ. «Չէ՞ որ ինստիտուտի այստեղ անգամ անձի մէջ չէ, այլ երեւոյթի»:

Իր պոռթկումին մէջ անպատասխան մնալու դատապարտուած է նաեւ անոր հարցումը թէ «ինչո՞ւ Գէորգեանը (վարչակազմի ղեկավար) ռիսկ է անում ասել՝ ես կին խմբագիր չեմ ուզում»...

Հարցականները -իր եւ ուրիչներուն- անպատասխան, իսկ պաչտօնէն արձակուելուն մորմոքը անմխիթարելի կը մնան յաւէտ, Հադրութի «ամենագրագէտ, ամենազարգացած ու խաղաղակրթուած մարդկանցից մէկ»ին՝ Եուրի Մադունցին համար որ ցաւը սրտին մատցաւ վերջերս: Անոր մահախօսականը լոյս տեսաւ «Ազատ Արցախ»ի մէջ, Արփի Վանեանի ստորագրութեամբ: Ան կը նկարագրէ «Դիզակ»ը վերականգնելու անոր հաւատարիմ ոգեկոչումը. «Գիշերները տուն չէր գնում, որ հասցնի (ճնում էր աթոռների, ցուրտ ու խոնաւ տպարանում): Նախկին աշխատողներից մէկի հետ լինոտիպն էին ուսումնասիրում, վերականգնում, շարուածք անում: Երկուսով՝ երկուսն էլ անտեղեակ այդ գործին: Ու ստացուեց: Դա տօն էր, մեծ տօն, երբ լոյս ընծայուեց յետպատերազմեան թերթի առաջին համարը»: Կը գրէ նաեւ իրենց վերջին հանդիպումին մասին. «Վրդովուած ու վիրաւորուած էր: Ասաց. "Նորաձեւական խմբագիրը հրամայել է ցրիչին ինձ թերթ չտալ: Չէ, դու ասա՝ պատկերացնո՞ւմ ես"»:

«Դիզակ»ը, ինչպէս նչուած է «Խումբ մը անկախ լրագրողներ»ու թղթածրարին մէջ, 350 բաժանորդ ունեցող չրջանային թերթ մըն է. կարելի է հարց տալ թէ ի՛նչ խմաստ կ'ունենայ փարիզեան արձագանգը անոր ի վերջոյ ներքին խոհանոցի անհամութեան:

Հարցումին պատասխանը քանի մը կէտ կը պարփակէ. առաջինը յետմահու գօրակցութեան մը ինքնեկ տրամադրութիւնն է հեռաւոր գործակիցի մը, որ այնքան անարդարօրէն սրտի մորմոքով բաժնուած է այս աչխարհէն, այնքան աքնելէ եաք:

Երկրորդը՝ բաժնելն է անարդարութեան չերտը որ վարչական դէմքի մը կամայականութեամբ վիճակած է «Յառաջ»ի եւս աչխատակից, արձակագիրը ու բանաստեղծ Արփի Վանեանին որուն էջերը ընթացիկ թիւերու, թէ «Մխոք եւ արուեստ»ի մէջ, աննկատ չեն մնացած ընթերցողներէ:

Իսկ արձագանգելու պարտադրող երրորդ ազդակը «երեւոյթին իմաստն» է, ողբացեալ խմբագրին բըռնադրումով: Ազդակ որ չատ աւելի տարողունակ է, ցաւցնող, քան՝ նոյնիսկ Ե. Մարդունցի վիճակած ապերախտութեան մորմոքն ու Ա. Վանեանի անտեսումին ընդվզումը:

Յատկապէս այս վերջին կէտը լաւագոյնս արտայայտուած է Հադրութցի կարինէին անդրադարձով. ան կ'ըսէ իրեն դիմող լրագրողներուն. «Ես շատ կ'ուզեցայի, որ մեր երկրի յարգարժան նախագահը ընթերցէր իմ տողերը: Երբ մենք գրնում էինք երկրի նախագահի ընտրութիւններին, համոզուած ու հաւատացած էինք որ ահա ՎԵՐՋՊԷՍ գալիս է մի մարդ, ով կարող է որեւէ բան փոխել Հադրութում: Ժողովուրդը ներքին ուրախութիւն էր ապրում: Բայց, աւաղ... մինչեւ այսօր ՈՉԻՆՉ-ՈՉԻՆՉ չի փոխուել»:

Եւ վերջապէս, արձագանգին համար կար համոզումն ալ որ «Անկախ լրագրողներու խումբ»ին խօսքը պէ՛տք է տեղ մը գտնէր Հայ մամուլ կոչուած ոլորտին մէջ:

* * *

Աչուն է նորէն. դեղնած ծառերու, թախծոտ արեւներու եղանակը: Վստահ եմ որ Հադրութի կիսով լքուած փողոցներու թաղը քիչ մը աւելի տխուր է հիմա: Այդ թաղին մէկ տան բնակիչն էր «շրջանի ամենագրագէտ, ամենազարգացած ու խաղաղակրթուած մարդկանցից» լրագրող Եուրի Մադունցը, որուն յաջորդը մինչեւ իսկ հրամայեր էր թերթ չտալ իրեն...

Ի՞նչ բան կրնայ չեզոքացնել ամրան ճիւնով պատած սրտերը հադրութցիներուն ու այն բոլորին որոնց սրտէն դժուար պահպանելի հաւատքէն պատառ մը կը տանի ղեկավարիկի մը սա «Ես կին խմբագիր չեմ ուզում»ով պարակուածը:

Ա. ԹՈՓՈՅԵԱՆ

ՅԳ – Յուլիսի կէսերուն տատանելով վերադարձած թղթածրարը ու տեղեկանալով կատարուածին, տեսակցութիւն մը խնդրեցի ՀՂՀ փաստաբուղի ներկայացուցիչ պրն. Յ. Դէորգեանէն, լուսաբանութեան մը ակնկալութեամբ: Ան չատ սիրալիր կերպով ընդառաջեց խնդրանքիս, ուչադրութեամբ մտիկ ըրաւ, ու խոստացաւ Օգոստոսին Մտեփանակերտ գտնուելու օրերուն տեղեկատնալ Հադրութի այս անցուդարձին: Սեպտեմբերին ըսաւ թէ չփութամ ուղեցած անձնաւորութիւնները տեղեակ չէին, պիտի հետաքրքրուէին ու լուր տային իրեն: Մինչեւ Հոկտեմբերի վերջ, յատնապէս, անոնց օրակարգին վրայ տեղ չէր գտնուած այս նիւթին համար:

Ա. Թ.

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԿՈՉՈՒԻԼ

Քաղեց՝ Ս. ՇԻՐԻՔ

Բժչկութեան օրէ օր ածող բարիքներուն, առողջապահական կանոնները աւելի բծախնդրօրէն յարգելու ձգտումին չնորհիւ հետզհետէ աւելի երկար կ'ապրինք, կամ աւելի ուչ կը ծերանանք: Իսկ անտեսապատական հրամայականներու պատճառաւ հետզհետէ աւելի կանուխ կը դադրինք աչխատելէ եւ հանգստեան կը կոչուինք: Այսուհանդերձ, հանդիսեան թոչակներու ֆինանսաւորումը վերջին տարիներուն զգալի կերպով լուրջ բարդութիւններ ըստեղծած է պետական պիւտճէներու հաւասարակչռութեան նկատմամբ: Երկարակեցութեան արձանագրած աճը կանուխէն հանգստեան կոչուած տարեց դասակարգին կ'ընձեռէ 20–25 տարուան յաւելեալ կեանք, պոր ֆինանսաւորելու պարտադրանքին տակ կը դնէ կառավարութիւնները: Այս ուղղութեամբ երկտասող սերունդները պարտին ապահովել պիւտճէէն յատկացուելիք դումարները, հետզհետէ աւելի դժուարութեամբ, վերոյիչեալ դումարներուն հասած բարձր մակարդակներուն պատճառաւ:

Աբդարեւ, մեր դարը իրապէս տարօրինակ է, ուր կեանքի այս նոր հանգրուանը, այսինքն հանգրստեան չրջանը, վերածուած է տարեց բլլալու, առանց ծեր բլլալու: Ոկեղէ՞ն տարիք: Այո՛, ըստ Ֆրանսացիներու 60 առ հարիւրին, որոնք

տեսնէն արձակուելուն մորմոքը անմխիթարելի կը մնան յաւէտ, Հադրութի «ամենագրագէտ, ամենազարգացած ու խաղաղակրթուած մարդկանցից մէկ»ին՝ Եուրի Մադունցին համար որ ցաւը սրտին մատցաւ վերջերս: Անոր մահախօսականը լոյս տեսաւ «Ազատ Արցախ»ի մէջ, Արփի Վանեանի ստորագրութեամբ: Ան կը նկարագրէ «Դիզակ»ը վերականգնելու անոր հաւատարիմ ոգեկոչումը. «Գիշերները տուն չէր գնում, որ հասցնի (ճնում էր աթոռների, ցուրտ ու խոնաւ տպարանում): Նախկին աշխատողներից մէկի հետ լինոտիպն էին ուսումնասիրում, վերականգնում, շարուածք անում: Երկուսով՝ երկուսն էլ անտեղեակ այդ գործին: Ու ստացուեց: Դա տօն էր, մեծ տօն, երբ լոյս ընծայուեց յետպատերազմեան թերթի առաջին համարը»: Կը գրէ նաեւ իրենց վերջին հանդիպումին մասին. «Վրդովուած ու վիրաւորուած էր: Ասաց. "Նորաձեւական խմբագիրը հրամայել է ցրիչին ինձ թերթ չտալ: Չէ, դու ասա՝ պատկերացնո՞ւմ ես"»:

«Դիզակ»ը, ինչպէս նչուած է «Խումբ մը անկախ լրագրողներ»ու թղթածրարին մէջ, 350 բաժանորդ ունեցող չրջանային թերթ մըն է. կարելի է հարց տալ թէ ի՛նչ խմաստ կ'ունենայ փարիզեան արձագանգը անոր ի վերջոյ ներքին խոհանոցի անհամութեան:

Հարցումին պատասխանը քանի մը կէտ կը պարփակէ. առաջինը յետմահու գօրակցութեան մը ինքնեկ տրամադրութիւնն է հեռաւոր գործակիցի մը, որ այնքան անարդարօրէն սրտի մորմոքով բաժնուած է այս աչխարհէն, այնքան աքնելէ եաք:

Երկրորդը՝ բաժնելն է անարդարութեան չերտը որ վարչական դէմքի մը կամայականութեամբ վիճակած է «Յառաջ»ի եւս աչխատակից, արձակագիրը ու բանաստեղծ Արփի Վանեանին որուն էջերը ընթացիկ թիւերու, թէ «Մխոք եւ արուեստ»ի մէջ, աննկատ չեն մնացած ընթերցողներէ:

Իսկ արձագանգելու պարտադրող երրորդ ազդակը «երեւոյթին իմաստն» է, ողբացեալ խմբագրին բըռնադրումով: Ազդակ որ չատ աւելի տարողունակ է, ցաւցնող, քան՝ նոյնիսկ Ե. Մարդունցի վիճակած ապերախտութեան մորմոքն ու Ա. Վանեանի անտեսումին ընդվզումը:

Յատկապէս այս վերջին կէտը լաւագոյնս արտայայտուած է Հադրութցի կարինէին անդրադարձով. ան կ'ըսէ իրեն դիմող լրագրողներուն. «Ես շատ կ'ուզեցայի, որ մեր երկրի յարգարժան նախագահը ընթերցէր իմ տողերը: Երբ մենք գրնում էինք երկրի նախագահի ընտրութիւններին, համոզուած ու հաւատացած էինք որ ահա ՎԵՐՋՊԷՍ գալիս է մի մարդ, ով կարող է որեւէ բան փոխել Հադրութում: Ժողովուրդը ներքին ուրախութիւն էր ապրում: Բայց, աւաղ... մինչեւ այսօր ՈՉԻՆՉ-ՈՉԻՆՉ չի փոխուել»:

Եւ վերջապէս, արձագանգին համար կար համոզումն ալ որ «Անկախ լրագրողներու խումբ»ին խօսքը պէ՛տք է տեղ մը գտնէր Հայ մամուլ կոչուած ոլորտին մէջ:

* * *

Աչուն է նորէն. դեղնած ծառերու, թախծոտ արեւներու եղանակը: Վստահ եմ որ Հադրութի կիսով լքուած փողոցներու թաղը քիչ մը աւելի տխուր է հիմա: Այդ թաղին մէկ տան բնակիչն էր «շրջանի ամենագրագէտ, ամենազարգացած ու խաղաղակրթուած մարդկանցից» լրագրող Եուրի Մադունցը, որուն յաջորդը մինչեւ իսկ հրամայեր էր թերթ չտալ իրեն...

Ի՞նչ բան կրնայ չեզոքացնել ամրան ճիւնով պատած սրտերը հադրութցիներուն ու այն բոլորին որոնց սրտէն դժուար պահպանելի հաւատքէն պատառ մը կը տանի ղեկավարիկի մը սա «Ես կին խմբագիր չեմ ուզում»ով պարակուածը:

Ա. ԹՈՓՈՅԵԱՆ

ՅԳ – Յուլիսի կէսերուն տատանելով վերադարձած թղթածրարը ու տեղեկանալով կատարուածին, տեսակցութիւն մը խնդրեցի ՀՂՀ փաստաբուղի ներկայացուցիչ պրն. Յ. Դէորգեանէն, լուսաբանութեան մը ակնկալութեամբ: Ան չատ սիրալիր կերպով ընդառաջեց խնդրանքիս, ուչադրութեամբ մտիկ ըրաւ, ու խոստացաւ Օգոստոսին Մտեփանակերտ գտնուելու օրերուն տեղեկատնալ Հադրութի այս անցուդարձին: Սեպտեմբերին ըսաւ թէ չփութամ ուղեցած անձնաւորութիւնները տեղեակ չէին, պիտի հետաքրքրուէին ու լուր տային իրեն: Մինչեւ Հոկտեմբերի վերջ, յատնապէս, անոնց օրակարգին վրայ տեղ չէր գտնուած այս նիւթին համար:

Ա. Թ.

անհամբերութեամբ կը սպասեն լրիւ 60երորդ տարեդարձին, որ պիտի պսակուի մեկնումի արարողութեամբ։ Ընդունելութիւնով մը որ իր դասական կանոնները ունի. գունաւոր փրփրուտ գինի, գեանա-խնձորի տապկուած չերտերու, պիտակներու ընկերակցութեամբ, աչխատանքի բաժնի գերազասին ելոյթով եւ անակնկալ նուէրներով համեմուած, ինչպէս՝ ճամբորդութեան տոմս մը, կամ գիրքերու հաւաքածոյ մը, եւ կամ ձկնորսութեան կազմած մը, եւլն., եւ յետո՞յ... երթա՛ք բարով եւ վերջ։ Այս է օրէնքը։ Յաջորդ օրուընէ սկսեալ նոր չրջան մը կը սկսի բազմամեայ աչխատաւորին, որու առաջին ամիսները իրապէս երանելի ըլլալ կը թուին. արհեստավարժ կեանքի պարտաւորութիւններէն ձերբազատ, մինչ այդ կորսուած ժամանակը վերարժեւորել, ընել այն ինչ որ կը փափաքիս։ Ուչ արթննալ, նախագծուած ժամանակացոյցը անդիտանալ, չրջիլ, զբօսնուլ, այցելութիւններ տալ, մէկ խօսքով՝ վայելել գրեթէ անսահման ազատութիւն, ի հարկէ, չափերեալ։ Չկան այլևս անմիջական առաջնահերթութիւններ, չկան արտադրողականութեան հրամայականները, չկայ մեծաւորին քմահաճոյքներուն ընթացք տալու անախորժ պարտադրանքը։ Կը գտնըւինք միջոցի մը, ժամանակահատուածի մը մէջ որ կարելի է կոչել «արտամրցակցային»։ Այսուհանդերձ, չուտով պիտի հարկադրըւինք պայքարիլ անձկութեան եւ անօգուտ ըլլալու զգացումին դէմ։ Պէտք պիտի ըլլայ, ի հարկէ, զբաղիլ մեր ծեր ազգականներուն, հիւանդներուն կամ թոռնիկներուն հետ։ Թերեւս հանգստեան թոշակը նախատեսուածին չափ գոհացուցիչ պիտի չըլլայ, սակայն եւ այնպէս մեր առջեւ նոր կեանք մը արդէն բացուած է. ըլլալ գործունեայ մեր իսկ ընտրութեամբ եւ հաճոյքով, վերջապէս ունենալ ժամանակը մեր սրամադրութեան տակ։

«Ծերութեան չքաւորութեան» դէմ իրրեւ ազատարար հնարուած, երկար աչխատութեան ժամանակահատուածին յաջորդող այս յարբերաբար «կարճ» հանգիստը, ներկայ ընկերային դոյավիճակին մէջ եւ հակառակ ֆինանսաւորման լուրջ հարցերու, դարձած է տեսակ մը վերազարթնումի իրաւունք։ Իր բառական իմաստին հաւատարիմ՝ հանգստեան հանդրուանը երկու դլխաւոր նախատիպերով կը ներկայանայ. մէկ կողմէն՝ «կիկերոնական» տարբերակը՝ ուր հանգստեան կոչուած անձը կը սահմանուի որպէս աչխոյժ ծեր մը, որ միաժամանակ գործունեայ է, իմաստուն եւ եռանդուն։ Որովհետեւ ըստ Կիկերոնի(*), եթէ ծերը առողջ նկարագիր եւ լաւ եկամուտ ունի, գիտէ ձերբազատիլ անօգուտ կիրքերէ, կարենալով երիտասարդէն աւելին ընել, աւելի լաւ։ Միւս կողմէ, կայ «օգոստինոսեան» տարբերակը, ուր հանգստեան հանդրուանը կը ձգտի աչխարհիկ կեանքէն եւ իր ունայնութիւններէն հեռանալու։ Թոչակառուն փոխանակ բնականոն կեանք մը վարելու, նոր ուղղութիւն մը կ'որդեգրէ, որուն մէջ քրիստոնեան կը գերազանցէ մարդը։

Մեր ժամանակակից հանգստեան գաղափարականը այս երկու աւանդական ուղղութեանց տեսակ մը համադրութիւնն է։ Կիկերոնէն պէտք է կամովին առնենք գործօն թոչակառուի պատկերը՝ «իր աչխատած չրջանէն աւելի զբաղ», սակայն առանց մեքենական աչխատունակութեան երբեմնի իրավիճակը իւրացնելու։ Իսկ Օգոստինոսէն(**) պարտինք սեփականացնել զուսպ եւ ժուժկալ կենցաղակերպը, այսուհանդերձ առանց չափազանցութեան երթալու՝ քրիստոնէական գուտ սկզբունքներու կիրարկման մէջ։ Ուրիչ խօսքով՝ ժողովրդավար կիկերոն մը, համակեաց լուրջ Օգոստինոսի հետ. այս է այսօրուան թոչակառուին գաղափարական ձգտումը։

Ս. Շ.

(*) Կիկերոն – (Ք.ա. 106-43) հռովմէացի քաղաքական մարդ եւ ճարտասան։ Իր երկերը յունական փիլիսոփայութեան եւ լատինական ճարտասանութեան գլուխ գործոցները կը նկատուին։

(**) Ս. Օգոստինոս – (354-430) լատին կրօնաւոր, դաստիարակ ճարտասան, աստուածաբան, փիլիսոփայ եւ բարոյախօս։ Գլխաւոր երկերն են՝ «Աստուծոյ քաղաքը» եւ «Խոստովանութիւնները»։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՎԻՔԹՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Սեպտ. 15ին տեղի ունեցած է Վիքթոր Համբարձումեանի նուիրուած յուշի երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Գալիֆորնիոյ Հայ գրողներու միութեան։ Բացումը կատարած է միութեան նախագահ Գրիչ Դաւթեան։ Բանախօսած է Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի անդամ Աչոտ Կարապետեան, ներկայացնելով գիտնականին կենսագրականը եւ անոր գիտական նուաճումները։ Բանախօսը բնորոչած է գիտնականին յայտնագործութիւնները, փաստարկած տեսութիւնները, որոնցմով Համբարձումեան եղաւ իր ինքնուրոյն տեսական աստղագիտական դպրոցին հիմնադիրը։ Ցուչեր պատմած են Բիւրականի աստղադիտարանի նախկին գիտաչխատողներ Մամիկոն Մնացականեան եւ Աչոտ Ղարիբջանեան։

* * *

ՎԱԶԳԷՆ Ա. ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Պըրպէնքի առաջնորդարանի «Գալայճեան» սրահին մէջ, Սեպտ. 17ին, տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին, ընդառաջ Ծննդեան 100ամեակին առիթով։ Հանդիսութիւնը վարած է Համլէթ Մեհրապեան։ Բանախօսած է Զաւէն Ա. քհնյ. Արզումանեան, ներկայացնելով Վազգէն Ա. Հայրապետին կեանքը, եկեղեցանուէր եւ հայրենասէր գործունէութիւնը։ Ռումանահայերու «Բաֆֆի» միութեան կողմէ խօսք առնելով Քերոբ Արթէնեան պատմած է յուչեր։ Ցուցադրուած է Հայրապետին կեանքն ու գործերը ներկայացնող տեսերիզ մը, պատրաստուած Օննիկ Կիւզէլեանի կողմէ։ Փակման իր խօսքով առաջնորդ Ցովնան Արք. Տէրտէրեան, որ աբեղայ եւ եպիսկոպոս ձեռնադրուած եւ օծուած էր Հայրապետին ձեռամբ, կարգ մը յուչեր պատմած է եւ յայտնած թէ Վազգէն Ա.-ի կեանքի վերջին վայրկեաններուն անոր կողքին եղած է ինք։ Ցաւարար հանդիսութեան հոգեհանգստեան պաչօն կատարուած է երջանկայիչատակ Հայրապետի հոգիին համար։

* * *

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐՈՒԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտ. 23ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ քրիստոնէական դաստիարակութեան տարուան առիթով։ Ձեռնարկը մաս կազմած է դասախօսութիւններու եռահանդրուան չարքի մը, որուն նիւթն է՝ «քրիստոնէական հայեցի առողջ դաստիարակութիւնը ընտանիքի, դպրոցի, ընկերային-ազգային չրջանակներու եւ միջավայրի մէջ»։ Բացումը կատարելով Թամար Թուֆէնկեան-Սերայտարեան յայտնած է թէ նըմանօրինակ դասախօսութիւններ գործնական ընդառաջում են 2008-ը քրիստոնէական դաստիարակութեան տարի դարձնելու Արամ Ա. Կաթողիկոսի պատգամին։ Դասախօսը՝ Մխեռն Ծ. վրդ. Ադնիկեան, անդրադարձած է այն հիմունքներուն, որոնք կը կազմեն եկեղեցւոյ առաքելութեան գլխաւոր գիծերը, նչելով որ քրիստոնէական դաստիարակութիւնը կը հանդիսանայ մեր եկեղեցւոյ առաքելութեան սիրտը։ Ապա, ան անդրադարձած է այն հանդրուաններուն, որոնք իրարու կը յաջորդեն մանուկի մը կազմաւորման եւ դաստիարակութեան մէջ, թուելով կարգ մը աղօթքներ, զորս կարելի է արտասանել օրուան տարբեր ժամերուն։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ արք. Մարտիրոսեան, չեչտելով նոր սերունդներու ուղիղ դաստիարակութեան մէջ հոգեւորականներու, ծնողքներու, դաստիարակներու եւ ազգային կեանքի ղեկավարներու իւրայատուկ դերը։

Աիւրագներուն Մէջ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Հետզհետէ ամէն կողմերէն արկածեալներ եկան միացան մեզի. այլեւս ստուար թափօր մը կար մեր եռեւը... գլուխները կախ, սիրտերը այրած, ձեռքեր պարապ, տխուր, քստմնելի պատկեր մը կը ներկայացնէինք։ Մեր մէջ կար նաեւ գիւղին քահանան, փոչոտած ու մաչած վերարկուով, գոնաթաթի գլխանոցով... ու այսպէս կ'երթայինք մարած օճախներուն, քանդուած տուներուն առաջքէն, ոգեբնիս մխրճուած թանձր մոխիրի մէջ եւ սիրտերնիս լեցուն դառնութիւնով եւ տխրութիւնով։

Մեր վրայ երկինքը հրաչէկ կարմրութեամբ մը կը կամարանար. աւերակներու մէջ ցցուն կէտերը կը ստանային այդ բոցեղէն ճառագայթները եւ մեղմօրէն կ'արտացոլային մինչեւ կապտորակ եւ ոմոյն անկիւնները, մոխիրները անդամ մեր ոտքերուն ներքեւ վարդադոյն երանգով մը կենդանութիւն կը ստանային։ Ու մինչ հեռուէն թուրք հանդարտ թաղերէն մուէզինին երգը կը բարձրանար, ու մարդիկ իրենց տուները իրենց ընտանիքին եւ զաւակներուն քով կը դառնային, ասդին մեր արտակարգ թափօրը, անտուններու, թշուառացածներու եւ ազատրներու թափօրը կը չարունակէր դեզերիլ աւերակներուն մէջ։

Ուչ ատեն հասանք դպրոց. մեր անցած ատեն քնացած չուները կ'արթննային եւ մեր եղերական գնացքէն անհանգիստ, կզակնին բացած, վիզերնին ձգտած դէպի երկինք՝ կը կաղկանձէին երկարօրէն։

Դպրոցը քառանկիւն փայտաչէն հաստատութիւն մըն էր, բարձրացած գրեթէ երկու մեթր քարուկիր գետնայարկի մը վրայ։ Երբ յարձակեր էին Ղարս-Բազարջի վրայ, դպրոցի չինութիւնը դեռ չէր աւարտած. այլ սակայն տեղին բնակչութիւնը հոն հաւաքուեր էր ինքնապաչտպանութիւն ընելու ճին Թորոսի ղեկավարութեամբ։ Այդ միջոցին չէնքին մէջ կային պատսպարուած չատ մը ընտանիքներ, այրիներ, մէկ քանի որբեր որոնցմէ մէկը հիւանդ էր. հոն եղողներէն չատերը բարեկեցիկ ընտանիքի կը պատկանէին. բայց ամէն բան կորնչացուցած էին եւ հիմակ տէրը իր ծառային հետ, ագարակապետը իր հովիւին եւ մշակին հետ կատարեալ հաւասարութեան մէջ կը գտնըւէին. իրենց փոխադարձ յարաբերութիւնները պարզ եւ խնամարհ էին, եւ ոչ դառնութիւն կար մէկ կողմէն ոչ ալ յորտոա նք միւս կողմէն...։ Պզտիկ խեղճուկ ծրարներ դիզուած իարու վրայ կը նչանակէին իւրաքանչիւր ընտանիքին յատուկ անկիւնը, բայց սրահին մէջ ամէնքը խառն կը գտնուէին եւ մեզի ներկայացան իբրեւ մէկ ընդարձակ ընտանիք... Շատ յուզուած եւ չատ վչտացած էին, բայց հետզհետէ իմանալով ուրիչ վայրերու մէջ պատահած քստմնելի ոճիրները, իրենք ամոքուած կը զգային մասամբ։ Կռուեր էին եւ ինքզինքին պաչտպաներ. հպարտութեամբ ցոյց կուտային իրենց երիտասարդներուն դիրք բռնած տեղերը, ինչպէս նաեւ թշնամիին գնդակներուն հետքերը։

Շէնքին քարուկիր մասը եւ գետնայարկը բոլորովին անդաղարտ մնացեր էին, բայց փայտաչէն մասին վրայ տեղ տեղ կային որ կատարեալ ծակծկուած էին։ Շատեր, եւրոպացի ականատեսներ, ձեռնհաս անձինք հիացումով խօսեր էին առաջուց Ղարս-Բազարջիներու ինքնապաչտպանութեան մէջ դրած ճարտարութեան մասին. ոմանք նոյն իսկ հրաչք մը կը նկատէին զայն։ Ես այդ միջոցին, առանց կարենալ թափանցելու իրենց եռանդով բացատրած մանրամասնութիւններուն, կը խորհէի թէ իրաւամբ ի՞նչ զըժխեմ ճակատագիր է մերը որ մեզի թոյլ չէ տուած բոլոր այդ արի, ընդունակ եւ օժտուած երիտասարդութիւնովը պարծենալու բարձրաձայն։

Առաջին անդամն կարելի իսկ չէր գուչակել այդ գեղջուկներուն հոգեբանութիւնը. թեթեւ մը կորաքամակ, այրած դէմքով, խորչոմած ճակատով, երկայն բազուկներով բայց կարճ եւ թանձր ձեռքերով մարդիկը կը ներկայանային մեզի իրրեւ պարզ մշակներ. այդպէս ալ ծներ, այդպէս ալ ապրեր էին, եւ յանկարծ, առաջին առիթին, արթնցեր էր իրենց մէջ ցեղին ազնուական եւ արի երակը.

– Քանի որ պիտի մեռնինք, թող չամչ պէս չմեռնինք...

– Այսպէս մտադրած էինք, կ'ըսէր մեզի չիկնոտ եւ տարեց գիւղացի մը, որուն աչքերուն մէջ կը փայլատակէր արտակարգ հրայրք մը։ Կ'եզրակացնէր.

– Ու կը տեսնէք որ չմեռանք։

Կիներ քաժնուելով այրերէն, հաւաքուեցան մեր չուրջը ու մեզ տարին առանձին սենեակ մը։ Զափազանց մտատանջ էին իրենց լսած դէպքերու մասին.

– Իրա՞ւ է որ իսլամացած հայ կիները չեն ուզեր վերադառնալ։

Շփոթուած՝ իրենց այս անակնկալ մըտահոգութենէն, տարտամ պատասխաններ տուինք։ Բայց անոնք կը հետաքրքրըւէին, կը պնդէին։

– Ոչ ամէնքը, ոմանք. կ'երեւի դեռ ըսպառնալիքի տակ են, կը վախնա՞ն...։

Գլուխին կը չարժէին ու կը մերժէին այս երկդիմի բացատրութիւնները։

Ցանկարծ, իրենցմէ մէկը մէջտեղ եկաւ եւ ձայնը բարձր, յստակ, գոչեց.

– Ղարս-Բազարջի ոչ մէկ հայ կին Թուրքի չերթար... միսերը կտրտէին՝ տեղէն չէր չարժեր... մեր կուրծքները տեսնողը իսլամի չերթար...

Պահ մը լռեց. բազմաթիւ զոյգ եռանդուն աչքեր իրենց նայուածքով կը հաստատէին կնոջը խօսքերը, որ կ'եզրակացնէր վերջապէս.

– Մարդը՝ գեղեցկութեան, կինը կըտրիճութեան կարօտ է՛...խեղճերուն յանցանքը ի՞նչ է, ի՞նչու ամչնան, թող իրենց մարդիկը ամչնան...։

(Շար. 68)

Տիկին Մարի Տաւուտեան, կինը
զաւակներն ու թոռները
յաւուղ կը ծանուցանեն

ՌՈԳԷՐ ՏԱՒՈՒՏԵԱՆ-Ի

Chevalier de l'Ordre pontifical
de Saint-Grégoire-le-Grand,
Essec (Ecole supérieure des sciences
économiques et commerciales),
ancien président du Tribunal
de commerce d'Evry

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 30-ին, 84 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 4, ժամը 10ին, Փարիզի Հայ կաթողիկէ մայր եկեղեցւոյ մէջ, 13 rue du Perche, 75003 Paris, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մէօտոնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

10 avenue Frédéric Le Play,
75007 Paris.

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Մարի Տաւուտեանին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

Madame Marie Davoudian,
son épouse,
ses enfants, ses beaux-enfants, ses petits-enfants
ont la tristesse de vous faire part du décès de

Robert DAVOUDIAN

Chevalier de l'Ordre pontifical
de Saint-Grégoire-le-Grand,
Essec (Ecole supérieure des sciences
économiques et commerciales),
ancien président du Tribunal
de commerce d'Evry

survenu le 30 octobre 2008, à l'âge de 84 ans.

Il s'est endormi dans la paix.

La cérémonie religieuse aura lieu le mardi 4 novembre, à 10 heures, en la cathédral Sainte-Croix des Arméniens catholiques de France, 13 rue du Perche, 75003 Paris, suivie de l'inhumation au Cimetière de Meudon.

10 avenue Frédéric Le Play,
75007 Paris.

«HARATCH» présente ses condoléances à Mme Davoudian et à toute la famille.

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

«Rouben Mamoulian»

Sous le parrainage de
Robert GUEDIGUIAN
réalisateur

Jeudi 6 novembre à 20h
LE VERGER DES POMMES

Un film de **Grigor Mélik Avakian,**
1986
Armenfilm, VO, sous-titré
Avec Sos Sarkssian,
Galia Noventz, Sofik Sarkssian

Musique de Djivan Ter-Tatevossian

Directeur des programmes :
Arto PEHLIVANIAN

P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro : République

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պահեստ-Գաշտի «Հ. Խաչատրեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 40 եւրօ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեանէ Տիկին Ժոզէթ Ամժէրեանի յիշատակին:

□

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Ա. Թպէտեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ յաւէտ հեռացած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 9ին, յետ պատարագի, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին
15 rue Jean-Goujon
75008 Paris

Աղաչուի բոլոր հոգեհանգստեան պաշտօնին ներկայ գտնուիլ
17 rue Bleue — 75009 Paris
ժամը 13ին:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 · 45 · 79 · 78 · 97
ժամը 20էն 22:

□

NOUVEAU SPECTACLE

La Croix Bleue des Arméniens
de France
fête son 80ème anniversaire
avec
NAVASART
Ensemble arménien

Le Samedi 22 novembre à 20h30
au Palais des congrès
Parc Chanot de MARSEILLE (8ème)

P.A.F. : 40 euros

Réservations :
06.09.86.06.57 / 06.84.60.94.95

Venez terminer la soirée
avec la troupe dans les salons
de HAMASKAINE
60 Bld Pinatel, 13012 Marseille

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Կիրակի, Նոյեմբեր 16
Իսիի Սուրբ Մարիամ-Աստուածածին եկեղեցւոյ **ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆՆ Է,**
Ընծայումն Սուրբ Աստուածածնի
ի Տաճարին
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Այս ուրախ առիթով եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Հոգեւոր Հովիւը կը հրաւիրեն բոլորը ներկայ ըլլալու պատարագին, զոր կը մատուցանէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի

Ճաշարան պատարագի կը կատարուի Արեւշատութեան մաղթանք ողջերուն եւ Հոգեհանգստեան աղօթք հանգուցեալներու հոգիներուն համար եւ ՄԱՏԱՂԸ կ'օրհնուի ու կը բաշխուի հաւատացեալներուն:

Պատարագին կը սպասաւորէ՝
Միհրան Սարկաւագ Էլմայեան

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը մասնակցութեամբ «Տարօն» միութեան անդամներուն եւ դեկավարութեամբ՝
Ստեփան Սարկաւագ Եորկանճեանի

Ժամը 13ին Սիրոյ սեղան կը տրուի Քաղաքի Փ.Ա.Մ.Ի. սրահին մէջ՝ 25 ավրնիւ Վիկտոր Գրէուռ – 82130 Իսի-լէ-Մուլինօ:

PROMO HIVER

WEEK-END A EREVAN

Vol Direct + 3 nuits hôtel 4 étoiles

à partir de **480 euros TTC**

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS & SEVAN VOYAGES
11 rue des Pyramides — 75001 Paris
Tél. : 01.42.61.51.13 — Fax : 01.42.61.94.53

48 Cours de la Liberté — 69003 Lyon
Tél. : 04.78.60.13.66 — Fax : 04.78.60.92.26

67 La Canebière — 13001 Marseille
Tél. : 04.95.09.30.60 — Fax : 04.95.09.30.61

armenie@saberatours.fr
www.voyageenarmenie.com

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ 80 ՄԱՄԱԿ

Ա.Զ.Գ.Ա.Գ.Ր.Ա.Կ.Ա.Ն ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՊԱՐԵՐ

- *ՆԱՃԻՐԻ պարախումբ*
  ղեկավարութեամբ՝ Մարթէն Գէորգեանի,
- *ԼՈՒՒԻ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (ֆլամէնքօ),*
- *ՎԻԳԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ*

Կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 17ին
Փարիզի 9րդ Թաղամասի
Քաղաքապետարանի
«Ռոսինի» սրահին մէջ
6 Տրուս փողոց
Տոմսերը ապահովել՝
– 06 · 14 · 74 · 92 · 97
– 01 · 45 · 93 · 00 · 25

ՄԱՐՍԷԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հովանաւորութեամբ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ-ի
Առաջնորդ
Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ
Ֆրանսայի Թեմի

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
ՏՐԴԱՏ ՔՀՆՑ. ԲԱԶԻԿԵԱՆ
ԱՐՇԷՆ ՔՀՆՑ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ
ՄԱՆՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՎԱՐԺԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

կը հրաւիրեն հաւատացեալ ժողովուրդը մասնակցելու հանդիսաւոր պատարագին՝

Կիրակի, Նոյեմբեր 2, ժամը 10ին
Մայր Եկեղեցւոյ օծման
եւ աւուրանակոչութեան 77րդ տարեդարձի
առիթով

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԻՔԱԷԼ ԵՊԻՍԿ. ԱՋԱՊԱՀԵԱՆ
Առաջնորդ Շիրակի Թեմի – Գիւմրի

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝
ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳԱՋԱՒՈՒՄԲԸ
ղեկավարութեամբ՝
Խաչիկ ԵԼԼՄԱՋԵԱՆ-ի

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի արեւշատութեան մաղթանք՝ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բոլոր բարերարներու եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն՝ ի յիշատակ հանգուցեալ ծառայողներու եւ բարերարներու:

Ցետ կրօնական արարողութեանց, ընդունելութիւն, պատրաստուած Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ, Սահակ-Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի «Արծրունի Ջրբաչեան» սրահին մէջ

339 avenue du Prado —
13008 Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

(Շար. Ա. Էջէն)

ծութեան մէջ, դիպահ կը մնար Հոկտ. 30ին ալ, 24 ժամով երկարաձգուած ըլլալով առժամեայ այդ ձերբակալութիւնը: Դրամատան արձանագրած մեծ կորուստին մէջ ըստ երեւոյթին դեր ունեցած է տակարանի խաղերով, որոնք 751 միլիոն եւրօ արժած են: Հոկտ. 31ին ենթական քննութեան տակ առնուած էր:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ներքին նախարարութիւնը տեղի տուաւ ինչ կը վերաբերի կատեգորու համարանիշերուն: Ծանօթ է որ ծրագիր մը կար, որ նահանգները բնորոշող թիւը այլեւս ջնջուի, բայց Ներքին նախարարութիւնը ստիպուեցաւ նկատի առնել Ազգային ժողովի հաւաքականին պահանջը՝ «երբեք առանց նահանգիս» եւ միտքը փոխեց: Այս նոր կարգադրութիւնը թոյլ կու տայ նաեւ որ կառքին տէրը իր ուզած նահանգին թիւը ընտրէ փոխանակ իր ապրած վայրին նահանգին: Հետեւանքը այն է որ նոր չփոթութիւններ կրնան ծագիլ:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի հիւսիս-արեւելեան չըջանի ոճրափորձերու զոհերու հաշուեկշիռը չատ աւելի ծանր է քան ինչ որ ըսուած էր սկիզբը: Միաժամանակ գործուած 12 ոճրափորձերէ 61 հոգի մեռած է եւ 300 հոգի ալ վիրաւորուած է:

ԳՈՆԿՈՑի ժողովրդավար հանրապետութեան մէջ կուսակցութիւնները չեն պաշտօնապէս կառավարած միակողմանի հըրապարակած մը Հոկտեմբեր 30ին: ՄԱԿ-ի յանձնախումբն իսկ նախատեսած է մարդասիրական իր խումբին մեկնումը, քանի զօր. Նքունտայի ապստամբներու ուժերուն կարելի չէ եղած դէմ դնել: Այդ ուժերը (3000) մեծ դիւրութեամբ կրցած են պարտութեան մատնել զոնկոլեան բանակը, ուր կաշառակերութիւնը եւ կարգապահութեան բացակայութիւնը աւեր գործած են:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի նախագահը Մեդվեդեւ վերջ տուած է Ինգուշիոյ նախագահ Մուրատ Զիազիկովի պաշտօնին, երկրին անկայունութեան պատճառաւ:

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻԻՐՏԻՍՏԱՆի չըջանային խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկած է որ կը սահմանափակէ քազմակնութիւնը, կանացի կազմակերպութիւններու ճնշումին տակ: Կարելի չէ եղած բոլորովին արգիլել, բայց նոր կարգադրութեամբ արտօնուած է միայն երբ օրինաւոր կինը սեռային փոխանցիկ հիւանդութիւն մը ունի:

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2
DIMANCHE
2 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 346

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԵԱԽԱՐԵ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում) 270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 22·066

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

84e ANNEE — N° 22·066

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆԻ ՏԵՂԸ ՄԵՐ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Երեւանի Սարգիս Խաչենց-Փրինթինֆօ հրատարակչատունը հոյակապ նուէր մը ըրած է մեզի այս տարի. հրապարակ հանած է Աբրահամ Ալիքեանի բանաստեղծութիւններու և թարգմանութիւններու հատորը մէկ հատորը, 478 միլիակ չափի էջերու մէջ, իրեն յատուկ այն նուրբ ճաշակով, որ գիրքը կը վերածէ ակնահաճոյ առարկայի: Ջայն ձեռնելը եւ դիտելը զգայական հաճոյք է ընթերցումի խմբական ոճնէն առաջ: Հայաստանի Ազգային Ժողովի նախկին նախագահը՝ Պ. Տիգրան Թորոսեանը, իր մասնակցութիւնը բերած է բանի այս կոչունքին՝ մեկենաս գառնալով հրատարակութեան:

Կ'ըսուի, թէ Ալիքեանէն երկրորդ հատոր մըն ալ պիտի հրատարակուի չուտով: Երանի այն ատեն հեղինակը առիթ ունենայ ստուգիչ սրբագրութիւն կատարելու, որպէսզի մեր հրատարակութիւններու անխուսափելի վրիպակները նուազագոյնի իջեցնելու հնարաւորութիւն ստեղծուի:

Այս հատորը գումար մըն է յոյզի եւ խոհի վաթսունամեայ արտայայտութեան: Ութսունամեակին առիթով մէկտեղելով իր վաստակին յատկանշական էջերը՝ բանաստեղծ - թարգմանիչը վերջնական իր տեղը կը ճշդէ կարծես մեր իրականութեան և գրականութեան մէջ:

* * *

Այս տեղը չատ որոշ չէր երկար ատեն Ալիքեանի վարած կեանքին եւ ստեղծած քերթողութեան բնոյթին պատճառով: Անվայր մարդ էր ան մեզի համար եւ անկայէ բանաստեղծ: Քաղաքէ քաղաք փոխադրուած ծնունդէն ի վեր, ո՛չ խորհրդահայ, ո՛չ սփիւռքահայ՝ իր քերթողութեամբ, կարծես քանիերորդ դարու սկիզբի արեւմտահայ բանաստեղծութեան աւանդը կը չարունակէր ժամանակի եւ միջոցի պատուարներէն անդին:

Ծնած Ալեքսանտրէթի սանճաքին մէջ 1928ին, միայն մանկութիւնը անցուցած է հոն: Տասնեակ մը տարի եաք փոխադրուած է Պէյրութ, ուր յաճախած է Համազգայինի Հայ Ճեմարանը մինչեւ 1946, աւարտելով անոր 11ամեայ ընթացքը: 1947ին ներգաղթած է Հայաստան եւ հաստատուած Երեւան:

Հոն սկսած է տխուր պատմութիւն մը, որ բաժինն էր ներգաղթած ուրիշ բանաստեղծներու նաեւ, իրեն պէս աղբար մկրտուած եւ խորութեան նշաւակ դարձած: Անդրանիկ Թերզեանը մահացաւ խորհրդաւոր պայմաններու մէջ, Աբրամ Սրմանը լռութեան դատապարտեց ինքզինք, Ալիքեանը պանդխտութիւնը դարձաւ սեփական հայրենիքին մէջ: Հազիւ քանի մը տարի մնալէ եաք Երեւան, ան ինքզինք նետեց Մոսկուա, ուր մնաց մինչեւ Խորհրդային Միութեան վերացումը:

Մոսկուայի մէջ ալ գաղթական էր Ալիքեան: Կը բնակէր կեդրոնի պըզտիկ մէկ յարկաբաժինը, կը դասախօսէր Մաքսիմ Կորքի համալսարանին մէջ, ուր ուսանած ալ էր, թարգմանութիւններ կ'ընէր, կ'աշխատակցէր հայրենի մամուլին եւ գիրք կը հրատարակէր, եթէ եւ երբ հնարաւորութիւնը ունենար: Սրտովհետեւ, իրեն, ինչպէս չատերուն համար, հրատարակուիլը մեծ դժուարութիւններու կապուած էր:

Ինսուլնական թուականներու ըսկիզբէն ի վեր Ալիքեան վերադարձած է Լիբանան, կը գտնուի այն վայրը, որ հարազատ եղած էր իրեն: Երեւանը, Մոսկուան իր տեղերը չէին, չէին եղած: Լիբանանը այլ էր քառասունական թուականներուն. պատանութեան իր միջավայրն էր, ինքնիրագործումի ճիգերուն վկան: Բանաստեղծը գտա՞ծ էր վերջապէս իր տեղը:

Կարելի չէ ըսել: Տարբեր էր ամէն բան:

Պուրճ-Համուտը, ուր բնակեցաւ ան սկիզբը, այնքան փոխուած էր, որ արեւելումի դժուարութիւն ունեցող Ալիքեանը չէր կրնար իսկ հօրենական իր տան թաղը երթալ առանձին: Ֆարայան ու Պիգֆայան, ուր բնակեցաւ յետագային, ընդարձակուած էին աներեւակայելի չափերով, Պայատան, որ իր յաջորդ բնակավայրը եղաւ Լեռնալիբանանի մէջ, գոյութիւն իսկ չունէր իր պատանութեան չրջանին իբրեւ ծանօթ գիւղ:

Աւելին. Պէյրութէն հիւսիս տանող ճանապարհը, որ պատերու դասական սկզբնակէտ էր, փոխուած էր անճանաչելիօրէն: Ժամանակին նեղ, հին ճամբայ մըն էր ան, որուն երկայնքին սլքտալով կ'երթայինք Տպայէ եւ Նահր ըլ Քալպ: Ծովեզերքի կողմը դարաւոր ծառեր կային, զորս Ալիքեան կ'անւանէր մէկ առ մէկ: Նախկին քնարական վայրը վերածուած էր երկկողմ մայրուղիի, ճամբան լայնցած էր ծովուն կողմէն եւ ծառերը յայտնուած էին մայրուղիի կեդրոնը...

Մարդը, ուրեմն, օտար էր միշտ չրջապատին:

Տարիներու ընթացքին, հակառակ մենութեան ու լքումի ահաւոր պահերու, որոնց արձագանգը կը գտնենք այդ օրերու իր քերթուածներուն մէջ, ան իր ուրոյն ոլորտը ստեղծեց՝ ինչպէս ըրած էր ամբողջ կեանքի ընթացքին, մտերիմ սեփական անկիւն մը, ուր ապաստանեցաւ ստեղծագործելու համար: Եւ քերթողագիրքերը յաջորդեցին իրարու. Ծղրիթը, 1993ին, Հեզ իրիկուն, 1995ին, Ֆարայա, 1998ին, Ծղրի՛թը, նորէ՛ն, 2004ին: Բանաստեղծը իր վերջնական կայքը հաստատած էր մայրենի քերթողութեան մէջ:

* * *

Հեզ իրիկուն խորագիրը կրկնութեան կարելի է հետեւեալ բացատրութիւնը տալ. վերջին հատորը հաստնտիր ժողովածու է եւ բնականօրէն կրնայ կրկնել արդէն գործածուած վերնագիր մը: Իսկ «հեզ»ը ամէնէն յարմար որակականն է հասանօրէն Ալիքեանի բանաստեղծութեան գերակշիռ մասը բնորոշելու համար. ան բնութեան մըրմունջ է, յոյզի եւ խոհի հանդարտ արտայայտութիւն, ինքնասոյզ հոգիի ինքնաբաւ ապրում: «Իրիկուն»ը կրնայ ակնարկութիւն ըլլալ նաեւ ութսունամեակի տարիներուն, որոնք իրիկնային լոյսով կ'օծեն իր կեանքը:

Ժողովածուի յառաջաբանին մէջ որ կարեւոր է մէկէ աւելի պատճառներով, Ալիքեան կ'անդրադառնայ բանաստեղծութեան դերին իր կեանքին մէջ, արուեստի եւ յատկապէս քերթողութեան ըմբռնումին, աշխարհընկալումի իր ընդհանուր կեցուածքին:

Յատկանշական է լեզուի մասին իր ըսածը.

Գրէց՝
ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Քերականութեան օրէնսդիր պատմութեանն ու պատուհասիը մէկ կողմ, իմ լեզուս Նորին Սրբազնութիւն Ամբողջական Հայերէնն է:

Ամբողջական այս հայերէնը ո՛չ միայն մնայուն կայքն է իր քերթողութեան, այլեւ արտայայտութեան անզուգական միջոցը՝ արեւմտահայերէնը զատած ըլլայ թէ՛ արեւելահայերէնը: Երկու պարագաներուն ալ, ճշգրիտ ու հարազատ է այս լեզուն: Իր արեւմտահայերէնը միաժամանակ ճոխ է և բնական, երբեմն արեւելահայերէնի յատուկ ձեւերով («դրութիւն»՝ «վիճակ»ի տեղ, «կխսել»՝ «բաժնել»ու փոխարէն), իր արեւելահայերէնը՝ պատասխանած արեւմտահայերէնի բառապաշարային հարստութեամբ ու արտայայտչական նրբութիւններով («գունեան» բառով, օրինակ, «գունաւոր»ի, «գունագեղ»ի տեղ):

Ալիքեան իր յառաջաբանին մէջ կը խօսի նաեւ բառերու հանդէպ ունեցած իր վերաբերումին մասին: Կը խոստովանի, որ «տարօրինակ սիրով» մը կը սիրէ զանոնք, «մօտիկ փիզիքական հեշտանքին ու հոգեկան վերացման» ու բացատրած կ'ըլլայ մենագրութեան մօտեցող իր հակումը ճիշդ, այլ հազուագիւտ բառեր գործածելու, առանց նկատի ունենալու ընթերցողներու ծանօթութիւնը անոնց: Բանաստեղծութեան մը մէջ («Աւուգիչ կչեռք»), Ալիքեան գառն կատակի առարկայ կը դարձնէ այս իրողութիւնը, ուրիշի մը մէջ ալ՝ («Անդրադարձ») կը պաշտպանէ հայկազեան բնիկ բառերու իր ընտրանքը:

Պէտք է հաստատել, որ հազուագիւտ բառերու գործածութիւնը արգելք չէ քերթուածի առաջին ընկալումին: Իսկ անկէ անդին, անոր մըտերիմ ըմբռնումին համար մեծ զոհողութիւն մը չէ բառարանի օգտագործումը: Մանաւանդ որ ան կապուած է գեղարուեստական բացառիկ հաճոյքի մը վայելումին: Վաւերական ո՞ր բանաստեղծի գործը ընթացիկ յօդուածի պէս կը կարդացուի:

Ալիքեան կը խօսի տակաւին պատկերային իր համակարգին մասին, բանաստեղծութեան մէջ թելադրականութեան կարեւորութեան եւ իր հաւատարմութեան՝ քերթողական աւանդական ըմբռնումին: Ան կը հաւատայ, որ «սկսելով Գողթան երգերէն, մեր շարականներէն եւ անցնելով Շնորհալիէն, Ակնայ ածուոնիներէն ու Քուչակէն մինչեւ Մեծարենց եւ Զարենց (...) մեր բանաստեղծութեան էութիւնը (...) իր ոգնածուծով կը մնայ անփոփոխ»: Համեստօրէն կը խուսափի յայտարարելէ, բայց վստահաբար համոզուած է, որ իր տեղը յիշուած անուններու շարքին է, ժամանակի անկրպետին վրայէն: Այլ տեղ («Քերթողի մը», «Սեւերգ») ան դէմ կ'արտայայտուի անտեղի նորարարութեան բանաստեղծութեան մէջ եւ կը գատապարտէ սեռի սանձարձակ ներկայութիւնը հոն:

Իսկական «արուեստ քերթութեան» է այս յառաջաբանը: Ալիքեան հոն կը խօսի նաեւ դինք դրելու մղող մարմաջին եւ իր բանաստեղծութեան բնոյթին մասին.

Ես, ընդհանրապէս, կը ստեղծագործեմ, որպէսզի սիրոյ երկիւղած հայեացքով թեթեւցնեմ իրերու տիրապետութիւնը վրաս: (...)

Ինծի համար ամէն բանաստեղծութիւն բնութենէ ֆաղուած մէկ կամ բանի մը պատկեր-յոյզերու ներբուստ հիւսուող բոժոժ է, ոստայն, երբեմն կրճիմ, որ բակուելու համար յաւելեալ փոխաբերութիւններու յոյժ անհրաժեշտ կարիքը ունի:

Այլ տեղ, հետաքրքրական եւ պատկերաւոր բացատրութիւն մը կու տայ արուեստին· ան «թռչկոտող կայծ է, բուխ մի ծուխ», որ կը ծնի, երբ դիտողութեան առարկայի եւ արուեստագէտի նայուածքները հանդիպին իրարու («Արուեստ»):

Ուրիշ առեն Ալիքեան այսքան խօսա՞ծ է իր մասին: Ամէն պարագայի, լաւ է որ այս ժողովածուին առիթով խօսած է, որովհետեւ, յարմարագոյն միջոցն է ան, իր իսկ ընտրութիւնը նկատի ունենալով, վերջնական կարծիք կազմելու իր մասին եւ իր քերթողութեան:

Այս հատորին բովանդակութիւնը ճոխ է եւ այլազան: Հոն կը գտնենք բանաստեղծութիւններ, որոնք սիրերգ են, լքումի տրտունջ, հայրենասիրական ապրում, հայրենի արժէքներու փառերգ, հայ եւ օտար բանաստեղծներու ոգերգ, համամարդկային սէրի յայտարարութիւն, բայց եւ ժամանակակից իրականութիւններու մասին խորհրդածութիւն ու բողոք՝ առընչուած սեփական կեանքի դառնութիւններուն:

Բանաստեղծութիւններու կառոյցն ալ կը համապատասխանէ կարծես այս բաժանումին: Մտերիմ ապրումներու երգը իրագործուած է համեմատաբար կարճ կտորներով, մինչ խորհրդածական գրութիւնները երկարաչունչ քերթուածներ

☞

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀԱՍՑԷԱՏԷՐԸ

Գրեց՝ **ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏՔԷՈՍԵԱՆ**

Նամակները կան, որոնք ամբողջ պատմութիւն մը կը պատմեն մեզի: Իսկ ուրիշներ պատմութիւնը կը կրեն իրենց բովանդակութենէն անկախ: Վերջիններուն չարքին կը պատկանի 60ամեայ հնութեամբ եւ անյայտ մնացած նամակ մը, որուն հեռքը գտած եւ զայն քաղուածաբար ներկայացուցած էր հայրենի պատմաբան Նորիկ Սարգսեան քանի մը տարի առաջ:

Նամակը Սիմոն Վրացեանի կողմէ Մայիս 10, 1945ին «Սան Ֆրանցիսկոյից Նիւ Եորք Ամերիկայի Հայկական Ազգային Կոմիտէի (Ա.Հ.Ա.Կ.) քարտուղար Ս. Զօրեանին» ղրկուած էր, գրած է Սարգսեան: Այս նամակը, սակայն, հասցէատիրոջ հասած չէր: Միացեալ Նահանգներու պէս երկրի մը մէջ ալ լրտեսական չարժանկարներու յատուկ դէպքեր կը պատահին, քանի որ Ն. Սարգսեան աւելցուցած է, որ «նամակը ճանապարհին "որսացել" են Նիւ Եորքում Ա.Ս.Հ.Մ. հիւպատոսութեան աշխատակիցները, լուսանկարել են եւ ուղարկել Մոսկուա՝ արտաքին գործոց ժողկոմխորհուրդ»: Յօդուածագիրին ներկայացուցած հատուածները «թարգմանուած են ռուսերէն բնագրից», որ հանգրուանած է Ռուսաստանի Արտաքին Քաղաքականութեան Արխիւին մէջ, եւ լրեալ պէտք է հասկնանք, որ հայերէն բնագիրը պահպանուած չէ, քանի որ Վրացեան պատճառ չունէր Ամերիկայի մէջ ռուսերէնով գրելու կուսակցական հարցերու մասին, երբ նամակը ուղղուած էր ո՛չ մէկ այլ թղթակիցին, այլեւ յանձնախումբի անդամներուն: Հատանաբար «ռուսերէն բնագիրը» խորհրդային աշխատակիցներուն կողմէ կատարուած թարգմանութիւնն է, որուն հայերէն բնագրին լուսանկարը կորսուած կամ ոչնչացուած է:

Նամակը փաստօրէն ՄԱԿ-ի հիմնադիր խորհրդաժողովին մասնակցած դաշնակցական պատուիրակութեան «աշխատանքների հաշուետուութիւնն է»[1]: Արդարեւ, Մայիս 7, 1945ին պատուիրակութիւնը յուչագիր մը ներկայացուցած էր խորհրդաժողովին եւ մասնակցող պատիրակութիւններուն[2]: Յօդուածագիրը այնուհետեւ կը ձեռնարկէ անոր պարունակութեան վերլուծումին:

Մեզ հետաքրքրողը, սակայն, նամակն է որպէս առարկայ եւ ո՛չ թէ այլապէս չահեկան անոր բովանդակութիւնը: Հարցը այն է, որ անոր գոյութիւնն ու կորուստը ծանօթ էին անհետացումի ժամանակաշրջանին իսկ, սակայն յետագայ ճակատագիրը անծանօթ մնացած էր:

Այդ պատմութեան ծալքերուն բացումը կ'ենթադրէ Սփիւռքի դաշնակցական – բոլշեւիկեան հակամարտութեան էջերէն մէկուն վերընթերցումը:

Այդ էջին ներկայացումը կը պահանջէ նախ եւ առաջ, ճշդրտումներ կատարել նամակին չուրջ: Ինչպէս նշեցինք («Թուղթ չափաբերական», «Ծղրի՛թը, նորի՛ն»), որոնք պատմողական կերպ ունին յաճախ եւ պատճառն քննադատութեան չեչտ: Անշնապէս, ես կը նախընտրեմ մաերիմ երգը՝ բնութեան լոյսով ցոցուած ու պայծառ, կամ գառնութեան ու բողոքի չեչտերով բորբոքուն:

Առանց վրայ կ'աւելնան թարգմանութիւնները: Ալիքեան չատ թարդմանած է, արձակ ու բանաստեղծութիւն, գլխաւորաբար Ֆրանսերէնէ եւ ռուսերէնէ, կեանքի պայմաններէն եւ հրատարակիչներու պահանջներէն թելադրուած: Այս հատորին մէջ, սակայն, առած է միայն բանաստեղծական գործեր եւ մէկ արձակ երկ միայն՝ «Փարթուկալեան նամականի»ն, որ սիրային բանաստեղծութեան բացարձակ արժէքներէն է: Եւ լաւ ըրած է իր ընտրած քերթողներն ու քերթուածները միայն պահելով, որովհետեւ անոնք համաչխարհային գրականութեան մնայուն արժէքներէն են եւ արդար ու տեղին է որ, ընտրուած գործերու այս ժողովածուին մէջ կապուին իր անունին:

Ալիքեանի բանաստեղծութիւնը դասական է բառի կրկնակ իմաստներով. աւանդական է ան, իր արմատները կը խրէ մեր ազգային քերթողութեան ալուցքները եւ մնայուն արժէք կրնայ նկատուիլ արդէն՝ առանց սպասելու գալիք ժամանակներու վճիռին:

Անիկա տաղաչափուած կարճ կամ երկար ու նմանապէս կարճ ու երկար տողերով հիւսուած մտերիմ դրոյց է ընթերցողին հետ կամ գառնութեան ու բողոքի ճիչ: Մեղմ (եւ այլազան) կշռոյթն է անոր մնայուն յատկանիշը եւ անսեթեւեթ յանգը, որ կարծես ինքնաբեր կերպով կ'աւելնայ տողի վերջաւորութեան, առանց ճիգի եւ արուեստականութեան:

Բանաստեղծութեան մնայուն ձեւեր ալ օգտագործած է Ալիքեանը, հնչեակ, գազել եւ պոէմ, բայց ազատ չարժած է առ հասարակ, հեռու ամէն կաղապարումէ, պարագային համեմատ կարճ կամ երկար տուներով, առանց կաշկանդումի եւ բնական ու տպաւորիչ տողանցումներով, որոնք չարժում կը հաղորդեն տողերուն եւ աշխուժութիւն:

Բնութիւնն է մայր աղբիւրը այս քերթողութեան եւ մանկական տպաւորութիւնները, որոնք նոյնպէս կապուած են բնութեան: Հատանօրէն ալեքսանդրեթեան մանկութիւնը հեղինակին աւելի արձակ բնութեան յուշերով յատկանշուած է, քան քաղաքային տպաւորութիւններով: Ալիքեան չատ լաւ կը ճանչնայ կենդանական եւ բուսական աշխարհները, որոնք իր զրոյցին առարկան են միշտ եւ իր պատկերային համակարգին մնայուն ու անսպառ աղբիւրը:

Բանաստեղծութիւնը Ալիքեանի հոգիին սնունդն է եւ ճակատագիրը միաժամանակ: «Բանաստեղծութիւն» վերնագրուած առաջին քերթուած մը (էջ 99), կը խօսի առանց անոր ապրելու անկարելիութեան մասին, բայց եւ անոր հետ ապրելու դժուարութեան: Նոյն վերնագիրով այլ քերթուած մը (էջ 201), մտերիմ սահմանումն է բանաստեղծութեան հետ ունեցած իր յարաբերութեան՝ հետեւեալ աւարտով.

Ես էլ ուզեցի, ցանկացայ
սաստիկ...
Ի՜նչ փոյթ, թէ հացըս կոնծեց
հուդտւմ.
Ինձ չէր յագեցնի ո՛չ մի այլ
խորտիկ,
Օ՛ սուրբի բաղարջ,
բանաստեղծութի՛ւն:

Ամբողջ հատորը, բովանդակութիւնը ամփոփող տողերու սահմանածէն անդին, մտերիմ զրոյց մըն է բանաստեղծութեան էութեան հետ եւ մասին: Ու միաժամանակ խոնարհ ու հպարտ գիտակցութիւնը, թէ բանաստեղծութիւնը իր ապաստանն է եւ կեանքի հանդանակը:

* * *

Ծնեալ բանաստեղծն է Ալիքեան: Կեանքի տառապանքն ու հաճոյքները հաստատած են զինք իր կոչումին մէջ, բանաստեղծութիւնը դարձուցած իրեն համար ճգնանք ու հրճուանք: Անիծեալ եւ օրհնեալ բանաստեղծներ կան, Ալիքեան է՛ւ մէկը ո՛ւ միւսը եղած է կեանքի պայմաններուն բերումով:Ի՛նչ ալ եղած ըլլայ սակայն պարագայական իր հակազդեցութիւնը, բանաստեղծութիւնը եղած է միշտ իրեն համար հրաշքներու աշխարհի վրայ բացուղ դուռ: Եւ հակառակ ամէն ինչի, ինք սիրով ընդունած է իր ճակատագիրը, հաւատարիմ մնացած՝ տրիտուր իր չնորհին:

Այս չնորհի վաթսունամեայ բերքին վկայարանն է ներկայ ժողովածուն: Հոն համադրելով իր բանաստեղծութեան հատընտիր էջերը եւ վերջին անտիպներու փունջ մը՝ բանաստեղծը կը հաստատուի իր տեղը մեր գրականութեան մէջ, Գողթան երգերէն մեր օրերը երկարող ոսկի չղթային ծայրը, Մեծարենցի եւ Տէրեանի անմիջական դրացնութեամբ:

Եւ խորհրդանշական պէտք է համարիլ այն երեւոյթը, որ 1983ին Երեւանի մէջ իր նախասփիւռքեան վերջին երկը հրատարակող Ալիքեան այս գործով վերադարձած է հայրենիք, մեր գրականութիւնը եւ զինք գնահատող անձերու խնամքով, եւ անկայուն մեր իրականութեան մէջ կայուն վայր գտած իրեն համար յաւերժական Հայաստանը:

Գ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

☞

Ամերիկայի մէջ ռուսերէնով գրելու կուսակցական հարցերու մասին, երբ նամակը ուղղուած էր ո՛չ մէկ այլ թղթակիցին, այլեւ յանձնախումբի անդամներուն: Հատանաբար «ռուսերէն բնագիրը» խորհրդային աշխատակիցներուն կողմէ կատարուած թարգմանութիւնն է, որուն հայերէն բնագրին լուսանկարը կորսուած կամ ոչնչացուած է:

Նամակը փաստօրէն ՄԱԿ-ի հիմնադիր խորհրդաժողովին մասնակցած դաշնակցական պատուիրակութեան «աշխատանքների հաշուետուութիւնն է»[1]: Արդարեւ, Մայիս 7, 1945ին պատուիրակութիւնը յուչագիր մը ներկայացուցած էր խորհրդաժողովին եւ մասնակցող պատիրակութիւններուն[2]: Յօդուածագիրը այնուհետեւ կը ձեռնարկէ անոր պարունակութեան վերլուծումին:

Մեզ հետաքրքրողը, սակայն, նամակն է որպէս առարկայ եւ ո՛չ թէ այլապէս չահեկան անոր բովանդակութիւնը: Հարցը այն է, որ անոր գոյութիւնն ու կորուստը ծանօթ էին անհետացումի ժամանակաշրջանին իսկ, սակայն յետագայ ճակատագիրը անծանօթ մնացած էր:

Այդ պատմութեան ծալքերուն բացումը կ'ենթադրէ Սփիւռքի դաշնակցական – բոլշեւիկեան հակամարտութեան էջերէն մէկուն վերընթերցումը:

Այդ էջին ներկայացումը կը պահանջէ նախ եւ առաջ, ճշդրտումներ կատարել նամակին չուրջ: Ինչպէս նշեցինք («Թուղթ չափաբերական», «Ծղրի՛թը, նորի՛ն»), որոնք պատմողական կերպ ունին յաճախ եւ պատճառն քննադատութեան չեչտ: Անշնապէս, ես կը նախընտրեմ մաերիմ երգը՝ բնութեան լոյսով ցոցուած ու պայծառ, կամ գառնութեան ու բողոքի չեչտերով բորբոքուն:

Առանց վրայ կ'աւելնան թարգմանութիւնները: Ալիքեան չատ թարդմանած է, արձակ ու բանաստեղծութիւն, գլխաւորաբար Ֆրանսերէնէ եւ ռուսերէնէ, կեանքի պայմաններէն եւ հրատարակիչներու պահանջներէն թելադրուած: Այս հատորին մէջ, սակայն, առած է միայն բանաստեղծական գործեր եւ մէկ արձակ երկ միայն՝ «Փարթուկալեան նամականի»ն, որ սիրային բանաստեղծութեան բացարձակ արժէքներէն է: Եւ լաւ ըրած է իր ընտրած քերթողներն ու քերթուածները միայն պահելով, որովհետեւ անոնք համաչխարհային գրականութեան մնայուն արժէքներէն են եւ արդար ու տեղին է որ, ընտրուած գործերու այս ժողովածուին մէջ կապուին իր անունին:

Ալիքեանի բանաստեղծութիւնը դասական է բառի կրկնակ իմաստներով. աւանդական է ան, իր արմատները կը խրէ մեր ազգային քերթողութեան ալուցքները եւ մնայուն արժէք կրնայ նկատուիլ արդէն՝ առանց սպասելու գալիք ժամանակներու վճիռին:

Անիկա տաղաչափուած կարճ կամ երկար ու նմանապէս կարճ ու երկար տողերով հիւսուած մտերիմ զրոյց է ընթերցողին հետ կամ գառնութեան ու բողոքի ճիչ: Մեղմ (եւ այլազան) կշռոյթն է անոր մնայուն յատկանիշը եւ անսեթեւեթ յանգը, որ կարծես ինքնաբեր կերպով կ'աւելնայ տողի վերջաւորութեան, առանց ճիգի եւ արուեստականութեան:

Բանաստեղծութեան մնայուն ձեւեր ալ օգտագործած է Ալիքեանը, հնչեակ, գազել եւ պոէմ, բայց ազատ չարժած է առ հասարակ, հեռու ամէն կաղապարումէ, պարագային համեմատ կարճ կամ երկար տուներով, առանց կաշկանդումի եւ բնական ու տպաւորիչ տողանցումներով, որոնք չարժում կը հաղորդեն տողերուն եւ աշխուժութիւն:

Բնութիւնն է մայր աղբիւրը այս քերթողութեան եւ մանկական տպաւորութիւնները, որոնք նոյնպէս կապուած են բնութեան: Հատանօրէն ալեքսանդրեթեան մանկութիւնը հեղինակին աւելի արձակ բնութեան յուշերով յատկանշուած է, քան քաղաքային տպաւորութիւններով: Ալիքեան չատ լաւ կը ճանչնայ կենդանական եւ բուսական աշխարհները, որոնք իր զրոյցին առարկան են միշտ եւ իր պատկերային համակարգին մնայուն ու անսպառ աղբիւրը:

Բանաստեղծութիւնը Ալիքեանի հոգիին սնունդն է եւ ճակատագիրը միաժամանակ: «Բանաստեղծութիւն» վերնագրուած առաջին քերթուած մը (էջ 99), կը խօսի առանց անոր ապրելու անկարելիութեան մասին, բայց եւ անոր հետ ապրելու դժուարութեան: Նոյն վերնագիրով այլ քերթուած մը (էջ 201), մտերիմ սահմանումն է բանաստեղծութեան հետ ունեցած իր յարաբերութեան՝ հետեւեալ աւարտով.

Ես էլ ուզեցի, ցանկացայ
սաստիկ...
Ի՜նչ փոյթ, թէ հացըս կոնծեց
հուդտւմ.
Ինձ չէր յագեցնի ո՛չ մի այլ
խորտիկ,
Օ՛ սուրբի բաղարջ,
բանաստեղծութի՛ւն:

Ամբողջ հատորը, բովանդակութիւնը ամփոփող տողերու սահմանածէն անդին, մտերիմ զրոյց մըն է բանաստեղծութեան էութեան հետ եւ մասին: Ու միաժամանակ խոնարհ ու հպարտ գիտակցութիւնը, թէ բանաստեղծութիւնը իր ապաստանն է եւ կեանքի հանդանակը:

* * *

Ծնեալ բանաստեղծն է Ալիքեան: Կեանքի տառապանքն ու հաճոյքները հաստատած են զինք իր կոչումին մէջ, բանաստեղծութիւնը դարձուցած իրեն համար ճգնանք ու հրճուանք: Անիծեալ եւ օրհնեալ բանաստեղծներ կան, Ալիքեան է՛ւ մէկը ո՛ւ միւսը եղած է կեանքի պայմաններուն բերումով: Ի՛նչ ալ եղած ըլլայ սակայն պարագայական իր հակազդեցութիւնը, բանաստեղծութիւնը եղած է միշտ իրեն համար հրաշքներու աշխարհի վրայ բացուղ դուռ: Եւ հակառակ ամէն ինչի, ինք սիրով ընդունած է իր ճակատագիրը, հաւատարիմ մնացած՝ տրիտուր իր չնորհին:

Այս չնորհի վաթսունամեայ բերքին վկայարանն է ներկայ ժողովածուն: Հոն համադրելով իր բանաստեղծութեան հատընտիր էջերը եւ վերջին անտիպներու փունջ մը՝ բանաստեղծը կը հաստատուի իր տեղը մեր գրականութեան մէջ, Գողթան երգերէն մեր օրերը երկարող ոսկի չղթային ծայրը, Մեծարենցի եւ Տէրեանի անմիջական դրացնութեամբ:

Եւ խորհրդանշական պէտք է համարիլ այն երեւոյթը, որ 1983ին Երեւանի մէջ իր նախասփիւռքեան վերջին երկը հրատարակող Ալիքեան այս գործով վերադարձած է հայրենիք, մեր գրականութիւնը եւ զինք գնահատող անձերու խնամքով, եւ անկայուն մեր իրականութեան մէջ կայուն վայր գտած իրեն համար յաւերժական Հայաստանը:

Գ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

---

[1] Ա.Հ.Ա.Կ.-ի պատուիրակութիւնը կազմուած էր Ռուբէն Տէր Մինասեանէ, Ռուբէն Տէր Մելքոնեանէ եւ Ռուբէն Ալի-Խանեանէ: Տե՛ս Վահան Գարատաշեանի «Հայ Դատի Յանձնախումբ» (Պոսթըն, 1946), էջ 1:

[2] Ա.Հ.Ա.Կ.-ի պատուիրակութիւնը ներկայացուցած էր յուչագիր մը, որ կը կոչուէր «Հայ ժողովուրդի ներկայ վիճակը եւ անոր ազգային պահանջները»: Տե՛ս Վահան Գարատաշեանի «Հայ Դատի Յանձնախումբ» (Պոսթըն, 1946), էջ 1:

[3] Ա.Հ.Ա.Կ.-ի պատուիրակութիւնը Սան Ֆրանսիսկոյէն Նիւ Եորք վերադարձին հիմնեց «Ամերիկայի Հայկական Ազգային Կոմիտէ»ն (Armenian National Committee of America), որ ետքը կոչուեցաւ «Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբ»:

[4] Ա.Հ.Ա.Կ.-ի պատուիրակութիւնը Սան Ֆրանսիսկոյէն Նիւ Եորք վերադարձին հիմնեց «Ամերիկայի Հայկական Ազգային Կոմիտէ»ն (Armenian National Committee of America), որ ետքը կոչուեցաւ «Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբ»:

[5] Ա.Հ.Ա.Կ.-ի պատուիրակութիւնը Սան Ֆրանսիսկոյէն Նիւ Եորք վերադարձին հիմնեց «Ամերիկայի Հայկական Ազգային Կոմիտէ»ն (Armenian National Committee of America), որ ետքը կոչուեցաւ «Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբ»:

[6] Ա.Հ.Ա.Կ.-ի պատուիրակութիւնը Սան Ֆրանսիսկոյէն Նիւ Եորք վերադարձին հիմնեց «Ամերիկայի Հայկական Ազգային Կոմիտէ»ն (Armenian National Committee of America), որ ետքը կոչուեցաւ «Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբ»:

[7] Ա.Հ.Ա.Կ.-ի պատուիրակութիւնը Սան Ֆրանսիսկոյէն Նիւ Եորք վերադարձին հիմնեց «Ամերիկայի Հայկական Ազգային Կոմիտէ»ն (Armenian National Committee of America), որ ետքը կոչուեցաւ «Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբ»:

[8] Ա.Հ.Ա.Կ.-ի պատուիրակութիւնը Սան Ֆրանսիսկոյէն Նիւ Եորք վերադարձին հիմնեց «Ամերիկայի Հայկական Ազգային Կոմիտէ»ն (Armenian National Committee of America), որ ետքը կոչուեցաւ «Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբ»:

բաշարադրանքը հետեւեալ տեսքը ունի, ըստ Ն. Սարգսեանի հրապարակումին.–

«Մենք Անգլիացիներին եւ Ամերիկացիներին ապացուցեցինք, որ Հայերը բոլշեւիկներ չեն, բայց իրենք ստիպուած են պահանջել Թուրքահայաստանի միացումը Խորհրդային Հայաստանին, միայն դրա համար, որ Հայկական Հարցը լուծելու այլ միջոց չկայ: Եթէ Ամերիկացիները եւ Անգլիացիները Հայերի պահանջների նկատմամբ ցուցաբերեն բարեացակամութիւն, ապա նրանք կարող են օգտուել Հայերի եռախտագիտութիւնից· Մերձաւոր Արեւելքում Հայերը նրանց համար կը դառնան վստահելի տարր, հակառակ պարագայում՝ հայութեանը կը նետեն "բոլշեւիկների գիրկը"» [9] (ընդգծումները մերն են – Վ.Մ.):

Ինչպէս կը տեսնուի, ոճական եւ բովանդակային նրբերանգներ կան, որոնք կը հերքեն «Լրաբեր»ի վերաշարադրանքին վաւերականութիւնը: Վերջինս ճշմարտանման է, ինչ որ հաւասար չէ ճշմարիտ ըլլալուն:

Բնականաբար, այս եզրյթը չէր կրնար անտեսուիլ խնդրին միւս դերակատարներուն կողմէ: Պատասխանելով «Լրաբեր»ին ու հերքելով այդ նամակին առընչութեամբ եղած վերագրումները, Վրացեան հարց կու տար, թէ «ե՞րբ է գրած "մանր ֆիւրհերը" այդ նամակը "իտալական ֆաշիստական կուսակցութեան անդամ Կոստան Զարեանին", ինչպէ՞ս ընկած է նամակը լրաբերականներու ձեռքը եւ ինչո՞ւ մինչեւ այժմ անոնք հրապարակ չեն հանած այդ նշանաւոր փաստաթուղթը», միաժամանակ պահանջելով խնդրոյ առարկայ նամակին հրապարակումը [10]: Քանի մը օր ետք այս պահանջը արձանագրելով, Պոսթընի «Հայրենիք» օրաթերթին խմբագրականը դիտել կու տար, թէ «Լրաբերի»ի հրապարակումէն ի յայտ կու գար, որ նամակը գողցուած էր եւ ո՛չ թէ կորսուած [11]:

Նոյն թիւին մէջ, Զարեան պատասխանած էր ֆաշականութեան յարած ըլլալու մեղադրանքին, ինչ որ նաեւ առիթ տուած էր «Հայրենիք»ի խմբագրութեան՝ «Լրաբեր»ի հետ հաչուեյարդար կատարելու վերյիշեալ խմբագրականով.–

«Նիւ Եորք,
15 Մարտ 1947

Յարգելի՛ պր· Խմբագիր,

Միայն այսօր լսացայ, որ "Լրաբեր" թերթը իմ մասին գրել է՝ իբր թէ ես "իտալական ֆաշիստ կուսակցութեան անդամ" եղած եմ:

Նախ՝ իտալական քաղաքացի չլինելով, ես այդ կուսակցութեան անդամ չէի կարող լինել: Ապա՝ այդ կուսակցութեան ցուցակները հրապարակ հանուած լինելով՝ չատ դիւրին է ստուգել անդամների անունները: Ամենայն դէպս ես վրճռականապէս յայտարարում եմ որ ես ոչ իտալական ֆաշիստ կուսակցութեան եւ ոչ էլ որեւէ ուրիշ կուսակցութեան անդամ եղած եմ:

Այդ նոյն յօդուածի մէջ խօսում են ինձ ուղղուած ինչ որ նամակի մասին: Արդ, զարմանալի չէ՞, որ այդ նամակը ես չեմ տեսել, նրա մասին գաղափար չունեմ, իսկ նրանք նրանից մէջբերումներ են անում...

Դրանք զզուելի, անբարոյական բաներ են՝ անարժան լրագրութեան եւ մեր ժողովրդին, որի անունից այդ պարոնները համարձակուիլ են ունենում խօսելու:

Յուսում եմ, որ միջոցներս ինձ թոյլ չեն տալիս՝ այդ պարոններին դատարանի առջեւ պատասխանատուութեան կանչելու:

Մնամ յարգանօք՝
Կոստան Զարեան» [12]

Բնականաբար, Զարեանի ղէմ եղած մեղադրանքը անհիմն էր: Վրացեան հեգնանքով գրած էր վերյիշեալ պատասխանին ծանօթագրութեան մէջ, թէ «Կ. Զարեանը նոյնքան ֆաշիստ է, որքան Ստալինը՝ նացի» [13]:

Միջադէպը վերջացաւ ինչպէս սովորաբար նման բանակռիւներ կը վերջանային: Մէկ կողմը կը գոհանար արձակելով իր մեղադրանքը, միւս կողմը կը պաշտպանուէր տարբեր փաստարկներով, իսկ ընթերցողը՝ հակընդդէմ խօսքերու աքցանին մէջ բռնուած, պարտաւոր էր իմաստ գտնել այս բոլորին մէջ եւ փորձել ճշմարտութիւնը մակաբերել:

Ն. Սարգսեանի հրապարակումը պարզած էր նամակին ճակատագիրը: Կը մնար ճշդել հաւցէատիրոջ բուն ինքնութիւնը, ինչ որ, կը կարծենք, հարկ եղածին չափ կատարուած է ներկայ գրութեամբ, թէեւ Հայ Դատի Յանձնախումբի ծիրին մէջ Կոստան Զարեանի 1945 – 47ի գործունէութիւնը կը մնայ ուսումնասիրելի հարց մը ու կ'ենթադրէ քննել կուսակցական արխիւներու մէջ պահպանուող ու ցարդ անմատչելի նիւթերը՝ քար մը եւս աւելցնելու համար իր կենսագրութեան չէնքին վրայ:

Վ.Մ·

Նիւ Ճըրզի

---

(1) Նորիկ Սարգսեան, «Սիմոն Վրացեանի մի նամակի մասին», Դրօշակ, Հոկտեմբեր 2002, էջ 42:

(2) «Հայերը և Սան Ֆրանսիսքոյի խորհրդաժողովը», Հայրենիք, 20 Մայիս 1945, էջ 1· «Հայ Դատը Սան Ֆրանսիսքոյի խորհրդաժողովին մէջ», Հայրենիք, 22 Մայիս 1945, էջ 1:

(3) 1950ին այդ կազմակերպութեան հրատարակութեամբ Պոսթընի «Հայրենիք»ի տպարանէն լոյս տեսաւ Ժիրայր Միսաքեանի (Եւրոպացի) «Լուսարձակ մը Հայկական Հարցին վրայ» հատորը (J. Missakian, **A Searchlight on the Armenian Question, 1878-1950,** Boston, 1950, 154 pages):

(4) Թուականը յիշողութեան վրէպ մըն է, քանի որ հիմնադրութեան Դեկտեմբեր 1944ի թուականը վկայած է Նոյնինքն Վրացեանը իր խմբագրած «Հայրենիք» տարեգիրքին մէջ («Հայ Դատի Յանձնախումբ», Հայրենիք տարեգիրք, Պոսթըն, 1947, էջ 238):

(5) Սիմոն Վրացեան, «Երեւանն է խօսում...», Յառաջ _ Միտք եւ Արուեստ, Մայիս 2001, էջ 4: «Հայագիտական պարբերաթերթ» ըսելով, Վրացեան նկատի ունէր Զարեանի խմբագրութեամբ 1946ին (երկու թիւ) լոյս տեսած «Արմինիքըն Փարթըլրլի» պարբերականը: Տե՛ս. Վարդան Մատթէոսեան, Կոստանդ Զարեանի շուրջ, Անթիլիաս, 1998, էջ 401-427· վերամշակուած անգլերէն տարբերակը՝ Vartan Matiossian, «The Beginnings of Armenian Studies in the United States: The **Armenian Quarterly**», in Barlow Der Mugrdechian (ed.), **Between Paris and Fresno : Armenian Studies in Honor of Dickran Koumjian,** Costa Mesa (Ca.), 2008, p. 617-642:

(6) Երեք նամակներուն համար, տե՛ս· «Համազգային»ի արխիւ, Պէյրութ, ցուցակ Թիւ 3, պահարան IV (ընդգծումը ընդգրային է): Վերջին նամակին մէջ ակնարկուած անճնաւորութիւններն են կուսակցական գործիչ Աստուր Խոբրեանը (1893-1958) եւ բժ· Աբրահամ Ալիխանեանը (1900-1977), որ Հայ Դատի Յանձնախումբի առենապետի պաշտօնը կը վարէր:

(7) Կը պահենք «Լրաբեր» իւրայատուկ ուղղագրութիւնը:

(8) «Վրացեան նոյն ծրագիրն ունի», Լրաբեր, 4 Մարտ 1947, էջ 4:

(9) Սարգսեան, «Սիմոն Վրացեանի», էջ 45-46:

(10) Ս· Վրացեան, «Կը ծամեն ու կը ծամեն», Հայրենիք, 18 Մարտ 1947, էջ 1:

(11) «"Անբարոյական բարքեր"...», Հայրենիք, 22 Մարտ 1947, էջ 4:

(12) «Նամակ խմբագրութեան», Հայրենիք, 22 Մարտ 1947, էջ 1: Տե՛ս. նաեւ Վարդան Մատթէոսեան, «Նամականի Կոստան Զարեանի եւ Ռուբէն Դարբինեանի», Բազմավէպ, 1-4, 2003, էջ 254-255:

(13) Վրացեան, «Կը ծամեն...», էջ 1:

Շահան Շահնուրի

ԱՆՏԻՊ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյց»ի տարբեր թիւերու մէջ ցրուած են «Սարգիս Սազաեան» ստորագրութիւնը կրող կարճ մտածումներու շարքեր, որոնցմէ մէկը՝ «Դաղափարի քանդակներ» վերնագրով, յայտարարուած է իբրեւ անակնկալ երկէ մը քաղուած [1]: Ս. Սաքայեանի մասին շատ բան չենք գիտեր, բացի անկէ, որ Սկիւտարի մէջ, Թէոդիկի ղբացնութեամբ ապրող ու տարեցոյցի խմբագրական աշխատանքներուն օգնող գրասէր մըն էր, օժտուած՝ արժէքաւոր գրադարանով մը, որ ի հարկէ չէր չափուեր իր ղբացիին ռասպելական մատենադարանին հետ:

Նիւ Եորքի Հայց· Եկեղեցւոյ Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի «Զօհրապ» Տեղեկատուական Կեդրոնին մէջ վերջերս անակնկալ կերպով հանդիպեցանք չուրջ 150 էջնոց թղթակալի մը, որ կը բովանդակէ հայ զանազան գրողներէ թէ՛ Ս. Սաքայեանին եւ թէ Թէոդիկին, բայց նաեւ ուրիշ հաւցէատէրերու ուղղուած բազում նամակներ, բանաստեղծութիւններու եւ ձեռագիրներու նմոյշներ: Ամէնէն նոր նիւթերը, որոնք Ս. Սաքայեանին կը վերաբերին, 1940ական թուականներու վերջերուն գրուած են: Մեզի այնպէս կը թուի որ այդ նիւթերը (որոնց մէկ մասը մասամբ ցոլացած է «Ամէնուն Տարեցոյց»ի էջերուն մէջ, ընդհանրապէս՝ քաղուածաբար, Սաքայեանի կողմէ մէկտեղուած են, մանաւանդ եթէ հաշուի առնենք, որ հոն կան թէ՛ Թէոդիկէն եւ թէ իր կնոջ՝ Արշակուհի Թէոդիկէն անոր ուղղուած նամակներ: Թղթակալը այս բոլոր նիւթերուն լուսապատճէնը կը պարունակէ· ցարդ չկարողացանք տեղեկութիւններ հայթայթել բնագիրներուն ճակատագրին եւ պատճէններուն հոն հասնելու հանգամանքներուն մասին: Յետագային վերապահելով այդ նիւթերուն մէկ մասին հրատարակութիւնը, սոսկ լոյս կ'ընծայենք Թէոդիկի քրոջորդիին՝ 27ամեայ Շահան Շահնուրի 1930ին գրած նամակը Սարգիս Սաքայեանին: Նամակը կը հրատարակենք պահպանելով լեզուական եւ ուղղագրական հարազատութիւնը:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

Փարիզ, 29 Օգոստ[ոս] 930

THEOTIG
(Imp. MASSIS)
208bis, RUE LAFAYETTE
PARIS (10e) FRANCE [2]

Սիրելի Սաքայեան

Պզտիկ մնացի քու քովդ: Քանի անգամներ փափաքած եմ գրել գոնէ կարճ նամակ մը եւ ամէն անգամուն ալ արգելքներ չեն թոյլատրած: Ցուսամ թէ ներողամիտ ըլլաս, երբոր ըսեմ մանաւանդ թէ քանի մը տիրոջ կը ծառայեմ եւ ժամանակի չգոյութեան պատճառաւ կը թերանամ պարտականութիւններուս մէջ: Խորհէ որ պիտի աշխատիմ ամբողջ օրը (երբեմն կիրակին ալ), առեն պիտի գտնեմ կարդալու, գրելու, բարեկամներ տեսնելու եւ դեռ... երիտասարդի հաճոյքներ գոհացնելու: Հեւ ի հեւ կեանք՝ այսքան կ[']ըլլայ: Եւ ուրիշ տարիէ ի վեր: Եւ առանց բարելաւման յոյսի:

Մեծ ուրախութիւն պատճառած է ինձ՝ քրոջս մէկ պահարանին վրայ արձանագրած երկտող – կարծիքդ, գրքիս մասին [3]: Գիտէի թէ «Նահանջը» [4] սիրելի պիտի ըլլայ Թրքահայերուն եւ մանաւանդրաբար Պոլսեցիներուն՝ սակայն այսչափ մեծ ընդունելութեան մը չէի սպասեր: Վարձատրուած կը նկատեմ ինքզինքս: Երկտողիդ հետ միաժամանակ ստացայ նաեւ Ա. Ահարոնեանի մէկ նամակը գիրքիս մասին, նամակ մը՝ զոր թերեւս կարդացած ես, քանի որ թերթերը հրատարակեցին [5]: Ըսեմ՝ (եւ հաւատայ [sic] անկեղծութեանս), որ քուկդ է մանաւանդ որ դիս հրճուեցուց իր պարզութեամբը, իր անկեղծ շունչովը: Գիտեմ թէ Ա.Ահարոնեան (որուն ոչ քաղաքականութեանը, ոչ ալ գրականութեանը համակարծիք եմ) ներբողական կը գրէ յետամնաց չերեւալու համար, բարեկամ չհեղլու համար եւ այդ կարգի չողոմները չեն որ դիս կը հետաքրքրեն: Այս մտածումներով տարուած, ճաշարան [6] կ[']երթայի ցերեկը, երկու նամակները գրպանս, երբ հոն հանդիպեցայ Յ. Ասպետին [7]: Պօլսէն ելլելէս ի վեր չէի տեսած զինքը ու կրնաս երեւակայել թէ որքան մեծ եղաւ մեր երկուքիս ալ ուրախութիւնը: Ծօսեցայ իրեն քու մասիդ եւ տեսայ որ ծանօթներ էք· ան ալ գրածդ կարդացեր եւ խնդրեց որ երբոր գրեմ քեզի իր բարեւներն ալ հաղորդեմ: Կը տեսնես որ պարտականութիւնս կը կատարեմ, հոգ չէ թէ ամիսներ վերջ:

Ինչպէս գիտես, Պարգեւը, մեր դրացի մանուկը, որ հիմայ իմ համակս մարդ է եղեր հոս եկաւ եւ անգամ մը այցելեցինք: Անկէ լսեցի որ Նաումդ հեռացեր է քովէդ [8]: Ըսել է ձեր տունն ալ օտարութեան մէջ մանչ ունի· այս ի՛նչ դարու հասանք, ամբողջ փողոցնիս վերէն վար ըսել է նամակով կը չնչէ եւ կարօտախտէ բռնուած է: Ուրախանալի կէտ մը կար սակայն այս լուրին կողքին· ան ալ երկու զաւակ եւս ունենալդ է, բան մը՝ որմէ բընաւ լուր չունէի: Դուն որ այնքան չատ մանուկ կը սիրէիր, որքան գոհ պէտք է ըլլաս արդեօք, կրնամ երեւակայել: Մաղթեմ որ բազդաւոր մանչուկները ըլլան եւ մեր ճամբէն չանցնին: Ասկէ աւելի մեծ մաղթանք չեմ կրնար երեւակայել:

Եթէ տեղեկութիւններս ուղես այս տեղի գրական կեանքէն ու գրագէտներուն չուրջ, կարեւոր բան մը չըպիտի գտնեմ ըսելիք: Իրաւ է թէ բոլորին ալ ծանօթ եմ, տարեց թէ երիտասարդ, բայց յուսահատական վիճակ մը կը տիրէ բոլորին վրայ: Տարեցներէն ամէնէն կարողներն իսկ (Բաշալեան, Զօպանեան) ցնցուածներ են [9], իսկ երիտասարդները՝ ճղմուած առօրեայ աշխատանքին տակ: Թէքէեանին հետ է որ մանաւանդ լաւ եմ [10]: Միշտ կը տեսնենք զինք ու հոս անվերջանալի soirée-ներ կ[']անցնենք համակիրներու խումբով մը չրջապատուած:

Ինչքա՜ն միամտութիւն է հաւատալ այս ազգին, անոր անգոյ դրամիրութեան եւ վեհութեան: Բայց մի՛թէ passionnéները կ[ը] զրաղի՞ն այդ կարգի հաչիւներով: Եւ եթէ զրաղէին, ի՞նչ կ[']ըլլային ժողովուրդները:

Կ[']աւարտեմ նամակս, սիրով, բարեւներով, քեզ եւ քուկիններուդ:

ՇԱՀՆՈՒՐ ՔԷՐԷՍԹէՃԵԱՆ

Կը զրկեմ Թէոդիկի ամենագեղեցիկ եւ ամէնէն աւելի caractéristique

☞

Un centre d'art contemporain à Yerevan : le NPAK

La vie, en lumière, en noir et en travers

par Chakè MATOSSIAN
Docteur en Philosophie et Théorie de la Communication

Non loin du marché aux puces de Yerevan (appelé aussi «Vernissage»), un immeuble moderne d'allure fonctionnelle ou bureaucratique, sans prétention architecturale, abrite le centre arménien d'art expérimental contemporain créé par Sonia Balassanian il y a plus d'une décennie. Artiste de renommée internationale, originaire d'Iran, établie à New York (cf. **Haratch - Midk vev Arvest,** n° 337, 2 septembre 2007), Sonia Balassanian s'est investie en Arménie et, contre le machisme ambiant, a lutté pour dynamiser l'art expérimental chez les jeunes artistes arméniens auxquels elle a ouvert la voie des médias et techniques mixtes, notamment la vidéo. Le Centre, appelé NPAK (Norarar Portsaragan Arvesti Guendron), soutenu par quelques mécènes comme la famille Boghossian, est le seul à dynamiser des projets et présenter un travail artistique à l'égal de ce qui se fait au niveau international, en vidéo, installations, performance, photo, film, ce qui n'exclut pas la peinture ou sculpture exposées, en toute logique, dans la partie la plus lumineuse du grand plateau du premier étage, la grande section obscure étant réservée aux écrans et installations vidéo. Tout cela n'empêche évidement pas qu'il puisse y avoir ailleurs en Arménie et à Yerevan, là où on ne s'y attend pas, des artistes de valeur travaillant en solitaire, comme Ashot Yan (Krikoryan) dont la peinture très personnelle et énigmatique s'expose à ciel ouvert dans l'autre «vernissage», marché de l'art populaire réunissant en plein parc les croûtes figuratives pour touristes et autres amateurs d'Ararat bariolé, fleurs et paysages kitch.

Dans le bel espace d'exposition du NPAK, côté peinture, Sargis Hamalbashyan joue sur l'humour avec deux toiles, **Leçon d'anatomie** et **Sunday,** la première offrant une variation onirique du célèbre tableau de Rembrandt dans lequel surgissent une ménine de Vélasquez ou une chaise de Van Gogh. Des animaux et leurs squellettes circulent dans l'espace de la toile que l'artiste fragmente et compartimente pour signaler que derrière la figuration d'un être couché sur la table d'anatomie, s'effectue l'anatomie du tableau. La table c'est le tableau. Comme on le sait, l'anatomie ne dira jamais rien de la vie, présente ici dans le flux des couleurs dont l'origine a été animale ou végétale. Et puis, il y a les mains, la main du chirurgien que Rembrandt, à la suite de Vésale, avait mise en évidence pour valoriser socialement le travail manuel de l'artiste. Retenant la **Leçon** du Dr Tulp et celle de Rembrandt, Sargis Hamalbashyan met en évidence les mains de ses personnages, toutes riches d'expression, témoignant d'une comunication non verbale recourant à la **diexis** avec l'index pointé de l'anatomiste. Dans **Sunday**, l'artiste joue sur les motifs des Vénus et autres femmes au miroir, un univers féminin limité par des éléments architecturaux très symboliques comme les portes et les fenêtres, les premières entre baillées, et les secondes ne donnant rien à voir que l'obscurité. La disposition des éléments sur la toile produit une division de l'espace similaire à celle de la leçon d'anatomie; si le tableau est une table, il est aussi porte ou fenêtre. Il incombe au spectateur d'ouvrir la toile comme un corps ou comme une fenêtre, de traverser en somme la surface du miroir.

La voie choisie par l'artiste de même que le parcours du spectateur n'échappe pas à la puissance de l'inconnu qui peut être le destin mais aussi la chance ou le hasard. C'est la force du destin ou la promesse de l'aléatoire que convoque Ararat Sarkissian dans le grand panneau formé par un assemblage de toiles. Mises côtes à côtes, en hauteur et en largeur, elles représentent des cartes de jeu et de tarots. L'artiste y dessine le pape, le diable, des valets et des dames qui rappellent parfois la Joconde. Il esquisse en noir et blanc, rajoute des couleurs vibrantes, parfois nerveusement, jusqu'à brouiller l'image. Ararat Sakissian mêle l'humour voyou à ses dessins qu'il recouvre parfois de graffiti ou d'une couche opaque tendant à les effacer. Il fait intervenir des personnages et des divinités néoclassiques, tel le dieu Amour, dans des vignettes qui évoquent celles des livres imprimés de la Renaissance, comme le **Songe de Poliphile.** Par son agencement l'œuvre de Sarkissian joue sur la mise en abîme. Si chaque toile rectangulaire se divise en une grille de vignettes représentant les cartes, la juxtaposition des toiles sur le mur réalise à son tour, mais cette fois à l'échelle du mur. une mise à plat de cartes. Le jeu d'effacement et de perturbation opéré par les couches de blanc ou les graffiti colorés transforment la toile en mur sur lequel le temps et les passants ont laissé leurs traces. Le destin de l'œuvre est de disparaître comme elle est apparue, par le geste et dans le temps.

Si nous passons au grand plateau de l'exposition multimédia, c'est encore le destin ou le hasard, la catastrophe, que semble convoquer Vahram Amikian dans sa vidéo «100 meters» mettant en situation deux voitures dans un tunnel. Vitesse et vision produisent l'attente de l'accident propre à satisfaire la concupiscence morbide des yeux et la séquence répétée transforme le regard en œil visionnaire de ce que l'on savait déjà. C'est une vision canalisée que nous suggèrent David Kareyan et Diana Hakobian dans une installation séparée du spectateur par une paroi construite en deux parties. La première, faite d'un support dans la tradition de l'**arte povera,** enduit de gravier et de boue présente deux trous (hommage à Lucio Fontana?) par lesquels le visiteur est invité à voir ce qui se passe sur deux écrans. Ramené à son essence de voyeur, le visiteur doit néanmoins faire un effort, se pencher, s'accroupir pour voir par le trou. L'œuvre est volontairement contraignante. La seconde partie de la paroi présente une grille derrière laquelle apparaissent deux robes rigidifiées par la boue. L'œuvre propose donc une réflexion sur le code perspectiviste (le trou avec le point de fuite et la grille) associé à la maîtrise du Sujet ici déstabilisée et déjouée par l'élément de la boue qui a tout recouvert. Les robes, figées comme les êtres et les objets après une tragique catastrophe naturelle, garde encore la trace de leur beauté et de leur distinction. Transformées par la boue, elles métamorphosent aussi nécessairement celles et ceux qui les portent ou plutôt le regard qui les porte. On pense à un renversement des mots de Polyeucte «j'ai vu cette nuit le Christ, il m'a dépouillé d'une robe sale pour me revêtir d'une autre toute lumineuse», où à ceux que Shakespeare prête à Perdita «This robe of mine / does changes my disposition». Et si les robes ici ne sont ni lumineuses ni belles mais au contraire salies et enlaidies, elles n'en soulignent pas moins la capacité de l'œuvre d'art à modifier le caractère, ou tout au moins l'humeur, du visiteur qui la porte en y portant son regard.

Sans grand risque, entre mélancolie et oisiveté, Anushavan Hovakimyan a installé un lit défait, au-dessus duquel sont suspendus quelques branchages, comme un toit primitif, un abri minimal. A côté du lit, un écran fait passer dès images d'eau qui s'écoule, à l'image du temps bien sûr, un temps dont se décharge l'artiste qui revendique son droit à la paresse au point de confier à l'écran la tâche de rêver à sa place. Sona Abgaryan approfondit quant à elle la mélancolie, donnant à voir des visages tristes, vieillis avant l'âge par les épreuves de la vie. Elle éclipse la lumière de ses prises de vue, pour évacuer tout espoir. Sa série de portraits envoûte et méduse par la noirceur du regard, elle ne veut que la camera obscura pour engendrer son monde où Zurbaran ne serait peut-être pas dépaysé. Pour être plus énergique en apparence, le monde filmé par Shahis Karapetyan d'Ambrosi n'en est pas plus joyeux pour autant. Sa vidéo nous montre une multitude d'enfants en tenue de judoka. Faisant leurs exercices, ils tombent, se relèvent, rampent et leur activité se répète, toujours la même, à l'image de notre vie lorsqu'elle est vue du côté tragique de Sisyphe ou de Prométhée. Ses prises de vue, dans un noir et blanc s'approchant du sépia, par leur rythme et le caractère répétitif de l'action ne sont pas sans rappeler celles d'Ardavazd Péléchian filmant les bergers arméniens transportant les moutons à travers les cours d'eau et cascades des montagnes. Ce sont du reste les moutons que Sonia Balassanian a mis en évidence dans son installation, en recourant au chiffre symbolique de sept, pour cet animal hautement symbolique, lui aussi. Collées sur des endroits stratégiques des murs, sept têtes de mouton d'un bronze brillant et doré (la toison d'or ?) que souligne l'éclairage (la lumière surgit des ténèbres), délimitent un espace dont deux coins sont occupés par des écrans de petite taille. La vidéo nous montre le bétail, les vaches et les moutons, menés dans les paysages d'Arménie, par des paysans et des enfants que l'on entend crier. Sonia Balassanian a donné une couleur verdâtre au film, pour mieux évoquer la nature perdue dont il ne reste que la représentation visuelle et sonore. L'artiste nous fait partager sa passion pour les paysages d'Arménie, une passion authentique et profonde qui la pousse à installer ici la tête de l'animal signifiant à lui seul la Passion. L'œuvre est là aussi dans sa fonction purificatrice, cathartique, comme un dédommagement de la perte du lien avec la vie du dehors. Sept têtes sont là, sacrifiées, pour nous racheter et nous ramener à la vie dont la vidéo garde la trace. Vie, mort et resurrection sous-tendent le travail de Teni Vardanian. L'artiste a ramassé les fleurs séchées dans les cimetières pour en faire un tas. Sur le mur, elle projette l'image filmée de fleurs agitées par le vent. L'image des fleurs des champs s'entrelace à la réalité des fleurs mortes, mais l'image n'est pas la vie, n'est pas la fleur. Il reste le mouvement de la projection, un cône, comme un cône de vision et corne d'abondance; il reste la séparation entre les fleurs des champs (filmées) et les fleurs de culture entassées dans l'espace de l'exposition, avec leurs rubans et emballages d'origine. Dans le tas, délicatement maintenu dans son panier d'offrande, un bouquet de roses s'est fané, sans doute une manière de signer pour Vardanian...

NPAK, 1/3 Pavstos Biuzand Blvd.
Yerevan, Armenia
Tél.: +3741 56 82 25, 56 83 25, 56 02 18
Fax : +3741 56 02 16
E.mail : info@accea.info
Web : www.accea.info

☞

նկարչին օրինակ մը, յուսալով որ չունիս :

(1) *Սարգիս Սազաեան, «Գաղափարի քանդակները», Ամէնուն Տարեցոյցը, Պոլիս, 1914, էջ 127-129 : Մեզի ծանօթ չէ, եթէ այդ վիրքը լոյս տեսած է :*

(2) *Թէոդիկի տուեալները ջնջուած են :*

(3) *Հերմինէ Քէրէսթէճեան - Լեմոնճեանի (մահացած՝ 1962ին) այդ նամակը, քսան երեւոյթին, պահպանուած չէ :*

(4) *Շահան Շահնուր, Նահանջը առանց երգի, Փարիզ, 1929 :*

(5) *Կը թուի թէ խօսքը կը վերաբերի Աւետիս Ահարոնեանի 28 Փետր. 1930ի նամակին, որ լոյս տեսած է Նոյեմբեր 1-3, 1974ի «Ցառաջ»ի թացատիկին մէջ ու վերահրատարակուած է մեր կողմէ՝ նոյեմբեր հրապարակումին տեղեակ ըլլալու (տե՛ս. Վարդան Մատթէոսեան, «Աւետիս Ահարոնեանի եւ Սիմոն Վրացեանի նամակները Շահան Շահնուրին», Բագին, Սեպտեմբեր 2005) : Այդ նամակին 1930ի հրատարակութեան տուեալները կը պակսին մեզի,*

(6) *Հաւանաբար՝ «Ճլորիա» ճաշարանը, Լաւինեական Թաղամասին մէջ :*

(7) *Արճակապէր Յովհաննէս Ասպետին (Օննիկ Զիֆթէ-Սարաֆ, 1874-1932) կը պատկանի «Նահանջը առանց երգի»ի յարդ յայտնի առաջին դրաւոր արձագանգը, որ լոյս տեսած է «Նոր Լուր» օրաթերթին մէջ, Սեպտեմբեր 19, 1929ին, «Ցառաջ»ի թերթօնային հրատարակութեան աւարտէն քանի մը օր եաք (Համա. Գրիգոր Շահհնեան, կենսագրութիւն եւ մատենագիտութիւն Նահանի Նահնուրի, Անթիլիաս, 1981, էջ 43) : Շահնուր «Վերջին Լուր»ի մէջ 1923ին հրատարակած էր Յովհաննէս Ասպետի երգիծանկար մը (անդ, էջ 18) :*

(8) *Պարզեւին ինքնութիւնը կը մնայ անծանօթ : Նաւմ Ս. Սաքայեան (1910-՞) 1930էն մինչեւ 1970ական թուականները ապրած է Եթովպիա, ու այնուհետեւ 1970-ին գրած է Շահնուրին, որ իրեն պատասխանած է 13 Յունուար 1970ի նամակով (Շահան Շահնուր, Նամականի, Գ. հատոր, կազմեց Գրիգոր Քէօսէեան, [Պոսթըն], 2006, էջ 147) : Շահնուրի ծննդեան 80ամեակին առիթով, յուշատրական կարճ յօդուած մը հրատարակած է, ուր կան տուեալներ հօր եւ Թէոդիկի դաստակերտութեան մասին (Նաւմ Ս. Սաքայեան, «Շահան Շահնուր», Եիրակ, Յունիս-Յուլիս 1983, էջ 97-99) :*

(9) *Իր կեանքի վերջալոյսին, Շահնուր ջերմ գնահատանքի տողեր արձանագրած է Լեւոն Բաչալեանի մասին, եզրակացնելով, որ «Բաչալեանի գաղափարները, խաւարի ուժերու ճնշումին ներքեւ, անդարմանելի կորուստ մը եղած է մեր արձակին համար» (Շահան Շահնուր, Կրակը կողմիս, Փարիզ, 1973, էջ 83) : Ան, սակայն, իր վերապահ կեցուածքը պահած է Արշակ Զօպանեանի հանդէպ մինչեւ կեանքին վերջը :*

(10) *Շահան Շահնուր ու վահան Թէքէեանի թղթակցութեան համար (1931-1941), տե՛ս. Շահնուրի «Նամականի»ն գ. հատորը եւ Աւետիս Սանճեանի կազմած վահան Թէքէեանի «Նամականի»ն (Լոս Անճըլըս, 1983) :*

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4
MARDI
4 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22.067 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.067

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Վարչապետ Թ. Էրտողան չաթաթավերջին Վանի ու Հաքքեարիի մէջ քրտական բողոքի բուռն ցոյցերուն թիրախ եղած է: Ժողովուրդը խանութները փակած, մերժումի ցոյցեր կատարած է իրեն դէմ:

Վանի ցուցարարները վարչապետը անբաղձալի անձնաւորութիւն հռչակած ու հազարաւոր բազմութեամբ «Ոճրագո՛րծ Էրտողան» բացագանչած են: Ոստիկաններ կրակած են ցուցարարներու վրայ ու բախումներ տեղի ունեցած են, ինքնաշարժեր կրակի տրուած:

Նոյն տեսարանը կրկնուած է Հաքքեարիի մէջ ալ ուր Էրտողան պացած է կարգ մը պաշտօնական բացումներ կատարելու: Բողոքի չարժումին մասնակցած են աղքահատաքներն ալ ու քաղաքը ընդհանուր աղբանոցի տեսարան մը պարզած է: Հոն եւս բախումներ տեղի ունեցած են ցուցարար բազմութիւններու եւ ոստիկանութեան միջեւ: Ցուցարարներու զայրոյթին թիրախ եղած են Էրտողանի դլխաւորած կուսակցութեան (ԱԳՓ) չէնքերը որոնք քարկոծուած են, ապակիները ջարդուփշուր եղած:

Վարչապետը Վանի մէջ ելոյթ մը ունեցած է ու անտեսելով քրտական հարցի մը գոյութիւնը, քննադատած է քրտամէտ կուսակցութիւնը եւ ՓՔՔ-ն: Շեշտած է «մէկ պետութիւն, մէկ ազդ, մէկ դրօշակ ու մէկ հայրենիք» գաղափարը, սակայն զինք ունկնդրելու գացած են միայն ազգայնամոլ Թուրքերը, պաշտօնատարներ:

Պոլսոյ մէջ ալ բողոքի չարժումներ ու տեղ-տեղ բախումներ տեղի ունեցած են, մեծ թիւով մարդիկ հսկողութեան տակ առնուած, երբ ապահովութիւնն ու կուսակալութիւնը չեն արտօնած որ Քիւրտերը մամուլի հրապարակային յայտարարութիւն կատարեն Թաքսիմի հրապարակին վրայ:

Քիւրտ երիտասարդներ պէյօղլուի փողոցներուն մէջ կրակներ վառելով պատուար կանգնած են ոստիկանութեան դէմ ու «Ակն ընդ ական, ատամն ընդ ատաման, քեզի հետ ենք Ափօ» լոզունգներ արձակած:

Եւրոպական քաղաքներու մէջ ալ Քիւրտերու ցոյցերը չարունակուած են:

ՄՈՍԿՈՒԱ

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ-Ի ԱԼԻԵԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ Դ. ՄԵԴՎԵԴԵԻԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Մոսկուան Հոկտ. 31ին եւ Նոյեմբեր 2-ին վայր եղած է Ղարաբաղի հարցով եռակողմ զոյգ հանդիպումներու: Նախ հանդիպում ունեցած են Հայաստանի եւ Ադրբեջանի արտաքին գործերու նախարանները, Ռուսաստանի նախարարին մասնակցութեամբ: Է. Նալբանտեան – Է. Մամէդեարով – Ս. Լաւրով պատրաստած են Ս. Սարգսեան – Ի. Ալիեւ տեսակցութիւնը որուն մասնակցութիւն բերած է նախագահ Դ. Մեդվեդեւ:

Նախագահներու հանդիպումը տեղի ունեցած է Մոսկուայի «Մայնորֆ» ընդունելութեան տան մէջ: Նախ մէկուկէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած են Ս. Սարգսեան եւ Ի. Ալիեւ, ապա իրենց միացած է Դ. Մեդվեդեւ: Բանակցութենէն ետք երեք նախագահները Մինսկի խումբին երեք նախագահներուն ներկայութեան ստորագրած են հռչակագիր մը: Ան հինգ կէտ կը բաղկանայ. անով Ս. Սարգսեան եւ Ի. Ալիեւ վերահաստատած են Ղարաբաղի կնճիռին կարգաւորման միտող բանակցութիւնները Մինսկի խումբին ղեկավարին մէջ շարունակելու կարեւորութիւնը եւ նորոգած են իրենց յանձնառութիւնը՝ բանակցային հոլովոյթը աչխուժացնելու համար քայլեր առնելու:

Հռչակագրին մէջ ըսուած է նաեւ թէ տագնապին խաղաղ լուծումի հոլովոյթին պէտք է ընկերանայ «իրաւական պարտաւորութիւն դնող միջազգային երաշխիքներու ընդունումը»:

Նախագահ Դ. Մեդվեդեւի կողմէ բարձրաձայն կարդացուած հռչակագիրը 1994-էն ի վեր կողմերուն միջեւ ստորագրուած առաջին փաստաթուղթն է: Ռուսաստանի նախագահը ընթերցումէն ետք յայտարարած է թէ Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահները իրենց արտաքին նախարարներուն պաշտօն յանձնած են բանակցութեան ընթացքը աչխուժացնելու:

Կրեմլինէն կատարուած յայտարարութեամբ մը չեշտուած է թէ Ռուսաստան պատրաստ է լուծումին երաչխաւորութիւնը ստանձնելու: Ըսուած է նաեւ. «Հակամարտութեան լուծումը կովկասեան կայունութեան եւ ապահովութեան համար կենսական կը նկատենք: Արտաքին միջամտութիւններու փոխարէն, զօրավիգ ենք կողմերու միջեւ հաչտութեան մը»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ՕՍՏԻԿԱՆՆԵՐԸ ՀՐԿԻԶԵԼՈՎ ՍՊԱՆՆԱԾ ԵՆ ՀԱՑ ՄԸ

Սարատովի մարզին մէջ երեք ոստիկան ձերբակալուած է, Հայաստանի քաղաքացի մը դաժանօրէն սպաննած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Դասպարեան մականունով Հայը անոնք ձերբակալած են դողութեան մը առնչութեամբ. փորձած են խոստովանութիւններ կորզել իրմէ, երբ յամառած է լուռ մնալ, խոչտանգած են, ապա պէնզին լեցուցած վրան ու վառած: Հայը մահացած է, ոստիկանները ուզած են անոր մարմինը թաղել, բայց ձերբակալուած են:

ԱՄՆ

Պ. ՕՊԱՄԱ ՃՂՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԿՆԱԾ

ԱՄՆ-ու Հայ Դատի յանձնախումբը յայտնած է թէ նախագահական ընտրութեան քանի մը օր մնացած, դեմոկրատ թեկնածուն յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր կը վերահաստատէ Ցեղասպանութեան ճանաչումի իր յանձնառութիւնը. կը կրկնէ նաեւ Հայաստանի հետ սերտ կապերու վճռակամութիւնը:

Յայտարարութիւնը խորագրուած է «Պարաք Օպամա – զօրակցութիւն ԱՄՆ – Հայաստան յարաբերութիւններուն»: Հոն կ'ըսուի. «1915-23 Օսմանեան կայսրութեան գործած Ցեղասպանութիւնը պատճառ եղաւ մօտ երկու միլիոն Հայու տեղահանութեան. անոնց չուրջ 1,5 միլիոնը սպաննուեցաւ: Պ. Օպամա համոզուած է որ հարկ է ճանչնալ այս իրականութիւնը»:

ԱՇԽԱՐՀ

ՊԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԷՆԻՍ

Փարի-Պէրսիի մասթըրսներու աւարտականին (Նոյ. 2) Դաւիթ Նալպանտեան պարտուեցաւ Ժօ-Վիլֆրիտ Ցոնկային: Այս վերջինը յաղթանակը տարաւ 6-3, 4-6, 6-4 արդիւնքով եւ մուտք գործեց համաշխարհային լաւագոյն 10երու խումբին մէջ ու այլեւս կրնայ մասնակցիլ մասթըրսներուն: Դաւիթ Նալպանտեան, 26 տարեկան, որու կարեւորագոյն յաղթանակները եղած են Ուիմպըլտընը 2002-ին եւ Պէրսին 2007ին, մինչեւ աւարտական հասաւ այս տարի, բայց ստիպուեցաւ տեղի տալ:

★ ☆ ★

Վ. ԴԱՐՉԻՆԵԱՆ Ա.ՇԽԱՐՀԻ Ա.ԽՈՅԵԱՆ

Կուիմպարտիկ Վախթանգ Դարչինեան թեթեւ ծանրուձեան դասակարգին մէջ աշխարհի բացարձակ ախոյեան հռչակուած է: Գալիֆորնիայի մէջ ան 9րդ ռաունտին յաղթած է մեքսիքացի կուիմպարտիկ Ֆ. Միխարէսին ու արժանացած տիտղոսին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԿԸ ԽՆԴՐԵՆ ՁՔԱՆԴԵԼ ԱՆԻՆ...

Էրզրումի մշակոյթի ու բնութեան պահմանութեան հիմնարկը Հայաստանի սահմանամերձ գօտիին բարահանքերուն պայթումներուն Անիի աւերակներուն պատճառած վնասին մասին տեղեկագիր մը յղած է Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան: Հոն կ'ըսուի թէ պայթումները տարիներէ ի վեր վընասած են յատկապէս Անիի մայր տաճարին որուն վրայ կարեւոր ճեղքեր գոյացած, մասեր փլած են: Թուրք մամուլին տուած լուրը կը տեղեկացնէ նաեւ թէ Անիի 24 յուշակոթող այս տարուան ընթացքին կը նորոգուին Մշակոյթի ու Զբօսաշրջութեան նախարարութեան կողմէ: Առ այդ, Արտաքին գործերու նախարարութիւնը պիտի դիմէ Հայաստանի, որպէսզի վերջ տրուի հայկական կողմին բարահանքերու պայթումներուն:

Կարդալ նման տողեր, մտածել կու տայ թէ աշխարհ հակառակ ուղղութեամբ դառնալ սկսած չէ՞: Տարիներ, տասնամեակներ ամբողջ հայութիւնը միջազգային կարելի բոլոր հասցէներուն դիմելով տըրտունջ ներկայացուց Արեւմտահայաստանի հայկական կոթողներուն աւերումին դէմ, Թուրքերու բանդումի բաղաբակաւնութեան պատուար կանգնելու պահանջով: Այսօր դերերը շրջուած են ու երէկուան բանդողները նոյն պահանջով կը դիմեն ուղղակի Հայաստանի որուն բարահանքերու տէրերը թ-ւած ունին ոչ միայն Անիի, այլեւ ամբողջ Արեւմտահայաստանի ժառանգութեան վրայ:

Մենք ալ կը կարծէինք թէ պայթումները Երեւանի չնաշխարհիկ տանարին շինութեամբ վերջ կը գտնեն, հանգիստ ձգելով Անիի արդէն կիսաւեր կոթողները:

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Վիշի հաւաքուած են Ֆրանսայի գաղթի նախարարին՝ Հորթըֆէօյի հրաւէրով եւրոպացի իր պաշտօնակիցները հասարակաց լուծում մը գտնելու գաղթի հարցին: Ֆրանսա համարկումի համար նախընտրութիւն կու տայ լեզուին եւ աչխատանքին: Այս հաւաքոյթին առթիւ հարց մըն ալ ծագած է վայրին ընտրութեան համար, քանի Վիչի վատահամբաւ անուն ունի գրաւման չրջանի օրերէն եւ հոն կը գտնուէր մառեչալ Փեթէնի կառավարութիւնը: Նոյեմբեր 2ին, չուրջ 30 հոգի բողոքի ցոյց մըն ալ ըրած են Փարիզի մէջ, դրդռութիւն նկատելով որ այդ ժողովը Վիչի դումարուի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հարաւային կարգ մը նահանգներուն մէջ ողողումներ աւեր գործած են Ամենայն Սրբոց տօնին չաբաթավերջին, Լուառ եւ Ալիէ գետերու յորդումին եւ անձրեւներու հետեւանքով:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՄԱՐՏ 1-Ի ՀԵՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ

Նոյեմբեր 1ին միասնական յայտարարութիւն մը կատարած են Հայ ազգային ժողովրդեան (ՀԱԺ) ու Ժառանգութիւն կուսակցութիւնը. ան կը վերաբերի Մարտ 1ի դէպքերուն հետաքննութեան համար փաստահաւաք խումբի կազմութեան: Երկուքն ալ յայտնած են թէ կը մասնակցին անոր, ամսուան մը տեւողութեամբ: Աւելի երկար մնալու համար փաստահաւաք կազմին մէջ, հարցը քննարկումի նիւթ կ'ընեն, քանի որ այդ աչխատանքին նկատմամբ վերապահութիւններ ունին: Իրենց համոզումով՝ խնդրոյ առարկայ իրազարձութիւններուն անկախ, վստահելի եւ թափանցիկ հետաքննութեան համար ստեղծուելիք խումբին գործունէութեան կարգը պահանջներուն չափ չէ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«ՏԱԹԵՒ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ»

(Հրատարակութիւն Բերիոյ Հայոց Թեմի, Թիւ 1)
ՀԱԼԷՊ - 2008

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

Իրապէս աննախադէպ ու զարմանք պատճառող հրատարակութիւն մը:

Սուրիահայ պարբերական մամուլի հարիւրամեայ երկար ցուցակին մէջ զուտ հայագիտական անդրանիկ հրատարակութիւնը:

Ձեռնարկին մատյադացումն ու իրագործումը կը պատկանի Բերիոյ Հայոց Թեմին: Ու այս յանդուգն քայլով Հալէպ եւս կը փորձէ իր համեստ լուման բերել Սփիւռքի հայագիտական հայալեզու ուսումնասիրութիւններու այն հարուստ գանձարանին, որուն մէջ այնքա՛ն թանկագին աւանդ ունին Վենետիկը իր «Բազմավէպ»ով, Վիէննան իր «Հանդէս Ամսօրեայ»ով եւ Պէյրութը՝ իր «Հասկ Հայագիտական Տարեգիրք»ով ու «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս»ով:

«Տաթեւ» անունով տարեցոյց մը Հալէպի մէջ հրատարակուած էր անցեալ դարու **20**ական թուականներուն, թեմին համբաւաւոր առաջնորդ Արտաւազդ Ծ.Վրդ. Սիւրմէեանի հեղինակութեամբ: Ան իր տարեցոյցին առաջին համարը 1925ին Պոլիս տպագրելէ ետք, չրնայնած էր զայն հետեւողականօրէն լոյս ընծայել Հալէպի մէջ, մինչեւ 1930: Ուրեմն, «Տաթեւ Տարեցոյց»էն հրատարակուած էր ընդամէնը վեց թիւ, ընդհանրապէս կրօնական - պատմագրական - յուշագրային բովանդակութեամբ:

Հին «Տաթեւ»էն շուրջ 80 տարի յետոյ, հիմա մեր սեղանին վրայ է նոր «Տաթեւ»ը, այս անգամ իբրեւ զուտ հայագիտական տարեգիրք:

Տարեգիրքին այս առջինեկ թիւը արդէն իսկ բաւական ծաւալուն ժողովածու մըն է, կը հաշուէ 575 էջ: Լոյսին բերուած է ազգապատկան «Արեւելք» տպագրատունէն, հալէպաբնակ Կարապետեան ընտանիքին մեկենասութեամբ:

Ժողովածուին մէջ ընդգրկուած են 18 ուսումնասիրութիւններ, նոյնքան թիւով աշխատակիցներով: Այս աշխատակիցներէն 12ը սուրիաբնակ են, ինչ որ ցոյց կուտայ, թէ Տարեգիրքը ճգնած է ապաւինիլ առաւելաբար տեղական ուժերու վրայ: Այլ հաշուարկով մը՝ ուսումնասիրութիւններուն 50 տոկոսը ուղղակի կ'առընչուի սուրիահայոց պատմութեան կամ հայ-արաբ դարաւոր յարաբերութեանց, ինչ որ կ'արդարացնէ Տարեգիրքին այն առաջադրանքը թէ տեղ պիտի տրուի «նախընտրաբար սուրիահայութեան առընչուող նիւթերու» (էջ 571):

«Նախաբայլ» խորագրեալ իր յառաջաբանին մէջ՝ Բերիոյ Հայոց Թեմի առաջնորդ Շահան Եպս. Սարգիսեան կ'աւետէ Տարեգիրքին երեւումը ու կը մաղթէ որ անիկա ստեղծէ հայագիտական լուրջ մըթնոլորտ ու բեմ: Հաւանական սրտունչներու այլ առաջքն առնելու համար ան կանխաւ նկատել կուտայ որ «Տաթեւ» իր աւագ ու երկարակեաց պաշտօնակիցներէն «յաճախորդները (իմա՝ աշխատակիցները - Լ. Շ.) զողնալու» դիտաւորութիւն չունի:

Այս յառաջաբան խօսքէն այնպէս կարելի է ենթադրել թէ Տարեգիրքին խմբագրական պատասխանատուութիւնը ստանձնած է ինք՝ Շահան Եպս. (թէեւ այս մասին չկայ ոչ մէկ նշում): Նոյն յառաջաբանը մեզի կը յուշէ նաեւ անունը Միհրան Մինասեանին, «խմբագրական աշխատանքին իր բերած ակնկալութեան» համար:

Տարեգիրքին մէջ երեւցող առաջին գրութիւնը (էջ 11-37) կը պատկանի նոյնինքն Շահան Եպս.ին: Կրօնագիտական այս ուսումնասիրութիւնը լուսաբանելի տակ կ'առնէ ենթադրաբար Ժ. դարուն հարեւանութեամբ ապրած Տիմոթէոս հայ վարդապետի մը Ս. Գրային «Արարածոց մեկնութիւն»ը: Տիմոթէոս, ինչպէս կը նշուի, հայ մատենագրութեան պատմութեան մէջ առաջին անգամ յայտնաբերուած է Մխիթարեան վարդապետներէն Հ. Ներսէս Ակինեանի կողմէ, 1952ին («Հանդէս Ամսօրեայ»): Տիմոթէոս սերտած ու մեկնաբանած է Հին Կտակարանի «Արարածոց» գլուխները, նմանողութեամբը Ե. դարու Եղիշէ պատմիչին ու Ժ. դարէն Վարդան Արեւելցիին, որոնք իրենց կարգին հանրածանօթ մեկնութիւններ ունին «Արարածոց»ի վերաբերեալ: Արդ, Շահան Եպս. կը կատարէ Տիմոթէոսի մեկնութեան բնագիրին «քննական» հրատարակութիւնը, նշելով որ առիկա մէկ մասն է միայն համալսարանական աւարտաճառի մը, որ տակաւին ամբողջացած չէ:

Բնագրային հրապարակում մըն է նաեւ Թամար Տաճնապետեանի (Լիբանան) յօդուածը, ուր կը ներկայացուի Ս. Գրիգոր Նարեկացիի կողմէ Աստուածածնին ձօնուած «Ներբողեան» մը: 47 էջ գրաւող այս գրաբար բնագրին մասին չատ հակիրճ բացատրութիւններ տալով՝ Տաճնապետեան կը յիշեցնէ, որ «ճոյն ճառի վերլուծումը կատարած ենք Սորպոնի մէջ մեր ներկայացուցած տոհբորականին ընթացքին, նախագահութեամբ ժան Փիէռ Մահէի, եւ փրանսերէնի թարգմանած ենք իր հետեւողութեամբ»: Կը նշուի նաեւ, թէ խնդրոյ առարկայ «Ներբողեան»ը արդէն իսկ տեղ գտած էր Թ. Տաճնապետեանի 2003ին Անթիլիաս տպուած մէկ գրքին մէջ:

Մխիթարեան հայ մատենագրութիւնը Տարեգիրքին մէջ տեղ գրաւած է երկու յօդուածներով:

Առաջինը կը պատկանի Զուլալ Գազանճեանին (Ֆրանսահայ, այժմ՝ Հայաստան հաստատուած), որ մեզի կը ներկայացնէ ենթադրաբար Ժ-Ե. դարուն ապրած հոգեւորական քերթողի մը՝ Վարդան Անեցիի ուշագրաւ մէկ «Ներբող»ը: 19րդ դարու նախաչեմէն սկսեալ այս «Ներբող»ին մասին մեծ խանդավառութեամբ ու գրուատիքով արտայայտուած են Հ. Միքայէլ Չամչեանի, Ալիշանի, Արշակ Չօպանեանի, Հ. Բարսեղ Սարգիսեանի, Աստուր Մնացականեանի նման դէմքեր: Անոր հմայքին տակ մնացած է նաեւ Զուլալ Գազանճեան, որ զայն գեղեցկօրէն գրաբարէ աշխարհաբարի վերածելով հրատարակած է իր «Հատընտիր հայ հին բանաստեղծութեան» ժողովածուին մէջ (Վենետիկ, 1995):

Արդ, «Տաթեւ» հիւրընկալած է Զ. Գազանճեանի այդ թարգմանութիւնն ու անոր կցուած գրական վերլուծականը (էջ 109-143), այս վերջինին մասնակի վերամշակումէն եաք: Իր այս վերլուծականին մէջ Գազանճեան կը նշէ, որ «ներբողին նիւթը հիմնուած է եգեկիէլ մարգարէին տեսիլքին վրայ եւ կը ներկայացնէ մարդը, առիւծը, եզն ու արծիւը լծուած աստուածայինի կառքին»: Ըստ իրեն, Մարդը կը խորհրդանշէ բանականութիւնն ու իմաստութիւնը, Առիւծը՝ ազնուականութիւնն ու վեհութիւնը, Եզը՝ ուժն ու բեղմնաւորութիւնը, իսկ Արծիւը՝ արագութիւնն ու սլացքը: Ան կը հետեւի, որ Վարդան Անեցիի այս բարդ ու ինքնատիպ «Ներբող»ը միջազգային կրօնական գրականութեան մէջ կը գրաւէ եզակի տեղ մը իրրեւ քերթողական յանդուգն եւ բարձր նուաճում:

Միջնադարեան հայ մատենագրութեան առընչուող միւս յօդուածը ստորագրուած է Վարդի Քէշիշեանի կողմէ (Հալէպ): Իր սեւեռումին առարկան է Ժէ. դարու տաղասաց Յովհաննէս Ղալամքեար Հալէպցին (էջ 338-359): Հեղինակին համաձայն, հալէպահայ միջնադարեան մշակոյթի պատմութեան մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ տաղերգութիւնը, որուն հետեւորդներէն մին եղած է Յովհաննէս Ղալամքեար Հալէպցին, քահանայ, ծաղկող եւ գրիչ միանգամայն: Կը թուի թէ նախ Հալէպի մէջ գործած է, ապա մեկնելէ եաք հաստատուած Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ վանքը, ուր գրչագրուած են իրեն վերագրուող ձեռագիրները: Առնց մէջ չատ ուշագրաւ է Տաղարան մը (նկարագրուած՝ Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի «Յուցակ Հալէպի ձեռագրաց»ին մէջ), ուր մէկտեղուած են իր հայերէն ու հայատառ թրքերէն բանաստեղծութիւնները: Յետագային, Երուսաղէմի մէջ եպիսկոպոսական կարգ ալ բարձրացած այս հետաքրքրական տաղասացին կեանքին մասին կարելի տեղեկութիւններ փոխանցելէ եաք յօդուածագիրը նմոյշներ կը հրամցնէ անոր տաղերէն: Կը չեշտուի թէ «անոր բնաբրը ամբողջութեամբ թաթախուած է թանձր թախիծով և այդ թախիծը անձնական եւ ընդհանրական հիմեր ունի»:

(Շար. 1)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՈՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

◆ Մարսէյլի մէջազգային ցուցահանդէսի (Սեպտեմբեր 26էն Հոկտեմբեր 6) ծիրին մէջ, Հոկտեմբեր 3ը եղաւ Հայաստանի պաշտօնական օրը: Հայկական տաղաւարը 18րդ տարին ըլլալով ներկայ է, չնորհիւ Մարսէյլի Հայ մշակոյթի տան նախաձեռնութեան եւ ճիգերուն: Տասնեակ հազարաւոր այցելուներ կ'անցնին հայկական տաղաւարէն: Հոկտեմբեր 3ին, ժամը 12ին, ատենադական հացով եւ աղով դիմաւորուեցաւ Պուչ-Տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհանուր խորհուրդի նախագահը՝ ծերակուտական Ժան-Նոէլ Կէռինի, ներկայութեամբ Հայաստանի հանրապետութեան հաւատարմատար Համլէթ Գասպարեանի, հեռատեսիլի ծանօթ դէմք (լա Նուվէլ Սթար M6) եւ օրուան պատուոյ հիւր՝ Անտրէ Մանուկեանի, Զաւիկ վրդ. Աւետիքեանի, Շահան Ա.քհնյ. Տէտէեանի, վեր. Ժիլպէռ Լեւոնեանի, բազմաթիւ քաղաքական դէմքերու եւ հայկական միութեան ներկայացուցիչներու եւ հաղարի մօտ բազմութեան մը: Տաղաւարին վրայ խօսք առին կարօ Յովսէփեան՝ Հայ մշակոյթի տան նախագահը, Համլէթ Գասպարեան, Անարէ Մանուկեան եւ ժան-Նոէլ Կէռինի: Կէսօրէն յետոյ, տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն-զրոյց մը «Ինչպէս ներդրումներ կատարել Հայաստանի մէջ» նիւթին չուրջ նախաձեռնութեամբ Ֆրանք-Հայկ. Առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի սենեակին: Օրը չարունակուեցաւ Հայկ նուագախումբի երաժշտութեամբ, երգերով, Անի պարախումբի ելոյթով եւ ընդհանրապէս խանդավառ մթնոլորտով մը:

◆ Հոկտեմբեր 4ին, Ալ քաղաքին մէջ, պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ վեհաչուք յուշաքարի մը, նուիրուած 1915ի Հայկական ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակին, հայերէն եւ ֆրանսերէն արձանագրութիւններով: Յուշաքարը պետեղուած է Ալ քաղաքի չատ յայտնի եւ յաճախուած վայրի մը մէջ «Փարտէն տ'Էթէ» մօտը քաղաքի «Թէաթր ալթիֆ»ին: Աւելի քան երկու հարիւր հոգի ներկայ եղան, ոմանք ժամանած Մարսէյլէն, ուրիշներ մերձակայ քաղաքներէն: Ալի մէջ կը բնակին հարիւրէն քիչ մը աւելի հայ ընտանիքներ: Յուշաքարին օրհնութիւնը կատարեց Զաւիկ վրդ. Աւետիքեան իր կողքին ունենալով Արչէն քհնյ. Մովսէսեանը: Հայկական եւ ֆրանսական ազգային երգերէն եւ ծաղկեպսակներու զետեղումէն յետոյ խօսք առին յաջորդաբար Ալի քաղաքապետը՝ Հերվէ Սքիվէթի, Ալի եւ չրջակայքի Հայերու միութեան նախագահը՝ Աւագ Կայծակեան, Հայաստանի հանրապետութեան Փարիզի հաւատարմատար Համլէթ Գասպարեան եւ հուսկ Փրովանս-Ալփ-Գոթ մ'Ազիւռի Շրջանային խորհուրդի նախագահը՝ երեսփոխան Միշէլ Վոզէլ: Պատշաճ հանդիսութիւն մըն էր, դէպքին նուիրականութեան մակարդակին:

◆ Հոկտեմբեր 10ին, «Անի» մշակութային կեդրոնը կազմակերպեց դասախօսական երեկոյ մը, նիւթ ունենալով Հայաստանի Մարտ 1ի դէպքերը, յաջորդող քաղաքական անցուդարձերը, Ղարաբաղի հարցը, Վրաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ ծագած պատերազմը եւ հետեւանքները, Ջաւախքի հայութեան վիճակը եւ ապագան եւայլն...: Այս նիւթերուն չուրջ զրուցելու հրաւիրուած էին Արա Թորանեան (Նուվէլ տ'Արմէնի մակագին) եւ Վարուժան Սարգիսեան (Ֆրանս-Արմէնի): Երկու դասախօսները իրենց տեսանկիւնէն ըրին դէպքերու զարգացումը, նկարագրականը, տուին իրենց գնահատանքը: Անդրադարձան երկրի անտեսական վիճակին, ընդդիմութեան պայքարին, Ս. Կիւլի այցին...: Բազմաթիւ հարցումներով եւ անձնական մեկնաբանութիւններով ներկաները հետաքրքրութեամբ հետեւեցան դասախօսութեան զոր վարեցին վեր. Ժիլպէռ Լեւոնեան եւ Աստղիկ Զօլաքեան:

◆ Հոկտեմբեր 11ին, գաղութը

հարստացաւ նոր միւթեամբ մը՝ «Գասխի Հայերու Արեւ միութիւնը»: Գասխա Մի֊ջերկրականի ափերուն գրօսաշրջիկներուն չատ ծանօթ գողտրիկ նաւահանգիստ մըն է ուր հաստատուած են հարիւրէն քիչ մը աւելի հայ ընտանիքներ: Հայերու այս նոր միութիւնը նախաձեռնութիւնն է Պետիկ եւ Անի Սիմոնեանի: Որպէս հիմնադիր արարք եւ միութիւնը ծանօթացնելու համար սարքեցին հացկերոյթ մը որուն մասնակցեցան չուրջ երկու հարիւր հոգի, նախկին խաղարանի սրահներուն մէջ, ճիշդ ծովափին: Ներկայ եղան եւ խօսք առին քաղաքապետը՝ Տ. Մէյօ, Մարսէյլի 13րդ եւ 14րդ թաղամասերու քաղաքապետը՝ կարօ Յովսէփեան: Անի Սիմոնեան ներկայացուց կազմակերպութեան նպատակները, յայտարարեց որ առաջին այս ձեռնարկին չահը պիտի նուիրուի Մարսէյլի Համազգային դպրոցին: Ցաջող երեկոյ մը, ջերմ մթնոլորտով, հայկական նուագախումբով, երգերով եւ խմբական պարերով: Ցոյժ գնահատելի են Պետիկ եւ Անի Սիմոնեանի ճիգերը: Աւելցնենք սակայն, որ ընդհանրապէս հիմնելը միշտ խանդավառիչ է, բայց տեւելը կրնայ ըլլալ աւելի սպառիչ: Արդ, մաղթենք նախադահին հետ կազմին յարատեւ կամք եւ յաջողութիւն:

♦ Հոկտեմբեր 19ին, Սէն Ժերմէի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցին տօնախմբեց իր հինութեան 78րդ եւ օծման 75րդ գոյդ տարեդարձները: Հանդիսաւոր օր մը որուն հաւատարմութեամբ եւ ջերմեռանդութեամբ կը մասնակցին ծուխին եւ այլ շրջաններէն եկած Հայեր: Պատարագը մատոյց եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Սարգիս քհնյ. Թաչճեան: Յաւարտ պատարագի տեղի ունեցաւ մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան կարգ, ի յիշատակ Գրիգորիս եպս. Պալաքեանի եւ համայն եկեղեցանուէր հիմնադիրներուն, ծառայողներուն: Հանդիսութեանց նախագահեց Զատիկ վրդ. Աւետիքեան որ իր քարոզը կեդրոնացուց Սրբոց Թարգմանչաց ոսնին իմաստին վրայ: Եկեղեցական արարողութեանց աւարտին տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն, եկեղեցւոյ սրահը: Ցօսք առին վարչութեան նախագահ՝ Մաքսիմ Սիվազլեան, թաղամասի քաղաքապետը՝ կարօ Յովսէփեան, թաղի ընդհանուր խորհրդատուն՝ Ֆելիքս Վէկան, շրջանի երեսփոխանը Վալերի Պուայէ եւ հուսկ Փրովանս Ալփ Գոթ ս'Ազիւռի Շրջանային խորհուրդի փոխ նախագահը՝ երեսփոխան Սիլվի Անտրիէօ: Օրուան նիւթէն անդին բոլոր խօսողները յուզումով եւ երախտագիտութեամբ յիշեցին տասնամեակներով եկեղեցւոյ իր ծառայութիւնը բերած վարչութեան նախագահ Պերճ Կարապետեանի վաստակն ու նուիրումը: Պերճ Կարապետեան իր մահկանացուն կնքեց այս տարի, փետրուար ամսուն:

♦ Հոկտեմբեր 24ին, Ֆրանսայի հայկական հիմնադրամի հարաւի շրջանը կազմակերպեց հացկերոյթ մը «Նօթիքա» ճաշարանը, Նոյեմբեր 13էն 16 երկարող Ֆոնեթռնի պատրաստութեան հեռանկարով: Հաճելի երեկոյ մը որուն բացման խօսքը ըրաւ Լեւոն Զօլաքեան՝ հարաւի շրջանի կազմին նախագահը: Այս ձեռնարկը, իր ներկայութեամբը, պատուեց Նորվան Արք. Զաքարեան՝ առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց թեմին որ իր խօսքին մէջ դրուատեց Հայաստան համահայկական հիմնադրամի առաքելութիւնը, ինչպէս նաեւ գնահատեց Ֆրանսայի կազմին նախագահ՝ Պետրոս Թերզեանի յանձնառութիւնը, նուիրումն ու վաստակը: Իր կարգին Պետրոս Թերզեան ներկայացուց Հայաստանի աշխարհագրաքաղաքական դիրքը, անկէ բխող տակրութիւններն ու դժուարութիւնները – դրացիական, տնտեսական: Ամփոփ հաչուեկշիռ մը տուաւ հիմանդրամի կատարած իրագործութիւններուն, եօթը հարիւրէ աւելի ծրագիրներու կիրարկումով: Հայաստանի բախտը իր Սփիւռքն է, ըսաւ, եւ կոչ ըրաւ մեծ թիւով անվերապահ եւ առատաձեռն մասնակցութիւն բերելու յառաջիկայ Ֆոնեթռնին:

Կ. Ց.

ԳՂՈՒԽԻՆ ԳՂՈՒԽԸ

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ (Գանատա) մէջ, Հոկտ. 11ին, տօնուած է Հայաստանի անկախութեան 17րդ տարեդարձը, որու ընթացքին նաեւ «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի հանգանակային ձեռնարկը: Տօնակատարութիւնը սկսած է Հայր Գեղարդ կարապետեանի աղօթքով եւ Գանատայի ու Հայաստանի փառերգներով, որոնցմէ ետք, հանդիսավար Էխա Պետրոսեանի ցուցմունքով ներկաները դիտած են Հայաստան համահայկական հիմնադրամի տարիներու գործունէութիւնը պատկերող տեսերիզ մը: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, խօսք առած է Հիմնադրամին Թորոնթոյի մասնաճիւղի ատենապետը՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան: Այս վերջինը տարիներէ ի վեր ձեռնհասօրէն եւ նուիրումով վարած է մասնաճիւղին ատենապետութիւնը եւ 1993էն ի վեր 12 անգամ այցելած է Ղարաբաղ հսկելու համար հիմնադրամի ծրագիրներուն գործադրութեան աշխատանքներուն: Գոգօ Եաղճեանի չնորհակալութեան խօսքէն ետք բացուած է հանգանակութիւնը:

ՍՐՈՑԵԱՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՈՒՄ

Ի. Աբովեանի հայկական պետական մանկավարժական համալսարանը, «Սփիւռք» Գիտաուսումնական կենտրոնը, Հայաստանում նորաբաց Քավենդիշ հայ֊անգլիական համալսարանը մանկավարժական համալսարանում անցկացրին սարոյեանական օրեր՝ նուիրուած ամերիկեան գրականութեան մեծանուն գրողի ծննդեան 100ամեակին:

Հանդիսութիւնների չարքը մեկնարկեց «Սփիւռք» Գիտաուսումնական կենտրոնի սրահում, ուր բանասիրական բաժանմունքի 4րդ լսարանի ուսանողների առջեւ «Սարոյեանը եւ մենք» դասախօսութեամբ հանդէս եկաւ Գալիֆորնիայի Կլենտէյլի քաղաքային քոլէճ֊համալսարանի փրոֆէսէօր, «Տը Արմինիըն Օպզըրվըր» չաբաթաթերթի երկարամեայ խմբագիր Օշին Քէշիշեանը: Ապա Ու. Սարոյեանի չորս պատմուածքները բարձր արուեստով ներկայացրեց այժմ Հոլանտիայում բնակուող սամուէլ վարպետ Համբարձում Սահակեանը:

Հանդիպման աւարտին կենտրոնի տնօրէն Փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանը Օշին Քէշիշեանի մասին իր խօսքում նշեց, որ օրուայ բանախօսը միայն գրականագէտի տեսանկիւնից չէ, որ մօտեցաւ Ու. Սարոյեան կերպար֊հեղինակին, որը նրան բացուել է առօրեայ չփումների ճամբով, աւելին՝ Օշին Քէշիշեանը մարդկային իր նկարագրով կարծես չարունակում է Սարոյեանի խենթ հերոսների ճամբան իրականութեան մէջ:

Իսկ ճանաչուած մտաւորականների զաւակ Համբարձում Սահակեանը այն արուեստագէտներից է, որոնց մասին ոչ թէ ասում են՝ գնում է ծնողների հետքերով, այլ նրանց կողքին է, նոյն հարթութեան վրայ: Ս. Դանիէլեանը հաստատում է, որ ուսանողները իսկապէս առիթ ունեցան ճիշդ հայերէն լսելու, ինչը մեր օրերում յաճախադէպ չէ, եւ յորդորում. «Սիրելի՛ ուսանողներ, դպրոց գնալու պարագային աշակերտների համար Սարոյեան ընթերցէք հէ՛նց Հ. Սահակեանի տեսողութեամբ, որովհետեւ նա չի սահում – անցնում էջերի վրայով. լուսանցքից մեր ուշադրութեան կենտրոն է բերում արձակագրի բնագրի էական ենթիմաստները»:

Գնահատանքի ջերմ խօսքով հանդէս եկաւ նաեւ գրող եւ թատերագէտ Ռուբէն Մարուխեանը:

Սարոյեանական հանդիսութիւնների չարքի կիզակէտը, սակայն, Հոկտեմբերի 14ից 15ը նոյն համալսարանում անցկացուած «Ու. Սարոյեան 100· լեզուն, գրականութիւնը, միջավայրը» միջազգային երկօրեայ գիտաժողովն էր, ուր ուշագրաւ զեկուցումներով հանդէս եկան ՀԳՄ Վարչութեան նախագահ Լեւոն Անանեանը, Լոս Անճըլըսից՝ Փրոֆ. Օշին Քէշիշեանը, Նիւ Ճըրզիի Տիքինսոն Համալսարանի հրատարակչութեան տնօրէն Հարրի Քէշիշեանը, մանկավարժական համալսարանից՝ Փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանը, Աէլիտա Դոլուխանեանը, Դմիտրի Նազարեանը, Իգոր Կարապետեանը, Քավենդիշ համալսարանից դասախօս Գայիանէ Յարութիւնեանը, Մ. Խորենացու համալսարանից դոցենտ Բակուր Գալըստեանը: Գիտաժողովի առաջին իրայատկութիւնը զեկուցողների ընդլայնուած աշխարհագրութիւնն էր· քիչ է հանդիպում, որ նոյն հեղինակի չուրջ գլուխ գլխի հակեն Արցախից, Գիւմրիից, Վանաձորից ժամանած գիտնականները (փրոֆ· Լեւոն Մութաֆեան, դոցենտներ Յովիկ Մուսայէլեան, Անահիտ Յակոբեան, Վալերի Փիլոյեան):

Գիտաժողովի միւս առանձնայատկութիւնը ուսանողական նստաչրջանն էր, ուր Արցախի եւ Երեւանի ուսանողները որոշակի առաջադրութիւններով ներկայացրին իրենց պատկերացումների աւագանում բացուած Սարոյեանին:

Նչենք, որ այս գիտաժողովի հովանաւորութիւնը ստանձնել էին մանկավարժական համալսարանը, Հայաստանում Քավենդիշ համալսարանը եւ Լոս Անճըլըսի «Պոլսահայ Միութիւն» կազմակերպութիւնը: Վերջինս աջակիցների մէջ առանձնանում է «Սփիւռք» կենտրոնի հետ տեւական համագործակցութեամբ· տարիներ չարունակ եղել է կենտրոնի կրթական ուղղութիւնների պաշտպանն ու համակիրը՝ դպրոցի մասով իր վրայ վերցնելով հայրենի եւ սփիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստութիւնների նիւթական պատասխանատուութիւնը:

ՔՆԱՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Livres reçus

ABC
DE LA
NATUROPATHIE

ASTRIG HERATCHIAN

Ed. Grancher, Paris 2008

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Լաչակներու տակ ճակատները հակեցան... բոլոր Ղարս֊Բազարցի կիները համաձայն էին...:

Դէռ մի֊ջոց մը խօսեցանք այլեւայլ հարհեան այժմէութիւններու վրայ: Կիները ճարտար, իմաստուն եւ խոհեմ էին եւ իրենց արտայայտուելու ձեւը մեծապէս գրաւիչ էր:

Նոյն մի֊ջոցին անդրադարձանք որ անկիւնը նոր հարս մը կեցած էր· Թանձր կարմիր քող մը կը ծածկէր գինք բոլորովին· անխօս եւ անշարժ՝ հեռուանց առարկայի մը տպաւորութիւնը կ'ընէր: Մօտիկցանք իրեն եւ քողին մէկ անկիւնը վերցուցինք: Նոր հարսին այտերն ու ճակատը կարմրեցան խմհնոտութենէն, բայց հետաքրքրութիւնը աւելի զօրաւոր ըլլաւ, իր սեւ, գրեթէ մանկունակ աչքերը բարձրացուց դաղտագողի մեր վրայ ու երկայն թարթիչներուն ներքեւէն զգուշութեամբ ժպտեցաւ:

– Բաւական է, բաւական է, կ'աղերսէին մեր չուրջը տարեց կիներ, անհանգիստ՝ այս նորութենէն:

Ուրիշ որեւէ առթիւ, բարբարոս եւ անհարկի պիտի գտնէինք այս հնամենի սովորութիւնը· բայց երբ քողը մեղմիւ ծածկեցի դարձեալ, ինծի թուեցաւ որ անիկա նուիրական հանգամանք մը ունէր եւ յուզուած՝ հնազանդեցանք Ղարս֊Բազարցի պառաւներուն:

Այդ մի֊ջոցին գրեթէ անկարելի էր չըմաղթել·

– Քօղդ ծածկուած մնայ, նո՛ր հարս, մինչեւ որ փեսադ ու կեսուրդ չարձակեն քեզի:

Այս անսովոր, վրդովեցուցիչ մտածումներով տարուբերուած առեն՝ պատին վրայ կախուած նշմարեցի զոյգ մը հրացաններ... որսի գէնքեր էին, բայց յարձակումի օրերուն գործածուեր էին: Ի՞նչ ջերմեռանդութեամբ եւ ի՞նչ զուրգուրանքով կնոջ աչքերը կը գառնային այդ գործիքներուն... կողոպտուած եւ հրդեհուած ընտանիքի մը միակ ինչն էր ան: Պատմեցին թէ ի՛նչպէս չրջակայ եւ մերձաւոր ագարակէ մը տան երիտասարդ մէկ անդամը, միայն այդ գէնքերուն չը նորհիւ յաջողեր էր իր ծերունի ծնողքը, կինը եւ զաւակները առաջնորդել դէպի Ղարս֊Բազար ու ապաստանիլ դպրոցին մէջ: Ցետոյ, դիմադրութեան բոլոր ժամանակին, այդ որսի գէնքեր գործեր էին անընդհատ:

– Օրհնեալ է կամքը Աստուծոյ, կը մրմնջէր պառաւ մը քովս իվեր, մեր ընտանիքները սուրբ մնայի՛ն... սո՛ւրբ, սո՛ւրբ... տիւշմանը չկոխեց մեր սեմին վրայ:

Իր մարելու մօտ աչքերը դարձան պատն ի վար կախուած հրացաններուն եւ կարծես ամբողջ իր երկար կեանքին մէջ մուխ մնացած բան մը լուսաւորուած ըլլար, մրմնջեց·

– Ըսի ջահիլներուն, նոր հարսերուն եւ աղջիկներուն· ձեր փառքն ու զարդարանքը փոխեցէ՛ք, մենք կոյր աչխարհ ենք եկեր, կոյր ենք ապրեր· փեթռտելով հանեցէք ու ձեղմէ հեռու նետեցէք ոսկիի չարքերը, ապարանջանները, մետաքսեայ քողերը...

Անգամ մըն ալ իր մարած աչքերը դարձուց դէպի պատը:

(Շար· 69)

(Շար. Ա. էջէն)

բիւրաւոր բնակիչներ տեղահանուած են, ելեկտրական հոսանքը կտրուած է եւ կացութիւնը բոլորովին չէր բարելաւուած Նոյեմբեր 3ին ալ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Մեդվեդեւ պաշտօնապրկելէ ետք Ինգուշիոյ նախագահը, անոր աթոռին նշանակած է նախկին վայրաչուս սպայ մը՝ Եւնուսպէք Եվկուրով: Ենթական Ռուսաստանի հերոս է եւ ուշագրաւթիւն գրաւած է 1999ին վայրաչուներու գլուխը, երբ Քռսովօ մուտք կը գործէին գրաւելու համար միջազգային օդակայանը:

ՍՊԱՆԻՈՑ Սոֆիա թագուհին ձախող արտայայտութիւններու (կափ) ախոյեանը կը նկատուի այլեւս, մինչ երկիրը կը պատրաստուէր ծօնելու իր 70ամեակը: Այդ առթիւ լոյս տեսած հատորի մը մէջ («Թագուհին՝ չատ մօտէն») թագուհին կ'արտայայտուի միասեռականութեան ամուսնութեան, վիժումին եւ հեշտամահութեան, կանացի դատին եւ դըպրոցներու մէջ աշխարհականութեան դէմ: Մեծ բանավէճ մը ծագած է, վաճրընդի միապետութիւնը պարտի չէզոք մնալ եւ արքայական տան հրապարակած հաղորդագրութիւնը, որ կը չեշտէ արտայայտութիւններու անճղդութիւնը եւ անոնց զուտ անձնական բնոյթը, չէր բաւած հանգարտեցնելու բողոքները:

ԱՐՁԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ մեռնելու իրաւունքը պաշտպանող միութիւնը, մեռելներու օրը ընտրած էր (Նոյեմբեր 2) համաշխարհային օր մը նշելու համար այդ նպատակով, չուրջ 30 քաղաքներու մէջ: Ընտրուած օրը, որ բանավէճի նիւթ ալ եղած է «իսկական խորհրդանիշ» մը կը նկատուի միութեան նախագահին կողմէ: Լուրը հաղորդող թիւին մէջ (Ֆիկառօ, Նոյեմբեր 1) հարցազրոյց մըն ալ կայ Լիոնի արքեպիսկոպոս գերաս. Պարպէնի հետ, որ չատ խիստ կերպով կ'արտայայտուի հեշտամահութեան դէմ:

ԱԿՆՈՑԱՎԱՃԱՌ ԱԼԷՆ ՄԻՔԼԻԻ նուիրուած էջ մը հրատարակած է «Ֆիկառօ» Նոյեմբեր 1ի իր թիւին մէջ: Հոն, մանրամասնօրէն տրուած են «ծագումով հայ» ենթակային կենսագրականը եւ յայտնութեան հասած ասպարէզին նը կարագրականը: Միքլի կ'ակնարկէ նաեւ հայկական իր ծագումին եւ այդ ծագումէն ժառանգած յատկութիւններու: Հայկական մականունին՝ Միքլիթարեան ակնարկելով, յօդուածագիրը կը խօսի Միքլիի մասին որպէս անձ մը, որ յաւակնոտ չէ եւ թէ իր հետաքրքրութիւնները ինքնատիպ բնոյթը չէ ազդած իր նկարագրին վրայ: Այսօր ան կը պտնուի 450 աշխատաւոր ունեցող հաստատութեան մը գլուխը, որ կը ծօնի իր երեսնամեակը:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3ին մարզական երկու նոր օրաթերթեր հրապարակ ելան՝ «10 Սփոր» եւ «Այսօր՝ Սփոր», վերջ տալով «Էքիփ»ի մենաշնորհին: Երկու նորերն ալ նախապատուութիւն կու տան Ֆութպոլին:

Հ. Մ. Ը. Մ.

• Հ.Մ.Ը.Մ –Ֆրանսի Ֆութպոլի խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 21էն 22·30:

18 տարեկանը լրացուցած ու Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանսի խումբէն խաղալ ուզող մարզիկները կրնան դիմել Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆըբանսի Ֆութպոլի պատասխանատուին հեռաձայնելով հետեւեալ թիւին՝

06·61·82·05·96

Փորձերու դաշտի հասցէ՝

Parc de Choisy
— Plaine Sud —
94600 Choisy-le-Roi

* * *

• Իսկ Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանսի պասքէթի խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20·30էն 22·30:

Հասցէ՝

Gymnase Glacière
121 rue Glacière, 75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել՝

06·68·97·94·94 թիւին:

CHENE

Les Marchés de Noël

en partenariat avec la CBAF
les 29 & 30 novembre
MARCHE DE NOEL
à l'école HAMASKAINE
à Marseille

les 6 & 7 décembre
GRANDE BRADERIE ANNUELLE
AU COLLEGE SAMUEL MOORAT
à Sèvres

Réservez vos week-end.

Date à retenir

ARMEN'LIVRES
SALON DU LIVRE ARMENIEN
4ème édition
les 12, 13 et 14 décembre
de 11h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»

organisé par
la Maison de la Culture Arménienne
d'Alfortville

☆ ★ ☆

PARIS

SAMEDI 28 MARS
DINER DE GALA
à l'occasion du 80ème anniversaire
de la Croix Bleue des Arméniens
de France.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօլա Սաուսնի» մասնաճիւղին ԼՈԹՕ-ն տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 15ին, Պուլվ. Օտտոյի Տըսի փափէն սրահին մէջ:

□

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղը Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ յաւէտ հեռացած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 9ին, յետ պատարագի, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

15 rue Jean-Goujon
75008 Paris

Ապարոչութենէն ետք հոգեճաշ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

17 rue Bleue — 75009 Paris

ժամը 13ին:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

01· 45· 79· 78· 97

ժամը 20էն 22:

Վերապահեցէ՛ք

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի

Մի քանի Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱՂԱՑՈՎ

կը տօնեն միութեան 80ամեակը
Կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէսինի Թոպոկանի սրահներուն մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՀԱՒԱՏԱՑԵԼ:

NOUVEAU SPECTACLE

La Croix Bleue des Arméniens
de France
fête son 80ème anniversaire
avec
N A V A S A R T
Ensemble arménien

Le Samedi 22 novembre à 20h30
au Palais des congrès
Parc Chanot de MARSEILLE (8ème)

P.A.F. : 40 euros

Réservations :
06.09.86.06.57 / 06.84.60.94.95

Venez terminer la soirée
avec la troupe dans les salons
de HAMASKAINE
60 Bld Pinatel, 13012 Marseille

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

«Rouben Mamoulian»

Sous le parrainage de
Robert GUEDIGUIAN
réalisateur

Jeudi 6 novembre à 20h
LE VERGER DES POMMES

Un film de **Grigor Mélik Avakian,**
1986
Armenfilm, VO, sous-titré
Avec Sos Sarkssian,
Galia Noventz, Sofik Sarkssian

Musique de Djivan Ter-Tatevossian

Directeur des programmes :
Arto PEHLIVANIAN

P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

U C F A F
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro : République

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Կիրակի, Նոյեմբեր 16
Իսիի Սուրբ Մարիամ-Աստուածածին եկեղեցւոյ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆՆ Է,
Ընծայուելու Սուրբ Աստուածածնի
ի Տաճարն
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Այս ուրախ առթիւ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Հոգեւոր հովիւը կը հրաւիրեն բոլորը ներկայ ըլլալու պատարագին, զոր կը մատուցանէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւչատութեան մաղթանք ողջերուն եւ Հոգեհանգստեան աղօթք հանգուցեալներու հոգիներուն համար եւ ՄԱՏԱՂԸ կ'օրհնուի ու կը բաշխուի հաւատացեալներուն:

Պատարագին կը սպասաւորէ՝
Միւռոն Ծ. վրդ. Հոգեւոր Հովիւ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը մասնակցութեամբ «Տարօն» միութեան անդամներուն եւ ղեկավարութեամբ՝
Ստեփան Սարկաւագ Եորկանճեանի

Ժամը 13ին Սիրոյ սեղան կը տրուի Քաղաքի Փ.Ա.Մ.Ի. սրահին մէջ՝ 25 ավընիւ վիկտոր Գրէօնճ - 92130 Իսի-լէ-Մուլիւնօ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահագր	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանուած	135	(161,46)
Ծննդեան	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Ը.Ա. (տե'ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարտադիրին եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

Un séjour d'hiver au ski

Pour les enfants nés entre le 1er janvier 1995 et le 31 décembre 2000
Dans son Centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura

du samedi 14 février au samedi 21 février 2009

Renseignements et inscriptions jusqu'au 10 janvier 2009
Par téléphone au 01 53 34 18 18, par mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01 53 34 12 13

□

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS D'HIVER
(Du 14 au 21 février 2009)
ET D'ETE 2009 A BELLEFONTAINE

- **Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire pour hiver).**

Candidatures à adresser à :
C B A F — 17 rue Bleue, 75009 Paris
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au : 01.53.34.12.13

80 ՀԱՍԱՐԱԿԱՅԻՆ ԱՄԵԱԿ

Ա Զ Գ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՊԱՐԵՐ

- *ՆԱՃԻՐԻ Պարախումբ*
  ղեկավարութեամբ՝ Մարթէն Գէորգեանի,
- *ԼՈՒՒԻ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Քլամէնքօ),*
- *ՎԻԳԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ*

Կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 17ին
Փարիզի 9րդ թաղամասի Քաղաքապետարանի «Ռոսթան» սրահին մէջ
6 Տրուօ փողոց

Տոմսերը ապահովել՝
– 06· 14· 74· 92· 97
– 01· 45· 93· 00· 25

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5
MERCREDI
5 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

8ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22·068 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22·068

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆՆԵՐԸ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ Կ'ԱՌՆՈՒԻՆ

Թուրքիոյ կառավարութիւնը պատմական փաստաթուղթեր պարունակող դիւանները միայն իր չահուն ծառայեցնելու կոչուած քայլ մը առնել որոշած է, զանոնք «ապահովութեան տակ առնել»ու պիտակով: Նպատակը Հայկական Ցեղասպանութեան պնդումներուն դէմ լաւագոյնս պաշտպանել է Թուրքիոյ հանրապետութիւնը եւ պահպանել անոր միջազգային իրաւունքները:

Ջուէյրկուած օրէնքով կը նախատեսի դիւանային նիւթի նկատել էլեկտրոնիկ մարզի տեղեկութիւնն ալ ու որոշուած է ծանր պատիժներ սահմանել անոնց որոնք փաստաթուղթեր կը գողնան: Այսուհետեւ Հանրապետութեան նախագահութիւնը, Ազգային ժողովը, Սպայակոյտը, ժանտարմի եւ լրահաւաք կազմակերպութեան (ՄԻԹ) անօրէնները Պետական դիւանները փաստաթուղթ ղրկելէ զերծ կը կացուցին, զաղտնիութեան պատճառաբանութեամբ:

Օրէնքը խիստ հակակշռի ենթակայ կը դարձնէ պատմական աղբիւրներու բնօրինակը պարունակող դիւանները: Կը կարգաւորէ անոնց ստուգումը, ընտրութիւնը, հաւաքումը, պահպանումը, դասաւորումը, բազմացումն ու գործածութեան տրամադրումը: Պետական դիւաններու ընդհանուր տնօրէնութեան կը տրուի հիմնարկային անձնաւորութեան կարգավիճակ: Ներքին գործերու նախարարութեան պատրաստած դիւանները համկարգչային ոլորտին մէջ չրջանառութեան կը դրուին եւ կը տրամադրուին թուրք եւ համաչխարհային դիտական չրջանակներու գործածութեան: Աւտով կը հետապնդուի Թուրքիոյ ուղղուած՝ դիւանները փակ պահելու ամբաստանութեան անզօրացումը: Դիւանային նիւթեր ու մասնաւոր անձերու ձեռք գտնուած զաղտնի փաստաթուղթեր որոնք կրնան վնասել պետութեան ազգային ապահովութեան, արտաքին յարաբերութիւններուն և անհատական իրաւունքներու, դիւանները տնօրէնութեան փոխանցուելէ ետքն ալ զաղտնի կը պահուին: Ծանր պատիժերու կ'ենթարկուին անոնք որոնք դիւաններու առընչուած իրենց պարտականութեան մէջ թերանալով փաստաթուղթերու փճանալուն պատճառ կ'ըլլան, զանոնք կը գողնան, կը ծախեն, դիտակցաբար կը զնեն, կը փճացնեն, արտատհման կը փոխադրեն: Կը հիմնուի «Մտաւոդիտական զրադարան» մը որ պիտի հայթայթէ դիւանային պրպտումներու եւ դեկավարութեան գործունէութեան հարկաւոր զիրքերը, թեզերը, տեղեկագիրները, հրատարակութիւնները, խտասալիկները, եւլն.:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍ ԶԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԵՑՈՑՆԵՐՈՒՆ

Հայկական հարցը այնպէս կը զբաղեցնէ Թուրք իշխանութիւնները որ հասած է մինչեւ զբօսաշրջութեան ուղեցոյցներուն պատրաստութեան գործին: «Սեպտ. 9» համալսարանի պատմութեան լաժնի Թուրքիոյ հանրապետութեան պատմութիւնը նիւթին դասախօս Հ. Ուլար Իզմիրի մէջ զբօսաշրջութեան ապագայ ուղեցոյցներուն համար Հայկական Հարցի մասին կազմակերպուած սեմինարին դասախօսած ու ըսած է թէ Օսմանեան կայսրութեան Ռուսաստանի հետ պատերազմին «Հայերը դաւաճանեցին, ուստի տեղահանութիւնը անխուսափելի եղաւ»:

Դասախօսը անդրադարձած է նաև 1915ի առընչուած հայկական պնդումներուն եւ դժգոհած որ այդ իրականութիւնը աշխարհին փոխանցելու գործին մէջ Թուրքիա վերջին ծայր դանդաղօրէն վարուած է: Ըսած է թէ հայկական անհիմն պնդումներուն համար գործածուած զլխաւոր աղբիւրը Կալոյտ զիրքն է, ու աւելցուցած. «Իսկ մենք երկար տարիներ ետք միայն յաջողեցանք երեւան բերել թէ որպէս Թալէաթ փաշայի հեռագիրները լոյս տեսած հատորը կեղծ փաստաթուղթեր կը պարունակէր»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀՅԴ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ՞

Հ.Ց.Դ. մաս կը կազմէ համախոհական կառավարութեան: Այդ առումով չատերու համար անբացատրելի մնաց Թուրքիոյ նախագահին Երեւանէն ուղղուած հրաւէրին ու ընդունելութեան դէմ քանի մը հարիւր հոգինոց ցոյցով դոհանալու ընթացքը: Սակայն, այնպէս կը թուի որ աւելիին պատրաստ է, եթէ Ղարաբաղի հարցին մէջ նախագահ Ս. Սարգսեան դիմէ տարածք զիջելու քայլին:

Այդ մասին Հոկտեմբեր 31ին յայտարարած է Ազգային ժողովի փոխնախագահ եւ Հ.Ց.Դ. դեկավար կազմի անդամ Հրայր Կարապետեան: Ան ըսած է. «Եթէ իշխանութեան քայլերը հակասեն մեր կազմակերպութիւններուն -այսինքն՝ ինչ որ կը նկատենք ազգային չահեր-, անշուշտ կը դանենք վերջ տալ մեր գործակցութեան»:

Հ. Կարապետեան «տարածքի զիջում» բառով նկատի ունեցած է Ղարաբաղի չրջակայքի ազատագրուած զօտին: Հակամարտութեան լուծումի վերջերս աչքառուժացած հոլովոյթին մէջ կեդրոնական տեղ կը տրուի այդ տարածքներուն եւ Ղարաբաղի ինքնորոշման իրաւունքին որուն առընչութեամբ կ'ըսուի թէ վերջնական կարգադրութիւնը կ'ըլլայ յետագայ հանրաքուէով մը:

* * *

ՈՍԿԻԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽՈՒԱԾ

Հոկտեմբեր 28ին «Զուարթնոց» օդակայանին մէջ, կատարուած տեղեկատուութեան մը հիման վրայ, կանխուած է ոսկեղէնի մաքսանենգութիւն մը: Ոսկեղէնը գտնուած է Պոլիս – Երեւան թռիչքին ճամբորդներէն դիւմբեցի Ա. Մալխասեանի մօտ: Ան փորձած է մօտ 6,5 քկ· ոսկեայ զարդեր Հայաստան մտցնել, առանց յայտարարելու: Գրաւուած զարդեղէններուն չուկայի արժէքը 120 հազար տոլարի չուրջ է:

* * *

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀԱՆԴԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱԾ 30 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐՈՎ

«Հայաստան »համահայկական հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդին ի պաչտօնի նախագահ է Հայաստանի հանրապետութեան նախագահը· այդ հանգամանքով Ս. Սարգսեան Նոյեմբեր 1ին դրամահաւաքի ճաչ մը կազմակերպած է, որուն մասնակցած են Հայաստանէն ու Ռուսաստանէն մօտ 120 գործարար Հայեր: Անոնք 30 միլիոն տոլարի նուիրատուութեան խոստում կատարած են, Հայաստանի ու Արցախի դիւղական չրջաններու հրատապ հարցերուն լուծումին համար:

Ճաչին ներկայ եղած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ., ԼՂՀ նախագահը, Հայաստանի վարչապետը, Ազգային ժողովի նախագահը, նախարարներ, կեդրոնական դրամատան նախագահը, եւ այլ անձնաւորութիւններ:

Ս. Սարգսեան հրաւիրած է խանդավառ ու առատաձեռն մասնակցութիւն բերելու հանգանակութեան, հաւատարիմ մնալով հայ բարերարներու, մեծահարուստներու աւանդութիւններուն, որոնց չնորհիւ երկիր ու ժողովուրդ պահուած են, նոյնիսկ պետականութեան բացակայութեան:

«Մենք երախտապէտ ենք բոլոր նրանց, ովքեր ոչ միայն անտարբեր չեն եղել Արցախի կեանքին նկատմամբ, այլեւ մասնակից են եղել մեր բոլոր նուաճումներին: Մեր հայրենակիցները կիսել են մեզ հետ ոչ միայն մեր յաջողութիւնները, այլեւ մասնակցութիւն են ունեցել մեր բոլոր հարցերու յաղթահարման գործում: Ես չնորհակալ եմ Հայաստանի նախագահին նման նախաձեռնութեան համար որի հիմքում միայն ու միայն մեծասնութեան գաղափարն է» ըսած է ԼՂՀ նախագահ Բ. Սահակեան:

* * *

Կ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ

Հիմնովին նորոգուելով վերաբացուած է Կ. Դեմիրճեան մարզահամերգային համալիրը: Հանդիսաւոր բացումին ներկայ եղած են նախագահ Ս. Սարգսեան, պաչտօնական դէմքեր, համալիրի սեփականատէր «ԲԱՄՕ» ընկերութեան ներկայացուցիչներ, մչակոյթի գործիչներ, Դեմիրճեան ընտանիքի անդամներ:

Սեփականատէր ընկերութեան նախագահ Մուրատ Մուրատեան տեղեկացուցած է թէ կառուցուած է նոր կաթսայատուն, հակահրդեհային, ջեռուցումի, ապահովութեան, հաղորդակցութեան արդիական սարքաւորումներ· նորոգուած է պահելու դաչտը ուր կը ծրագրուի զեղասահքի, հոքէյի միջազգային մրցաչրջաններ կազմակերպել: Դաչտը եզերող սրահը 7 հազար հոգինոց է, իսկ համալիրին համերգներու դահլիճը՝ 2 հազար: Նորոգուած է համադումարներու «Հայաստան» դահլիճն ալ: Աչխատանքը արժած է 42 միլիոն տոլար:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Նախագահական «պատմական» նկատուած ընտրութիւնը տեղի կ'ունենար Նոյեմբեր 4ին, մինչ նախորդ օրը Օպամայի մօրենական մեծ մայրը մեռած է: Շաբաթ մը առաջ, դեմոկրատ թեկնածուն ընդհատած էր իր ընտրապայքարը այցելութիւն մը տալու համար անոր որու չնորհիւ մանկութիւն ունեցած էր: Ցիչենք որ ամերիկեան ընտրութեան սիստեմը բաւական բարդ է: Ամերիկացիք կ'ընտրեն «մեծ ընտրողները», որոնց կը մնայ բուն քուէարկութիւնը, որ անուղղակի է: կան նաեւ այլ թեկնածուներ, որոնք մոռցուած են բայց կրնան խանդարել:

ՔԱՊՈՒԼի (Ափղանիստան) ընակութեան յատկացուած մէկ թաղամասին մէջ, Նոյեմբեր 3ին առեւանգուած է Ֆրանսացի մը, որ կ'աչխատէր մարդասիրական կազմակերպութիւն մը) : Առեւանգումէն առաջ ալ, ոչ մէկ սպառնալիք եղած էր: Առեւանգումը կատարուած էր ցերեկով, երբ ենթական աչխատանքի կ'երթար:

ԳՐԱԿԱՆ ՖԻՄԻՆԱ մրցանակը չնորհուեցաւ, Նոյեմբեր 3ին, Ժան-Լուի Ֆուրնիէի, որ երգիծական ոճով գրած է իր հատորը՝ «Հայրիկ, ո՞ւր կ'երթանք»:

ԻՒ. ԷՄ. ՓԷ-ի պատկանող երեսփոխան մը՝ Տընի Ժագա յաւելուածական յօդուած մը առաջարկած է, որ Թոյլ կու տայ հանգստեան կոչուիլ 70 տարեկանին, կամաւոր ձեւով: Ազգային ժողովի քուէարկութիւնն ալ տեղի կ'ունենար Նոյեմբեր 4ին, բայց արդէն իսկ ճախը եւ սենիքանները բուռն ընդդիմութեան մը դիմած են:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ընտրութիւնը պատճառ է որ Ֆրանսայի բոլոր մեռիանները ԱՄՆ «փոխադրուին» իրենց կազմով իսկ, ինչպէս Գաանալ+, որ ժամը 19-20ի իր յայտագիրը կը սիոէ Ամերիկայէն: Այդպէս էր Նոյեմբեր 3ին ալ, եւ կային երկու հիւրեր, որոնցմէ մէկն էր Նիւ Եորք Թայմզի խմբագիրը՝ Ռոժէ Գոհէն, որ պահ մը չատ յատկանչական նախադասութիւն մը ըսաւ, քացատրելու համար որ հանրապետականներու դիրքը բարելաւուած է, որովհետեւ «տարի մըն է ոչ մէկ ամերիկացի զինուոր մեռած է Իրաքի մէջ»...: Այլ խօսքով Իրաքցիներու մեռնիլը եւ քրիստոնեաներու հալածանքն ու հեռացումը կարեւոր չեն...:

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ս. Սարգսեան Նոյեմբեր 3, Երկուչաբթի յետմիջօրէին Փարիզ ժամանեց: Իրեն կ'ընկերանայ արտաքին գործերու նախարար Է. Նալպանտեան: Հիւրերը Օրլիի օդակայանին մէջ դիմաւորուեցան Ֆրանսայի թեմի առաջնորդ Նորվան Արք. Զաքարեանի եւ համայնքի ներկայացուցիչներու կողմէ:

Նոյեմբեր 4, Երեքչաբթի օր Ս. Սարգսեան հանդիպում կ'ունենար նախագահ Ն. Սարքոզիի հետ ու նոյն օրը կը մեկնէր Պրիւսէլ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«ՏԱԹԵՒ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ»

(Հրատարակութիւն Բերիոյ Հայոց Թեմի, Թիւ 1)
ՀԱԼԷՊ – 2008

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հայ-արաբ առընչութիւնները չոչափող գրութիւն մըն է փրոֆ. Արշակ Փօլատեանի «Արաբալեզու աղբիւրները Հայաստանի եւ Հայերի մասին» համառօտ ակնարկը (էջ 38-58): Յօդուածագիրը ներկայիս կը վարէ Դամասկոսի մօտ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանի պաշտօնը: Իր յօդուածին խորագիրը անմիջապէս մեզի յուշեց հայրենի անուանի պատմագէտ ողբացեալ Սրամ Տէր Ղեւոնդեանի անունը, որ բարձրարժէք ուսումնասիրութիւններ ունի այս կալուածին մէջ: Փօլատեան ինք ալ երախտագիտութեամբ կը յիշէ արդէն Ս. Տէր Ղեւոնդեանը, բայց նաեւ անկէ առաջ՝ արաբագէտ Յակոբ Նալպանտեանը, որունք Խորհ. Հայաստանի մէջ, թէ՛ պրպտեցին Հայոց վերաբերեալ արաբական հին աղբիւրները, թէ՛ ալ թարգմանութիւններ կատարեցին առնոցմէ:

Ըստ դեսպան Փօլատեանի, արաբական միջնադարեան պատմագրութիւնը այնքան առատ նիւթեր կը պարունակէ Հայաստանի ու հայ ժողովուրդին մասին, որ անհնար է զանոնք չրջանցել պատմութեան կնճռոտ դրուագները լուսաբանելու ընթացքին: Զորօրինակ, Ալ-Պալազուրին, Ալ-Եաղուպին, Ալ-Թապարին, Ալ-Մասուտին, Իպն-ուլ Ասիրը, Իպն-ուլ Հաուկալը, Եաքութ Ալ-Համուին (բոլորն ալ Թ.-ԺԳ. դարուն հեղինակները) չատ հարուստ եւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ փոխանցեր են Հայոց մասին իրենց ստուարածաւալ երկասիրութիւններուն մէջ:

Նմանապէս, հայ-արաբ կապերուն կ'առընչուի բժ. Ալեքսան Քէչիշեանի (Հալէպ) գրութիւնը. «Մահմետական ականաւոր հայուհիներ եւ հայեր՝ իսլամ-արաբական պետութեան ծառայութեան մէջ» (էջ 291-307): Յօդուածագիրը, որ վաստակաւոր անուն մըն է պատմագրական երկերու հայերէնէ արաբերէն թարգմանութեան կալուածին մէջ, բացառաբար արաբական սկզբնաղբիւրներու վրայ հենուելով կը խօսի ծագումով հայ 10 դէմքերու մասին, որոնք յիշարժան դերակատարութիւն ունեցեր են Արաբական Խալիֆայութեան պալատներէն կամ բանակազօրքերէն ներս: Առանք մեծաւ մասամբ դերեվարուած երեխաներ կամ պատանիներ եղած են, որոնք զաւանափոխութեան կամ ազգափոխութեան ենթարկուելէ ետք բախտն ունեցեր են տիրական դերքեր գրաւելու արաբ աւազանիի անմիջական չրջանակին մէջ: Շատ նշանաւոր է, զորօրինակ, Մուսուլի (Իրաք) սուլթան Պաար-Աատին Ապուալլա Լուլու Ալ-Արմանին (13րդ դար), որ չիլթ խալամ մըն էր եւ որ 45 տարի անընդմէջ իշխած է գրեթէ բովանդակ Միջագետքի վրայ: Կ'ըսուի, թէ «այսօրուայ Մուսուլ քաղաքի ամենագեղեցիկ եւ շքեղ իսլամական կառոյցները՝ մզկիթներ, դամբարաններ, մեդրեսէներ, եւայլն կը պատկանին Լուլուի շրջանին»:

Մեր մօտիկ անցեալին պատմութիւնը վերընթերցելու եւ անոր անյայտ ծալքերը բանալու փորձ մըն է Պէյրլինի Ազատ Համալսարանէն Իլքէ Չարթմաննի 60 էջանի ուսումնասիրութիւնը, որ նուիրուած է 1877ին բացուած օսմանեան առաջին խորհրդարանի հայ երեսփոխաններուն: Գրութեան բնագիրը անգլերէն է եւ զայն հայացուցած են Վահէ Թաչճեան եւ Նանոր Միքայէլեան: Հիմնուելով այդ չրջանի խորհրդարանի տեղեկագրութիւններուն, Պոլսոյ երբեմնի «Մասիս» թերթի լրատուութիւններուն, ինչպէս նաեւ օտարալեզու բազմաթիւ հրատարակութիւններու վրայ, յօդուածագիրը կը պատմէ որ 1877ի օսմանեան խորհրդարանի առաջին նստաչրջանին կային 119 երեսփոխանները (մէկուսս), որոնց 12ը Հայեր էին: Երկու Հայեր ալ կային Ներակոյսին մէջ: Յօդուածագիրը ափսոսանքով նկատել կուտայ, թէ այսօր չատ դժուարացած է գտնել կենսագրական տուեալները մանաւանդ ա՛յն հայ մէպուսներուն, որոնք կը ներկայացնէին ներքին նահանգները: Յայտնի է սակայն, որ անոնք կուգային դրամատէրներու եւ վաճառականներու դասէն, յաճախ ալ պետական նախկին պաշտօնեաներ էին: Ան գարմանալի կը գտնէ, որ հայ պատմագրութիւնը անիրաւօրէն զրեթէ միչա ջանացած է լուսանցքի վրայ թողուլ այս երեսփոխանները, ստորագնահատել, նոյնիսկ՝ «ազգային» զգացումներէ պարպուած նկատել զանոնք...:

Մեր մօտիկ անցեալին կ'առընչուի նաեւ Պարտիզակի մասին այն գրութիւնը, զոր ստորագրած է Սրա Ստեփան Մելքոնեան (էջ 471-495): Յօդուածագրին նախահայրերը Պարտիզակէն են, ինք սակայն ծնած է Անգլիա:

Ինչպէս գիտեն չատեր, Պարտիզակ զուտ հայաբնակ մեծ գիւղ մըն էր Նիկոմիդիոյ չրջանը, չուրջ տասը հազար բնակիչներով: Անիկա ծննդավայրը եղած էր Հ. Սրապեան Ղազիկեանին, Թորգոմ Պաարխարք Դուչակեանին, Մինաս Թէօլէօլեանին, Հրաչ Քալֆարենցին...: 1915էն առիթին այլեւս լրիւ հայաթափ է, վերակոչուած է Պահճէհիկ:

Սրա Մելքոնեան, որ 1969ին կըսցեր է այդ մը տալ հոն, հիմա իր սոյն յօդուածով կ'ուզէ վերականգնել Պարտիզակի մասին իր տեղեկութիւնները: Կ'օգտուի առաւելաբար երկու գիրքերէ.- Գրիգոր Մըխալեանի «Պարտիզակն ու Պարտիզակցին» (Գահիրէ, 1938), եւ Յակոբ Տէր Յակոբեանի «Պարտիզակը խատռւտիկ» (Փարիզ, 1962):

Մասամբ երաժշտագիտական ու մասամբ ալ պատմագրական բնոյթ կը կրէ հալէպաբնակ Ժիրայր Բէխեանի հետաքրքրական ընդարձակ յօդուածը (էջ 418-470), որ նախ կը խօսի հայկական Պատարագի ձեւաւորման ընթացքին մասին, այնուհետեւ մի առ մի կանգ կ'առնէ նոր քսանի չափ տարբերակներուն կամ մշակումներուն վրայ: Ըստ յօդուածագրին, հայկական պատարագը իր վերջնական ձեւը ստացած է 17րդ դարու վերջերը: Իսկ անոր առաջին ձայնագրութիւնը կատարուած է 1873ին Ս. Էջմիածնի մէջ, պոլսահայ երգահան ու երաժշտագէտ Նիկողոս Թաչճեանի կողմէ: Պատարագի ամէնէն յայտնի (եւ ընդհանրացած) քառաձայն մշակումները կը պատկանին Մակար Եկմալեանին ու Կոմիտասին: Նշուշ կիրարկելի կը մնան Հ. Սրապեան Այտընեանի, Սրա Պարթեւեանի եւ Խորէն Մէյլիանճեանի տարբերակները: Դեռ ընդլայնումի ու պեղումի կարօտ նիւթ մըն է ներկայացուածը, քանի յօդուածագիրն իսկ կը յիշեցնէ թէ կան պատարագի պաշտօնական այլ տարբերակներ ալ, որոնք միայն անունով ծանօթ են իրեն:

Ինչպէս գիտել տուինք հեղ մը, «Տաթեւ»ի մէջ լայն տեղ գրաւած են սուրիահայոց առընչուող նիւթերը: Այս մերթեցումը, կը խորհինք, տեղին է ու քաջալերելի, եւ չարուն նակուելու պարագային անիկա կրնայ ամէնէն ուշագրաւ յատկանիշը դառնալ «Տաթեւ»ին (ի տարբերութիւն հայագիտական միւս տարեգիրքերուն) ու զայն վերածել դաղութին պատմութեան վաստահելի մէկ աղբիւրին:

Այս ծիրին մէջ, Հուրի Ազիզեանի (Հալէպ) ուսումնասիրութիւնը 50 էջերու երկայնքին սեւեռումի կ'ենթարկէ Հայերու հնագոյն ու վաղընջական ներկայութիւնը պատմական Սուրիոյ մէջ (Սելեւկիա), Ն.Ք. առաջին քանի մը դարերէն մինչեւ Մեծն Տիգրանի չրջանը: Բայց ասիկա իրական իմաստով «ներկայութիւն» մը չէ եղած, այլ առընչութիւններու չղթայ մը դրացի ազգերու եւ պետութեանց միջեւ՝ տնտեսական, առեւտրական, ճանապարհորդական եւ այլ երեսակներով:

Բաւական արտասովոր նիւթ մը կը չօշափէ Մ. Նահանգներէն Էլիզ Սեմերճեանի յօդուածը (էջ 257-290), որ վերնագրուած է «Հայկական կեանքը արդի Հալէպի վաղ օսմանեան ժամանակաշրջանին, ուսումնասիրական փորձ մը՝ հայ ընկերային կեանքի պատմութեան համար իսլամական աղբիւրներու օգտագործման առընչութեամբ» (թերեւս ըսել կ'ուզուի «...աղբիւրներու օգտագործման ՁԱՄԲՈՎ»):

Կ'ենթադրենք որ սոյն գրութեան բնագիրը անգլերէն է, քանի խմբագրութիւնը կը նչէ որ անիկա հայերէնի թարգմանուած է Լենա Փալանճեանի կողմէ: Յօդուածը երեւան կը հանէ անունները նախեղեռնեան չրջանին (17-19րդ դարեր) Հալէպ հաստատուած այն Հայերուն, որոնք իրենց դատական տարաբնոյթ հարցերուն լուծում փնտռած են տեղական շարիա (իսլամական օրէնքի հարցերուն վրայ գործող) դատարաններուն մօտ, «արդար դատավճիռ»ներու ակնկալութեամբ:

Երեւոյթը առաջին ակնարկով անբնական կը թուի, քանի օսմանահպատակ Հայերը պաշտօնապէս ճանչցուած էին իբրեւ առանձին միլլէթ եւ ունէին իրենց համայնքային դատարանները: Բայց է. Սեմերճեան շարիա դատարաններու պաշտօնական արձանագրութեանց (որոնք պահպանուած են Դամասկոսի Պետ. Արխիւատան մէջ) հիմամբ կը փոխանցէ վաստահելի տեղեկութիւններ ու կը կատարէ երեւոյթին ընկերաբանական վերլուծումը, մանաւանդ հայ-մահմետական յարաբերութիւններու տեսակէտէն:

Նորա Արխեան (Դամասկոսէն) կանգ կ'առնէ սուրիացի համբաւաւոր գրող Մուհամմէտ Քուրտ Ալիի (1876-1953) երկերուն մէջ Հայոց վերաբերեալ հատուածներուն վրայ: Արաբ գրողը, ինչպէս յայտնի կը դառնայ Արխեանի յօդուածէն, ընդհանրապէս վեր առած է Հայերու ապրած արհաւիրքին դիմաց արաբներու ցուցաբերած վեհանձնութիւնը:

(Շար. 2)

ԻՐԱՔՑԻՆԵՐԸ Ս. ՀԻՒՍԷՅՆԸ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

ԱՄՆ-ու պատասխանատուները սկսած՝ նախագահ Պուշէն, իրենք զիրենք համոզելու պէս յաճախ կը կրկնեն թէ Իրաքի ապահովութեան եւ անտեսական վիճակը բարւոքած է: Սակայն, երկրին ուժանիւթի հարստութեան տիրանալու նպատակով հինգ տարիէ ի վեր մղուած պատերազմը արդարացնելու այդ ջանքը մենախօսութեան պէս կը մնայ: Իրաքցիները բնաւ նոյն գաղափարը չեն արտայայտեր, արդարօրէն, տեսնելով իրենց երկրին քանդումն ու անհամար զոհերը: Մանաւանդ չատ մտայղ նախարարութիւններ ունին իրենց ապագային նկատմամբ:

Ռոյթըրզ գործակալութիւնը Պաղտատէն 60քմ. հիւսիս, Տուճայիլի չրջանին բնակիչներու հետ հարցազրոյցներ կատարած է. հոն, 1982-ին, Ս. Հիւսէյնի դէմ մահափորձի մը ծրագրումին պատճառով 148 հոգի սպաննուած էր, նոյն գեկավարին հրամանով: Այսուհանդերձ, այսօր բնակիչները կարծես կը յիշեն բարի, հին օրերը երբ իրենք զիրենք աւելի ապահով կը զգային:

Անոնցմէ մէկը մինչեւ իսկ կ'ըսէ թէ այսօր եթէ հրաչքով մը Ս. Հիւսէյնը յայտնուէր իր առջեւ, զինք ուռն, ճաչի կը հրաւիրէր:

Նոյն կեցուածքը ունեցած է Իրաքեան ազգային գոնկրէս կուսակցութեան նախագահը Ս. Զալապի, որ ամերիկեան ներխուժումին ջերմ կողմնակից եղած է: Ան կ'ըսէ թէ արտադրուած ելեկտրականութիւնը ներխուժումէն առաջուանին կէսին աւ չի հասասարիր, թէ երկիրը աղէտալի վիճակի մէջ է: Իրաքցիները կ'ապրին անապահովութեան մէջ, նիւթական ահռելի պայմաններ ունին, կը տառապին տարապայման պիներէ ու հանրային ապարդիւնութիւններու չգոյութենէն, նաեւ ըմպելի ջուրի, էլեկտրականութեան, բժչկական խնամքներու բացակայութենէն:

Իրրեւ թէ բրտութեան արարքները Պաղտատի մէջ նուազած են, բայց Սեպտեմբերի սկիզբէն ի վեր օր չկայ որ ինքնասպանական ռմբակ մը նորանոր զոհեր չպատճառէ:

Իրաքցիները, հասկնալի է որ վհատեն Ս. Հիւսէյնի չրջանը. անկրօնական միակ հոսանքի մը հովանաւորը չէր: ամէնուն համար ապահով կեանք կ'երաչխաւորէր: Երկիրը գիտական ու պինուորական ամուր խարիսխներով օժտած էր, չրջանային կարեւոր ուժ մը դարձնելով զայն. ուժ, զոր կը յարգէին թէ՛ իր դրացիները, թէ Արեւմուտքն ու Արեւելքը: Որոչ է որ անարդարութիւններ կային, բանտերու մէջ խոչտանգումներ. սակայն Իրաքի ներկայի վարչակազմը չատ աւելին կ'ընէ: ԱՄՆ եւ գործակից որոչ իրաքցիներ խարած են իրաքցի ժողովուրդը որ հեռահեաց կ'արթննայ վերջին տարիներու հիպնոսացումի վիճակէն: կ'արթննայ ու կը սկսի քննադատել նուաստացումի երեւոյթները:

Կացութիւնը լաւագոյնս կ'ամփոփէ չիի քաղաքացի մը արտայայտութիւնը. անոր ազգականները 1982ին բանտարկուած են, եղբայրը թախարդուած կառքի մը պայթումին մահացած: Այսուհանդերձ, ըսած է ամերիկացի պինուորներու ալ ներկայութեան. «Ս. Հիւսէյն մեր ունեցած միակ մեծ ղեկավարն էր: Աստուած իր գթութեան արժանի ընէ զինք»...

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԷՍԻ ՄԷՋ

«ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԹԵՄԻ 80 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ» ՀԱՏՈՐԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Պըրպէնքի Առաջնորդարանի «Արմէն եւ Կլորիա Համբար» սրահին մէջ, Հոկտ. 7ին, տեղի ունեցած է «Պատմութիւն արեւմտեան թեմի 80 տարիներու ծառայութեան» հատորին ներկայացումը: Բացման խօսքը արտասանած է Սիփան քհնյ. Մխեան: Հրատարակութեան խըմբագիր եւ առաջնորդական ընդհանուր փոխանորդ Տաճատ Ծ. վրդ. Եարտըմեան համառօտ գիծերու մէջ ներկայացուցած է հատորը եւ անոր արժէքը թեմին հոգեւոր պատմութեան մէջ: Էլըն Եղիա Ճենտեան մանրամասն նկարագրած է բովանդակութիւնը գիրքին, որուն հրատարակութեան օգտակար հանդիսացած է ինք տեղեկութիւններ եւ լուսանկարներ տրամադրելով: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է առաջնորդ Յովնան արք. Տէրտէրեան, նաեւ չնորհակալութիւն յայտնելով հատորի մեկենասներ Ռոզ Քէչոյեանին եւ Նշան եւ Ռուպի Տէրտէրեանին:

* * *

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

Սիմի հովիտի մէջ գտնուող Ռանըլա Ռեկըն նախագահական գրադարանին մէջ, Հոկտ. 12ին, տեղի ունեցած է Ամերիկայի Հայ Դատի յանձնախումբի տարեկան ճաշը, որուն ներկայ եղած են հազար հոգի, որոնց կարգին՝ նաեւ պետական պաշտօնատարներ: Յանձնախումբին տեղապետը՝ Քէն Խաչիկեան, խօսք առնելով քննադատած է Ղարաբաղի հարցով Ամերիկայի պետական քարտուղարութեան պաշտօնեայ Մէթիու Պրայզայի կատարած վերջին հաստատումները: Ամերիկեան քաղաքականութեան համար «սկզբունքէն նահանջ» մը ըլլակած է Պրայզայի այն հաստատումը, թէ Հայաստան պէտք է ընդունի որ Ղարաբաղը մաս կը կազմէ Ադրբեջանի, աւելցնելով որ «նոյնիսկ Բաքուի եւ Անգարայի իշխանութիւնները կը դիտակցին, թէ Պրայզայի առաջարկը անհիմն է» եւ թէ «աշխարհի իւրաքանչիւր ժողովուրդ իրաւունք ունի ազատօրէն ապրելու՝ իր կամքով ընտրուած կառավարութեան մը ղեկավարութեամբ»: Ձեռնարկի ընթացքին Հայ Դատի յանձնախումբը Ամերիկայի փոխնախագահի պաշտօնին թեկնածու Ժոզէֆ Պայտընին չնորհած է «Ազատութեան մրցանակը», Լոս Անճըլըսի քաղաքապետ Անթոնիօ Վիլարայկոսան հռչակած է «Տարուան մարդը», «Վուտրօ Ուիլսըն մրցանակ»ով պատուած է նախկին նախագահ Ռանըլա Ռեկընը, որ կը հանդիսանայ Հայկական ցեղասպանութիւնը հաստատած Միացեալ Նահանգներու վերջին նախագահը եւ «Ժառանգութեան մրցանակ» չնորհած է բարերարուհի Աշխէն Փիլաւճեանին:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀՌՈՄԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 26ին Հռոմի հայ համայնքը խուռներամ կերպով ներկայ էր Նիկողայոս եկեղեցիին հայածէս պատարագին զոր մատոյց Լեւոնեան վարժարանի Մեծաւորը Գերյ. Յովսէփ Ծ. Վ. Քէլէկեան: Պատարագի երգեցողութիւնը կ'ընէին Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը, ինչպէս նաեւ Լեւոնեան Դպրեվանքի աշակերտները, ղեկավարութեամբ Եղբայր Եղիշէ Ճանաչեանի: Պատարագէն անմիջապէս ետք կատարուեցաւ հակիրճ հանդիսութիւն մը, ուր խօսք առին յաջորդաբար՝ տիկին Նուարդ Գրիգորեան, անդամ խորհուրդի, որ յիշեցուց կարեւորագոյն ձեռնարկները որոնք իրագործուեցան այս տասնամեակի ընթացքին, ապա բեմ հրաւիրեց Հայաստանի դեսպանի հաւատարմատար՝ Պր. Տիգրան Սամուէլեանը որ իր գնահատանքը յայտնեց Խորհուրդի տարած համահայկական աշխատանքին: Ապա խօսք առաւ վարժարանի մեծաւորը՝ Հայր Յովսէփ, որ դրուատեց Խորհուրդի գործունէութիւնը եւ անոր աջակցութիւնը վարժարանին, գնահատանքի յատուկ խօսք ուղղեց նաեւ Խորհուրդի նախագահ Միքայէլ սարկաւագ Ժանժէկին անոր անսակարկ նուիրումին համար. գերյ. վարդապետը վեր առաւ մասնաւորապէս խորհուրդի համացանցային գործունէութիւնը եւ ներկայութիւնը համաշխարհային գետնի վրայ: Մաղթեց ի վերջոյ յարատեւութիւն եւ յաջողութիւն: Քաջալերական խօսք մը ուղղեց նաեւ հրապարակագիր Մարքօ Թոզաթթի որ հեղինակ է հայկական պատմութեան հետ կապ ունեցող գիրքերու: Նմանապէս, Պր. Ֆեռերիքօ Ռոքքա Հռոմի քաղաքապետարանին կողմէ խօսք առնելով, յիշեց զանազան ձեռնարկները որոնք կատարուած էին Հռոմի քաղաքապետարանին ակտիւ համագործակցութեամբ եւ քաջալերանքով: Ապա ցուցադրուեցան լուսաւոր պատառի վրայ զանազան նկարներ 10ամեայ գործունէութենէն: Ջութակահար Արկինէ Ստեփանեան ընկերակցութեամբ Տիանա Կարապետեանի, դաշնամուրի վրայ, ներկաներուն հրամցուցին կոմիտասի Կռունկը եւ Նօքթիւրնը, խլելով ներկաներու խանդավառ ծափահարութիւնները: Ապա Ռոպէր Աթթարեան խորհուրդին անունով շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր ներկաներուն եւ պաշտօնական հրաւիրեալներուն, իրենց անվերապահ մասնակցութեան համար. յատուկ չնորհակալութեան խօսք ուղղեց Տանն Կիլիկիոյ Ներսէս Պետրոս 19րդ կաթողիկոս պատրիարքին որ ընդառաջելով Խորհուրդի խնդրանքին իր հաւանութիւնը տուաւ որպէսզի Խորհուրդը ունենայ իր սեփական կեդրոնը, ուստի Ռ. Աթթարեան հրաւիրեց Հոգեւոր Տէրը, իր հայրական պատգամը ուղղելու տասնամեայ յոբելեանի առիթով: Ան իր կարգին քաջալերեց Հռոմի Հայկական Խորհուրդը յառաջ տանելու իր ազգօգուտ գործունէութիւնը եւ չարունակելու սերտ գործակցութիւնը Լեւոնեան վարժարանին հետ: Յիշեց նաեւ թէ երկու չաբաթ առաջ, Հոկտեմբեր 10ին, Լեւոնեան վարժարանին դահլիճին մէջ ընդունած էր Խորհուրդի բոլոր անդամները, որոնց հետ առիթ ունեցաւ զրուցելու վերջին աշխատանքներու եւ ծրագիրներու մասին, տալով իր հայրական օրհնութիւնը: Ի վերջոյ բոլոր ներկաները հրաւիրուեցան Վարժարանի բակը եւ ճաշակեցին Խորհուրդի կողմէ հրամցուած համեղ ճաշերը: Ընդհանուր ուրախութեան ու գոհունակութեան մթնոլորտի մէջ ներկաները բաժնուեցան յետ միջօրէին, Լեւոնեան Վարժարանէն:

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹի Հայկազեան համալսարանի կազմակերպութեամբ, Հոկտեմբեր 13ին, համալսարանին «Մուկար» չէնքին մէջ տեղի ունեցած է «Տէրեան» հայագիտական գրադարանի անուանումի արարողութիւնը: Ձեռնարկին սկիզբը, Մերձաւոր Արեւելքի Հայ աւետարանական եկեղեցիներու միութեան նախագահ տոքթ. Մկրտիչ Գարակէօզեան կատարած է գրադարանի ցուցանակին քօղաղերծումը, այնուհետեւ բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Հայկազեան համալսարանի գրադարանապետուհի Սոնիա Սիսլեան: Ան յայտնած է որ գրադարանը հիմնուած է 1955ին Հայկազեանի «Ստեփան Փիլիպոսեան» աշակերտական կեդրոնին մէջ, հայագիտական բաժանմունքի առաջին պատասխանատուն վեր. Տիգրան Խըլտեանի ջանքերով, ապա տարիներու ընթացքին հաւաքածոն մեծնալով 1972ին գրադարանը փոխադրուած է ներկայ «Մուկար» չէնքին 3րդ յարկը: Հատատած է որ Հայկազեան համալսարանի հայագիտական գրադարանը կը հանդիսանայ Միջին Արեւելքի հայագիտական նիւթերով ամէնէն հարուստ հաւաքածոն ունեցող գրադարաններէն մէկը եւ ան կը հանդիսանայ հայագիտական ուսումնասիրութեան կեդրոն, որուն արխիւներէն կ'օգտուին հայ թէ ոչ հայկազեանցի ուսանողներ, խմբագիրներ, գիտաշխատողներ, ուսումնասիրողներ Լիբանանէն, Հայաստանէն եւ այլ երկիրներէ: Այնուհետեւ խօսք առած է ՀԲԸՄ-ի Դարուհի Յովակիմեան վարժարանի տնօրէն Ժիրայր Դանիէլեան, որ աւելի քան 20 տարի աշխատակցած է հայագիտական գրադարանին: Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Հայկազեան համալսարանի նախագահ տոքթ. Փօլ Հայտոսթեան: Հուսկ ծաղկեփունջեր յանձնուած են լիբանահայ մասնագէտ և մանկավարժ Ժիրայր Դանիէլեանին եւ Հայկազեանի գրադարանի պատասխանատու Վերա Կոստանեանին:

ՍՏԱՅՆՔ

ԳԻՏԱԿԱՆ – ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ
(բաղուածք–հաւաքածոյ գիտական, առողջապահական, հոգեբանական, փիլիսոփայական եւ հասարակական յօդուածներու)

ՍՈՒՐԻՆ ՇԷՐԻՒ
Երեւան 2008

Ահեղ Կներոն Մէջ

ՁԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Ուշադիր ու երկիւղած՝ հոն հաւաքուած կիները մտիկ կ'ընէին.

– Ահաւասիկ մեր զարդարանքը, մեր փառքը, մեր մա՛կը՛...

Երբ սենեակէն դուրս ելանք, ընդարձակ սրահին մէջ կրկին հանդիպեցանք Թշուառատեսիլ քահանային. ձեռքերը ծալած կուրծքին վրայ կը պտտուքէր արկածեալներու մէջ: Մեզ տեսնելուն՝ տիրօրէն ժպտեցաւ ու, իր բախտին համակերպած մարդու հանգարտութեամբ, կեցաւ մէկ կողմ: Իր քով գացինք ու պահ մըն ալ խօսեցանք իր հետ:

– Եկեղեցին փրկեցինք, ըսաւ քահանան, բայց անիկա հիմա ամբարանոց եղած է. գիւղացիները հունձքերը քաղեցին ու տեղ չունէին դնելու. եկող տարուան սերմնացուն փճացնէ՞նք, ձմեռուան պաշարը մէջտե՞ղ ձգէինք... եկեղեցին դուռները բացի ու ըսի. – «եկէ՛ք տղաքներ, եկէ՛ք, բերէ՛ք ձեր արտերուն օրհնեալ պտուղները. ձեր քրտինքին արդիւնքը... եկեղեցին ձեր տունն է»:

Այս խօսքերէն ետքը, քահանան մեր աչքերուն մէջ կը նայէր վարանոտ տրամադրութիւններով թէ լա՞ւ էր ըրածը, թէ՝ գէ՞շ էր արդեօք: Իր երկդիմութիւնը փարատեցինք մեր ջերմ չնորհաւորութիւններովը: Այդ պահուն գոհունակութեան եւ ներքին լայն զգացումի մը հառաչանքը թռաւ իր կուրծքէն. իր չարչըրկուած դէմքը պարզուեցաւ. մօրուքը դողդոջեց կուրծքին վրայ, ու աչքերը լեցուեցան վեհանձն յուզումով մը:

– Աղօթքը հոս կ'ընենք սեղանի մը վրայ, ըսաւ, մատովը փոքրիկ սեղան մը ցոյց տալով, ժողովուրդը մխիթարելու համար... բայց պատարագ չկայ...: Գըլուխը չարժեց, միտքը թափառուն սարսափելի յիշատակներու մէջ. ու իր դեղջուկ քահանայի յատուկ իմաստասիրութեամբը աւելցուց.

– Հոգ չէ՛, բիւրապատիկ անգամներ Քրիստոսի արիւնը թափեցաւ մեր ամէն մէկ չարչարուած նահատակին արիւնով... Աստուած լուսաւորէ իրենց գեղեմանները եւ անթաղ մեռելներուն հոգիները խաղաղեցնէ:

Մուքը արդէն տարածուած էր ամէն կողմ երբ մեկնեցանք ղպրոցէն՝ մեզ հիւրընկալող տունը երթալու համար: Մեզի հետեւող թափօրը նուազ ստուար էր, բայց զարձեալ հանդիսաւոր եւ տխուր երեւոյթ մը կու տար մեզի... Դիպուածով մեր դէմ եկող Թուրքերը կը կենային ու երկարօրէն կը նայէին մեր երեսէն:

Հոս ալ նշմարեցի որ Թուրքերը նուազ տխուր երեւոյթ չունէին. կարծես ակամայ ամէնքն ալ, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար, հաղորդակից էին զարհուրելի աղէտին որ անցեր էր երկրին վրայ:

Գիշերային պայծառ երկինքը կը նչուլէր իր անհամար աստղերով. թարմ հերկուած հողի բուրումնաւէտ արտաչնչում մը հաճելիօրէն կը բարձրանար դէպի մեզ. գեղջկական պարզ ընթրիքէն յետոյ նստած պատշգամին վրայ մտիկ կ'ընէինք տեղացիները. կիները ու տղաքը քաչուած էին եւ մեր դիմացը, չուրջանակի, ծալապատիկ նստած էին ամէն տարիքէ եւ տիճանէ գիւղացիներ. մեր հարցումներուն կը պատասխանէին չափաւորութիւնով եւ լրջութիւնով: Դիտեցինք որ մեծ անհաւատութիւն կար իրենց դատողութիւններուն մէջ, եւ եթէ անոնք նոյնիսկ պահ մը չէին մտածած խոնարհիլ թշնամիին առջեւ, միւս կողմանէ՝ աստելութիւն ալ չկար իրենց բացատրութիւններուն մէջ այն դրացի եւ խաղաղասէր Թուրքերուն համար որոնք թշնամիին ցեղէն էին. նոյնիսկ երախտապարտութեամբ կը յիշատակէին բոլոր այն դէրուագները որոնցմով կ'ապացուցանէին թէ իրենց դրացի իսլամներէն չատեր վեհանձնութեամբ եւ կեանքերնին վտանգի դնելով պաշտպաններ էին գիրենք.

– Մեր տիւշմանը՝ իրենց ալ տիւշմանն է. օր պիտի գայ որ ամէնքն ալ պիտի հասկնան...:

Մեզի պատմեցին Միւրֆէտ գիւղի դէպքը: Ղարսէն հինգ ժամ հեռու էր, երեսուն երկու տնուոր. թշնամին կը յարձակի ու կ'այրէ եկեղեցին եւ տասնեօթը տուները. թէեւ գիւղացին ինքնապաշտպանութիւն կ'ընէ, բայց գիւղը բացարձակ կործանումէ կ'ազատի չնորհիւ Հիւսէյին էֆէնտիի որդի Մահմուտ հօճային:

(Շար. 70)

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Փէքմէզեան եւ զաւակները՝ Գայեանէ, Վազգէն,

Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Կարաօղլանեան եւ զաւակները՝ Տիգրան, Միսաք, Նարեկ,

ինչպէս նաեւ Պօղոսեան, Ստեփանեան, Չափարեան, Փապուճեան, Սարգիսեան ընտանիքները ցաւով կը զուժեն իրենց մօր, մեծ մօր, ազգականին եւ բարեկամին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԱՐԱՕՂԼԱՆԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ 88 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 6, ժամը 14ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ մայր եկեղեցիին մէջ,

15 rue Jean-Goujon, 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Գաչանի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ, ժամը 16ին։

«ՅԱՌԱՋ»։ Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Փէքմէզեանին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն։

Monsieur et Madame Arthur Pekmezian,

Leurs enfants Kayanée et Vasken,

Monsieur et Madame Christian Karaoglanian,

Leurs enfants, Dikran, Missak et Narek

Les familles Boghossian, Stépanian, Tchaparian, Paboudjian, Sarkissian

ont la douleur de vous faire part du décès de leur mère, grand-mère, tante et amie,

Mme Varthouie KARAOGLANIAN

survenu à l'âge de 88 ans.

La cérémonie religieuse aura lieu en l'église arménienne Saint Jean-Baptiste de Paris; 15 rue Jean-Goujon, 75008, le jeudi 6 novembre, à 14 heures.

L'inhumation se fera au Cimetière de Cachan, à 16 heures.

«HARATCH» présente ses condoléances à la famille de la défunte.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ
ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՓԱՐԻԶ. – Ալիս Ասլանեան եւ Արմէն Սամուէլեան 300 եւրօ։

* * *

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 200 եւրօ։

* * *

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէր Մինասեան 100 եւրօ։

NOUVEAU SPECTACLE

La Croix Bleue des Arméniens de France
fête son 80ème anniversaire
avec
NAVASART
Ensemble arménien
Le Samedi 22 novembre à 20h30
au Palais des congrès
Parc Chanot de MARSEILLE (8ème)

P.A.F. : 40 euros

Réservations :
06.09.86.06.57 / 06.84.60.94.95

Venez terminer la soirée
avec la troupe dans les salons
de HAMASKAINE
60 Bld Pinatel, 13012 Marseille

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերմէի «Ջաւոշանթ» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակին, այս կիրակի, Նոյեմբեր 9, ժամը 10ին, Սէն-Ժերմէի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

* * *

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Ա. Թաղէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ յաւէտ հեռացած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 9ին, յետ պատարագի, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

15 rue Jean-Goujon
75008 Paris

Աբարողութենէն, առ հոգեճաշ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

17 rue Bleue — 75009 Paris

ժամը 13ին։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

01 · 45 · 79 · 78 · 97

ժամը 20էն 22։

□

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 240 եւրօ Պ. Միշէլ Քեհայեանէ։

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Միջին Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱԼԱՅՈՎ
կը տօնեն միութեան 80ամեակը
Կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէսինի Թոպոկանի սրահներուն մէջ։
ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԵԶԱՁԵՒԵԼ։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Կիրակի, Նոյեմբեր 16

Իսիի Սուրբ Մարիամ-Աստուածածին եկեղեցւոյ **ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆՆ Է,**

Ընծայուելու Սուրբ Աստուածածնի
ի Տաճարս
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Այս ուրախ առիթով Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Հոգեւոր Հովիւը կը հրաւիրեն բոլորը ներկայ ըլլալու պատարագին, զոր կը մատուցանէ՝

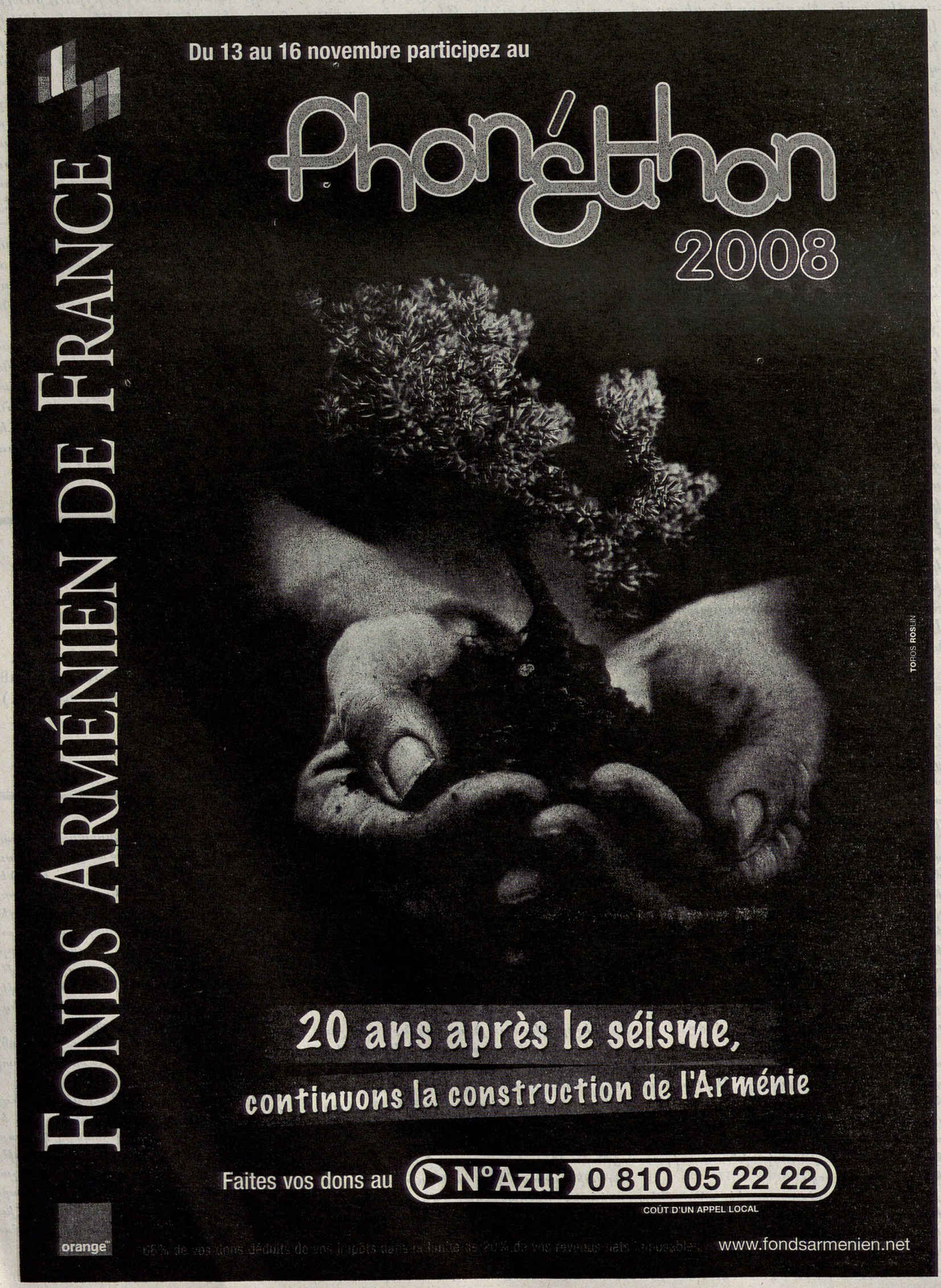
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի

Յատուկ պատարագի կը կատարուի Արեւշատութեան մաղթանք ողջերուն եւ Հոգեհանգստեան աղօթք հանգուցեալներու հոգիներուն համար եւ ՄԱՏԱՂԸ կ'օրհնուի ու կը բաշխուի հաւատացեալներուն։

Պատարագին կը սպասաւորէ՝
Միւռեղ Ծ. Վրդ. Հոգեւոր Հովիւ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը մանակցութեամբ «Տարօն» միութեան անդամներուն եւ ղեկավարութեամբ՝
Ստեփան Սարկաւագ Եորկանճեանի

Ժամը 13ին Սիրոյ սեղան կը տրուի Քաղաքի Փ.Ա.Մ.Ի. սրահին մէջ՝ 25 ավընիւ Վիկտոր Գրէսոն - 92130 Իսի-լէ-Մուլիւնօ։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6
JEUDI
6 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 22·069 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22·069

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՄՆ-ՈՒ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՊԱՐԱՔ ՕՊԱՄԱ

ՍԵՒԱՄՈՐԹԻՆ ՓԱՁԼՈՒՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ԲԱՆ ՄԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽԷ՞

Մինչեւ վերջին վայրկեանը Պարաք Օպամայի յաղթանակը ապահով չէր, հակառակ հարցախոյզերու դրական արդիւնքներուն, բայց հարցախոյզերը յաճախ կը սխալին: Մնաց որ ոչ ոք կը համարձակէր հաւատալ որ Միացեալ Նահանգներու ժողովուրդը պատրաստ է քուէարկելու սեւամորթ նախագահի մը համար եւ այդ համոզումն էր որ յոյսեր տուած էր հանրապետական թեկնածուին: Կարելի է ըսել թէ մինչ որ պատահեայ Մարթին Լութըը Քինկի «ամերիկեան երազ»ն է որ կ'իրականանայ իր ողբերգական մահէն 40 տարի եառ: Ուրախութիւնը մեծ է ոչ միայն Միացեալ Նահանգներու, այլեւ Քենիայի մէջ՝ քանի նոր նախագահին հայրը քենիացի է: Հակառակ ծագած յոյսերուն, խորքին մէջ ոչ ոք կը հաւատար որ Օպամա կրնայ յաղթել: Կը թուի սակայն, որ Ամերիկացիք կ'ուզէին անպայման որ բան մը փոխուի երկրին մէջ: Կը մնայ յուսալ որ Օպամա պիտի կարենայ բան մը փոխել, քանի ընդդիմադիր կողմը եւ պահպանողական ճակատը չկրնային իրենց քննադատութիւնները իրեն դէմ, մեղադրելով մանաւանդ փորձառութեան իր պակասը: Ձիշդ է որ, նոյնիսկ կամ՝ մանաւանդ ո՛րեւէ այլ երկրի մէջ անկարելի էր երեւակայել որ այսքան կարճ ժամանակի մէջ ոեւէ մէկը կրնայ հասնիլ այս հանգրուանին: Ընդհանրապէս, 20-30 տարուան քաղաքական ասպարէզ մը եառ է միայն որ մէկը կրնայ յաւակնիլ հոս հասնելու:

Ո՞վ է Օպամա: Ծնած է 1961ին Հոնոլուլու (Հաուայ), քենիացի հօրմէ եւ ամերիկացի մօրմէ: Հայրը սակայն կը հեռանայ երբ Պարաք երկու տարեկան է միայն: Վեց տարեկանին մօրը եւ անոր նոր ամուսնոյն հետ Ինտոնեզիա կը մեկնի եւ հոն կը մնայ 4 տարի, փողոցը խաղալով դրացիներուն հետ, որոնց լեզուն ալ կը սորվի: Շունի եւ օձի միս ալ կ'ուտէ, նոյնիսկ մարախ: Տասը տարեկանին մայրը զինք կը ղրկէ Ծնողքին մօտ եւ այդ պատճառաւ է որ Օպամա այնքան կապուած էր իր մեծ մօր, որու չնորհիւ մանկութիւն ունեցած է: Ցետագային, կ'անցնի Նիւ Եորք, կը վկայուի Գոլումպիայի համալսարանէն, ապա Շիքակօ է, ուր կը սկսի աշխատիլ եւ կ'ամուսնանայ 1992-ին: Քանի մը տարի ետք, Օպամա կ'ուզէ չարունակել իր ուսումը եւ կը յաճախէ Հարվարտի համալսարանին իրաւագիտութեան ճիւղը, ուրկէ չրջանաւարտ է եւ հոնկէ է որ կը սկսի քաղաքականութեան հանդէպ իր հետաքրքրութիւնը, ուչադրութիւն դրաւած է եւ հրատարակիչ մը կ'առաջարկէ որ հատոր մը գրէ Միացեալ Նահանգներու ցեղային յարաբերութիւններուն մասին ու առեն մը ետք կը հրատարակուի իր «Հօրս երազները», որ աւելի ինքնակենսագրական է: Քաղաքական գետնի վրայ, իր գլխաւոր ձիրքը կը նկատուի հռետորի իր տաղանդը եւ Շիքակոյի մէջ կը նետուի քաղաքական ասպարէզ եւ ծերակուտական կը դառնայ նախ 1996ին (Իլինոյզ), ապա 2004ին (Ուաչինկթըն):

* * *

Պ. Օպամա պաշտօնին գլուխը պիտի անցնի Յունուար 20ին եւ հարկ է հաստատել որ իր գործը դիւրին չէ եւ մանաւանդ Պուշի ժառանգութիւն չատ ծանր է: Նախ, Ամերիկացիներուն համար կայ Իրաքի հարցը, բայց նաեւ ֆինանսական համաչխարհային տագնապը, որ ծնունդ առաւ Ամերիկա: Այս դեմոկրատը, որ նոյնիսկ ընկերվարական կը նկատուի, պիտի կարենա՞յ լուծումներ գտնել կամ պիտի թողո՞ւն որ լուծումներ գտնէ: Բեռը զոր կը ժառանգէ Պուշի ուղեկամեայ աղէտալի քաղաքականութենէն, այնքան ծանր է որ պարտի չատ աչալուրջ ըլլալ եւ լաւ չրջապատուիլ կարենալ դրական արդիւնքներ ձեռք ձգելու համար:

Ժամանակաչրջաններ կան, երբ թէկուզ պատմական, յաղթանակները աւելի՛ մըտահոգիչ են եւ վտանգաւոր, քան պարտութիւնները: Այս է Պ. Օպամայի պարագան, Միացեալ Նահանգներու 44րդ նախագահին, որու առջեւ բացուած ճամբան չատ փշոտ է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՀԱԿԱՇՎԻԼԻ Նոյեմբեր 4ին պաշտօնազրկած է պինեալ ուժերու պետը: Շաբաթ մը առաջ ալ նոյն քայլը առած էր իր նախարարապետին նկատմամբ: Վրաստանի նախագահը ճչդած է այս առթիւ, «որ յաջորդը պէտք է դէմ դնէ կարգ մը հարցերու, որոնք ծագած էին Ռուսաստանի հետ պատերազմին առեն»:

ԻՐԱՆի խորհրդարանը Նոյեմբեր 4ին պաշտօնազրկած է ներքին նախարարը, որովհետեւ իր չունեցած մէկ վկայականով պարծեցած էր (Օքտոբրի համարանէն) եւ այդ ձեւով հեռացուցած էր նախագահ Ահմատինեժատի մէկ թանկագին դինի դինակիցը: Որոշումը տրուած է 247 ներկայ երեսփոխաններէն 188ին ձայներով, քսան որոնց նախարարը անվստահելի էր:

ՖՐԱՆՍԱՑի երկաթուղին 24 ժամուան գործադուլի կը դիմէ, Հինգշաբթի Նոյեմբեր 6ին: Կարգ մը սենտիքաներ դէմ են նոր կարգադրութիւններուն:

ՖՐԱՆՍԱՑի գաղթի նախարարը՝ Պրիս Հորթըֆէօ դիւրացնելու համար գաղթողներու համարկումը լուծում մը գտած է՝ Մարսէյլը սորվեցնել անոնց... Այս կարգադրութիւնը հաղորդած է Վիչի գումարուած ժողովի աւարտին: Կը թուի որ հետեւանք է Ֆրանսա - Թունուզ մըրցումի առեն պատահած միջադէպին, երբ սուլոցներ եղած էին Ֆրանսայի փառերգին առեն:

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆի ՓԱՌԻԶԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Նախագահ Ս. Սարգսեանի փարիզեան հանդիպումներու օրը, Նոյեմբեր 4, սկսաւ առաւօտուն վարչապետ Ֆ. Ֆիյոնի հետ տեսակցութեամբ: Հայաստանի նախագահը ներկայացուց չրջանի վերջին զարգացումներուն մասին իր գլխաւորած իչխանութեան տեսակէտները, նաեւ Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ իրենց կեցուածքը, Նոյեմբեր 2ին Մոսկուայի մէջ իր եւ Ադրբեջանի նախագահին կողմէ ստորագրուած հռչակագրին մանրամասնութիւններն ու Թուրքիոյ հետ մերձեցումի ներկայի ընթացքը:

Տեսակցութեան երկու կողմերն ալ չեչտեցին հայ-ֆրանսական բարեկամական, չերմ յարաբերութիւններու մակարդակը, նաեւ խօսեցան Եւրոպական Միութեան ղրացնութեան նոր ծրագրին, Եւրոպական Միութիւն - Հայաստան յարաբերութիւններուն, տնտեսական եւ ուժանիւթի ոլորտի գործակցութեան մասին:

Ուժանիւթի առընչուած բաժինով առանձ անդրադարձան Հայաստանի մէջ կառուցուելիք նոր ատոմակայանին, որուն համար կարեւոր կը նկատուի հայ-ֆրանսական գործընկերութիւնը: Շեչտուեցաւ թէ երկու երկիրներուն առեւտուրի ծաւալը 30% աւելցած էր եւ հակամէտ էր աւելի եւս ընդլայնելու:

Նոյն օրը Ս. Սարգսեան տեսակցութիւն ունեցաւ Մերակոյտի նախագահ Ժ. Լարչէի հետ որուն ընդունած պետական առաջին դեկավարը եղաւ, այդ պաչտօնին իր ընտրութենէն ի վեր:

Իսկ յաջմիչօրէին տեղի ունեցաւ Ս. Սարգսեան - Ն. Սարքոզի հանդիպումը: Ան կեդրոնացաւ գլխաւորաբար կովկասեան կացութեան, վրացական տագնապին ու Ղարաբաղի կնճիռին կարգաւորման հեռանկարներուն վրայ:

Ս. Սարգսեան ու իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը նոյն երեկոյեան մեկնեցան Պրիւսէլ:

Լ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՎԵԱՆ ՀՌՉԱԿԱԳՐԻՆ

Լ. Տէր Պետրոսեան իր խոստումին համաձայն Նոյեմբեր 4ին մեկնաբանած է Մոսկուայի մէջ Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն ստորագրած հռչակագիրը: Ըսած է թէ «ան սառնակոյտին երեւելի մասն է միայն եւ ունի մըտահոգիչ տուեալներ: Այդպէս նկատած է յատկապէս երկրորդ հատուածը, որով կը նախատեսուի հակամարտութեան լուծումը՝ միջազգային չափանիչներով եւ անոց չրջանակին մէջ կայացած որոշումներու եւ փաստաթուղթերու հիմով: Բացատրած է թէ այդ նչումով նկատի առնուած են ՄԱԿ-ի քանաճեւեր որոնք կը ճանչնան Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութիւնը եւ կը պահանջեն հայկական զօրքերու անյապաղ դուրսբերումը Ղարաբաղի չարակից ազատագրուած չրջաններէն:

Լ. Տէր Պետրոսեան չեչտած է նաեւ թէ հռչակագիրը կը ծանրանայ Հայաստան-Ադրբեջան ուղղակի երկխօսութեան ճամբով լուծումի տարբերակին վրայ, ինչ որ կը նչանակէ թէ ԼՂՀ խօսքի իրաւունք չունենար իր ճակատագիրը վճռելու կոչ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ

ՊԱՂԱՏԱԿԱՆ ՀԱՐՍԸ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻ ՊԱՏՃԱՌ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԵՏ

Էլիզապէթ Թագուհիին նախկին հարսը՝ Եորքի դքսուհին Ս. Ֆէրկուսոն իր երկրին ու Թուրքիոյ միջեւ դիւանագիտական տագնապի մը պատճառ դարձած է: Ան ծպտուած գացած է այցելել Անգարայի ու Պոլսոյ տկարամիտ երախաներու երկու հաստատութիւն եւ հոն տեսագրութիւններ ըրած է բրիտանական հեռատեսիլի կայանի մը համար:

Տեսագրութիւններով պարզուած մանրդկային տեսարանները լուրջ ընդվզում ու հակաղդեցութիւն պատճառած են: Թուրքիոյ Լոնտոնի դեսպանատունը Բրիտանիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան մօտ չփումներ կատարած է, արդելք ըլլալու համար տեսագրութեան հեռարձակումին որ ծրագրուած է Նոյեմբեր 6ի համար: Ընտանեկան եւ կրնոկական հարցերու թուրք նախարարութիւն ալ դիմած է բրիտանացի իր պաշտօնակիցին, բացատրելով թէ նման հեռարձակում որքա՛ն կը վրդովէ գիրենք: Նաեւ պնդած է որ քացառիկ խնամքի կրծատ այդ երախաները կը վայելեն բնականոն պայմաններ...

Նոյն նախարարութենէն ըսած են թէ կատարուածը մաս կը կազմէ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան թուրքիոյ ջանքերը պատուարելու աչխատանքին:

Ս. Ֆէրկուսոնի տեսագրութեան նիւթը առնուած է նաեւ Թուրքիոյ Ազգային ժողովի օրակարգին:

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ԻՐԱՆի ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը որ Իրան կ'այցելէ, Նոյեմբեր 4ին ընդունուած է նախագահ Մ. Ահմատինեժատի կողմէ: Այս վերջինը չեչտած է երկրին համայնքներուն խաղաղ համակեցութեան երեւոյթը: Անդրադարձած է նաեւ Ի. դարու պատերազմներուն, ցեղասպանութիւններուն, ըսելով թէ հաւատացեալներ կրնան դեր կատարել անոնց կանխարգիլման մէջ:

Արամ Ա. գոհունակութիւն յայտնած է Իրանի մէջ քրիստոնեայ ու իսլամ համայնքներուն խաղաղ համակեցութեան, յիչած է հայեւրանեան զարաւոր արմատներու տէր եղբայրական կապերը:

Ի. ԱԼԻԵԻ ԱՆԳԱՐԱՑի ՄԷՋ

Ադրբեջանի նախագահը Ի. Ալիեւ իր վերընտրութենէն ետք առաջին արտասահմանեան այցը կը կատարէ Անգարա: Նոյեմբեր 5ին սկսած այցը առիթ պիտի ըլլայ քննարկելու Երեւանի հետ մերձեցումի քաղաքականութիւնը, Կովկասի մէջ կայունութիւն հաստատելու քայլերը:

Թրքական լրատուիւներ կը նախատեսեն որ Անգարայի երկկողմ հանդիպումները սկիզբ դնեն Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան վերջնական լուծումին ուղղութեամբ չրջանային քաղաքական խորհրդակցութիւններու: Կը սպասուի որ Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարար Ա. Պապաճան մօտ օրէն Մոսկուա մեկնի:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«ՏԱԹԵՒ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ»

(Հրատարակութիւն Բերիոյ Հայոց Թեմի, Թիւ 1)
ՀԱԼԷՊ – 2008

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

Հալէպաբնակ բանասէր ու բանահաւաք Մ.Հ.Մ.Մինասեանի յօդուածը խորագրուած է «Հայն ու հայկականը՝ հալէպցիներու բերնին մէջ» (էջ 360–388): Ինչպէս ինք կ'ըսէ, այս ուսումնասիրութեամբ արուած են «Հալէպի արաբ տարրին մօտ գործածուած եւ հայութիւն "բուրող" բոլոր ժողովրդական առածները, խօսակցական լեզուին մէջ տեղ գտած ըսելաձեւերը, տեղացի արաբ բրիստոնեաներուն կողմէ որդեգրուած եւ հայկական ծագում ունեցող անձնանուններն ու ազգանուունները, հայերէն [արաբներուն] փոխանցուած բառերուն ստուգաբանութիւնները, [արաբներու կողմէ] հայերու մասին պատմուող մանրապատումները... եւ այլն»: Իր այս չահեկան աշխատանքին համար Մինասեան առաւելաբար ուղեցոյց ունեցած է գործերը Հալէպի երկու անուանի բանասէրներու, – Մկրտիչ Ա.-Ասատի (1900–1971) եւ Հայր Եուսէֆ Գուշակճի (1913 – 1995): Երկու հեղինակներն ալ ահագին նիւթ ամբարած են իրենց տպագրեալ գիրքերուն մէջ Հալէպի ժողովրդային բանահիւսութեան եւ ազգագրական արժէքներուն մասին:

Հիւսիսային Սուրիոյ հայկական երբեմնի փոքր գաղութներու պատմութեան գրառումին համար իրրեւ առաղձ կրնայ ծառայել Անի Ֆիչինկճեանի (Հալէպ) 25 էջնոց աշխատասիրութիւնը Թէլ Պրաք գիւղին մասին: Գիւղը կը գտնուի Սուրիոյ հիւսիս-արեւելքը, Գամիշլի եւ Հասիչէ քաղաքներուն միջեւ: 1930ին գիւղն ու անոր չրջակայ հարթ տարածութիւնները կը գրնուին Հայոց կողմէ իրրեւ «ազգային կալուած», այնտեղ նորեկ հայ գաղթականներ տեղաւորելու նպատակով: Տարածքին վրայ կը չինուին երկու գիւղակներ՝ Մեսրոպաչէն եւ Սահակաչէն անուններով: Երկու գիւղակները միասնաբար կ'ունենան մօտ 650 բնակիչ: Բայց անգործութիւնը, չուրի ու խնամատարութեան չգոյութիւնը եւ... բանկալային վէճերը յուսահատութեան կը մատնեն գաղթականները: Գիւղը կ'ամայանայ: Երկու տարի ետք, 1933ին, քսան հայ ընտանիքներ կրկին կը հաստատուին հոն, Պատ. Ս.Հարոն Եփրաճեանի նախաձեռնութեամբ: Յօդուածագիրը կը պատմէ այս բոլորը, միաժամանակ հրատարակելով տեղեկագիր-նամակներ, որոնք յոյս կը սփռեն դէպքերու հոլովոյթին վրայ:

Հանրայայտ դէմքերու նամակներն միշտ հետաքրքրութիւն առթած է ընթերցողներուն ու գրական-բանասիրական մամուլն ալ միշտ հաճոյքով հիւրընկալած է զանոնք: «Տաթեւ» իր առաջին թիւով տեղ տուած է Հալէպահայ յայտնի ակնաբոյժ եւ մշակութային գործիչ առաքել Ռոպէր ՃէպէճեանԻ (1909–2001) նամականիին:

Նամակները հրատարակութեան տուած է ողբացեալ բժիշկին կողակիցը՝ Լուիզա Խապայեան-ՃէպէճեանԻ (էջ 389–417): Նամակներէն հինգը հասցէագրուած են փարիզաբնակ ականաւոր բիւզանդագէտ փրոֆ. Սիրարփի Տէր Ներսէսեանին, երկու նամակ ալ՝ փարիզաբնակ վիպագիր Վահրամ Կաքաւեանին (Վիկտոր Կարոնն): Առանց կցուած են սակայն պատասխան նամակները ալ: Զարմանալի է սակայն, որ նամակները լոյսին բերուած են գրեթէ առանց հարկաւոր ծանօթագրութիւններու կամ ճըշդումներու, եւ այս զանցառումը, պժբախտաբար, բաներ մը պակսեցուցած է անկասկած նամականիի «գիտական» արժէքէն:

Տարեգիրքին գրականագիտական միակ յօդուածը Նիւ Ճըրզիէն բանասէր Վարդան Մատթէոսեանի «Կարսի անկումին սուգը»ն է, որով վերլուծումի կ'ենթարկուի Եղիչէ Զարենցի նշանաւոր «Երկիր Նայիրի» վէպը: 30 էջանի այս գրութեան մէջ Մատթէոսեան կը չեչտէ որ Զարենցի նչեալ վէպը «հակադեցութիւն մըն էր Կարսի երկրորդ անկումին (Հոկտ. 1920) եւ Կարսի դաչնագրին (Հոկտ. 1921): Ան վերլուծումի կ'ենթարկէ վէպին գործողութիւններուն ընթացքը, լուսարձակի տակ կ'առնէ հերոսները: Դասական իմաստով գրավէպլուծում մը ըլլալէ աւելի, մասնագիտական յորդ տուեալներով յագեցած գրական պատում մըն է Վարդան Մատթէոսեանի այս գրութիւնը, հարազատ՝ հեղինակին ընկալեալ ոճին ու «արդիաչունչ» մերձեցումին:

«Տաթեւ»ի վերջին երկու յօդուածները կը կրեն տեղեկատուական բնոյթ: Սալբի Գասապարեան (Հալէպ) ամփոփ գիծերով ներկայացուցած է Եւրոպայի համալսարաններուն մէջ գործող հայագիտական հիմնարկները, հիմնուելով «Association Internationale des Etudes Arméniennes»-ի համացանցի կայքէջին հրապարակած պաշտօնական տըւեալներուն: Իսկ Բէկի Էքմանեան (Հալէպ) սեղմ տողերով անդրադարձած է 2007ին լոյս ընծայուած հայագիտական բնոյթի երկվեցեակ մը նորատիպ հրատարակութիւններու:

* * *

«Տաթեւ Հայագիտական Տարեգիրք»ին ընթերցումը աւարտեցինք զոհունակ տրամադրութեամբ:

Լուսանցքի վրայ կ'արձանագրենք սակայն քանի մը նկատումներ կամ նչումներ, «աղնուական վեհանձնութեամբ ու անաչառութեամբ», ինչպէս կ'ակնկալէ Շահան Եպիսկ. իր յառաջաբանին մէջ. –

1 – Դժուար է հասկնալ՝ թէ ի՞նչ նկատումներով «Տաթեւ» քօղարկեալ պահեր է իր խմբագրին անունը: «Պատասխանատու խմբագիր»ի կամ «Խմբագրական կազմ»ի մը անունները անհրաժեշտ են նման հատորի մը պարագային, թէ՛ պատասխանատուութեան ստանձնումի հարկադրանքով, թէ՛ ալ աշխատակիցներուն կամ ընթերցողներուն հետ իրրեւ հաղորդակցութեան իրաւական ուղի:

2 – Պէտք է ուշադիր ըլլալ լեզուական կամ քերականական խորթութիւններուն, որոնք երբեմն աչքի կը զարնեն մանաւանդ թարգմանածոյ գրութիւններուն մէջ: Զորօրինակ՝ «...ան կր նախագահէ Պոյտոյ Բարձրագոյն Բժշկական Յանձնաժողովը» (էջ 151, գրել՝ «կը նախագահէ... Յանձնաժողովին»), կամ՝ «անոր կը ծանօթացնէ ժամանակի ամենակարեւոր հայ բարեւորոգիչներուն» (էջ 157, գրել՝ «...բարեւորագիչները»): Եւ դեռ՝ ո՛վ ի՛նչ կը հասկնայ այսօրինակ նախադասութենէ մը. – «մեծ դեր ունէր այս թոյլ մեկնաբանութեան ամրապընդումին ու արդէն իսկ ճօսրացած հայկական պատմագրութիւնը պատանդ պահելու փաստարկումի մը ենթադրեալ անհրաժեշտութեան անվերջ շրջանակին մէջ»... (էջ 188):

3 – Հարկ է նոյնքան եւ աւելի ուշադիր ըլլալ ուղղագրական վրէպներու նկատմամբ, որոնց գոյութիւնը բնաւ չարդարանար «հայագիտական» հրատարակութեան մը էջերուն մէջ: Օրինակ՝ չրջաբակ (168), ամենուրէք (292), հրապարակախոս (337), ամենուր (339), հանգ (357), խառոյկ (369) եւայլն:

Շփոթ մը առկայ է նաեւ բայերու ժխտական խոնարհումի կալուածին մէջ, քանի տեղ-տեղ գլուխ կը ցցեն խոնարհումի սխալ ուղղագրաձեւերը, ինչպէս՝ չի նշանակէր (էջ 146, 171, 202), չի գիտէր (184), չէին արձանագրուէր (270), չեն բերէր (357) եւայլն (բոլոր ընդգծումները մերն են –Լ.Շ.):

4 – Թիւով քիչ իսկ ըլլան, նկատելի են տեղեկատուական որոշ սըխալներ: Նչենք մի քանին.

– Էլէք Հարթմաննի գրութեան մէջ, ակնարկելու առթիւ օսմանեան արքունի փողերանոցի վարիչ Տիւգեան ընտանիքի պատմական աղբիւրին, կ'ըսուի թէ անոնք «կը գըլխատուին 1819 Փետրուար 5ին, զոհ երթալով Գազազ Աբթիի Պէգլեանի եւ ուրիշներու նախաձեռնած դաւադրութեան» (էջ 152): Այս վարկածը հիմնովին ժխտուած է Պօղոսոյ պատմագիրներուն կողմէ: Զորօրինակ, Օրմանեան կը գրէ որ «բռլորովին ձրի զրպարտութիւն կը գտնենք Պէգլեանը ալ Տիւգեանց թշնամիներուն մէջ դասելը», յետոյ կ'աւելցնէ.– «Քէ՛ արկածէն առաջ, եւ քէ՛ արկածի ատեն, եւ քէ՛ արկածէն ետքը միշտ Տիւգեանք եւ Պէգլեան բարեկամական յարաբերութեանց մէջ մնացին» (տե՛ս «Ազգապատում», Գ. հատոր, էմ.2363):

– Հ. Ազէգեանի գրութեան մէջ պատմական Հայաստանի սահմանները ներկայացուած են՝ «հիւսիսէն՝ Կովկասի լեռները: Հարաւէն՝ Անդիտաւրոս ու Պոնտոս, արեւելքէն՝ պարսկական սարահարթը...» (էջ 207, ընդգծումը մերն է –Լ.Շ.): Որքան գիտենք, Պոնտոսի երկրամասը, Սեւ ծովու եզրին, բոլոր ժամանակներու մէջ ալ գտնուած է Հայաստանի հիւսիսային կողմը...:

– Ժ. Բէյհսեանի յօդուածին մէջ կ'ըսուի, թէ Էմի Աբգարի գաչնաւորած հայկական պատարագը 1917ին արժանացած էր «Գէորգ Զ. Կաթողիկոսին գնահատանքին ու կոնդակին (էջ 444): Ճիշդը՝ Գէորգ Ե. Կաթողիկոս (Սուրէնեանց), որ գահակալած է 1912–1930:

Դիւրաւ սրբագրելի սխալներ են ասոնք: Ու պէտք է յուսալ, որ «Տաթեւ» իր յաջորդ թիւով, թօթափած պիտի ըլլայ արդէն նմանօրինակ թերիները:

«Տաթեւ»ի երեւումը յուսալից եւ ոգեչնդող երեւոյթ մըն է Սփիւռքի նահանջողական պայմաններուն մէջ: Հալէպի «ճիտին պարտք»ն է հաստատուն հիմերու վրայ դնել այս գնահատելի նախաձեռնութիւնը եւ երաչխաւորել անոր հետեւողական ու կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

(Շար. 3 եւ վերջ)

Հ ա լ է պ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹԻԻՆ

Յ. ՊԱԼԵԱՆ

«Իւրաքանչիւր սերունդ պարտի, յարաբերական անթափանց ութեան մէջ, գտնել իր առաքելութիւնը, զայն իրականացնել կամ դաւաճանել անոր»:
ԳՐԱՆՑ ՃԱՆՈՆ(1), 1925–1961

«ՓՈԽԹՊՈՂԱՑԻՆ» ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵԻ ԱՅԴՊԷՍ ԲԱՆԵՐ

Արագ ընթացող պատմութեան ներկայ հանգրուանին տոկալու եւ անկէ վերջ մեր ազգային ինքնութեամբ տեւելու ռազմավարութիւն մշակա՞ծ ենք, ունի՞նք: Այսինքն անմիջական նպարավաճառային պատչաճեցումներէ անդին ուզա՞ծ ենք տեսնել, կ'ուզե՞նք տեսնել:

Գործնապաշտութեան, վաչկատունի յատուկ տեղատուութեամբ, իմաստութիւն համարուող եւ մեր կողմէ բնական ու ընդունելի նկատուող օտարումներով, պատչաճեցումներու ապազգայնացնող քաղաքական պիտակով ներկայացող ընթացքի ճնչման ներքեւ ազգ առաջնորդելու խարխափումներով կը ծառայենք դիրքապաշտութիւններո՞ւ, թէ յաճախ աւելի ցած մակարդակի վրայ՝ անորակ փառասիրութիւններու եւ իր անունը չլսող նիւթապաշտութեան:

*Ռուբէն Տէր Մինասեանէն եաք, քիչեր խօսած եւ գրած են «ազգային ռազմավարութեան» մասին, այսինքն՝ աչխարհաքաղաքական – «ժէօփոլիթիք» – հարցերու մասին: Անցնող հարիւրամեակին, դժուարութեամբ կեանքի կոչուած էր առարկայ մը՝ «Միացեալ Հայաստան»ը, 1919ին, Երեւանի մէջ, որ մերժելի էր խորհրդային քաղաքական միտքին եւ հեռանկարներուն համար: Այդպէս ալ յայտարարեցին «կեդրոն»ի անվիճելի իրաւունքով դրծող իչխանութիւնները: Բայց այդ «զաղափար»ը վառ մնաց Սփիւռքի մէջ, ան մասնաւորաբար Հ.Յ.Դաչնակցութեան քաղաքական վարքին մաս կազմեց: Թէեւ երբեմն հնչեցին յուզիչ եւ յուզող խօսքեր, ինչպէս ամփակաւար գործիչի արտայայտութիւնը՝ «դալ տարի Վան»...: «Միացեալ Հայաստան»ի ազգային իրա՛ւ ոգեչախոհութիւնը դրսեւորուեցաւ նաեւ Խորհրդային Հայաստանի մէջ, 1965ին, երբ հարիւրհազարաւորներ բարձրագոչ աղաղակեցին՝ «Մեր հողերը», որ արձագանգեց նաեւ Սփիւռքի մէջ, հակառակ «խորհրդային» վարքագծի հաւատարիմներուն, ըստ որոնց՝ նման պահանջ «մաքսիմալիզմ» էր, «կը խոչընդոտէր հայրենի կառավարութեան» աչխատանքները, – «հայրենի՞» թէ «խորհրդային» – եւ կը թելադրուէր քաղաքական խուսանաւում մը որ կը բանաձեւուէր «ճանչնալ եւ ճանչցնել Հայկական դեղատպանութիւնը» կարգախօսով, անվազորդային ըլլալու կոչուած ազմկարարութիւն, որ կը միտէր անվնաս չանհանգստացնող եւ անգոյն հասարակ յայտարարի մը չուրջ ստեղծել համախոհութիւն: Ոչ ոք կ'ըսէր թէ ո՞ւր կ'ուզէր յանգիլ գտնելիք Պէգլեանը ալ Տիւգեանց թշնամիներուն մէջ դասելը», յետոյ կ'աւելցնէ.– «Քէ՛ արկածէն առաջ, եւ քէ՛ արկածի ատեն, եւ քէ՛ արկածէն ետքը միշտ Տիւգեանք եւ Պէգլեան բարեկամական յարաբերութեանց մէջ մնացին» (տե՛ս «Ազգապատում», Գ. հատոր, էմ.2363):

– Հ. Ազէգեանի գրութեան մէջ պատմական Հայաստանի սահմանները ներկայացուած են՝ «հիւսիսէն՝ Կովկասի լեռները: Հարաւէն՝ Անդիտաւրոս ու Պոնտոս, արեւելքէն՝ պարսկական սարահարթը...» (էջ 207, ընդգծումը մերն է –Լ.Շ.): Որքան գիտենք, Պոնտոսի երկրամասը, Սեւ ծովու եզրին, բոլոր ժամանակներու մէջ ալ գտնուած է Հայաստանի հիւսիսային կողմը...:

– Ժ. Բէյհսեանի յօդուածին մէջ կ'ըսուի, թէ Էմի Աբգարի գաչնաւորած հայկական պատարագը 1917ին արժանացած էր «Գէորգ Զ. Կաթողիկոսին գնահատանքին ու կոնդակին (էջ 444): Ճիշդը՝ Գէորգ Ե. Կաթողիկոս (Սուրէնեանց), որ գահակալած է 1912–1930:

Դիւրաւ սրբագրելի սխալներ են ասոնք: Ու պէտք է յուսալ, որ «Տաթեւ» իր յաջորդ թիւով, թօթափած պիտի ըլլայ արդէն նմանօրինակ թերիները:

«Տաթեւ»ի երեւումը յուսալից եւ ոգեչնդող երեւոյթ մըն է Սփիւռքի նահանջողական պայմաններուն մէջ: Հալէպի «ճիտին պարտք»ն է հաստատուն հիմերու վրայ դնել այս գնահատելի նախաձեռնութիւնը եւ երաչխաւորել անոր հետեւողական ու կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

(Շար. 3 եւ վերջ)

Հ ա լ է պ

այդ համախոհութիւնը՝ եթէ նկատի առնուէին «ազգի հեռանկարները եւ զոյատեւումը», անկախաբար հակաթուրք ճառերէ եւ բարոյական մխիթարութենէ: Այս բարոյական մխիթարութիւնը չունէր եւ այսօր ալ չունի ազգային հեռանկար, չի ներչնչուիր «ազգային հիմնական եւ հիմնարար ռազմավարութենէ», իր արտաքին ձեւով անբովանդակ եւ խօսքէն անդին չանցնող հակաթուրք պայքար է, խորքով մանրաքաղքենիական ինքնահաստատման բաւարարութեան փնտռտուք, որ չըսեր թէ ո՞ւր կ'ուզէ հասնիլ, ի՞նչ ընելու համար: Քանի մը անգամ յիշած եմ երէց սերունդէն հայրենակիցի մը խօսքը: Այն պահուն երբ դուրս կուգայինք Ֆրանսայի Ազգային Ժողովէն, ուր ընդունուած էր որ «Ֆրանսան կը ճանչնար 1915ի Հայկական ցեղասպանութիւնը»: Ան ըսաւ. «Ֆրանսահայութիւնը հասաւ իր նպատակին»...: Կարգախօսային ազմուկը ստեղծած էր չիոթ եւ հանդրուանը կ'ընդունուէր որպէս նպատակ: Ներկայիս, երբ կ'ըսուի որ «Ցեղասպանութեան ճանաչումը մաս կը կազմէ Հայաստանի Հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութեան», կը դրտնուինք նոյն մշուշներուն մէջ, չի ճշդուիր թէ Հայաստանի Հանրապետութենէն տարբեր մակարդակի վրայ գտնուող «Հայաստան»ի եւ որպէս ամբողջութիւն «հայ ժողովուրդի» քաղաքականութեան հարցերը կո՞ն, կա՛ն, որոնք չեն տահմանափակուիր նոյնիսկ «Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման» յուզիչ, եւ ինչպէս կ'ըսեն Հրապարակի ափին, ամպագորգոր պահանջին եւ բախտաւոր պարագային ընդունման ու հրապարակման մէջ:

Բազմաճաշն կ'երգուի այն որ դըբացի երկիրներ բնականոն յարաբերութիւններ պէտք է ունենան: Ո՞վ հակառակը կրնայ պնդել: Այդ բնականոն յարաբերութիւններու հետապնդումը ինչպիսի՞ «հիմնաւորումներ» պիտի ունենայ: Ամբոխ եւ լրատուամիջոցներ զուարճացնող «Ֆութպոլային քաղաքականութեան» անմիջական եւ հեռանկարային նպատակները ո՞վ բացատրեց, անոնք տեղ մը բացատրուե՞ցան: Եթէ «անմիջական»ը միջազգային ճանապարհներու բացումն է, այսինքն չրջափակման վերացում, ի՞նչ բան է «հեռանկարայինը»: Տխրադէմ նախագահ մը յայտարարած էր, ո՞չ-հեռու ժամանակին, որ «պատմութիւնը վերստին կարելի չէ դրել», այսօր հարց կը ծագի թէ «ազգի մը համար անանցեալ եւ նոր պատմութիւն կարելի՞ է սկսիլ», այսինքն դադրիլ չարունակութիւն ըլլալէ: Ֆրանց Ֆանոնի(1) մտածումը եթէ պահ մը խորհրդածութեան առարկայ դարձնենք, մեր նախաձեռնութիւնները, խուսանաւումները, չահախնդրուածի (չ)իմաստութիւնները կը պարզուին ազգային առաջնահերթութիւններու եւ հարազատութեան լոյսին տակ. «Իւրաքանչիւր սերունդ պարտի, յարաբերական անթափանցութեան մէջ, գտնել իր առաքելութիւնը, զայն իրականացնել կամ դաւաճանել անոր»: Այս պարագային՝ մեր սերունդը...

Դադրած ենք պատմութեան դասերը սերտելէ: Ափսո՛ս... Անդրանիկ Հանրապետութեան ստեղծման նախօրեակին, երբ հայ պատուիրակները կը բանակցէին Թուրքերու հետ, 1918 Մայիսին, Թուրք բանագնացները յստակօրէն կ'ըսէին որ Հայաստան եւ Հայերը խոչընդոտ էին Թուրքիոյ դէպի Կեդրոնական Ասիա եւ Արեւելք իրենց ճամբուն վրայ, ուր կը գտնուէին իրենց արմատները, իրենց արիւնը, իրենց արիւնակիցները: Այս բոլորը արձանագրուած են: «Ֆութպոլային» քաղաքականութիւնը նկատի առո՞ծ է «համաթրքական» անմար եռացը, ինչպիսի՞ հիմերու վրայ պիտի մշակուի «բարի դրացիական» յարաբերութիւնը: Ո՞չընդոտ չըլլալու երաշխիք որուա՞ծ է, եւ ի՞նչ է այդ երաշխիքը. բռնագրաւուած Հայաստա՞նը, Արցա՞խը, Զանգե-զո՞ւրը, Փոլ Կոպլի ծրագի՞րը՝ Նախիջեւանը Ադրբեջանի միացնելու: Ի դէպ, Փոլ Կոպլ այժմ կը գտնուի Բաքու եւ հոն կը դասախօսէ:

ԵԹԷ ԼՍԵՆՔ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՏԱԾՈՂՆԵՐԸ

Ինչպէս յաճախ կ'ըսեմ, մտածողները եւ որոշողները նոյն անձերը չեն, քիչ մը ամէն տեղ: Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային Ժողովին մէջ, Արմէն Այվազեան(2), «Խորհրդարանական լսումներ»ու ծիրէն ներս, ըսած էր հետեւեալը. «Հայկական հարցի լուծումը կարող է լինել միայն մէկը՝ Հայոց լիարժէք պետականութեան վերականգնում պատմական Հայաստանի առնուազն այնպիսի ընդարձակ մի հողատարածքում, որտեղ Հայոց քաղաքակրթութեան երկարատեւ անվտանգ գոյութիւնը երաշխաւորուած կը լինի» (Դեկտեմբերի 19–20, 2007թ. "Հայ-թուրքական յարաբերութիւններ. հիմնադիրներ եւ հեռանկարներ" թեմայով խորհրդարանական լսումներ Հայաստանի Հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութիւնը Հայկական հարցի համատեքստում): Աւելի պարզ. Հայաստանի Հանրապետութեան մշակած «Ֆութպոլային» քաղաքականութեան մէջ, հայ ժողովուրդի իրաւազրկումներու սրբագրման գծով ի՞նչ նախատեսութիւններ կան: Ցեղասպանութեան ենթարկուած եւ հայրենահանուած ժողովուրդի դասը ո՞ւր պիտի առաջնորդուի: Պիտի կրկնուի՞ խորհրդային վարքագիծը որ կ'ըսէր թէ Մոսկուան հողային պահանջ չուներ: Նոյնիսկ Ցեղասպանութեան մսկոտ ճառը, առանց յիշեցնելու թէ ինչո՞ւ Ցեղասպանութիւն գործուած էր, կարելի՞ է համարել համազգային քաղաքականութիւն: Ո՞ւր են 1965ին «Մեր հողերը» աղաղակող զանգուածները, այդ աղաղակի ուղիղ գծին վրայ կրակի գացող տղաքը եւ անոնց պաշտպանները:

«Հայոց քաղաքակրթութեան երկարատեւ անվտանգ գոյութիւնը» չի՞ համիլի առեւտուր չէ: Այս տարրական ճշմարտութիւնը չենք ըսեր եւ չենք լսեր:

Արմէն Այվազեանի մտածումը զգացական չէ, հեռանկարային է: Կ'ըսէ, «Այլ կերպ ասած՝ Հայկական հարցը հայ ժողովրդի անվտանգութեան հարցն է, որը պահանջում է երկու նախադրեալի ապահովում. առաջին՝ հայկական լիարժէք եւ ամուր պետականութեան ստեղծում, երկրորդ՝ այդ պետականութեան անվտանգութիւնն ու կենսունակութիւնն ամրապնդող հողային երաշխիքներ: Ընդ որում՝ մի նախադրեալի ապահովումն առանց միւսի անիրագործելի է. ո՛չ հայկական պետութիւնն է ի վիճակի գոյատեւել նախկին Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան 29·800 քառ. քմ. խիստ խոցելի, իր անպաշտպանունակութեամբ ինքնըստինքեան "ազրեսիա հրաւիրող" սահմաններում, ո՛չ էլ հայկական պետութեան բացակայութեամբ հնարաւոր կը լինի հայ ժողովրդի գոյութիւնն առհասարակ» – անդ: Հարկ է ուշադրութեամբ կարդալ ինչ որ կ'ըսուի: Ինչ որ ըսած էր Ռուբէն Տէր Մինասեան իր «Հայաստան Մի՞ջ-ցամաքային ուղիներու վրայ» գրքին մէջ:

Մեր քաղաքական գիկզակները եւ գիլջումներու խոստումները երաշխիք չեն: Հարկ է լսել «միւս կողմը», հասկնալու համար թէ ո՞ւր կ'ուզէ երթալ եւ ի՞նչ ընել: Այս մասին խիստ նշանակալից է ինչ որ կը կարդանք Արմէն Այվազեանի յիշեալ «լսումներ»ուն մէջ. «Ամենաթարմ օրինակներ. Թուրքիայի վարչապետ Էրտողանը Բաքուում կայացած Թուրքախօս պետութիւնների հաւաքին յայտարարեց (մէջբերում եմ). "Պատմական գործընթացները ժամանակին կիսել են Ադրբեջանն ու Թուրքիան, եւ մեր միջեւ [ընդհանուր] սահման է եղել: Իսկ այսօր մեր առջեւ հսկայական հնարաւորութիւններ են բացուել եւ մենք պէտք է դրանք օգտագործենք: Վերջին 15 տարիները ցոյց են տուել, որ ոչինչ չի կարող մեզ կանգնեցնել: Մեր ապագայի ճարտարապետները հէնց մենք ենք» – անդ: Հայաստանի Հանրապետութեան վարիչներ եւ մինչեւ այսօր Սփիւռքի մէջ Հայ Դատ հետապնդողները կը մտածե՞ն «ոչինչ չի կարող մեզ կանգնեցնել»ու մասին:

Բացորոշ է Թրքական ռազմավարութիւնը, անչեղ է: Ի՞նչ կը ներկայացնէ այսօր, մխիթարութիւններէ, զգացական-դիւանագիտական հայրենասիրութենէ եւ «բիզնես»այինէ իրարանցումներէ անդին, հայկական ռազմավարութիւնը, որուն վրայ կառուցուի ինչ որ սովորութիւն դարձած է ըսել եւ կրկնել, «մէկ ազգ մէկ մշակոյթը», զոր հարկ է լրացնել «մէկ եւ միացեալ Հայաստանով», որպէսզի երաշխաւորութիւն եւ ապահովութիւն դրացիներու կամ հեռաւոր բարեկամներու չահերէն եւ քմայքներէն կախում չունենան:

Հայաստան-Սփիւռք խորհրդարժողովները նման էական խնդիրներու չանդրադարձան: Թէ ինչո՞ւ...

Եւ հիմա, Հայաստանի Հանրապետութեան իշխանութիւնները, բոլոր մակարդակներու, Թուրքիոյ հետ համագործակցութիւններու կարգախօսներով հրապարակ կուգան:

Ի՞նչ ընելու համար:

Մանաւանդ ո՞ւր հասնելու համար:

Վերստին կարդալ Ֆրանց Ֆանոնի իրաւ իմաստութիւնը:

Յ. Պ.

Հոկտեմբեր 7, 2008

---

(1) Ֆրանց Ֆանոն, հոգեբոյժ, գրող, հակագաղութապար պայքարող: Իր ամբողջ կեանքի ընթացքին, կանգնած է ճնշուած ժողովուրդներու կողքին:

(2) Արմէն Այվազեան, քաղաքագիտութեան տոքթէօր, «Արարատ» ռազմավարագիտական կեդրոնի տնօրէն:

Աւերակներուն Մէջ

ՉԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Կռիւը անհաւասար կ'ըլլայ թէ գիւղացիներու փոքր թիւին եւ թէ իրենց որսի գէնքերու տակարութեան պատճառաւ. բայց հօճան իր տունը կը հաւաքէ կըռուողները, զիրենք կը սրտապնդէ, կը զերազդրդռ իրենց ինքնապաշտպանութեան սրբազան խանդը, ու երբ թշնամին կրկին յարձակում կը գործէ, կը գտնէ հօճան կեավուրներուն գլուխը անցած:

Ցուզմունքի տաք տաք արցունքներ կ'իջնան սեւցած եւ խորչոմած դէմքերու վրայ, մինչ ուրիշ մը կը ներկայացնէ ուրիշ դրուագ մը.

- Ես Պահճէ գիւղացի եմ, Ղարսէն չորս ժամ հեռու. մեր գիւղը կը բնակէր Պօյրազ Քէօսէ որուն հայրն ու մեծ հայրը մեռած էին Ժամանակաւ Զէյթունի մէջ Հայերու ձեռքով: Այդ ընտանիքին անդամները մեծ բարեկամութիւն եւ ակնածանք կը ցուցնէին Հայերու եւ չէին դադրեր պարծենալէ թէ իրենց հայրը ու մեծ հայրը ճշմարիտ քաջերու ձեռքէ մեռած են: Դէպքը պատահեցաւ ու անոնք մեզի պաշտպանեցին. կորիճ էին. ո՛չ թշնամիին թիւը, ո՛չ անոնց զէնքերուն տեսակը զիրենք կը վախցնէր. հարիւր յիսուն Հայ իրենց կեանքը կը պարտին Պօյրազ Քէօսէին: Օր մը իր բացակայութենէն օգուտ քաղելով տիւշմանը եկաւ մեր վրայ. այն օր ալ Քէօսէին կինը զըլուխը կեցաւ եւ կրցանք մենք մեզի պաշտպանել:

Այս պատմութիւնները ընդհատուեցան ճիչ Թորոսի երեւումովը. անիկա նոյն օրը գացեր էր չրջակայքը պարտեզ եւ այդ պահուն միայն հասեր էր Ղարս-Բաքար: Մեծ խանդավառութեամբ ողջունեցին զինքը, եւ մեր գիմացը բոլորակի նստող գիւղացիները տեղ բացին իրեն: Անիկա բարձրահասակ եւ յաղթանդամ մարդ մըն էր որ ճորճորալով կը յառաջանար պատչամին վրայ. մուխ ըլլալուն՝ անմիջապէս չտեսանք իր դէմքը. բայց երբ անիկա իր կարգին ծալապատիկ նստեցաւ, մէջտեղը դրուած խոշոր լապտերին լոյսով որոշեցինք իր գիմագիծերը: Թուխ էր միւսներուն պէս եւ դէմքը արեւին տակ կնճռոտած. իր աչքերը կը փայլէին արտասուվոր, գրեթէ չիմարացած: Ամբողջ գիշեր մը ամէնքս ալ լռեցին եւ նայուածքներով զգուեցին այդ հերոսը: Անիկա Ղարս-Բաղարջիին չփացած տղան գարձած էր. տեղին երեւելիները իրարու հետ կը մրցէին՝ անոր ծխախոտ հրամցընելու. եւ անիկա երբեմն կը ծեքծեքէր, երբեմն կը պատասխանէր առնական խոստումներով, երբեմն կը հեգնէր եւ ձեռքովը կը զարնէր ընտանեբար իր քովը նստած տարեց եւ լուրջ ագարակապետի մը ծունկերուն.

- Էհ, հէ՛յ ... ժամանակները փոխուեցան... ոտքերնուդ փոչին չէի, իսկ այսօ՛ր...: Մի՞տդ է, Կիրոս էմմի՛, մի՛ ուրանար, եթէ խաղաղ ատեն գայի՝ ափ մը ցորեն ուզէի կը մերժէիր, իսկ այսօ՛ր...

- Այսօր ամէնքս մէկ ենք, հողի հաւասար եղանք, մալս միւլքս չմնաց... ես ալ իմ տեղս մարդ էի... դրամ չունեցողը զրօ է այս աշխարհիս մէջ...:

- Դեռ քանի մը օր է որ դրամ չունիս, ես միշտ այդպէս եմ եղած... բախտը կը փոխուի, ֆէլէկին անիւը կը դառնա՛յ...:

Իր հեգնութիւնը այդ տառապեալ մարդոց մէջ մեզի անհարկի կը թուէր ու անհանգիստ կը զգայինք ինքզինքնիս. բայց երբ կը խօսէր այն օրերուն վրայ, իր զինուվի եւ խենթի արտայայտութիւնը կը մեղմանար, լուրջ, խոհուն եւ հանդարտ երեւոյթ մը կ'առնէր ու կը յիշէ ը ինչպէս ամէնէն նուիրական դրուագը իր կեանքին:

- Ափսո՛ս այն օրերուն... կեանք կար ու կ'ապրէի՛նք... է՛յ հէ՛յ... երբ ամէն րոպէ կը կարծես թէ վերջինն է, կեանքը ուրիշ համ մը կ'ունենայ. հոգինիս ակռաներնուս տեսեն էր, եթէ քիչ մը թուղնայինք՝ կը մեռնէինք...:

Ուշ տաեն մեզ չրջապատող տեղացիները ցրուեցան, ու երկու պառաւներ, որոնք անքուն կը հսկէին մեզի, առաջնորդեցին չարտաքը, մեզի համար որոշուած տեղը... Հակառակ մարդկային կարողութենէ դեր ի վեր չափով մը յոգնած ըլլալնուս, չկրցանք քնանալ. աչքերնիս յառած աստղազարդ երկինքին մինչեւ արշալոյս, մտքերնիս աշխատեցաւ տարուբերուելով այլ եւ այլ տեսակէ պատմութիւններու մէջ...:

(Շար. 71)

(Շար. Ա. էջէն)

ւած բանակցութիւններուն յետոպայ փուլերուն։

Ինչ կը վերաբերի սառնակոյտին այսօր տակաւին անտեսանելի մասին, Լ. Տէր Պետրոսեան այն տեսակէտը յայտնած է թէ Մոսկուայի մէջ սկիզբ առած հոլովոյթը կը չարունակուի Եւրոպա, ապա աւարտին կը հասնի ԱՄՆ-ու մէջ։

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՀՆԴԿԱՀԱՏԱՆ ՄԵԿՆԱՒ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Նոյեմբեր 4ին հովուապետական այցով մեկնած է Հնդկահատան։ Կը նախագահէ Կալկաթայի Ս. Նազարէթ եկեղեցիին հիմնադրման 300ամեակի ոճնակատարութեան, վերատին կ'օծէ Մատրասի Սուրբ Աստուածածինի եկեղեցին, ապա կ'այցելէ այլ հայկական տաճարներ ու Ս. Էջմիածնի հովանիին տակ գործող Հայոց Մարդասիրական ճեմարանը։

Գարեգին Բ.ի կ'ընկերանան Մայր Աթոռի դիւանապետը Արշակ Եպիսկ. Խաչատրեան, Դամասկոսի թեմին առաջնորդը Արմաչ Եպիսկ. Նալպանտեան, պատուանակիր Յովհան Արզ. Յակոբեան, Մայր Աթոռի օտարալեզու մամուլի եւ համացանցի բաժնի պատասխանատուները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ապրուստ սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Մեռուդ	135	(161,46)

Բոլոր ապրուստ սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս վաճառքի մէջ ընդհանուր պուտարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ապրուստ, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՓԱՌՈՐԴ ՍԻՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մեռածներուն։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՊԱՆԵԼՕ. – Ռոզա Տակառեան 250 եւրօ։

***

ՊԱՆԵԼՕ. – Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 150 եւրօ։

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et traditions des chértiens orientaux» ayant trait à l'Arménie sera diffusée par France 2, **le dimanche 9 novembre,** de **9h30** à **10h.** Elle est intitulée : «80ème anniversaire de l'Eglise évangélique arménienne d'Issy-les-Moulineaux».

ՀԲԸՄ-Ի ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ» ԺՈՂՈՎ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 13 Հինգշաբթի

Միջմշակութային երկխօսութեան
Եւրոպական տարուան ծրագրով

Կը մասնակցին հայ եւ թուրք մտաւորականներ՝ Փաթրիք Տօնապետեան, Վահէ Թաչճեան, Արա Սարաֆեան եւ Ֆէթհիյէ Զէթին, Օսման Քէօքէր։

Մասնակցութեան համար դիմել ՀԲԸՄ-ի պրասենեակը, Ֆլորա Յակոբեանի, մինչեւ Նոյեմբեր 7, հեռաձայն՝
01 · 45 · 20 · 03 · 18

Ժողովը տեղի կ'ունենայ ժամը 9·30 – 13, Եւրոպական Խորհրդարանի ASP 3G3 *սրահը*
rue Wiertz/Wiertzstraat 60
B-1047 Bruxelles

Date à retenir

ARMEN'LIVRES

SALON DU LIVRE ARMENIEN
4ème édition
les 12, 13 et 14 décembre
de 11h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
organisé par
la Maison de la Culture Arménienne
d'Alfortville

☆ ★ ☆

PARIS

SAMEDI 28 MARS
DINER DE GALA
à l'occasion du 80ème anniversaire
de la Croix Bleue des Arméniens
de France.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 8
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԱՑՆ
ԳԱԲՐԻԷԼԻ ԵՒ ՄԻՔԱՅԷԼԻ
ԵՒ ԱՄԵՆԱՅՆ ԵՐԿՆԱՅԻՆ ԶՕՐԱՑՆ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅԻՆ ԻՍԻ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Կիրակի, Նոյեմբեր 16
Իսիի Սուրբ Մարիամ-Աստուածածին եկեղեցւոյ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ *ՏՕՆՆ է,*
Ընծայումն Սուրբ Աստուածածնի
ի Տաճարն
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Այս ուրախ առիթով եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Հոգեւոր Հովիւը կը հրաւիրեն բոլորը ներկայ ըլլալու պատարագին, զոր կը մատուցանէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐԲ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւշատութեան մաղթանք ողջերուն եւ Հոգեհանգստեան աղօթք հանգուցեալներու Հոգիներուն համար եւ ՄԱՏԱՂԸ կ'օրհնուի ու կը բաշխուի հաւատացեալներուն։

Պատարագին կը սպասաւորէ՝
Միւռոն Ծ. վրդ. Հոգեւոր Հովիւ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը մասնակցութեամբ «Տարօն» միութեան անդամներուն եւ դեկավարութեամբ՝
Ստեփան Սարկաւագ Եորկանճեանի

Ժամը 13ին Սիրոյ սեղան կը տրուի Քաղաքի Փ.Ա.Մ.Ի. սրահին մէջ՝ 25 ավընիւ վիկտոր Գրէսոն – 92130 Իսի-լէ-Մուլինօ։

Ա Զ Գ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն Ե Ր Գ Ե Ր
Ե Ւ Պ Ա Ր Ե Ր

- *ՆԱՅԻՐԻ Պալախեամբ վեհավարութեամբ՝ Մարթէն Գէորգեանի,*
- *ԼՈՌԻ ՊԱՂՏԱՄԱՐԵԱՆ (Ֆլամէնքօ),*
- *ՎԻԳԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ*

Կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 17ին
Փարիզի 9րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանի «Ռոսինի» սրահին մէջ
6 Տրուս փողոց
Տոմսերը ապահովել՝
– 06 · 14 · 74 · 92 · 97
– 01 · 45 · 93 · 00 · 25

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

Un séjour d'hiver au ski

Pour les enfants nés entre le 1er janvier 1995 et le 31 décembre 2000
Dans son Centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura

du samedi 14 février au samedi 21 février 2009

Renseignements et inscriptions jusqu'au 10 janvier 2009
Par téléphone au 01 53 34 18 18, par mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01 53 34 12 13

□

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS D'HIVER
(Du 14 au 21 février 2009)
ET D'ETE 2009 A BELLEFONTAINE

- **Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire pour hiver).**

Candidatures à adresser à :
C B A F — 17 rue Bleue, 75009 Paris
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au : 01.53.34.12.13

CHENE

Les Marchés de Noël
en partenariat avec la CBAF
les 29 & 30 novembre
MARCHE DE NOEL
à l'école HAMASKAINE
à Marseille

les 6 & 7 décembre
GRANDE BRADERIE ANNUELLE
AU COLLEGE SAMUEL MOORAT
à Sèvres

Réservez vos week-end.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերմէն «Լաւ Շանթ» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակին, այս կիրակի, Նոյեմբեր 9, ժամը 10ին, Սէն-Ժերմէն Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

* * *

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ յաւէտ հեռացած ընկերուհիներու յիշատակին, կիրակի, Նոյեմբեր 9ին, յետ պատարագի, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին
15 rue Jean-Goujon
75008 Paris
Ապարոզութենէն ետք հոգեճաշ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17 rue Bleue — 75009 Paris
ժամը 13ին։
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 · 45 · 79 · 78 · 97
ժամը 20էն 22։

□

La Section **«D. Missakian»**
de SEVRAN-LIVRY

vous attend nombreux pour son repas
« SPECIALITES DE DIKRANAGUERD »

le Samedi 15 novembre à 20h30

à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan

Réservations auprès de :
— Madeleine : 01 43 10 04 96
— ou Nilva : 06. 87. 05. 00. 67 (10h-17h)

□

NOUVEAU SPECTACLE

La Croix Bleue des Arméniens
de France
fête son 80ème anniversaire
avec

NAVASART

Ensemble arménien

Le Samedi 22 novembre à 20h30
au Palais des congrès
Parc Chanot de MARSEILLE (8ème)

P.A.F. : 40 euros

Réservations :
06.09.86.06.57 / 06.84.60.94.95

Venez terminer la soirée
avec la troupe dans les salons
de HAMASKAINE
60 Bld Pinatel, 13012 Marseille

□

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօ Սաուննի» մասնաճիւղին ԼՈԹՕ-ն տալու կ'ունենայ կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 15ին, Պուլվ. Օտտոյի Տըրնի փափէն սրահին մէջ։

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Մէջէն Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱԼԱՅՈՎ

կը տօնեն մէկուքեակ 80ամեակը
կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէսինի Թոպոկանի սրահներուն մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԵՒԱՁԱՁԵԻԼ։

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7
VENDREDI
7 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 22.070 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 84e ANNEE — N° 22.070

Թ. ԷՐՏՈՂԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔԸ Պ. ՕՊԱՄԱՅԻ

Թուրքիոյ վարչապետը Թ. Էրտողան Նոյեմբեր 5ին շնորհաւորած է ԱՄՆ-ու նորընտիր նախագահը, յոյս յայտնելով որ Պ. Օպամայի «ընտրարշաւին ընթացքին պաշտպանուած կարգ մը դրոյթներ կը մնան որպէս քարոզչական ատաղձ»։ Հասկնալի է որ ակնարկութիւնը 1915ի իրականութիւնը ճանչնալու Օպամայի յանձնառութեան ուղղուած է. բան մը որ իր խօսքին տէր նոր նախագահին յետագայ գործունէութեան մէջ Թուրքիոյ լուրջ հարց ներկայացնելու ներուժը ունի, ըստ Թուրք քաղաքական մեկնաբաններու։

ՀԱՑ ԴԱՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ Դատի ԱՄՆ-ու յանձնախումբին նախագահը Ջէյն Մաչիկեան եւս Պ. Օպամայի առաջին շնորհաւորողներէն եղած է։ Գրած է թէ որպէս երկրին հայ համայնքը հպարտ են արձանագրուած արդիւնքէն եւ թէ կը սպասեն ապրելու այն օրը երբ ճշմարտութիւնը եւ արդարութիւնը պիտի յաղթանակեն Թուրքիոյ սպառնալիքներուն եւ վախցնելու քաղաքականութեան դէմ։ Նշելով թէ Թուրք դեկավարները, լոպիի մարդիկ, վարչարարներ, անյապաղ պիտի սկսին ճնշում բանեցնել ու ամէն տեսակի ճապկումներ ու սուտեր գործի լծել իրենց թեզին պաշտպանութեան համար, Ջ. Մաչիկեան գրած է. «Գիտեմ թէ պիտի չարտօնէք այդ բոլորը»։

ԱՄՆ

ՀԱՑԱՄԷՏ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ, Ա. ՇԻՖ ԲԱՐՁՐ ՏՈԿՈՍՈՎ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւը Կոնկրէսին ներկայացուցած երեսփոխանը՝ Ա. Շիֆ Կալիֆորնիայէն վերընտրուած է քուէներու 65%ով։ Անոր մրցակից հանրապետական թեկնածուն Ջ. Հան քուէներու 32%ը ստացած է։ Ա. Շիֆ եւս, Պ. Օպամայի նման, իր ընտրապայքարին խոստացած էր ընտրուելու պարագային չարունակել իր ջանքերը որպէսզի ճանաչումի բանաձեւը ընդունուի։ Ամէն անգամուն ալ չհետած էր թէ պատմութիւնը չատ բացայայտ է, 1915ին 1,5 միլիոն Հայ բնաջնջուած են։

Ծանօթ է որ բանաձեւը Ներկայացուցիչներու ժողովին արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին կողմէ վաւերացուած, սակայն հակառակ նոյն ժողովի նախագահուհի Ն. Փելոզիի զօրակցութեան, Պուշի վարչակազմին կողմէ խոչընդոտուած էր վերջնական վաւերացումը։

Ա. Շիֆի մրցակիցը լուրջ նեցուկ վայելած էր Թուրքերէն, դէմ ըլլալով ճանաչումի բանաձեւին, զոր «անջատողական» նկատած էր։ Ան ըսած էր թէ չի մերժեր Հայկական Ցեղասպանութիւնը, խոստանալով ընտրուելու պարագային երկու կողմն ալ գոհացնող նոր բանաձեւ մը պատրաստել։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Եւրոպական Միութեան յանձնախումբը հրապարակած է անդամակցութեան համար Թուրքիային ակնկալուած բարեփոխումներուն մասին պատրաստուած տեղեկագիրը։ Հոն որպէս դրական կէտ նշուած է նախագահ Ա. Կիւլի քաղաքական դերանի վրայ հաչտարար դերը։

Քննադատուած է մամուլի ազատութեան վիճակը որ զուրկ է անհրաժեշտ չափանիշէ։ Նշուած է համացանցի կայքէջերը արգիլելու երեւոյթը։ Մտահոգութիւն յայտնուած է արդարութեան կողմնակալութեան պարագաներուն։ Շեշտուած է ապօրինութիւններու դէմ պայքարի մարտավարութիւն չպատրաստելու կառավարութեան թերութիւնը։ Տեղեկագրին մէջ առնուած են քրտերէն հաղորդումներու բերուած սահմանափակումները, թրքերէն չվիտցողներու հանրային ծառայութիւններէն օգտուելու դժուարութեան դէմ միջոցներու բացակայութիւնը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Դ. ՄԵԴՎԵԴԵԻ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի նախագահը Նոյեմբեր 5-ին առաջին ուղերձը արտասանած է խորհրդարանին առջեւ։ Նիւթ ընելով չբերջանի հակամարտութիւններուն կարգաւորումը, ըսած է թէ պատրաստ են նպաստելու այդ հոլովոյթին, գործակցելով չհադրդիւռ բոլոր կողմերուն հետ, յանդելու համար փոխադարձաբար ընդունելի պայմանների։ Այդ հակամարտութիւններէն յիշած է Մերճդնեստրը ու Լեռնային Ղարաբաղը։ Ցայտարարած է. «Ռուսաստան չի նահանջեր Կովկասէն»։

Մեդվեդեւ տեղեկացուցած է նաեւ թէ Ռուսաստան Եւրոպական Միութեան հետ իր սահմանին վրայ կարճ հասողութեամբ հրթիռներու համակարգ մը պիտի գետեղէ, արեւելեան Եւրոպայի ամերիկեան հրթիռներուն որպէս հակադարձութիւն։ Ռուսական հրթիռները պիտի գետեղուին Քալինինկրատի շրջանի մէջ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ա. ԿԻԼ «ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՐՈՒՆԱԿԵԼ» ԿԸ ԹԵԼԱԴՐԷ Ի. ԱԼԻԵԻ

Ադրբեջանի նախագահ Ի. Ալիեւ Անգարա այցին առաջին արձագանգները կը վերաբերէին Երեւանի յղուած պատգամի մը։ Նախագահ Ա. Կիւլ իր հիւրին հետ տեսակցութեան անդրադարձած է Երեւան այցին, Ս. Սարգսեան – Ի. Ալիեւ վերջին տեսակցութեան, ապա յայտնած է թէ իր այցով նոր շրջան մը բացուած է Կովկասի մէջ։ Չեշտած է թէ զօրավիդ է Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն հանդիպումին։ «Կովկասի հետ յանդուգն դիմակայութեան մը ձեռնարկեցինք», ըսած է Կիւլ։ Ցետոյ նիւթ բերած է Կովկասեան գործակցութեան ու կայունութեան ուխտի իրենց ծրագիրը։ Նշած է թէ ան պէտին պիտի տրամադրէ երկխօսութեան եւ առաջնորդէ կովկասեան խնդիրներու լուծումին։ Այդ առումով ալ հայկական կողմին հետ երկխօսութիւնը չարունակել թելադրած է Ի. Ալիեւի։ Այս վերջինն ալ առիթը չէ փախցուցած կրկնելու համար «արդար» լուծումի իրենց ակնկալութիւնը, «Ադրբեջանի հողային ամբողջականութեան յարգանքով, զրաւեալ տարածքներու ազատ արձակումով եւ մէկ միլիոն գաղթականի վերադարձին ապահովումով»։

Ղարաբաղի հարցը նիւթ եղած է Ա. Կիւլի իր հիւրին ի պատիւ սարքած ընթրիքի ճառին ալ. ան ըսած է թէ հակամարտութիւնը պէտք է լուծումի յանգի ՄԱԿ-ի սկզբունքներու շրջանակին մէջ։ Ալիեւ պատասխանած է թէ լուծումը նոր կարելիութիւններու հեռանկար մը պիտի բանայ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՍԿՍԱԾ Է ԶԱՓԵԼ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՕՊԱՄԱՑԻ ԵՒ ԸՆՏՐԵԱԼԻՆ ԿԱՐԵԼԻ ՀԵՌԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Օպամայի ընտրութիւնը բազմաթիւ մարզերու մէջ հարցադրումներու եւ պատասխաններու սպասումին առաջնորդող դէպք է ԱՄՆ-ու պատմութեան ներկայի հանդրուանին։ Եթէ քիչ մը զղջականին հակումով կը մատնանշուի անոր խառնածին, այսինքն՝ ոչ սպիտակամորթ առաջին նախագահը ըլլալու երեւոյթը ուն կը մեկնաբանուի դարերով ստրկացած, յետոյ արհամարհուած այդ զանգուածին յպատակած, այլ պանծալի յաղթանակը, կարեւորը անշուշտ նոր նախագահին փոփոխութեան հանդանակին թարգմանութիւնն է քաղաքական ոլորտին մէջ։

Այդ ոլորտը, առանց չափազանցութեան, կ'ընդգրկէ ամբողջ աշխարհը։ Իրաքի պատերազմը, Աֆղանիստանը, Մէջին Արեւելքը ու բոլոր մնացածները կը սպասեն Պուշի քանդիչ քաղաքականութեան էջը զարձնելու։ Ամբողջ հարցը հոն է որ «պարագայականներ» պիտի չըխանգարե՞ն թեկնածուէն ետք ընտրուած նախագահին ալ նոյն հոնտով ընթացքը։ Կամ այլ ազդակներ պիտի չարդիլե՞ն որ նախագահին գործունէութիւնը հետեւի թեկնածուին խոստումներուն։

Ինչ որ մեզի համար կարեւոր է այդ գործունէութեան մէջ, բնականաբար Թուրքիոյ հետ տարուելիք քաղաքականութիւնն է եւ աւելի մասնաւորաբար՝ Ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցը։ Յատկապէս այս վերջինը՝ Անգարայի համար ներգործիչ զօրութեամբ որուն փաստն է արդէն Թրքական մտահոգութիւնը։ Ճիշդ է որ ԱՄՆ-ու նախագահութեան նախորդ թեկնածուներ ալ հայկական քուէներու ակնկալութեամբ վարած են, բայց ընտրուելէ ետք առանց պժուարութեան չարունակած «աւանդական» գիծը։ Այս նախընթացը պիտի կրկնուի՞ Օպամայի հետ եւս։

Որոշ լաւատեսութեան մը առնչորդելու բնոյթով են այդ մասին Թրքական առաջին մօտեցումները։ Ամերիկեան հիմնարկի մը Թուրքիոյ բաժնի պատասխանատուներէն Թուրք քաղաքագէտի մը, Լօ. Թաչփընարի կարծիքով նորընտիր նախագահը Թուրքիային կ'ակնկալէ որ Հայկական հարցին ԱՄՆ-ու կեդրոնացումով վիճարկութեան նիւթ ըլլալուն վերջ տայ։ Այլ խօսքով՝ Թուրքիա իր ուժերուն վստահի ու ինքնագլուխ տանի հարցին հետապնդումը։

Միջազգային ռազմավարական հետաքրքրութիւնը զօտուելուն հիմնարկէն Փ. Քասըմ կը չեշտէ թէ ԱՄՆ-ու նախագահութեան ոչ մէկ թեկնածու Օպամայի չափ յստակութեամբ յայտնած է թէ հայկական պնդումները պիտի վաւերացնէ։ Ուստի, կը սպասէ որ ԱՄՆ – Թուրքիա յարաբերութիւններուն նոր տարածքներ աւելնան։ Քասըմ կ'ըսէ նաեւ թէ Թուրքիա ռազմավարական առումով դաշնակից է Միացեալ Նահանգներու. իսկ Գոնկրէսին մէջ դեմոկրատներու մեծամասնութիւնը, յարմար դատած քաղաքականութիւնը անարգել կիրարկելու երաշխիք է նախագահին համար։

Հայկական հարցին առընչութեամբ արտայայտուած է Եւրասխական ռազմավարական հետազօտութեան հիմնարկին փոխ նախագահն ալ, Զ. Էրհան։ Ան եւս կ'անդրադառնայ հայկական պնդումները ճանչնալու Օպամայի որոմադրութեան, աւելցնելով որ այդ հոլովոյթին մէջ կարեւոր պիտի ըլլայ Թուրքիոյ չանքը։ Ցոյս ունի որ նոր նախագահին արտաքին քաղաքականութեան մարզին փոխհամաձայնութեան պակասը պիտի լրացնեն արտաքին գործերու եւ պաշտպանութեան նախարարութիւններու մասնագէտները, իրենց պարզելով Թուրքիոյ չրջանային ու ռազմավարական կարեւորութիւնը։ Ատիկա 1915ի իրականութիւնը ճանչնալու անոր վճռակամութիւնը որոշ վարանումի պիտի մատնէ։ Այսուհանդերձ, Թուրք փարձագէտը չի բացառեր որ Ապրիլ 24ին Օպամա արտասանէ Թապու բառը, 1915ը կոչելով իր անունով։ «Այդ պարագային, Թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւններուն մէջ լուրջ բեկում կրնայ արձանագրուիլ ու փոխադարձ վստահութիւնը խախտիլ» կ'ըսէ Էրհան։

Ան չի մոռնար Օպամայի օգնական Ճ. Պայտընի անձին մէջ «վաւերական Թուրքի Թշնամի»ն տեսնել ու զայն լուրջ անպատեհութիւն նկատել Թուրքիոյ համար։ Ատոր փոխ կը մխիթարուի Թուրքիոյ անհամար այլընտրանքներով որոնք գործի կրնան լծուիլ, եթէ Օպամա Թուրքիան անտեսելով հայկ. պնդումներու վաւերացումէն մինչեւ Իրաքի մասնատումը երկարող քաղաքականութիւն մը վարէ։ Այդ պարագային, Թուրքիա, օրինակ, պիտի կարենայ Ռուսաստանի հետ աւելի սերտ գործակցութեան մը հեռանկարը պարզել ԱՄՆ-ու դէմ։

Էրհան վստահ է որ Թուրքիոյ հզօր բանակին, Եւրոպայի թեկնածութեան, Մէջին Արեւելքի ու Եւրասիոյ այլընտրանքներուն առջեւ Օպամա «անպատասխանատու» քայլեր պիտի չառնէ այդ երկրին նկատմամբ։ Իսկ այդ բոլորով հանդերձ, եթէ ատիկա պատահի, Թուրքիա պէտք է անոնց փոխարժէքը վճարել տայ, չենթարկուի։ Ան կ'ըսէ. «Հակառակ Թուրքիոյ բոլոր Ջանքերուն, եթէ ԱՄՆ 1915ին պատահածը որպէս ցեղասպանութիւն ընդունին, պարտին վճարել ատոր փոխարժէքը»։

Ա. Թ.

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԾ Պ. ՕՊԱՄԱՆ

Նախագահ Ս. Սարգսեան Նոյեմբեր 5-ին շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է ԱՄՆ-ու նորընտիր նախագահին։ Անով նաեւ վստահութիւն արտայայտած է որ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ԵՒ ՔՐՏԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԷՋԵՐ 1915-Ի ՆԻՒԹՈՎ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան 85-ամեակին (Հոկտեմբեր 29) նշուած օրերուն Թուրք մամուլին մէջ հետաքրքրական նախընթաց մը նշմարելի էր: Այդ օրը ազգասիրական պոռթկումներու, կաղապարատիպ լոզունգներով հայրենիքի սէր, հպարտութիւն արտայայտելու առիթ կ'ըլլար միշտ: Իշխանամէտ ու ընդդիմադիր մոռցած իրենց տարբերութիւնները, տարակարծութիւնները, կը ձայնակցէին փառաբանքի, գոհունակութեան ելոյթներով:

Այս տարուան նախընթացին առաջին կէսը կը կազմէր նոյն հանրապետութեան հիմնումին մէջ քննադատելի պարագաներու մասնակցումը. երկրորդը՝ Հայկական ցեղասպանութեան առընչուած տարբեր էջեր: Ինչ կը վերաբերի այս վերջինին, պէտք չէ կարծել որ բոլոր թերթերը մշակած էին 1915ի նիւթը. բայց կային բաւական ուշագրաւ հրապարակումներ, երբեմն ամէնէն անակնկալ տեղեր:

Առնցմէ օրինակ մըն էր «Հիւրիյէթ»ի նման ազգայնամոլ թերթի մը Հոկտեմբեր 30ի թիւին մէջ Ս. Գափլանի գրութիւնը: Ան նիւթ ըրած էր 1915ին զինուորական բժիշկի մը կողմէ որդեգրուած ու թրքացուած Շուշանին ազգն՝ Սարգիսին յուշերը:

Շուշան այդ թուականին եօթը տարեկան էր, եղբայրը Անդրանիկ՝ երեք: Երկուքն ալ կը խնամուէին իրենց մեծ մօր կողմէ: Կը տարադրուին երեքը մէկ, առաջին օրուան իրիկունն իսկ 70ը անց կինը անզօր այլեւս քալելու, կը սպաննուի ժանտարմայի մը կողմէ, ողոց աչքին առջեւ: Միջոց մը ետքն ալ քիւրտ աւազակ մը աղաքը կը դանէ, մանչուկը կը խեղդէ առուին մէջ, Շուշանն ալ կը ծախէ բժիշկի մը որ երեք տարեկան աղջկանը ընկերուհի կը փնտռէր: Շուշանը կը վերածուի Սիւզանի, կ'ապրի հանգիստ կեանք մը. վեց տարի ետք հայրը՝ Ջաղացեան Ասատուրը որ ողջ մնացած է եւ զաւակները կը փնտռէ, կը գտնէ Շուշան-Սիւզանին հետքը: Կ'երթայ ու կը պաղատի բժիշկին որ վերադարձնէ զաւակը, որմէ զատ ոչ ոք մնացած է ընտանիքէն: Բժիշկը կը հաւանի այն պայմանով որ աղջնակը ճանչնայ հայրը: Երբ երկուքը դէմ դիմաց կու գան, թրքացուած Շուշանը «հայրի՛կ, հայրի՛կ» գոչելով կը նետուի հօրը գիրկը:

Ս. Գափլան կ'ըսէ թէ կեանքի մէջ կան պրուագներ որոնց առջեւ բառերը անզօր կը մնան: Ու բոլոր այն պարագաներուն որ 1915ին ապրուածները կը հանուին պատմութեան դիրքերու ցամաք չարագրանքէն ու մին ու ոսկոր կը հագնին, նման տեսարաններ կը յայտնուին: «Ջաղացեան Ասատուրը հազարաւոր հայ հայրերէն մէկն էր, իսկ Շուշան՝ հազարաւոր հայ երախաներէն մէկը...» կ'ըսէ ան:

* * *

Նոյն օրուան «Թարաֆ» թերթին մէջ դաստուր Հ. Քօսէ նիւթ կ'ընէր Թուրք ժխտողներու Զուիցերիոյ մէջ դատապարտումի երեւոյթը: Այդ առընչութեամբ կը չեշտէր նախ հետեւեալ կէտը. Զուիցերիա օսմանեան կառավարութեան 1915-ին Հայերու դէմ գործածը որպէս ցեղասպանութիւն ընդունած երկիրը է: Այդ իրողութիւնը կը պարտադրէ որ 1915ի որպէս ցեղասպանութիւն ճանաչումը փոփոխութիւն կատարել տայ իր օրէնսդրութեան մէջ, զայն պատշաճեցնելով միջազգային օրէնքներու: Այլ խօսքով՝ Ը. Վիեզելի բառածին պէս, քանի որ ցեղասպանութեան մը ժխտումը հանիչ է անոր չարունակութեան, պարտադիրը կը դառնայ ժխտումը յանգանակ նկատել:

Ք. Քօսէ անդրադարձած էր «ցեղասպանութեան նման պատմական հարց մը խորհրդարաններու գործը չնկատելու» տեսակէտին: Տրամաբանական կը դանէր զայն: Կ'ըսէր թէ 1915ը որպէս ցեղասպանութիւն ճանչցող երկիրներու տեսակէտն էր ան: «Սակայն, կ'աւելցնէր, հակառակը ըլլալով մեր կարծածին, 1915ին նշանակութեան մասին կասկած ունեցող չկայ»: Փոխանակ ժխտելու, տեղին կը դանէր նախ դիմացի կողմին զգացնել ապրուած ցաւերուն պատճառած յուզումը: Կը թելադրէր նաեւ յիշել թէ յեղյեղուած 300 հազարը մէկ մարդ չէր, այլ 300 հազար հատ մարդ, ուստի պէտք չէր "անունք" կոչելով միակ արարածի մը վերածել ղիրենք:

Ք. Քօսէ կը մէջբերէ Լեմքինի 1950ի մէկ հարցազրոյցին ըսածը թէ «Ցեղասպանութիւն եզրին մասին առաջարկս առաջին անգամ 1933ին պատրաստած ու ներկայացուցած էի: Այդ թուականին ընդունելութեան չարժանացաւ: Այդ շրջանին տակաւին գոյութիւն չունէր հրէական կոտորածը: Իմ աշխատանքս հիմ ունի Հայկական ցեղասպանութիւնը»: Հրապրողը կ'եզրակացնէ· «Այսինքն, 1950 Մարտ 23ին Թուրքիոյ կողմէ եւս ստորագրուած ցեղասպանութեան պայմանագրին առընչութեամբ արար աշխարհ գիտէ թէ անոր "ներշնչումի աղբիւր"ը Հայկական ցեղասպանութիւնը եղած է»:

* * *

Ծանօթ թուրք հրապարակագիր ու հրատարակիչ Ռ. Զարաքօլու քրտական «Ենի Հօղկիւր փոլիթիքա» օրաթերթին Հոկտ. 30 եւ 31ի թիւերուն մէջ Թուրքիոյ ուրացումի քաղաքականութեան մասին իր յօդուածով անդրադարձած է 1915-ին, ապա հետաքրքրական մեկնաբանութիւն մը տուած է Թրքական

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԹՇՆԱՄՈՒԹԵԱՆ ԹԻՐԱԽ

Ռուանտական կառավարութիւնը կը պատրաստուի երկրին կրթական համակարգին մէջ Ֆրանսերէնը փոխարինել անգլերէնով: Պաշտօնական բացատրութիւնը այն է որ որպէս Արեւելեան Ափրիկէի համայնքի անդամ Ռուանտա կը նախընտրէ անգլերէնը, այդ համայնքը հիմնադիր երկիր ներէ կազմուած ըլլալով: Բայց իրականութիւնը այն է որ ծանրակը չիո եղած է Ֆրանսերէնի ազդեցութեան գօտիէն դուրս գալով անգլիախօս ոլորտին մաս կազմելու ձգտումը: Ան հետեւանք է Ֆրանսայի հետ երկարատեւ ու ծանր հակադրութեան, որ յաջորդեց 1994-ին Թութսիներու դէմ Հութուներու ձեռնարկած ցեղասպանութեան որուն զօրակից եղաւ Ֆրանսա: Անկէ ի վեր Ֆրանսայի դեսպանը եւս դրկուեցաւ, Ֆրանսական մշակոյթի կեդրոնը փակուեցաւ, ինչպէս եւ Ֆրանսական դպրոցը եւ ձայնասփիւռի կայան մը: Հիմա կարգը հասած է Ֆրանսերէնին, զոր Ռուանտա կ'ուզէ հիմնովին անհետացնել իր տարածքէն: Մոլիէռի լեզուն չարաթը քանի մը ժամ դասաւանդութեան իրաւունք միայն պիտի ունենայ ռուանտական դպրոցներուն մէջ:

1994ին, Ռուանտական Հայրենասիրական ճակատին կողմէ Հութուներու վարչակազմին տապալումէն ետք, երկրին պաշտօնական լեզուն եղաւ անգլերէնը, Ֆրանսերէնին ու տեղական լեզուին հետ: Հայրենասիրական ճակատին ղեկավարութեան մեծ մասը Թութսի է եւ անոնք աքսորի մէջ, անգլիախօս երկիրներու մէջ ապրած ու կազմաւորուած են: Ֆրանսերէնէն աւելի լաւ կը տիրապետեն անգլերէնին: Այդ լեզուն մեծ նորոյթ է յատկապէս ռուանտական մեծ քաղաքներու երիտասարդներուն, յատկապէս Թութսիներու մօտ, որոնք Ֆրանսախօսութեան ազդեցութիւնը մերժելու միջոց մը կը նկատեն անգլերէնին նախընտրութիւնը:

Շէյքսփիրի լեզուին հմայքը տնտեսական ազդակներ ալ ունի: Երկրին անտեսութեան ներկայի յաջողընթացքին մէջ կարեւոր դեր ունին Արեւելեան Ափրիկէի երկիրներուն հետ, ինչպէս՝ Ուկանտա, Քենիա, առեւտրական յարաբերութիւնները: Նաեւ Հարաւային Ափրիկէի հետ պահուածները: Արդէն Ռուանտայի Առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի նախարարը յայտարարած է Թերթի մը թէ Ֆրանսերէնը միայն կը դործածուի Ֆրանսայի մէջ, նաեւ Զուիցերիա, Գանատա եւ Պելճիական Ափրիկէի մէջ: Մինչ անգլերէնը ամբողջ աշխարհի համար բարգաւաճման եւ զարգացման լեզուն է:

Ֆրանսերէնին հանդէպ ռուանտացի ղեկավարներու այս կեցուածքը բաւարար բացատրութիւն է թէ անոնք ո՛ր աստիճանի առնչութեամբ կը վերաբերին Ֆրանսային հասած ամէն բանի:

ՔԱՂՀԱՆ

ժխտումին: Գրութիւնը խորագրըւած է· «Թուրքիա կ'ուրանայ ըրածները»:

Ան կը գրէ·

«Այս ժխտողականութեան հիմը կը կազմէ որեւէ ճանաչումի յաջորդելիք հատուցումի եւ հողային պահանջի վախէն ասելի, այլ մտահոգութիւնը թէ պիտի բայբայուի Թուրքիոյ պաշտօնական գաղափարականը: Կերպով մը Անկախութեան պատերազմին ծրագիրը հանդիսացած "Ազգային ուխտ"ին մէջ 1915ի հայկական տեղահանութեան պատասխանատուները պատժելու տրամադրութիւն մը գտնուելով հանդերձ, որեւէ ճանաչումի կարեւոր խոչընդոտներէն է թուրք պետութեան հիմնադիրներուն մէջ 1915ին կատարուածին անմնապէս մասնակից տարրերու գոյութիւնը:

Հանրապետական ժողովուրդի կուսակցութեան (ՃՀՓ) գլխաւոր գաղափարախօս Շիւքրիւ Գայա որ 1935ին իտալական փաշիստ կուսակցութեան կանոնագրութենէն որոշ յօդուածներ առած էր իր կուսակցութեան համար, գլխաւոր համակարգողն էր Հայերու տեղահանութեան:

Նոյնպէս, Ա. Ռէնտա որ երկար տարիներ Ազգային ժողովի նախագահութիւնը վարած էր եւ Աթաթիւրքի մահէն ետք բանի մը օր պետութեան նախագահութիւնը ըստանձնած, տեղահանութեան ամէնէն ահաւոր անցքերուն վայրը՝ Մուշի վիլայէթին կուսակալն էր: Յետագայ տարիներու արտաքին գործերու նախարար Թ. Ռ. Արաս եւս 1915ի դերակատարներէն էր»:

Հոկտեմբեր 31ի թիւին մէջ անջատ անկիւնով մը արուած է ցեղասպանութեան մասին Թուրքիոյ պատժական օրէնսգրքին 76րդ յօդուածը: Հոն կ'ըսուի·

1.- Ծրագրի մը կիրարկումով, ազգային, ցեղային, կամ կրօնական խմբաւորումի մը ամբողջութեամբ կամ մասնակի բնաջնջումին նպատակով այդ խմբաւորումներէն մէկուն անդամներուն դէմ գործըւած հետեւեալ արարքներէն մէկը ցեղասպանութեան յանցանք է·

ա- Կանխամտածուա ծ սպանութիւն:

բ- Ծանրօրէն վնասել անհատներու մարմնային կամ հոգեկան ամբողջութեան:

գ- Խմբաւորումը պարտադրել կեանքի այնպիսի պայմաններու, որոնց հետեւանքը կ'ըլլայ անոր ամբողջովին, կամ մասնակի բնաջնջումը:

դ- Խմբաւորման մէջ ծնունդները արգելքին միտող միջոցներու կիրարկումը:

ե- Խմբաւորումին պատկանող երախաներուն բռնի ուժով այլ խմբաւորում մը փոխադրութիւնը:

2.- Ցեղասպանութեան յանցաւորին կեանս բանտարկութեան ծանր պատիժ կը տրուի: Սակայն, ցեղասպանութեան մը չրջանակին մէջ գործուած կանխամտածուած սպանութեան, վիրաւորելու յանցանքներուն հասարակական վճիռներ կը գործադրուին, համաձայն՝ ճշդըւած գոհերու թիւին:

3.- Այս յանցանքներուն առընչութեամբ բարոյական անձնաւորութիւններու համար եւս ապահովութեան միջոցներ կ'որոշուին:

4.- Այս յանցանքները անժամանցելի են:

Պատրաստեց՝
Ա. Թ.

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

♦ Սեպտեմբեր 22ին ՀՀ Պէրլինի դեսպանատան մէջ նշուեցաւ Հանրապետութեան հիմնադրութեան 17րդ տարեդարձը, որուն ներկայ եղաւ Խաչատուր Աբրդ. Կնեազեան յանուն Գերմանահայոց Առաջնորդութեան: Առաջնորդը այդ թուականին կը գտնուէր Հայաստան Մի-ութիւնօրհնութեան հանդիսութեանց մասնակցելու:

Մեծապէս ուրախալի էր Պէրլինի գտնուող գրեթէ բոլոր դեսպանատուներու ներկայացուցիչներուն ներկայութիւնը, ինչ որ աչքառու անխոնջ աշխատանքին հետեւանքն է ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանուհի տիկին Կարինէ Ղազինեանի:

♦ Հոկտեմբեր 3ին Պէրլինի Հայ Համայնքի հրաւէրով ելոյթ ունեցաւ Քէմալ Եալչըն, որ ներկայացուց «Անատոլուի զաւակները» անուն իր վերջին գիրքը: Կազմակերպուած երեկոյթին ներկայ էին աւելի քան 80 հոգիներ, որոնք հայկական հարցի մասին գրող Քէմալ Եալչընի հետ ունեցան կարճիքներու փոխանակումներ:

«Անատոլուի զաւակները» անուն հատորը կը պարունակէ Թուրքիա ծնած եւ տարբեր ազգութիւններու պատկանող անձերու կենսագրութիւնները, որոնք Հայերու նման երէկ ոչ ցեղասպանութեան ենթարկուած են, բայց թրքական բռնութիւններու ներքեւ տանջուած են եւ այդ պատճառով ալ պարտաւորուած են լքելով հեռանալու իրենց ծննդավայրերէն:

♦ Հոկտեմբեր 4ին Քէմալ Եալչընի իր վերջին գիրքը ներկայացուց նաեւ Պրէմէնի Հայ Համայնքին մէջ, հարիւրէ աւելի ներկաներու: Ունկնդիրներուն մէջ բացի Հայերէ կային նաեւ Գերմանացի Ասորի, Յոյն եւ Ալեւիներ:

Յաջորդ օրը՝ Հոկտեմբեր 5ին նոյն համայնքին համար պատարագ մատոյց Գարեգին Արք. Պեքճեան, եւ Ս. Սեղանին սպասարկեց Յարութիւն Աբրդ. Կիրակոսեան:

♦ Հոկտեմբեր 19ին Գերմանիոյ արեւելեան քաղաքներէն Հալլը Զաալը հանդիսաւոր կերպով նշուեցաւ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ծննդեան 100ամեակը Առաջնորդին կարգադրութեամբ:

Երեկոն կազմակերպուած էր Հալլըի եւ Լայպցիկի ուսանողութեան մասնակցութեամբ:

Նախ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն Խաչատուր արբդ. Կնեազեանի կողմէ, որմէ ետք Գրիգոր Գրիգորեան կարդաց Վազգէն Ա.-ի մասին Մայր Աթոռի նկարիչ Անդրանիկ Անտոնեանի յուշերէն:

Ցաջորդաբար Հայր Խաչատուր երգեց Արիմեան Հայրիկին նուիրուած «Հայրիկ, Հայրիկ»ը:

♦ Սոյն Թուականի Հոկտեմբեր 26ին՝ Գիւտ Խաչի տօնին, Առաջնորդանիստ Սուրբ Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, յընթացս Պատարագի Գերմանահայոց Թեմի Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի հանդիսապետութեամբ տեղի ունեցաւ սարկաւագական ձեռնադրութիւն: Օրուան պատարագիչն էր Քէօլնի եւ չրջակայ համայնքներու նոր հոգեւոր հովիւ Յարութիւն արեղայ Կիրակոսեանը: Ընծայեալ Վահէ ուրարակիր Թաշճըլար խարտաւիլակ Սերովբէ վրդ. Իսախանեանի ուղեկցութեամբ ու վկայութեամբ Սուրբ Խորան բարձրացաւ եւ ձեռնադրութեամբ Գարեգին արքեպիսկոպոսի սարկաւագութեան աստիճան ստացաւ:

Ձեռնադրութենէն յետոյ առաջնորդը իր պատգամը յղեց ներկայ հաւատացեալ ժողովուրդին: Ան նախ օրուան տօնի խորհուրդին չուրջ իր խոհերն ու խորհրդածութիւնները փոխանցեց հաւատացեալներուն, ապա գեղեցիկ համեմատութեամբ ու սուրբ գրային մէջբերումներով իր պատգամը եւ շնորհաւորանքները ուղղեց նորընծայ Վահէ Սարկաւագին: Մասնաւորաբար չեչտեց, որ նորընծայեալը իբրեւ տիպար ունենալով Սուրբ Ստեփանոս Նախավկան՝ չարունակէ նոյն ոգիով ու նուիրումով ծառայել եկեղեցիին ու հաւատաւոր հօտին:

♦ Հոկտեմբեր 27ին Պրիւլ քաղաքի Ցունաց Սբ. Յովհաննէս եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ գերմանական Միջեկեղեցական Խորհուրդի ժողովը՝ նուիրուած «Արարում» նիւթին:

Գերմանահայոց թեմի առաջնորդարանի կողմէ ժողովին իր մասնակցութիւնը բերաւ Արխտակէս արբդ. Այվազեան: Դասախօսութիւններով հանդէս եկան Գերմանիոյ Յոյն եկեղեցւոյ միջեկեղեցական յարաբերութիւններու պատասխանատու Միւռոն քահանան, Վիւրցպուրգ քաղաքի Առաջնորդարանէն Էմմունա Քումբերտ, Վիւրցպուրգ քաղաքի չրջանի Բողոքական եկեղեցւոյ տոքթ. Հանս Հէրման Պրոմը:

Ճաշի աւարտին ժողովի մասնակիցները ընդունուեցան Պրիւլի քաղաքապետ Միքայէլ Քրոյցպերկի կողմէ:

♦ Նոյնպէս Հոկտեմբեր 27ին Քէօլնի Ս. Զէվէրին կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ տարբեր կրօնքներու ներկայացուցիչներու միջկրօնական աղօթք: Հնչեցին տարբեր լեզուներով հոգեւոր երգեր եւ աղօթքներ: Գերմանահայոց Թեմի Առաջնորդարանի կողմէ միջկրօնական աղօթքին ներկայ գտնուող Արխտակէս արբ. Այվազեան, Յարութիւն արբ. Կիրակոսեանը ու Սայաթ սրկ. Պօյաճեան միասնաբար երգեցին հայկական կարգ մը չարականներ:

Միջկրօնական աղօթքի աւարտին բոլոր մասնակիցները հաւաքուեցան սիրոյ սեղանի մը չուրջ:

♦ Արդէն աւանդութիւն դարձած է Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան նախաձեռնութեամբ հայկական մշակոյթի չաբաթներու կազմակերպումը, որոնցմէ այս տարուան հանդիսութեանց բացումը կատարուեցաւ Հոկտեմբեր 29ին, Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի կողմէ:

Մշակոյթի չաբաթներու այս տարուան ծրագիրը եւս ծրագրուած է Տօմֆորում անուն կաթողիկէ հաստատութեան սրահներուն մէջ, Մշակութային նախարարութեան Քէօլնի մասնաճիւղին, կաթողիկէ կրթական համակարգի, Քէօլնի Հայ Համայնքի եւ Գերմանիոյ Գործարարներու միութեան քաջալերանքով ու գործակցութեամբ: Իսկ ծրագիրը ամբողջութեամբ նուիրուած է Պոլսահայ Մշակոյթին:

Հոկտեմբեր 29 – Նոյեմբեր 28 թուականներուն միջեւ իրագործելի յայտագրին բացումը կատարուեցաւ Գերաչնորհ Առաջնորդ Սրբազան Հօր կողմէ: Յաջորդաբար խօսք առին յանձնախումբիատենապետ Ժորժօ Պալայ, Սեբաստիոյ Օտտալեանց, Թեմական Խորհուրդի անդամ Տիկ. Մելինէ Փոլման (Իզմիր), չուրջ երկու հարիւր հոգինէրէ բաղկացեալ հասարակութեան մը ներկայութեան:

Ծրագրի առաջին ելոյթը կը պարունակէր Օսման Քէօքէրի բացիկներու ժապաւէնը, որուն նախապէս յայտնի է հրատարակած մեծածաւալ բացիկներու գիրքը «Սիրելի Եղբայրս» անունով: Յարգելի հիւրը ի մէջ այլոց բացատրութիւններ տուաւ Թրքահայերու 100 տարեան կեանքի մասին, թէ անոնք ինչպէս ապրած են եւ ինչերով գործած են:

Բացիկներու ցուցադրութեան առընթեր երաժշտական բաժինը ստանձնած էին Սիպէլ Փէքթորօսողլու՝ երգերով, Րոպէր Տողանայ դաշնամուրի ընկերակցութեամբ:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Հոկտեմբեր 30

ԳԻՏԷԻՐ ԹԷ

Աչխարհի Ջուրերուն 94% աղի են, 4·34% կը համարուին գետնի Ջուրեր: 1·65% սառոյց են, որոնց մէջ պահուած են անոյշ Ջուրեր Սառի դարէն սկսեալ: Աչխարհի Ջուրերուն 0·01% միայն գետեր եւ լիճեր են:

1956ին, առաջին անգամ ըլլալով գործածուած է համակարգիչի տիսք տիւր-ը:

Գալիֆորնիան աչխարհի 5րդ ծաւալուն տնտեսութիւնը ունի:

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Երբեմն ծերունին էր որ կը ներկայանար իր դողդոջ մօրուքով եւ իր խօսքերուն դառն եւ անմխիթարելի խմաստով. երբեմն հայ կինն էր իր մազազուրկ եւ թչուառութենէ տգեղացած գլխով, իր բողոքներով եւ պաղատանքներով: Ահաւասիկ նաեւ ինքնապաշտպանութեան խրոխտ ու ամօքիչ դրուագները, զլորցը, նոր հարսի սենեակին պատն ի վար կախուած հրացանները, ու քահանան, ու ճին Թորոսը ու Հայերը պաշտպանող Թուրքերը՝ որոնց մէկուն հայրը եւ մեծ հայրն ալ սպանուած են եղեր Զէյթունի մէջ Հայերու ձեռքով...:

Հետեւեալ առաւօտուն կանուխէն ճամբայ ելած էինք եւ միջօրէի արեւին չեչտակի եւ անողոք ճառագայթներուն տակ, այլը կ'երթար արդէն յոգնած իր անդադար զնացքէն: Ձերմակ եւ արեւակէզ ճամբուն վրայ ձիերուն պայտերը չոր եւ կորուկ ազմուկ մը ունէին եւ իրենց հետզհետէ աւելի դանդաղող քայլերը փութացնելու համար՝ սայլապանին մտրակը կը կը բարձրանար չչելով: Ծարաւը կը տանջէր մեզ, բայց ճամբուն վրայ հանդիպած բոլոր ջրհորները կասկածելի էին. դէպքի յաջորդող օրերուն այնքան չատ դիակներ նետուած էին այդ հորերուն մէջ...:

Հարթ, տափակ եւ մերկ տարածութիւններ մեզ կը չրջապատէին. արեւէն խանձած, ճղճիմ եւ հողին փակած վտիտ բոյսեր հազիւ թէ կը գունաւորէին արտերուն դորչութիւնը. մեր աչքը առածին չափ տեղ՝ ո'չ մէկ ծառ, ոչ մէկ բլրնակութիւն. կարծես անապատի մը մէջէն կ'երթայինք: Իրիկուան դէմ միայն երբ մօտեցանք Օսմանիէի, տեղ տեղ նշմարեցինք կացինով տապալած ծառի մարեցինք կացինով տապալած ծառի բեկորներ եւ մոխրակոյտեր. խանձած ճիւղեր ապտին անդին տարածուած, մարդկային կմախքներու տպաւորութիւնը կը ձգէին. ասոնք հրդեհուած ագարակներու կամ քանի մը խրճիթներէ բաղկացած գիւղակներու հետքերն էին:

Ժամեր ու ժամեր կ'անցնէին այսպէս. սայլը կը թաւալէր անդադար ճերմակ ճամբուն վրայ, ու մենք կորնած բարձերու, ուժգնօրէն ցնցուելով ամէն րոպէ՝ կը ջանայինք մեր տպաւորութիւնները հաղորդելու իրարու: Բայց մեր խօսքերը կը կորատուէին կարծես տապարի հարուածներով:

Աւելի յաճախ լուռ կը մնայինք ու աչքերնիս սեւեռած մեր դիմացը կը հետեւէինք մեր յիշատակներուն ընծայած պատկերներուն... Երբեմն սայլը, սայլապանը, ձիերը մրափելու երեւոյթ ունէին. մտրակը կախ կը մնար ու կը քաշուէր հողին մէջ, ձիերը գլուխներնին կը խոնարհէին, ու սայլը կը գլտորէր ճամբուն պզտիկ քարերուն վրայ ոստոստելէն: Բայց ահա կառապանը կ'ուչադրէր, մտրակը կը չաչէր, ու ձիերուն պայտերը կը զարնուէին համաչափ եւ արագ հարուածներով:

Երկինքը անամպ եւ պայծառ կապոյտով մը մեզ կը չլացնէր. արեւը կը հակէր երկնակամարին վրայ ու մեր սարչլին չուքը հետզհետէ աւելի կ'երկարէր, երբ մեզ չրջապատող անապատային չորութեան եւ ամլութեան մէջ նշմարեցինք առաջին անգամ մութ կանանչ ծառերու ամուտ մը...: Հովանաւոր եւ տարածուն այլեւայլ տեսակէ բազմերանգ կանանչութիւն մը ներկայացնող այդ խիտ բուսականութեան մէջէն անհամար նոճիներ կը սլանային... ասդին անդին կը տեսնէինք ճերմակ մինարէներու նրբին սիլուէթները. Օսմանիէ հասած էինք:

Ո՞վ կրնար երեւակայել թէ այդ հրաշագեղ գեղեցկութիւնը կը ծածկէր ահռելի ոճիր մը եւ աւերակներ: Շնորհալի եւ ճկուն նոճիները կը տատանէին իրիկուան հովին ներքեւ՝ որը դեռ մինչեւ մեզ չէր հասներ, բայց արդէն կու տար զովութեան եւ խաղաղութեան զգայնութիւնը մեր՝ տաժանելի ճամբորդութենէն պարտասած եւ հեղձուցիչ տաքէն պապակած մարմիններուն: Անիկա, առաջին անգամէն, երազի մը պէս էր եւ անհաւատալի, կարծես խուսափուկ եւ անիրական երեւոյթ մը ըլլար:

Հետզհետէ կը մօտիկնայինք:

Օսմանիէ լռին էր իրրեւ թէ անմարդաբնակ ըլլար. թռչուններու ճռուողիւնը եւ հաւերու կրկռոցը միայն կը լսէինք: Այլեւս կը մտնայինք ծառերու հովանիին տակ ու կ'անցնէինք ցանցառ էօշկերու առաջէն որոնք չրջապատուած էին ընդարձակ պարտէզներով: Առաջին մարդկային արարածը որ տեսանք թուրք կին մըն էր, պերճօրէն բարձր հասակով որ արագօրէն կ'երթար ճամբուն եղերքէն: Իր քալուածքը, հագուստը, գլուխը ըլլալու եղանակը դեղչկական ոչ մէկ բան ունէին: Ընդհակառակը, քաղաքացիի եւ ազնուականի հով մը կար իր վրայ որ մեզ կ'ապչեցնէր: Երբ սայլը մօտիկցաւ, հետաքրքրուած անոր ազմուկէն, կինը կեցաւ ու մեզի նայեցաւ: Երեսը ծածկող սեւ գրեթէ թափանցիկ չղարչին ներքեւէն նշմարեցինք իր ծնօտին նուրբ գիծն ու աչքերը, որոնք յանկարծ ժպտուն զարձան եւ բարեւեցին մեզ:

Այդ չարիքի եւ ոճիրի անդիտակցութիւնը յաճախ պիտի ներկայանար մտքիս պահ մը յետոյ՝ երբ Օսմանիէի աղէտը յայտնուէր մեզի, իր խուժդուժ, անողոք, հրէշային մանրամասնութիւններով:

Միջոց մը դեռ անցանք էօշկերու առաջէն: Ծառերուն սօսափիւնը, թռչուններուն ճռուողիւնը, բնութիւնը իր այլազան արտայայտութիւններով կ'ամոքէր մեր ճամբու յոգնութիւնները: Ու ահա մտանք բուն իսկ քաղաքին մէջ, անցանք չուկայէն ուր կրպակներու առաջք ցած աթոռներու վրայ նստած մարդիկ, անտարբեր երեւոյթով, աչքերնին դանդաղօրէն կը բարձացնէին մեր վրայ: Պահ մը նարկիլէին կլկլոցը կը դադրէր անմիջապէս վերսկսելու համար, ու Օսմանիէի այդ ամէնէն բազմամարդ ճամբուն վրայ կատարեալ լռութիւն կը տիրէր: Կարծես մարդիկ համր եւ խուլ էին. միայն երբեմն սառ ծախող տղեկի մը երկարաձգուող կոչը կը լսուէր ողբագին ազազակի մը պէս:

(Շար. 72)

(Շար. Ա. էջէն)

նոր սրակ կը սառնան հայ-ամերիկեան յարաբերութիւնները եւ կը սկսուի երկու երկիրներուն անտեսական ու քաղաքական գործակցութիւնը: Ուղերձը ուշադրած է քաղաղացիութեան, արդիւնաւոր գործունէութեան մաղթանքով:

* * *

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՆԵՐՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԻ

Ազգային ժողովի իրաւական յանձնաժողովի նախագահ եւ Եւրոպայի խորհրդարանի խորհրդարանական վեհաժողովի հայկական պատուիրակութեան նախագահ Դ. Ցարուքիւնեան հարցազրոյցի մը ընթացքին անդրադարձած է քաղաքական բանտարկեալներու համար նոյն վեհաժողովին կողմէ պահանջուած ազատ արձակումին: Բաւական անհասկնալի ըլլալով հանդերձ, «քաղաքական բանտարկեալ» սահմանումին մէջ կ'առնուին Մարտ 1ի դէպքերուն առընչութեամբ ամբաստանուածներն ալ, որոնք եւս կը մնանեն ազատ արձակուելիքներու չրջանակին մէջ, մինչ այդ դէպքերը տակաւին պատճառած են:

Դ. Ցարուքիւնեան «քաղաքական» որակած է Եւրոպայի խորհուրդին պահանջը, ըսելով որ անոր անդրադարձն ալ նոյն քնոյթի պէտք է ըլլայ. «կարծում եմ՝ տուեալ դէպքում լաւագոյն լուծումը կը լինէր համաներումը» յայտարարած է ան:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(6 novembre)

LA DIPLOMATIE SE REMOBILISE POUR EVITER UNE REPRISE DU CONFLIT ARMENO-AZERBAIDJANAIS SUR LA QUESTION DU HAUT-KARABAGH

Թերթը յօդուած մը հրատարակած է Հայաստանի նախագահին Փարիզ այցելութեան առթիւ, որուն կցած է նկար մը (Փաթրիք Արթինեան) եւ որու մէջ Փիոթր Սմոլար կը ծանրանայ վերջին չրջանի անցուդարձերուն, մասնաւորաբար այն հաստարակաց հոչակագրին վրայ, զոր Սարգսեան եւ Ալիեւ ստորագրած էին Մոսկուայի մէջ («Յառաջ», Նոյ. 4): Ամբողջ յօդուածին մէջ մասնաւոր նորութիւն մը չկայ, քանի կը յիշուին ծանօթ հարցեր, ներառեալ Թուրքիոյ նախագահին Երեւան այցելութիւնը: Այս եւ Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւններու մասին Սարգսեան կ'ըսէ. «Մեր մօտեցումը սա է.– պէտք է դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել, սահմանները բանալ, ապա միայն ծեծել այն հարցերը, որոնք մեզ կը մտահոգեն»: Ինչ կ'վերաբերի Ռուսաստանի, նախագահը կը մերժէ որ ան որեւէ ճնշում կը բանեցնէ Հայաստանի քաղաքականութեան վրայ, ու կը չեշտէ. «Ինչո՞ւ Ռուսաստան ճնշում պիտի բանեցնէ: Որպէս ռազմավարական ընկերակից, կը ստանձնենք մեր յանձնառութիւնները: Արդէն դիտեն, որ պիտի չճանչնանք Հարաւային Օսեթիոյ եւ Աբխազիոյ ակախութիւնը, քանի չենք ճանչցուած Ղարաբաղի անկախութիւնը»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ, աւելի հիշղ բոլոր մեխանները կը զրաւին Օսմանի ընտրութեամբ եւ բոլոր հակազդեցութիւնները զրական են, բացի Ռուսաստանէն, որու նախագահը իր ելոյթին մէջ (Նոյ. 5) խիստ յարձակում մը զորձած է ԱՄՆ-ու վրայ (Ֆինանսական տագնապ, Վրաստան, եւլն.) չնորհաւորական հեռագիր մը ղրկելով հանդերձ եւ յուսալով որ «ամերիկեան նոր կազմին հետ լաւ յարաբերութիւններ կ'ունենայ»: Ինչ որ ալ ըլլայ, Օսմանի ճամբան դիւրին չէ եւ իր առաջին ելոյթին մէջ իսկ յայտարարած է.– «Ճամբան երկար պիտի ըլլայ, ցից: Թերեւս մէկ տարիէն կամ նոյնիսկ չորս տարիէն մեր նպատակին չենք հասնիր: Բայց, երբեք այնքան յոյս չէ ծագած որքան այս իրիկուն: Ամերիկայի ժողովուրդը կը հասնի իր նպատակին»: Կարեւոր է անշուշտ, որ էհս ճամբան չմնայ:

ԻՍՐԱՑԻԼ խզած է հրադադարը եւ հրթիռներ արձակած է Գազա, եւ ներխուժում ընելով Համասի վեց անդամները բռնած է: Համասը անմիջապէս հակազդած է եւ խորհրդացի չորս զինուորներ վիրաւորուած են: Այս միջադէպերը կը պատահին մինչ Յունիսին հրադադար մը հաստատուած էր Համասի եւ իսրայէլեան կառավարութեան միջեւ:

ՄԵՔՍԻԿՈՑԻ մօտ օդանաւ մը չախչախուած է Նոյեմբեր 4ին եւ որու հետեւանքով 13 հոգի մեռած է, ներառեալ ներքին նախարարը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Արթի Յովհաննիսեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 9ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իր մօր՝

ԼՈՒՍԻԿ ԳԱԼՍՏԱՆԵԱՆ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ-Ի

յիշատակին (մահացած Հոկտեմբեր 28-ին Թորոնթօ, Գանատա):

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

* * *

Ս.յս ակռաը առթիւ, իր մօր յիշատակին, Արթի Յովհաննիսեան 2000 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

L'ASSOCIATION NATIONALE
DES ANCIENS COMBATTANTS
ET RESISTANTS ARMENIENS
ET LE CONSEIL DE COORDINATION
DES ORGANISATIONS
ARMENIENNES DE FRANCE
vous convient à venir nombreux
AUX

Cérémonies officielles du 11 Novembre au cimetière du Père La Chaise

(PARIS 20e)

PROGRAMME :

— **14h30:** Rassemblement devant la Porte du Cimetière, rue des Rondeaux, côté Place Gambetta. — Dépôt de gerbes au pied du monument du Général Antranik.

— **15h15:** Mise en place devant le Monument aux morts arméniens. — Dépôt de gerbes des autorités françaises et arméniennes. — Hymnes nationaux.

— **16h15:** Allocutions dans les salons de la Mairie et vin d'honneur.

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

Un séjour d'hiver au ski

Pour les enfants nés entre le 1er janvier 1995 et le 31 décembre 2000
Dans son Centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura

du samedi 14 février au samedi 21 février 2009

Renseignements et inscriptions jusqu'au 10 janvier 2009
Par téléphone au 01 53 34 18 18, par mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01 53 34 12 13

□

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS D'HIVER
(Du 14 au 21 février 2009)
ET D'ETE 2009 A BELLEFONTAINE

- **Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire pour hiver).**

Candidatures à adresser à :
C B A F — 17 rue Bleue, 75009 Paris
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au : 01.53.34.12.13

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et traditions des chértiens orientaux» ayant trait à l'Arménie sera diffusée par France 2, **le dimanche 9 novembre,** de **9h30** à **10h.** Elle est intitulée : «80ème anniversaire de l'Eglise évangélique arménienne d'Issy-les-Moulineaux».

ՀԲԸՄ-Ի ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

«ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ» ԺՈՂՈՎ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 13 Հինգշաբթի

Միջմշակութային երկխօսութեան եւրոպական տարուան ծրագրով

Կը մասնակցին հայ եւ թուրք մտաւորականներ՝ Փաթրիք Տօնապետեան, Վահէ Թաշճեան, Արա Սարաֆեան եւ Ֆէթհիյէ Չէթին, Օսման Քէօքէր:

Մասնակցութեան համար դիմել ՀԲԸՄ-ի գրասենեակը, Ֆլորա Յակոբեանի, մինչեւ Նոյեմբեր 7, հեռաձայն՝
01 · 45 · 20 · 03 · 18

Ժողովը տեղի կ'ունենայ ժամը 9·30 – 13, Եւրոպական Խորհրդարանի ASP 3G3 *սրահը*
rue Wiertz/ Wiertzstraat 60
B-1047 Bruxelles

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 8

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԱՑՆ
ԳԱԲՐԻԷԼԻ ԵՒ ՄԻԿԱՅԷԼԻ
ԵՒ ԱՄԵՆԱՑՆ ԵՐԿՆԱՑԻՆ ՋՕՐԱՑՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերմէն «Ջուս Շանթ» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակին, այս կիրակի, Նոյեմբեր 9, ժամը 10ին, Սէն-Ժերմէն Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

* * *

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Ա. Թաղէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ յաւէտ հեռացած ընկերուհիներու յիշատակին, կիրակի, Նոյեմբեր 9ին, յետ պատարագի, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին
15 rue Jean-Goujon
75008 Paris

Աղարտղութենէն եռք հոգեճաշ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17 rue Bleue — 75009 Paris
ժամը 13ին:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 · 45 · 79 · 78 · 97
ժամը 20էն 22:

* * *

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Գաչանի «Հ. Յ. Դաշնակցութեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ քաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 16ին, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Ապա ժամը 13էն սկսեալ հոգեճաշ, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17 rue Bleue — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
– 01 · 46 · 63 · 48 · 74
– 01 · 69 · 20 · 65 · 95:

□

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլվ. Օսման «Էտուալ Սասունի» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները իր ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակին կատարուած հոգեհանգստեան առթիւ.– Տիկին Թագուհի Սարօղլանեան 50 եւրօ, Օր. Ժանին Թեճիրեան 30, Տիկին Մարի Պէրպէրեան 25, Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Պոքէլ 20, Պ. Փիէր Գույմճեան 20, Օր. Պեթի Տիրիկեան 40, Տիկին Բարիս Արմաղանեան 15, Տէր եւ Տիկին Ժան Մարտիրոսեան 10, Տիկին Ժիւլիա Կոթիէ 10:

□

NOUVEAU SPECTACLE

La Croix Bleue des Arméniens
de France
fête son 80ème anniversaire
avec

NAVASART

Ensemble arménien
Le Samedi 22 novembre à 20h30
au Palais des congrès
Parc Chanot de MARSEILLE (8ème)
P.A.F. : 40 euros
Réservations :
06.09.86.06.57 / 06.84.60.94.95
Venez terminer la soirée
avec la troupe dans les salons
de HAMASKAINE
60 Bld Pinatel, 13012 Marseille

□

La Section **«D. Missakian»**
de SEVRAN-LIVRY

vous attend nombreux pour son repas
« SPECIALITES DE DIKRANAGUERD »
le Samedi 15 novembre à 20h30
à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan

Réservations auprès de :
— Madeleine : 01 43 10 04 96
— ou Nilva : 06. 87. 05. 00. 67 (10h-17h)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8-9
SAMEDI-DIMANCHE
8-9 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 22.071 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.071

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ա. ԿԻԼ ԿԸ ՁԱՄՐՈՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ

Թուրքիա վճռակամ է չրջանային անչրջանցելի պետութեան հեղինակութիւն ձեռք բերելու, ատոր համար չհաշուելով կարելի բոլոր ազդակները: Ազրբեջանի նախագահ Ի. Ալիեւի Անգարա այցը առիթ եղած է այդ նպատակին ուղղութեամբ նոր քայլերու ձեռնարկելու: Նախագահ Ա. Կիւլ յայտնած է թէ իր նախաձեռնութեամբ հաւանօրէն Պոլսոյ մէջ երրեակ հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ, իր եւ Հայաստանի ու Ազրբեջանի նախագահներուն միջեւ, Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման օրակարգով:

Նման նպատակով ամէն բանէ առաջ կը չեշտուի երկու կէտ. թէ Թուրքիա բացայայտ մրցակցութեան հեռանկարով է Ռուսաստանի հետ, առնուազն իր հաւատքեան մէջ ինկած խնդիրներու արձնչութեամբ, ինչպէս Ղարաբաղի հակամարտութիւնը, չրջանային հեղինակութեան ձգտումին մէջ. երկրորդ՝ ոչ իսկ վոպկի մը արժէք կու տայ այդ ձգտումին առընչութեամբ երեւանի կեցուածքին, քանի որ Ս. Սարգսեան մէկէ աւելի անգամներ յայտնեց թէ իրենց համար ընդունելի չէ Թուրքիոյ միջնորդութիւնը:

Բնական է որ երրեակ հանդիպումի առաջադրանքը դրական անդրադարձ գտած է Ազրբեջանի նախագահէն: Արդէն ան Թուրքիոյ Ազգային ժողովի ամսիոնէն ունեցած ելոյթին մէջ մեծ դրուատիքով չեշտած է կովկասեան հարցերու արձնչութեամբ Թուրքիոյ վարած աչխոյժ քաղաքականութեան կարեւորութիւնը. ըսած է թէ չնորհիւ անոր ու երկիրներու բարի կամեցողութեան, չրջանին մէջ խաղաղութիւնը կը վերահաստատուի:

Ուչադրաւ է Ազրբեջանի արտաքին գործերու նախարար Է. Մամէդեարովի թրքական լրատուիւններու ըրած յայտարարութիւնը նոյն հանդիպումին մասին. ան ըսած է թէ Անգարա ԱՄՆ-ու նախագահական ընտրութեան արդիւնքին կապուած կարեւի փոփոխութիւններու նկատառումով, կ'ուզէ որ երրեակ հանդիպումը Ապրիլ 24էն առաջ տեղի ունենայ. պատճառը այն է որ այդ հանդիպումը մաս կը կազմէ ցեղասպանութեան պընդումներուն դէմ կիրարկած կանխարգիլիչ քաղաքականութեան: Այլ խօսքով՝ Ազարայի համար կեանքի եւ մահու հարց է որ Ապրիլ 24էն առաջ Ս. Սարգսեան – Ի. Ալիեւ – Ա. Կիւլ հանդիպումի մը փաստը տրուի Ուաչինկթընի, որպէսզի ան այդ հաչտարար ընթացքը խանգարելու կոչուած ամէն փորձէ ետ կենայ. Պ. Օպամա պատճառ չունենայ Ապրիլ 24ին «ցեղասպանութիւն» կոչելու 1915ին կատարուածը:

* * *

Ի. ԱԼԻԵԻ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ այցին ընթացքին, Նոյեմբեր 6ին, Ի. Ալիեւ Ազգային ժողովին մէջ ելոյթին խօսելով չրջանի բարօրութեան ու ապահովութեան մասին, գլխաւոր հարց նկատած է «Ազրբեջանի Լեռնային Ղարաբաղի չրջանին Հայերու կողմէ գրաւումը»: Ըսած է թէ կը յուսան որ պիտի ապահովուի Ազրբեջանի հողային ամբողջականութիւնը, երկիրը դրաւումէ ու ցեղային քաղաքականութենէ փըրկելով: Կրկնած է մէկ միլիոն ազրբեջանցի գաղթականներու անմխիթար վիճակը, ապա չեշտած է յատկապէս. «Հայաստան չի յարգեր ՄԱԿ-ի Ապահովութեան խորհուրդին պահանջը, Ազրբեջա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՓԱՐԻԶ

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ - Հ.Ց.Դ. ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հ.Ց.Դ Դաչնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի կազմը հաղորդագրութեամբ մը կը տեղեկացնէ թէ Երեքչաբթի, Նոյեմբեր 4ին, իր երկու փոխ նախագահները՝ Ռիչար Ասանեան եւ Մուրատ Փափազեան 45 վայրկեան տեւող հանդիպում մը ունեցած են նախագահ Ս. Սարգսեանի հետ, արտաքին նախարար Է. Նալպանտեանի ներկայութեամբ: Խօսակցութիւնը անկեղծ եւ չինիչ եղած է. Հ.Ց.Դ.ի ներկայացուցիչները իրենց մտահոգութիւնները յայտնած են հայ - թրքական յարաբերութիւններու առած ուղղութեան մասին: Ծեծուած են նաեւ այլ հարցեր, ինչպէս Ղարաբաղը: Նախագահ Սարգսեան ամէն ապահովութիւն տուած է իր մտադրութիւններուն մասին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ, նախքան իրենց ճակատագրական համագումարը, ուր պիտի ընտրուի Ֆր. Հոլանտի յաջորդը, բանաձեւերու քուէարկութիւն մը ունէին Նոյեմբեր 6ին: Արդարեւ, 167.953 չարքաչիններ պիտի քուէարկէին ժամը 17-էն 22ի միջեւ այն վեց բանաձեւերուն մասին, զորս կը ներկայացնէին տարբեր պարագլուխներ իրենց ծրագրով: Աչխատկընկալը մեծ եղաւ Նոյեմբեր 6ի գիչերը, երբ առաւելագոյն քուէները ապահովեց Սեկոլէն Ռուայալ 29%ով, իր եաին ձըգելով Պերթրան Տըլանօյէն եւ Մարթին Օպրին, հակառակ անոր որ չաբաթներէ ի վեր նպաստաւոր դիրքի մէջ կը նկատուէր Փարիզի քաղաքապետը: Այս վերջինին կողքին էին Ֆր. Հոլանտ, Փ. Մոռքովիչի եւ Ժան-Մարք Էյրօ, Մարթին Օպրիի հետ էին Լօրան Ֆապիւս, Արնօ Մոնթըպուր: Սեկոլէն Ռուայալի բանաձեւին համամիտ եղած էին Թերար Գոլոմպ, Ժիւլիէն Տրէ եւ Ժան-Նոէլ Կէռնի: Կար նաեւ ձախ հոսանքին ամէնէն ձախը՝ Պընուա Համոն, որու զօրավիդ էր Անրի Էմմանիւէլլի: Սեկոլէն Ռուայալին կը յաջորդէին Պ. Տըլանօյէի եւ Մ. Օպրիի բանաձեւերը, որոնք գրեթէ հաւասար արդիւնք մը ապահոված էին մօտ 25%ով, մինչ Համոն հազիւ 19%ով կը հետեւէր: Այս արդիւնքը չի նչանակեր թէ Ս. Ռուայալ պիտի յաջորդէ Ֆր. Հոլանտի: Գալ չաբթուան համագումարը կրնայ նոր անակնկալներ բերել: Կը մնայ նախապէս բանակցութիւններ տանիլ, որպէսզի մեծամասնութիւն մը ըստեղծուի:

ՎԼԱԴԻԿԱՒԿԱԶի մէջ (Հիւսիսային Օսէթիա) անձնասպանական ոճրափորձ մը գործուած է Նոյեմբեր 6ին. ութ մեռեալ կար: Պաչտօնական աղբիւրներու համաձայն արարքը գործողը կին ֆոմիֆազ մը եղած է:

ՓԱՔԻՍՏԱՆի հիւսիս-արեւելեան չըրջանը ոճրափորձ մը գործուած է Նոյեմբեր 6ին եւ որու թիրախն էր վաչքթուն ցեղախումբին զեկավարներու մէկ ժողովը: Տասը մեռեալ կար եւ 30է աւելի վիրաւորներ:

ՍՈՒՐԻՈՅ պետական հեռատեսիլը յայտնած է Նոյեմբեր 6ին եւ փաստեր ալ ներկայացնելով, որ Սեպտեմբեր 27ի Դամասկոսի ոճրափորձին (17 մեռեալ, 14 վիրաւոր) պատասխանատուութիւնը կը պատկանի Ֆաթահ-ալ-Իսլամ սիւննի հայրապետական խմբակին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀՌԶԱԿԱԳՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի, Ազրբեջանի ու Ռուսաստանի նախագահներուն վերջին հանդիպումին Մոսկուայի մէջ ստորագրուած հռչակագիրը մեկնաբանելով, ԼՂՀ արտաքին գործերու նախարար Գ. Պետրոսեան ըսած է թէ ան կը վկայէ որպէս հակամարտութեան կարգաւորումի արդիւնաւէտ միջնորդ հանդէս գալու Ռուսաստանի պատրաստակամութիւնը: Նաեւ հռչակագիրը նկատած է չրջանին մէջ օդոստոսեան իրադարձութիւններէն ետք փոխուած իրավիճակին նկատառումով՝ հակամարտութիւնը քաղաքական ճամբաներով կարգաւորելու Հայաստանի ու Ազրբեջանի դիրքերը յստակացնելու փորձ:

Ատոր հետ Գ. Պետրոսեան չեչտած է թէ եթէ Ազրբեջան իսկապէս չահագրգիռ է լուծումով, չատոնց պէտք է բանակցութեան նստէր ԼՂՀ-ի հետ, եւ ոչ թէ միջազգային տարբեր առեանններու եւ երկիրներու միջոցով փորձէր ճնշում բանեցնել, մոլորեցնել միջազգային հանրութիւնը:

«Ամէն դէպքում Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան ազատութիւնն ու անկախ կարգավիճակը եւ դրաւով իսկ պայմանաւորուած ժողովրդի անվտանգութիւնը ԼՂՀ բաղկացուցիչ մասը կազմող անքակտելի մասերն են» ըսած է նախարար Գ. Պետրոսեան:

* * *

Բ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԾ Պ. ՕՊԱՄԱՆ

ԼՂՀ նախագահ Բ. Սահակեան Նոյ. 6-ին չնորհաւորական դիր մը ղրկած է ԱՄՆ-ու նորընտիր նախագահին: Այդ դիրին մէջ բարձր գնահատած է Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման հոլովոյթին մէջ Ուաչինկթընի դերը, նաեւ ամէն տարի Ղարաբաղի տրուող նիւթական օժանդակութիւնը:

ԱԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ԳՕՏԻՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՒԱՐԿԱՅ

Հայաստանի իչխանութիւնները վերջապէս յիչած ըլլալ կը թուին երկրին սահմանամերձ գօտին որուն պարպումը, անընդունելի պայմանները եւ երեւանէն վայելած անտարբերութիւնը քանիցս մատնանչուած են զանգան ձեւերով: Գաղթի գործակալութեան պետը Գ. Եկանեան Նոյեմբեր 6ին լրագրողներուն ըսած է թէ ամէն տարի 300 ընտանիք կը վերաբնակեցուի սահմանամերձ գիւղերուն մէջ: 38,5 միլիոն տոլարի եռամեայ ծրագիր մշակուած է Արարատի, Տաուչի, Սիւնիքի, Գեղարքունիքի եւ Վայոց Ձորի համար: Գ. Եկանեան սահմանամերձ գօտիին վիճակը բացատրած է 1992-94 տարիներու ռազմական գործողութիւններով, որոնց հետեւանքով աւելի քան 16 հազար բնակարան քանդուած է:

* * *

«ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

Գաղթականութեան գործակալութեան պետ Գ. Եկանեան մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին տեղեկացուցած է թէ համացանցային համակարգ մը մշակուած է, արտասահմանի հայութեան վերադարձը խթանելու նպատակով: Փափաքողները պիտի կարենան տեղեկանալ համակարգին, դիմելով հետեւեալ կայքէջերուն.

www.mta.gov.am
www.sma.am/migrant
www.backtoarmenia.am

Համակարգը կոչուած է նպաստելու Հայաստան վերադառնալու մտադրութիւն ունեցողներուն եւ անոնց թարմ, արժանահաւատ տեղեկութիւն հայթայթելու:

ՓԱՐԻԶ

Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՊՐԻՍԵԼԻ ՄԷՋ

Փարիզէն Նոյեմբեր 4ին Պրիւսէլ անցնելով նախագահ Ս. Սարգսեան յաջորդ օրը հանդիպում ունեցած է ՕԹԱՆ-ի ընդհանուր քարտուղարին հետ. օրակարգի նիւթեր եղած են կազմակերպութեան հետ Հայաստանի գործակցութիւնը, Ղարաբաղի հարցին բանակցային հոլովոյթը, հայեւթուրք քաղաքական երկխօսութիւնը, եւլն.:

Եւրոպական յանձնաժողովի փոխ նախագահ Ժ.-Լ. Պարոյի հետ Ս. Սարգսեան տեսակցութեան քննարկուած են դատական - իրաւական բարեփոխումներու, կաչառակերութեան դէմ պայքարի հարցերուն մէջ գործակցութեան հեռանկարները:

Օրուան երրորդ հանդիպումը Ս. Սարգսեան ունեցած է Եւրոպական յանձնաժողովի առեւտուրի մարզի յանձնակատար Ք. Մչմոնի հետ: Հայաստանի նախագահը Ազատ առեւտուրի համաձայնագրին միանալու Հայաստանի փափաքը յայտնած է իր խօսակիցին: Համաձայնութիւն գոյացած է գործընթացի յստակ ժամանակացոյց հաստատելու, երբ յանձնակատարը Երեւան այցելէ:

Նոյն երեկոյեան Ս. Սարգսեան հանդիպում ունեցած է Պելժիոյ հայ համայնքին ներկայացուցիչներուն հետ: Ելոյթ ունենալով ըսած է թէ Հայաստան այսօր ուժականօրէն զարգացող երկիր է, ունի ֆինանսական կայուն համակարգ եւ աճող տնտեսութիւն: Ապա խօսելով Թուրքիոյ հետ բնականոն յարաբերութիւն հաստատելու նիւթին մասին, նախագահը կրկնած է Ա. Կիւլը հրաւիրած ըլլալուն գոհունակութիւնը որ սկիզբ նըկատած է երկու երկիրներուն միջեւ վըստահութեան մթնոլորտի ձեւաւորման: Ինչ կը վերաբերի Ազրբեջանի հետ յարաբերութիւններու կարգաւորման, անոր հիմը կը կազմէ Ղարաբաղի կնճիռին խաղաղ, փոխադարձ զիջումով լուծումը:

Ս. Սարգսեան ակնարկելով Եւրոպայի մէջ հայութեան նչանակալից ներկայութեան, ըսած է թէ փափաքելի է որ այդ ներկայութիւնը դրական կերպով ներգրաւուի Հայաստան - Եւրոպական Միութիւն կապերու ամրապընդումին մէջ:

Ելոյթին վերջին մասին մէջ Ս. Սարգսեան արտայայտուած է Սփիւռքի նախարարութեան կատարելիք կարեւոր դերին մասին, աւելցնելով որ «Հայաստան» հիմնադրամը այս տարուընէ լուրջ ուչադրութիւն կը դարձնէ Սփիւռքի խընդիրներուն:

Պրիւսէլ կեցութեան վերջին օրը Նոյ. 6ին, Հայաստանի նախագահը հանդիպումներ ունեցած էր Պելժիոյ վարչապետին, Եւրոպական յանձնաժողովի նախագահին, Եւրոպական խորհրդարանի նախագահի հետ: Նոյն երեկոյեան Ս. Սարգսեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը կը վերադառնար Երեւան:

ՀԷ՛Յ, ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆ ՀՈՍ ԵՍ, ՁԷ՞

Վերջին ամիսներու հայաստանեան երկու զարգացումները հայութեան ուշադրութեան կեդրոնը զետեղեցին Ղարաբաղի ճակատագրին ու Ցեղասպանութեան նիւթերը: Երկուքին նկատմամբ ալ տիրականը հետաքրքրութեամբ լեցուն սպասումի մը հոգեվիճակն է, մտահոգութեան հասկնալի երանգով մը, յատկապէս Սփիւռքի չրջանակներուն մէջ:

Ռուսաստանի նախաձեռնութեամբ, միջնորդութեամբ Մոսկուայի մէջ կայացած Ս. Սարգսեան ի. Ալիեւ – Դ. Մեդվեդեւ վերջին հանդիպումին հոչակագրի մը ստորագրութիւնը լարեց սպասումները Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորումին առընչութեամբ: Ճիշդ է որ նորութիւն կոչուելու արժանի բան չկայ անոր պարունակութեան մէջ, բայց փաստաթուղթի մը երեւոյթը բանակցութեան այլեւս սովորոմոլութիւն դարձած սայլը տեղէն չարժելու խթան կը համարուի: Աւելի կարեւորը այն է այդ փաստաթուղթին կապուած, որ Ռուսաստան գործնապէս «նիէ՛թ» ըսած է լուծումի հոլովոյթին մէջ նորեր – օրինակ՝ Թուրքիան – ներգրաւելու, մինակի խմբակը փոխարինելու վերջին չրջանին յայտնուած նկրտումներուն: Աւով բաւական ուշադակի կերպով յայտնած է չրջանին հովանաւորութիւնը ուրիչի չձգելու մտադրութիւնն ալ: Նախկին հզօրութիւնը կորսնցուցած Ռուսաստանի մը հաչիւներուն չենած այդ նկրտումները գոնէ առայժմ չէզոքացած են ու հարկ է սպասել թէ Մոսկուայի մականին տակ ի՛նչ ընթացք կ՛ունենան յետագայ զարգացումները:

Ինչ կը վերաբերի Ցեղասպանութեան նիւթին, որուն բաւական անհասկնալի ու անընդունելի վերաբերում մը վիճակեցաւ Երեւան – Անգարա ֆութպոլային ճապկումով, մտահոգիչ մէկէ աւելի երեսակ ունի, գլխաւորաբար Սփիւռքին համար: Տարօրինակ է որ մինչ Երեւանի իշխանութիւնները Սփիւռքի հետ միասնութեան սիրոյն հազար կաոր կ՛ըլլան Սփիւռքի նախարարութիւն կազմաւորելու, գործունէութեան անցընելու համար, կը տեղեկանանք թէ նոյն Երեւանը հայ եւ թուրք պատմաբաններու հանդիպում հիւրընկալած է, 1915ի նիւթով: տեղեկատուն ալ թրքական աղբիւրներ են, որոնց դէմ Հայաստանի պատկան իշխանութիւնները քար լռութիւն կը պահեն միայն:

Այս կացութեան մէջ աննախադէպ սուր բնոյթով մը Ցեղասպանութեան հարցը կը դառնայ հայութեան երկու հատուածներուն միջեւ: Աննախադէպ, քանի որ անկախութեան առաջին օրէն Հայաստան գործնապաշտութեան, իրատեսութեան «պետական» հրամայականը հակադրած էր Սփիւռքի այդ մարզի զգայնութեան ու կեցուածքին: Այս վերջինն ալ անկախութեան քարքարուտ ճամբուն վրայ նոր ոտք դրած երկրին երթը չխոչընդոտելու, խանգարիչ փութկոտութենէ եւ կենալու լայնախոհութեամբ չէր հակադրած, երբ օրինակ, նախագահ ու նախարար յայտարարած էին միշտ «պետականութեան» վահանին տեւէն թէ պարապատ էին առանց 1915ի ճանաչում պահանջելու, դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատելու Թուրքիոյ հետ. կամ նոյնիսկ երբ Երեւանէն յայտարարուած էր թէ ի վերջոյ Ցեղասպանութիւնը վարանդի հայութեան գործն էր, եւ կամ քանիցս կրկնուած էր թէ Հայաստան Թուրքիայէն հողային կամ հատուցումի պահանջ չունի, եւլն.: Ի դէպ, Ցեղասպանութիւնը վարանդի հայութեան գործը նկատելը ամէնէն անկեղծներէն ըլլալով, ամէնէն ճիշդերէն էր նաեւ երեւանեան կեցուածքներուն:

Այսօր, ֆութպոլային իմաստութեամբ յատկանչուած փուլը ըմփիւռքին 17 տարուան լայնախոհութիւնը ծայրագոյն սահմանին հասցնող բնոյթով է, երբ Անգարայի հետ բոլոր անոր զօրավիգները կը ծափահարեն հայերթութեան պատմաբաններու մարմին կազմելու Ս. Սարգսեանի ընդառաջումը: Ու ահա՝ առանց նոյնիսկ «պետականութեան» հրամայականներու արդարացումին, մինչ Սփիւռքը կարելին կ՛ընէ ճանաչումին հետամուտ, քալ գիտնալով որ հարցին լուծումի անհրաժեշտ առաջին քայլն է ան: Հայ Դատի, երիտասարդութեան, կուսակցական կազմաւորումներ, անհատներ ցոյցերով, դիմումներով, սակարկութիւններով ու կարելի ամէն ձեւով կը չանան ներկայացող առիթը օգտագործել, չեղած տեղը առիթ բան տեղծել, գրեթէ դարական մեր իրականութիւնը ընդունիլ տալու համար:

Երեւանեան նոր քաղաքականութեամբ ստեղծուած կացութիւնը հարց տալու կը մղէ թէ հայութեան պետականութեան տէր թեւը ա՞յդ աստիճան անտարբեր է իր Սփիւռքին կենսական պայքարին, թէ մինչեւ իսկ 1915ի մասին Թրքական կասկածները բաժնելու չափ ծանր կը կշռեն Անգարայի ծափերը: Եւ ըսել թէ Սփիւռքի նախարարութեան կազմաւորման աղմուկին պիտի աւելնան քանի մը օրէն, համահայկական հանգանակութեան ընթացիկ կոչերը:

Սփիւռքը այս նոր կացութեան առջեւ պարտադիր վիճակի կը մատնուի ամէն զգացականութիւն, ըմբռնում, լայնախոհութիւն մէկդի դնելու եւ չարժելու միայն ու միայն ըստ այն մօտեցումին, թէ Ցեղասպանութիւնը վարանդի հայութեան գործն է: Անչուշտ, ծանօթ ու անծանօթ խոչընդոտներուն վրայ աւելցած տեսնելով Երեւանի ընթացքին պատճառածները: կարելի է միշտ խանդավառուիլ ըմփիւռքի նախարարութեամբ ու լռութեան անսպառ պաշարով, բայց 1915ի նիւթին մատակարարումին մէջ յայտնուած երկճիւղ ճամբան անտեսել անկարելի է այլեւս:

Այս հանգրուանին, հրամայական Երեւանէն չի գար. Սփիւռքի ամէն բանիմաց ու իրատես անհատ կրնայ բանաձեւել նուազագոյն մը: Ատոր առաջին փաստերէն է Յունաստանի մեր ընթերցողներէն սրտցաւ ազգայինի մը՝ Վարուժան Գնունիի «Խնդրանք, պաղատանք՝ համայն հայութեան»ը:

Հարաւային Կովկասի մէջ յետագայ ամիսներուն սպասուած իրադարձութիւնները Ցեղասպանութեան ճանաչումին հետ, անոր էութիւնը խաղաքարտի վերածելու ազդակ նկատելով ան կ՛ըսէ. «Հարցը դիմագրաւելու, պայքարելու սրբազան պարտականութիւնը մերը՝ Սփիւռքահայութեանն է արդ»: Ու այդ հեռանկարին առջեւ կը խնդրէ ու կը պաղատի խուսափիլ հատուածական գործունէութենէ, ինքնագլուխ չարժիլէ: Հորիզոնին վրայ ուրուագծուածը «փոթորիկ» է որ, կը պահանջէ միասնականութիւն: Եւ անյապաղ:

Անոր դիմումով կ՛ըսուի.

... «Որպէս մէկ ժողովուրդ, մէկ ազգ, Մէկ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ մարմին կազմենք: Խնդրանքս կ՛ուղղեմ բոլոր կրօնական ու եկեղեցական մեծ ու փոքր իշխանութիւններուն, ըլլան անոնք աւետարանական, կաթողիկէ կամ լուսաւորչական, ըմփիւռքի մէջ գործող բոլոր կուսակցութիւններուն, իրենց գանազան ճիւղաւորումներով, ըլլան անոնք բաղաքական, բարեսիրական կամ բարեգործական, մշակութային, մարմնամարզական եւ ուրիշ ինչ որ կայ, որպէսզի որեւէ մէկը չկարենայ ըսելու թէ ինչո՞ւ մեզ անտեսեցիք:

Արդ, բոլորը իրար ետեւէ՝ մէկ, ընդհանուր ազգամարտութիւն, ինչպէս նաեւ զիրար ամբողջացնող մարտավարութիւններ որդեգրեն: ԳՈՐԾԸ կը չանճնուի ներկայ սերունդին, բայց ոչ բազմամարդ մարմինի մը, որ կը կազմուի բոլո՛ր մասնակիցներէն:

Խնդրանքս է, եթէ կը հաւատանք, որ այս պարտականութիւնը սփիւռքահայութեան կը պատկանի, այդ պարագային ժամանակ կորսնցնելու իրաւունք չունինք: Մանր–մունր պզտիկութիւններու մէջ չմխրճուինք, թէ պատիւը ո՞ր նախաձեռնողինը պիտի ըլլայ: Հոս պատիւի հարց դնել անհեթեթութիւն է:

ՊԱՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՆՏԻՐ ՄԵՐ ԲՈԼՈՐԻՆՆ Է»:

Յաւակ է, չէ՞: Հրամայականն ու անոր հասցէն որոշ են, ինչպէս ընդլիքը: Ճիշդ է դժուար է ան, ծանր, մեր ուժերէն ու ձեռնհասութենէն չատ ու չատ վեր: Բայց միւս կողմէն՝ ո՛չ մեր պատմութիւնը, ոչ մանաւանդ ներկան անզօրութեան, ձախողութեան նոր փաստի տեղ ունին:

Վ. Գնունի Ա. Ահարոնեանի խօսքը յիշելով աւարտած է «խնդրանք, պաղատանք»ը. «Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք, թող ողջ աշխարհ Հային կարդայ ցնախատինք». ինք չի փափաքիր որ այդ անէծքը մեր վրայ ծանրանայ:

Պիտի գտնուի՞ն փափաքողները...

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԱՐԾԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

ԱՐՄԵՆԻՈ – ԱՐԽԵՆԹԻՆԱ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 40-ԱՄԵԱԿԸ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 31ին, տեղւոյս Արմենիո–Արխենթինա վարժարանը նշեց իր հիմնադրութեան 40ամեակը, կոկիկ եւ հայկական հանդիսութեամբ մը, ներկայութեամբ մեծ թիւով հանդիսականներու: Հանդիսութիւնը միաժամանակ նուիրուած էր Հայաստանի վերանկախութեան յիչատակութեան, քանի հիմնադրութեան թուականէն ի վեր (1968) վարժարանի մէջ պաչտօնական հանդիսութեամբ տօնախմբուած է Հայաստանի անկախութիւնը, յարգելով բարերարներ քոյր–եղբայր Սիրանոյշ եւ Պօղոս Արզումանեաններու ցանկութիւնը: Այս տօնախմբութիւնը մինչեւ 1991 կը կատարուէր Մայիս 28ին, իսկ այդ թուականէն վերջ սկսաւ կատարուիլ Սեպտեմբեր 21ի առիթով:

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Ալթօ փերու պատուոյ պահակազօրքի փողերախումբը վարժարանի մուտքին իր նուագածութեամբ կը դիմաւորէր սրտհ մտնող հանդիսականները, որոնց մէջ էին ՀՀ Արտակարգ եւ Լիազօր դեսպան պրն. Վլատիմիր Կարմիրշալեան եւ տիկինը, Գիսակ արք. Մուրատեան, Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ ժողովրդապետ Հ. Պօղոս վրդ. Հեքիմեան, Հայ Աւետարանական համայնքէն վերապատուելի Ենովք Էմատեան, վարժարանի բարերար պրն. Արմէն Մեծատուրեան, բարերար պրն. Գրիգոր Զննուզեան, Պուէնոս քաղաքի կրթական նախարարութեան բարձրաստիճան պաչտօնատարներ, Պ. Այրէսի խորհրդարանի Մերքոսիւրի, տնտեսական պարզացման ընդհանուր տնօրէնուհի տիկ. Անտրէա Մախեան–Կոստանեան, ինչպէս նաեւ հայկական տարբեր կազմակերպութեանց պատասխանատուներ:

Հանդիսութիւնը սկսաւ Արմենիո–Արխենթինայի եւ Ս. Գր. Լուսաւորիչ կրթ. Հաստատութեան, Մխիթարեանի, Պաղչաճեան, Արծրունի եւ Վ. Լոփէսի Ազգային վարժարանի դրօչակակիրներու սրահ մուտքով, ինչպէս եւ արժանթինեան եւ հայկական քայլերգներու խմբերգումով, այնուհետեւ, յայտագրի պաչտօնական բաժինն մէջ յաջողաբար խօսք առին վարժարանի տնօրէնուհի տիկ. Րոսարիօ Վիլլաբրինիօ, տիկ. Անտրէա Մ.–Կոստանեան՝ յանուն հայ գաղութի, եւ Պուէնոս քաղաքի կրթական ընդհանուր տնօրէնուհին՝ յանուն կրթական նախարար Մարիանօ Նարօոսքիի:

Վարժարանի տնօրէնուհին թարգման հանդիսացաւ երախտագիտական այն զգացումներուն, զոր վարժարանի մէջ ու չուրջ համախմբուած աչակերտներն ու ծնողական չրջանակները կը տածեն հանդէպ հաստատութեան բարերարներուն՝ նախ ողբացեալ քոյր–եղբայր Արզումանեաններուն, ապա պրն. Արմէն Մեծատուրեանին, որ մնայուն կերպով գօրավիգ է վարժարանի բարելաւ ընթացքին, տարուէ–տարի չինաբարական նոր բաժանմունքներ աւելցնելով:

Տիկին Անտրէա Մախեան–Կոստանեան, նախ ընդգծեց, որ քոյր–եղբայր Արզումանեանները իբրեւ վերապրողներ եւ որբացածներ 1915 Թուականի Ցեղասպանութեան, այս հաստատութիւնը հիմնելով ուզեցին իրենց երախտագիտութիւնը արտայայտել այս հայրենիքին հանդէպ, որ հիւրընկալած էր զիրենք, այնուհետեւ սատարեցին հայ–արժանթինեան բարեկամութեան: Պ. Այրէսի դպրոցէն վերջ, 1996ին, Տէր եւ Տիկին Արմէն եւ Սիրանոյշ Ս. Մեծատուրեան Հայաստանի մէջ հիմնեցին Արժանթինի Հանրապետութիւն դպրոցը, որուն մուտքին

ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ
ԵՒ ԳԱՆԱՏԱՅԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ
ԴՐԱՄԱԲԱՇԽՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ՀԻՆԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻՆ

ԳԻՒՄՐԻ. ՀՈԳԱԾՈՒԹԻԻՆ 5 ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ

Թէքէեան մշակութային միութեան գործունէութիւնը (ԹՄՄ), ինչպէս եւ աշխարհագրութիւնը, ընդգրկուն է: Միութեան ծրագրերից է նաեւ Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի դպրոցներին աջակցութիւնը: Ծրագիրը ներառում է 5 դպրոց եւ կազմակերպւում Գանատայի եւ Միացեալ Նահանգների հայութեան սրամադրած միջոցներով՝ չորք 6 տարի Հայաստանի վահան Թէքէեանի անունը կրող 4 դպրոցների (Ստեփանաւանի թիւ 2, կարմիր, Երեւանի թիւ 92, Գիւմրիի թիւ 2), աւելի ուշ նաեւ Լ.Ղ.Հ Բերձորի դպրոցի ուսուցչական կազմն ու ընդհանրապէս աշխատակիցները որոշակի ֆինանսական աջակցութիւն են ստանում Սփիւռքի իրենց հայրենակիցներից ու դրացնկերներից: Այս տարի այն սրբագրւում է Հոկտեմբերի առաջին տասնօրեակին: Օրերս Գիւմրիի թիւ 2 դպրոցի ուսուցիչները ստացան իրենց նուէրն ու թէքէեանցիներին ընդունեցին որպէս հին ընկերներ: «Բարեկամական յարաբերութիւններ են ձեւաւորուել թէքէեանցիների ու մեր դպրոցի ուսուցիչների եւ աշակերտների միջեւ: Միութիւնն էլ աջակցում է, որ անձնական կապեր հաստատուեն Սփիւռքի մեր հայրենակիցների հետ: Սա կարեւոր նպաստ է հայապահպանութեան ու հայրենաճանաչութեան գործում: Իսկ ամէն տարի մեզ սրամադրուող ֆինանսական աջակցութիւնը թէկուզ մեծ չէ, բայց կարեւոր է՝ նկատի առնելով չպակասող խնդիրները եւ դրանց հետ չհամադրուող մեր բարձրացուղ աշխատավարձերը: Առաւել դնահատելի է, քանի որ իւրաքանչիւր ուսուցչի հասանելիքը տարմադրում է Սփիւռքի որոշակի ընտանիք», զրոյցում նշեց Գիւմրիի թիւ 2 դպրոցի տնօրէն Անտոն Փիլոյեանը:

«Շատ չնորհակալ ենք՝ իրենց աջակցութեամբ տօնականութիւն են բերում դպրոց, անձնական հոգսերը պակասեցնում: Ցիշում եմ՝ առաջին գումարը, որ սրամադրեց, բաւականացրեց այդ պահին ինձ համար կարեւոր մի իրի՝ արեան ճնշումը կարգաւորող տպրանքի գնեցի», ասաց ուսմասվար Յասմիկ Դաւթեանը: Բնականաբար ուսուցչական ողջ կազմի մօտեցումը նոյնն էր եւ ակնյայտ էր ընդհանուր հոգածութիւնը բուն ուսումնական գործընթացի եւ դպրոցի չէնքային պայմանների լիարժէք պահպանման հանդէպ, ինչի չնորհիւ էլ 200 աշակերտի համար նախատեսուած, բայց չուրջ 900 աշակերտ ունեցող դպրոցի չէնքը թրւում է նոր գործարկման յանձնած, անչափ խնամուած ու մաքուր է: Տարածքային միակ խնդիրը Փիլոլոգահլիճի հարցն է, որն անտեղեակ մէկի աչքին մի չարք տարօրինակութիւններ կը բացի՝ տնօրէնի հրահանգով պատքէթպոլի վահանակներից հանուել են զամբիւղները եւ արգելուել է Փիլոլոգահլիճում գնդակ օգտագործել: «Անվտանգութիւն ապահովելու եւ եղած գոյքը պահպանելու նպատակով եմ հրահանգել՝ գահլիճի առաստաղը ցածր է եւ գնդակի իւրաքանչիւր նետում ուղղակի էլեկտրալամբեր փչրելու հաստատ քայլի է վերածւում: Այդ պարագայում երեխաները կարող են ուել վնասուել, քան Փիլոլոգահլիճում պարապմունք չուենալուց», մտահոգութեամբ բացատրեց Անտոն Փիլոյեանը: Նա վստահեցրեց, որ մանկավարժական բարեխղճութեան եւ կառավարման ճիշդ քաղաքականութեան չնորհիւ օպտիմալացումից զերծ մնացած դպրոցի այսօրուայ մեծագոյն խընդիրը Փիլոլոգահլիճի կառուցումն է, որի տարածքը դպրոցն ունի, միջոցներ՝ ոչ:

Իսկ ուսուցչական կազմի հոգածութիւնն ընդգծեցին բոլոր այն աշակերտները, ում հետ զրուցեցինք եւ անդրադարձան թէքէեանցիների միջոցով Սփիւռքի իրենց տարեկիցների հետ անմիջական չփումներին: «Նախ մեր հայրենակիցներին ճանաչեցինք ու իրենցից սովրեցինք, որ ազատ ու ինքնուրոյն կարծիք յայտնելը ամենեւին էլ տարիքով չի որոշւում եւ, որ այդպիսին լինելով էլ մեծի հանդէպ յարգանքը կարելի է պահպանել: Ի վերջոյ սիրեցինք միմեանց», պատմեց չողարձակող աչքերով տասներորդցի Սիրանույշը ու վստահեցրեց, որ նաեւ չնորհիւ իր ուսուցիչների որոշել է միջազգայնագէտի կրթութիւն ստանալ եւ Հայաստանը ներկայացնել տարբեր երկրներում:

Ինչ վերաբերում է աշակերտների ազատ մտածողութեանը, ինչպէս հաւաստեց Գիւմրիի թիւ 2 դպրոցի տնօրէն Անտոն Փիլոյեանը՝ իրօք խնդիր չկայ. «Վերջերս հանդիպում-քննարկում էին կազմակերպել ու հրաւիրել եւ, յուրաքանչիւն ինձ, կարողացան նեղը գցել»:

ՆԱՆԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Գիւմրի–Երեւան–Գիւմրի

կանգնած է ազատարար զօր. Մոսէ ած Սան Մարթինի կիսանդրին: «Այս բարերարները, ըսաւ տիկին Անտրէա Մ. Կոստանեան, իրենց վեհանձնութեամբ եւ խոհեմութեամբ, իրենց իրագործումի ճիւթական արտայայտութենէն ան-դին, կը փայլին կրթութեան հանդէպ ունեցած հասկացողութեամբ»: Տիկին Կոստանեան ընդգծեց, որ այս բարերարներու օրինակը խորհրդածութեան պէտք է մղէ մեզ, այնուհետեւ յիշեց, որ աշխարհի ամէն կողմ ցրուած Հայերը պահեցին իրենց լեզուն, պատմութիւնը եւ մշակութային արժէքներն ու աւանդութիւնները, որոնց չնորհիւ յաղեցան նուաճել բարբարոսութեան եւ աքսորի հետեւանքները: Այս եւս օրինակ մը, որուն պէտք է հետեւինք: «Կը խորհիմ, որ այս բարերարներուն կեանքի դասը եւ սէրը ցոյց կու տան, որ խաղաղութիւն կայ այնտեղ ուր կը տիրէ արդարութիւնը եւ արդարութիւն պիտի ըլլայ այնտեղ, ուր կան կամքը եւ համերաշխութիւնը, աշխատանքի, կրթութեան, հաւաքական ճիգի եւ պարկեշտութեան մթնոլորտին մէջ» ըսաւ տիկին Կոստանեան, այնուհետեւ ոգեկոչելով Հայաստանի վերանկախութեան 17րդ տարեդարձը եւ չնորհակալութիւն յայտնելով Պուէնոս Այրէսի երեսփոխաններ Տէ Սթեֆանոյին եւ Սան Մարթինոյին, որոնք քաղաքի խորհրդարանին մէջ ընթացքի մէջ դրած են Արմենիո – Արխենթինա վարժարանի մերձակայքին մէջ հրապարակ մը «Սիրանույշ եւ Պօղոս Արզումանեան» կոչելու օրինագիծ մը:

Պաշտօնական բաժինէն վերջ, դպրոցի աշակերտները ներկայացուցին փունջ մը հայկական պարեր եւ երգեցին «Սեղանի երգ», «Ծաղկիր ազատ իմ հայրենիք» եւ «Արդեօք ովքեր են» երգերը: Ոչ – հայ այս աշակերտներու կողմէ կատարուած այս ելոյթները մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին սրահին մէջ:

Հանդիսութենէն վերջ տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն ճաշասրահին մէջ:

Պարոն Արմէն Մեծատուրեան, որ վերջերս իրականացուց Հայ կեդրոնի սրահին արմատական բարեփոխութիւնը, այս Արմենիո – Արխենթինա վարժարանի կից բաց տարածութեան մէջ կառուցանել պիտի այ նոր դասարաններ: Ցայտնենք, որ վարժարանը կը գտնուի Թաղամասի մը մէջ, ուր կը բնակին միջին դասակարգի եւ բարձրասիճան զինուորականներու ընտանիքներ: Նախքան դպրոցի չինութիւնը այս չորքանը եղած է ամայի տարածութիւն մը: Հայութեան անունով դպրոց մը Պուէնոս Այրէսի մէջ եւ Արժանթինի անունով ուրիշ դպրոց մը Երեւանի մէջ, մեծապէս կը սատարեն հայ արժանթինեան բարեկամութեան:

Ա. Պ.

ԱԻԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Ո՞ւր պիտի կենանք, որո՞ւ պիտի դիմենք այս օտար քաղաքին մէջ. ո՞ւր պիտի ընտրենք մեր հանդրուանը. նախապէս դիտէինք թէ ոչ եկեղեցի մնացած էր, ոչ դպրոց. հայկական ոչ մէկ երդիք, ո՞ւր երթայինք հիւրընկալութիւն խնդրելու:

– Կա՛յ, կա՛յ, կը գոչէ սայլապանը, անդամ մըն ալ չաչելով մտրակը, մէկ տունի մը միայն ազատուած է, որովհետեւ Թուրքերու չուկային մէջ ըլլալուն՝ չեն ուզած զայն այրել չրջակայ խլամ տուներուն չվնասելու համար, հոն ապաստանած են Օսմանիյէի մնացած Հայերը... այրիներ, եւ որբեր...:

Սայլը կեցաւ... մինչ տղոց երամ մը չրջապատեց մեզ, ամէն տարիքէ եւ սեռէ, ցնցոտիներ հագած, մազերնին թրթնճուկ, աչքերնին հիւանդոտ, չրթունքներնին վէրքոտ՝ կրելով այն մասնաւոր կնիքը որ այլեւս մեզի ընտանի դարձած էր. – արկածեալներու կնիքը:

Այն տունը ուր իջեւանած էինք ընդարձակ էր եւ բազմազարկ, չրջապատուած ընդարձակ պարտէզով մը. ամէն յարկերը տեղեակ մէկի աչքին մի չարք տարօրինակութիւններ կը բացի՝ տնօրէնի հրահանգով պատքէթպոլի վահանակներից հանուել են զամբիւղները եւ արգելուել է Փիլոլոգահլիճում գնդակ օգտագործել: «Անվտանգութիւն ապահովելու եւ եղած գոյքը պահպանելու նպատակով եմ հրահանգել՝ գահլիճի առաստաղը ցածր է եւ գնդակի իւրաքանչիւր նետում ուղղակի էլեկտրալամբեր փչրելու հաստատ քայլի է վերածւում: Այդ պարագայում երեխաները կարող են ուել վնասուել, քան Փիլոլոգահլիճում պարապմունք չունենալուց», մտահոգութեամբ բացատրեց Անտոն Փիլոյեանը: Նա վստահեցրեց, որ մանկավարժական բարեխղճութեան եւ կառավարման ճիշդ քաղաքականութեան չնորհիւ օպտիմալացումից զերծ մնացած դպրոցի այսօրուայ մեծագոյն խընդիրը Փիլոլոգահլիճի կառուցումն է, որի տարածքը դպրոցն ունի, միջոցներ՝ ոչ:

Իսկ ուսուցչական կազմի հոգածութիւնն ընդգծեցին բոլոր այն աշակերտները, ում հետ զրուցեցինք եւ անդրադարձան թէքէեանցիների միջոցով Սփիւռքի իրենց տարեկիցների հետ անմիջական չփումներին: «Նախ մեր հայրենակիցներին ճանաչեցինք ու իրենցից սովրեցինք, որ ազատ ու ինքնուրոյն կարծիք յայտնելը ամենեւին էլ տարիքով չի որոշւում եւ, որ այդպիսին լինելով էլ մեծի հանդէպ յարգանքը կարելի է պահպանել: Ի վերջոյ սիրեցինք միմեանց», պատմեց չողարձակող աչքերով տասներորդցի Սիրանույշը ու վստահեցրեց, որ նաեւ չնորհիւ իր ուսուցիչների որոշել է միջազգայնագէտի կրթութիւն ստանալ եւ Հայաստանը ներկայացնել տարբեր երկրներում:

Ինչ վերաբերում է աշակերտների ազատ մտածողութեանը, ինչպէս հաւաստեց Գիւմրիի թիւ 2 դպրոցի տնօրէն Անտոն Փիլոյեանը՝ իրօք խնդիր չկայ. «Վերջերս հանդիպում-քննարկում էին կազմակերպել ու հրաւիրել եւ, յուրաքանչիւն ինձ, կարողացան նեղը գցել»:

ՆԱՆԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Գիւմրի–Երեւան–Գիւմրի

Երբ հաճի Սաոա եկաւ նստեցաւ մեզի մօտ, ծանրութեամբ բարեւեց, բայի զալուստ մաղթեց. եւ յետոյ, իմանալով մեր այցելութեան նպատակը, պատմեց դէպքը իր մանրամասնութիւններով եւ մեծ ճշդութեամբ:

– Ապրիլ 2ին գիշերը գեռ ոչ մէկ բանէ տեղեկութիւն ունէինք: Գիշերը գիւղերը լուր ղրկեր եւ ըսածիները հաւաքեր էին: Այս բանը լսելնուս՝ քիչ մը չփոթուեցանք. իսկամ գիւղերէ եկողներ կը պատմէին թէ մեծ զրգռութիւն կայ մէջերնին եւ սպառնալիքներով լեցուն են: Հետեւեալ առաւօտուն կանուխ, Օսմանիէի Հայերէն քանի մը հոգի ժողովուրդին կողմէ գայմագամին գացին եւ հարցուցին որ եթէ վտանգ մը կայ՝ ի՞նչ կրնան ընել ինքզինքնին պաշտպանելու համար. «Հոգ մի՛ ընէք, պատասխաներ էր անիկա, ձեզի համար բան չկայ»: Մեր մարդիկը գեռ չէին տուն դարձեր՝ երբ տիւշմանը յարձակեցաւ մեր տուներուն վրայ: Զորս ժամուան մէջ ամբողջ քաղաքը փճացուցին. 600 հոգի մեռան սուրէ կամ հրդեհէ: 250 հոգի ապաստանած էին եկեղեցին. անոնք ալ ամբողջովին այրեցան: Կառավարութեան դիմողները սուինէ անցան. թուրք տան մը մէջ հայ կիներու աչքին առաջ 22 հոգի կացինով եւ դանակով մեռցուցին: Փախստականները հրացանով կը զարնէին ու անոնց կիները կը տանէին կառավարութեան յանձնելու: Տասներկու օր չարունակ, դէպքին միջոցին պահուրտած ու հետզհետէ երեւան եկող մարդիկ սպաննեցին, ահաւասիկ...»:

(Շար. 73)

(Շար. Ա. Էջէճ)

նի հոգերէն նահանջելու մասին»:

Ալիեւ անդրադարձած է նաեւ ուժանիւթի մարզին եւ անոր մէջ թուրքական գործակցութեան: Դրուատելով չհշատած է այդ գործակցութեան կարեւորութիւնը եւ ըլլալին մէջ թուրքերուն ունեցած դերը որոնք պիտի առաջնորդեն խաղաղութեան ամրագումին:

LE THEATRE LABEL ETOILE
Compagnie Jean Claude Falet
présente
au 181 avenue Jean-Jaurès 75019 Paris
«MEMOIRE DE MA MEMOIRE»
de **Gérard CHALIAND**

Mise en scène : Frédéric de Rougemont

Les Vendredi 14, Mercredi 19 novembre à 21h30, Jeudi 20 novembre à 19h, Vendredi 21, Mercredi 26 novembre à 21h30, Jeudi 26 novembre à 19h, Vendredi 28 novembre à 21h30, Mercredi 3 décembre à 21h30, Jeudi 4 décembre à 19h, Vendredi 5 et Mercredi 10 décembre à 21h30, Jeudi 11 décembre à 19h, Vendredi 12 décembre à 21h30.

«La **mémoire de ma mémoire** n'est pas ce que j'ai vécu mais ce dont j'ai hérité. L'écho d'un passé. Le caillot que j'avais dans le poing au jour de ma naissance et dont, enfant, on m'a transmis la tragédie. Et que j'ai voulu oublier».

Mémoire de ma mémoire parle de l'Arménie, de sa culture, de sa douleur et des effluves qui ont construit un homme engagé dans un combat sans relâche contre l'oubli.

Renseignements et réservations :
http://www.encompagniedesloups.fr

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ
-80 ԱՄԵԱԿ

Ա Զ Գ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՊԱՐԵՐ

- **ՆԱՃԻՐԻ Պարախումբ** *ղեկավարութեամբ՝ Մարթէն Գէորգեանի,*
- **ԼՈՌԻ ՊԱՂՏԱՄԱՐԵԱՆ** (Ֆլամէնքօ),
- **ՎԻԳԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ**

Կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 17ին
Փարիզի 9րդ Քաղամասի
Քաղաքապետարանի
«Թոսքինի» սրահին մէջ
6 Տրուս փողոց

Տոմսերը ապահովել՝
– 06· 14· 74· 92· 97
– 01· 45· 93· 00· 25

ՀԲԸՄ-Ի ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ» ԺՈՂՈՎ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 13 Չինգշաբթի

Միջմշակութային երկխօսութեան եւրոպական տարուան ծրագրով

Կը մասնակցին հայ եւ թուրք մտաւորականներ՝ Փաթրիք Տօնապետեան, Վահէ Թաշճեան, Արա Սարաֆեան եւ Ֆէթհիյէ Չէթին, Օսման Քէօքէր:

Մասնակցութեան համար դիմել ՀԲԸՄ-ի դրասենեակը, Ֆլորա Յակոբեանի, մինչեւ Նոյեմբեր 7, հեռաձայն՝
01· 45· 20· 03· 18

Ժողովը տեղի կ'ունենայ ժամը 9·30 – 13, Եւրոպական Խորհրդարանի ASP 3G3 սրահը

rue Wiertz/ Wiertzstraat 60
B-1047 Bruxelles

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԽՍԻ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

կիրակի, Նոյեմբեր 16
Խսէի Սուրբ Մարիամ-Աստուածածին եկեղեցւոյ **ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆՆ Է,**
Ընծայումն Սուրբ Աստուածածնի ի Տաճարի
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Այս ուրախ առիթով եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Հոգեւոր Հովիւը կը հրաւիրեն բոլորը ներկայ ըլլալու պատարագին, զոր կը մատուցանէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւշատութեան մաղթանք ողջերուն եւ Հոգեհանգստեան աղօթք հանգուցեալներու հոգիներուն համար եւ ՄԱՏԱՂԸ կ'օրհնուի ու կը բաշխուի հաւատացեալներուն:

Պատարագին կը սպասաւորէ՝
Միւռոն Ծ· Վրդ· Հոգեւոր Հովիւ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը մասնակցութեամբ «Տարօն» միութեան անդամներուն եւ դեկավարութեամբ՝
Ստեփան Սարկաւագ Եորկանճեանի

Ժամը 13ին Սիրոյ սեղան կը տրուի Քաղաքի Փ.Ա.Մ.Ի. սրահին մէջ՝ 25 ավընիւ Վիկտոր Գրէսոն – 92130 Իսի-լէ-Մուլինօ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Յովիկ Եղիազարեանի բոլոր հարազատներուն: Ան մեծ բարեկամը եղած է Կապոյտ Խաչի եւ յատուկ խորհրդակինը՝ ղժուար օրերուն: Յարգանքով կ'ողջունենք իր նուիրումը եւ հաւատարմութիւնը Հայ դատի հանդէպ:

Այս առթիւ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը 500 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

* * *

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Լիլիան Փէքմէզեանի, ամուսնոյն՝ Արթիւր Փէքմէզեանի, զաւակներուն՝ Վազգէնի եւ Գայեանէի, ինչպէս նաեւ Քրիսթիան Գարաօղլանեանի, կնոջը՝ Մարալ Գարաօղլանեանի, զաւակներուն՝ Տիգրանի, Միսաքի, Նարեկի եւ համայն ընտանիքին ընկերուհի Վարդուհի Գարաօղլանեանի մահուան առթիւ: Կ'ողջունենք ողբացեալին քաջութիւնն ու նուիրումը տարիներու երկայնքին կազմակերպութեան մէջ:

□

La Section **«D. Missakian»**
de SEVRAN-LIVRY

vous attend nombreux pour son repas
«SPECIALITES DE DIKRANAGUERD»

le Samedi 15 novembre à 20h30

à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan

Réservations auprès de :
— Madeleine : 01 43 10 04 96
— ou Nilva : 06. 87. 05. 00. 67 (10h-17h)

□

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՏՈ

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օստոյի «Լէօ-լա Սաուննի» մասնաճիւղին ԼՈԹՕ-ն տեղի կ'ունենայ կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 15ին, Պուլվ· Օստոյի Տրնի Փափէն սրահին մէջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Գաշանի «Հ· ի· սահակեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 16ին, կէս պատարագի, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Ապա ժամը 13էն սկսեալ հոգեճաշ, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17 rue Bleue — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
– 01· 46· 63· 48· 74
– 01· 69· 20· 65· 95:

□

NOUVEAU SPECTACLE

La Croix Bleue des Arméniens de France
fête son 80ème anniversaire
avec

NAVASART

Ensemble arménien
Le Samedi 22 novembre à 20h30
au Palais des congrès
Parc Chanot de MARSEILLE (8ème)
P.A.F. : 40 euros
Réservations :
06.09.86.06.57 / 06.84.60.94.95
Venez terminer la soirée
avec la troupe dans les salons
de HAMASKAINE
60 Bld Pinatel, 13012 Marseille

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Միջին Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱԼԱՅՈՎ

կը տօնեն միութեան 80ամեակը
Կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Էհսինի Թոպոկանի սրահներուն մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԻԱՁԱՉԵԻԼ:

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

Un séjour d'hiver au ski

Pour les enfants nés entre le 1er janvier 1995 et le 31 décembre 2000
Dans son Centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura

du samedi 14 février au samedi 21 février 2009

Renseignements et inscriptions jusqu'au 10 janvier 2009
Par téléphone au 01 53 34 18 18, par mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01 53 34 12 13

□

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS D'HIVER
(Du 14 au 21 février 2009)
ET D'ETE 2009 A BELLEFONTAINE

- **Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire pour hiver).**

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue, 75009 Paris
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au : 01.53.34.12.13

PROMO HIVER

WEEK-END A EREVAN

Vol Direct + 3 nuits hôtel 4 étoiles

à partir de **480 euros TTC**

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS & SEVAN VOYAGES
11 rue des Pyramides — 75001 Paris
Tél. : 01.42.61.51.13 — Fax : 01.42.61.94.53

48 Cours de la Liberté — 69003 Lyon
Tél. : 04.78.60.13.66 — Fax : 04.78.60.92.26

67 La Canebière — 13001 Marseille
Tél. : 04.95.09.30.60 — Fax : 04.95.09.30.61

armenie@saberatours.fr
www.voyageenarmenie.com

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11
MARDI
11 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 22.072 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.072

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔԻՉ ՄԸ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՀԵՐՔՈՒՄ ՄԸ ՍԱՐԳՍԵԱՆ - ԱԼԻԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻ ԼՈՒՐԻՆ

Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարին բանբերը հերքած է այն լուրը թէ նախագահ Ա. Կիւլ Ս. Սարգսեանն ու Ի. Ալիեւը հրաւիրած է հանդիպումի մը: Ըստ բանբերին Ա. Կիւլ նման դիտաւորութիւն չէ յայտնած: Աւելցուցած է. «Բնական է որ Թուրքիա պահ կը մնայ երկու նախագահները հիւրընկալելէ, բայց առ այժմ նման նախաձեռնութիւն չկայ»:

Հերքումը բաւական տարօրինակ ընոյթ մը ունի, քանի որ թրքական մամուլի առնուններէն զատ, ազրպէյճանական թերթեր ալ հաղորդած էին լուրը: Արդէն «Զաման» օրաթերթը որ առաջինն էր տեղեկացնող, յայտնած է թէ Անդարայի մէջ այս նիւթով չուարուն վիճակ մը կը տիրէ: Նաեւ պնդած է թէ նախագահ Ալիեւ ալ ընդունած էր թէ Ա. Կիւլ այդ մասին առաջարկ ըրած էր իրեն:

«Զաման»ի կայքէջը Նոյեմբեր 7ին տեղ տուած էր Ա. Կիւլի հրաւէրին մասին Պրիւսէլի մէջ Ս. Սարգսեանի ուղղուած հարցումին ու Հայաստանի նախագահին պատասխանին. ան ըսած էր թէ Մոսկուայի մէջ արդէն ինք ու Ի. Ալիեւ որոշ համաձայնութեան մը յանգած են, ուստի Ա. Կիւլի առաջարկը քիչ մը տարօրինակ կ'ըլլայ: «Այսուհանդերձ, նախագահ Ալիեւի հետ հանդիպումի բոլոր առիթները զոհունակութիւն կը պատճառեն ինծի» ըսած էր Ս. Սարգսեան:

Ստեղծուած չփոթին հաւանական բացատրութիւնը կրնայ ըլլալ այն որ Ա. Կիւլի հրաւէրին Ս. Սարգսեանի վերապահ կեցուածքը ժխտական պատասխան մը ենթադրել տուած է Անդարայի. ու այս վերջինը նախընտրած է առաջարկը ըրած չըլլալ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՐՏՕՓՐԻՆՍԻ մէջ (Հայիթի) դպրոցի մը փլուզումը աւեր գործած է Նոյեմբեր 8ին, 93 մեռեալ պատճառելով եւ աւելի քան 150 վիրաւորներ, գլխաւորաբար մանուկներ: Սկզբն կողմէ եւ երկրէ օգնութեան փութացած են, բայց այլեւս յոյս չկար ողջեր գտնելու աւերակներուն տակ: Ստեղծուած խուճապը եւ յուզումը չատ մեծ են:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ սուզանաւ մը ճափոնի ծովուն մէջ արկած մը ունեցած է Նոյեմբեր 8ին, որու հետեւանքով 20 մեռեալ կար եւ նոյնքան վիրաւորներ: Ռուսական պաշտպանութեան համաձայն, հակահրդեհ դրութիւնն է որ ինքնաբերաբար սկսած է բանալ թունաւոր կազ արձակելով: Սուզանաւը չէ վնասուած:

ՆՈԵՄԲԵՐ 8ին, կառ. տիւ Նոռի գիծերուն վրայ կարելի չէր եղած կառախումբերը բանեցնել եւ հազարաւոր ճամբորդներ 6-7 ժամ կը սպասէին կայարանը: Քննութենէ ետք հաստատուեցաւ որ ֆաքէներներու փճացումը չարագործութեան հետեւանք է, ինչ որ աւելի մտահոգիչ է: Կը թուի որ այդ չարագործութեան հեղինակներն ալ լաւ կազմակերպուած գործ տեսած են, այսինքն արհեստաւորի պէս աշխատած են: Նոյեմբեր 10ին ալ նման արարք մը գործուած էր եւ կրկին Թ. Ժ. Վ.ներու (արա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կրօնական ժողովի պիւանը Նոյեմբեր 5 Թուականիր զեկոյց մը հրապարակած է Մեսրոպ Պատրիարք Մութաֆեանի առողջական վիճակին մասին: Ըստ ասածը այն է թէ դարմանումը ստանձնած բժիշկները պարբերական այցեր ու քննարկումներ կը կատարեն, չարունակելով դարմանումը: Անոր կացութեան մէջ վատթարացում չի նկատուիր:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ԶԳՈՒՇԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՐՑՈՒՄԸ

Թուրքիոյ ամէնէն ծանօթ լրագրողներէն Մ.-Ա. Պիրանտ ԱՄՆ-ու նոր նախագահին ընտրութեան վաղորդայնին կը զգուշացնէր. «Օպամայի հետ պատրաստ եղէք Հայկական հարցով բախումի մը»: Ըսելէ ետք թէ ամերիկացի բոլոր թեկնածուներն ալ հայանպաստ խոստումներ ըրած ու ընտրուելէ ետք աւելի առաձգական ընթացք ցուցաբերած են, արդելք ըլլալով Ցեղասպանութեան բանաձեւին Կոնկրէսին կողմէ քուէարկութեան, ներկայի կացութիւնը քիչ մը տարբեր կը նկատէր: Օպամայի գործակիցները կը հաւաստեն թէ Հայերու տրուած խոստումը պիտի յարգուի ու «պատրաստ ըլլալ» կը թելադրեն Անդարայի:

Պատրաստ ըլլալ կը նշանակէ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու ոլորտին մէջ նոր քայլեր առնել, սահմանը բանալ, յարաբերութիւնները բնականոնացնել եւլն. նոյն ատեն պատրաստ գըտնուիլ Կոնկրէսին կողմէ ճանաչումի պարագայի մը: Արդէն վերջին տարիներուն Թուրքիոյ ջանքերը վերջին պահուն, ծայրը ծայրին կը յաջողէին ճանաչումին արգելք ըլլալ: Մ.-Ա. Պիրանտ կը գրէ թէ անյապաղ պատրաստուիլ պէտք է, եթէ Անդարա չի փափաքիր ամէն տարի Ուաշինկթընի հետ իր յարաբերութիւնները փրթիլու կէտին հասած տեսնել, կամ ճանաչումի պարագային Ինճիրլիքի ամերիկեան խարիսխը փակելու տանող տագնապի չրջան մը թեւակոխել:

Նոյն լրագրողը երկրորդ գրութեամբ մը հարց կու տար նաեւ թէ Թուրքիա կը յաջողի՞ գտնել իր Օպաման: Այսինքն ուշնենալ ղեկավար մը որ կարենայ քիւրտ եղբայրներուն հետ հաշտութեան հարկաւոր քայլերը առնել, Կիպրոսի մէջ իրապաշտ վարուիլ, Հայերու հետ նորովի հաղորդակցութիւն հաստատելով զանցել պատմական ամբաստանութիւն մը եւ երկրին կրօնամէտ ու աչխարհավար հատուածներուն միջեւ հասարակաց արժէքներու չուրջ հաշտութիւն ապահովել:

1918ի ՉԻՆԱԴԱՐԻ տօնին առթիւ, «Ցառաջ» լոյս չի տեսներ երեքշաբթի օր (Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 12ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 13:

ՓԱՐԻԶԻ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 9ին Փարիզի և չըրջակայից կրօնական ընկերակցութեան ադմական արտակարգ ժողովը գումարուեցաւ Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ: Օրակարգի նիւթն էր կանոնագրութեան փոփոխութիւնը, որով Փարիզի ծուխին մէջ ընդգրկուած չորս եկեղեցիները -Փարիզ, Իսի, Ալֆորվիլ, Սրնուվիլ-, Ֆըրանսայի միւս 17 կրօնական ընկերակցութեան նման առանձին իրաւական ամբողջութեան կը վերածուէին, ունենալով ինքնավար կառոյց: Ամէն մէկը կը գառնար Ֆրանսայի թեմին անդամ. կ'ունենար իր Ընդհանուր ժողովը, կ'ընտրէր վարչական խորհուրդ, ունենալով ինչքեր, հաշիւներ:

Որպէսզի այս կարգավիճակը իրականանայ, Փարիզի եւ չրջակայից Կրօնական ընկերակցութեան վարչական խորհուրդը եւ ներկայացուցչական ժողովը առաջարկած էին նչեալ ընկերակցութիւնը վերածել «Փարիզի հայ առաքելական եկեղեցւոյ ծուխ»ին: Ցետոյ ստեղծել կրօնական երեք նոր ընկերակցութիւններ Ալֆորվիլի, Սրնուվիլի եւ Իսիի համար: Ցաջորդ քայլը կ'ըլլայ անջատ կարգավիճակի տիրացած այս չորսին հետ Շաւիլի (որ արդէն անջատ ծուխ էր) կրօնական ընկերակցութեան եւս կողմէ համաձայնագիրի մը ստորագրութիւնը, ճշդելով սահմանային բաժանումները, նաեւ փոխադարձ իրաւունքներն ու ստիպողութիւնները:

Արտակարգ ընդհանուր ժողովին ներկայ էին Փարիզի եւ չրջակայից կրօնական ընկերակցութեան 198 անդամներէն 138ը, ուստի ապահովուած ըլլալով երկու երրորդի մեծամասնութիւնը, ժողովը բացուեցաւ Ֆրանսայի թեմին առաջնորդ Նորվան Արքեպիսկոպոսի ողջոյնի խօսքով: Ներկայ էին Արնուվիլի, Ալֆորվիլի, Իսիի հոգեւոր հովիւները եւս: Առեղապետուհի Տիկին Սօնա Ազամեան օրակարգը ներկայացուց Ֆրանսերէն, իսկ Միւռոն Ծ. Վրդ. Գըլըզեան կարդաց հայերէն տարբերակը: Նորվան Արքեպիսկոպոս յաւելեալ բացատրութիւններ տուաւ, ըսելով թէ թեմական եւ ծըխական կանոնագրութիւնները սրբագրելու համար հինգ հոգիանոց յանձնախումբ մը կը գործէ. անոր պէտք է յղուին առարկութիւններ, դիտողութիւններ, որպէսզի գալ տարուան ընդհանուր ժողովին համար նկատի առնուին:

Փարիզեան չրջանի ծուխերու միչեւ կալուածներու բաժանումի հարցին, թաղերու սահմանային կարգադրութեան մասին մէկ-երկու հարցումէ ետք, ժողովը անցաւ քուէարկութեան: Քուէարկելու իրաւունքի տէր 138 անդամներէն ոչ դէմ քուէարկող, ոչ ալ ձեռնպահութիւն յայտնող ըլլալով միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ կանոնագրութեան փոփոխութիւնը:

Նորվան Արք.ի չնորհակալութեան խօսքով ու պահպանիչով աւարտեցաւ ժողովը:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ՏԷՐՍԻՄԻ ԿՈՏՈՐԱԾԻՆ ՆԻՒԹՈՎ ԺՈՂՈՎ

Եւրոպական խորհրդարանին մէջ Նոյ. 13ին Թուրքիոյ հայկական ժառանգութեան նիւթով ժողովին գումարեռ, ուրիչ մըն ալ կազմակերպուած է, «Տէրսիմ 38 եւ յետագայ չրջանը» խորագիրով, Տէրսիմի վերականգնումի միութեան, ժողովրդավար ալեւիներու ղաչնակցութեան կողմէ: Ժողովը նիւթ կ'ունենայ 1937-38ին այդ վայրին մէջ Քիւրտերու դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը:

Ձեռնարկին հրաւէրներուն եւ ծրագրին մէջ կ'ըսուի հետեւեալը. «Տէրսիմի կոտորածը ծնունդ առաւ Թուրքիոյ հանրապետութեան իշխանութիւններուն "Տէրսիմը չարիքի աղբիւր է" արտայայտութեամբ որ քրտաբնակ այդ չրջանը Թիրախի վերածեց: Նախ 1935ին ոստանը Թունճէլի վերամկրտուեցաւ, յետոյ 1937 Մայիս 4ին նախարարներու խորհուրդը "ծայր աստիճան զաղտնի" որոշումով մը ստորագրեց կոտորածի հրովարտակը»:

Թուրքիա վրդոված է որ այս ձեռնարկով ցեղասպանութեան նոր ամբաստանութիւն մը կը բանաձեւուի իր դէմ, հայկական պնդումներէն ետք: Արդէն ձեռնարկած է ընչել տալու ժողովը որուն զօրավիգ է խորհրդարանին ձախակողմեան թեւը:

Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարը Ալի Պապաճան Նոյեմբեր 4ին յայտարարած է թէ իրենք եւրոպացի իրենց բարեկամներէն կ'ակնկալեն ահաբեկչութեան կազմակերպութիւններու դէմ պայքարին մէջ Թուրքիոյ զօրակից ըլլալ: Մինչդեռ Եւրոպական խորհրդարանի երդիքին տակ ահաբեկչական կազմակերպութեան, ահաբեկչութեան նեցուկ տուող, անոնց զօրակցող ձեռնարկներ կը ծրագրուին: Ատիկա զիրենք մեծապէս կը վրդովէ:

Տէրսիմի կոտորածը 1915ին չհաղորդուած եւ այլեւս աւելորդ ու վտանգաւոր նկատուած քիւրտ տարրը մաքրագործելու արարք էր: Թուրք իշխանութիւնները ինչպէս «ղաւաճանութեան» պատճառաբանութիւնը կը կրկնեն Հայերուն պարագային, Տէրսիմի մէջ կոտորածն ալ կը բացատրեն Քիւրտերու ապստամբութեամբ որ չէզոքացուած է պինուորական միջամտութեամբ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Ս. ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ ՀԱՑ ԵՒ ՅՈՑՆ ԿՐՕՆԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԿՈՒՒ

Ամբողջ աչխարհի հեռատեսիլի կայանները հեռափոխեցին ու միջազգային հանրութիւնը դիտեց այն անխնայ ծեծկըռտուքը որուն չթուած էին հայ եւ յոյն կրօնաւորները, Քրիստոսի խաչելութեան վայրին վրայ կառուցուած Ս. Յարութեան տաճարին մէջ, հաւատացեալներու ներկայութեան: Ոստիկանութեան միջամտութիւնն իսկ հազիւ զօրեց կռուարարները բաժնելու: Երկու կողմէն ալ մէկ մէկ կրօնաւորներ հսկողութեան տակ առնուած են:

Կռիւը ծայր առած է, երբ Հայերը կը պատրաստուէին նչել Գիւտ խաչի տօնը: Յոյները Հայերը ամբաստանած են սրբազան այդ վայրին մէջ իրենց իրաւունքները ոտնահարելով, մինչ Հայերը զայրացած են որ Յոյները սրբապղծած են իրենց աւանդական մէկ արարողութիւնը:

Ծանօթ է որ նման կռիւներ նորութիւն չեն: Սրբազան վայրերու հսկողութեան եւ խնամքին պատասխանատու կողմերը գրեթէ կանոնաւոր կերպով վէճեր կ'ունենան, որոնք յաճախ կը յանդին նման միջադէպերու:

ՊԱՐԱՔ ՕՊԱՄԱ ԸՆՏՐԵԼ ՆԱԽԱԳԱՀ

ԱՆԿԻՆԱԴԱՐՁ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԼՕՍԵԱՆ

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու պատմութեան լուսաշող մէկ էջը արձանագրուեցաւ 2008 Նոյեմբեր 4 Թուականին, երբ ժողովուրդը իրեւ երկրին 44րդ նախագահը ընտրեց ծերակուտական Պարաք Օպաման: Խառնածին մը, որուն հայրը քենիացի մահմեդական սեւամորթ մըն է, սակայն բաժնուած իր ընտանիքէն եւ ապրած հեռու իր զաւակէն, իսկ մայրը՝ քենսըս նահանգէն սպիտակամորթ մը: Ինք ծնած է մայր ցամաքամասէն հեռու Հոնոլուլուի մէջ:

Ոչ ոք կրնար հաւատալ նման կարելիութեան մը, երբ չուրջ երկու տարի առաջ Պարաք Օպամա խիզախութիւնը ունեցաւ իր անունը նախագահական ընտրական կրկէս: Երեւոյթը նկատուեցաւ կատակի համազօր: Ամէն պարագայի, ան առաջին սեւամորթը պիտի չըլլար որ նախորդներուն նման պիտի ծառայէր միայն բերելու թեթեւ երանգ մը նախագահական տասնեակ թեկնածուներու վազանցին մէջ: Նախորդները արտաքնապէս ունէին առաւելութիւն մըն ալ, որպէս ծանօթ քարոզիչ պատուելիներ, ինչ որ իր մասնաւոր նշանակութիւնը ունի ամերիկացի պահպանողական հզօր շրջանակներուն եւ հարաւային նահանգներու արմատական աւետարանչական բնակչութեանց համար: Իսկ Օպամա, թէեւ նոյնքան քրիստոնեայ հաւատացեալ մը, կը կրէր սակայն բացասական, եւ չատերուն համար խորշելի միջնանուն մը – Հիւսէյն, մեծ հօրմէն ժառանգըւած: Օտարահնչիւն անուն մը, որ միջազգային ահաբեկչութեան դէմ վերջին ութամեայ ահեղ պայքարի ընթացքին կամովին եւ յաճախ դիտաւորեալ նոյնացուեցաւ Համաշխարհային չարիքի հետ: Ուրեմն հնթական իր դէմ ունէր զոյգ անյաղթահարելի նկատուած թշտուներ:

Սակայն Պարաք Օպամա տարբեր էր նախորդներէն – ան երեւոյթ մըն էր ամերիկեան ընկերութեան մէջ: Նոր, ներշնչող ձայնն էր որուն ամերիկացի յուսախաբ եւ տագնապահար ժողովուրդը անհրաժեշտաբար պէտք ունէր: Փոփոխութեան արտաքնաղիչ խոստումն էր ամէն ամէն ինչէ, որ քաղաքական ապակառուցութիւն եւ միակողմանիութիւն կը կոչուի: Կը ներկայացնէր նաեւ նոր սերունդը, որ կ'ուզէր նոր մըտածողութեամբ բարեփոխել վարկաբեկ երկիրը ներքին եւ արտաքին ճակատներու վրայ: Եւ զանգուածները, մասնաւորաբար երիտասարդութիւնը, խանդավառ փարեցան այդ յուսադրիչ ձայնին: Անոր ժողովրդականութեան ուրիշ մէկ արտայայտութիւնը դարձաւ միլիոնաւոր անձերու կողմէ փոքր այլ անդադրում նուիրատուութիւններու հոսքը – «փոքր կաթիլները գետեր կը կազմեն» – որոնց ընդհանուր գումարը աննախընթաց է նախագահական ընտրարշաւի պատմութեան մէջ– աւելի քան վեց հարիւր միլիոն, որ կը նշանակէ գերակշիռ ծանուցում:

*Նախագահ Պուշի եւ իր Հանրապետական վարչութեան ահաւոր ձախողանքն է որ կանգնեց Դեմոկրատ կուսակցութեան թեկնածուին յաղթութեան պատուանդանը: Իր ընտրութեան կարելիութիւնը հիմնովին զօրացաւ նաեւ երկրին տնտեսական բացառիկ տագնապին հետեւանքով, գահավիժեցնելով ընդդիմադիր Հանրապետական թեկնածու 72 ամեայ Ճան Մ քեյնը, որուն անհետեւական–հարկային ծրագիրները թէ աչխարհավարական քաղաքականութիւնը նկատուեցան հարազատ չարունակութիւնը նախորդ վարչութեան: Ընտրական վերջին օրերուն անճանաչելի դարձած այս հանրածանօթ եւ ամբախարխոս Հանրային դէմքը, անելէ դուրս ելլելու միակ ձեւը նկատեց ոճրարոյր ծանուցումը, ընդդիմադիրին նկարագիրին սուբ քննադատութիւնը, բարոյական զգեստումը, որ սակայն հակազարձութեամբ միայն յաճախ գինք խոցեց, անդարմանելիօրէն: Միւս կողմէ, իր կողմէ ապչեցուցիչ նշանակումը Ալասքայի երիտասարդ նահանգապետուհիին որպէս փոխ նախագահութեան թեկնածու, չնպաստեց հանրապետականներուն: Սառա Փալին, քաղաքական հարցերու եւ արտաքին աչխարհի իր բացարձակ անգիտութեամբ, առօրեայ երդիծանքի նիւթ հայթայթեց մամուլին եւ բեմերուն, հարցական դարձնելով նոյնինքն Մ քեյնը:

Շուրջ մէկուկէս դար առաջ, 1865ին, նախագահ Ապրահամ Լինքըլնի ստորագրութեամբ Սահմանադրութեան մաս կը կազմէր սեւամորթներու սարկութենէ ազատագրութիւնը: Բայց պէտք եղաւ երկա՞ր, չատ երկար ճանապարհ մը, եւ ցաւագին, անվերջ պայքարի տասնամեակներ վառն արդարութեան եւ հաւասարութեան, մինչեւ այս ընտրութիւնը, որ պսակումն է հաւասարութեան աստիճանական հաստատումին: Անոնց երկրորդ ազատագրումը: Միւս կողմէ, այս աննախընթաց երեւոյթը մասնաւորապէս տիպական է Ամերիկայի, եւ պատիւ մը՝ անոր ժողովրդավար կարգերուն, որոնք օրինաւոր բոլոր պայմանները կ'ընձեռեն քաղաքացիին յաջողութեան, նոյնիսկ իրաւունք չնորհելով առաջին սերունդի ներգաղթողին մասնչելու նախապարական աթոռներու: Օրինակներ չեն պակսիր պատեհութիւններու այս երկրին մէջ: Օպամայի ընտրութիւնը ժողովրդավարութեան յաղթանակն է Ամերիկայի թէ աչխարհի մէջ:

47 ամեայ Պարաք Օպամա քրիսմասթիք դէմք մըն է, հմայիչ հռետոր մը: Ունի հարցերու խոր ըմբռնողութիւն եւ խոհուն բանիմացութիւն՝ մէկտած հաւաստարկիռ դատողութեան եւ վստահելի, դուսպ խառնուածքի: Ան ներքին հոսանքները միացնող իսօնական է: Նորընտիր նախագահը, որուն ժողովրդականութիւնը արդէն տատանուած է տնտեսական եւ այլ ցամաքամասերու մէջ, պիտի բարձրացնէ երկրին միջազգային խախտած վարկը, ամրապնդելով բարեկամական կապերը աչխարհի երկիրներու հետ: Ինք կը ժառանգէ քաղաքական, անհետեւական եւ դինուորական չատ ծանր եւ բարդ պարտամուրհակ մը: Իբր Ամերիկեան Սահմանադրութեան նախկին համալսարանական դասախօս՝ իր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ նաեւ վերականգնումը 2001էն ասդին խախտած սահմանադրական օրէնքներուն: Գլխաւոր պակասդը պիտի ըլլայ ոչ թէ իր կարողութիւնը եւ կամքը, այլ ժամանակը՝ վերահաստատելու համար ընդհանուր կնճռոտած կացութիւնը, եւ

ԱՅԱՍՏԱՆ–ՍՓԻԻՌՔ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԱԽՏԵՐ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԳՐԻՇՋԵԱՆ

1957 Թուականին, երբ Հանրային գրադարանում էի աչխատում, մեզ՝ աչխատակիցներիցս մի քանի հոգու, գործուղեցին Թիֆլիս, գրադարանային – մատենագիտական փորձի փոխանակման: Նախ այցելեցինք Վրաստանի պետական գրապալատ: Տնօրէնը չկար, չեմ յիչում քաղաքում էչ՞ը, թէ, կարծեմ, նոր տնօրէն պիտի նչանակէին: Մեզ ընդունեց տեղակալը՝ Գոգլիձէն: Նա ցոյց տուեց հիմնարկը, մանրամասն պատմեց իրենց աչխատանքների մասին: Պարզուեց, որ մօտ մի ամիս առաջ այդտեղ աչխատակիցների որակաստուգում (ատեստաւորում) է եղել, եւ երկու հոգու հեռացրել են: Մէկը եղել է Ալեքսանդր Գրիչչեանը: Գոգլիձէն ասաց. «Նա չատ բարեկիրթ անձնաւորութիւն էր, վեց լեզու գիտէր՝ ռուսերէն, գերմաներէն, անգլերէն, ֆրանսերէն, պարսկերէն, թուրքերէն: Մտնել ու ապրել էր Թիֆլիսում: Հայրը Պարսկաստանից էր, որդուն արեւելեան լեզուներ էր սովորեցրել, իսկ եւրոպական լեզուները սովորել էր յատուկ դասատուների մօտ: Այդպիսի մէկը դրադալատին չատ պէտք էր: Ես նրան հարցրի.

– Իսկ վրացերէն գիտէ՞ք:

– Ո՛չ:

– Գոնէ տառերը...

– Չգիտեմ:

Ես ցնցուեցի,– չարունակում էր Գոգլիձէն–, ամբողջ կեանքն ապրել Վրաստանում եւ վրացերէն բոլորովին չիմանալ, ինձ համար սարսափելի էր:

Յետոյ հարցրի.

– Իսկ հայերէ՞ն:

– Չգիտեմ:

– Տառե՞րը:

– Ոչ:

Ես որոչեցի նրան հեռացնել: Մեր երկրում ապրում է, մեր լեզուն չգիտի, բայց վեց ուրիչ լեզու է սովորել այստեղ: Լաւ, գուցէ մեզ արհամարհում է, բայց իր ապրի լեզուն էլ չգիտի»:

Մի տեսակ վատ զգացի անծանօթ այդ Գրիչչեանի համար, այնուամենայնիւ, հայրենակիցս էր: Յետոյ անցաւ երեք թէ չորս տարի, Երեւանում մատենագիտական գործերի առիթով եղայ Գրիչչեան ազգանունով մէկի մօտ: Հետաքրքրուեցի, պարզուեց, որ դա հէնց Գոգլիձէի ասած Գրիչչեանն է: Ապատում էր ընտիր ռուսերէն: Կլորթ չարժուձեւ ունէր: Մի քանի խիստ յօժար ասաց Գոգլիձէի հասցէին: Պատմեց, որ այն օրերին, երբ իրեն հեռացնում էին Գրադալատից, իր դասերը աչխատած հիմնարկում նոյնպէս որակաստուգում է յինում, եւ նրան էլ են ազատում աչխատանքից՝ միեւնոյն պատճառով: Որոչում է ընտանիքով (ինքը, դստերը, կինը) տեղափոխուել Երեւան: Այստեղ նրան էլ, դասերն էլ անմիջապէս աչխատանքի են ընդունում գիտական հիմնարկներից ցանցում: Վեց լեզուի իմացութիւնը օգնում է: Որպէս օրինաւոր մարդ Գրիչչեանը աչխատանքի ընդունելիս նոր տնօրէնին յայտնում է, որ հայերէն չգիտի: «Դա մեզ համար ոչ մի նչանակութիւն չունի»,– լինում է պատասխանը: Ես հարցրի.

– Իսկ դուք ինքներդ ձեր նախաձեռնութեամբ չէ՞ք ուզում գոնէ մի քիչ սովորել ձեր պապերի լեզուն:

– Իսկ ինչի՞ համար, այդ լեզուն ինձ բոլորովին պէտք չի գալիս՝ ոչ հիմնարկում, ոչ տանը: Իսկ սովորելու ուրիչ չատ բան կայ:

– Լաւ, գոնէ մեր տառերը սովորէիք:

–Ոչ, ոչ, ժպտաց Գրիչչեանը:

ՌԱՖԱՅԵԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«Իրական Պատմութիւններ» պատմուածքներու գրքէն, Էջ 97–98, Երեւան, 2004

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, կազմակերպութեամբ Գէմպրիճի Ս. Նչան, Սէնթ Գաթրինզ Ս. Պօղոս եւ Թորոնթոյի Ս. Աստուածածին եկեղեցիներու, Հոկտ. 18ին նչուած է Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Գանատայի Հայոց Թեմի հիմնադրութեան յիսնամեակը:

նաեւ ապահովելու յաջողութիւնը՝ իր ընտրական նչանաբանին – Փոփոխութի՛ւն:

Ամէն հաւանականութեամբ, Պարաք Օպամա պիտի դառնայ Ամերիկայի ժամանակակից մեծագոյն եւ գօրաւորագոյն նախագահներէն մէկը, մանաւանդ որ այս ընտրութեամբ դեմոկրատները հաստատ կը տիրեն Գոնկրէսին – Ներկայացուցիչներու Տան – եւ Ծերակոյտին, ինչ որ անդիմադրելի պիտի դարձնէ Սպիտակ Տունը:

Պոսթըն

Բացումը կատարած է յիսնամեակի Օնթարիոյի չրջանի առենապետ Յարութիւն Շիթիլեան, որ հակիրճ պատմականը ըրած է Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ կիլիկիոյ Աթոռին կողմէ հաստատուած թեմերուն: Յայտագրի գեղարուեստական առաջին մասի աւարտէն ետք, խօսք առած է Վազգէն Թերզեան, որ անդրադարձած է այն բոլոր հանգրուաններուն եւ դրդապատճառներուն, որոնք դուռ բացած էին, որպէսզի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանը իր հովանիին առնէր Հիւսիսային Ամերիկայի տուաջ մէկ հատուածը հայութեան, որպէս մատակարար անոր հոգեւոր կարիքներուն: Հանդիսութեան ը. բաժնով, Առաջնորդը պատուած է կարգ մը ազգայիններ, ապա, յիչած է այն գործուր պայմանները, որոնք փոխանակ տակրացնելու գօրացուցած են Գանատայի Հայոց թեմը: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է պահպանիչով: Յաջորդ օրն ալ տեղի ունեցած է տօնական ճաչ մը, յետ պատարագի:

ՀԱԼԷՊԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ ԿԸ ԾԱՆՕԹԱՆԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԻԳՆԱ ՍԱՐԳԱՍԼԱՆԻ ՔԵՐԹՈՂԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ

Հալէպի Հ.Բ.Ը.Մ.Ի Խաչատուրեան հովանիին տակ գործող Մասենագիտական Յանձնախումբը վերջերս ուշադրութիւն սկսած է դրաւել իր ծրագրեալ եւ լուրջ գործունէութեամբ, ուր մասնաւորաբար չեչոը կը դրուի հասակ առնող երիտասարդ սերունդը մեր գրականութեան եւ գիրքերու աշխարհին մօտեցնելու հրամայականին վրայ:

Ահա նպատակով, Մասենագիտական Յանձնախումբը մէկ կողմէ կը ջանայ գրասէր երիտասարդները համախմբել իր կողմէ հրատարակուող «Հայեացք» եռամսեայ պարբերականին շուրջ, մինչ կողմէ ալ՝ կազմած է «Գրական լսարան» մը, ուր պարբերաբար կը ներկայացուին գրական դէմքեր կամ գործեր ու հրատարակային վիճակում կը կատարուի անոնց մասին:

«Գրական լսարան»ի դրուելիքը, անկասկած, օգտակար մէկ ձեռնարկ մըն է: Անոր կը մասնակցին շուրջ քսան երիտասարդ-երիտասարդուհիներ, որոնք մեծաւ մասամբ դեռ նոր աւարտած են իրենց երկրագործական ուսումը ու ներկայիս կը հետեւին համալսարանական ճրագներու: Զգալի է որ հակում ունին դէպի գրական նիւթերը եւ կ'ուզեն աւելին գիտնալ մեր գրական արժէքներուն մասին: Ահա այսպէս, «Լսարան»ը դէթ մասամբ կը ջանայ գոհացում տալ իրենց: Ու այս ծրագրին մղիչ ուժերն են Տիկ. Նուարդ Տարագճեան (համբաւիրը՝ «Հայեացք»ի) եւ Զեփիւռ Թամերեան, որ հայերէնի նուիրեալ ուսուցչուհի մըն է ՀԲԸՄ-ի Լ. Նաճարեան – Գ. Կիւլպէնկեան երկրորդական վարժարանին մէջ:

Նորակազմ «Գրական լսարան»ը ցարդ կայացուցած էր երկու նիստեր: Երրորդ նիստը կայացաւ Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 31ի երեկոյեան, ՀԲԸՄ-ի կեդրոնին մէջ, այս անգամ ներկայ երիտասարդներուն ծանօթացնելով իսթանպուլահայ բանաստեղծ Իգնա Սարգսեանը:

Սարգսեանի անձին ու բանաստեղծական արուեստին մասին խօսելու նպատակով՝ լսարանին այս անգամուան հիւր բանախօսն էր հալէպահայ երիտասարդ բանաստեղծ ու գրադատ Լեւոն Շառոյեան: Կազմակերպիչները չաբաթներ առաջ արդէն պատրաստած էին 30 էջնոց փոքրածաւալ գրքոյկ մը, ուր մէկտեղեր էին Իգնայի բանաստեղծութիւններէն նմոյշներ, ու այդ գրքոյկէն օրինակներ բաժներ էին Լսարանի մասնակիցներուն: Հետեւաբար, Լսարանին ներկաները կանխաւ որոշ պատկերացում մը ունէին օրուան թեմային շուրջ:

Նախքան նիւթին մատուցումը, Տիկ. Տարագճեան ողջունեց ներկայ երիտասարդները, ծանօթացուց հիւր բանախօսը եւ դիտել տուաւ որ ան լաւ կը ճանչնայ իսթանպուլահայ գրականութիւնը եւ անձնապէս ալ ծանօթ է բանաստեղծ Սարգսեանին:

Լ. Շառոյեան, որ յայտնապէս չատ լաւ սիրապետած էր իր նիւթին, ունեցաւ շուրջ մէկ ժամուան հետաքրքրաշարժ ու սրատեսիկ ելոյթ մը: Բայց ան նախընտրած էր մերթ ընդ մերթ դադար տալ իր բացատրութիւններուն եւ ականջ տալ երիտասարդ իր ունկնդիրներուն խելացի միջամտութիւններուն: Եւ այսպէս, քննարկում-զրոյց մըն էր որ պիտի ընթանար գրական ինչ-ինչ երեւոյթներու մասին, միշտ առանցք ունենալով Իգնայի քերթողութիւնը:

Լ. Շառոյեան հակիրճ ակնարկ մը նետելէ ետք հանրապետական չորջանի պոլսահայ գրականութեան 60 տարիներու նուաճումներուն վրայ, նախ ծանօթութիւններ տուաւ Իգնա Սարգսեանի անձին մասին: Յաւուվ ընդգծեց, թէ ան, այսօր արդէն 63 ամեայ, հրապարակի վրայ յայտնուած հայագիր եւ հայալեզու վերջին որակաւոր բանաստեղծն է Իսթանպուլահայ գրական արդի դպրոցին: Ցետոյ թուելէ ետք բանաստեղծին հրատարակեալ երեք քերթողագիրքերը, կեդրոնացաւ անոնց չօշափած մայր թեմաներուն շուրջ:

Շառոյեան ամէն բանէ առաջ ներկաներուն ուշադրութեան յանձնեց Սիրոյ թեման, որ տիրապետող է Իգնային բոլոր քերթողագիրքերուն մէջ: Այդ քերթողագիրքերուն խորագիրներն անգամ կը պարփակին Սիրոյ շուրջ («Լօ», «Քառասմբակ սէրերով», «Սիրոյ գոյնը»): Կարդաց երկու նմոյշներ եւ տող առ տող բացատրութիւններ ու մեկնաբանութիւններ կատարեց անոնց մասին: Հրաւիրեց, որ ներկաներն ալ խորհրդածեն Իգնայի արծարծած մարդկային վսեմ ապրումներուն շուրջ: Բանաստեղծին «Սիրոյ ծառը» քերթուածը ստեղծեց արտակարգ համայք մը: Շառոյեան, այս առթիւ, նկատել տուաւ որ Իգնա Սարգսեանի բանաստեղծութիւնները երբեք պէտք չէ համեմատել ժամանակակից նորատարազ քերթողութեան այն նմոյշներուն հետ, որոնք միշտ ու միշտ անհասկնալի կը մնան, կը ծփան անորոշութեան ալիքներուն վրայ ու ոչի'նչ կ'ըսեն ընթերցողին: Իգնայի մօտ կայ չինչ պարզութիւն, ընտրեալ հայերէն եւ գիւտաւոր պատգամներ:

Շառոյեան այնուհետեւ կեդրոնացաւ Իգնայի բանաստեղծութիւններուն մէկ այլ յատկանիշին վրայ,– աշխարհագրական վայրերու կամ անհատ դէմքերու անուններուն առատ գործածութիւնը այնտեղ: Այս մասին ալ տուաւ երկու օրինակներ: Մէկուն մէջ («Եւ այդ օրերուն») կը յիշատակուէին պոլսահայ երբեմնի հանրածանօթ ինչ-ինչ դէմքեր (Մնձուրի, Հերմինէ Գալուստեան, Գուրգէն Թրենց, Մարթայեան...), միւսին մէջ կը խօսուէր Ֆրանսացի գրագէտ Շաթոպրիանի մասին: Հոս եւս տող առ տող բացատրելով կարդացուած կտորները, Շառոյեան հարկաւոր բացատրութիւններ տուաւ այդ դէմքերուն մասին, բայց մանաւանդ՝ հրաւիրեց ուշադիր ըլլալ քերթուածներուն սքանչելի վերջաբան-պատգամներուն: Անո՛նք է որ կը փրկէին քերթուածներուն «բանաստեղծական մթնոլորտ»ը...:

Աւարտին, զրոյց-քննարկումը չարունակուեցաւ ներկաներուն խանդավառ մասնակցութեամբ: Երիտասարդուհիներէն մին կարգաց Իգնայի «Մենք յաւերժութեան ծառը եղանք»ը: Եղան տարբեր մեկնաբանութիւններ: Ոմանք թուրք արդի քերթողութեան ազդեցութիւնը տեսան Իգնայի գործերուն մէջ, ուրիշներ տպաւորուած էին անոր բանաստեղծութիւններուն կառուցուածքով՝ յանգերէ ու կէտադրական նշաններէ բոլորովին ձերբազատ: Ոմանք չատ գրաւիչ գտած էին անոր մարդասիրական պատգամները...: Միով բանիւ, ինչ որ նկատելի էր՝ ամէն ոք սիրած էր Իգնայի բանաստեղծութիւնները: Տղաքը հարց կու տային թէ ինչո՞ւ այսպիսի կտորներ բնաւ չեն արտասանուիր Հալէպի հայկական ձեռնարկներուն կամ հանդէսներուն բեմերէն, ինչո՞ւ այս քերթուածները դեռ տեղ չեն գտած մեր դասագիրքերուն մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳՂՂՈՒԹԻՆ ԳՂՂՈՒԹ

ԱԽՍՏՐԱԼԻՈՅ մէջ, Հոկտեմբեր 3էն 6, տեղի ունեցած է սկաուտական բանակում մը, որուն մասնակցած են տեղւոյն ՀՄԸՄ-ի «Արարատ», «Անդրանիկ» եւ «Նաւասարդ» մասնաճիւղերու սկաուտական խումբերը: Մօտաւորապէս 80 գայլիկ, արծուիկ, արի եւ արենոյշներ երեք օրուան երկայնքին միասնաբար տօնած են Աւստրալիոյ մէջ սկաուտական կառոյցի հիմնադրութեան 100ամեակը եւ ՀՄԸՄ-ի հիմնադրութեան 90ամեակը: Սկաուտական աշխատանքները եզրափակուած են դրօշակի պաշտօնական արարողութեամբ, Հոկտ. 5ին Կլէնֆիլտի սկաուտական բանակավայրին մէջ, ուր ներկայ եղած են ՀՄԸՄ-ի Շրջանային վարչութեան ներկայացուցիչներ եւ պատուոյ հիւրեր:

* * *

ՊՈՒՆԷՈՍ-ԱՅՐԷՍի մէջ, Հոկտեմբեր 25ին, իր մահկանացուն կնքած է Հայկ Շահինեան, Թէքէեան Մշակութային Միութեան, Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան եւ ՀԲԸՄ Խութեան հարաւային Ամերիկայի վերջին երեսուն տարիներու քաղաքականութեան գլխաւոր կերտիչը: 1976ին, Դանիէլ Եուսէֆեանի եւ Միհրան Սարաֆեանի հետ հիմը դրած է «Սարտարապատ» եռալեզու չաբաթաթերթին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտ. 26ին Վիսէնթէ Լոփէզի չրջանի Ս. Գէորգ եկեղեցին:

* * *

ՍԻՏՆԷԻ մէջ, Հոկտ. 11ին, տօնած է Համազգայինի 80ամեակը, կազմակերպութեամբ Աւստրալիոյ Համազգայինի Շրջանային Վարչութեան: Ներկայ եղած են երեք կուսակցութիւններու եւ զանազան մշակութիւններու ներկայացուցիչները: Գեղարուեստական յայտագրէ մը ետք, խօսք առած է Աւստրալիոյ Շրջ. վարչութեանատենապետը՝ Յակոբ Մկրտիչեան, որ ներկայացուցած է Համազգայինի տեղւոյն գործունէութիւնը: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Համազգայինի կեդրոնական վարչութեան ատենապետը՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան, որ չեչոած է նաեւ այն իրականութիւնը, որ երիտասարդութիւնը հեռու կը մնայ մշակութային գործունէութենէ: Երեկոյթը փակուած է առաջնորդին պահպանիչով:

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՁԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Հաճի Սառա լռեց, իր չրթները աւելի սեղմուեցան, կծկուեցան· աչքերը պիշ կը նայէին հեռուն, անորոշ կէտի մը· ու առնը մէյ մը ուսերը անզմբռնելի ցնցում մը կ'ունենային:

Դարձեալ մեզի դարձաւ ու խստութեամբ աւելցուց·

– «Քանի մը խեղճ մարդիկ, Յաղին անդին ծածկուելով եւ օրերով լոտ ձեռ հոդ ուտելով, ազատեր էին: Երբ տանհինդ, քսան օր եաքը, երեւան եկան, կառավարութիւնը իրար անցած, տիրութեւցաւ թէ ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, ո՞ւր ծածկուեր էին, ի՞նչով դիմադրեր էին... Ու ձերբակալուեցան»:

Հաճի Սառա ուսերը թօթուեց քանի մը անգամ ու չարունակեց·

– «Հարցաքննութեանց պահուն՝ այնպիսի հարցումներ ուղղեր էին որ կարծես լսել կ'ուզէին "ինչո՞ւ ազատեցաք, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ կ'ապրիք"...: Անդին՝ ոճրագործութիւններուն ապացուցուած մարդիկ ազատ արձակուած են ու երբ մեր քովէն կ'անցնին կը դառնան լրբութեամբ, կը նային երեսներնիս... ահա՛ տիպիկ»:

...Հաճի Սառա իր պատմութիւնը աւարտած էր երբ ասդին անդին ցրուած ցանցառ Հայեր լսելով մեր ժամանումը՝ եկեր էին մեզ տեսնելու. կիներ, դարձեալ կիներ, յետոյ Հաճընցի ուսուցիչ մը, որ ազատեր էր Զատկի արձակուրդի պատճառաւ մեկնած ըլլալով Օսմանիէէն: Նիհար եւ պզտիկ մարդ մըն էր այս վերջինը, համակրելի երեւոյթով, որուն չբքաւորութիւնը պարզապէս կ'ըմբռնացնէր մեզ· մաքուր եւ ընտրուած ոճով մը կը խօսէր եւ նոյնպէս չատ չափաւոր էր իր բացատրութիւններուն մէջ: Աղէտին անմիջապէս ետքը վերադարձած ըլլալով Օսմանիէ, անմիջապէս ձեռնարկեր էր աչխատութեան եւ պատրաստեր էր այրերու եւ որբերու ցանկը: Կարճ էր այդ ցանկը բաղդատմամբ ուրիշ տեղերու: Ու երբ յայտնեցինք մեր զարմացումը, բացատրեց·

– Օսմանիէի մէջ կիներն ու ազաքը հրդեհի զոհ գացին:

Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ ընդառաջ երթալով մեր փափաքին՝ առաջնորդեցին մեզ աւերակները այցելելու:

Անգամ մըն ալ արկածեալներուն չարաբաստիկ թափօրը զգացինք մեր ետեւը: Բայց հոս Ղարս-Բազարի պէս չէր· ամէնուն սիրտերը կը վառէին անդարմանելի սուգով... այրիներ ու մայրեր էին մեզի հետ եկողները: Ու մինչ որբերը վազելով կ'երթային իրենց ընտանի ճամբաներուն վրայէն, սպաւորները լուռ եւ վչտահար կը քալէին սիրելիի մը յուղարկաւորութեան գացողի մը պէս:

Ցանկարծ կեցան ու մենք ալ հնազանդեցանք իրենց: Դիմացնիս կը պարզուէր անվերջանալի յաջորդութիւն մը պարտէզներու· թթենիներու խիտ չարքեր տեղ տեղ անտառակներ կը կազմէին ու ծառերու մէկ խումբէն միւսը, մէկ պուրակէն միւսը պատատուկ, պտուտքաղ եւ մագլցող խոլ բուսականութիւն մը հովանիներ կը կազմէր· կլիսիներու ողկոյզները իրենց ծանրութենէն կը դողդոջէին, ու որթատունկերու ծիլեր կը թրթռային ոտերուն վրայ: Կապոյտ են անթիծ երկինքին վրայ արեւը կը ճառագայթէր վեհապանծ գեղեցկութիւնով մը, ու անհամար ճաճանչներ մաղուելով տերեւներուն եւ խիտ ճիւղերուն մէջէեղուանքէն կ'երթային կը խաղային չուքերու մէջ բեկբեկուելով եւ լոյսի քմահաճ խաղեր ու արատներ յօրինելով...

Այդ պարտէզներուն մէջ էին Օսմանիէի աւերակները:

Առաջին նայուածքով ո՛չ մէկ բան կարելի էր նշմարել: Թաղեր չկային հոն, այլ պարտէզներու մէջ առանձնացած տուներ· ու թշնամին մէկիկ մէկիկ այրած էր այդ տուները:

Խոր ու հանդիսաւոր լռութիւն մը կը չրջապատէր մեզ, կարծես բնութեան նկատի առած սքանչացումը ա՛լ աւելի սուր զարով կ'անդրադարձնէր մեզ ազէտին:

Քանի մը քայլ առինք ու, այդ չափարող գեղեցկութեան ներքեւ, երեւան եկաւ ցուրտ, գերեզմանային իրականութիւնը: Ընդարձակ տան մը աւերակն էք· տէրերը չկային, ամէնքն ալ սպանուած էին, եւ աւերակներու մոխիրներուն մէջ խառնուած էր նաեւ դժբախտ տնեցիներուն ճաիւնները· ո՛չ այրի, ո՛չ որբ, այս տունէն, բայց ուրիշները կու չային աւերակներու վրայ եւ նոյն սրտագին եղանակով որ կը խօսէին իրենց սիրելիներուն վրայ, կը խօսէին անհետացածներու մասին: Ու մինչ արկածեալները հետզհետէ աւելի եռանդով կը սգային, ինծի կը թուէր որ տանը ոդին կանգնած կ'ընդմէջ մեր դէմ խոժոռ ու եղերական՝ մտիկ կ'ընէր մեզի...

(Շար. 74)

(Շար. Ա. էջէն)

ընթացք կառախումբ) ենթեւեկը խանգարուած էր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի նախագահը Դ. Մեդվեդեւ առաջարկած է որ նախագահութեան պաշտօնավարման չրջանը չորսէն վեց տարուան բարձրանայ, իսկ խորհրդարանական ընտրութիւնն կատարուի 5 տարին մէկ: Ռուսական որոշ լրատուիւներ առաջարկը մեկնաբանած են վկ. Պուտինի իշխանութեան վերադարձին նախապատրաստութիւն: Կ'ըսուի թէ Մեդվեդեւ նախագահութեան պաշտօնավարձան ժամանակամիջոցին եւ այլ ոլորտներու առընչուած սահմանադրական փոփոխութիւններէն ետք աթոռը պիտի յանձնէ իր նախորդին, քանի որ փոփոխութիւնները պիտի հարկադրեն 2009ին նախագահական նոր ընտրութիւն: Այդ կարգադրութեամբ Վկ. Պուտինի առջեւ բացուած կ'ըլլայ նախագահութեան 12 տարուան նոր չրջան մը (վերընտրութեան հաւանականութեամբ), մինչեւ 2021 թուականը:

ՎՐԱՍՏԱՆի ընդդիմութիւնը չկրցաւ ձեւ բազմութիւն մը համախմբել, Նոյեմբեր 7ին, իր բողոքը արտայայտելու համար Սահակաշվիլիի դէմ: Հազիւ 10–15 հազար ցուցարարներ լեցուցած էին Թիֆլիսի փողոցները, աւելի ճիշդ խորհրդարանին առաջքը, նախքան նախագահին ելոյթը երթալը: Ընդդիմութեան 5 ֆօտակցութիւնները կը պահանջեն որ քննիչ անկախ յանձնախումբ մը ստեղծուի պատճառները ճշդելու համար հակամարտութեան, ապա մամուլի ազատութեան, նախագահական նոր ընտրութիւն հաստատելու: Բազմաթիւ պատասխանատուները Սահակաշվիլիի հրաժարուիլը կը պահանջեն:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ բոլոր կողմերէն տասնեակ հազարաւոր Ալեւիներ Անգարա խմբուած ու պետական խորութեան դէմ հաւասար քաղաքացիի իրաւունք պահանջած են: Ելոյթ ունեցողները խստիւ քննադատած են վարչապետ Թ. Էրտողանի «Սիրեցէք, կամ լքեցէ՛ք» հրահանգը որ ուղղուած է Քիւրտերուն: Ան ամբաստանուած է որպէս ցեղապաշտ եւ յետադիմական:

Date à retenir

ARMEN'LIVRES
SALON DU LIVRE ARMENIEN
4ème édition
les 12, 13 et 14 décembre
de 11h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
organisé par
la Maison de la Culture Arménienne
d'Alfortville

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ծուի պատճառները ճշդելու համար հակամարտութեան, ապա մամուլի ազատութեան, նախագահական նոր ընտրութիւն հաստատելու: Բազմաթիւ պատասխանատուները Սահակաշվիլիի հրաժարուիլը կը պահանջեն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵԼԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պանեէզ-Գաշանի «Հ. Յ. Դաշնակութեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ քաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 16ին, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Ապա ժամը 13էն սկսեալ հոգեճաշ, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17 rue Bleue — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
– 01· 46· 63· 48· 74
– 01· 69· 20· 65· 95:

□

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղին ԼՈԹՕ-ն տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 15ին, Պուլվ. Օտտոյի Տընի փափէն սրահին մէջ:

□

Messe de Requiem

M. et Mme Jean-Pierre HATCHIKIAN,
M. Gabriel HATCHIKIAN, ses enfants
Les familles HATCHIKIAN, GUFFOND, PENICHON, SEMERDJIAN, ZARADJIAN, leurs parents et alliés,
vous font part de la messe de requiem qui sera célébrée le Dimanche 16 novembre 2008, à 11 heures à la mémoire de

Madame ARCHALOUISS HATCHIKIAN
(née ZARADJIAN)

en la Cathédrale apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste; 15 rue Jean-Goujon, Paris 8e.

ՀՄԸՄ-Ի ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

«ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ, ՃԱՂՈՎ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 13 Հինգշաբթի

Միջմշակութային երկխօսութեան
Եւրոպական տարուան ծրագրով

Կը մասնակցին հայ եւ թուրք մտաւորականներ՝ Փաթրիք Տօնապետեան, Վահէ Թաչճեան, Արա Սարաֆեան եւ Ֆէթհիյէ Զէքին, Օսման Քէօքէր:

Մասնակցութեան համար դիմել ՀԲԸՄ-ի գրասենեակը, Ֆլորա Յակոբեանի, մինչեւ Նոյեմբեր 7, հեռաձայն՝
01· 45· 20· 03· 18

Ժողովը տեղի կ'ունենայ ժամը 9·30 – 13, Եւրոպական Խորհրդարանի ASP 3G3 սրահը
rue Wiertz/ Wiertzstraat 60
B-1047 Bruxelles

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԽԱԻ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Կիրակի, Նոյեմբեր 16

Խոխ Սուրբ Մարիամ-Աստուածածին եկեղեցւոյ **ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆՆ Է,**

Ըննծայուելու Սուրբ Աստուածածնի
ի Տաճարս
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Այս սրբազան առիթով եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Հոգեւոր հովիւը կը հրաւիրեն բոլորը ներկայ ըլլալու պատարագին, զոր կը մատուցանէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի

Ճաշկերոյթ պատարագի կը կատարուի Աբեւշատութեան մաղթանք ողջերուն եւ Հոգեհանգստեան աղօթք հանգուցեալներու հոգիներուն համար եւ ՄԱՏԱՂԸ կ'օրհնուի ու կը բաշխուի հաւատացեալներուն:

Պատարագին կը սպասաւորէ՝
Միւռոճ Ծ. վրդ. Հոգեւոր Հովիւ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը մասնակցութեամբ «Տարօն» միութեան անդամներուն եւ ղեկավարութեամբ՝
Ստեփան Սարկաւագ Եորկաճեճեանի

Ժամը 13ին Սիրոյ սեղան կը տրուի Քաղաքի Փ.Ա.Մ.Ի. սրահին մէջ՝ 25 ավընիւ Վիկտոր Գրէսոն - 92130 Խի-լէ-Մուլինօ:

La Section **«D. Missakian»**
de SEVRAN-LIVRY

vous attend nombreux pour son repas
« SPECIALITES DE DIKRANAGUERD »
le Samedi 15 novembre à 20h30
à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan

Réservations auprès de :
— Madeleine : 01 43 10 04 96
— ou Nilva : 06. 87. 05. 00. 67 (10h-17h)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13
MERCREDI
13 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում) 270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 22.073 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.073

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՌՆ

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆ՝

«ՊԱՏՄԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ ՄԸ ԲԱՑԱՌՋԱԿԱՊԷՍ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՉԷ»

Եւրոպական մամուլին մէջ Հայաստանի նախագահին հետ յաջորդական հարցազրոյցները կը վկայեն թէ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման խնդիրը եւ Հայաստանի Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մարզը որոշ հետաքրքրութեան առարկայ են այդ շրջանակին մէջ:

Ֆրանսական մամուլէն ետք գերմանական «Ֆրանքֆուրթըր Ալկէմայնէ Ցայթունկ»ն ալ հարցազրոյց մը լրած է Ս. Սարգսեանի հետ: Զրուցավարը Ն. փուսէն նկատի ըրած է Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած հանդիպումը, ազատագրուած շրջաններէն նահանջելու հարցը, Վրաստանի օգոստոսեան պատերազմը, ՕԹԱՆ-ի հետ յարաբերութիւնները, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները եւ Ցեղասպանութեան հետազօտումի միասնական յանձնախումբի մը կազմութիւնը, եւլն.:

Ս. Սարգսեան Մոսկուայի հանդիպումը կարեւոր նկատած է յատկապէս այն իմոյթով որ ան կը բացառէ հակամարտութեան ռազմական ճամբով լուծումի որեւէ հեռանկար: Դրական որակած է Ազրբեջանի կողմէ նման փաստաթուղթի ստորագրութեամբ միջազգային իրաւունքի բոլոր սկզբունքներուն յարգանքը, եւ ոչ միայն տարածքային ամբողջականութեան: Ինչ կը վերաբերի ազատագրուած եօթը շրջանէն հայկական զօրքերը դուրս բերելու նիւթին, Ս. Սարգսեան հակամարտութեան առանցքային խնդիրը համարած է Ղարաբաղի կարգավիճակին վերաբերողը: Ըսած է. «Ադրբեջանը պէտք է ճանչնայ Ղարաբաղի բնակչութեան ինքնորոշման իրաւունքը: Այս հիմնական խնդրի լուծմանը կարող են հետեւել մնացած հարցերը: Տարածքների վերահսկումը մեզ համար ինքնին պատակ չէ, ուղղուած է Ղարաբաղի անվտանգութեանը»: Ապա պատասխանելով Ղարաբաղի Ազրբեջանի կազմին մէջ ինքնավար մարզ մնալու հեռանկարին մասին հարցումին, ըսած է թէ պատմութիւնը ցոյց տուած է աւտր անկարելիութիւնը: «Մենք երբեք չենք մտածել որ Ղարաբաղը որեւէ կարգավիճակով կարող է մնալ Ազրբեջանի կազմում» չեչտած է ան:

Գերմանացի լրագրողը հարց տուած է թէ Ս. Սարգսեան օգտակար կը դտնէ Ցեղասպանութեան հետազօտումին համար հայ եւ թուրք պատմաբաններու մարմին կազմելու Թուրքերու առաջարկը: Նախագահը ըսած է. «Դրա անհրաժեշտութիւնը բացարձակապէս չկայ: Մենք չենք կարծում որ դրանով հնարաւոր կը լինէր որեւէ բանի հասնել: Մենք ցանկանում ենք առանց նախապայմանների դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել երկու երկրների միջեւ, բացել սահմանները, այնուհետեւ միջկառավարական գործընթացի մակարդակով կարող ենք քննարկել հարեւան երկրներին վերաբերող բոլոր հարցերը: Թուրքիայի կողմից Ցեղասպանութեան ճանաչումը մենք նախապայման չենք համարում յարաբերութիւնների հաստատման համար: Մենք ցանկանում ենք վերջինս, բայց ոչ՝ ամէն գնով: Եւրոպական երկրները եւս ժամանակին պատմական յանձնաժողովներ չեն ստեղծել՝ նորմալ յարաբերութիւններ հաստատելու համար: Նման քայլը կարող է նաեւ նշանակել փորձ՝ մոլորութեան մէջ գցելու միջազգային հանրութիւնը, յատկապէս երբ այն տարիների գործընթաց է»:

* * *

ՍՏԵՓԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ՓՈԽՆԱԽԱՐԱՐ

Վարչապետ Տ. Սարգսեանի որոշումով Նոյեմբեր 6ին Սփիւռքի նախարարի տեղակալ նշանակուած է Ս. Պետրոսեան: Ծնած է 1951ին, աւարտած է Երեւանի համալսարանի բնագիտութեան ճիւղը. տոքթորայի աւարտաճառը ներկայացուցած է Ս. Պետերսբուրգի մէջ: 1977-2004 աշխատած է Երեւանի պետական համալսարանին մէջ, նախ որպէս դիտաշխատող, ապա որպէս դասախօս: Ներկայիս անօրէնն է սլաւոնական համալսարանի ֆիզիքաթէքնիք բաժնին: Գիտէ ռուսերէն եւ անգլերէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՊԱ՞ ԵԹԷ ՀԱՑԵՐԸ, ՑՈՑՆԵՐԸ ՄՆԱՑԱԾ ԸԼԼԱՑԻՆ...

Թուրքիոյ պաշտպանութեան նախարարը Վ. Կէօնիւլ Ազթաթիւրքի մահուան 70ամեակին առթիւ ճառ մը խօսած ու հարց տուած է թէ այսօր եթէ Եդէսականի շրջանին մէջ Ցոյները եւ Թուրքիոյ զանազան վայրերուն մէջ Հայերը չարունակէին գոյութիւն ունենալ, Թուրքիա կրնա՞ր նոյն ազգ-պետութիւնը ըլլալ:

Թուրք նախարարը Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնումի ամէնէն կարեւոր երկու ազդակները համարած է ազգի կառուցումը եւ տնտեսականը: Ազթաթիւրքի վաստակին մէջ յաճախ մոռցուած մարզ որակած է Ցոյներու վտարումը եւ անոնց Թուրք ազգաբնակներով փոխարինումը, զոր կոչած է «փոխանակութիւն»:

Վ. Կէօնիւլի եզրակացութիւնը այն եղած է որ Թուրքիոյ «իսկապէս ժամանակակից, քաղաքակիրթ եւ լուսամիտ մարդոց երկիրը դառնալուն մէջ մեծ կարեւորութիւն ունեցած են հանրապետութեան սկիզբի շրջանի սկզբունքները»: Այլ խօսքով՝ Հայերու եւ Ցոյներու մաքրագործումը որուն չնորհիւ կարելի եղած է ազգ-պետութիւնը:

Վ. Կէօնիւլ Պրիւսէլէն, ուր լրած է վերոնշեալ յայտարարութիւնը, Պոլիս վերադարձին ըսած է թէ իր խօսքերը սխալ հասկցուած են: Զբմեղանքի ապիկար ջանքերէ ետք, ըսած է թէ իր խօսքերը 80 տարի առաջուան կը վերաբերէին, մինչդեռ ցաւով նշմարած է թէ լրատուները անոնց անդրադարձած են այնպէս մը թէ ներկայի փոքրամասնութիւններուն առընչուած ըլլային: «Փոքրամասնութիւնները մեր հարստութիւնն են» ըսած է ան, աւելցնելով. «Թուրքիոյ մէջ կ'ապրին, քանի որ ատոր իրաւունքին տէր են»:

Հայերու եւ Ցոյներու դէմ կատարուած ցեղային մաքրագործումը առանց այլեւայլի գովաբանող նախարարին խօսքերը «սխալ հասկցող»ներու շարքին են Թուրք քաղաքական դէմքեր, մտաւորականներ, որոնք հակազդած են եղոյթներով, յօդուածներով:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ԲՈՂՈՔԸ

Երուսաղէմի Սուրբ Ցարութեան տաճարին մէջ Նոյեմբեր 9ին յոյն կրօնաւորներու կողմէ հայկական իրաւունքներու ոտնահարման միջադէպին առթիւ Հայոց պատրիարքարանը Նոյեմբեր 10ին հաղորդագրութիւն մը հրատարակած է: Հոն անդրադառնալով կատարուածին, պատրիարքութիւնը կը չեշտէ թէ սրբազան վայրերու մէջ հայկական իրաւունքները 1829ի հրովարտակով հաստատուած են եւ հոն ըսուած է թէ այդ իրաւունքներուն ուղղուած ոչ մէկ միջամտութիւն արտօնելի է:

Նոյն հաղորդագրութեամբ բողոք կ'արտայայտուի յոյն վանականներու կողմէ դարաւոր այդ իրաւունքներուն ոտնահարման փաստին դէմ:

ՁՈՒԻՑԵՐԻՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՆԲԵՐԻ ԴԵՐՈՎ

Զուիցերիոյ նախագահը Փ. Շուլթհէնի Անգարա այցը երկու երկիրներուն միջեւ ամէն տարակարծութիւն հարթելու, բարեկամական ջերմ արտայայտութիւններ փոխանակելու առիթ մը եղած է: Հիւր նախագահը չեչտած է Թուրքիոյ կայունացնող ազդակի կարեւոր դերը Միջին Արեւելքի ու Կովկասի մէջ: Խոստացած է խստացնել իր երկրին մէջ քրտական կազմակերպութեան (ՓՔՔ) հրահոդութիւնը եւ արգիլել անոր կազմակերպած հանգանակութիւնները:

Զուիցերիոյ հետ «եղբայրական, խոր եւ պատմական» յարաբերութիւնները ընդգծուած են նախագահ Ա. Կիւլի կողմէ, որ գոհունակութեամբ ողջունած է իր հիւրին յայտարարութիւնը թէ Հայկական ցեղասպանութեան նիւթը պէտք է ձգել պատմաբաններուն եւ չվերածել քաղաքական գործօնի: Շուլթհէն եւս կրկնած է Թրքական տեսակէտը թէ հայ եւ թուրք պատմաբաններ հարկ է միասնաբար քննութեան առնեն ապրուած անցեալը ու գիտական մակնաբանութիւն տան անոր: Ինչ կը վերաբերի իր երկրին այն օրէնքին որ կը պատժէ ժխտումը, Զուիցերիոյ նախագահը ըսած է թէ ան քննապաշտական հոսանքին զգալի դառնալուն դէմ հրապարակուած է եւ առընչուած՝ Հրեաներու Ողջակէզին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(11 novembre)

ԸՍՏ ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

ՍԱՐԳՈՋԻ ԿՈՎԿԱՍ Կ'ԵՐԹԱՑ 2009Ի՛Ն

Փարիզ իր այցելութեան առեն, նախագահ Սարգսեան հարցազրոյց մըն ալ տըւած է Ֆիկարոյին, ուր կ'ըսէ թէ դրական կը գտնէ այն հռչակագիրը, զոր ստորագրած է Մոսկուա, Ազրբեջանի նախագահին հետ: Կը կրկնէ ինչ որ ըսած էր նաեւ Մոնտի աշխատակցին, չեչտելով թէ Ղարաբաղի հարցը միայն բանակցութեամբ կրնայ լուծուիլ: Սարքոզիի միջամտութեան ալ կը հաւատայ, յայտնելով թէ ան խոստացած է Կովկաս երթալ 2009ի առաջին վեցամսեայի ընթացքին:

Ինչ կը վերաբերի Կիւլի Երեւան այցելութեան, զայն նշանակալից կը նկատէ, ապահովելով որ յարաբերութիւնները բնականոն ընթացք ստանան: Ցեղասպանութեան ճանաչումը նախապայման չի նկատեր եւ կ'ակնկալէ որ Թուրքերն ալ նախապայմաններով չներկայանան:

ԱԲԽԱԶԻԱ

ԱԲԽԱԶԻՈՑ ՀԱՅԵՐԸ

Աբխազիոյ քաղաքացիներուն մօտ 120 հազար անձնագիր տրուած է, քառորդը ստացած են Հայերը: 58.282 Աբխազի, 14.947 Ռուսի, 5.736 Վրացիի հետ աբխազական անձնագիր ունեցած են 26.587 Հայեր:

ԱՌՆԷՏԻ ՏԱՐՕՒԱՅ ՁՈՒԿՆ

«ՉԵՆ ԹՈՂՆՈՒՄ ՈՐ ՄԱՐԴԻԿ ԱՊՐԵՆ...»

Սեպտեմբերի կէսերին Յաչիկ Թէօլէօլեանին ուղարկած պատասխան նամակիս մէջ գրել էի. «Ձիչել ես կարլէն Դալլաքեանին: Ես իմ "Առնէտի տարուայ ձուկն" վարքագրութեան մէջ մի գրուագ ունեմ պատրաստ, որտեղ խօսք կայ նաեւ նրա մասին: Մօտ ժամանակներս կ'ուղարկեմ...»:

Բայց մինչեւ այդ կտորը Յաչիկին ուղարկելս, ստացայ Կարլէն Դալլաքեանի մահուան գոյժը:

Ուստի որոշեցի ուղարկելու փոխարէն հրապարակել եւ այս հրապարակումը նուիրել

ԿԱՐԼԷՆ ԴԱԼԼԱՔԵԱՆԻ յիշատակին:

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Այդ աշխատութիւնը ուշադրութիւնս գրաւեց առաջաբանի մէջ տեղ գտած այն նախազգուշացումով, թէ հեղինակը կատարել է կրկնակի աշխատանք՝ գրաբար բնագիրը նախ «թարգմանելով» ժամանակակից հայերէնի եւ ապա ժամանակակից հայերէնից թարգմանելով ռուսերէնի: Տարօրինակ նախազգուշացում էր որն աւելի չուտ փորձում էր աւելի ծանրակշիռ դարձնել «գիտական աշխատասիրութիւնը»: Կասկածելի էր համալսարանական գիտնականի կատարած այս կրկնակի թարգմանութիւնը, քանի որ լեզուն տիրապետելու պարագային անհեթեթութիւն է նախ թարգմանել միջնակարգ լեզուի եւ ապա՝ ներկայացուած բնագրի: Այս ճամարտակութիւնը անմիջապէս մատնում էր, թէ «Տարօնի պատմութիւնը եւ Դ.-է. գարերի հայ գրականութիւնը»(1) գրքի հեղինակ Ղազար (Լազար) Այվազեանը գրաբարին չի տիրապետում: Եւ քանի որ այն վերաբերում էր Դ.-է. գարերի հայ գրականութեանը, սկսեցի աւելի ուշադիր թերթել: Եւ իրար յետեւից հանդիպեցի նորանոր անհեթեթութիւններին, որոնք սփռուած էին աւելի քան 400 էջանոց այդ հրատարակութեան մէջ: Ընդ որում աշխատութիւնը տպագրութեան էին յանձնարարել հինգ ակադեմիկոսներ եւ դոկտորներ: Եւ բոլորն էլ համարւում էին անվերապահ հեղինակութիւններ:

Գիրքը մի կողմ դրեցի եւ մի քանի օր չարունակ փորձում էի ճզմել իմ ներսը յայտնուած հերթական ցեցը: Ինքս ինձ ներշնչում էի որ պատմագիտական այդ արօտավայրը իմ տեղը չէ եւ բնաւ պէտք չէ խառնուել ո՛չ Զենոբ Գլակի եւ ոչ էլ նրա պատմութեան, առաւել եւս հայ գրականութիւնը սկզբնաւորութեան անցած-գնացած ժամանակներին: Ի վերջոյ, համոզում էի ինքս ինձ, մատնադէտներ կան, ովքեր վաղ թէ ուշ անպայման կ'անդրադառնան հեղինակի վրիպումներին:

Բայց «Դուին» քաղաքի անուան սեռական հոլովը «Դուինայ» կազմելով եւ «Դուինայ դաշտ»ի մասին ծանօթագրելիս՝ հեղինակը ընթերցողին համոզում էր, թէ խօսքը վերաբերում է Արեւելեան Եւրոպայով հոսող Դանուբ (Danube-ֆր. եւ անգլ., Dunay-ռուս.) գետին եւ նրան յարող դաշտին: Այլ կերպ ասած՝ Դուին քաղաքը զարձել էր գետ եւ յայտնուել ինչ որ մի չատ հեռաւոր տեղ...

Հակառակի պէս էլ այդ օրերին հրաւիրուած էր հերթական մի ժողով: Գրողների միութեան երկրորդ յարկի կլոր սրահի մէջ արդէն հաւաքուել էին ժողովականները, արդէն ընտրել էին ժողովը ղեկավարող նախագահին եւ արդէն ղեկուցողը ներկայացնում էր կոմկուսակցութեան կենտկոմի հերթական որոշումը սովետական գրականութիւնը էլ աւելի զարգացնելու եւ սովետական «հայրենիքի» նորանոր յաջողութիւնները քարոզելով՝ նոր մարդ ստեղծելու գործը չուտափոյթ աւարտելու գործը: Ժողովին մասնակցում էր կուսկենտկոմի ներկայացուցիչը եւ երազում էր թէ յանկարծ ինչ որ պատմութիւն չկանչեն այդ գրողները: Ի դէպ յայտնի էին պատմութիւններ սարքողները: Յայտնի էին իրենց հետաքրքրութիւնների չրջանակներով: Այդ չրջանակները պայթուցիկ էին կամ հակառակը թմրեցնող, ունէին գրական հետաքրքրութիւն կամ հակառակը՝ կենցաղային, ունէին ազնիւ դրդապատճառներ կամ հակառակը՝ անազնուութեան պաչտօնական դրսեւորումներ:

Ժողովի նախագահին նչանացի հասկացրեցի որ մէկ րոպէով դուրս եմ ուզում գնալ եւ նրա լուռ համաձայնութիւնն ստանալով՝ չտապեցի երրորդ յարկ՝ իմ աշխատասենեակն ու չարաբաստիկ գիրքը ձեռքիս՝ վերադարձայ:

Տխուր զեկուցումից յետոյ սկսուեցին մտքերի փոխանակութիւնները: Յաւուր պատչաճի ելոյթներ էին եւ կուսակցականի իրենց հաւատարմութիւնն յարմար առիթով եւս մէկ անգամ դրսեւորող զրոյցներ ելոյթներ ունեցան: Այդ ելոյթները նոյնքան տխուր էին: Երբ ժողովի նախագահը ձայնը տուեց նախավերջին հռետորին, ես նչանների հասկացրեցի, թէ խօսք եմ ուզում առնել: Ժողովի նախագահը նայեց ձեռքի ժամացոյցին: Բայց ես պնդեցի՝ հասկացնելով, թէ կարճ եմ խօսելու:

Քիչ յետոյ, իբրեւ վերջին խօսող, մօտեցայ ամպիոնին: Եւ, իսկապէս երկար չխօսեցի: Ցիչեցրի մեր հանդիպումը Հայաստանի կուսակցապետի հետ, յիչեցրի մի քանի հոգու անհանգստութիւնը որ այդ օրը արտայայտեցին պաղբեկեանցի գիտնականների պատմութեան զեղծարարութիւնների մասին: Եւ խօսքս աւարտեցի, ասելով, թէ բանն արդէն այնտեղ է հասել որ հիմա էլ Հայաստանի մէջ են սկսել պատմութեան հետ ճամարտակել եւ այն էլ առանց հայերէն խօսելու եւ մտածելու կարողութեան: Ընթերցեցի նաեւ մի քանի արտառոց պարբերութիւններ որոնք փոքր-ինչ զարճացրեցին յոգնած ժողովականներին: Եւ այսքան միայն: Իմ այն ներքին համոզմունքը, թէ նիւթը չարունակողներ կը լինեն՝ որեւէ հիմք չունէր: Փուչարկեցին ժողովի բանաձեւը՝ ստեղծագործական նորանոր յաջողութիւններով հայրենիքի փառքը աւելացնելու եւ սովետական մարդ ստեղծելու գործնական առաջարկութիւններով, նաեւ, անչուչա, նչելով մի չարք թերութիւններ, որպիսիք երեւացել են սովետահայ գրականութեան մէջ: Թէ ինչ թերութիւններ էին եւ ովքեր էին այդ թերացումների հեղինակները՝ բնական է, ոչ նչուեց եւ ոչ էլ յատակեցուեց: Եւ ճիշդն այդ էր:

Ժողովականները ցրուեցին եւ ես յուսախաբ քայլեցի դէպի իմ աշխատասենեակ: Հազիւ էի ներս մտել ու նստել՝ գլուխս ձեռքերիս մէջ առած, փորձելով հասկանալ, թէ որքան երկար պէտք է տեւի այս ծանրացած ու գաղջ մթնոլորտը թէ՛ գրական չրջանակի եւ թէ՛, առաւել եւս, հասարակութեան մէջ, երբ դուռն զգուչօրէն բացուեց: Գլուխս բարձրացրեցի: Բագրատն էր: Ներս եկաւ ժպտալով, եւ նրա այդ ժպիտը աւելի յուսահատեցրեց ինձ: «Դեռ ժպտո՞ւմ ես»,- չարացած ասացի ես: «Չա՛,- ասաց նա:- Լաւ ելոյթ էր»: Հաստատ ձեռք ես առնում, ասացի. քանի՞ կոպեկ արժէ այդ լաւ ելոյթը. բթամիտներին անհնար է որեւէ բան հասկացնել: Յատկապէս որ այդ բթամիտները սոսկալի հայրենասէրներ են»: «Ամսագիրը ձեռքիդ է, - ասաց Բագրատը:- Գրի՛ր...» «Հիմա նստեմ Զենոբ Գլա՞կ ուսումնասիրեմ», - հոգոց հանեցի ես: «Իսկ եթէ գրող լինի՝ կը տպե՞ս»,- հարցրեց Բագրատը: «Որտեղի՞ց գտնեմ այդ գրողին»,- զայրացայ ես: «Մի՛ յուզուիր,- խորհուրդ տուեց Բագրատը,- ինձ տուն կը հասցնե՞ս»:

Արդէն ուչ երեկոյ էր: Շէնքի մէջ գիշերապահից բացի մէկ էլ վրորդն էր: Ինքնաչարժի մէջ լուռ էինք: Ընդհանրապէս խուսափում էի վարորդի ներկայութեան դրծից ու անցուդարձից խօսել: Այդ իմաստով իմ վարորդը միւս վարորդների չրջանակում միայն լողի դերի մէջ էր լինում: Եւ ոչ էլ նորութիւններ ասելու առաւելութիւնն ունէր... «Վաղը կ'անցնեմ»,- հրաժեչտ տալու փոխարէն խոստացաւ Բագրատը:

... Յաջորդ օրը սկսուեց սովորական հոգսերով եւ երբ քարտուղարուհին ներքին հեռախօսով լուր տուեց, թէ Բագրատ Ուլուբաբեանն է եկել, նոր միայն յիչեցի որ նա ասել էր թէ կ'անցնի եւ ուրախացայ որ հէնց այնպէս, միջանկեալ խօսք չի եղել նրա ասածը:

«Սա քեզ»,- ասաց Բագրատը իմ դիմաց դնելով մեքենագիր թղթերի մի հաստ տրցակ: Վերնագիրը՝ «"Տարօնի պատմութեան" նոր մեկնաբանութեան առիթով»- կարդացի ես:

«Գրել եմ,- ասաց Բագրատը -, բայց ամէն տեղ մերժեցին... Նոր բան են սովորել՝ չունը հաչի՝ քամին տանի»:

«Չեն սովորել... Վախեցած են»:

«Կը տպե՞ս»,- հարցրեց Բագրատը:

«Եթէ երեկ ասէիր որ յօդուած ես բերելու՝ գիչերն աւելի լաւ կը քնէի,- խոստովանեցի ես:- Ի՞նչ ամօթաստուած մարդիկ են»:

«Ծաւալը չատ մեծ է»,- զգուչացրեց Բագրատը: Այսինքն՝ մըտքովդ թող չանցնի, թէ կը կրճատեմ:

«Երկու ամսաթերթի մէջ կը տեղաւորեմ... Շարունակաբար»:

«Չի լինի... Կը խանգարեն...»:

Ես տարակուսեցի: Ինչպէ՞ս կը խանգարեն...

«Առաջին կտորը տպուելուց յետոյ չարունակութիւնը կ'արգելեն»:

«Ուրեմն, կը տպենք ամբողջովին»:

«Մեծ չի՞...»,- այնուամենայնիւ յիչեցրեց Բագրատը:

«Պէտք է Թարգմանութեան տալ»,- ես տենդօրէն մտածում էի, թէ ո՞ւմ կարելի է յանձնարարել Թարգմանութիւնը:

«Ես այդ գործը ինքս կը կազմակերպեմ... Պէտք չէ որ ժամանակից առաջ յայտնի լինի»,- ասաց Բագրատը:

«Արագ կազմակերպիր»:

... Հաւանաբար այդ գործն էլ էր արդէն կազմակերպուած, քանի որ հազիւ մէկ չաբաթ անց Բագրատը բերեց յօդուածի Թարգմանութիւնը:

«Մի խոքդ չե՞ս փոխել,- հարցրեց նա:- Չէ... Մի՛ նեղանայ... եթէ տպես՝ մեծ գլխացաւանքի մէջ ես ընկնելու»:

«Շնորհաւորութիւն որ զգուչացրեցիր... Իմ մտքով բնաւ չէր անցնի...»:

«Լաւ... Իսկ ե՞րբ կ'ուղարկես տպարան»:

Ներքին հեռախօսով խնդրեցի որ գլխաւոր խմբագրի տեղակալը գայ եւ երբ նա ներս մտաւ, յօդուածը տուեցի, ասելով որ անմիջապէս աչքի անցկացնի եւ ուղարկի տպարան՝ չարելու:

«Պինդ կաց»,- մաղթեց Բագրատը դնալու առաջ:

«Դու էլ»,- ասացի ես:

Յօդուածի առանձնատիպերը սըրբագրելիս հնարաւոր էր նաեւ տեղեկութեան հոսք, ինչը բնաւ նորութիւն չէր ընդհանրապէս մամուլի համար: Հասարակական մարած կեանքի մէջ ամէն փոքր ի չատէ համարձակ քայլ արագօրէն դառնում էր բոլորի սեփականութիւնը: Այլ կերպ ասած, անհրաժեչտ էր ինչ որ մի արտակարգ նորութիւն հասարակութեանը աչխուժացնող, կեանքին որեւէ իմաստ հաղորդող բամբասանքի համար: Բարեբախտաբար, որեւէ տեղեկութիւն դուրս չսպրդեց:

(Շար. 1)

(1) Տես՝ Լ. Այվազեան, «Տարօնի պատմութիւնը եւ Դ.-է. գարերի հայ գրականութիւնը», Երեւանի համալսարանի հրատ., 1976, ռուսերէն:

ԿԱՄ ՍԿՍԵԼ ԶՐՈՅԻՑ, ԿԱՄ ԷԼ ՊԱՏԻՑ ԻՋԵՑՆԵԼ ՀՐԱՑԱՆԸ

ԿԻՄ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

Որ ռազմական ծախսերի զերազանցութիւն ունենալով, բայց չվայելելով որեւէ մեծ երկրի հովանաւորութիւնը, Ադրբեջանը չի համարձակուի պատերազմական գործողութիւնները վերսկսել, թերեւս փաստուեց Մեյենդորֆեան հանդիպման տարազրումով: Ադրբեջանցի եւ հայ վերլուծաբանները փորձում են հանդիպումը գնահատել իրենց չահերի չրջանակում: Մինչ վեռ առկախ է մնում գլխաւոր հարցը՝ ի՞նչ է չահում Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը եռակողմ տարազրուած պայմանագրից: Ի վերջոյ, պատերազմ լինի, թէ առաւել աչխուժացած խաղաղարար առաքելութիւն, արդիւնքներն իր մաչկի վրայ կրողը հէնց առաջինը Ղարաբաղն է լինելու:

Մոսկովեան հանդիպումից մէկ օր առաջ ԼՂՀ արտգործնախարար Գէորգի Պետրոսեանը բացառիկ հարցազրոյց տալով Արցախի հանրային հեռուստատեսութեանը, այն դիտարկումն է արել, թէ հիմնայէանգելու դէպքում հրամայական չէանգելու դէպքում հրամայական է դառնալու Ալիեւ կրասերի խօսքը, թէ պէտք է ամէն ինչ սկսել մաքուր էջից: Այսինքն, եթէ ճիշդ ենք հասկանում ԼՂՀ արտաքին քաղաքական գերատեսչութեան ղեկավարի յայտարարութեան էութիւնը, Ղարաբաղի անկախութիւնն Ադրբեջանի կողմից չճանաչուելու

դէպքում իրավիճակն առնուազն յանդեցնելու է նախնական բոլոր պայմանաւորուածութիւնների անվաւերութեանը: Սա ասուել է հայ-ռուս-ադրբեջանական բարձրամակարդակ հանդիպման նախօրեակին, որից ընդամէնը մի քանի օր առաջ Ղարաբաղի պաշտպանութեան բանակը յարձակողական բնոյթի յայտնի զօրավարժութիւններ է անցկացրել իշխանական ընտրանիի ներկայութեամբ:

Վերջին ամիսներին Մինսկի խմբի համանախագահների այն մշուշոտ հաւաստիացումները, թէ մի որոշակի փուլում Ղարաբաղը կարող է միանալ բանակցութիւններին, հրապարակի ընդունմամբ կարծես թէ քաղաքական անհրաժեշտութիւնից դուրս են համարւում: Իրո՞ք կարհամարհութիւնը խաղաղ ճանապարհով լուծելու՝ նախագահների մակարդակով պատրաստակամութիւնը վերահաստատելու անհրաժեշտութիւն. պատասխանը կարող ենք փնտռել մի շարք ենթադրութիւնների դաշտում: Վստահաբար կարող ենք չեզոքել մի բան՝ վրաց-օսական պատերազմից յետոյ քաղաքական լուծումների օրակարգը փոխուել է, անշուշտ, ոչ պատերազմի օգտին: Բայց եթէ Ռուսաստանի նոյեմբերեկուսեան նախաձեռնութիւնն այս համատեքստում է արժեւորում, ապա ինչո՞ւ Հարաւային Օսիայի ու Աբխազիայի օրինակով ԼՂՀ-ն եւս չի դիտարկւում որպէս առաքելեակտ, որը իրական համարտութեան առանցքն է:

Մի ուշագրաւ հանգամանք էլ՝ քաղաքական բառապաշարում «ղարաբաղեան հակամարտութիւն» ձեւակերպումը զարձել է «Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութիւն»: Սա արդէն ձեւաբանական որակում չէ, յատկապէս որ քաղաքական եզրաբանութեան մէջ ամէն բառ ունի առոյգ նշանակութիւն: Նախընթաց ձեւակերպումներում փորձալ առումը ընդհանրական էր, իսկ ներկայ դէպքում կարծես թէ Լեռնային Ղարաբաղը ընկալւում է իբրեւ աշխարհագրական տարածք, որի ճակատագրի շուրջը, միջնորդների մասնակցութեամբ, պէտք է պայմանաւորուեն երկու յետխորհրդային հանրապետութիւնները՝ ի դէմս Հայաստանի ու Ադրբեջանի:

Դարձեալ յղում անենք ԼՂՀ արտգործնախարարի վերոյիշեալ հարցազրոյցին: Գէորգի Պետրոսեանը մասնաւորապէս ասել է, որ եթէ որոշւում է մի ժողովրդի ճակատագիրը, ապա դա չպիտի նոյնացնել «հարանացուի համաձայնութիւնն անտեսելուն»: Այդ տեսակէտից, ըստ ԱԳՆ ղեկավարի, Ղարաբաղը փեսացու է, եւ առանց նրա հետ հաշուի նստելու անհնար է լինելու որեւէ որոշում կայացնել: Գէորգի Պետրոսեանը նաեւ յաւելել է, որ անբարոյ կը լինէր ժամանակը յետ տալ, քանի որ Ադրբեջանի հետ համարտութեան ընթացքում մենք ե՛ւ ցեղասպանութիւն ենք ապրել, ե՛ւ կարողացել ենք լուծել ինքնապաշտպանութեան խնդիրը, դրանով իսկ լուծելով այսօր առկայ խաղաղութեան խնդիրը:

Անկախ բոլոր եզրայանգումներից, անհամոզիչ է մնում միայն միջնորդութիւններով համընդունելի լուծում գտնելու հաւանականութիւնը, յատկապէս որ Ադրբեջանի նախագահը բացէիբաց յայտարարել է, թէ 20 կամ 50 տարի յետոյ էլ իր երկիրը չի ճանաչի Ղարաբաղի անկախութիւնը: Վերջինս նոյնիսկ չի նշում × ժամանակ անց նոր հանրաքուէ անցկացնելու մասին, հաւանաբար քաջ հասկանալով դրա սնանկութիւնը: Եւ իսկապէս, եթէ անգամ նման պայմանաւորուածութիւն ձեռք բերուի, ապա օրինակելի ո՞ր ընտրական օրէնսդրքով է իրականացուելու հանրաքուէն: Մասնաւորապէս, հարկ կը լինի նախ պարզաբանում-ներ տալ, թէ ո՞ւմ եւ ինչպիսի՞ երաշխիքներով է տեղի ունենալու Հայերի ու Ադրբեջանցիների համատեղ բնակեցումը Ղարաբաղում, ո՞ր երկրի քաղաքացիներն են լինելու նրանք, ի՞նչ գրանցում են ունենալու, որտե՞ղ են տեղակայուելու ադրբեջանցիների ընտրատեղամասերը եւ այլն: Հանրաքուէի կամ փլեպիսիտի գաղափարը նոյնքան սնանկ է, ինչքան սնանկ է թշնամարար տրամադրուած երկու հանրութիւններին մէկ սերնդի կեանքում հաշտեցնելու հիմնաւորումը: Պատերազմի աչքերը ցաւի խորքից են նայում, եւ դժուար է դրանց վրայից սրբել չէզորացող արտասուքները:

Ադրբեջանի հետ համակեցութեան անհնարինութեան պայմաններում, որում թերեւս համոզուել են նաեւ միջնորդները, միակ ճեւը Լեռնային Ղարաբաղը Հայաստանին յանձնե՞լն է մնում: Այս տարբերակի դէպքում էլ նոյնիսկ ԼՂՀ-ի վերաբերմունքը կարեւոր է դառնում, իսկ եթէ հաշուի առնենք, որ Ադրբեջանը հազիւ թէ համաձայնի դրան, ապա ստիպուած ենք կամ իսկապէս ամէն ինչ սկսել զրոյից, կամ էլ պատից իջեցնել հրացանը:

Մեյենդորֆեան հռչակագիրն այս տեսանկիւնից կարելի է համարել հակամարտութեան սառեցման նոր ցուցած փուլ, որից ով ով՝ բայց Ռուսաստանը չահում է տարածաշրջանում իր դերակատարութեան ամրապնդումով: Աւելի յաւակնութիւններն առայժմ չեն կարող բանաձեւուել, որովհետեւ պարզ չէ դեռ, թէ նախագահական ընտրութիւններից յետոյ ինչպիսի Ամերիկա է յայտնաբերուելու ովկիանոսից այն կողմ:

Ղարաբաղեան հակամարտութեան

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Ս. Յակոբ ազգային վարժարանի Բաստրմաճեան երկրորդականի Զեռարուեստի աշակերտական ցուցահանդէսի պաշտօնական բացումը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 16ին, Կալըրի Նորմանտիի Մոնէ գրադարանին մէջ: Ցուցահանդէսը ընդգրկած է երկու թեմաներ՝ դիմակներ եւ թռուցիկներ: Նախնական արուեստներու խորհրդական պրպտումներու հետեւանքով Երկրորդական Բ.ի աշակերտները կրցած են բնորոշել զանազան առարկայական բաղկացուցիչները անցեալի մեծ քաղաքակրթութեանց ընդմէջէն: Երկրորդական Գ. աշակերտները երկար հետազօտութիւններէ ետք թռուցիկներու աշխարհէն ներս կրցած են ստեղծագործել գունաւոր հարուստ եւ հետաքրքրական ձեւերով թռուցիկներ: Զեռարուեստի դասատու տիկին Օտէ չնորհակալութիւն յայտնած է գրատուն Մոնէի, որ առիթ ընծայած էր ներկայացնելու այդ գործերը: Ինչպէս առած են նաեւ գրատուն Մոնէի կողմէ տիկին Անն Փասքալ եւ տիկին Պրիժիթ Մօրօ, ինչպէս նաեւ վարժարանի սնօրէն Յակոբ Պուլկարեան:

* * *

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ս. Վարդան մայր տաճարի օծման 40ամեակը նշուած է հանդիսաւոր պատարագով Հոկտեմբեր 12ին: Պատարագած է Թեմին առաջնորդը Խաժակ արք. Պարսամեան: Ցաւարտ պատարագի 600 հանդիսականները ներկայ եղած են ճաշկին, որ տեղի ունեցած է առաջնորդարանի Հայկ եւ Ալիս Գաւուքճեան սրահին մէջ: ԱՄՆ-ու եւ Հայաստանի փառերգներու ընկերդութենէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է Ս. Վարդան մայր տաճարի լուսարարապետ՝ Մարտիրոս Քհնյ. Զեւեան: Իր սրտի խօսքը արտասանած է ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի մնայուն եւ լիազօր դեսպան Արմէն Մարտիրոսեան, յիշեցնելով որ Առաջնորդարանին մէջ է, որ առաջին անգամ հաստատուած է Հայաստանի Հանրապետութեան ՄԱԿի մօտ դեսպանատունը: Ցուցադրուած է Մայր Աթոռ Էջմիածնի մէջ կատարուած միւռոնօրհնէքի արարողութեան ժապաւէնը: Գեղարւեստական կարճ բաժինէ մը ետք, առաջնորդ Խաժակ արք. Պարսամեան չնորհակալութիւն յայտնելէ ետք լուսարարապետին եւ կարգադիր յանձնախումբին, անդրադարձած է քառասուն տարիներու հոգեւոր, կրթական, մշակութային եւ ընկերային գործունէութեանց:

բերակի դէպքում էլ նոյնիսկ ԼՂՀ-ի վերաբերմունքը կարեւոր է դառնում, իսկ եթէ հաշուի առնենք, որ Ադրբեջանը հազիւ թէ համաձայնի դրան, ապա ստիպուած ենք կամ իսկապէս ամէն ինչ սկսել զրոյից, կամ էլ պատից իջեցնել հրացանը:

Մեյենդորֆեան հռչակագիրն այս տեսանկիւնից կարելի է համարել հակամարտութեան սառեցման նոր ցուցած փուլ, որից ով ով՝ բայց Ռուսաստանը չահում է տարածաշրջանում իր դերակատարութեան ամրապնդումով: Աւելի յաւակնութիւններն առայժմ չեն կարող բանաձեւուել, որովհետեւ պարզ չէ դեռ, թէ նախագահական ընտրութիւններից յետոյ ինչպիսի Ամերիկա է յայտնաբերուելու ովկիանոսից այն կողմ:

Ղարաբաղեան հակամարտութեան լուծմամբ յետխորհրդային տարածքում չեն աւարտուի հիմնախնդիրները: Դրանք տարբեր դրսեւորումներով կ'արտայայտուեն այնտեղ, որտեղ Ռուսաստանի չահերն ակնբախ են: Հիւսիսային մեր մեծ հարեւանը ընդգրկուն հայեացքով է նայում փոքր տէրութիւններէ ձգտումներին, յուշելով իր հետ համաքայլ ընթանալու ողջամտութիւնը:

Ի՞նչ է լինելու եռակողմ պայմանագրի ստորագրումից յետոյ: Թերեւս ոչ աւելին, քան բանակցութիւնների խաղաղ չարունակումը, քանզի այլընտրանքը կը լինի ամէն ինչ մաքուր էջից սկսելը, կամ էլ հրացանը պատից իջեցնելը:

«Ազգ» – Ստեփանակերտ

Կ. Գ.

ԱՒԵՐԱԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՁԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Եաեւ զարճանք ու միջոց մը թափառեցանք թթենիներու պարտէզի մը մէջ... «Արդեօք կարելի՞ է, կարելի՞ է...» կը խորհէի մեքենաբար, երբ խելագարուած այրիի մը կցկտուր մէկ երգը սթափեցուց զիս. տղաքը ա՛լ աւելի կը մօտիկնային մեզի, ցոյց կու տային չատ մը ուրիշներու ուշադրութենէ վրիպած կէտեր, կը չահագրգռուէին մեր խորհրդածութիւններով, մեր ցաւի և ըմբռոստութեան աղաղակներով: Մեր առաջքէն գացողները կը վերադառնային մարդկային ածխացած ոսկորներով եւ կը պատահէր երբեմն որ պտնուած կերպասի կտորէ մը կամ որեւէ առարկայէ մը ճանչնային իրենց ծնողքներուն կմախքները...:

Արահետներէն անդին, որոնք ծածկըւած էին գետնին վրայէն սողոսկող եւ մագլցող բոյսերու առատութեան մը ներքեւ, գտանք քանդուած օճախներ... փսխաթի խանձած կտոր մը հրաչքով մնացեր էր: Ջափահաս աղջիկ մը մօտեցաւ կեցաւ դիմացը ու յետոյ մեզի դառնալով ըսաւ.

– Հայրս հոս կը նստէր...

Իր թուխ եւ համակրելի դէմքին վրայ արցունքները չէին թափեր ու ուրիշ բան ալ արտասանելու անկարող էր: Երբ իր մեռելի պէս ճերմակ շրթունքը չարժեց խօսելու, կարծեցինք թէ իր վիշտն ու դանդաղը պիտի յայտնէր, բայց անիկա ցաւագին խելայեղ նայուածքը մեր աչքերուն յառելով կրկնեց պարզապէս.

– Հայրս հոս կը նստէ՛ր...

Հետզհետէ մեր սրտին անձկութիւնը այնպիսի սաստկութեան մը կը հասնէր որ ֆիզիքական ցաւ կը պատճառէր: Անորոշ մթմունջ մը կը պտուտքէր այրինէրու չրթունքներուն վրայ. կ'երգէի՞ն թէ կ'աղօթէին... իրենց ցաւին չիմարեցուցիչ արբեցութիւնը կը պատէր նաեւ մեր ղլուխները. աչխարհիս վրայ ո՛չ մէկ տեղ դոյութիւն ունեցած է այսպիսի զըժբախտութիւն: Մայրեր քանի մը անգամ սգաւոր էին, այրիները չէին գիտեր թէ իրենց ամուսնի՞ն, հօ՞րը թէ եղբօրը վըրայ լան. եւ իւրաքանչիւրին քաղմապատիկ վիշտը ա՛լ աւելի կ'ընդլայնուէր հաւաքական զժբախտութեան մէջ:

Երբեմն ալ քարացած ու անշարժացած իրենց ցաւին մէջ, անտարբեր կը թուէին. բայց յանկարծ ցաւագարի պէս աղաղակելով կը խօսէին ու կը խօսէին. լորձունքը կը վազէր թուլցած չրթունքներէ, արցունքները կը ժայթքէին ու զալարուած մատներով կուրծքերնին կը բզքտէին, մազերնին կը փետէին ու այսահարի պէս անդամներնին կը պրկէին մինչեւ որ անկենդան իրի մը պէս թաւագլոր իյնային իրենց տանը մոխիրներուն մէջ:

Շատ տեղ Հայերը փախած ըլլալով հրդեհուած տուներէն հրացանով զարնըւած էին...: Դէպքին յաջորդ օրերուն դիակները թաղած էին աւերակներուն քով, այնպէս որ իւրաքանչիւր մոխրացած տան կողքին կը գտնէինք մէկ կամ երկու հողակոյտեր: Ամէն անգամուն արկածեալներու խումբին մէջէն հերթական մայր մը կը վազէր դուրս, եւ յաճախ ճերմակ մազեր, բամպակի ծուէններու պէս, կը թռչկոտէին մեր շուրջը: Իրենց ցաւին կատաղութիւնը այնքան սաստիկ էր որ եղունգներով երեսներնին կը ճանկէին եւ արցունքին հետ արիւնի կաթիլներ կը վազէին այտերէ վար...: Ցետոյ ամբողջ մարմնով ծածկելով հողակոյտը՝ կու լային ու կ'երգէին...

Նազու էր զաւակս
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...
Մարքիճով զարկին զաւակս,
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...

Պահ մը կը կենային իրենց քով եւ ուրիշ այրիներ կամ սգաւոր մայրեր կը ջանային մխիթարել հողակոյտին վրայ լացող մայրը ու զայն հեռացնել իր զաւկին գերեզմանէն. բայց ասիկա անկարելի էր. իրենց ցաւէն արբեցած, աչխարհը մոռցած ու մեզի համար խուլ զարճած կը շարունակէին լալ: Ու երբ հարկադրուած կը մեկնէինք, իրենց աստիճանական հեռաւորութիւններէն այլ եւ այլ հողակոյտերէ կը լսէինք լացող ու ցաւագին երգը.

Նազու էր զաւակս
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...
Մարքիճով զարկին զաւակս,
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...

Պահ մը կը կենայինք իրենց քով եւ ուրիշ այրիներ կամ սգաւոր մայրեր կը ջանային մխիթարել հողակոյտին վրայ լացող մայրը ու զայն հեռացնել իր զաւկին գերեզմանէն. բայց ասիկա անկարելի էր. իրենց ցաւէն արբեցած, աչխարհը մոռցած ու մեզի համար խուլ զարճած կը շարունակէին լալ: Ու երբ հարկադրուած կը մեկնէինք, իրենց աստիճանական հեռաւորութիւններէն այլ եւ այլ հողակոյտերէ կը լսէինք լացող ու ցաւագին երգը.

Նազու էր զաւակս
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...
Մարքիճով զարկին զաւակս,
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...
Որդերու կեր եղար զաւակս,
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...
Եարալու գլուխդ սեւ հողին դրիր,
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...
Լոյս աչխարհը սեւ հողով ծածկեցիր
Քեզի,
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...

Մինչ հեռուներէն հետզհետէ աւելի մարմրելով կու գայ ուրիշ կիներու ձայնը.

Նազու էր զաւակս
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...
Մուրատդ չառիր աչխարհէս,
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...
Կարօտս չառած քեզ կորսնցուցի
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...

Բայց ահա բարձրացաւ ահաւոր աղաղակ մը. ապառաժներ կարծես կը ճաթէին... մարդկային կուրծքէ՞ կ'ելլէր այդ ողբը, թէ բնութիւնը իր տարերային զայրոյթը կը զոչէր. հաճի Սաւան էր իր տանը քով երեք կորիճ զաւակներու հողակոյտին վրայ...

Մարքիճով զարկին զաւակս,
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...
Որդերու կեր եղար զաւակս,
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...
Եարալու գլուխդ սեւ հողին դրիր,
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...
Լոյս աչխարհը սեւ հողով ծածկեցիր
Քեզի,
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...

Մինչ հեռուներէն հետզհետէ աւելի մարմրելով կու գայ ուրիշ կիներու ձայնը.

Նազու էր զաւակս
Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ...

Ասդին աւերակի պատի մը կոթնած նչմարեցինք դողդոջուն ծերունի մը որ արձաղանգի պէս կը պատասխաներ այս ամէն կողմէ եկող ողբագին երգերուն.

– Օ՛ֆ.... օ՛ֆ... օ՛ֆ...:

(Շար. 75)

Փուչուճեան, Պարտալեա, Տիքթճեան, Փափազեան, Կապենց, Ադամեան, Փաշայեանի, Մարտիրոսեան ընտանիքները յատով կը ծանուցանեն

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ-Ի

(Ծննեալ՝ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ)

մահը, որ պատահեցաւ Սեւրան, Նոյեմբեր 9ին, 78 տարեկանին

եւ

ՏԻԿԻՆ ՎԻՐՃԻՆ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ-Ի

(Ծննեալ՝ ՏԻՓՒՃԵԱՆ)

մահը, որ պատահեցաւ Օլնէ-սու-Պուա, Նոյեմբեր 10ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնները տեղի կ'ունենան Ուրբաթ, Նոյեմբեր 14, ժամը 14·30ին Արնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցին (ռէյ Սէն-Ժիւսթ) ուրկէ մարմինները կը փոխադրուին Լիվրի-Կարկանի հին գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարաններուն մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալներուն ընտանեկան պարագաներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ժան-Փիէր Խաչիկեան,
Պ. Կապրիէլ Խաչիկեան,
զաւակները
Խաչիկեան, Կիւֆոն, Փենիչոն, Սեմերճեան, Զարաճեան, ընտանիքները,
ազգականները ու խնամիները,
կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԽԱԶԻԿԵԱՆ-Ի

(Ծննեալ՝ ԶԱՐԱՃԵԱՆ)

յիշատակին, կիրակի, Նոյեմբեր 16ին, Փարիզի Ս. Ցովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին՝

15 rue Jean-Goujon, 75008 Paris

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մարի Ղազարեանին եւ զաւակներուն, Տիգրան Ղազարեանին եւ զաւակներուն, Ռոզէթ Ղազարեանին եւ իր զաւկին, Ալիս Ղազարեանին եւ զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրելւոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ աղգականին՝

ՂԱԶԱՐ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

մահուան առիթով:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱՍԱԿԻ

ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
«ՅԱՌԱՋ»ԻՆ ԿՂ ՆՈԵՒՐԵՆ

ԱՆԻԼՐ.– Զարուհի Պետիկեան եւ Զապէլ Շեխիկեան 500 եւրօ:

* * *

ՓԱՐԻԶ.– Հրանոյշ եւ Արաքսի Գազգեան 150 եւրօ:

* * *

ՊՈՒՐ-ԼԱ-ՌԻՆ.– Տէր եւ Տիկին Տիրան Թորոսեան 100 եւրօ:

* * *

ՎԻԼԳՐԻՆ.– Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ափրիկեան 40 եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Վաղամեռիկ Վաղինակ Շալճեանի կսկծալի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները, փոխան ծաղկեպսակի.–

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան.–

Տէր եւ Տիկին Խոի Շալճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան եւ զաւակները, Մարի Այվազեան, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի մասնաճիւղը 100ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան եւ զաւակները 80 եւրօ, Տանիէլ Խաչատուրեան 75 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Ցովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 50ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճարայեան, Տէր եւ Տիկին Կապրիէլ Տողրամաճեան 40ական եւրօ, Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան, Տէր եւ Տիկին Ֆերտի Կրասեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Թոքաթլեան, Տէր եւ Տիկին Խոմոն Խոզեան, Տիկին Ազնիւ Հոթոթեան, Տիկին Մարի Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Աբթէն, Տէր եւ Տիկին Ռոլան Վարդանեան, Տիկին Վարդուհի Պօյաճեան 30ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Հրանտ Ճանիկեան, Սահակ Տորոսեան 20ական եւրօ:

«Յառաջ»ի բարգաւաճման.–

Տէր եւ Տիկին Խոի Շալճեան, Տիկին Սոնիա Ցովսէփեան 100ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան 80 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Ցովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 50ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճարայեան 40 եւրօ, Տիկին Վարդուհի Պօյաճեան 30 եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Գաշանի «Հ. Իսահակեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ թաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, կիրակի, Նոյեմբեր 16ին, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Ապա ժամը 13էն սկսեալ հոգեճաշ, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17 rue Bleue — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
– 01· 46· 63· 48· 74
– 01· 69· 20· 65· 95:

□

ՊՈՒԼՎԱՐ OSSO

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օսոյի «Լէօ-լա Սասունի» մասնաճիւղին ԼՈԹՕ-ն տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 15ին, Պուլվ. Օսոյի Տընի Փափէն սրահին մէջ:

□

NOUVEAU SPECTACLE

La Croix Bleue des Arméniens
de France
fête son 80ème anniversaire
avec

NAVASART

Ensemble arménien

Le Samedi 22 novembre à 20h30
au Palais des congrès
Parc Chanot de MARSEILLE (8ème)

P.A.F. : 40 euros

Réservations :
06.09.86.06.57 / 06.84.60.94.95

Venez terminer la soirée
avec la troupe dans les salons
de HAMASKAINE
60 Bld Pinatel, 13012 Marseille

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Միջին Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱԼԱՅՈՎ

կը տօնեն մխիթեան 80ամեակը
կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէսթինի Թոպոկանի սրահներուն մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԱՒԱԶԱԶԵԼՈՒ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՊԱՐԵՐ

- *ՆԱՅԻՐԻ Պարախումբ ղեկավարութեամբ՝ Մարթէն Գէսպէեանի,*
- *ԼՈՒԻ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Ֆլամէնքօ),*
- *ՎԻԳԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ*

կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 17ին
Փարիզի 9րդ Թաղամասի
Քաղաքապետարանի
«Ռոսինի» սրահին մէջ
6 Տրուս փողոց

Տոմսերը ապահովել՝
– 06· 14· 74· 92· 97
– 01· 45· 93· 00· 25

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆԱԿԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Կիրակի, Նոյեմբեր 16
Իսիի Սուրբ Մարիամ-Աստուածածին եկեղեցւոյ **ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆՆ Է,**
Ընծայուելու Սուրբ Աստուածածնի
ի Տաճարը
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Այս ուրախ առիթով եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Հոգեւոր հովիւը կը հրաւիրեն բոլորը ներկայ ըլլալու պատարագին, որը կը մատուցանէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի

Յատուկ պատարագի կը կատարուի Արեւշատութեան մաղթանք ողջոյնի եւ Հոգեհանգստեան աղօթք հանգուցեալներու հոգիներուն համար եւ ՄԱՏԱՂԸ կ'օրհնուի ու կը բաշխուի հաւատացեալներուն:

Պատարագին կը սպասաւորէ՝
Միւռոն Ծ. Վրդ. Հոգեւոր Հովիւ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը մասնակցութեամբ «Տարօն» միութեան անդամներուն եւ դեկավարութեամբ՝
Ստեփան Սարկաւագ Եորկանեանի

Ժամը 13ին Սիրոյ սեղան կը տրուի Քաղաքի Փ.Ա.Ս.Խ. սրահին մէջ՝
25 ավրնիւ վիկտոր Գրէօնց – 92130 Իսի-լէ-Մուլինօ:

LE THEATRE LABEL ETOILE
Compagnie Jean Claude Falet
présente
au 181 avenue Jean-Jaurès 75019 Paris
« MEMOIRE DE MA MEMOIRE »
de **Gérard CHALIAND**

Mise en scène : Frédéric de Rougemont

Les Vendredi 14, Mercredi 19 novembre à 21h30, Jeudi 20 novembre à 19h, Vendredi 21, Mercredi 26 novembre à 21h30, Jeudi 26 novembre à 19h, Vendredi 28 novembre à 21h30, Mercredi 3 décembre à 21h30, Jeudi 4 décembre à 19h, Vendredi 5 et Mercredi 10 décembre à 21h30, Jeudi 11 décembre à 19h, Vendredi 12 décembre à 21h30.

«La **mémoire de ma mémoire** n'est pas ce que j'ai vécu mais ce dont j'ai hérité. L'écho d'un passé. Le caillot que j'avais dans le poing au jour de ma naissance et dont, enfant, on m'a transmis la tragédie. Et que j'ai voulu oublier».

Mémoire de ma mémoire parle de l'Arménie, de sa culture, de sa douleur et des effluves qui ont construit un homme engagé dans un combat sans relâche contre l'oubli.

Renseignements et réservations :
http://www.encompagniedesloups.fr

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

Un séjour d'hiver au ski

Pour les enfants nés entre le 1er janvier 1995 et le 31 décembre 2000
Dans son Centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du samedi 14 février au samedi 21 février 2009

Renseignements et inscriptions jusqu'au 10 janvier 2009
Par téléphone au 01 53 34 18 18, par mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01 53 34 12 13

□

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS D'HIVER
(Du 14 au 21 février 2009)
ET D'ETE 2009 A BELLEFONTAINE

- **Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire pour hiver).**

Candidatures à adresser à :
C B A F — 17 rue Bleue, 75009 Paris
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au : 01.53.34.12.13

(Շար· Ա· էջէն)

ինչ որ դիւրացուցած էր իրենց ձերբակալութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՌՈՒԱՆՏԱՅԻ մէջեւ մթնոլորտը բաւական լարուած է, քանի Քիգալիի իշխանութիւնները կը պատրաստուին ձերբակալման հրամանագրեր հանել Ֆրանսացի այն պատասխանատուներուն դէմ, որոք մաս ունեցած են Ռուանդայի ցեղասպանութեան մէջ: Վերջին օրերուն, այդ ուղղութեամբ ալ ցուցադրարներըը Քիգալիի փողոցներուն մէջ տոգոնցած են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ա· Կիւլ Բա-

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

քու կ'երթայ, մասնակցելու Նոյեմբեր 14ի ուժանիւթի գրգ վեհաժողովին: Անոր ներկայ կ'ըլլան նաեւ Ուկրանիոյ, Վրաստանի, Լեհաստանի, Լատվիոյ, Լիթուանիոյ, Էստոնիոյ, Ռումանիոյ նախագահները: Վեհաժողովին օրակարգի գլխաւոր նիւթն է կասպեան քարիւղին կեդրոնական Եւրոպա փոխադրութեան հարցը:

Date à retenir

ARMEN'LIVRES

SALON DU LIVRE ARMENIEN
4ème édition
les 12, 13 et 14 décembre
de 11h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
organisé par
la Maison de la Culture Arménienne
d'Alfortville

***

PARIS

SAMEDI 28 MARS
DINER DE GALA
à l'occasion du 80ème anniversaire
de la Croix Bleue des Arméniens
de France.

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14
VENDREDI
14 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԵԱԽԱՐԵ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաւոյ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 22.074 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.074

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵԿՈԼԷՆ ՌՈՒԱՅԱԼ կը ապաստէր որ Նոյեմբեր 12ին, Հեռատեսիլի Ա. կայանէն (ժամը 20ի լրատուութեան առեն) յատկօրէն ըսէ որ կ'ուզէ զբաղիլ Ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղարի աթոռը, ինչ որ չըրաւ: Խոստովանեցաւ թէ տրամադիր է, կ'ուզէ, կը տենչայ այդ աթոռին, բայց կը սպասէ: Եթէ, մեծամասնութիւն մը գոյանայ, միւս պարագլուխներուն հետ համաձայնութիւն գոյանայ ընդհանուր տեսակէտներու շուրջ, պատրաստ է: Կը թուի որ այդ միւսները (Մ. Օպրի, Պ. Տըլանօյէ, Պ. Համոն) չատ տրամադիր չեն: Շաբաթավերջին, կուսակցութեան ճակատագրական համագումարը պիտի չկարենայ հաւանաբար միացեալ ճակատ մը ներկայացնել: Սթոռամարտը չէ վերջացած:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ խորհրդարանը վաւերացուցած է Նոյեմբեր 12ին Սահմանադրութեան այն յաւելուածական յօդուածը, որ թոյլ կու տայ հանրապետութեան նախագահին երկուքէ աւելի անգամներ կարելիութիւն ունենալ նախագահական աթոռին ներկայանալու: Այս ձեւով, Պութեֆլիքա կրնայ երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ թեկնածութիւններ ալ ներկայացնել իր հնգամեայ պաշտօնավարութեան չրջանին համար:

Փ. ՏԻՎԻՃԵԱՆ յայտարարած է Նոյեմբեր 12ին ճայնասփիւռէն, որ հարկ է նեռում չնորհել 1914-18ի աշխարհամարտի բոլոր զոհերուն, աւելի հեռու երթալով քան Սարքոզի (որ, ի դէպ, իւրացուցած է Ժոսփէնի անցեալի տեսակէտը):

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ դրական ամէնէն որակաւոր մրցանակը՝ Ֆէմինան չնորհուեցաւ ծագումով աֆղան Ֆրանսացի Ատիք Ռահիմիի, իր «Սինկուէ Սապուր» գործին համար: Հեղինակին 4րդ հատորն է, բայց առաջինը՝ Ֆրանսերէն գրուած: Նոյն օրը, Նոյեմբեր 10ին, Ռընօտօ մրցանակն ալ արուեցաւ Թիէրնօ Մոնեմամպոյի (ծագումով կինեցի) իր «Քահէլի արքան» գործին համար:

ԺԱՆ-ԼԻՒՔ ՄԵԼԱՆՇՈՆ, էսն նահանգի ընկերվարական ծերակուտականը, որ հրաժարած էր կուսակցութենէն Ս. Ռուայալի բանաճեւին յաջողութեան վարդապետին, Մարք Տոլէզի հետ հիմնած է իր նոր կուսակցութիւնը, զոր մկրտած է «Ձախի կուսակցութիւնը», որ պաշտօնապէս ծնունդ պիտի առնէ Նոյեմբեր 29ին: Այդ ծնունդին ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Գերմանիոյ նախկին նախարարը՝ Օսքար Լաֆոնթէն, որ համահիմնադիրն է զերմանական Տի Լինքէ կուսակցութեան: Մելանշոնի եւ իր գաղափարակիցներուն նպատակն է նոր ուժ մը ստեղծել «առանց ոչ մէկ զիջումի աջին դիմաց» որ համախմբէ «միւս ձախը»:

ՀԱՄԱՍԸ «ցաւոտ» հակազդեցութիւն մը խոստացած է Իսրայէլի, ի պատասխան Ցահալի (իսրայէլեան բանակ) վերջին ներխուժումին Գազա եւ որու հետեւանքով 4 մեեռալներ եղած են իր զինեալ թեւին մէջ:

ՓԱՔԻՍՏԱՆի հիւսիսարեւմտեան չրջանը, Փեշաւարի մօտ, Ամերիկացի մը որ կ'աշխատէր մարդասիրական գետնի վրայ եւ իր վարորդը սպաննուած են ծուղակը իյնալէ ետք:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ խորհրդարանի նախագահը՝ Արսենի Եացենիուկ, որ կողմնակից է նախագահ Վ. Իուշչենկոյի, պաշտօնազրկուած է: Կը կարծուի որ նոյն ճակատագիրը կրնայ ունենալ նախարարապետ Իուլիա Տիմոշենկօ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ քաղաքապետ ընտրուած է Նիւ Պարքէթ, մեծահարուստ գործարար մը, նախկին անդամ Քաթիմա կուսակցութեան, ճայներու 52%ով: Իր յաղթանակը կը պարտի գլխաւորաբար լաիքներու, որոնք այն վախն ունեցած են որ ռաբունի Մէյր Փորիւշ կը գերաւէ աթոռը:

ՆԻՍԻ Ռուսաստան - Եւրոպական Միութիւն վեհաժողովի նախօրեակին (Նոյեմբեր 13) Ռուսաստանի նախագահը հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարոյի, ուր կը յայտնէ նաեւ որ Հարաւային Օսէթիոյ եւ Աբխազիոյ անկախութեան ճանչումը վերջնական բնոյթ ունի, աւելցնելով որ միջազգային իրաւունքի գետնին վրայ, երկուքն ալ գոյութիւն ունեցող ամբողջութիւններ են: Շաբաթավերջին ալ Մեդվեդեւ Ուաչինկթընի կ'երթայ տնտեսութեան տագնապին նըւիրուած վեհաժողովին մասնակցելու հա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱԹԷՆՔ

ԲՈՒՌՈՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ, ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԽՕՍՔԵՐՈՒՆ

Թուրքիոյ պաշտպանութեան նախարարին յայտարարութիւնը թէ եթէ Հայերն ու Յոյները մնացած ըլլային երկրին մէջ, կարելի չէր ըլլար ազգ-պետութեան կառուցումը, բուռն հակազդեցութեան տեղի տուած են Ցունաստանի մէջ: Մամուլը «Դրդռիչ խոստովանութիւն», «Սմօթալի յայտարարութիւն», «Ցեղային մաքրագործումի խոստովանութիւն» ու նման այլ խորագիրներով անդրադարձած է վ. կէօնիւլի խօսքերուն:

Իսկ Ցունաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան բաները լսած է. «Վ. կէօնիւլի յայտարարութեան մէջ նշմարելի է անընդունելի եւ վտանգաւոր տրամաբանութիւն մը, որ հարկ է մուտ անցեալին մէջ թաղուած մնար: Ինչ կը վերաբերի իր հերքումին որ յաջորդեց յայտարարութեան, ոչ մէջ կերպով կրնայ փոխել յայտարարուածին ժխտական տպաւորութիւնը»:

ՄՈՆՓԼԻԷ

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԿԱՑԱՐԱՆԻՆ ՊԱՅԹՈՒՄԻՆ ՀԱՑ ՄԸ ԱԼ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Մոնփըլիէի ուսանողական մէկ կայարանին մէջ Նոյեմբեր 11-12ի գիշերը տեղի ունեցած պայթումին զոհերուն մէջ կայ հայ ուսանող մըն ալ: Պայթումը հետեւանք էր ռուս ուսանողի մը քսանամեակը տօնելու համար կազմակերպուած հաւաքոյթին. մասնակիցներ եղած էին ռուս, չէչէն, մոլդաւ, հայ երիտասարդներ: Պայթումը անոնցմէ վեցին վիրաւորուելուն պատճառ եղած էր:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Է. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԱՆԳԱՐԱՑԻ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԱՒԱՍՏԻՆ ՈՒ ՇԻՆԾՈՒՆ

Թրքական լրատիւներ վերջին օրերուն նոր քաղաքականութիւն մը սկսած են կիրարկել. ան կը կայանայ Հայաստանէն Թուրքիոյ մերձեցումի հակումով կեցուածք մը տալուն մէջ: Այդ իմաստով արտաքին գործերու նախարար է. Նալպանտեանի վերագրուեցան Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին հակազրուող արտայայտութիւններ, ուրանք նոյնինք նախարարին կողմէ հերքուեցան: Բայց յայտարարութենէն մինչեւ հերքում ո՛վ գիտէ քանիներ մտածեցին թէ Հայաստան որքա՛ն անհասկնալի արտաքին քաղաքականութիւն մը սկսած է վարել, հակազրուելով իր Սփիւռքին:

Նոյեմբեր 12ին ալ Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարար Ա. Պապաճան տեղեկացուցած է թէ տարեվերջէն առաջ է. Նալպանտեան Թուրքիա կ'այցելէ: Այդն ալ զետեղած է Ադրբեջանի հետ տարւած քաղաքականութեան չրջանակին մէջ, չատ հաւանօրէն այն տպաւորութիւնը ստեղծելու համար որ Անգարա կը չարունակէ ջանքերը հայեւադրբեջանական տագնապին կարգաւորման ուղղութեամբ:

Ա. Պապաճան յայտնած է նաեւ թէ կը սպասուի Ս. Սարգսեան - Ա. Կիւլ նոր հանդիպումի մը, ըսելով. «Դիւանագիտական աշխուժութիւն կայ երկու երկիրներուն միջեւ: Ատոր գուգահեռ, Մոսկուայի մէջ ժողով մը գումարուեցաւ Հայաստանի ու Ադրբեջանի հարցին լուծում գտնելու նպատակով: Մենք զօրավիգ եղանք հանդիպումին ու կ'ակնկալենք որ Ռուսաստան եւս նշանակելի մասնակցութիւն ունենայ երկու երկիրներուն յարաբերութիւններուն բնականոնացման»:

Հայկական աղբիւրներէ զատ ռուսականներն ալ Թրքական նման յայտարարութիւններու կասկածով, կամ վերապահութեամբ վերաբերելով, «ԻԹԱՐ - ԹԱՍ» գործակալութիւնը է. Նալպանտեանի Թուրքիա այցին լուրը ստուգելու համար դիմած է Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան: Մամուլի բաժնի վարիչը Տ. Բալայեան պատասխանած է.

«Սեւծովեան տնտեսական համագործակցութեան կազմակերպութեան աշխատանքներուն շրջագիծին մէջ արտաքին գործոց նախարար է. Նալպանտեան՝ իրբեւ կազմակերպութեան նախագահող երկրի արտաքին գործոց նախարար, 24 Նոյեմբերին միօրեայ այցելութիւն պիտի տայ Պոլիս, ներկայացնելու համար կազմակերպութեան 6-ամեայ գործունէութեան ծրագիրը եւ Հայաստանի նախագահութեան առաջնահերթութիւնները: Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ եւ Հայաստանի նախագահներու մօտակայ հանդիպումին կարելիութեան, ապա հայկական կողմը ճման առաջարկ չէ ստացած»:

* * *

ԿԻՊՐՈՍԻ ԱԶԳԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԱՐԻՈՍ ԳԱՐՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ազգային ժողովի Նոյեմբեր 12ի նիստին ելոյթ ունեցած է Կիպրոսի Ազգային ժողովի նախագահ Մ. Գարոյեան: «Կեանքիս երազներէն մէկը այսօր իրականացաւ, ինչպէս անձնական, նոյնպէս եւ քաղաքական մակարդակով» ըսած է ան, չնորհակալ ըլլալով իրեն ուղղուած հրաւէրին:

Մ. Գարոյեան ծանրացած է Կիպրոսի եւ Հայաստանի եղբայրական կապերուն եւ «պատմական ընդհանուր փորձին եւ նոյն հակառակորդին դէմ ընդհանուր պայքար»ին վրայ: Ըսած է թէ հայեւկիպրական տնտեսական եւ առեւտրական կապերը ընդլայնելու կարելիութիւններ կան եւ պատրաստակամութիւն յայտնած է աջակցելու չատ մը ոլորտներու մէջ: Ելոյթը ընդունուած է յոտնկայս ծափերով:

* * *

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ՇՐՋԱՆ ԿՆԱՅՑԵԼԵՆ

Մինսկի խումբին ռուս նախագահը Ե. Մերզլեակով Նոյեմբեր 12ին գացած է Բաքու: Նոյն օրը ամերիկացի նախագահը Մ. Պրայզ Հանդիպում ունեցած է Ադրբեջանի արտաքին գործերու նախարարին հետ: Ճաշօրդ օրն ալ Բաքու կը հասնէր Ֆրանսացի նախագահը՝ Պ. Ցարկոզի: Երեք նախագահները Նոյեմբեր 13ին կ'անցնէին Երեւան:

* * *

ՄԱՐՏ 1-Ի ՓԱՍՏԱՀԱՒԱՔ ԽՈՒՄԲԸ

Ազգային ժողովի չէնքին մէջ, Նոյեմբեր 11ին, Մարտ 1ի դէպքերը ուսումնասիրող փորձագէտները առաջին ժողովը մը գումարած են. խումբին նախագահ ընտրուած է Մարդկային իրաւունքներու պաշտպանի ներկայացուցիչ, արդարութեան նախկին նախարար Վահէ Ստեփանեան: Խումբին մէջ ընդգրկուած են Ժառանգութիւն կուսակցութենէն իրաւաբան Սեդա Սաֆարեան, ընդդիմութենէն Անդրանիկ Քոչարեան, գործող համախոհական կազմէն Ռոպէր Աւագեան ու Գէորգ Թումասեան:

Այսուհետեւ խումբը ամէնօրեայ նիստեր կը գումարէ որոնք փակ կ'ըլլան լրատուներուն:

* * *

Ջ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ 80ԱՄԵԱԿԸ

Երեւանի մէջ մեծ աղմուկով նչուած է ծանօթ դուդուկահար Ջիւան Գասպարեանի 80ամեակը: Արտասահմանէն արուեստագէտներ ալ մասնակցած են նչումներուն, որոնց գլխաւորը եղած է Նոյեմբեր 11ին մարզահամերգային համալիրին մէջ սարքուած համերգը:

Նոյն առիթով քոնեակի գործատան կառավարութիւնը անոր նուիրած է 400 լիթրնոց տակառ մը քոնեակ, իսկ Երեւանի քաղաքապետարանը որոշած է քաղաքին կեդրոնը անոր մէկ արձանը տեղադրել:

* * *

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒՏԱՅ ՈՉԻՆՉ ՅԱՆՁՆԵԼՈՒ

ԼՂՀ նախագահ Բ. Սահակեան վերջերս այցելած է Քարվաճառ եւ Քաչաթաղ: Հանդիպում ունեցած է տեղացիներու հետ: Անոնց ըսած է թէ պէտք չէ անսալ լուրերու, ըստ որոնց չրջանը կրնայ Ադրբեջանի յանձնուիլ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման նպատակով: Աւելցուցած է թէ 2009ին չրջանին զարգացման համալիր ծրագիր կը մշակուի:

Հանդիպում ունենալով համայնքապետերու հետ, Բ. Սահակեան յայտարարած է որ կառավարութիւնը մտադիր է յատուկ ուշադրութիւն դարձնել Քաչաթաղի եւ Քարվաճառի չրջաններուն: Ասոնցմէ առաջինին համար ծրագրուած է 2009ին յատկացնել 5 միլիառ դրամ (17 միլիոն տոլար):

ՎՐԻՊԱԿ

Մեր նախորդ թիւին թուականը պէտք է ըլլար ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ Նոյեմբեր 13 եւ ոչ՝ Զորեքշաբթի: Ներսի էջերուն թուականը ճիշդ է:

ERRATUM

Notre numéro précédent devait avoir pour date JEUDI 13 novembre et non mercredi.

ԱՌՆԷՏԻ ՏԱՐՈՒԱՅ ՁՈՒԿՆ

«ՉԵՆ ԹՈՂՆՈՒՄ ՈՐ ՄԱՐԴԻԿ ԱՊՐԵՆ...»

ԿԱՐԻՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ամսագրի 1977 թուականի Ապրիլի թիւը լոյս տեսաւ։

Եւ հէնց յաջորդ օրը գրական եւ համալսարանական շրջանակով մէկ տարածուեց Այվազեանի տոքթորական ուսումնասիրութիւնը, քարը քարի վրայ չթողնող յօդուած լոյս տեսնելու լուրը։ Եւ նորէն խօսքն ու պրոյցը զարգացաւ բնաւ էլ ո՛չ ըստ էութեան։ 30-ականներին յաջողութեամբ իրականացուած կուլտուրական ռեւոլիւցիան իր տխուր, եթէ չասենք ողբերգական՝ հետեւանքներն էր թողել սովետական արդէն չատ լաւ պայտուած մտաւորականութեան վրայ։ Եւ Բագրատ Ուլուբաբեանի յօդուածը սոսկ առիթ դարձաւ, որպէսզի համալսարանի Ռուսաց լեզուի ու գրականութեան ամպիոնի վարիչի աչխատանքային շրջապատը հնարաւորութիւն ունենայ մի աւելորդ անգամ ապացուցելու իր անսահման հաւատարմութիւնը շեֆի նկատմամբ, իսկ հակառակորդներն էլ ստացան չարաբասելու լաւագոյն մի առիթ։ Այնպէս որ հայ պատմա-գրական խընդիրները նորէն նահանջեցին յետին մի ծալր։

Երեւի երկու չաբաթ անց Վարդգէսը ինչ որ հարցի չուրջ զրուցելուց յետոյ այսպէս, ի միջի այլոց, արտաքնապէս կարեւորութիւն էլ նոյնիսկ չտալով, ինձ պարզեց մեքենագիր թղթերի տրցակը։

«Քո զոհն է բերել, – իբր մխանգամային բաժանելով ամսագրի դիրքորոշումը, ասաց նա։ Տես ի՛նչ ես անում»։

«Ոչինչ չեմ անում», – պատասխանեցի անմիջապէս պրկուելով։

« Տպիր՝ թող վերջնայ... Գրքախացասանք է լինելու...»։

«Բայց ինչո՞ւ է քեզ բերել», – հարցրեցի ես։

«Ես խոստացայ որ անպայման իր տեսակէտն էլ կը տպենք», – հարցիս կարեւորութիւն չտալով, չարունակեց Վարդգէսը։

«Իր տեսակէտը արդէն լոյս է տեսել չորս հարիւր էջանոց գրքով»։

Վարդգէսը սկսեց մատների ծայրերով ոլորել ականջի յետեւի խոպոպները։ Եւ ես հասկացայ որ ներվայնում է։

«Չի կարելի հեղինակին զրկել պաշտպանուելու իրաւունքից»։

Ես ոտքի ելայ։

«Մոռացար վերցնել», – ասաց Վարդգէսը նորէն ինձ պարզելով «զոհի» պատասխան յօդուածը։

«Քեզ է բերել, – ասացի։ – Դու էլ տպիր»։

«Խմբագիրը հօ ես չեմ», – իբրեւ թէ կատակս ընդունելով, ներվայնօրէն ծիծաղեց Վարդգէսը։

«Գիտեմ որ խմբագիրը ես եմ... Դու նրան պէտք է ասէիր որ սխալ հասցէով է եկել»։

«Լա՛... լա՛... գործը մի բարդացրու։ Հէնց առաջկայ համարի մէջ ուղարկիր տպուելու»։

«Ես այդ յօդուածը չեմ տպելու... Ամսագիրը գրքի մասին իր կարծիքն արդէն յայտնել է... Հօ ասուլիս չէ՞ք սկսելու...»։

Վարդգէսը մի պահ լռեց։ Տէնդօրէն ինչ որ բան էր մտածում եւ աւելի եռանդով չարունակեց ոլորել խոպոպները։

«Մասնագիտական ամսագրերը Բագրատին մերժել են, իսկ դու...»։

«Գիտեմ որ մերժել են... Դրա համար էլ կոչւում են մասնագիտական»։

«Դա մեր ամսագրի գործը չէր... Մեր խնդիրները վերաբերում են ժամանակակից գրականութեան»։

«Իսկապէս մենք՝ ո՛ւր, չորրորդ դարը ուր... – Ծոր տուեցի ես։ –Պահիր քեզ մօտ... Կը գայ՝ կը վերադարձնես... Այդ յօդուածը իմ գըզրոցների մէջ հաստատ կը կորչի»։

Եւ դուրս ելայ։

Մի քանի օր անց ինձ հրաւիրեցին կուսկենտկոմի գաղափարական բաժնի վարիչի մօտ։

Առանձնապէս չատ մեծ կենսափորձ ունենալու կարիք չկար կռահելու համար որ չարունակւում է «գլխացաւանքը»։

Բաժնի վարիչն էր Անատոլի Մը-կըրտչեանը։ Երկու տարի առաջ եկել էր Միացեալ Նահանգներից, որտեղ հրատարակուող «Soviet Life» քարոզչական հանդէսի խմբագրատան պատասխանատուներից էր։ Արտասահմանում եւ այն էլ Ա.Մ.Ն-ում աչխատելու իրաւունք ունեցող լրագրող։ Այսինքն, առնուազն ՔՍ-կէ. Պէ.ի ուսադիրներ ունեցող մէկը։ Նկատի ունենալով նաեւ նրա ռուսական մտածողութիւնը, ապահասկանալի էր, թէ որպիսի զրոյց էր ինձ սպասում։ Նրա ժուժկալօրէն կահաւորուած աչխատասենեակում, որտեղ մարդ կարող էր երեք ամսից յետոյ դառնալ հոգեկան հիւանդ։ Բայց մարդիկ կային որ դիմանում էին։ Նրանք հոգեկան հիւանդներ չէին դառնում չատ բարձր առաստաղով ու դոր-ղեղնաւուն մթնոլորտով այդ հիւանդասենեակների մէջ։ Եւ գոյութիւն ունէր սպառիչ մի բացատրութիւն, թէ՝ ինչո՛ւ... Որովհետեւ հիւանդներ չէին, բայց արդէն հոգեխախտուած մարդիկ էին իրենց ռուսական մտածողութեամբ, կոմունիստական գաղափարներին նուիրուած երեսպաչտութեամբ եւ այս մէկի պարագային նաեւ չեկիստական ողնուծոյծով։ Արդէն տասնամեակից աւելի էր որ չեկիստները նչանակւում էին կուսակցական ոլորտների պատասխանատուներ, իսկ կուսակցական ոլորտների պատասխանատուներին էլ ուղարկում էին ՔՍ. կէ. Պէ.ի համակարգ։ Թէ ինչով էր պայմանաւորուած այս փոխ-ներարկումը այն ժամանակ ինձ անհասկանալի էր։ Բայց մի բան արդէն բացայայտ էր որ այդ գործիչները երկուստեք իրենց չատ ամուր էին ըզգում։ Անցնում էր «կարմիր պրոֆեսուրա»յի, իսկ յետոյ «Մարքսիզմ-լենինիզմի երեկոյեան դասընթացներ»ի թողարկած կիսագրագէտ եւ թերուս չրջկոմ-քաղկոմկենտկոմների քարտուղարների եւ միւս «ապարաչիկ»ների ժամանակը։ Իչխանութիւն էր գալիս նոր սերունդը։ Եւ այդ սերունդը նկատկայացնում էին ոչ միայն համապատասխանականները, այլեւ բարձրագոյն ուսումնական փակ հիմնարկների չրջանաւարտներ՝ իրենց օտարածին կանանցով եւ օտար լեզուների իմացութեամբ։

Ընդ որում այս վերջին երկու հանգամանքը պարտադիր էր։ Իրենց մայրենին դարձած ռուսերէնի չափ անհրաժեչտ էր գիտենալ օտար լեզու եւ ծառայողական անվերապահ առաջնութեան ապահովելու համար էլ անպայման օտար կին։ Ի դէպ, չեմ կարծում, թէ մարդկային զգացմունքների համար զոհչներ գոյութիւն ունեն օտարը իւրայինից տարբերելու համար։ Եւ լաւ է որ այդ զոհչները չկան։ Բայց կոմկուսակցական եւ չեկիստական ապագայ կադրերի «սիրած կին» ընտրում էին կոմկուսն ու ԿԳԲ-ն միասնական ջանքերով եւ «սիրուելիք կանանց» սեփական կադրերից։

Բաժնի վարիչին հանդիպելու էլ առաջին անգամ։ Եւ հէնց առաջին

ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԵՐԿՈՒ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ԵՐԳԱՐԱՆ ՈՒ ԲԱՌԱՐԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպի «Կիլիկիա» հրատարակչատան նորատիպ հրատարակութիւններուն մէջ, ի չարս այլոց, վերջերս ուչադրութիւն գրաւեցին հայերէն ընդարձակ երգարան մը (2008) եւ ուսանողներու յատուկ անգլերէնէ հայերէն չատ գործնական բառարան մը (2007)։

Երգարանը կը կոչուի «Նոր ճնար», կը բաղկանայ 610 էջերէ։ Ասիկա լուսանկարային պատճէնահանելով անփոփոխ վերահրատարակութիւնն է 1963ին Պէյրութի տպագրուած նոյնանուն երգարանին, զոր կազմած էր Ծանօթ մտաւորական Կարօ Գէորգեան (1895–1975)։ Գէորգեան հայ մամուլի անդաստանին մէջ ունեցած էր հրապարակագրական լայնածիր գործունէութիւն մը, բայց համբաւ ձեռք ձգած էր մասնաւորաբար իր նչանաւոր «Ամէնուն Տարեգիրքը»ներով, որոնք Սփիւռքի տարածքին լայն ժողովրդականութիւն վայելած էին

հայեացքից, ի հարկէ, նաեւ նախապաչարուածութեան հետեւանքով, ինձ բնաւ դուր չեկաւ այդ մարդու հոտը։ Այդ հոտը գալիս էր հայերէն խօսելու նրա ճիզից։ Այդ հոտը գալիս էր նրա աչքերից, որոնք չարունակ խուսափում էին ուղիղ նայել դիմացինին։ Վերջապէս, դա մի հոտ էր որ իր տիրոջը պաչտպանելու էր արտաքին որեւէ զակից՝ կրիայի պատեանի պէս։

Առանց դէմքի որեւէ մկան խաղացնելու, նա ինձ տեղեկացրեց որ յարգելի գիտնականը պատասխան յօդուածի է ներկայացրել եւ ամսագիրը պարտաւոր է այդ նիւթը տըպագրել։

Նա խօսում էր անվերապահ չեշտերով։ Երբ լռեց, հաւանաբար սպասում էր պատասխանի։ Բայց ես նոյնպէս լուռ էի։ Հաւանաբար, նոյնիսկ ժպտում էի։ Զգիտեմ։ Գուցէ ժպտում էի, քանի որ ներքին ուրախութիւնս դժուար էր զսպել։ Չօ չէ՞ի ծիծաղելու։ Այդ հոգեխախտուած մարդը ինձ խենթ կը կարծէր...

Երկար չդիմացաւ իմ լռութեանը։ Զայնի մէջ նեարդային երանգ յայտնուեց։ Նա փորձեց եզրափակուած համարել զրոյցը, բնաւ չկասկածելով, թէ կարող է դիմադրութեան հանդիպել։

Ասացի որ արդէն մի յօդուած տպել ենք այդ գրքի առիթով եւ երկրորդը տպագրելու որեւէ անհրաժեչտութիւն չկայ։ Նա ասաց որ իրենք այդպէս չեն կարծում։ «Իսկ ո՞վ է այդ "մենք"ը», հարցրեցի ես իսկապէս զուարթ ձայնով։ Աւելի յարմար առիթ հազիւ թէ երազէի նրան ատորացնելու համար։ Ես բնաւ յանցաւոր չէի որ ինքը ընկաւ թակարդը որ նոյնիսկ չէր էլ լարուած։ Ուստի դէմքի մկանները տեղաչարժուեցին եւ ատացան զարմանք արտայայտող մի ձեւ։ «Մի՝ ցենտրալնի կոմիտետ» (Մենք՝ կենտկոմը),– զարմանալով որ այդ հասարակ բանը չեմ հասկանում, ասաց նա։ «Կենտկոմի որոշումը ինձ հիմա՞ կը տաք, թէ՛ կ'ուզարկէք»,– անմեղ մի ժպիտով հետաքրքրուեցի ես։ Նա աւելի զարմացաւ. ի՞նչ որոշում...«Կենտկոմի... Կենտկոմի որոշումը այս պատասխան յօդուածը տպագրելու մասին»։

Նա աւելի զարմացաւ. «Ես ասացի...»։

«Դուք ասացիք թէ դուք՝ կենտկոմը... Բայց դուք կենտկոմի աչխատակից էք։ Իսկ կենտկոմը... Իսկապէս, քանի՞ հոգի է կոմկուսի կենտկոմը»։

Ի հարկէ, նա կարմրատակեց։ Մտքերն ու բառերը խճճուեցին։ Ինչ որ բան ասաց կենտկոմի անունից հրամայելու կամ յանձնարարելու մասին։ Եւ այլեւս չկարողացայ ծիծաղս զսպել։ Գրպանից հանեցի բանալիների տրցակը, ապ-

մուկով նետեցի նրա դիմաց՝ սեղանին եւ ասացի։ «Նոր խմբագիր նչանակեցէք եւ նա էլ թող ձեր յանձնարարութիւնը կատարի։ Իսկ ես իմ կարծիքն ունեմ»։ Յետոյ, մինչեւ նա կը սթափուէր, դուրս ելայ իրիկնադէմին աւելի մոայլուած այդ սենեակից։

Իջնում էի գրասի քարէ սանդխաններով, երբ յետեւից լսեցի իմ անունը։ Շրջուեցի։ Քարտուղարուհին էր հեւ ի հեւ հետապնդել ինձ։ Բանալիների տրցակը տալով, նա միայն ասաց։ «Մոռացել էիք սեղանին»։

Մի քանի օր անց ինձ փոխանցեցին Վարդգէսի զժգոհութիւնը։ Նեղ շրջանակի մէջ իմ նկատմամբ բացառիկ հոգատարութեամբ նա զանգատուել էր, թէ՝ «Կարէնը անթոյլատրելի պրոբլեմներ է սարքում»։ Շատ լաւ իմանալով որ խօսքս տեղ են հասցնելու, ասացի։ «Եթէ հետաչխատած լինէի "Գարուն"ում՝ թերեւս թոյլատրելի պրոբլեմներ սարքելու վարպետութիւնն էլ սովորած կը լինէի»։

Բայց մի բան պարզ էր որ համապատասխան ինստանցիաներին ես ներկայացուելու եմ իբրեւ անկառավարելի, ինքնագլուխ մէկը, ինչն իսկապէս համապատասխանում էր իրականութեան։ Ընդհանրապէս այս պատմութիւնը այնպէս էր աղդել իմ շրջապատի վրայ, որ եթէ քէերը որեւէ կերպ դրսեւորում էին իրենց համախոհութիւնը, ապա չատերն էլ պատրաստ էին վերջին հրաժեչտի աղօթք կարդալ վրաս։ Քէերը իրենց ձեռքին որեւէ ուժ չունէին, իսկ ուժ ունեցող չատերն էլ անպայման ձեռքերն էին չփում հերթական արիւնահեղութեան խըրախճանքը վայելելու հեռանկարը տեսնելով։

Պերճը անհանգստացած էր իմ ճակատագրով։ Ամէն յարմար առիթով փորձում էր մթնոլորտը լիցքաթափել։ Բացառիկ մի աչխուժութեամբ Ղազար Այվազեանի եւ նրա ձախաւեր գրքի մասին իր վերաբերմունքը չէր թաքցնում Լեւոն Մկրտչեանը։ Եւ ինչպէս արդէն վարժուել էի հրատարակչական իմ փորձով, նա ոչ թէ փորձում էր ինձ պաչտպանել, այլ առիթն էր օգտագործում համալսարանական ամպիոնի վարիչին վարկաբեկելու համար։ «Զէն թողնում որ մարդն ապրի»,– այս խօսքով էր միչտ ամփոփում իր վերաբերմունքը հակառակորդի նկատմամբ։

Երբ հեռաձայնեց կուսկենտկոմի գաղափարական բաժնի վարիչի տեղակալ Հրաչիկ Սիմոնեանը եւ հանդիպումի հրաւիրեց, ես մտածեցի որ առանց համապատասխան թոյլտուութեան իմ սարքած պրոբլեմը իր լուծումն է ստանալու։

(Շար. 2)

50ական եւ 60ական թուականները:

Նոյնքան ժողովրդական հրատարակութիւն մը եղած էր Կ. Գէորգեանի «Նոր ճնար» երգարանն ալ, մէկտեղած ըլլալով հայերէն տարբնոյթ երգերու հարուստ նիւթ մոյցները: Ի զուր չէ որ անիկա ըսպառած էր քանի մը տարուան ընթացքին:

Արդ, «Կիլիկիա» հրատարակչատունը նպատակայարմար տեսած է վերահրատարակել այդ պատկառելի ծաւալուն երգարանը ու զայն դնել նոր օրերու հայ ընտանիքներու սեղանին վրայ: Նորատիպ երգարանին համար պատրաստուած է գեղաճաշակ ու գունաւոր ամրակազմ նոր կողք մը: Մուտքին, երեքուկէս էջերու տահմանին մէջ ներկայացուած են կարօ Գէորգեանի կենսագրական տուեալները, հրատարակիչին՝ Մաթիկ Էպլիղաթեանի տատրագրութեամբ: Ան կը նշէ, որ այս երգարանը թերեւս ոմանց կողմէ «հնաբոյր» նկատուելու կը հաւատայ, սակայն, որ Երգը անմահ է ու «երգարանին բովանդակութիւնը, մեծաւ մասամբ, միեւնոյն օրս կը մնայ այժմէական»:

«Նոր ճնար» իսկապէս ընդարձակ երգարան մըն է: Կը պարունակէ չուրջ 700 երգեր: Կարօ Գէորգեան զանոնք ժողված է ինը առանձին գլուխներու տակ, ըստ անոնց բնոյթին: Այսպէս, կան ազգային-հայրենասիրական երգեր, առգմական-յեղափոխական երգեր, քայլերգներ, աշուղական երգեր, ժողովրդական եւ հայրենական երգեր (ամէնէն ճոխ բաժինը, մօտ 250 էջ), հոգեւոր երգեր, թատերական երգեր, հայկական պարեղանակներ ու վերջապէս՝ դպրոցական երգեր: Այս երգերուն կարեւոր մէկ մասին կից տրուած է նաեւ անոնց ձայնագրութիւնը, ինչ որ պատեհութիւն կը ստեղծէ երաժշտական գործիքներու օգտագործումով ծանօթանալու տուեալ երգերու եղանակները...:

Ի վերջ այսը ամենայնի, երգարանը օժտուած է նաեւ գործնական անհրաժեշտ յաւելուածական բաժինով մը: Այբբենական չարքով տրուած է հատորին մէջ ընդգրկուած երգերուն ամբողջական ցանկը, կայ ընդհանուր բառացանկ մը՝ երգերուն մէջ նշմարուած դժուարհասկնալի բառերուն, տակաւին կան նաեւ պատկերներու եւ դիմանկարներու ցուցակներ:

Կաղանդի կամ ուրախ առիթներու յարմար արժէքաւոր նուէր մը, ահաւասիկ, որ թափ կու տայ Հայ Երգին տարածման: Երգ, որ ինչպէս գրած է Կ. Գէորգեան ճիշդ 45 տարի առաջ՝ «հզօր ու անփոխարինելի ազդակ մըն է մեր հաւաքական գոյութեան պահպանման համար եւ որ այնքան յոյզեր ու յուշեր կ'արթընցնէ ամէնուն մօտ»:

* * *

«Անգլերէն հայերէն ուսանողական բառարան»:

Այսպէս կը կոչուի ափի մը մեծութեամբ արդիւնչունչ այս բառարանը, որ գրեթէ ամենավերջին ստեղծագործական աշխատանքը կը նկատուի լիբանանահայ երբեմնի հրապարակագիր, պատմագրող եւ բառարանագիր Մարտիրոս Գուշագճեանի, (1927 – 1999): Գուշագճեան, տասնամեակներ առաջ (1970) համբաւ ձեռք բերեր էր արդէն իր անգլերէնէ–հայերէն ու հայերէնէ–անգլերէն «Արդի բառարան»–ներով, զորս պատրաստեր էր Վեր. Տիգրան Խնդրունիի գործակցութեամբ եւ որոնք արագօրէն սպառելով, յետագային ունեցեր էին յաւելեալ երկու վերահրատարակութիւններ եւս (Տօնիկեան հրատարակչատունէն, Պէյրութ):

Ինչպէս կը հասկցուի նորատիպ այս բառարանին հրատարակիչ Մ. Էպլիղաթեանի նախաբան խօսքէն, Մարտիրոս Գուշագճեանի անակընկալ մահը պատճառ եղած է որ այս բառարանը մնայ իր սկզբնական անկատար վիճակին մէջ: «Կիլիկիա» հրատարակչատունը զայն վերամշակելու պարտականութիւնը յանձնած է հալէպաբնակ հմուտ ուսուցչուհի Ալիս Գուլումճեանին (անգլերէն լեզուի երկարամեայ նախկին դասատու՝ Հալէպի պետական համալսարանին մէջ): Օր. Գուլումճեան, պահելով հանդերձ Գուշագճեանի կազմած բնագրին էական խարխիսը, ամբողջովին վերակազմած է բառարանը ու համալրած զայն:

Այս սիրուն ու երկդոյն (սեւ ու կարմիր բառեր) բառարանը կը բաղկանայ 608 էջէ: Կը պարունակէ 18500 անգլերէն բառերու բացատրութիւնը: Գործը դիւրատար դարձնելու միտումով՝ անգլերէն բառերուն կողքին, փակագիծի մէջ,

ՀԱՄԱՍԵՐՈՒՄԻ ՀՐԱՇՔՈՎ

Գիտնականները կենդանի բջիջներէն յաջողեցան համասերել զանազան անասուններ: Ներկայիս փորձեր կ'ըլլան համասերելու այն անասունները որոնք երկար տաեներ ի վեր այլեւս գոյութիւն չունին երկրագունդին վրայ: Այս փորձերուն առաջնորդած է սառած վիճակի մէջ մէկուկէս տասնամեակ պահուած մուկի մը բջիջէն նոր մուկի մը համասերումը: Այդ յաջողութեան տէրը ճափոնացի գիտնականներ են: Նորութիւնը կայացած է համասերումի համար կենդանի բջիջներէն եւք սառածներու օգտագործումին մէջ:

Անոնք ըսած են թէ սառած բջիջներով յաջողիլ աւելի դժուար է, բայց անյոյս պարագայ չէ: Ներկայիս կ'աշխատին կեանքի վերակոչել մամութ մը, մեկնելով Ռուսաստանի մէջ գտնուած սառած ձագի մը բջիջներէն:

Մամութները փիղերու ընտանիքին պատկանող հսկայական անասուններ են որոնք մինչեւ 8 թոն ծանրութիւն եւ 4.5 մեթր հասակ կրնան ունենալ: Անոնց գոյութիւնը դադրած է երկրագունդին վրայ, Ք.ա. 1700ական տարիներուն:

արուած է անոնց հայատառ հնչիւնը: Այս հնչիւնները ընդհանրապէս կը հետեւին օֆսփորտեան հնչաբանութեան: Իսկ բառերուն հայերէն բացատրութիւնները ընդհանրապէս տրուած են 3–4 համանիշներով:

Բառգիրքին մուտքին կայ նշում մը՝ թէ գործին հայերէն բաժնի չարուածքին վերստուգումը կատարած է Հօժէնի Դանիէլեան, իսկ անգլերէն բաժինը՝ Պէթի Էպլիղաթեան, երկուքն ալ հալէպաբնակ: Հաւաքական աշխատանքի, բծախնդիր սրբագրութեանց ու վերանայումներու շնորհիւ՝ հայ ուսանողներուն սեղանին վրայ է ահա օգտաշատ ու այժմէականացած բառարան մը, որ վստահելի ուղեցոյց մըն է դէպի Շէյքսփիրի համաշխարհային լեզուն...:

Լ. Շ.

Հալէպ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԾԱՆՕԹԱՑՈՒՄԻՆ ՄԷՋ ԱՆԳԻՏԱՑՈՒԱԾՆԵՐԸ

«Ակօս» (Նոյ. 7) ընդգումով հակազդած էր Թուրքիան ծանօթացնելու գրքոյկին մէջ Անատոլուի դարաւոր ժողովուրդներուն եւ մշակոյթներուն անտեսումին: Թրքերէնէն զատ ուժ լեզուով պատրաստուած գրքոյկը այդ հողամասին ամբողջ պատմութեան միակ տէրը կը նկատէ Թուրքերը: Հայերը գրքոյկին մէջ գոյութիւն ունին միայն որպէս վտանգաւոր տարր, կամ փորձանք, քանի որ անոր շարադրութեան բուն նպատակն է Թուրքերը չքմեղել 1915ին կատարուածին մէջ:

Հեղինակները Վանայ լիճին մասին խօսած, Ախթամարն ալ նիւթ ըրած են (ի վերջոյ, զբօսաշրջական անշրջանցելի դրամագլուխ է), բայց առանց ըսելու թէ եկեղեցին որո՛ւ կողմէ, ե՛րբ կառուցուած է: Նոյնն է պարագան Անիի, որ ինչպէս կ'ըսէ «Ակօս»ի լրագրողը «փառք տալու է որ «Անը»ի չէ վերածուած». ըսուած է որ քաղաքը կառուցուած է Բագրատունիներու կողմէ, առանց այդ գերդաստանին պատկանելիութեան նշումին, կամ ըսելու թէ ժ. դարուն ովքե՛ր կը բնակէին այդ շրջանին մէջ:

Թուրքիոյ ծանօթացումը, անով հմայելու նպատակը բնական է որ չէր կրնար մոռնալ Տոլմապահչէի պալատը ուր հանրապետութեան հիմնադիրը ապրած, մահացած է: Բայց ոչ մէկ նշում ճարտարապետ Պալեանի մասին: Անտեսուածներէն է Պոլսոյ Գեղարուեստից վարժարանի հիմնադիրը, քանդակագործ Օսկան Էֆէնտի, մինչ տեղ տրուած է անոր աշխատանոցէն հասած Թուրք արուեստագէտներու: Բացառութեան ճղճիմ իրաւունք մը չընորհուած է աշխարհահռչակ լուսանկարիչ Արա Կիւլէրի որ մէկ տողով յիշուած է, առանց ազգային ինքնութեան նշումին:

Ինչպէս կ'ըսուի, Թուրքիան ծանօթացնելու պատրուակով պատրաստուած գրքոյկին բուն նպատակն է 1915ի եւ «Հայկական անհիմն պնդումներ»ու, նաեւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի նիւթերուն մէջ Թուրքիոյ արդարացիութիւնը հասկցնել ամբողջ աշխարհին: Բայց ինչպէս կ'ըսուի «Ակօս»ի անդրադարձին որպէս վերջաբան. «Թերի տեղեկատուութեամբ անկարելի է ճիշդ ծանօթացում կատարել»...

Աւերակներուն Մէջ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Երբ աւերակներու շրջանը ըրինք, գրեթէ այլեւս մինակ մնացած էինք. անկարելի եղած էր կինները քաշել հանել իրենց սրբելիներուն հողակոյտերէն...: Նոյն միջոցին մեր մօտը եկաւ Հաճընցի ուսուցիչը եւ առաջարկեց երթալ այրած եկեղեցին տեղին վրայ: Մթթէ այլ եւս ուժ մնացա՞ծ էր մեր մէջ, զգալու եւ տառապելու, ի՞նչ նոր բան, ի՞նչ դժբեմ պատկեր կը սպասէր մեզի. անսահման յոգնութիւնով մը ջլատուած կը զգայինք ինքզինքնիս ու կարծես կը տեսնայինք յաւերժապէս քնանալ մեր վշոին մէջ:

Անցանք դարձեալ պարտէզներէ ու տեսանք ուրիշ անտէր մնացած աւերակները ու հողակոյտեր: Արեւը մարը մտնելու մօտ էր և ամէն բան մեր չուրջը վարդագոյն երանգ մը առացած: Իրիկուան զաղջ հովը կ'երգէր սաղարթազեղ ծառերուն մէջէն ու կառչելու ճիւղ փնտռող պտտուկ բոյսեր կը տարուբերէին միջոցին մէջ: Տեղ տեղ այրուած, արմատախիլ բուսականութիւն մը. աւերումը տարածուեր էր մինչեւ հոն: Բայց մայր բնութիւնը կարծես չտապող եռանդով մը կը ծածկէր կոխտուած հողը ու չատ մը խանձած ծառի կոճղեր ծիլեր կ'արձակէին:

Վերջապէս հասանք եկեղեցի. չորս խանձած պատեր եւ ճերմակ մոխիրով ծածկուած գետին մը: Հոդ ապաստանած դժբախտները ամէնքն այրած էին եւ գետինը, բառական խմաստով, ծածկուած էր մարդկային այրած ոսկորներու մանր մանրիկներով...: Աջեւուն տակ ճերմակ էին անոնք սատափի ժժդունութեամբ եւ պատերու չուքին տակ մանրակազմ երանգ մը ունէին... ու տեղ-տեղ կը պատմէին որ մութ գիշերներու մէջ փոսփորային լոյս մը ցայտելով այդ մանրիկներէն կը պտտուքէր գետնին վրայ:

Յուրտ սարսուռով մը դողդողացինք: Եւ գետին ծռելով ափ մը առի այդ սըրբազան մասունքներէն. ափ մը ա՜ճի՛ւն... ճերմակ, մանրիկ ոսկորի խանձած կտորներ... ի՛նչ փճացած կենսականութիւն, ի՛նչ մարած հրայրքներ ու աւիւն կը ներկայացնէք դո՛ւք, ի՛նչ տենչանքներ ու չիրականացած փափաքներ, ու նաեւ ի՛նչ սոսկում, ի՛նչ արհաւրելի հոգեվա՛րք...

Մեր աչքերը այլ եւս նոյն իսկ արցունք չունէին թափելու:

Մարդկային հետքեր կային նաեւ պատերն ի վեր. արեան արատներ, որոնք ձեռքի մը պատկերը կը նշանակէին ու նաեւ ցայտած արիւնի հետքեր, պայթած երակներէ չատրուանի պէս բարձրացած արիւնի հետքեր, որոնք որեւէ նկարագրութենէ աւելի պերճախօսութեամբ կը պատկերացնէին եկեղեցին ապաստանողներու վերջին ոգորումները...: Զարհուրելի բան էր ասիկա. մարդիկ մեռնելէ առաջ զիրար կոխոտած, իրարու վրայ բարձրացած ըլլալու էին. հոգեվարքներու եւ վիրաւորներու դէզերը ոտքի տակ առնելով ուզած էին փախչիլ ու ազատիլ, որովհետեւ մարդկային բարձրութենէ չատ վեր ձեռքերու հետքեր կը տեսնէինք ու երբեմն ալ ամբողջ թեւի մը պատկերը՝ պատին փակած նկարներուն ու բզզկտուած երակներուն միջոցաւ... ու հոն Օսմանիէի եկեղեցիին պատին վրայ գտանք նաեւ արիւնով գրուած արձանագրութիւն մը. մուխը եւ բոցը սողացեր էին մինչեւ հոն ու ետ դարձեր էին արտակարգ դիպուածաւ մը: Մեզ ընկերացող ուսուցիչը կենթադրեր թէ ուրիշ Հաճընցի ուսուցիչի մը գիրն էր ան, մինակ անձը որ ապաստանողներուն մէջ հրացան մը ունէր եւ հաւանական է որ այդ նոյն ուսուցիչն էր որ միակ հրազէնը պարպած էր Օսմանիէի մէջ, եկեղեցիին պատուհանէն:

Արձանագրութիւնը հոն էր արդէն, պատուհանին կմախքին քով, կա՛րճ, կըցկտուր բայց գերազանցապէս թելադրիչ. այդ երեք տողը ոչ միայն Օսմանիէի աղէտը կը նկարագրէր, այլ ամբողջ ազգային դժբախտութիւնը ու մեր ցեղին յամառող տենչանքը, մշտավառ եւ իսկական ջերմեռանդութիւնը եւ յուսահատութեան յիմարացուցիչ զարհուրանքը:

Արձանագրութիւնը կը սկսի այսպէս.– «Դէպքը սկսաւ Ապրիլ 3ին»... Այդ պահուն դեռ յոյս կար որ պիտի ազատին, դեռ յոյս կար որ արձանագրութիւնը պիտի չարունակուէր, բայց ահա թշնամին հասեր էր մինչեւ իրենց դուռը, հրացանները կ'որոտային, մուխը կը սպառնար ու կը խեղդէր զիրենք, մահը կ'իջնար իրենց վրայ մշտնջենական գիշերի մը պէս: Եւ գիւղացի հէք ուսուցիչը որ չատ քիչ միջոց ունէր իր արեւի ու կեանքի ու պայծառութեան տենչանքը բացատրելու՝ դեռ էր, խաւարային ուժերու մատնուած ցեղին դարաւոր, հաւաքական ու միակ բառը ու գրեր էր առջին տողին տակ.–

«Վո՛յ, լո՛յ, լո՛յ»:

(Շար. 76)

ՍՏԱՅԱՆԴ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ
(2006–2007–2008 տարիներու)

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ
(ՃԻՊԸ)

Երեւան 2008

(Շար. Ա. էջէն)

մաբ, ուր կ'ըսէ, առաջարկները պիտի ներկայացնէ, զոր արդէն զրկած է Սարքոզիի, Մերքէլի եւ Պրաունի:

ԷՖ-ՖՐԱՆՍԻ օդաչուները զործադուլի չարժումի մը դիմած էին Նոյեմբեր 13-ին, որ պիտի տեւէր մինչեւ Նոյեմբեր 17, ժամը 20: Դրդապատճառը հանդըստեան կոչուելու տարիքին կամովին երկարաձգումն է 60էն անդին: Գործադուլի սպառնալիք մըն ալ կայ երկաթուղիին համար Նոյեմբեր 18ին:

ՄՈՒՍՈՒԼԻ քրիստոնեայ փոքրամասնութեան վիճակը օրէ օր կը վատթարանայ եւ Նոյեմբեր 12ին ալ երկու քոյրեր սպաննուած են զինեալ անձերու կողմէ, որոնք իրենց բնակարանը մտած են, վաղ առաւօտեան: Իրենց մայրն ալ վիրաւորուած է: Փախուստ տալէ առաջ, մարդասպանները ռումբ մըն ալ դրած են, որ պայթած է երբ ոստիկանները կը հասնէին: Այդ դէպքն ալ պատահած է այն առեն, երբ Մուսուլէն հեռացած քրիստոնեայ ընտանիքներ սկսած էին վերադառնալ: Ս. Հիւսէյնի վարչակարգին տապալումէն ի վեր (2003) 250 հազար քրիստոնեաներ հեռացած են Իրաքէն:

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 6 et Dimanche 7 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :

Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :

Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne. Cadeaux...

Contes arméniens :
Samedi 15h30 : Conteurs de Sèvres;
Dimanche 15h30 : Corinne Mighirditchian et Anouche Donabédian.

◆ Bar

◆ Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au **Collège Samuel-Moorat**
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
——— Parking assuré ———

La Croix Bleue des Arméniens de France organise en partenariat avec l'association «CHENE» un **MARCHE DE NOEL les 29 et 30 novembre** de 10 heures à 20 heures à l'école bilingue Hamaskaïne, 60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille

Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

8e FOIRE AUX LIVRES DE L'UCFAF

Samedi 29 et dimanche 30 novembre de 11h à 19h sans interruption.
PRES DE 200 TITRES D'OUVRAGES
70 éditeurs, 140 auteurs
Occasion d'acheter, d'offrir aussi de l'Artisanat d'Arménie, des CD, des DVD et de visiter l'exposition des œuvres d'Anahid Samikyan.

● **OEuvres d'Anahid Samikyan**
Vernissage le jeudi 27 novembre à 19h
Du 27 au 30 novembre
UCFAF — 6 Cité du Wauxhall, Paris 10e.
Toute la journée les 28, 29 et 30 novembre.

● **Conférence-débat**
SUR L'ACTUALITE DU GENOCIDE.
Le négationnisme ou la falsification de l'Histoire.
Participation de nombreuses personnalités.
Samedi 29 novembre, 16h.

Marseille, le 10 novembre 2008

Convocation à l'Assemblée Générale Ordinaire

(EXERCICES 2006 ET 2007)

Cher(e,s) Membre(s),

Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Dimanche le 30 novembre 2008
à 16 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado, 13008 Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

Docteur
Robert Azilazian
Président du Conseil
de la Cathédrale

Le Révérend Père
Zadik Avédikian
Recteur
de la Cathédrale

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Գաշանի «Հ. Յառաջդեան» մասնաճիւղը հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յառաջ թաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 16ին, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Ապա ժամը 13էն սկսեալ հոգեճաշ, Փարիզի Հայ Մչակոյթի Տան մէջ՝

17 rue Bleue — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

- 01. 46. 63. 48. 74
- 01. 69. 20. 65. 95:

□

ՊՈՒՎԱՐ ՕՍՏՈ

ԼՈՒՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օստոյի «Վէօլա Սասունի» մասնաճիւղին ԼՈՒՕ-ն տէր կ'ունենայ Կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 15ին, Պուլվ. Օստոյի Տղայ Փափէն սրահին մէջ:

□

NOUVEAU SPECTACLE

La Croix Bleue des Arméniens de France
fête son 80ème anniversaire
avec

NAVASART

Ensemble arménien
Le Samedi 22 novembre à 20h30
au Palais des congrès
Parc Chanot de MARSEILLE (8ème)
P.A.F. : 40 euros
Réservations :
06.09.86.06.57 / 06.84.60.94.95
Venez terminer la soirée avec la troupe dans les salons de HAMASKAINE
60 Bld Pinatel, 13012 Marseille

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի
Միջին Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱԽՕՐ ԿԱՂԱՅՈՎ

կը տօնեն միութեան 80ամեակը
Կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէմինի Թոպոկանի սրահներուն մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԱՍՁԱՁԵՒԵԼ:

Les Activités du Mois de Novembre du Centre Culturel Sahak–Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

— LUNDI 24 NOVEMBRE à 20h30

Présentation et dédicace du livre «**ARMENIACA II**»
par **Robert DERMERGUERIAN**, professeur émérite
et **Patrick DONABEDIAN**, maître de conférences à l'Université de Provence

—— Entrée libre ——

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

Un séjour d'hiver au ski

Pour les enfants nés entre le 1er janvier 1995 et le 31 décembre 2000
Dans son Centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du samedi 14 février au samedi 21 février 2009

Renseignements et inscriptions jusqu'au 10 janvier 2009
Par téléphone au 01 53 34 18 18, par mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01 53 34 12 13

□

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS D'HIVER
(Du 14 au 21 février 2009)
ET D'ETE 2009 A BELLEFONTAINE

- **Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire pour hiver).**

Candidatures à adresser à :
C B A F — 17 rue Bleue, 75009 Paris
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au : 01.53.34.12.13

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Կիրակի, Նոյեմբեր 16

Իսիի Սուրբ Մարիամ-Աստուածածին եկեղեցւոյ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆն է,

Ընծայուելու Սուրբ Աստուածածնի ի Տաճարը

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Այս ուրախ առիթով եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Հոգեւոր Հովիւը կը հրաւիրեն բոլորը ներկայ ըլլալու պատարագին, զոր կը մատուցանէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԱՐԲ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւշատութեան մաղթանք ողջերուն եւ Հոգեհանգստեան աղօթք հանգուցեալներու հոգիներուն համար եւ ՄԱՏԱՂԸ կ'օրհնուի ու կը բաշխուի հաւատացեալներուն:

Պատարագին կը սպասաւորէ՝
Միւռոն Ծ. վրդ. Հոգեւոր Հովիւ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը մասնակցութեամբ «Տարօն» միութեան անդամներուն եւ ղեկավարութեամբ՝
Ստեփան Սարկաւագ Եորկանեանի

Ժամը 13ին Սիրոյ սեղան կը տրուի Քաղաքի Փ.Ա.Մ.Ի. սրահին մէջ՝ 25 ավընիւ վիկտոր Գրէսոն - 92130 Իսի-լէ-Մուլինօ:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15-16
SAMEDI-DIMANCHE
15-16 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅՐԱՒԱՌ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ Լ. ԹԻԻ 22·075 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 84e ANNEE — N° 22·075

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԽՕՍՔԵՐԷՆ ՎՐԴՈՎԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԷՐՏՈՂԱՆԻ

Ցունամտանի լրատիւմներէն եւ քաղաքական դէմքերէն ետք, Թուրքիոյ քաղաքացի խումբ մը Հայեր եւ Թուրք, յոյն մտաւորականներ ալ հակազդած են պաշտպանութեան նախարար Վ. Կէօնիւլի ծանօթ յայտարարութեան: Անոնք նամակով մը դիմած են վարչապետ Թ. Էրտողանի, ըսելու համար թէ Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադրութենէն առաջ ու ետք ապրուածներ յատկապէս ոչ խլաններու թիւը անբնական կերպով նուազեցուցած են: Այդ պատճառով ալ միջազգային ըրջանակի մէջ Թուրքիա առնուազն ցեղային մաքրագործումով կ'մբաստանուի: Այս կացութեան առջեւ պաշտպանութեան նախարարը այդ յանցանքը կ'ընդունի ու կը գովաբանէ: Մինչդեռ, մարդկութեան դէմ յանցանք նկատուած արարքներու գովեստը թէ' ազգային, թէ միջազգային օրէնքներով յանցանք է:

Անոնք կը չարունակեն. «Նախարարը կը գովէ գլխաւորաբար Ցոյներու փոխադրումը: Տարօրինակ է որ գովեստի կ'արժանանայ ժողովուրդ մը զարաւոր իր հողերէն, ընչայատէն, լեռնէն, պաշտպանելով, հակառակ իր կամքին, իրեն անծանօթ, օտար երկիրներ ղրկելու արարքը որ փոխանակութիւնն է»:

Ակնարկելէ ետք Վ. Կէօնիւլի կողմէ որպէս Թուրք ազգի մասնիկ Հայերու, Ցոյներու բացառումին, ցեղային մաքրագործումի ջատագովումին, նամակագիրները կ'ըսեն վարչապետին.

«Որպէս Թուրքիոյ հանրապետութեան քաղաքացի Հայեր, մեծապէս վրդոված ենք այս ձախող յայտարարութենէն: Վրդովումի եւ յուզումի պատճառ է նկատել որ այդ յայտարարութեան հեղինակը կառավարութեան անդամ նախարար մը, իշխանութեան գլուխ գտնուող վարչակազմին պատկանող մըն է:

«Փոքրամասնութեան իրաւունքներու, ժողովրդավարացման նման մարզերու մէջ ԱԳ կուսակցութեան մինչեւ այսօրուան լանխոհ ընթացքը մինչ զոհունակութիւն պատճառած է երկրին իսկապէս ժամանակակից, քաղաքակիրթ ու լուսամիտ տարրին, Եւրոպայէն տնտեսական նեցուկի հաչիւներով անոր մրցակիցներուն կատարած զիջումները որպէս տեղատուութիւն արժեւորուած են: Պաշտպանութեան նախարարին դայթակղութեան համազօր խօսքերուն հանդէպ ԱԳ կուսակցութեան կեցուածքը չատ կարեւոր ցուցանիշ մը պիտի ըլլայ անոր մինչեւ այսօրուան քաղաքականութեան անկեղծութեան»:

Նամակը ստորագրած են 56 Հայեր, 14 Թուրք եւ մէկ յոյն մտաւորական: Վերջիններուն կարդին են Թ. Աքչամ, Հ. Պէրքթայ, Պ. Օրան, Ֆ. Քէնթէլ, Է. Քէսքին, Մ. Վասիլիատիս:

* * *

Թուրքիոյ ազատ մտածումի եւ կրթութեան իրաւունքի միութիւնը եւս յայտարարութեամբ մը չեչտած է թէ Վ. Կէօնիւլի խօսքերուն մէջ սուտ, կամ սխալ բան չկայ, ան ամփոփած է Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնումի գաղափարականը: Նոյն յայտարարութեամբ ըսուած է թէ նախարարին ըսածները վերջին ծայր յարիր են վարչապետ Էրտողանի

ԹՈՒՐՔԻԱ

Հ. ՏԻՆՔԻ ՈՃԻՐԸ ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԻ

Հ. Տինքի սպանութեան մասին վարչապետարանի քննիչ յանձնախումբին պատրաստած տեղեկագիրը նեղ կացութեան մատնած է վարչապետ Թ. Էրտողանը: Ոճիրին հետաքննութեան ընթացքին ստուգուած է թէ ապահովութեան եւ ժանտարմի բազմաթիւ պատասխանատուներու անտարբերութիւնը որոշակի դեր խաղացած է Հ. Տինքի սպանութեան մէջ: Այսուհանդերձ, մինչեւ այսօր անոնք դատարան չեն կանչուած: Ատիկա քննելու համար հարկաւոր է վարչապետին հրահանգը: Տինք ընտանիքը ամիսներէ ի վեր հետամուտ էր իրենց պարտականութեան մէջ թերացած այդ տարրերուն գործունէութիւնը թացայայտելու:

Վարչապետարանի քննիչ յանձնախումբը կազմուած էր Հ. Տինքի կնոջ կողմէ Թ. Էրտողանի ղրկուած նամակէն ետք, որով կը պահանջուէր ոճիրը ամէն ջանք գործադրելով լոյսին բերել:

Տեղեկագրին մէջ անտարբեր գտնուելով ամբաստանուած կարեւոր դէմքերն են Պոլսոյ ապահովութեան տնօրէնը Ճ. Ճէրրահ, լրահաւաք բաժնի նախկին տնօրէն Ա.-Ի. Կիւլէր, փոխտնօրէն Պ. Քէօքսալ. Տրապիզոնի ապահովութեան նախկին տնօրէնը Ռ. Աքեւրէք որ ներկայիս լրահաւաք բաժնի պետն է, նաեւ նախկին պաշտօնատարներ. իսկ Տրապիզոնի ժանտարմի հրամանատարութենէն ամբաստանուած են ոճիրի օրերուն գործող պաշտօնատարներ:

ԱՍՏՐԱԼԻԱ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ

Հայ Դատի Աւստրալիոյ յանձնախումբը տեղեկացուցած է թէ ծերակուտականն Ք. Էլիսըն Նոյեմբեր 11ին ելոյթ ունեցած է Ծերակոյտին մէջ, պահանջելով պաշտօնապէս ճանչնալ Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

Հոկտեմբեր 20ին ալ երեսփոխան Ճ. Հաքի Խորհրդարանի ամպիոնէն քննադատած է երկրին հանրային ձայնասփիւռէն նոյն Ցեղասպանութեան կըցած «կարծեցեալ» որակումը: Ան եւս կոչ ըրած է որ կառավարութիւնը եւ Խորհրդարանը ճանչնան 1915ի իրողութիւնը:

«Ան որ չի հաւնիր, Թող մեկնի» մօտեցումին:

* * *

Հայ Դատի Եւրոպայի մարմինը Նոյ. 12 Թուակիր հաղորդագրութեամբ մը անդրադարձած է Թուրք նախարարին խօսքերուն: Շեչտուած է թէ սարսափելի է տեսնել որ Եւրոպական Միութիւնը չի հակազդեր իր սկզբունքներուն համաձայն դաշտափարներու եւ մօտեցումի, որոնց հեղինակը անդամակցութեան թեկնածու երկրի մը կարեւոր նախարարն է: Այս կացութիւնը մտածել կու տայ որ այսօրուան հանդուրժողութիւնը հանդէպ խօսքին, վաղը կրնայ վերածուիլ յայտնուած գաղափարներու, ինչպէս՝ ցեղային մաքրագործման, կիրարկութեան Թոյլատրումին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահը Նոյեմբեր 13-ին տեւնուելէ ետք Ն. Սարքոզիի հետ, ժամը 19էն 20 հիւրն էր հեռատեսիլի Գաղա+ կայանի յայտագրին, զոր կը վարէ Միշէլ Տընիզօ: Թէ' հեռատեսիլէն, թէ' Ֆիկարոյի տուած իր հարցազրոյցէն մասնաւոր նորութիւն մը երեւան չելաւ: Սակայն վերջինիս արդարացուց իր զօրքերուն Հարաւային Օսէթիոյ վրայ Օգոստոս 7ի յարձակումը, պնդելով որ ուրիշ ելք չունէր, քանի Ռուսաստանի նուաճումը «ծրագրուած էր» եւ ուզած էր դէմ դնել: Փարիզ կը գտնուէր նաեւ որովհետեւ լոյս տեսած է զրոյցներու իր հատորը Ռաֆայէլ Կլիւքսմանի հետ («Ազատութեան մասին կը խօսիմ ձեզի հետ») եւ այդ մասին ալ արտայայտուեցաւ: Մնաց որ, միշտ կը կրկնէ իր ընդդիմութիւնը Ռուսաստանի, չեչտելով նաեւ որ «Թիֆլիսի մէջ, Հարաւային Օսէթիոյ եւ Աբխազիոյ ապագան չէ որ խնդրոյ առարկայ է, այլ աւելի ընդհանուր է հարցը եւ կը վերաբերի Եւրոպայի հետ Ռուսաստանի յարաբերութիւններուն: Տեղի տալ հողային ամբողջականութեան սկզբունքին մէջ լաւ գաղափար չէ, որովհետեւ Ռուսերը տկարութիւն կը տեսնեն նման ընթացքի մը պարագային, մինչ Եւրոպա զօրաւոր է Մոսկուայի դիմաց»: Սահմանափակուելիք կը գտնէ նաեւ որ Ռուսերը ճնշուած կը բանեցնեն Բաքուի վրայ, ու այդ մասին դիտել կու տայ. «Ճնշումը զոր Ռուսերը կը բանեցնեն Ադրբեջանի վրայ, ուր կ'առաջարկեն խաղաղապահ զօրքեր զետեղել լուծելու համար Ղարաբաղի հակամարտութիւնը ահաւոր է»: Կը գտնէ որ Վրաստան մեծ վտանգի զօտիի մը մէջ է, մինչ Վրաստանի ճամբան ժողովրդավարութեան ճամբան է: Կը վստահեցնէ որ ազատութիւն կը տիրէ մեդիաներու մէջ եւ ընդունած է համակուսակցական քննիչ յանձնախումբի մը ստեղծումը Օգոստոս 7ի դէպքերու մասին: Նախարարները կը հարցաքննուին, ինչ ալ պիտի ներկայանայ:

ՓԱՐԻԶի կոպեռնիկ փողոցի սինակոկին դէմ գործուած ոճրափորձէն 28 տարի ետք (Հոկտ. 3, 1980), կաթինոյի մէջ (Գանատա) ձերբակալուած է Հասան Նաիմ Տիապ, որու դէմ այն կասկածը կայ որ ռումբը զետեղած է, որու հետեւանքով 4 մեռեալ կար եւ 30 վիրաւոր: Ենթական ընկերաբանութեան վկայական ունի Սիրաքիւզի (ԱՄՆ) համալսարանէն եւ կ'առարկէ որ անունի չփոթութիւն մը կայ եւ ինք զոհ է համանունի մը: Ոճրափորձին 4 զոհերէն երեքը Ֆրանսացիներ էին եւ մէկն ալ՝ Իսրայէլացի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի ազգայնամոլները չատ դէշ աչքով կ'անդրադառնան Օսպամայի յաղթանակին, մասնաւորաբար իրենց կայքէջերուն միջոցաւ: «Ամերիկան անդունդի եզրին է» կը բացատրէ քաղաքական մեկնաբան Մաքսիմ Շեւչէնկօ «Էքսը Մոսկուա» ձայնասփիւռի կայանին: Ամէնէն խիստն է ուրիշ ազգայնամոլ մը՝ Սերգէյ Աբելցեւ, որու համար «Օպամա յաղթած է որովհետեւ չատ դրամ ունէր, մահմետականներու եւ Պէն Լատէնի դրամը, որոնց ազդեցիկ գործակալն է»: Իսկ Դումայի փոխնախագահը կ'ըսէ թէ ուրիշ երկիրներ ալ պիտի վարակուին, աւելցնելով. – «Ֆրանսայի մէջ ի մօտոյ արաբ Սարքոզի մը պիտի ունենան»:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ համագումարը բացուեցաւ Նոյեմբեր 14-ին, Ռէնոյի մէջ, բաւական չփոթ մթնոլորտի մէջ: Այլեւս հաստատ էր որ Սեկոլէն Ռուայալ թեկնածու է քարտուղարի աթոռին, հակառակ անոր որ Մ.

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՍԷԻԻՒՐՔի ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՀԻՆ ԱՐԺԱՆԹինի ՄԷՋ

Սէիւրքի նախարարուհի Հ. Ցակոբեան Նոյեմբեր 8-12 աշխատանքի այցով Արժանթինի կը գտնուէր. մասնակցած է Հայ կիներու միջազգային ընկերակցութեան ժողովին որ այս տարի տեղի ունեցաւ Պուէնոս Այրէսի մէջ: Նախարարուհին այցին ընթացքին հանդիպումներ ունեցած է Արժանթինի արտաքին գործերու նախարարին եւ Ազգային գոնկրէսի Ներկայացուցիչներու պալատի փոխնախագահին հետ: Ան ելոյթ ունեցած է Արժանթինի Հայերու մօտ 500 հոգինոց լսարանի մը առջեւ եւ պատասխանած Սէիւրքի հայութիւնը յուզող հարցերու: Ա.յցելած է համայնքային հաստատութիւններ, ծանօթացած անոնց գործունէութեան:

Նոյեմբեր 13ին Հ. Ցակոբեան Պուէնոս Այրէսէն մեկնած է Ուրուկուէյի մայրաքաղաք Մոնթէվիտէօ:

* * *

ՅՈՒՇԱԴՐԱՄ՝ ԴՐԱՄԻ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կեդրոնական դրամատունը արծաթէ յուշադրամ մը հրապարակ հանած է, նչելու համար ազգային դրամին 15ամեակը (1993 Նոյեմբեր 22): Մէկ երեսին վրայ գետեղուած է պետական զինանշանը, միւսին՝ կեդրոնական դրամատան խորհրդանիշը:

ՖԻԼԻՓ ՏԸ ՎԻԼԻԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

Նոյեմբեր 15ին եռօրեայ բարեկամական այցով Հայաստան կը մեկնի Ֆ. տը Վիլիէ: Կը սպասուի որ ան տեսակցի նախագահ Ս. Սարգսեանի, արտաքին գործերու եւ մշակոյթի նախարարներուն, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ: Կը նախատեսուի այցը Ցեղասպանութեան յուշահամալիր, Խոր Վիրապ եւ Սմբերդի ամրոցը:

Օպրի ո'է լսած է իր ծրա դրին, մինչ Տըլանօյէ նուազ խիստ հակազդեցութիւն ունի: Համագումարը կը տեւէ երեք օր, կը մասնակցին 4·000 պատգամաւորներ: Քարտուղարը կ'ընտրուի Նոյեմբեր 20ին: Նոյեմբեր 16ին է որ թեկնածուները կը յայտարարուին:

ՃԱՆ ՏԻՒՆՏԱՐի փիլմը Ա.թաթիւրքի նուիրուած (Մուսթաֆա) բուռն քննադատութիւններու դուռ բացած է Թուրքիոյ մէջ, թէեւ հրապարակ ելլելէն ի վեր (Հոկտ. 29, Հանրապետութեան տօնին օրը եւ Ա.թաթիւրքի մահուան 70ամեակին առթիւ) 800 հազար Թուրքեր դիտած են արդէն: Բեմադիրը ուզած է մարդկային դիմագիծ մը տալ Ա.թաթիւրքի, ցոյց տալով անոր տկար կողմերը (օրը մէկ չիշ օղի խմելը եւ 3 ծրար գլանիկ ծխելը) ինչ որ չի համապատասխաներ «Թուրքերու հօր» պաշտօնական ներկայացման: «Վաթան» թերթին համար բեմադիրը «աչխարհակալ ուժերու գործիքն է, որոնք հոգեբանական գործողութիւն մը կը ծաւալեն վարկաբեկելու համար Ա.թաթիւրքը»: Ընդդիմութեան պարագլուխին՝ Տէնիզ Պայքալի համար ալ Ա.թաթիւրք մենատէր մը չէր, եթէ նոյնիսկ այդ չրջանի ղեկավարները մենատէրեր էին:

ԱՒՆԷՏԻ ՏԱՐՕՒԱՅ ՁՕՒԿՆ

«ՁԵՆ ԹՈՂՆՈՒՄ ՈՐ ՄԱՐԴԻԿ ԱՊՐԻՆ...»

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Եւ վստահ էի որ իմ յանդգնութիւնը պէտք է պատժուի: Ձղջո՞ւմ էի... Մոքովս չէր էլ անցնում: Իմ պնդաճակատութիւնը սահման չունէր երեւի... Ինչպէս միշտ, հիմա էլ կրկնում էի հօրս խօսքը· «ի՞նչ է, կարելու եւ անունս Իպրահի՞մ ես դնելու»: Իսկապէս... Անպայման գիտակցում էի որ գնում եմ հոսանքին հակառակ ուղղութեամբ: Այդ ընթացքը տաւօրինակ հաճոյք էր պատճառում ինձ: Բայց գոյգ իրադարձութիւնների կենտրոն դառնալու ցանկութի՞ւնն էր պատճառը: Չեմ դժուարացնելու հոգեբանների գործը: Աւասի որ հոսանքին հակառակ գնալը հաճոյք էր պատճառում: Եւ եթէ հաճոյքի այդ զգացողութիւնը հարատանում էր իրադարձութիւնների կենտրոն դառնալու փաստով, ապա վերանում է հոգեբանական պրպտումներ կատարելու անհրաժեշտութիւնը: Ես նոյնպէս ունեմ իմ յաւակնութիւնները եւ առանձնապէս չեմ նեղւում դրանցից: Այս դէպքում ես նմանում եմ այն տգեղ մարդուն, որ հայելու մէջ ինքն իրեն նայելով՝ նորէն ու նորէն համոզւում է, թէ բացառիկ գեղեցկութիւն ունի:

Իմ այդ բացառիկ գեղեցկութեամբ հմայուած՝ գնացի Հրաչիկ Սիմոնեանի հետ հանդիպելու:

Այս անգամ արդէն վստահ էի որ նրա սեղանին նետած իմ բանալինները յետ վերադարձնող չի լինի, քանի որ նա քարտուղարուհի չունէր:

Նա ինձ դիմաւորեց ժպիտով: Բայց դա դեռ ոչինչ չէր նշանակում: Նեղլիկ աշխատասենեակի մէջ մի առ ժամանակ լուռ նստած իրար էինք քննում: Հրաչիկը ժամանակից չուտ ճերմակած մազերով էր: Բարեհամբոյր... Ես չկարողացայ ժպիտս զսպել: Ինչո՞ւ ժպտացի... Հաւանաբար հասկացնելու համար, թէ ինձ համար միեւնոյն է... Եւ նահանջելու միտք բնաւ չունեմ...

Աւելի երկար լռել հնարաւոր չէր: Նա հետաքրքրուեց թէ ի՛նչ է եղել: Հարցը ո՛չ տաւօրինակ էր եւ ո՛չ էլ նենգամիտ: Պարզապէս ինչ որ կերպ հարկաւոր էր սկսել... Որքա՞ն կարելի էր լուռ նստած ժպտալ եւ կարծես հիանալ իրարով: «Լաւ է որ պատմարան ես...»: Եւ փորձեցի բացատրել, թէ իսկապէս ի՛նչ է եղել... Մեր պատմութեան նկատմամբ, անկախ այն բանից հետաքրքիր համ մօտիկ անցեալն է, վերաբերմունքը բացարձակապէս ազատական է: Անչուշտ, չզսպեցի գոյթակղութիւնս բաժնի վարիչի վրայով եւս անցնելու համար: Եւ ընդհանրապէս իրենց պատկանելութիւնից զուրկ մարդիկ ընդհանրապէս իրաւունք չունեն ազգային պատմութեան մարզի մէջ որոճալու... Եւ ոչ էլ դեկավարելու... Ի՞նչ է նշանակում՝ «Ետունը հալի՝ քամին տանի»...: Նշանակում է աղամարդկութիւն ապացուցելու նպատակով կանգնել այդ քամու դիմաց եւ մրմնջալու փորձ անել... Այսինքն, ոչ թէ աղամարդկութիւն ապացուցելու համար, ուղղեցի ինքս ինձ, անպայման ոգեւորուելով վրուցակցիս լռութեամբ... Հաւատարմութիւն են ապացուցում... Ո՞ւմ հաշուին...

Նա լաւ էր յիշում կուսակցապետի այդ արտայայտութիւնը, երբ գրողներից մի քանիսը պահանջում էին պատասխանելու հնարաւորութիւն տառնալ ազգբեջանցի այն հեղինակներին, որոնք սեփականացնում էին մեր պատմութիւնը: Վերստահ էի որ նաեւ յիշում է, թէ նա՝ կուսակցապետը, ինչպէս «հարցը լուծեց», յիշեցնելով, թէ Ռուսաց լեզուով լոյս տեսնող գրական ամսագրի հեղինակը իրենց մէջ է··

Մեր զրոյցը, աւելի ճիշդ՝ իմ մենախօսութիւնը տեւեց մօտ քառասուն րոպէ: Վերջապէս, Հրաչիկը գլխով արեց, թէ՝ «Պարզ է» եւ ասաց որ Ալվազեանի յօդուածը պէտք է անպայման տպել: Ես անկեղծօրէն ծիծաղեցի: Անչուշտ· ինքս ինձ վրայ: Ի՞նչ էի ոգևորուել... Ի՞նչ էի ուզում բացատրել... Եւ այն էլ այս չէնքի այս անհրապոյր սենեակի մէջ...«Չէ,- ասացի,- չի լինի...»: «Իսկ ինչո՞ւ չի լինի»: «Որովհետեւ արատաւոր աշխատութիւնը քննադատել ենք ամսագրի մէջ եւ չի լինի տպագրել հեղինակի պատասխանը որ, բնական է, քննադատութիւնը ժխտելու համար է գրուած»: «Չե՞ս կարդացել»: «Չեմ կարդացել, բայց ինչո՞ւ պէտք է մօտ երեսուն էջ գրած լինէր...»: «Գուցէ նոր յիմարութիւններ դուրս տալո՞ւ համար»: Ես զարձայ որսկան շուն: Ականջներս սրեցի·: Ցետո՞յ.... «Ճիշդն այն կը լինի որ տպես»: «Չի՛ լինի... ճիշդ չի լինի հէնց այդպէս տուսիկ-փուսիկ վերցնել ու տպել»: «Տպիր ինչպէս ուզում ես, – ասաց Հրաչիկը: – Բայց անպայման տբպիր»: «Ինչպէս ուզո՞ւմ եմ»: Նա գլխով արեց· «Ինչպէս ուզում ես»:

«Լա՛ւ, համաձայնեցի ես: – Կը տպեմ ինչպէս ուզում եմ»:

Հրաչիկը գլուխը կախեց թղթերի վրայ: Իբր չատ կարեւոր բան է կարդում: Ես նրա սեղանից վերցրեցի պատասխան յօդուածի պատճէնը որ Ալվազեանը ուղարկել էր նաեւ իննստանցիային եւ անչուշտ դուրս եկայ սենեակից:

Լուիզան եւ Սերգէյը դեռ խմբագրատանն էին: Ինձ էին սպասում:

– Տպելու ենք, – ասացի ես քմծիծաղով: Գիտէի, թէ ինչպէս են նրանք ընդունելու այս լուրը եւ երեխայի պէս ուրախ էի նրանց հոգու հետ խաղալու համար:

Սերգէյը կարկամեց, իսկ Լուիզան կամբրատակեց:

– Չա՛, – ասացի: – Տպելու ենք: Բայց այնպէս, ինչպէս մենք ենք ուզում:

– Այո՞նքն, – տարակուսեց Սերգէյը:

Իսկ Լուիզան այնքան էր յուզած որ չտապեցի բացատրել, թէ ինչպէս:

Նրանք տարակուսած ու յուզուած էին տեսնելով իմ պարտուղակատնութիւնը:

– Այդ գիրքը տպագրութեան են յանձնարարել հինգ հոգի... Վեցերորդ հեղինակութիւնն էլ ինքը՝ գրքի խմբագիրն է: Ամէնից առաջ մենք հէնց նրանց էլ կը խնդրենք որպէսզի պաշտպանեն հեղինակին,- բացատրեցի ես:

– Կենտկոմո՞ւմ ասացին:

– Կենտկոմում համաձայնեցին որ պատասխան յօդուածը տպենք այնպէս, ինչպէս կամենանք: Մաքուր օդին, մինչեւ խմբագրութիւն հասնելը, մտածեցի որ անյարմար է... Հեղինակը մեծ գիտնական է... Չի կարելի Թոյլ տալ որ ինքն իրեն պաշտպանի, երբ այդքան ուժեղ համախոհներ ունի... Թող այդ համախոհներն ու խմբագիրը պաշտպանեն նրա գիրքը:

– Ամրողջ ամսագի՞րն ենք յատկացնելու այդ վեց հոգուն:

– Չեմ կարծում: Իսկ եթէ սխալւեմ, ապա կը տպենք մի քանի ամսատետրակների մէջ:

Հետեւեալ օրը վեց հասցէներով ուղարկեցի նոյն բովանդակութեամբ վեց նամակ: Իրազեկ էի պահում, թէ այսպէս ու այսպէս... Հրապարակել ենք Ուլուբաբեանի քննադատական յօդուածը: Հեղինակը պատասխան է գրել եւ պաշտպանում է աշխատութիւնն ու հերքում ներկայացուած հակառակութիւնները: Բայց քանի որ տուեալ հասցէատէրը քաջածանօթ է գրքին եւ երաշխաւորել է տպագրութեան, ուստի չատ աւելի խելացի կը լինի, եթէ մենակ չթողնի անուանի գիտնականին եւ պաշտպանի նրան: Կարող է գրել մէկ էջից մինչեւ քսանհինգ էջ ծաւալով,: Իսկ ժամանակը ... ժամանակը բաւականին չատ էր: Քառասուն օր:

Նամակները փոստ ուղարկելուց յետոյ հեռաձայնեցի Բագրատին: Պատմեցի վերջին անցուդարձից, առաջարկեցի հսպասել վեց երաշխաւորների արձագանգին եւ ծանօթանալ պատասխան յօդուածին:

Երկու չաբաթ էլ չանցած Բագրատը բերեց պատասխանի պատասխանը: Անմիջապէս ուղարկեցի չարելու: Եւ մինչեւ կը լրանար սահմանուած ժամկէտը, այն արդէն չարուած եւ սրբագրուած՝ պատրաստ էր տպագրութեան:

Օրերն անցնում էին, բայց մեր պատմաբան ու գրականագէտ ակադեմիկոսներից եւ դոկտորներից ձայն-ձուն դուրս չէր գալիս:

Բագրատը առաջարկեց որ նաեւ յատկապէս ասորագիտութեամբ զբաղուող մէկին էլ գրի այս առիթով: «Մատենադարանում մի երիտասարդ կայ,- ասաց նա:- Եթէ դեմ չես՝ կ'առաջարկեմ որ գրի... Աւելի է· տպագրուած յօդուած էլ կ'ունենայ»: Բագրատը ժպտաց: Հոգուս հետ էր խաղում:

Բանն այն է որ «Լիտերատուրնայա Արմենիա» ամսագիրը գործել էր նաեւ գրականագիտական եւ պատմագիտական թեզեր պաշտպանողների համար հրապարակուելու մի գաշտ: Բայց քանի որ այդ թեզերը նուազ առընչութիւն ունէին գիտութեան հետ եւ սոսկ ձեւական բնոյթ ունեցող չարադրանքներ էին ատենախօսութիւններ «պաշտպանելու» համար, նոր պարտականութեանս անցնելուն պէս աշխատակիցներին զգուշացրել էր որ նման յօդուածներ ընդհանրապէս չընդունեն: Իմ այս կեցուածքը հասկանալի դժգոհութիւնների ալիք բարձրացրեց: Եւ ես, բնականաբար, գործայ յարձակումների թիրախ: Արածս, անչուշտ, հերթական մի յիմարութիւն էր· եւ ընդամէնը հերթական անգամ ապացուցեցի որ թշնամիների բանակներ ստեղծելու մէջ իմ տաղանդը բացառիկ է: Յետաւի, կարելի էր միայն խղճալ ինձ... Բայց կարեկցել՝ երբե՛ք... Ի՞նչ կարեկցանք, երբ Թոյլ չէի տալիս որ մարդիկ ապրեն: Թոյլ չէի տալիս որ մարդիկ ապրեն...

Մի քանի օր անց Բագրատը բերեց «"Տարօնի պատմութիւնը" Ղ. Վ. Ալվազեանի "քննադատութեան" լոյսի տակ» ակադեմական վերնագրով մի յօդուած: Ինքը՝ հեղինակը, որ Լեւոն Տէր Պետրոսեան անունով ինձ անծանօթ մէկին էր, հաւանաբար վախեցել էր վիճաբանական յօդուած գրելուց կամ ուղղակի չունէր նման յօդուած գրելու համար անհրաժեշտ կարողութիւն· եւ չարադրութեան մէջ հասկացնում էր, թէ ինքը սոսկ գրախօսութիւն է գրել: Երբ իմ այս դիտողութիւնը արեցի Բագրատին, նա ժպտաց, ասելով· «Երեւի այդքանն է կարողացել»: «Ուրեմն, այդ է՞լ տպեմ»: «Լաւ կը լինի· չատերը միայն այդ մակարդակի գրախօսութիւններն են ընկալում»,- համոզեց Բագրատը: Եւ նա իրաւացի էր: Ինչպէսը մէկ ընդ միչտ գոցելու համար անհրաժեշտ էր այն հասկանալի ու ընկալելի դարձնել բոլոր ուսումնականներին ու նաեւ թերուսներին:

Մնում էր կատարել վերջին քայլը:

Քառասունմէկերորդ օրը մէկիկ մէկիկ հեռաձայնեցի Ալվազեանի դերքը տպագրութեան յանձնարարողներին, որոնք, ինչպէս հեղինակն էր նշել իր չնորհակալական խօսքի մէջ, կատարել էին «արժէքաւոր դիտողութիւններ»: Բոլորից էլ ստացայ միեւնոյն պատասխանը: Բոլորն էլ ցաւում էին որ ժամանակ չեն ունեցել... զբաղուածութեան մէջ են եղել... հիւանդացել են ... եւ այլն... Քանի որ նախորդ հրապարակումը արդէն իսկ մեծ աղմուկ էր բարձրացրել, ուստի սովետական պատմագրականագիտութեան քումիրը յարմար էին դանել աւելորդ անգամ երեսից անունը չկապել կուսակցական տարբերատեճանների դեկավարների կանանց ու դուստրերին դիտութիւնների համբայ դուրս բերող Ղազար կամ ինչպէս Մատենադարանի երիտասարդ աշխատակիցն էր վերնագրել՝ «Ղազար Վարդանիչի» հետ:

Հրապարակումին աւելացրեցի նաեւ «Մխիթարեան կողմից» իմ հակիրճ խօսքը, որտեղ ներկայացրեցի այս մեր դերքզորոշումը: Անանց անուններ տալու անդրադարձայ նաեւ, թէ ինչպէս «արժէքաւոր դիտողութիւններ» անողները խուսափեցին զօրավիգ լինել հեղինակին: «Չնայած երկու կողմից էլ Թոյլ տրուած ծայրահեղութիւններին,- այսպէս աւարտեցի իմ ամփոփիչ խօսքը-, մենք յոյս ունենք որ այս հրապարակումները դրական նշանակութիւն կ'ունենան ինչպէս տուեալ որոշակի խնդիրը, այնպէս էլ գիտական բարեխղճութեան ընդհանուր հարցերը պարզաբանելու, իր իւրաքանչիւր պնդման նկատմամբ գիտնականի պատասխանատուութեան եւ գիտական աշխատանքի նկատմամբ բարոյական վերաբերմունք ունենալու տեսանկիւնի առումով»:

Փետրուարի վերջերին տպարանից ստացանք ամսագրի ազդանմոյշը: Ամէն բան տեղը տեղին էր: Վստահ էինք որ հարցը մէկ ընդմիչտ փակուած է:

Բայց...

Մինչեւ ազդանմոյշը եւս մէկ անգամ թերթելուց յետոյ արդէն որ պաքանակը դուրս բերելու թոյլտուութիւնը կը տայինք, մամուլը, հեռատեսիլն ու ձայնասփիւռը մի ընդհանուր հրահանգով տարփողեցին Սովետական Բանակը ստեղծուելու 60ամեայ յոբելեանի եւ այդ առիթով Բրեժնեւին «Յաղթանակի չքանչան»ով պարգեւատրելու մասին:

Մինչդրօրեայ լիցքաւորուեց «պատմական» այս հերթական իրադարձութեան լարուածութեամբ: Այդ օրերին լոյս տեսնող մեր ամսագրի մէջ, ի հարկէ, որեւէ նիւթ չկար բանակի կամ պատերազմի յաղթանակը ապահոված Բրեժնեւի մասին: Եւ դա կարող էր դիտուել իրրեւ քաղաքական կոպիտ վրիպում: Եթէ չլինէին մեր հրապարակումները, ապա հազիւ թէ որեւէ մէկը ուշադրութիւն դարձնէր դրան: Դէհ, գրական ամսագիրը է: Ի վերջոյ, կարող էր նաեւ յատկապէս չանդրադառնալ: Կամ այդ պատմական իրադարձութիւնը կը նչի իր յաջորդ թիւով·· Բայց մեր հակառակորդները անպայման կ'անդրադառնային եւ անպայման մեզ վրայ կը յարմարեցնէին քաղաքական պիտակներ:

Ի՞նչ անենք···

(Շար· 3)

ԻՄԱՄ ՄԸ ԱՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻԻՆ Կ'ԸՆԷ ՎԱՐԱԳԱՅ ՎԱՆՔԻՆ

«Ակօս»ի կազմէն Արիս Նալճը վաստագրական ժապաւէնի մը պատրաստութեան համար Անատոլուի ոստաններ այցելած է, ինչպէս՝ Մալաթիա, Վան, Կարս, եւլն.: Վերջին երկուքին մէջ հայ համայնք չկայ. այսուհանդերձ, «ափսորի երախաներ որդեգրած ընտանիքներու թոռներուն նման, իրենք զիրենք հայ զգացող փոքր համայնք մը մարմին կ'առնէ. ասոր անդամները կը վախնան իրենց ինքնութիւնը պրպտելու, այդ առընչութեամբ իրենց հօր, մեծ հայրերուն հարցում ուղղելու աւնոց հայ մայրերուն եւ մեծմայրերուն մասին»:

Նոյեմբեր 7ի Թիւրին մէջ Ա. Նալճը նիւթ կ'ընէ Վանը: Ինք եւ ընկերակիցները առաւօտուն կանուխ զացած են Վարագայ վանքի աւերակները տեսնելու: Գիւղին մէջ իմամներու զերդաստանէն Մէհմէտ Զոպան անուն մէկը կը դիմաւորէ զիրենք: Հայրը «Եօթը եկեղեցի» գիւղը գնած է ու 1954ին ընտանիքը հոն հաստատուած: Երբ հայրը կը մահանայ, զինք փոխարինող նոր իմամը Վարագայ վանքի կիսականգուն միակ եկեղեցին կից մզկիթ մը չինել կուտայ: Մ. Զոպան բողոք կը ներկայացնէ, այն պատճառաբանութեամբ որ վնասած է պատմական յուշակոթողի մը:

«Այս վայրն ալ աղօթատեղի է: Հայրս կտակ ըրած էր որ պահպաննենք զայն: Երբ հոս եկանք, մարդիկ միւս եկեղեցիներուն քարերը կը հանէին, կը գործածէին բնակարաններու, փարախներու չինութեան: Վանի ապարանքներուն, քաղաքապետարանին չէնքերուն համար հոսկէ քարեր տարին: Երբ հոս հաստատուեցանք, հայրս չարտօնեց որ եկեղեցիները քանդէն» կ'ըսէ:

Վարագայ վանքի համալիրին կանգուն մնացած կիսափուլ կոթողը պահպանելու համար ոդի ի բուին կ'աշխատի: Պէտք է ըսել որ ջանքերը կը վարձատրուին: Ամէն տարի Հայաստանէն, Լիբանանէն, Իրանէն հարիւրաւոր ուխտաւորներ կ'այցելեն չրջանը: Մ. Զոպան հոն յուշամատեան մըն ալ դրած է. ամէն այցելու բաներ մը կը մրոտէ: Արձանագրութիւններուն մեծ մասը հայերէն է: Անոնցմէ յայտնի կ'ըլլայ որ Լիբանանի վանեցիներէն խումբեր ամէն ամառ կանոնաւորաբար Վան կ'այցելեն: Արդէն եկեղեցիին դրան վրայ եւս հայերէն արձանագրութիւններ կան:

Մ. Զոպանի ներկայի գլխաւոր մտահոգութիւնը եկեղեցիին առժամեայ երդիք մը յարմարցնելն է: Տախտակով ու նայլոնով կ'ընէ այդ գործը: Մանաւանդ որ ներսի որմնանկարները տակաւին լաւ վիճակի մէջ են ու պահպանութեան կարօտ:

ՈՒՐԱԽԱՑՆՈՂ ՀԵՐՔՈՒՄ ՄԸ

Վերջերս արձագանգած էինք Թուրք մամուլէն տրուած լուրի մը թէ Անիի կոթողներուն մտահոգութեամբ Անգարա Հայաստանէն խնդրած էր վերջ տալ սահմանային գօտիին քարահանքին պայթումներուն: Հասկնալի է որ դերերու նման չրջում աւելի քան զարմանալի էր. զարմանալի, յատկապէս հայկական մայրաքաղաքին մասին Թրքական «Հոգածութիւնը»:

Սակայն, այդ քարահանքերէն Երեւանի մայր տաճարին համար «անհրաժեշտաբար» քար հայթայթելու պարտաւորութեամբ տեղի ունեցած պայթումները քանի մը տարի առաջ իրողութիւն ըլլալով, զարմանալով հանդերձ, չէինք խորհած թէ թրքական աղբիւրներու լուրը ամբողջովին յերիւրանքի ու Հայաստանը վարկաբեկելու մտադրութեան արդիւնք էր: Ու այդ լուրին բոլոր արձագանգողներուն համար ուրախացնող հերքում մը տրուած է Հայաստանի մշակոյթի նախարարութեան Պատմութեան ու մշակոյթի յուշարձաններու պահպանութեան գործակալութեան Շիրակի եւ Արագածոտնի մարզերու բաժնի պետ Լարիսա Եգանեանի կողմէ «Ակօս»ին ղրկուած հետեւեալ բացատրութեամբ.

«Անիի Մայր տաճարի հանդիպակաց Ախուրեանի կիրճի հայաստանեան հատուածում գտնուող բարահանքի շահագործումը կատարւում է բարի կտրման մեթոտով եւ բարի արդիւնահանման նպատակով որեւէ պայթեցում չի կատարւում: Պայթեցման մեթոտով աշխատանքներ երբեւէ չեն կարող կատարուել նաեւ յառաջիկայում: Թուրքական մամուլում տեղակայուած նիւթը ոչ այլ ինչ է, բան հերթական "զգայական" շահարկում՝ գուրկ հիմնաւոր ապացոյցներից:

Հայաստանի վարչական սահմաններից դուրս գտնուող հայկական պատմամշակութային ժառանգութեան պահպանութեան խնդիրները անքաժանելի են Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան եւ ժառանգութեան պրոֆեսիոնալների մտահոգութիւնից: Գալով Անիի Մայր տաճարի անվտանգութեանը (Սբ. Աստուածածին), որը հայկական պատմամշակութային ժառանգութեան անզուգական արտրումներից է, այն միասնաբար պահպանելու եւ ներունդներին անխաթար փոխանցելու թուրքական կողմի նախաձեռնութիւնը ժառանգութեան շուրջ երկխօսելու հրաշալի օրինակ կարող է հանդիսանալ՝ համահունչ միջմշակութային երկխօսութեան եւրոպական տարուայ համատեքստին:

Թուրքական կողմի մտահոգութեան փարատման եւ երկխօսութեան սկզբնաւորման գործնական քայլ կարող է դառնալ հայ մասնագէտների մասնակցութիւնը Անիում նախատեսուող վերականգնողական աշխատանքներին՝ ինչը թոյլ կու տայ նաեւ խուսափել մինչ այժմ կատարուած աշխատանքներում տեղ գտած մասնագիտական սխալներից»:

Հերքումը ուրախացնող է մէկէ աւելի պատճառներով. նախ կը հաստատէ կատարուած մտահոգութիւններու, հարցականներու, նախազգուշութիւններու դէմ Հայաստանէն աւանդաբար պահուած քար լռութեան որ ամէն անգամուն կարաւանին ու չունին առածը միտք կը բերէ: Երկրորդ՝ կը հանգստացնէ վրդոված միտքերը թէ Անիի մամուռ ամենափոքր քարն իսկ չարժող տաճարի մը չինութեան սիրոյն արուած վնասը վերջ գտած է: Եւ վերջապէս, կը յուշէ որ թրքական արեւուն տակ նոր բան չկայ ու աւելորդ են որքան խանդավառ յոյսերը, նոյնքան՝ դիւրին ընդվզումները:

Մարդ դրեթէ կը տարուի մաղթելու որ քիչ մը աւելի յաճախակի ըլլան նման բնոյթի հերքումները...

Ա. ԹՈՐՈՅԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ կեդրոնի սրբահին մէջ, Հոկտ. 25ին, նախաձեռնութեամբ ՀՄԸՄ-ի Գանատայի Շրջ. վարչութեան եւ կազմակերպութեամբ ՀՄԸՄ-ի Օնթարիոյի մասնաճիւղերուն, տօնուած է ՀՄԸՄ-ի հիմնադրութեան 90ամեակը: Այս առթիւ հրատարակուած էր գեղեցիկ Յուշամատեան մը, ուր տեղ գտած էին չնորհաւորական խօսքեր: ՀՄԸՄ-ի Գանատայի Շրջ. վարչութեան խօսքը փոխանցած է վարչութեան առենապետը՝ Բարդէն Կարապետեան, որ հակիրճ պատմականը ըրած է Գանատայի մասնաճիւղերուն հիմնադրութեան եւ գործունէութեան: Տեսերիդով ցուցադրուած է ՀՄԸՄ-ի հիմնադրութենէն մինչեւ այս օրերուն գործունէութիւնը: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Զարեհ Տէր-Վիչեան, որ ներկայացուցած է ՀՄԸՄ-ի հիմնադրութիւնը, Թուելով Թուականը, վայրը եւ հիմնադիրներուն անունները, Հայաստանի կրթական նախարարին 1920 Յունիս 6 Թուակիր նամակով եղած պաշտօնական հրաւէրին Հայաստան մեկնած մարզիկները Վահան Զերադի, Տիգրան Խոյեանի եւ Օննիկ Հալաճեանի Հայաստան կատարած առաքելութեան մասին, կազմելու համար Հայաստանի սկաուտական խումբերը: Ապա, ՀՄԸՄ-ի Գանատայի Շրջ. վարչութեան անդամ Վահան Զալըգեան ներկայացուցած է տօնակատարութեան նախագահութիւնը ստանձնած պր. Արմենակ Ալաճահեանը, տալով անոր կենսագրականը: Ան ուրախ առիթով, որ 10 հազար տոլար նուիրած է ՀՄԸՄ-ին: Պարգեւատրուելէ եւք յուշանուէրով մը, բեմ ելած է ուրիշ խօսած հայրենասիրական ճառ մը, երիտասարդները հրաւիրելով որ անդամագրուին ՀՄԸՄ-ին: Տեղի ունեցած է ՀՄԸՄ-ի ծառայութեան չքանչանի տուուչութիւն: Ելոյթ ունեցած է ՀՄԸՄ-ի կեդրոնական վարչութեան կողմէ Արմէն Կէտիկեան, որ ողջունելէ եւք ՀՄԸՄ-ի 90ամեակը եւ Գանատայի մէջ ՀՄԸՄ-ի հիմնադրութեան 50ամեակը, անդրադարձած է ՀՄԸՄ-ի հիմնադրութեան եւ առաքելութեան: Փակման խօսքը արտասանած է եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Մեղրիկ Ծ.վ.Բարիքեան:

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՋԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Ու ահաւասիկ սակայն դժոխային պատկերը, ժողովուրդը պատսպարող պատերը կը պայթին, կը ճեղքտուին, ու բոցը, հրդեհին բոցը, օձի պէս կը սողոսկի ներս, կը ճիւղաւորուի, կը բազմապատկուի ու կը ծառանայ, կը զալարուի ու կը սլանայ ու ահաբեկած մարդու ճիչերուն, աղաղակներուն, վայնասուններուն, ցաւի եւ սոսկումի գոչերուն մէջ կը պըտտուտքի սուլելով եւ լափելով: Դուրսը, թշնամին, անյագ ատելութիւնով վառած, կը զարնէ փախչողները, կ'ոռնայ պատուհաններուն ներքեւ: Ու մարդիկ կարմրած հրդեհի բոցերէն, դժոխքի մէջ այրող հոգիներու քսմոնելի երեւոյթը կ'առնեն ու զիրար կը բզկտեն, զիրար կը խածատեն, իրարու վրայ կը ղիժուին ու խորդալով կ'իյնան ածխացած ուրիչ դիակներու վրայ:

Ու այն ատեն ուսուցիչը, անկարեկիր Աստուածածինէն եւ անկարող Յաչելութենէն աչքերը դարձուցած, կ'արձանագրէ իր երրորդ եւ վերջին տողը.–

«Այս պահուս Աստուած չկա՛յ»:

Ափ մը մարդկային աճիւնը սեղմած կուրծքիս վրայ, հեռացանք եկեղեցիէն: Թէեւ ժամանակը ուշ էր, ուզեցինք նաեւ այցելել Բողոքականներու ժողովարանը, ուր մէկ քանի քարոզիչներ նահատակուած էին ժողովուրդին հետ: Այդ քարոզիչները պատահմամբ կը գտնուէին ղէպքին դիւրերը Օսմանիէ. անոնք ճամբորդ էին եւ կ'երթային Աստանա՝ տարեկան ժողովի մը մասնակցելու:

Նոյն աւերակները, նոյն քսմոնելի պատկերը, մարդկային ոսկորները միայն աւելի ցանցառ էին. հոն գտանք պատահաստուն եւ արիւնոտ չապիկի կտորներ, հագուստներ, եւլն.:

Գանկոսկր մը մեր ուշադրութիւնը գրաւեց: Վերցուցինք: Տեղացիներ են– թադրեցին որ քարոզիչ Լեւոնեանի գանկը ըլլալու է:

Ժողովարանին մէջ անմիջապէս անճնաոուր չէին եղած ու մանաւանդ քարոզիչները կռւաւեր էին. բայց իրենց անհատնում կռիւին արդիւնքը յայտնի էր այն ըճացած արիւնի արատներէն որ կը զըտնայինք տեղ տեղ. ու յետոյ վիրաւորուած փախստականներու հետքերը որոնք կաթիլ կաթիլ ինկած արիւնով, գրուած էին գետնին վրայ, ու վերջապէս պարտէզի դուռին առջեւ գտանք այլ եւ այլ ուղղութեամբ գծուած արիւնի արձանագրութիւններուն վերջակէտը –տարածուած արատ մը խտացած արիւնի– պարտէզին դրան վրայ արիւնի կաթիլներ ժայթքած էին նաեւ մէկ քանի ուղղութեամբ:

Դիակները հոն մնացեր էին. ու արեւին եւ օդին ազդեցութեան տակ տարրալուծուած ու փճացած. այնպէս որ մաքրուած ոսկորները նահատակներուն ցրուած էին գետինը, այդ խտացած արեան չուրջը. ու հոն կային նաեւ Աստուածաշունչի եւ անգլերէն գիրքերու փեթռտուած էջեր որոնց մէկուն վրայ կարդացի. «Համլէթ»:

Անգլիական միտքը այդ գժոխքին մէջ, այդ ոճիրով թաթաւուն հողին վրայ՝ հըրէշային հակասութիւն մը թուեցաւ ինծի, երբ յանկարծ ցեղին յամառ ու անմարելի տենչանքը Հաճընցի ուսուցիչին ճգնաժամային արձանագրութեան յիշատակովը ներկայացաւ մտքիս.

«Լո՛յս, լո՛յս, լո՛յս...»:

Ու իմ տեսլութեանս ու վրէժխնդրութեանս արտայայտութիւնը համադրական ձեւով մը ամփոփուեցաւ այդ հոգեցունց, այդ գերագոյն, այդ թեղմնաւոր կոչին մէջ.

«Լո՛յս, լո՛յս, լո՛յս...»:

Ու ինծի թուեցաւ նաեւ որ այդ մոխրացած աւերակներէն, այդ ածխացած ոսկորներէն, մօր եւ այրիի արցունքէն ու նոյն իսկ որբերու ցնցոտիներէն կը ժայթքէր այդ անպարտելի, այդ կենսաբուխ հաւաքական տենչանքը ցեղին: Ու թըշնամիին բոլոր սեւ դաւադրութիւնները անկարող պիտի դառնային անոր վերածնող եւ անմահական գօրութեան դէմ.

«Լո՛յս, լո՛յս, լո՛յս...»:

Մուխը տարածուած էր ամէն կողմ եւ մենք հաւաքուած Օսմանիէի միակ կանդուն մնացած տան մէջ. պիչերը հոն պիտի անցընէինք: Այդ պահուն դեռ նոր վերաշարձած աւերակներէն եւ հողակոյտերէն, տխուր եւ անխօս կը հսկէինք մեր մտածումներուն վրայ. տղու ճիչեր, բեկբեկուած եւ հառաչալին ձայնով երդուած օրորներ երբեմն կը խռովէին մեր լռութիւնը: Սրահը ընդարձակ էր եւ դիմացի կողմէն կը յառաջանար դէպ ի պարտէզ ընդարձակ պատշգամի մը նըմանն: Անհամար աստղեր կը նշուլէին անամպ երկինքին վրայ. քիչ յետոյ լուսինն ալ բարձրացաւ եւ ծառերուն մեղմօրէն տատանող գագաթները արծաթեայ ցոլքերով պսպղացին:

(Շար. 77)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱԿԻՊ

ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
«ՅԱՌԱՋ»ԻՆ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ.- Համազգայինի Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Յովիկ Եղիազարեանի հարազատներուն: Ան եղած է հիմնադիր անդամ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին: Սոյն առիթով վարչութիւնս փոխան ծաղկեպակի 150 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ» օրաթերթին:

* * *

Եւս Մկրտիչեան 100 եւրօ կը նուիրէ ի յիշատակ Նաեւ Արաքսի եւ Երուանդ Յարութիւնեանի:

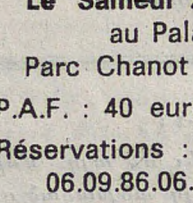
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վահրամ Աժտէրեան կը յանուագանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 16,ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, իր կնոջ՝

ԺՈՋԻԹ ԱԺՏԷՐԵԱՆԻ

յահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սեւրան Լիվրի-կարկանի «Տ. Միսաքեան» մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Լիլիան Փէքմէզեանի, ամուսնոյն՝ Արթիւրի, զաւակներուն՝ Վազգէնի եւ Գայեանէի եւ ընտանեկան համայն պարագաներուն, իրենց մօր, զոքանչին, մեծ-մօր ընկերուհի՝ Վարդուհի Գարագոլաճեանի յահուան առթիւ:

□

NOUVEAU SPECTACLE

La Croix Bleue des Arméniens
de France
fête son 80ème anniversaire
avec

NAVASART

Ensemble arménien
Le Samedi 22 novembre à 20h30
au Palais des congrès
Parc Chanot de MARSEILLE (8ème)
P.A.F. : 40 euros
Réservations :
06.09.86.06.57 / 06.84.60.94.95
Venez terminer la soirée
avec la troupe dans les salons
de HAMASKAINE
60 Bld Pinatel, 13012 Marseille

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՑԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Մէջին Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱԼԱՑՈՎ

կը սօնեն մխիթեան 80ամեակը
Կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տվոյնի Թոպոկանի սրահներուն մէջ:

ԿՐ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉԽԱՂԱՂԵԼ:

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

Marseille, le 10 novembre 2008

Convocation à l'Assemblée Générale Ordinaire

(EXERCICES 2006 ET 2007)

Cher(e,s) Membre(s),

Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Dimanche le 30 novembre 2008
à 16 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado, 13008 Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

Docteur
Robert Azilazian
Président du Conseil
de la Cathédrale

Le Révérend Père
Zadik Avédikian
Recteur
de la Cathédrale

8e FOIRE AUX LIVRES DE L'UCFAF

Samedi 29 et dimanche 30 novembre
de 11h à 19h sans interruption.
PRES DE 200 TITRES D'OUVRAGES
70 éditeurs, 140 auteurs
Occasion d'acheter, d'offrir aussi de l'Artisanat d'Arménie, des CD, des DVD et de visiter l'exposition des œuvres d'Anahid Samikyan.

● **OEuvres d'Anahid Samikyan**
Vernissage le jeudi 27 novembre à 19h
Du 27 au 30 novembre
UCFAF — 6 Cité du Wauxhall, Paris 10e.
Toute la journée les 28, 29 et 30 novembre.

● **Conférence-débat**
SUR L'ACTUALITE DU GENOCIDE.
Le négationnisme ou la falsification de l'Histoire.
Participation de nombreuses personnalités.
Samedi 29 novembre, 16h.

Date à retenir

ARMEN'LIVRES
SALON DU LIVRE ARMENIEN
4ème édition
les 12, 13 et 14 décembre
de 11h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
organisé par
la Maison de la Culture Arménienne
d'Alfortville

Ա. Ջ. Ա. Գ. Ր. Ա. Կ. Ա. Ն ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՊԱՐԵՐ

- *ՆԱՅԻՐԻ Պարախումբ դեկավարութեամբ՝ Մարթէն Գէորգեանի,*
- *ԼՈՒՒԻ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Ֆլամէնքօ),*
- *ՎԻԳԷՆ ԴՈՒՐԲԻՆԵԱՆ*

կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 17ին
Փարիզի 9րդ Թաղամասի
Քաղաքապետարանի
«Ռոսինի» սրահին մէջ
6 Տրուօ փողոց

Տոմսերը ապահովել՝
- 06 · 14 · 74 · 92 · 97
- 01 · 45 · 93 · 00 · 25

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը հրաւիրեն

LE COLLEGE S. MOORAT
L'UNION DES ANCIENS ELEVES
L'ASSOCIATION DES PARENTS D'ELEVES
vous invitent
le **VENDREDI 21 NOVEMBRE à 20h**
au **YAN'S CLUB**
5 avenue Reille — 75014 PARIS
A UN

DINER AMICAL

Haroutioun, Raymond KEVORKIAN
ancien élève, Conservateur de la Bibliothèque Nubar
commentera
LA DERNIERE CRISE CAUCASIENNE

Prestation musicale de Bernard DEDEDJIAN

Réservation pour le diner : Téléphoner à Gérard au: **01. 47. 97. 64. 16**

PROMO HIVER

WEEK-END A EREVAN

Vol Direct + 3 nuits hôtel 4 étoiles

à partir de **480 euros TTC**

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS & SEVAN VOYAGES
11 rue des Pyramides — 75001 Paris
Tél. : 01.42.61.51.13 — Fax : 01.42.61.94.53

48 Cours de la Liberté — 69003 Lyon
Tél. : 04.78.60.13.66 — Fax : 04.78.60.92.26

67 La Canebière — 13001 Marseille
Tél. : 04.95.09.30.60 — Fax : 04.95.09.30.61

armenie@saberatours.fr
www.voyageenarmenie.com

Les Activités du Mois de Novembre du Centre Culturel Sahak-Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

— LUNDI 24 NOVEMBRE à 20h30

Présentation et dédicace du livre **«ARMENIACA II»**
par **Robert DERMERGUERIAN**, professeur émérite
et **Patrick DONABEDIAN**, maître de conférences à l'Université de Provence

—— Entrée libre ——

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

Un séjour d'hiver au ski

Pour les enfants nés entre le 1er janvier 1995 et le 31 décembre 2000
Dans son Centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du samedi 14 février au samedi 21 février 2009

Renseignements et inscriptions jusqu'au 10 janvier 2009
Par téléphone au 01 53 34 18 18, par mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01 53 34 12 13

□

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS D'HIVER
(Du 14 au 21 février 2009)
ET D'ETE 2009 A BELLEFONTAINE

- **Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire pour hiver).**

Candidatures à adresser à :
C B A F — 17 rue Bleue, 75009 Paris
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au : 01.53.34.12.13

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18
MARDI
18 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 22.076 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.076

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՐԶԱԾ ՏՈՒՐ ՊԱՏԿԵՐԸ

ՈՉ ՄԷԿ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԵՐԵՔ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Հակառակ նախապէս արտասանուած հոդեշահ խօսքերուն միասնականութեան ի նպաստ, պէտք է խոստովանիլ որ Ռէնսի մէջ Շաբաթ եւ Կիրակի առաւօտ ընկերվարականները չատ տխուր պատկեր մը պարզեցին: Սեկոլէն Ռուայալ մեծ յոյսեր ունէր առաւելագոյն ձայները ստացած ըլլալով բանաձեւերու դեռնին վրայ, բայց առաւելագոյն քուէն մեծամասնութիւն չի նշանակեր ու համագումարին ալ տեսաւ թէ ընդդիմութիւնը մեծ է իրեն դէմ, քանի նոյնիսկ սուլոցներու առիթ տուաւ: Այդ մթնոլորտն էր որ պատճառ եղաւ որ դուռը քաշէ և մեկնի Շաբաթ դիշեր: Եւ այդ նոյն մթնոլորտն է որ պատճառ եղաւ որ Պերթրան Տելանօյէ քաշէ իր թեկնածութիւնը եւ ոչ ոքի ի նպաստ ալ դիրք ճշդէ: Շրջանի մը մէջ, ուր երկիրը պէտք ունի զօրաւոր եւ լուրջ ընդդիմութեան մը, այս պատկերը չէր որ կ'ակնկալուէր:

Ի վերջոյ, երբ ոչ մէկ համագրութիւն կարելի եղաւ ձեռք ձգել, քանի Ս. Ռուայալի երկարած ձեռքերը (Մ. Օպրիի, Պ. Համոնի եւ Պ: Տելանօյէի) այդպէս ալ մնացին կամ խիստ մերժումներու դուռ բացին, համագումարը ոչ մէկ դրական արդիւնք տուաւ եւ մնաց մէկ ելք՝ թեկնածուներ ներկայացնել քարտուղարի աթոռին: Այդ թեկնածուները եղան Սեկոլէն Ռուայալ, Մարթին Օպրի եւ Պլընուա Համոն, որ առաքսայտըրի դիրք մը կը գրաւէ:

Ամէն պարագայի մէջ, երբ չարքային-ներու քուէարկութիւնը տեղի ունենայ Հինգշաբթի եւ հաւանաբար Ուրբաթ ալ, եթէ Բ. չրջան մը անհրաժեշտ ըլլայ, ինչ որ հաստատ է այն է որ Հոլանտի յաջորդող քարտուղարը, աւելի ճիշդ քարտուղարուհին, ոչ մէկ մեծամասնութիւն պիտի վայելէ: Եւ հաստատ է նաեւ որ ընկերվարականներու այս պառակտումը նպաստեց ոչ միայն Սարքոզիի, այլեւ Պայրուի եւ Պըզանսընոյի: Ի դէպ, Մոտէմի նախագահը՝ Ֆր. Պայրու արդէն իսկ կոչ մը կ'ընէ Ընկերվարական կուսակցութեան որպէսզի համախմբում մը ստեղծեն Սարքոզիի դէմ: Բայց, ճիշդ նման մօտեցումի մը ծրագիրն է որ ընդդիմութիւն մը ստեղծեց Ս. Ռուայալի դէմ Մ. Օպրիի գլխաւորութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆ հաւաքուած 20 մեծ երկիրներու ղեկավարներ համաձայնեցան ընդհանուր դիծերու մէջ, նոր զարկ մը տալու համար ֆինանսական մարզին մէջ, վերջ տալով ծագած աննախընթաց տագնապին: Սարքոզի «պատմական» որակած է այս հաւաքոյթը, ընդունելով հանդերձ, որ դեռ քանի մը վեհաժողով եւս հարկաւոր են լուծումի մը յանգելու համար:

ԻՐԱՔի ղեկավարութիւնը վաւերացուցած է ապահովութեան համաձայնագիրը Միացեալ Նահանգներուն հետ, որ կը նախատեսէ ամերիկեան ուժերուն մեկնումը մինչեւ 2011ի վերջ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ կանաչներու գլուխը ընտրուած է, Նոյեմբեր 16ին, Թուրք մը՝ Ճեմ Էօզտէմիր, 42 տարեկան, որ 1994ին խորհրդարանի առաջին Թուրք երեսփոխանը ըլլալէ ետք, քաղաքական ասպարէզէն քաշուած էր: Ինք յայտարարած է. «Ես Թուրք չեմ. Թրքական ծագումով Եւրոպացի մըն եմ եւ այն տեղն ցոյց տուի, որ կրնամ չատ խիստ ըլլալ Թուրքիոյ նկատմամբ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վարչապետը եւրոպացի ղեկավարներուն ուղղուած նամակով մը թելադրած է քրտական զինեալ կազմակերպութեան (ՓՔՔ) հանդէպ աւելի խիստ կեցուածք ունենալ. չզոհանալ զայն «հաւթեղչական կազմակերպութիւն» հռչակելով, այլեւ գործնական քայլերու ձեռնարկել Եւրոպայի անոր կառոյցները քայքայելու նպատակով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԷՐՏՈՂԱՆԻ ԱՐԾԵՒՈՐՈՒՄՈՎ

Թուրքիոյ վարչապետը Թ. Էրտողան ԱՄՆ գացած է, յատկապէս քաղաքական ու տնտեսական նիւթերով չարք մը տեսակցութիւններ ունենալու: Այդ ընթացքին Գոլումպիա համալսարանին մէջ ելոյթով մը արտայայտուած է կովկասեան կացութեան, Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու, Հայկական Հարցին, Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան մասին:

Էրտողան դրական զարգացում նկատած է այն որ քանի մը տարի առաջ մինչ Թուրքիա խնդիրներ ունէր դրացի երկիրներու հետ, ներկայիս գլխաւորաբար Յունաստանի, ապա նաեւ կովկասեան երկիրներու հետ լաւ յարաբերութիւններ հաստատուած են: Յայտնած է թէ կը հաւատայ Կովկասը կայունութեան եւ գործակցութեան գօտիի մը վերածելու կարելիութեան:

Այդ առումով կարեւոր նկատած է իր երկրին Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները: Ըսած է թէ Թուրքիոյ այդ ուղղութեամբ առաջարկներուն Ռուսաստան, ապա Ազրբէյճան ու Վրաստան համամտութիւն յայտնած են. իսկ Հայաստանի հաւանութիւնը ստացած են Ֆութպոլի մրցումին առիթով:

Այս բոլորին մէջ յայտնապէս գլխաւորը Հայկ. Հարցին կարգաւորումն է. Էրտողան ԱՄՆ-ու նոր իշխանութիւններէն օժանդակութիւն ուզած է անոր առընչութեամբ: Ըսած է թէ Ուաչինկթընէն կ'ակընկալէ ստանձնումը հայ և Թուրք պատմաբաններու մարմին մը կազմելու գործին: Ապա կրկնած է թէ իրենք աւելի քան մէկ միլիոն փաստաթուղթ զննատորած են դիւանները մէջ, հրաւիրած է հայկական կողմէ ալ նոյնը ընելու, եթէ ան ալ փաստաթուղթեր ունի: Բոլորին վրայ միասնական աշխատանք կը տարուի, յետոյ քաղաքագէտները ատոր հիմով որոշում կը կայացնեն. «Արդիւնքին կը համակերպինք» ըսած է Էրտողան: Ապա, աւելցուցած. «Մենք մեր պատմութիւնը դիմակայելու պատրաստ ենք, ըսինք, չպատասխանեցին անդամ»:

Թուրքիոյ վարչապետը յոյս յայտնած է որ ԱՄՆ-ու նոր ղեկավարութիւնը հայկական Սփիւռքին ծուղակը չիյնար: Իր խօսքին մէջ ան ազդարարութիւն մըն ալ ուղղած է Հայաստանի, ըսելով որ Երեւան ոչ թէ Սփիւռքին, այլ իր ժողովուրդին ձայնին պէտք է անսայ: Շեչտած է թէ հարցը պարզ քաղաքական լոպիներով, քուլիսային աշխատանքով չի կարգադրուիր:

Էրտողան Եւրոպական Միութիւնը անարդարութեամբ ամբաստանած է, քանի որ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը անդադար կը ձգձգուի, բայց կիպրոս արդէն ընդունուած է: «Միութիւնը եթէ պիտի չընդունի մեր անդամակցութիւնը թող յստակ ըսէ ու այս հարցը վերջ գտնէ» յայտարարած է Թ. Էրտողան:

ԿԻՊՐՈՍԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Կիպրոսի խորհրդարանի նախագահ Մ. Կարոյեանի (եւ ոչ՝ Գարոյեան) Երեւան այցին «Ազգ»ը իրեն հարցուցած է Մելգոնեան վարժարանի մասին, ու պատասխանը հրատարակած Նոյեմբեր 14ի թիւին մէջ.

«Մեզի համար ալ չատ դէշ բան է որ վարժարանը այս վիճակին մէջ կը գտնուի. մենք համաձայն չենք այդ կեցուածքին եւ ընթացքին: Նախորդ պաշտօնիս չրջանին գործակցելով հայ համայնքին հետ, կը փորձէի այդ ընթացքին արգելք ըլլալ. այսօր ալ մարդկային կարելիութեան սահմանին մէջ ամէն բան կը փորձենք որ այդ վարժարանը կրկին կարեւոր գործել. վարժարան որ հայ ժողովուրդի բացառիկ մէկ ներկայացուցիչն էր, դեսպանը ամբողջ աշխարհին առջեւ: Կը յուսամ որ անոր առընչուած որոշում կայացնելու կոչուածներ ճիշդ որոշեն ու վարժարանը չփակուի: Ասիկա հայ համայնքին եւ մեր բոլորին փափաքն է»:

Կիպրոսի հայ համայնքի ներկայացուցիչ Վարդգէս Մահտեսեան որ ընկերացած է Մ. Կարոյեանին, իր կարգին ըսած է. «Մեծ ճիգերով եւ օժանդակութեամբը ներքին գործերու նախարարին, կրցանք պահպանական գօտիին մէջ առնել Մելգոնեանի 60 տոկոսը՝ երկու չէնքերը եւ առջեւը անտառը. ինչպէս գիտէք, այդ ծառերը տնկած են առաջին որբերը, որոնք յաճախած են Մելգոնեան, ի յիշատակ իրենց հայրերուն եւ մայրերուն: Գոնէ այդ մասը պահպանութեան տակ է եւ մարդ չի կրնար ձեռք դնել: Եղան Հայեր որոնք իմ դէմ որոշ արտայայտութիւններ ունեցան թէ այդ կարգադրութիւնը սխալ էր, կալուածին արժէքը կ'իյնայ, բայց ի վերջոյ ամէն բան չի փոխարինուիր դրամով»:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿՁԱՏ

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ

Մինսկի խումբին երեք նախագահները Բաքուէն Նոյեմբեր 14ին անցած են Երեւան. հոն հանդիպումներ ունեցած են արտաքին գործերու նախարար Է. Նալպանտեանի հետ: Տեսակցութեան նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման հոլովոյթը եւ Մոսկուայի մէջ Հայաստանի, Ազրբէյճանի ու Ռուսաստանի նախագահներուն կողմէ ստորագրուած հռչակագիրը:

Երեւանէն երեք նախագահները գացած են Ստեփանակերտ, ուր տեսակցած են հանրապետութեան ղեկավարութեան հետ:

Երեք նախագահներուն ԼՂՀ նախագահ Բ. Սահակեանի հետ հանդիպումին այս վերջինը չեշտած է թէ իրենք Ազրբէյճան – Ղարաբաղ հակամարտութեան կարգաւորման հոլովոյթին մէջ քաղաքակիրթ երկխօսութեան հաստատումին դրական ազդեցութիւն ունենալու կարող ամէն փաստաթուղթ կը գնահատեն: Նոյն ատեն ըսած է թէ նոյն հոլովոյթը, առանց ԼՂՀ մասնակցութեան, համապարփակ չի կրնար ըլլալ. յատկապէս նկատի առած այն որ կարգաւորման վերաբերեալ Արցախը իր տեսակէտը ունի:

Նախագահները հաստատած են թէ ա-

(Շար.ը Դ· էջ)

Le Fonds Arménien de France

Phonéthon 2008

Communiqué de Presse

Malgré la crise, 1,2 million d'euros ont été recueillis au Phonéthon 2008 pour le développement des villages d'Arménie et du Karabagh

Malgré la crise financière, les donateurs ont répondu présents au 9ème Phonéthon humanitaire, organisé par le Fonds Arménien de France, du 13 au 16 novembre 2008. En effet, quelques 1,2 million d'euros ont été recueillis, soit une progression d'environ 10% par rapport à 2007. Cette somme va être consacrée au développement des villages reculés d'Arménie et du Karabagh : irrigation, eau potable, tracteurs, semences, élevage et infrastructures socio-éducatives (écoles, dispensaires, etc.). Les dons recueillis serviront à la réalisation de projets vitaux pour les villages de la région de Tavoush et de Lori, en Arménie, et des régions de Hadrout et de Martuni dans le Haut Karabagh.

Lors de la cérémonie de clôture du Phonéthon à Paris, qui a réuni de nombreux élus ainsi que les bénévoles, le titre de Membre d'Honneur a été décerné à Monseigneur Norvan Zakarian, Primat de l'Eglise Apostolique Arménienne de France, en reconnaissance de son soutien sans faille au Fonds Arménien depuis sa création.

Le Phonéthon 2008 a mobilisé plus de 600 bénévoles opérant à partir de 156 postes téléphoniques et ordinateurs situés à Lyon, Marseille, Nice, Toulouse et Paris. Près de 13 000 familles, entreprises et associations ont fait des promesses de dons. En France 1,1 million d'euros (11 200 promesses) ont été recuillis, en Allemagne 65 000 euros (1 100 promesses), en Suisse 25 000 euros, etc. Des Phonéthons se déroulent également en Arménie, au Karabagh, en Australie, en Argentine et aux Pays-Bas, ainsi qu'un Radiothon au Liban

Pour la première fois, des bénévoles venus de New York ont lancé, à partir de la France, un Phonéthon sur la côte Est des Etats-Unis, qui va s'y poursuivre dans les jours à venir.

Enfin, le Téléthon annuel du Fonds Arménien aura lieu à Los Angeles le 27 novembre prochain.

Le Fonds Arménien de France remercie chaleureusement tous ses donateurs de leur confiance. Il remercie également les bénévoles qui ont participé à la réuissite de ce Phonéthon, ainsi que France Télécom-Orange, partenaire officiel de cette opération humanitaire.

Les donateurs qui n'ont pas pu être joints par nos bénévoles peuvent encore apporter leur contribution en appelant le N° Azur 0 810 05 22 22 aux heures de bureau jusqu'au 31 décembre 2008, sur le site www.fondsarmenien.net ou bien en envoyant directement leurs chèques au :

Fonds Arménien de France
BP 12, 75660 — Paris cedex 14

Un reçu CERFA leur permettra de bénéficier d'une **réduction d'impôt de 66%.**

Paris, le 16 novembre

ԱՌՆԷՏԻ ՏԱՐՕՒԱՅ ՋՈՒԿՆ

«ՉԵՆ ԹՈՂՆՈՒՄ ՈՐ ՄԱՐԴԻԿ ԱՊՐԵՆ...»

ԿԱՐԻՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ելքը գտնուեց:

Ամսագրի մէջ կ'աւելացնենք ընթերը Թղթով մի ներդիր՝ Բրեժնեւի պատկերով եւ մի-երկու խօսքով: Ապացուցած կը լինէինք մեր զօնուժինը: Եւ որեւէ քաղաքական մեղադրանք այլեւս մեզ չէր դիպչի:

Ամսագրի լուսանկարիչը գտաւ սիրունացրած մի լուսանկար: Քովը գրեցինք «ԽՍՀՄ Զինուած ուժերի 60ամեակը», իսկ տակը՝ մի մէջբերում, որտեղ հերթական առաջնորդը վստահութիւն էր յայտնում թէ «սովետական զինուած ուժերը աշխարհում խաղաղութեան պաշտպանութեան պատուարն են»:

Տասը օր անց ամսագիրը հասաւ ընթերցողին այս գեղատեսիլ նեղդիրով եւ մենք, վերջապէս, հանգիստ չունէ քաչեցինք: Յատկապէս որ Բագրատն էլ չատ բարձր գնահատից մեր այդ «գաղափարական մակարդակ» ապահովող մտայղացումը:

Իսկ յետոյ... Յետոյ այլայլուած ներս նետուեց Սերգէյ Մուրադեանը:

Երբ պատմեց, թէ ինչ է տեղի ունեցել՝ ես լուրն ընդունեցի այնպէս, կարծես հէնց դրան էլ սպասում էի:

Ի հարկէ չէի սպասում: Վատահ էի որ մեր այս հոգեմաչ քաչքչուքը աւարտուել է: Բայց անձամբ իմ հասցէին տարածուող քաղաքական մեղադրանքը որքան սպասելի էր ինձ համար իր ձեւով, նոյնքան եւ իրրեւ գլխին թափուող սառը ջուր՝ անակնկալ էր փոխ-խմբագրի համար՝ իր բովանդակութեամբ:

Իսկ բովանդակութիւնն այն էր, թէ ես ծաղրուծանակի եմ ենթարկել հերթական մեր առաջնորդին՝ նրա դիմաց դնելով ոչ պաչտօնական նկարիչ Էմմա Գրիգորեանի «Նուիրաբանութիւն» կտաւի մերկ կանանց: Պատկերացնո՞ւմ էք, թէ ինչ է ակնարկում այդ հրոսակ խմբագիրը... Սերգէյի համար այսօրինակ վայրենի մեղադրանքը բոլոր սահմաններից դուրս մի բան էր: Նա պատմում եւ մխաժամանակ չէր կարողանում երեւակայել, թէ նման անհեթեթութիւն ընդհանրապէս հնարաւոր է «լուրջ մարդկանց կողմից»: Ի՞նչ «լուրջ մարդիկ» գայրացայ ես... Դրանք անկիրթ, թերուս եւ ապազգայնացուած ու բարոյալքուած մարդիկ են:

Ես համբերութեամբ տարայ ընպասումի օրերը, երբ, վերջապէս, կուսկենտկոմից անպայման նորէն կանչելու էին ինձ: Վատահ էի որ ծանր խօսակցութիւն է սպասւում: Վատահ որ այդ խօսակցութիւնը լինելու է բաժնի վարիչի հետ, պատրաստւում էի մեծ ճակատամարտի, որտեղ պարտուողը լինելու էի ես: Բայց այս ամէնը սովետական կեանցաղային մի պատմութիւն էր: Իսկ ինձ համար հէնց դա էր ճշմարիտ յաղթանակը:

Եթէ փիլիսոփայելու տրամադրութիւն ունենայի, երեւի կը ձեւակերպէի այսպէս՝ յաղթել եմ ինքս ինձ... Կամ նման մի ուրիչ ապուշութիւն...

Գրական չրջանակի մէջ սկսուեց բզզոցը... Պատմում էին, ուրախանում էին, չարախնդում էին... յետոյ՝ բազմանչանակ քմծիծաղ, աչքերի մէջ գոհունակութեան փայլ եւ վայելքի ոգեւորում՝ թէ ե՛րբ այդ խմբագրին մաչկազերծ կ'անեն: Եւ ամէնից գլխաւորը՝ հաճոյքով բամբասում էին, յիչելով աւելի հին իմ բոլոր մեղքերը:

Առաջին պահի անակնկալից յետոյ ես հանգիստ էի: Հիմա ինձ հետաքրքրում էր ընդամէնը այն, թէ արդեօք կենտկոմը կ'անդրադառնա՞յ... Մի՞թէ այդ աստիճան յիմարութիւն կարող են թոյլ տալ իրենց... Նոյնիսկ բաժնի վարիչը ապազգային, ուրեմն եւ անբարոյական իր ամբողջ էութեամբ հազիւ թէ կարեւորութիւն տայ հերթական առաջնորդի եւ մերկ կանանց հարեւանութեանը... Հա՛, ի դէպ... Ամսագրի չապիկը կաւճապատ ու չատ որակաւոր թղթի վրայ էր տպագրւում: Սովորաբար չապիկի երկրորդ եւ երրորդ էջերը գատարկ էին լինում: Եղած օրւանից: Ես որոչեցի այդ գատարկութիւնն օգտագործել՝ տպագրելով մեր նկարիչների գործերից: Ամէն թիւի մէջ առնուազն երկու կտաւի արտատպութիւն էր լինում: Երբեմն, չափսերից ելնելով՝ երեք եւ չորս: 1978ի Փետրուարի թիւը տպագրութեան էր գնացել երկու ամիս առաջ, եւ մեր «պատկերասրահ»ի մէջ ներկայացուած էին Էմմա Գրիգորեանը եւ Բագրատ Գրիգորեանը: Եւ մտքովս չէր էլ անցնում, թէ հերթական առաջնորդի պատկերով ներդիրը փակցնելով՝ մերկ կանայք յայտնուելու են նրա դիմաց: Եթէ յիշէի, թերեւս ուրիչ մի բան կը մտածէի: Քանի որ չապիկի առանձնատիպ չէինք ստանում տպարանից, ուստի բոլորովին մոռացել էի: Իմ ուշադրութիւնը, բնական է, կենտրոնացած էր նախ եւ առաջ յօդուածների վրայ: Ես մտահոգւած էի որ յանկարծ մատնող չլինի եւ չխափանուի հայ պատմութեան չահատակութեամբ զբաղուող հեղինակի բոպիկութիւնը մինչեւ վերջ բացայայտելու գործը:

Կենկոմը անդրադարձաւ:

Ինձ զրոյցի հրաւիրեց գաղափարական գործերով քարտուղար Կարլեն Դալլաքեանը:

Ես չատ ախրեցի:

Կուսակցական բարձրաստիճան գործիչների մէջ նա հաղուագիւտ բացառութիւններից մէկն էր: Հաղուագիւտ՝ իր բարեկրթութեամբ, իմացական մակարդակով, ընտիր հայերէնով... Համոզմունքով, անչուչա, անկեղծ էր: Եւ այդ անկեղծութիւնը բացառիկ յարգանք էր ներչնչում ինձ:

Ես ախրեցի, քանի որ չատ աւելի ցաւալի լինելու էր այն փաստը որ այդպիսի անհատականութիւնը լըրջօրէն կարեւորութիւն է տալիս խորքի մէջ զաւեչտական այս պատմութեանը: Առանձնապէս չատ մեծ խորամտութիւն չէր պահանջւում հասկանալու համար որ ռուսացած «մտաւորականութիւնը» եւ ապազգային «գիտնականը» արդէն գործի են դրել խանչեանական կուլտուրական ռեւոլիւցիայի ժամանակների կէնքը՝ քաղաքական անհեթեթ մեղադրանքը: Կասկած չկար որ իրրեւ «հինգերորդ չարասիւն» աւելի ու աւելի բացայայտուող այդ խաւը հաճոյքով կ'ուզենար ինձ տեսնել խարոյկի վրայ, եւ այն էլ ոչ թէ մի չիւղ, այլ գիւրավառ հեղուկի մի տակառ էլ չրջելով վրաս:

Ի՞նչ արած... Անձնական իրերս աչխատասենեակից տուն տարայ, պակաս-պռատ ինչ որ գործեր աւարտեցի եւ նչանակուած օրն ու ժամին, մարտաչունչ տրամադրութեամբ քայլեցի դէպի կուսկենտկոմ չէնք:

Դալլաքեանը բարեւս ոչ թէ պատասխանեց, այլ ձեռքով ցոյց տուեց իր դիմացի աթոռը՝ առանց կարկելով նստել:

Յետոյ հանեց ծխամորճը եւ ինձ համար հասկանալի հաճոյքով սկսեց լցնել բուրաւէտ ծխախոտով: Հոտից կռահեցի որ հոլանդական չէ, այլ անգլիական: Մի քանի րոպէ անց աչխատասենեակի մէջ տարածուեցին ծխի կապոյտ քուլաները:

Այնուհանդերձ, նա այս չէնքի մէջ լինելով՝ ուրիչ է, մտածեցի ես, նկատի ունենալով կեռ ծխամորճը: Նա, ի հարկէ, չէր մտնում այն «ծխամորճաւորների» մէջ, որ պիսիք էին Պերեդելկինոյի կամ Ստարայա Ռուզայի ստեղծագործական անների իմ ծանօթները.. Նաեւ հեռու էր իմ կամ դարձեալ «ծխամորճաւոր» երաժիչտ Ստեփան Շաքարեանից որի հետ մեր ծխամորճների չնորհիւ անմիջապէս մտերմացայ Դիլիջանի Կոմպոզիտորների տանը: Այդ «ուրիչ» լինելու մասին իմ մտորումը փոքր-ինչ մեղմացրեց ներքին լարուածութիւնս: Ես արդէն պատրաստ էի ամենայն անլրջութեամբ ընդունել ամէն տեսակի կուսակցական յանդիմանութիւններ: Եւ ուրախութեամբ ընդունել կուսակցական անհեթեթութիւններից ձերբազատուելու հաւանական հնարաւորութիւնը: Եւ արդէն մտածում էի, թէ ինչ եմ դրելու հերթական «գործազրկութեան» ընթացքին, երբ Դալլաքեանը բացեց դիմացը դրած ամսագրի չապիկը եւ լուռ, ափով ցոյց տուեց իմմայի կտաւի արտատպութեան մերկ կանանց նայող հերթական առաջնորդի հրաչալի դիմանկարը՝ «Ցաղթանակ»ի, կարծեմ ութերորդ եւ վերջին պարգեւատրութեան չքանչանով:

Ես ուրախ ժպտացի եւ ուսերս վեր քաչեցի:

Նա լուռ օրօրեց գլուխը: Եւ այնպէս հասկացայ որ ոչ թէ յանդիմանում, այլ ակնարկում է, թէ այդ աստիճան յիմարութիւն չէր սպասում ինձնից:

Ես գլխով համաձայնութեան նըշան արեցի եւ նորէն վեր քաչեցի ուսերս:

Կապոյտ ծխի մի նոր քուլայ տարածուեց ծխամորճից: Կենտկոմի քարտուղարը, երեւի տրամաբանելով, թէ ինձ նման պնդաճակատը ինչպէս եղաւ որ համաձայնեց, թէ յիմար է, ամսագիրը բարձրացրեց ու պահեց իմ դիմաց՝ իրը· «Նայի՛ր, լա՛ւ նայիր, թէ գլխիդ ինչ ես բերել»:

«Հետաքրքիր է, ինքը ղժդոհ կը լինէ՞ր, եթէ իսկապէս յայտնուէր մերկ կնոջ դիմաց,- մրմնջացի ես,- այն էլ ոչ թէ մէկի, այլ երկուսի դիմաց»:

Աչքերը կկոցած նայեց վրաս. այդ հայեացքը ես իւրովի ընկալեցի, իրր՝ իսկ մեզնից ո՞վ ղժդոհ կը լինէր:

«Ինչպէ՞ս է պատահել»,- ցածրաձայն հարցրեց նա:

Ուսերս դարձեալ վեր քաչեցի:

«Հէնց որ աղմկեցին՝ զանգէիր... Տպաքանակը կը կտրատէինք... Նորը կը տպէինք»,- ասաց Դալլաքեանը:

«Թուղթը չէի՞նք ափսոսայ»,- հարցրեցի ես:

Նա ժպտաց: Յետոյ սկսեց տափանել մարած ծխամորճի ծխախոտը՝ նորէն վառելու համար: Համբերութեամբ սպասում էի: Սեփական փորձով գիտէի, թէ որքան հետաքրքիր ու հաճելի գործ է ծխախոտը տոփանելը:

«Ես քեզ դիտողութիւն արեցի,- ներս քաչելով եւ չրթունքի արանքից թողնելով ծխի քուլան, մեր գրոյցը աւարտեց նա: - Լա՞ւ»:

«Լաւ»,- համաձայնեցի եւ, սեղմելով նրա պարզած ձեռքը՝ դուրս ելայ:

Տարիներ անց մենք նորէն հանդիպեցինք եւ երբեք չանդրադարձանք այս պատմութեանը:

Նա միչտ հաւատարիմ մնաց իր համոզմունքներին: Եւ ի զուր... Խելացի ու պատրաստուած անհատականութիւն էր, վերջապէս, խակապէս, «ուրիչ» էր: Նա կարող էր օգտակար դեր ունենալ յետագայ անցուդարձին: Նկատի ունեմ 88ից յետոյ: Բայց հեռու քաչեց իր սկզբունքների հետ... Եւ սա այն դէպքում, երբ նրա անմիջական շեֆը՝ Կարէն Դեմիրճեանը բացայայտօրէն դունատփոխուեց եւ նոյնիսկ յետմահու դարձաւ ոչ միայն հերոս, այլեւ մեր հիւանդ հասարակութեան հերթական միթոս: Ի դէպ այդ դունատփոխուածները՝ կոմկուսի ու կոմսոմոլի կենտկոմական տիկնայք ու պարոնայք, թէեւ չհերոսացած, սակայն յետագային էլ երկար ժամանակ իրենց մթագնած ուղեղներով չարունակում էին «պետութիւն կառուցել»՝ ազգային Շահը խափանելու գնով:

Կարլեն Դալլաքեանը, թէեւ համալսարանն աւարտելուց ի վեր եղել էր կուսակցութեան վերին ոլորտների մէջ, եւ հրահանգիչի պաչտօնից հասել էր քարտուղարի աթոռի, բանից պարզուեց, չէր վարակուել իշխանութեան ժահրով, հետեւաբար չէր տառապում իշխանութեան ժանտախտով: Ափսոս որ նա հեռացաւ... Բայց եթէ չհեռանա՞ր... Հիմա, այս տողերը գրելիս համոզուած եմ որ նրա նկատմամբ իմ ունեցած խորը յարգանքից ոչինչ չէր մնալու: Նա ինձ համար գառնալու էր հերթական մի հացկատակ: Ի՞նձ համար... Մե՛ծ բան... Նա այնքան խելացի մարդ է որ երբեք գնդակի բաժին չէր գառնայ նոյնիսկ մի հերթական կեղծիք ստեղծելու համար:

Բայց...

Բայց թէեւ հակառակ եմ նրա դաւանութեան, թէեւ գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար չարունակ մարտնչել եմ այդ դաւանութեան կրողների դէմ, իսկ աւելի ուշ՝ հէնց դաւանութեան դէմ, բայց Կարլեն Դալլաքեանը իր այդ կեցուածքով, թէկուզ եւ միայն ինձ, համոզում եւ զօրակցում է, թէ մարդու կեանքի մէջ գլխաւորը նրա ապրելու սկզբունքն է, բարոյական կողմնորոչումը իր ընտրած ճչմարտութեան նկատմամբ:

Վերջապէս, հաճելի է որ քո նըման մի խենթ էլ կայ պատնէչի միւս կողմը:

... Ի դէպ, միայն խմբագրութիւն վերադառնալիս նայեցի ժամացոյցին եւ պարզուեց որ կենտկոմի քարտուղարի հետ մեր ժլատ գրոյցը տեւել է հազիւ քառորդ ժամ:

Խմբագրատանը քարտուղարուհին ինձ յայտնեց որ Գրողների միութեան նախագահն է մի քանի անգամ հետաքրքրուել, թէ չե՞մ

«ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք՝ ԱՊՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»

Կիւսթաւ Ֆլոպէր(*)

Համակարգիչի դրեթէ հրաշքը. տեղեկութիւն մը գտնելու համար կը նաւարկէի համացանցի տարածութիւններու վրայ հանդիպեցայ էջի մը, ուր կային մէջբերումներ՝ ընթերցման մասին: Յաճախ գրած եւ խօսած եմ մեր տուներէն հեռացող գիրքի մասին, զանգուածային արտադրութեան պատկերներով եւ ձայներով անոր փոխարինման մասին, որոնք մեր աչքերէն եւ ականջներուն վրայ դրուած ճապարներէն ներս կը հոսին, առանց մեր կողմէ եղած ընտրութեան, նախասիրութեան, իմացական ծուլութեան մը ընդմարմացման մէջ: Ինչ որ գտայ այդ էջին վրայ, անուններ եւ դատումներ, ծանօթ եւ դեռ անծանօթ, լուսաւորում բերին, զառնալով արթնութեան խարիզ:

Ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ ընթերցողներու թիւը կը նուազի, կը տրուին բազմաթիւ բացատրութիւններ, ահազանգ հնչեցնողներ չեն պակսիր: Փոքր եւ վտանգուած ժողովուրդներու պարագային, ազգային լեզուով ընթերցողներու համրանքի ընդհանրապէս նուազումը կը չեշտուի, քանի որ այդ հասարակ յայտարար եղող եւ ինքնութիւն կերտող ազգային լեզուն տեղի կուտայ եւ կը փոխարինուի բաբելական այս կամ այն լեզուով: Մեր ժողովուրդի գոյութենական բարոյական ազգային լեզուի լքումը եւ անոր փոխարինումը տարբեր լեզուով, կը համարուի ընկերային յառաջդիմութիւն եւ յաջողութիւն, խորհելով որ կարգ մը բարդոյթներ այդ ձեւով կը դարմանուին:

Ընթերցումը առաքինութիւն է, ինչպէս յաճախ կը չեշտեմ առաքինութեան հոմէական իմաստով, որ կը նշանակէ հոգիի ուժ: Այնպէս է կացութիւնը այսօր, որ մեր կարեւոր համարուած չռնդալից անուններով ժողովները, խնդիրը օրակարգի կէտ պէտք է դարձնեն, ապ թէ ոչ ընդարմացման վիճակի մէջ ազգը պիտի զարնուի պատին:

Ընթերցումը հաւաքականութեան հետ «հաղորդակցութեան» եւ «հաղորդութեան» ոսկեղէն ճամբան ըլլալու կողքին, է նաեւ մեր ներաշխարհին մէջ չրջելու ինքնատիպ փորձ, երբ դէմ յանդիման կը մնանք մենք մեզի հետ, մեր մտերմութեան մէջ հարստացում կը նուաճենք: Ժիլ Արշամպօ(**) այնքան դիպուկ է, երբ կը գրէ· «Ո՞վ պիտի գայ քանդելու գրադարանս, երբ ես հեռացած ըլլամ այս աշխարհէն: Իր դէմ քէն չունիմ: Թող գիտնայ միայն որ յաճախելով գիրքերը, գտած եմ անչափելի սիրտիանք»: Ինչո՞ւ սիրտիանք: Ոչ թէ ժամանակ մեռցնելու, ինչպէս այդ կ'ընենք ոճիր-արկածի կամ նման պատմութիւններ կարդալով, հանրային փոխադրամիջոցներու մէջ, կամ արձակուրդի ընթացքին տաք աւազի վրայ պառկելով, այլ բացուելու համար մարդոց վրայ, անցեալ եւ ներկայ, հասկնալու համար, պատահանները գտնելու հարցումները, որոնք մեզ դուրս կը բերեն արտադրող-սպառողի եւ մարմնացական խողովակի վիճակէն: Ընթերցումը զիս կը զարձնէ ժամանակակից ափրիկեցիի տագնապներուն ընկերը, ընկեր՝ Նարեկացիի, Զաբէնցի, կամ Սուրբ Օգոստինոսի խոստովանութիւններուն: Այսինքն՝ կ'աճիմ, կը չատնամ:

Ըսի՝ կ'աճիմ, կը մեծնամ, քանի որ ընթերցումը ինքնակերտումի ընթացք է: Ռալֆ Ուալտօ Էմըրսըն(***) խիտ տարազը կ'արժէ խորհրդածութեան առարկայ դարձնել: Կը կարդանք. «Հնարող պէտք է ըլլալ լաւ կարդալու համար»: Այսինքն. ընթերցման իւրաքանչիւր արարում նորի մը որոնում է, էջը քարացած պատկեր մըն է եթէ ընթերցողը չընդլայնէ զայն, ըստ իր ներաշխարհին եւ տագնապներուն, համայքի պահերուն, անոր համար ալ, երբեմն կանգ կ'առնենք, մտածումը կամ զգացումը կը չարունակուին, նոր հորիզոններով եւ նոր գոյներով, տեղ կը գրաւենք պատումին մէջ, եւ այս կէտէն կը սկսի հարստացումը, քանի որ կը կատարենք ներածում մը մեր նեռաշխարհին մէջ: Այդպէս է արուեստը նաեւ, ինչպէս իմաստասէր Ալէն կ'ըսէր իր «Քսան դասեր գեղարուեստի մասին» գրքին մէջ, որ արուեստի գործը ինքնին չէզոք է, բայց իր բովանդակութենէն անկախ հակազդեցութեան ծնունդ կու տայ, գաթալիզէօր-ի դեր կը կատարէ, ինչպէս այդ կը պատահի տարրալուծական կարգ մը փորձերու ընթացքին:

Ընթերցման պահերու ինքնատիպ արարումը այնքան դիպուկ կերպով կը բացատրէ Ալպերթօ Մանկէլ(****) իր «Ընթերցանութեան պատմութիւնը» գրքին մէջ, զոր չեմ կարդացած, բայց պէտք է գտնեմ եւ կարդամ: Ըսած է· «Ինձ գրի մը դիմաց, ընթերցողը կրնայ բառերը փոխել պատգամի, որ իրեն համար կը լուծէ հարց մը, առանց պատմական կապի բնագրին կամ հեղինակին հետ: Այս ներքին ճամբորդութիւնը կրնայ հարստացնել կամ աղքատացնել գրութիւնը: Անփոփոխ կերպով, ընթերցողի կացութիւնը կը դունաւորէ բնագիրը: Տգիտութեամբ, համոզումով, ուշիմութեամբ, խորամանկութեամբ կամ կեղծելով, լուսաւորումով, ընթերցողը վերստին կը գրէ բնագիրը բնօրինակին բառերով, բայց այլ վերտառութեան մը ներքեւ, ձեւով մը գայն կր վերստեղծէ, պարզ տուեալէ մեկնելով ւնոր կուտայ գոյութիւն մը»: Այս ընթերցումն է որ ընթերցանութիւնը ժամանցէն անդին կը տանի եւ գայն կը զարձնէ ինքնատիպ ստեղծագործութիւն:

Այսպէս է ընթերցանութեան հրաշքը, ընդհանրապէս:

Այսպէս պիտի ըլլայ ընթերցանութեան հրաշքը հայ մարդուն համար, ժառանգորդը ինքնութեան մը, որ կ'այլասերի առանց հայերէնով ընթերցման, առանց հայերէնով ստեղծագործութեան: Ստեղծագործողը՝ նաեւ ընթերցող: Այս ըմբռնումով հարկ է դիտել Հայոց ազգային վերապրումի խնդիրները, հայերէն գիր ու խօսքի ճամբով ինքնութեան պահպանումը եւ հրըստացումը, քանի որ ինչպէս ստուգութիւն ունիմ մէջբերելու փըրանսացի իմաստասէր Լէոն Պրունշվիկի խօսքը, «բառերու ժառանգութիւն, գաղափարներու ժառանգութիւն», որոնք ինքնութեան կերտում են: Կեղծիք է, մարդորսութեան ձեւ մը, ըսել որ հայերէն չենք խօսիր եւ չենք գրեր, բայց «զգացումով Հայ ենք», երբեմն ալ աւելցնելով որ «հայասէր ենք», երբ գիտենք որ օտարը կրնայ ըլլալ հայասէր, բայց Հայը պիտի ըլլայ պարզապէս Հայ: Տարրական ողջախոհութեան մը թելադրութիւնը:

Ամէն օր քիչ մը աւելի նիւթապաշտ եւ զուարճացող աշխարհին մէջ, պիտի ստեղծե՞նք ընթերցման ովասիսներ, անհատաբար եւ հաւաքաբար, որպէսզի մենք մեզ եւ մեր յետնորդները չզրկենք մեր ինքնութենէն եւ ժառանգութենէն:

Այս տողերը կարդացողներ պիտի ըլլա՞ն: Ինչպէ՞ս պիտի հասնինք անոնց որոնք պիտի չկարդան: Ազգային բովանդակութեամբ իրաւ ռազմավարութիւն մը անհրաժեշտ է, եւ՛ նիւթական եւ՛ մարդկային ներդրումներով, հակահանդիսատորական եւ հակաջողական յանդգնութեամբ: Երբ ազգի վերապրումի խնդիր կը դրուի, հարկ է անդիտանալ հաճոյակատարութիւնները եւ կիսամիջոցները:

12 Հոկտեմբեր 2008

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

(*) Կիւսթաւ Ֆլոպէր, Ֆրանսայի գրող (1821-1880), հեղինակը «Մատամ Պովարի» հռչակաւոր վէպին:

(**) Ժիլ Արշամպօ, քէպէքցի գրող, հեղինակ բազմաթիւ գիրքերու:

(***) Ռալֆ Ուալտօ Էմըրսըն, ամերիկացի բանաստեղծ եւ գրող, 1803-1882:

(****) Ալպերթօ Մանկէլ, գրող, վիպագիր, թարգմանիչ, բազմալեզուանի: Անյադ ընթերցողի տիպար մը: Այժմ կ'ապրի Գանատա:

վերադարձել արդեօք եւ խնդրել է գալուս պէս տեղեակ պահել իրեն: «Ես եկել եմ,– ասացի քարտուղարուհուն, – տեղեակ պահէք»:

Քիչ անց Վարդգէսը ներս մտաւ:

– Հը՛... Ի՞նչ ասաց Սափրիչը,– հարցրեց նա:

– Ասաց որ ինքն ինձ դիտողութիւն արել է:

– Ընդամէնը այդքա՞ն...

– Քի՞չ է: Աւելի՞ն էիր ուզում:

– Զարմանալի է:

– Լաւ է որ չուզեցիր միջամտել,– ես չկարողացայ քօղարկել գոհունակութիւնս: Ու երեւի ինչ որ չարախինդ երանգ էլ կար ասածիս մէջ:

– Ոչինչ չասացիր...

– Թէ չէ՝ չգիտէիր ինչ է կատարուում,– ասացի ես:– Երեւի պէտք է խնդրամատոյց լինէի:

– Ուրեմն՝ դիտողութիւնն արել է...– ասաց Վարդգէսը:– Ինչ էլ բառեր ես օգտագործում.. Այսինքն՝ այս անգամ պրծար:

Այդ օրը ես զարմանալիօրէն հասկանում էի նաեւ չասուածը:

Եւ չատ լաւ հասկացայ որ յաջորդ անգամ հաստատ չեմ «պրծնելու»:

Կ.Ա.Ս.

(Դ. եւ վերջին մաս)

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԶԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Ծալապատիկ, այտերնին կոթնցուցած ափերուն, պառաւները նստած էին մեր քովը· անդին ոտքի վրայ կեցած էին նոր հարսերը, ամէնքն ալ այրի· դեռատի աղջիկները կ'ներթային կուգային ծառայութիւնները ընելով:

Մեր քովինը նաեւ հաճի Սառան, արճանի պէս անշարժ ու սեւ զանգուած մը կազմելով միւսներուն չարքին մէջ: Իր դէմքը աւելի խստացեր էր, յօնքերը խոժոռցեր էին ու աչքերը ուռած էին դեռ նոր թափած արցունքէն:

Վերջապէս աղջիկները բերին խոշոր լապտեր մը ու դրին գետինը, մեր դիմացը: Աղօտ եւ տմոյն լոյս մը դողդոջելով իրիկուան հովէն, կը լուսաւորէր անշարժ ծունկերը արկածեալներուն եւ մինչեւ վեր չէր բարձրանար, այնպէս որ դէմքերը մութի մէջ կը մնային: Այս ծանր ու տաժանելի լռութեան մէջ էր որ վրայ հասաւ տեղին քահանան: Կիներու մէջ անորոշ չչունչ մը լսուեցաւ, եւ հաճի Սառա խախտեցաւ իր անշարժութենէն: Մութին մէջ տեսայ որ իր աչքերը կը վառէին ատելութեամբ եւ արհամարհանքով:

Քաղաքավարական կարգ մը խօսքեր փոխանակելէ ետքը, քահանան յայտնեց թէ իր այցելութեան նպատակն էր մեր միջնորդութեան դիմել, համոզելու համար այրիները որպէսզի ընդունին կառավարութեան ներկայացուցած ծրագիրը չինութեանց մասին: Այդ խնդիրը հրատապ այժմէութիւն ունէր այն առնչութեամբ որ արկածեալներուն համար: Կառավարութիւնը յանձնաժողովներ կը կազմէր ամէն հրդեհուած վայրերու մէջ ու անոնց կը յանձնէր ծրագրին մշակութիւնը: Ընդհանրապէս տարտամ բարոյականով մէկ կամ երկու Հայեր կը գտնուէին այդ յանձնաժողովներուն մէջ որոնք ստրկաբար ձայն կու տային տեղին մեծամեծներուն, քահանայքներուն համեմատ: Արկածեալ ժողովուրդին ատելութիւնն ու զայրոյթը չափ չունէր· կը ճչէին, կը գոչէին, կը պաղատէին, ու յետոյ յոգնած, ամէն բան կը լքէին՝ առանձնանալու համար իրենց սուգին մէջ: Ու յանձնաժողովի հայ անդամները օգուտ կը քաղէին այդ րոպէներէն:

Օսմանիէի քահանան չինութեանց յանձնաժողովի անդամ նշանակուած էր· ու խրոխտացած՝ զայմադամին հետ յաճախ տեսնուելու առիթ ունենալէն՝ իր գունաթափ վերարկուին փէշերը ժողվըտած կը խօսէր ու կը հրամայէր՝ առանց մը տիկ ընելու այրիները· անէծքներ, նախատինքներ ու բողոքներ կը ծածկէին իր ձայնը· ժողովուրդը հրահրուած էր զայրոյթով եւ ամէնուն ատելութիւնը կը փայլատակէր արցունքներու ետեւէն:

Տեղի չպիտի տային. հաճի Սառա գըլուխ կեցեր էր· թշնամին այլեւս ի՞նչ կրնար ընել իրենց դէմ, զարնելու տեղ մնացե՞ր էր որ զարնէին: Մայր մը դողդըղալէն՝ կը հեծեծէր· «Զաւակներս հողին տակն են, իմ ի՞նչուս պէտք, որի՞ համար օճախ պիտի չինեմ· թո՛ղ պակաս ըլլայ»: Զպիտի ընդունէին, ու ըմբոստացած իրենց եղած առաջարկէն, կը բացագանչէին·

– Հինգ կանգուն քառակուսի հիւղակ մը մէկէն մինչեւ հինգ հոգիանոց ընտանիքի համար· գերեզմա՞ն կը չինեն կոր, ըսէ՛ք:

Երբ ճարահատ քահանան, զրեթէ վըտարուելով արկածեալներէն, մեկնեցաւ, ներկաները հանդարտեցան ու նորէն իւրաքանչիւրը ինկաւ իր սուգին դառնութեան մէջ· կ'լսէին ու կ'արտասուէին եւ ամէն մէկը կը մրցէր միւսին հետ իր ցաւով ու վիշտով· գովասանքը կ'ընէին անհետացողներուն եւ կ'ողբային իւրաքանչիւրին վրայ առանձինն. երբեմն սուր, տիրական հառաչանք մը օդը կը պատռէր, եւ ամէնքը լռելով մտիկ կ'ընէին.

– Վա՛խ... Նշանս, վա՛խ...:

Վարի յարկերէն ուրիշ ձայներ կը բարձրանային, կը խառնուէին հառաչանքներուն, կ'ամբողջացնէին զանոնք:

– Եավրո՛մ... եավրո՛մ...

Հետզհետէ ձայները մարեցան ու մեզ շրջապատող պառաւները ցրուեցան առդին անդին. գետինը տախտակամածին վրայ տարածուած կը քնանային: Անոնք որ ցնցոտիներ ունէին գլուխներնուն տակ, բախտաւոր եւ հարուստ կը համարուէին: Մեր դիմացը լապտերին մէջ մոմը կը հառնէր եւ մենք վերջապէս յաղթուած հանգիստի պահանջքէն, կը դիմէինք այն անկիւնը որ մեզի վերապահուած էր: Պահ մը ետքը ամէնքն ալ պառկած էին, միայն հաճի Սառան յաղթանդամ հասակը կը դեգերէր քնացող այրիներու չարքին մէջ...: Այդ քունը թեթեւ էր ու խռովուած էր մղձաւանջներով· ամէնուն սիրտերը կը վառէին ու մինչեւ որ մենք ալ քնացանք, լսեցինք մէյ մը մէկ, մէյ մը միւս կողմէն ընդհատ արթնցողներու կոչերը եւ կամ քունի մէջ եղողներուն պառանցանքները:

(Շար. 78)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Նոյեմբեր 21

Ե. ՕՐ ՑԻՄՆԱԿԱՅ ՊԱՀՈՑ ԸՆԾԱՑՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆԻ ԵՐԻՑ ԱՄԱՅ Ի ՏԱՃԱՐՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

(Շար. Ա. էջէն)

ուրախ Լեռնային Ղարաբաղի եւ անոր ժողովուրդին համաձայնութեան եւ մասնակցութեան անկարելի կ՚ըլլայ կարգավորումին յանգիլ:

* * *

ՆԱԽԱԳԱՀ Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ԱՑՑԸ

Նախագահ Ս. Սարգսեան Նոյ. 14ին Ստեփանակերտ գացած է, վերջին ամառան մէջ երկրորդ անգամ ըլլալով: Պաշտօնական որեւէ տեղեկատուութիւն չէ կատարուած այցի պատճառներուն մասին, բայց ուշագրաւ է որ այցը զուգադիպած է Մինսկի խումբի նախագահներուն ԼՂՀ գտնուելու նախօրեակին:

Նախագահ Ս. Սարգսեան Նոյեմբեր 15ին ներկայ գտնուած է Ստեփանակերտի Սպայի տան մէջ կազմակերպուած համերգին, որուն մասնակցած են Ղարաբաղէն եւ Հայաստանէն երգ-պարի խումբեր:

* * *

ԼՂՀ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ԵՏ ՄՂՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 16ի առաջին ժամերուն ադրբեջանական ջոկատ մը կտրելով հրադադարի գիծին հարաւ-արեւելեան մասը, փորձած է անցնիլ զարաբաղեան դիրքերուն ետին, Աշաղը Սէյիտ Ահմէդլու վայրին ուղղութեամբ: Հերթապահ զարաբաղցի զինուորները նկատելով կատարածը, պաշտպանութեան անցած են եւ չուրջ կէս ժամուան բախումներ ունեցած նախայարձակներուն հետ: Ադրբեջանցիները ի վերջոյ նահանջած են, զոհ մըն ալ տալով: Հայկական կողմէն զոհ կամ վիրաւոր չէ եղած:

Մարտի սկիզբին ալ ադրբեջանական զօրամասեր նման փորձ մը կատարած էին, ԼՂՀ Մարտակերտի շրջանի Լեւոնարխ գիւղին մօտերը: Անկէ ի վեր սահմանային առաջին լուրջ միջադէպը կը նկատուի Նոյեմբեր 16ինը: Ուշագրաւ է որ նոր փորձը տեղի ունեցած է այն օրը երբ Մինսկի խումբի երեք նախագահները Ստեփանակերտ կը գտնուէին:

ԳՈԼԻԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԻՐՄԱՔԱՐԵՐ ՔԱՆԴՈՒԱԾ

Խորհրդարանի հայկական գերեզմանատան մէջ Հոկտեմբեր 29ին (Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադրութեան օրը) աւազակներու խուժան մը 12 չիրմաքարեր քարուքանդ ըրած է: Լուրը հաղորդած էր «Մարմարա» (Նոյ. 14), տեղեկանալով գերեզմանատան անօրէն Ռ. Ճէզվէճեանէն: Այս վերջինը ըսած է թէ պիմած են գերեզմանատուներու անօրէնին որ խոստացած է անյապաղ նորոգել քանդուած չիրմաքարերը:

ԾՆՈՒՆԴ

Գագիկ ՇԱԼՃԵԱՆ
եւ
Լիլիթ ՊԵՔՄԷԶԵԱՆ

ուրախութիւնն ունին ծանուցանելու իրենց անդրանիկ զաւկին՝

ՏԻԳՐԱՆ-Ի

Ծնունդը՝ Փարիզ, 2008 Հոկտեմբեր 15ին:

●

Gaguik CHALDJIAN
Lilith BEKMEZIAN
ont la joie d'annoncer
la naissance de leur fils
TIGRANE
à Paris, le 15 octobre 2008.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վահէ Ջոֆֆարեանի յիշատակին Անրի Այվազեան 100 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

80-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի, Վալանսի, Վիէնի, Սէն Մօրիս տը Պէնոյի, Լիոն-Վիլէօրպանի եւ Տէսինի մասնաճիւղերը կը տօնեն միութեան 80ամեակը՝

ՏԷՍԻՆԻ «ԹՈՊՈԿԱՆ»ի սրահներուն մէջ:

Մուտքի սրահին մէջ կը ցուցադրուի Կապոյտ Խաչի պատմութիւնը նկարներով եւ ֆիլմով:

Հանդիսութեան բացումը կը կատարէ Կապոյտ Խաչի վեց դպրոցներու աշակերտական երգչախումբը, ապա նոր պարբերով ու նոր տարազներով ելոյթ կ՚ունենայ

ԳՈՐԻՍ - ՍԱՍՈՒՆ ԳԱՐԱՅԻՆ ՀԱՄՈԶՔԸ

Մասնակցութիւն՝ 12 եւրօ,
5–12 տարեկան մանուկներու համար՝ 10:

Տոմսերու համար դիմել՝
Տէսինի, Վիլէօրպանի եւ Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տուներուն եւ Կապոյտ Խաչի անդամուհիներուն:

□

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ ողբացեալ ընկերուհիներուն հոգւոյն համար, կիրակի, Նոյեմբեր 23ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, կոմիտաս փողոց:

Պատարագէն յետոյ տեղի կ՚ունենայ հոգեճաշ մը, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ (9 ռիւ տը Մատրիտ):

Սիրով կը հրաւիրուին հանգուցեալ ընկեր-ընկերուհիներուն ընտանիքներն ու բարեկամները:

Ի գիտութիւն ամենց յիշատակը յարգողներուն:

Les Activités du Mois de Novembre du Centre Culturel Sahak–Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

— LUNDI 24 NOVEMBRE à 20h30

Présentation et dédicace du livre **«ARMENIACA II»**
par **Robert DERMERGUERIAN**, professeur émérite
et **Patrick DONABEDIAN**, maître de conférences à l'Université de Provence

—— Entrée libre ——

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Le négationnisme est un crime, pour le punir je veux une loi.

MANIFESTATION
SAMEDI 22 NOVEMBRE

devant LE SENAT
A 15 HEURES
Angle rue de Tournon - rue de Vaugirard
Paris 6e Métro : Odéon

organisée
par **le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France**

www.ccaf.info

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ՅՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը հրաւիրեն

LE COLLEGE S. MOORAT
L'UNION DES ANCIENS ELEVES
L'ASSOCIATION DES PARENTS D'ELEVES
vous invitent

le **VENDREDI 21 NOVEMBRE à 20h**
au **YAN'S CLUB**
5 avenue Reille — 75014 PARIS

A UN
DINER AMICAL

Haroutioun, Raymond KEVORKIAN
ancien élève, Conservateur de la Bibliothèque Nubar
commentera
LA DERNIERE CRISE CAUCASIENNE

Prestation musicale de Bernard DEDEDJIAN

Réservation pour le diner : Téléphoner à Gérard au: **01. 47. 97. 64. 16**

Grande braderie de Noël
DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 6 et Dimanche 7 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie. Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :
Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Cadeaux...

Contes arméniens :
Samedi 15h30 : Conteurs de Sèvres;
Dimanche 15h30 : Corinne Mighirditchian et Anouche Donabédian.

◆ Bar
◆ Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk
au **Collège Samuel-Moorat**
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
——— Parking assuré ———

●

La Croix Bleue des Arméniens de France
organise en partenariat avec l'association «CHENE»
un **MARCHE DE NOEL les 29 et 30 novembre**
de 10 heures à 20 heures
à l'école bilingue Hamaskaïne,
60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19
MERCREDI
19 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում) 270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 22.077 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.077

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ — Ֆ. ՏԸ ՎԻԼԻԷ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Նախագահ Ս. Սարգսեան Նոյեմբեր 17-ին ընդունած է Վանտէի Ընդհ. խորհուրդի նախագահ ու Եւրոպայի խորհրդարանի երեսփոխան Ֆիլիփ տը Վիլիէն ու անոր ընկերացող պատուիրակութիւնը: Անոր չնորհակալութիւն յայտնած է Հայաստանին տրուած օժանդակութեան, հայեւթրանսական բարեկամութեան խորացման եւ ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին Ջանքերուն համար, ապա չեշտած հայեւթրանսական բարեկամութեան դարաւոր արմատները:

Ֆ. տը Վիլիէ ըսելէ ետք թէ իրենք սրտով բարեկամներ են Հայաստանի, յայտնած է թէ Վանտէն Ֆրանսայի այն չրջանն է ուր ամէնէն աւելի ձեռնարկութիւններ եւ աշխատանքի ուժ կեդրոնացած են, ուստի իրենց փորձառութիւնը օգտակար կրնայ ըլլալ Հայաստանի: Ան տեղեկացուցած է նաեւ թէ Երեւանի իրենց քննարկումներով արդէն գործակցութեան ընդհանուր ուղղութիւնները ուրուագծած են եւ կը պատրաստուին բաւական կարեւոր ծրագիրներ իրականացնել:

Ֆ. տը Վիլիէ մամուլի ասուլիսով մը ամփոփած է այցին արդիւնքները: Ղարաբաղեան հարցին մէջ Հայաստանի դիրքը ողջմիտ համարած է, անոր պաշտպան կանգնելու պատրաստակամութիւն յայտնելով: Պատասխանելով Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան մասին հարցումին, ըսած է թէ իրենք դէմ են այդ անդամակցութեան: Աւելցուցած է թէ կ'ակնկալէ որ յաջողութեամբ աւարտի Ցեղասպանութեան մերժումը քրէականացնող օրինագիծին քննարկումն ու քուէարկութիւնը Ծերակոյտին մէջ,

Բացատրելով Թուրքիոյ անդամակցութեան իր չարժումին հակադրութիւնը, Ֆ. տը Վիլիէ ըսած է թէ անոր հիմնական պատճառը Թուրքիոյ թէ՛ աչխարհագրական, թէ՛ մչակութային առումով Եւրոպայէն անջատ ըլլալու պարագան է: Այդ համոզումը իր մէջ աւելի կ'ամրանայ երբ աւելի մօտէն կը ճանչնայ Հայաստանը որուն ժողովուրդը տէր է արժէքներու համակարգի մը որ «չատ մօտ է մեր արժէքներուն եւ կը համապատասխանէ մեր քաղաքակրթութեան, մինչդեռ Թուրքիա կը գտնուի այլ քաղաքակրթութեան մը մէջ» ըսած է Վանտէի Ընդհանուր խորհուրդին նախագահը. յետոյ չեշտած է. «եթէ նոյնիսկ վաղը Թուրքիա ճանչնայ Հայկական Ցեղասպանութիւնը, բան չի փոխուիր. ատիկա Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան պատճառ չի կրնար ըլլալ»:

Ֆ. տը Վիլիէ եւ գլխաւորած պատուիրակութիւնը այցելած են Եղեռնի յուշարձան, Թանգարան ու ծառ տնկած մերձակայ յուշավայրին մէջ:

* * *

ՄԻՆՍԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Շրջան կատարած իրենց այցին ատրաին Մինսկի խումբին երեք նախագահները մամուլի ասուլիս մը տուած են ԱՄՆ-ու Երեւանի դեսպանատան մէջ: «Կառուցողական եւ յաջող» որակելէ ետք իրենց այցը, ամերիկացի նախագահը Մ. Պրայզա հերքած է այն լուրերը թէ դաղտնի արձանագրութեամբ մը Հայաստան որոշ պարտաւորութիւններ յանձն առնելու կը պատրաստուի: Ան պատասխանելով ղարաբաղեան դիրքերու վրայ ադրբեջանական վերջին յարձակումին մասին հարցումին, ըսած է թէ խորապէս վրդոված են: Այդ առընչութեամբ համաձայնութեան գոտի կ'այցելէ Օ. Էս. Սի. Ը.ի ներկայի նախագահի անձնական ներկայացուցիչը եւ դիտարկում կը կատարէ: Արդէն կողմերէն ատոր համար արտօնութիւն խնդրուած է:

Մ. Պրայզա հերքած է նաեւ Բաքուի մէջ իրեն վերադրուած յայտարարութիւնը թէ «Ղարաբաղի մէջ հասրաքուէ կատարելու խնդիրը քննարկելի կ'ըլլայ Ադրբեջանի դրաւեալ տարածքներէն հայկական զօրքին քաչուելէն եւ հոն խաղաղապահ զօրքերու դեռեղումէն ետք»:

Հարց տրուած է թէ կողմերը ո՞ր աստիճանի պատրաստ են դիմումներու: Մ. Պրայզա պատասխանած է թէ կարգաւորման հոլովոյթը այսօր չի դիտուիր դիմումներու ենթախորքին վրայ: Կարելիութիւնը կայ հոլովոյթը դիմացինին աչքով դիտելու եւ լուծումներ ակնկալելու: Ֆրանսացի նախագահը Պ. Ֆասիէ չեշտած է թէ Ղարաբաղի ժողովուրդին պէտք է երաչխաւորուի յետագայ ապահով կեանքի պայմաններ որոնց համաձայնի Ադրբեջանը: Ինչ կը վերաբերի տարածքներ վերադարձնելու նիւթին, ան ըսած է թէ ատիկա թեթեւութեամբ ըլլալիք բան չէ, այդ տարածքները լուրջ դեր ունին Արցախի ապահովութեան մէջ: «Վերադարձը կարելի կրնայ ըլլալ համապատասխան փոխարինումով եւ միջազգային երաչխիքներով» աւելցուցած է ռուս նախագահը ե. Մերզլեակով:

Պ. Ֆասիէ խօսած է բանակցութիւններուն Արցախի մասնակցութեան նիւթին մասին ալ. ըսած է թէ առանց Արցախի ժողովուրդին կարծիքին համաձայնութիւն չի գոյանար: Իրենք արդէն տեղեակ են արցախցիներու դիրքորոշումին: «Մենք Արցախ չենք երթար միայն թուքի օղի խմելու: Հոն լուրջ աչխատանք կը տանինք: Ներկայիս Ղարաբաղը գործընթացին մասնակից է, այնքան որ կարելի է: Սակայն օր մը Ղարաբաղի թէ՛ իչխանութիւնը, թէ՛ ժողովուրդը պէտք է յայտնեն իրենց կարծիքը» ըսած է ան:

* * *

ՍՓԻՒՌՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՅՑԵՐԸ

Հ. Ցակորեան Հարաւային Ամերիկա կատարած այցին չրջանակին մէջ Ուրուկուէյ: Մոնթեվիտէոյի մէջ ան հանդիպումներ ունեցած է հայ համայնքի կազմակերպութիւններուն հետ, այցելած հայկական հաստատութիւններ –եկեղեցի, ծերանոց, դպրոց–, ապա ելոյթ ունեցած համայնքի ներկայացուցիչներուն առջեւ ու պատասխանած անոնց հարցումներուն:

Հայաստանի Ուրուկուէյի դեսպանն ու հիւր նախարարուհին ընդունուած են երկրին նախագահին ու արտաքին գործերու նախարարին կողմէ: Ուրուկուէյի մարմնամարզի ու զբօսաչրջութեան նախարար Լիլիան Քէչիչեանի հետ: Հ. Ցակորեան քննարկած է երկու երկիրներու երիտասարդներուն փոխադարձ այցերու նիւթը:

Սփիւռքի նախարարուհին Մոնթեվիտէոյէն անցած է Պրազիլ, Սան Փաւլօ:

* * *

Լ. ՏԷր ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ — Մ. ՊՐԱՅԶԱ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ ազգային գոնկրէսի նախագահ Լ. Տէր Պետրոսեան հանդիպում ունեցած է Մինսկի խումբին ամերիկացի նախագահ Մ. Պրայզայի հետ: Ներկայ եղած են նաեւ ընդդիմութեան դէմքեր՝ Ստեփան Դեմիրճեանը, Արամ Սարգսեանը, Արարատ Զուրաբեանը եւ ուրիչներ: Քննարկուած են Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման բանակցութիւններուն, նաեւ երկրին ներքաղաքական կացութեան, «քաղաքական բանտարկեալ»ներու առընչուած հարցեր:

* * *

ԼՂՀ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը Նոյեմբեր 17ի յայտարարութեամբ անդրադարձած է նախորդ օրուան ադրբեջանական յարձակումին. ըսուած է որ անմիջապէս տեղեակ պահուած են Մինսկի խումբին նախագահները եւ Օ. Էս. Սի. Ը.ի ներկայի նախագահին անձնական ներկայացուցիչը: Նաեւ առաջարկութիւն է ներկայացուած Ադրբեջանի դէմ յանցանքներ գործելու: Անոնք որոնք այս ոճրագործ պետութեան դէմ յանցանք չեն գործեր, Հ. Տինքի սպանութեան մեղսակից են: Պէտք է յանցանք գործենք, որպէսզի երէկ մեր հայ եղբայրներուն պատահածը այսօր մեր քիւրտ եղբայրներուն բաժին չըլլայ»:

* * *

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒՄԸ ԿՐ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ

Թուրքիոյ «Համաչխարհային խաղաղութեան եւ արդարութեան համախոհութիւն» կազմակերպութիւնը պահանջած է որ պաշտօնազրկուի պաշտպանութեան նախարար Վ. Կէօնիւլ, Հայերու եւ Քոյներու մաքրագործումը արդարացնող իր արտայայտութեան պատճառով: Պահանջի յայտարարութեան մէջ ըսուած է թէ Կէօնիւլ իր ընթացքով կը սպառնայ Թուրքիոյ ներկայի փոքրամասնութիւններուն: Շեչտուած է թէ նախարարը չպաշտօնազրկուելու պարագային անոր յայտարարութեան պատասխանատուութիւնը պիտի կրէ կառավարութիւնը:

Կազմակերպութիւնը ուր Հայեր, Քոյներ, Ֆիւրտեր ալ կը գործեն պատերազմ մը մերժող կեցուածքով, յիչեցուցած է թէ իր առաջին հիմնադիրներէն էր Հ. Տինք. ան ստեղծուած ցեղապաչտ մթնոլորտին հետեւանքով սպանուեցաւ, մինչ կը չանար կամուրջ մը հիմնել ժողովուրդներու եղբայրութեան: Սպանուեցաւ հայ ըլլալուն պատճառով: «Ու այսօր Վ. Կէօնիւլ կը չանայ նոյն մթնոլորտը, ցեղապաչտական նոյն միջավայրը ստեղծել: Նախարար մըն է որ կը հպարտանայ մօտիկ անցեալին մեծ ցաւեր պատճառած մոռայլ մէկ էջով: Ան յանցաւոր է ժողովուրդը ոխի ու թշնամութեան մղելով» ըսուած է յայտարարութեան մէջ:

***

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ԿՈՉԸ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌ

Գրադէտ Թէմէլ Տէմիրէր Անգարայի պատժական տեւանին կողմէ կը դատուի, հինգ տարի քանտարկութեան պահանջով. ամբաստանուած է 301րդ յօդուածով: Ամբաստանութեան հիմ ծառացած են Հ. Տինքի սպանութեան մասին խօսքերը: Ան ըսած է. «Մեր պատմութեան մէջ ցեղասպանութիւն մը գործուած է. կը կոչուի Հայկական Ցեղասպանութիւն: Հրանդ այս իրողութիւնը իր կեանքին ու արիւնին գնով բացատրեց մեզի: Ես յանցանք կը գործեմ ասիկա ըսելով, բոլորդ ալ կը հրաւիրեմ նոյն յանցանքը գործելու: Անոնք որոնք այս ոճրագործ պետութեան դէմ յանցանք չեն գործեր, Հ. Տինքի սպանութեան մեղսակից են: Պէտք է յանցանք գործենք, որպէսզի երէկ մեր հայ եղբայրներուն պատահածը այսօր մեր քիւրտ եղբայրներուն բաժին չըլլայ»:

* * *

ԼՂՀ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը Նոյեմբեր 17ի յայտարարութեամբ անդրադարձած է նախորդ օրուան ադրբեջանական յարձակումին. ըսուած է որ անմիջապէս տեղեակ պահուած են Մինսկի խումբին նախագահները եւ Օ. Էս. Սի. Ը.ի ներկայի նախագահին անձնական ներկայացուցիչը: Նաեւ առաջար-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆ

Ի՞ՆՉ Է «ԹՐՔՈՒԹԻՒՆ» ԵՂՐԻՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

Մարդկային իրաւունքներու եւրոպական տեւանը Անգարայի դիմած է, հարց տալով թէ ի՛նչ է «Թրքութիւն» եղրին սահմանումը: Դիմումին պատճառ եղած է պատմաբան-ընկերաբան Թ. Աքչամի բացած դատը, իր դէմ ձեռնարկուած դատական հետապնդումին առընչութեամբ: Թրքական տեւանը Թ. Աքչամը ամբաստանած էր պատժական օրէնքին 301րդ յօդուածով որ կը վերաբերի Թրքութեան վարկաբեկումին: Աքչամ ամբաստանութեան թիրախ եղած էր 2006ին «Ակօս»ի մէջ լոյս տեսած մէկ գրութեան պատճառով:

Եւրոպական տեւանը 301րդ յօդուածին մասին թղթածրար մը բացած ու կարգ մը լուսաբանութիւններ խնդրած է Անգարայէն: Նպատակն է «Թրքութիւն», «Թուրք ազգ» եղերուն օրէնսդրական մեկնաբանութեան եւ անոնց գործնական կիրարկումին մասին յստակ գաղափար ունենալ: Անգարայէն ակնկալուած լուսաբանութիւնը պէտք է պատասխանէ այն հարցումին թէ նչուած երկու եղերը յարի՞ր են Մարդկային իրաւունքներու եւրոպական համաձայնագրին:

ԱՆԳԱՐԱ ԱՆՀԱՄԲԵՐ Է

Սեւ ծովու անտեսական գործակցութեան չրջանի նախագահութիւնը ստանձնած Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար է. Նալպանտեանի այդ առընչութեամբ Պոլիս միօրեայ այցին որոչակի կարեւորութեամբ կը վերաբերի Անգարա: Ըստ Թուրք մամուլին, Պ. Օպամայի ընտրութենէն ետք որոչուած է արագացնել երկխօսութեան հոլովոյթը: Նպատակը կանխել է Ապրիլ 24ին նախագահական ելոյթին մէջ սարսափ պատճառող բառին գործածութիւնը եւ արգելք ըլլալ Գոնկրէսի օրակարգին վրայ ճանչնալու նոր բանաձեւի մը տեղ գտնելուն: Ատոր համար ամէն ջանք կը կատարուի, որպէսզի առանց սպասելու Ֆութպոլի փոխվրէժի մրցումին, կարեւի ըլլայ Հայաստանի նախագահը ընդունել Թուրքիոյ մէջ:

Կը ծրագրուի որ Ա. Պապաճան (Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարը) է. Նալպանտեանի այցէն առաջ (Նոյ. 24) երթայ Բաքու, տեսակցելու իր պաշտօնակից է. Մամէդեարովի հետ: Անգարա կ'ուզէ որ Հայաստան-Ադրբեջան-Թուրքիա երբեակ յաջորդ հանդիպումը տեղի ունենայ Օ. Էս. Սի. Ը.ի Հելսինքիի ժողովին, Դեկտեմբեր 4-5ի օրերուն:

ԹԻՖԼԻՍ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԻՐԻՄՆԵՐ ՊՂԾՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 16ին Թիֆլիսի երկու հայ մեկենասներու՝ Թամաչեան ընտանիքէն Միխայիլի եւ Լիտիայի չիրիմները պղծուած են «մաքրութեան» պատրուակով: Շիրիմները կը գտնուին Նորաչէն եկեղեցիին բակին մէջ:

Վրաստանի Հայկական համագործակցութեան կեդրոնը տեղեկացուցած է թէ վրացի հոգեւորական Տարիէլն է արարքին գլխաւոր պատասխանատուն. ան փորիչ մեքենաներով տեղերէն հանած է չիրմաքարերը, անոնց տակն ու չուրջը մաքրելու համար:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ (100 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԷՐ)

ԱՃՄԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ

(ՀԱՏՈՒԱԾ ԻՐ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Չեմ գիտեր ովեւէ տանն մեր միտքէն անցա՞ծ էր ողջունել ազատութիւնը, մէկ օրէն միւսը:

Այո, յաճախ երազներ կը հիւսէինք, երբ թագաւորը կը հիւանդանար, եպարքոս կը փոխուէր կամ խորհրդաւոր չչուկներ կը հասնէին դուրսէն: Մակեդոնական խնդիրը սուր հանգամանք առած էր եւ կը թուէր թէ մենք ալ բանի մը կը սպասէինք, հոտոտելով Արտասահմանի թերթերը:

Գիշեր մը նորէն լուսցուցեր էինք:

Ամբագրապետը, Արամ Անտոնեան, մէկ մէկ սենեակի մէջ բանտարկելով մեզ, յօդուած կը պահանջէր: Գեղամը կը սոսկար մանրէններէն եւ առածի կարգ անցած էին իր բացառիկ զգուշութիւնները: Ճաշարանին մէջ, երբ ամէն մարդ տասը փարայի հաց կ'առնէր, ինք քսան փարայի կ'ապսպրէր, որպէսզի ձեռքով բռնած մասերը բերանը չդնէ: Ուրեմն կէսը կը նետէր: Անգամ մը Եիւքսէք Գալըրմէն անցած ատեն, գաւազանը ձեռքէն կ'իյնայ գետին, քիչ մը թաց տեղ մը: Կասկածէ կասկած գլորելով, Գեղամ կը վազէ տուն, սիւլիմէով կը լուայ ու կը լուայ, իրիկունը եւ յաջորդ առտուն: (Սիւլիմէն միշտ անպակաս էր գրպանէն, իբրեւ ազդու հականեխական մը ամէն բանի դէմ: Գեղամի այս կասկածամտութեան մէկ պատճառն էր որ սուր թոքատապ մը անցուցած էր ժամանակին: Ուրկէ՝ խժլտուք մը մնացած էր վրան):

Անտոնեան, իսկական պաշըպօզուք, որպէսզի ստիպէ Գեղամը անպատճառ յօդուած մը գրել կիրակի օրուան թիւին համար, խմբագրատան խցիկին դուռներն ու պատուհանները կը փակէր, եւ ցախաւելը ձեռքն առած՝ անհնայ կ'աւլէր գետինը, անտանելի փոշի մը հանելով: Գեղամ քիթ-բերանը փակած կը ճչար, պատէ պատ կը զարնուէր: Ինդդուխլը բան մը չէր, եթէ մէկն ու մէկր տեղի չտար կամ ցախաւելը չփախցնէր:

Կարճ-երկան գրեցինք յօդուածները եւ գիշերուան մնացեալ մասը անցաւ գրական-քաղաքական խօսակցութիւններով ու երգներով:

Անտոնեան, որ նամակագրութեամբ կապուած էր Ռուբէն Զարդարեանի հետ, կը պատմէր թէ իր բաեկամը «Ռազմիկ» անուն յեղափոխական թերթ մը կը հրատարակէ Ֆիլիպէի մէջ, թէ Պոլսէն թըղթակից մը ունի որ շատ յաջող եւ յանդուգն բաներ կը գրէ: Ու կը հարցնէր Գեղամին թէ կը ճանչնա՞յ...: Երկուքս ալ անգիտանալով, ուրիշ «նորութիւններ» կ'ուզէինք լսել, իր բերնէն կախուած:

– Բաներ մը պիտի ըլլան կարծեմ: Սա չունը սառկէր, ազատինք...

Ուրիշ գիշերներ, Գեղամին, երբեմն ալ Տիգրանին հետ, չեմ գիտեր ի՛նչ բանէ ներչնչուած, կ'երազէինք թէ ահա Սուլթանը կը փոխուի, ազատութիւն կը հռչակուի, քիչ մը չունչ կ'առնենք:

Եւ ծրագիրներ, ծրագիրնե՛ր.

– Մեր ուզածին պէս թերթ մը կը հանենք, ազա՛տ, գրական-քաղաքական: Ցետոյ գիրքեր...

– Երիտասարդական Մխուրիւն մը կը հաստատենք, ուսանողներ կը ղրկենք Եւրոպա:

– Ես ժընեւ կ'երթամ համալսարանական չրջան մը բոլորելու համար: Ա՛խ, Ցուիցերիա, Ցուիցերիա՛. «Դրօշակ»ն ալ հոն է...

– Հապա Հայաստա՞նը, ես երթալ տեսնել կ'ուզեմ, աչքովս տեսնել... Նաեւ Կովկասը...

– Ո՞վ չուզեր. երանի՛ թէ: Եւ սակայն...

Երբ առտու կ'ըլլար եւ քնաթաթախ աչքերով դուրս կ'ելլէինք, երբ ցրուիչները ալ-ձախ կը վազէին «Իգտա՛մ», «Սապա՛հ» պոռալով, երբ կը տեսնէինք նոյն դաժան դէմքերը պողոտային երկու ափերուն վրայ, կամ գորշ բազմութիւնները որ կը խոկային սրճարաններու մէջ, անճոռնի խօսակցութիւններով, անմիջապէս կը սթափէինք,– «Բայց ափսո՛ս որ երազ էր»...

* * *

Առտու մը, սակայն, երազը դարձաւ իրականութիւն:

Թերթերը վախկոտ երկտող մը հրատարակած էին: Բայց, մէկ օրէն միւսը կացութիւնը փոխուեցաւ «կայծակի արագութեամբ», ինչպէս պիտի ըսէր Մարկոս Նաթանեան:

10 Յուլիս, 1908· – Եաշասըն Հիւրրիյէթ, եաշասըն Ատալէթ, եաշասըն Մուսավվաթ, եաշասըն Միլլէթ...

Ա՛լ չեմ յիշեր թէ ի՛նչպէս անցաւ առաջին օրը: Եթէ չեմ սխալիր, երկրորդ կամ երրորդ օրն էր որ, Արամ Անտոնեանին, Գեղամին եւ ուրիշներու հետ խառնուելով ամբոխին, գացինք Պապը Ալի, – այս անգամ բուն իսկ պաշտօնական մեծ դուռը, կարմիր ֆէսերը ծուռ դրած, կարմիր դրօշ մըն ալ բռնած.

– Փատիշահըմ չօք եաշա՛, Սագ-ըազամը տեսնել կ'ուզենք անպատճառ կ'աղաղակէր ամբոխը:

– Տեսնել կ'ուզենք... ո՞ւր են նախարարները, ազդ, ազդ (պաշտօնանկ): Եաշասըն մէշրութիյէթ (Կեցցէ Սահմանադրութիւնը), եաշասըն միլլէթ...

Ահա կ'երեւար Մեծ-եպարքոսը, Սայիտ փաշա, եւ բարեւելով ամբոխը կը խոստանար հրաժարիլ անմիջապէս:

– Նախարարներն ալ, նախարարներն ալ, ո՞ւր են:

– Չեմ գիտեր. ամէն մէկը իր պաշտօնատունն է կամ տունը:

Կամաւոր առաջնորդներ յանձն կ'առնէին ամբոխը տանիլ իւրաքանչիւր պաշտօնատուն, նախարարներուն հրաժարումը պահանջելու համար:

Եւ ամբոխը ճամբայ կ'ելլէր – մենք ալ միասին – դէպի մատնանշուած չէնքերը, նախարարական պաշտօնատուն կամ բնակարան, խելայեղ կանչեր արձակելով, ոտքերը գետին զարնելով, ծափահարելով, երգելով կամ լալով:

Այսպէս մինչեւ իրիկուն իրարու ետեւէ ամբոխին մարտակոչին պատասխանելով հրաժարական տուին նախարարները, բացի մէկէն – կարծեմ կրթականը – որ չգտնուեցաւ, հռչակաւոր Ֆէհիմ փաշային որ փախած էր (յետոյ բզիկ բզիկ եղաւ մօտակայ գաւառի մը մէջ):

Այնուհետեւ ճառեր չանթարձակ, որոնց սկիզբն ու վերջը գոց ըրած էինք.

– Վաթանտաշլա՛ր, օթուզ սէնէտէն պէրի մէմլէքէթիմիզ իսթիպտատ փէնչէլէրինտէ փարչա փարչա օլուպ... (Հայրենակիցներ, երեսուն տարիէ ի վեր մեր հայրենիքը բռնապետութեան ճիրաններուն ներքեւ բզիկ բզիկ եղած...):

Այդ օրերուն էր որ դռեհիկ ցոյց մըն ալ Օրմանեան Պատրիարքի դէմ կը սարքուէր, առաջնորդութեամբ վարկաբեկ մուխթարի մը եւ խումբ մը գրոց-բրոցներու: (Ի զո՛ւր Դաշնակցութեան վերագրեցին այս խուժանային արարքը եւ այդ առթիւ տպուած թռուցիկները: Եթէ եղած-չեղածը մենք էինք, լուր անգամ չունէինք. իսկ դուրսէն Դաշնակցականի չուքը չէր երեւցած տակաւին):

Դեռ բանտարկեալները չէին արձակուած: Մինչեւ բանտին դուռն ալ գացինք, ճամբեցին:

– Տղա՛ք, եկէք Եըլտըզ երթանք:

– Երթա՛նք, երթանք, մէկ մէկ ձի նստած գչենք...

Իսկապէս, Գեղամը, ես եւ Ենովք Շահէնը Պէչիկթաչէն մէկ մէկ ձի նստելով, գչեցինք դէպի Եըլտըզի պալատը: Ես չատոնց վարժուած էի ձիավարելու: Երբ գիշերը ուշ մնայի, Սկիւտարի նաւամատոյցէն ձի մը կը վարձէի – 100 փարա – եւ կը գչէի դէպի տուն: Գեղամը նոր կը նստէր եւ հաճութեամբ չէր որ համակերպեցաւ այս արկածալի արշաւին:

Ես ձին սրընթաց գչելով արդէն հասեր էի կայսերական պալատին ընդարձակ դարաստանը, ուր խաւարտիկ բազմութիւն մը խռնուած «Փատիշահըմ չօք եաշա՛» կ'աղաղակէր եւ ցնծութեան կանչեր կ'արձակէր: Երկու ընկերներս հասան աստղձ գործածած է փաստաթուղթեր եւ այդ օրերը ապրած ոչ խլամներու յուշերը: Անոնցմէ մէկը բումներ կատարած է:

Ռ. Պալի գրած է 20–50 տարեկան ոչ խլամները զօրակոչելու 1941ի որոշումը, աղբահաւաքի համազեստով անոնց Անատոլուի մէկ ճամբու, փապուդիներու չինութեան ուղարկուիլը, անմարդկային պայմաններու մէջ ապրելու պարտաւորութիւնը, այդ չոկաները ի վերջոյ կոտորելու բուն մտադրութիւնը, եւլն:.

Հատորին մէջ կը պատմուի նաեւ թէ բ· աչխարհամարտին գերմանական յաղթանակի մը հեռանկարով, նոյնիսկ «Հրեայ» արձանագրութեան պաշտօնական ուշ, հարսնեւորի պէս վարած ըլլալով ձիերը:

Գեղամն էր որ կը գրէր, մէկ տարի վերջը.– «Հազիւ թէ բռնած սանձերը մեր ձիերուն, որոնց վրայ հեծած էինք, կ'արշաւէինք, կ'արշաւէինք այն ճամբաներէն որ նոր ժամանակներու ամէնէն մեծ Ոճրագործին պալատը կը տանէին.– մենք, ընկերներ, Եըլտըզ, Քէօչկի վրայ կը քալէինք»:

Ի՞նչ ընելու գացեր էինք այդ արիւնազանգ, արիւնարբու օրվին մէջ: Ի՞նչ գործ ունէինք այս ծոպաւոր եւ փաթթոցաւոր բազմութեան հետ...

Մինչեւ այսօր ալ չեմ կրնար բացատրել: Տարակոյս չկայ թէ նախ կ'ուզէինք տեսնել Հրէչին երեսը: Ի՞նչ ըսելու համար, այդ խառնիճաղանճ ամբոխին մէջ: Կրցա՞նք տեսնել...

Շչուկ մը, յանկարծ, եւ մատով չարժումներ դէպի պալատին պատըշգամը: Ու թէմէնաահներ, կանչեր·

– Նայեցէ՛ք, նայեցէ՛ք, փատիշահն է: Եաշասը՛ն էֆէնտիմիզ· եաշասըն փէտէրիմիզ... Գա՛հր օլսուն իսթիպտատ... (Անկցի բըռնակալութիւնը):

Իբրեւ թէ տեսած եղանք մօրուսաւոր դէմք մը որ ատուերի պէս երեւցաւ, քանի մը բառ արտասանեց ու հեռացաւ:

Անոնք որ իրապէս տեսած ու լսած էին, կը պատմէին թէ Սուլթանը իր ջի՛րմ ուրախութիւնը յայտնած էր ժողովուրդին, փառաբանելով Սահմանադրութիւնը եւ Ազատութիւնը...

Բազմութեան մէջ Հայեր ալ կային եւ այդ առթիւ իմացանք թէ բանտարկեալներուն մէկ մասը արձակուած է, մէջն ըլլալով եղնիկը:

Ահա թէ ի՛նչ ըսել է ոտքը գետնէն կտրել: Նորէն ցատկեցինք ձիերը եւ հուռռա՛... «Եաշասըն Հիւրրիյէթ»:

Անշուշտ Ապտիւլ Համիտ քթին տակէն կը խնդար, այլապէս դիւային ծրագիրներ որոճալով: Այս անգամ իբրեւ «կոմիտէճի»: Չէ՞ որ հրապարակաւ յայտարարած էր թէ ինք չատոնց անդամ էր «Իթթիհատ վէ Թերագգը»ին...

(Շար· 1)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԷՆ

ՔՍԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՄԱՍԻՆ

թեամբ բազպաններ պատրաստած էին, ի հարկին գործածուելու համար:

* * *

«1915-Ը ՄԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԽԱՅՏԱՌՈՒԿ ՄԷԿ ԷԶՆ Է»

Թուրքիոյ պաշտպանութեան նախարար Վ. Կօչնիւլի խօսքերը ոգևորմով ան կ'արդարացնէր Հայերու եւ Յոյներու հանրապետութեան հիմնումի չրջանին մաքրագործումը, չատերու կարգին հակազդեցութիւն գտած են «Միլլիյէթ»ի քրոնիկագիր Հասան Ճէմալի կողմէ ալ (Նոյ. 12): Ան կը գրէ թէ ականջներուն չէ հաւատացած լսելով նախարարին յայտարարութիւնը: Ապա կը չարունակէ.

... «Մտածեցէ՛ք 1915ի մասին:

Տասնեակ հազարաւոր, հարիւր հազարաւոր Հայեր որպէս պետութիւն կը խլեա իրենց բոյնէն ու կ'աքսորես. կը գրաւես անոնց ըստացուածքը: Կը կոտորես ղիրենք: Հետքերը կը ջնջես, մշակութային մաքրագործում կը կատարես:

1915ին ապրուած այս բոլորը կրնաս կոչել ի՛նչ անունով որ ուզես. տեղահանութիւն, ողբերգութիւն, կոտորած, ցեղասպանութիւն, ցեղային մաքրագործում, մշակութային մաքրագործում:

Բոլորն ալ կը միանան հասարակաց կէտի մը չուրջ.

1915ը մեր պատմութեան խայտառակ մէկ էջն է:»

Ապա պախարակելով այդպիսի անցեալ մը գովաբանող մտայնութիւնը, Հ. Ճէմալ կ'ըսէ թէ անկէ ծնունդ առած են Ունեւորութեան տուրքը, կամ Սեպտ. 6-7ն ալ, իսկ այսօր՝ քրտական հարցը:

«Այս աստիճանի անզգամութեամբ, անմակարդակութեամբ Թուրքիա ի՞նչպէս պիտի կարենայ յառաջանալ ժողովրդավարութեան, արդարութեան, մարդկային իրաւունքներու ճամբուն վրայ ու հասնի ժամանակակից քաղաքակրթութեան»:

Գրութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ եզրակացութեամբ. «Քաղաքակրթ երկրի մը մէջ նման նախարար մը չէր կրնար իր աթոռին տէրը մնալ»:

Կ'արժէ յուչել թէ Հասան Ճէմալ թոռն է Ցեղասպանութիւնը յղացած, կազմակերպած ու գործած երեակէն Ճէմալ փաչայի...

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՕՊԱՄԱՅԻՆ ՍՊԱՍՈՒՄՈՎ

Պ. Օպամայի ընտրութիւնը հանրային կարծիքի որոշակի չերտի մը ուշադրութիւնը դարձուցած է այլ երկիրներու վրայ. յատկապէս Ֆրանսայի: Ճիշդ է որ Ֆրանսական լրատուիւնները, անճնաւորութիւնները ալ ԱՄՆ-ու ընտրութեան արդիւնքին թելադրանքով սեւեռեցան Ֆրանսայի մէջ նման արդիւնքի մը կարելիութեան նիւթին: Ատիկա ընելու կը մղեն Ֆրանսայի բազմատարր ընկերութիւնը, այդ բազմատարրութեան յարգանքին յանձախակի յայտարարութիւնները եւ հաւասարութեան սկզբունքը:

Յատկապէս ամերիկեան հանրային կարծիքը բաւական յոռետես է Օպամայի մը ընտրութեան Ֆրանսական տարբերակին հեռանկարին առջեւ: Տիրող կարծիքը այն է որ հակառակ հաւասարութեան, եղբայրութեան ամէնօրեայ լողունգներուն, Ֆրանսացի Օպամայի մը հաւանականութիւնը գրեթէ անդոյ բան է Ֆրանսայի պարագային:

«Ուղղ սթրիթ ճըրնըլ»ը այս համոզումին տէրերէն մէկն է: Կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի ազգային փոքրամասնութիւնները անարգել ճամբայ չունին իրենց առջեւ, քաղաքականութեան ու գործի ոլորտին մէջ բարձրագոյն դիրքերուն տանող:

Ֆրանսան ազգային հաւասարութեան բոյն ըլլալ կը դաւանի, բայց 2005ի վերջաւորութեան Փարիզի կարգ մը արուարձաններուն պոռթկումի դէպքերը որոնք բողոքի չարժում էին տնտեսական անհաւասարութեան ու հեռանկարներու բացակայութեան դէմ, բաւական վրնասեցին այդ պատկերին: Ու թերթին յօդուածագիրը կը մէջբերէ 2002ի Ֆրանսայի նախագահական ընտրութեան կիւյանցի թեկնածու Ք. Թօպիրայի նչումը թէ Օպամայի ընտրութեամբ ամերիկացի ժողովուրդը զանցեց նախապաշարումները ու մեծցաւ. Ֆրանսա պէտք է դաս առնէ ԱՄՆ-ու մէջ կատարուածէն:

Ֆրանսայի բնակչութեան 10%ը ափրիկեան ծագումի տէր, կամ առաբոր կը նկատուի: Ն. Սարքոզի ափրիկեան ծագումով երեք կիներ առաւ իր կառավարութեան մէջ, բայց 36 հազար քաղաքապետներէն միայն երեքը սեւամորթ են, իսկ Ազգային ժողովը սեւամորթ միակ երեսփոխան մը ունի:

Երկրին Սեւամորթներու ներկայացուցչական խորհուրդը կ'ափսոսայ որ Ֆրանսական ոչ մէկ կարեւոր ձեռնարկութեան նախագահը, կամ Ֆրանսայի դեսպան մը սեւամորթ է:

Ամերիկացիներու ընտրական խրոխտութիւնը Եւրոպայի մէջ ծափահարուելով հանդերձ, եւրոպացի չատ ղեկավարներ կը խոստովանին թէ նոյն երեւոյթը եւրոպական ցամաքամասին վրայ դիւրին հեռանկար չէ:

Քաղաքական գիտութիւններու վարժարանէն հետազօտող մը բացատրած է թէ Ֆրանսական քաղաքականութեան նուիրապետական կառոյցը այնպէս մը կազմակերպուած է որ Ֆրանսացի Օպամա մը գոյութիւն չունենայ: Ատկէ զատ, Ֆրանսա հասած գաղթականութեան ալիքը, յատկապէս հիւսիսային Ափրիկէէն, սկսած է 1980ական տարիներուն, մինչ ԱՄՆ-ու մէջ քսան տարի առաջ: Փոքրամասնութիւններու երիտասարդները համարկելու ծրագիրով, Քաղաքական գիտութիւններու Ֆրանսական վարժարանը միայն 2001ին ձեռնարկած է անտեսուած չրջաններէ ուսանող ընդունելու, իսկ գործի աչխարհին մէջ նոր-նոր սկսած են կիրարկուիլ խտրութեան առաջքը առնելու միջոցներ, օրինակ, դիմողներու կենսագրականին անունի բաժինը փակ պահելով, եւլն.:

Ազգային ժողովի սեւամորթ միակ երեսփոխանուհին որ կուտրլուփցի է, քննադատական կեցուածք ունի հաւասարութեան սկզբունքին կիրարկումին դէմ: Կ'ըսէ. «Ձենք կրնար ձգել որ երիտասարդութիւնը փճանայ արուարձաններու մէջ: Պէտք ունինք կրելիութիւններու իսկական հաւասարութեան մը»:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՐԱԳԻՏԷ ԳՐԱԳԻՏ

Publications reçues

ASSADOUR
Dipinti e Tempere

CLAUDIO CERRITELLI

Galaverni, Reggio Emilia, Italia

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Համազգայինի Գրչաձոր մասնաճիւղը Հոկտեմբերի ընթացքին չարք մը ձեռնարկներու կազմակերպիչը եղած է մշակութային գետնի վրայ: Ս. Թարգմանչաց տօնին առիթով ան ձեռնարկած է միջմիութենական ընդհանուր զարգացման մրցումի մը: Հոկտեմբեր 10ին, Հայ երիտասարդական կեդրոնի «Համազգային» թատերասրահին մէջ ներկայացուած է «Պարոն Կարպիս» կատակերգութիւնը, որ զրոյց մըն էր պապիկին, զաւկին եւ թոռնիկին միջեւ: Հոկտեմբեր 20ին տեղի ունեցած է մանկական «Մի՛ բանի անոյշ» գիրքի ընթերցումը: Հեղինակն ու նկարազարդողը եղած է Ալիք Արզումանեան:

եւ 19ին, «Համազգային» թատերասրահին մէջ ներկայացուած է «Պարոն Կարպիս» կատակերգութիւնը, որ զրոյց մըն էր պապիկին, զաւկին եւ թոռնիկին միջեւ: Հոկտեմբեր 20ին տեղի ունեցած է մանկական «Մի՛ բանի անոյշ» գիրքի ընթերցումը: Հեղինակն ու նկարազարդողը եղած է Ալիք Արզումանեան:

ԱԻԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

– Եավրո՛ւմ... վա՛խ, վա՛խ, վա՛խ...

Արեւածագին արթնցանք ծանր քունէ մը եաքը. դարձած էինք արեւելքին եւ արեւը խիտ եւ հարուստ բուսականութեան մը ետեւէն կը բարձրանար նազանքով. անիկա մեզ կը լուսաւորէր առանց չլացնելու եւ զարմանքով կը դիտէինք իր հրաշագեղ բոլորակը: Երկնքին վրայ վարդագոյն եւ դեղին ամպի ծուէններ հետզհետէ կը մարէին եւ կապտորակ չոգի մը կը ծածանէր միջոցին մէջ յանկարծական ցոլքերով փալփլուն, այնպէս որ կարծես թէ ոսկիի փոշի կը մաղուէր մեր վրայ: Հարաւէն եւ հիւսէնէն մեր աչքերը առածին չափ կը տեսնէինք սեւ ու սլացիկ նոճիները, որոնք մեղմօրէն կը տատանէին անզգալի սիւքէ մը օրօրուն: կարելի չէր երեւակայել աւելի քաղցր եւ ամոքիչ տեսարան մը: Ծառերու եւ պուրակներու յաջորդութիւն մը հետզհետէ իրենց հեռաւորութեան աստիճանով կը ներկայացնէին կապտորակ կանանչի անսահման երանգաւորում մը որը ներդաշնակուելով հորիզոնի գծին վէմվէտող ընթացքին հետ, երաժշտութեան մը պէս կ'երգէր կարծես: Լոյսը, չերմ եւ կենսաւէտ ժպիտով եւ խանդավառութիւնով մը կը լեցնէր մեր աչքերը, եւ առաւօտեան օդը, բուրումնաւէտ եւ գաղջ, փայփայանքի պէս կը խաղար մեր մազերուն հետ: Սիրտերնիս կ'արթննար ուրախութիւնով եւ երջանկութիւնով երբ յանկարծ յիշեցինք...: Երկինքը պայծառ էր ու արեւը կը չողչողար հետզհետէ աւելի փառայեղ լոյսով եւ ջերմութիւնով. բայց մեր մտածումներն էին որ սեւ ամպերով ծածկուած էին:

– Շո՛ւտ, չո՛ւտ...

Սայլապանը կը չտապէր, մինչ ես կը խոհհէի թէ ինչպէ՞ս բնութեան այս գեղեցկութեան մէջ մարդիկ այնքա՛ն ահաւոր ոճրագործներ կը դառնան:

Սայլը կը սպասէր արդէն ու մենք կը պատրաստուէինք մեկնելու. բայց արկածեալները ամբողջովին մեզ չրջապատեր էին ու թոյլ չէին տար որ սայլ մտնենք.

– Ի՞նչ, պիտի մեկնի՞ք, ի՞նչու եկաք, ինչո՞ւ կ'երթաք... մեզ մինա՞կ պիտի ձգէք, մեզ որո՞ւ պիտի ձգէք...

Կը չանայինք իրենց թացատրել մեր կացութիւնը, մեր մեկնելու ստիպողականութիւնը. բայց անոնք մտիկ չէին ըներ, կը կառչէին մեզի, քղանցքներնէս կը բռնէին, կը բողոքէին, կը պաղատէին, կը սպառնային եւ նոյն իսկ կը բռնանային.

– Կու գաք, կ'անցնիք, կ'երթաք: Ցուսացինք ձեր վրայ, օրերով ձեր գալուն սպասեցինք, եւ հաւատացինք որ մեր ցաւին տէրման մը պիտի գտնաք. հիմակ նորէն մինակ պիտի մնանք. վա՛յ մեր գլխուն:

Երբ կը թացատրէինք իրենց հաւատքին անհամեմատ մեծութիւնը մեր վրայ, մեր անկարողութիւնը, գլուխներնին կը չարժէին ու կարծես ալ աւելի եռանդով կը կառչէին մեզի.

– Հոգ չէ՛, բան մի՛ ընէք, գերիդ ըլա՛մ, բայց մեր քովիկը կեցէք...

Ժամանակը կ'անցնէր, սայլապանը կ'անհամբերանար, ձիերը խրտչելով կը վրնջէին ու մտրակը կը չաչէր օդին մէջ: Թուրքեր տեսնելով այդ հաւաքումը, այդ վայնասունները խիստ աչքով կը նայէին մեզի: Եւ ահա վերջապէս միջոց մը յաջողեցանք բարձրանալ սայլը, որ անմիջապէս դղրդեցաւ, ճամբայ ելաւ եւ թաւալեցաւ չուկային մէջէն:

Մեր եաեւէն լսեցինք հետզհետէ մարելով, այրիներուն եւ որբերուն կոչերն ու սրտաբեկ ականջ դրինք անոնց. այդ կոչերուն մէջ մաղթանք չկար, ո՛չ ալ բարի ճանապարհ, այլ բողո՛ք, դանդա՛տ ու թերեւս անէծք մեր անկարողութեան համար:

Քանի՛ ժամերէ ի վեր ճամբայ ելած էինք եւ Օսմանիէ իր նոճիներով եւ թաւուտ պարտէզներով չատոնց արդէն անհետացած էր վարդագոյն մշուշի մը ետեւ: Միջօրէի արեւը անգամ մըն ալ իր կիզիչ ճառագայթները կ'ուղղէր մեզի:

Մենք կը խորհրդակցէինք մեր ճամբորդութեան ծրագրին վրայ. մտադրած էինք Սիսի մէջ հաւաքուած դրամը բաժնելով էրզինի բանտարկեալներուն, անմիջապէս ճամբայ ելլել եւ նոյն իրիկունն իսկ հասնիլ Տէօրթ Եօլ: Մտահոգ էինք միայն մեր բանտը ընելիք այցելութեան մասին, որովհետեւ եթէ դժուարութեան հանդիպէինք եւ ուչանայինք, ճամբան պիտի մնայինք. էրզինի մէջ բանտարկեալներէ զատ Հայ չկար. չանք կ'ընէինք դիչերելու Տէօրթ Եօլի մէջ:

Օսմանիէէն մեկնելնուս ի վեր դարձեալ ինկանք անապատային ամլութեան մը մէջ. տեղ տեղ միայն եղէգէ չինուած խրճիթներու խումբ մը մեր ուչադրութիւնը կը գրաւէր: Գաղթական Թուրքերու բնակութիւններն էին. արտակարգ թչուառութիւն մը կար այդ գիւղակներուն երեւոյթին մէջ. սեւ, խոշոր գոմէչներ զանզատաձայն կը յառաջանան ու ծարաւէ ընդարմացած կը թուէին:

(Շար. 79)

(Շար. Ա. էջէն)

կուած է անյապաղ ձգնաժամային դիմարկում կազմակերպել ԼՂՀ – Ազրպէյճան պինեալ ուժերը բաժնող գիծին նոյն հատուածին վրայ:

Ուշադրութեան յանձնուած է փաստը որ յարձակումի փորձը կատարուած է Մինսկի նախագահներուն ԼՂՀ այցի օրերուն եւ Մոսկուայի հռչակագրէն անմիջապէս եառ. հռչակագիրը ուր մասնաւորապէս ըսուած է թէ կողմերը պատրաստ են քաղաքական ճամբով կարգաւորելու հակամարտութիւնը եւ ատով նպաստելու չրջանին մէջ կայունութեան եւ ապահովութեան, մթնոլորտին հաստատումին:

«Հաշուի առնելով պաշտօնական Բաքուի ապակառուցողական քայլերը, ոյռնիֆ, դժբախտաբար, միջազգային միջնորդների կողմից պատշաճ քաղաքական գնահատական չեն ստացել՝ նախապարտութիւնը, շփման գծում լարուածութեան հնարաւոր ուժգնացման պատասխանատուութիւնն ամբողջութեամբ դնում է Ադրբեջանի ղեկավարութեան վրայ» կ'ըսէ ԼՂՀ Արտաքին գործերու յատարարութեան մէջ:

* * *

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ Է

ԼՂՀ նախագահ Բակօ Սահակեան ԱՄՆ մեկնած է Նոյեմբեր 17ին, աչխատանքի այցով մը: Հոն ներկայ կ'ըլլայ «Հայաստան» հիմնադրամի տարեկան թէլէթոնին պատրաստութեան փուլին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պ. ՏՂԼԱՆՕՁԷ, որ կիրակի, Նոյ. 16-ին քաչելէ ետք իր թեկնածութիւնը, յայտնած էր վճռականօրէն, որ ոչ ոքի ի նպաստ քուէարկելու հրաւէր պիտի կարդայ, հազիւ 24 ժամ ետք միտքը փոխեց (աւելի ճիշդ է ըսել որ միտքը փոխել տուին) եւ հրահանգեց որ «զանգուածայնօրէն քուէարկուի ի նպաստ Մարթին Օպրիի», Այս անակնկալը խորապէս զայրացուց ոչ միայն Սեկոլէն Ռուայալը, այլեւ իր կողմնակիցները, քանի Փարիզի քաղաքապետին հրահանգը (եկած Ժոսփէնի կողմէ) կարեւոր նեցուկ մըն է Լիլի քաղաքապետին համար: Ս. Ռուայալի համար «Ընկերվարական կուսակցութիւնը կորսնցուցած է պատիւի ըսկզբունքը» եւ այս կատարուածը կը հաստատէ, որ հինները կը վերադառնան եւ փոփոխութիւն չուզուիր: Հինգշաբթի օր, եթէ երկու կիներն ալ մեծամասնութիւն չապահովեն, անհրաժեշտ կը դառնայ երրորդին (Պ. Համոնի) տալիք հրահանգը: Առայժմ, պարզուած պատկերը քիչ մը աւելի տխուր կը դառնայ և կը նպաստէ անոնց որոնց դէմ կուսակցութիւնը պարտէր ճակատ մը կազմել: Ինչ որ կը կատարուի գաղափարներու վրայ հիմնուած չէ այլ ոտեղ աթոռամարտ մըն է:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ հարաւ-արեւելեան չրջանը՝ Գոթըրէի մէջ, Նոյեմբեր 17ին ձերբակալուած է «Ծերոքի», ԷԹԱ-ի պինեալ մէկ ղեկավարը, որ սեւ կատուն էր ապանական իշխանութեանց եւ կը հետապնդուէր հինգ տարիէ ի վեր: Կը նկատուի ԷԹԱ-ի ծայրայեղ թեւը, հեղինակ նաեւ բազմաթիւ ոճրափորձերու:

ՎՐԱՍՏԱՆ չատ դժգոհ է արեւմտեան մամուլի յօդուածներէն, որոնց եսին կը տեսնէ Մոսկուայի մատը: Վերջերս մանաւանդ Պի. Պի. Սի-ի մէկ հաղորդումը եւ նիւ եորք Թայմզի մէկ յօդուածը, ուր Սահակաշվիլին կը նկատուի օդոստոսեան հակամարտութեան նախաձեռնողը: Ինդրոյ առարկայ է նոյնիսկ Օ. ԷՍ. Սէ. Ը-ի բրիտանացի մէկ դէմքը որ «կասկածելի համակրութիւն մը ունէր Օսէթներու նկատմամբ», ինչ որ լռել կու տայ վրացի քաղաքագէտի մը որ Մոսկուայի լրտեան է: Միւս կողմէ, Եւրոպական Միութեան դէմերու յանձնախումբը պիտի տուած է որ Նոյեմբեր 16ին կրակոցներու թիրախ եղած է Աբխազիոյ մօտ, երբ քննութիւն մը կը կատարէր վրացի ոստիկանի մը մահուան պարագաներուն վրայ: Դէմերը չեն կըրցած ճշդել թէ եղածը դիտակցաբա՞ր էր թէ ոչ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Նոյեմբեր 21
Ե. ՕՐ ՅԻՄՆԱԿԱՅ ՊԱՀՈՅ
ԸՆԾԱՑՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
ԵՐԻՑ ԱՄԱՑ Ի ՏԱՃԱՐՆ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Informations artistiques

LA CHORALE DU PREMARLET
vous convie
à une **SOIREE ARMENIENNE**
Le 22 novembre à 19h30
Salle des fêtes de CHASSELAY (69750)

Pour le repas :
Réservations auprès
de vos amis choristes ou de :
— Paskall Bloch : 04 78 43 18 74
— Jean Lathuilière : 04 78 43 72 67

Date à retenir

ARMEN'LIVRES
SALON DU LIVRE ARMENIEN
4ème édition
les 12, 13 et 14 décembre
de 11h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
organisé par
la Maison de la Culture Arménienne
d'Alfortville

Marseille, le 10 novembre 2008

Convocation à l'Assemblée Générale Ordinaire

(EXERCICES 2006 ET 2007)

Cher(e,s) Membre(s),
Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Dimanche le 30 novembre 2008
à 16 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado, 13008 Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

Docteur
Robert Azilazian
Président du Conseil
de la Cathédrale

Le Révérend Père
Zadik Avédikian
Recteur
de la Cathédrale

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

Un séjour d'hiver au ski

Pour les enfants nés entre le 1er janvier 1995 et le 31 décembre 2000
Dans son Centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du samedi 14 février au samedi 21 février 2009

Renseignements et inscriptions jusqu'au 10 janvier 2009
Par téléphone au 01 53 34 18 18, par mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01 53 34 12 13

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS D'HIVER
(Du 14 au 21 février 2009)
ET D'ETE 2009 A BELLEFONTAINE

- **Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire pour hiver).**

Candidatures à adresser à :
C B A F — 17 rue Bleue, 75009 Paris
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au : **01.53.34.12.13**

Les Activités du Mois de Novembre du Centre Culturel Sahak–Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

— LUNDI 24 NOVEMBRE à 20h30

Présentation et dédicace du livre «**ARMENIACA II**»
par **Robert DERMERGUERIAN**, professeur émérite
et **Patrick DONABEDIAN**, maître de conférences à l'Université de Provence

—— Entrée libre ——

Le négationnisme est un crime, pour le punir je veux une loi.

MANIFESTATION
SAMEDI 22 NOVEMBRE

devant LE SENAT
A 15 HEURES
Angle rue de Tournon - rue de Vaugirard
Paris 6e — Métro : Odéon

organisée
par **le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France**

www.ccaf.info

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհիներ Մատլէն Փափազեանի եւ Նիլվա Կապենցի, իրենց մօր՝ Վիրժինի Փուշուճեանի եւ մօրքրոջ՝ ընկերուհի Մարի Մովսէսեանի մահուան առթիւ: Նոյն առիթով իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ նաեւ ընկ. Սեւան Մարտիրոսեանի, ընկ. Նելլի Փաչայեանիի, ինչպէս նաեւ Փուշուճեան, Կարապետ, Տիքիճեան, Փաչայեանի, Ադամեան եւ Մարտիրոսեան ընտանիքներուն:

□

80-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կրճնոպլի, Վալանսի, Վիէնի, Սէն Մօրիս տը Պէնոյի, Լիոն-Վիլէօրպանի եւ Տէսինի մասնաճիւղերը կը տօնեն միութեան 80ամեակը՝

ՏԷՍԻՆԻ «ԹՈՊՈԿԱՆ»ի սրահներուն մէջ:

Մուտքի սրահին մէջ կը ցուցադրուի Կապոյտ Խաչի պատմութիւնը նկարներով եւ ֆիլմով:

Հանդիսութեան բացումը կը կատարէ Կապոյտ Խաչի վեց դպրոցներու աչակերտական երգչախումբը, ապա նոր պարերով ու նոր տարազներով ելոյթ կ'ունենայ

ԳՈՐԻՕ - ՍԱՄՈՒՆ ՊԱՐԱՅԻՆ ՀԱՄՈՒԶԹԸ

Մասնակցութիւն՝ 12 եւրօ,
5-12 տարեկան մանուկներու համար՝ 10:
Տոմսերու համար դիմել՝
Տէսինի, Վիլէօրպանի եւ Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տուներուն եւ Կապոյտ Խաչի անդամուհիներուն:

□

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ ողբացեալ ընկերուհիներուն հոգւոյն համար, կիրակի, Նոյեմբեր 23ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, կոմիտաս փողոց:

Պատարագէն յետոյ տեղի կ'ունենայ հոգեճաշ մը, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ (9 ռիւ տը Մատրիտ):

Սիրով կը հրաւիրուին հանգուցեալ ընկեր-ընկերուհիներուն ընտանիքներն ու բարեկամները:

Ի գիտութիւն ամենց յիշատակը յարգողներուն:

□

NOUVEAU SPECTACLE

La Croix Bleue des Arméniens
de France
fête son 80ème anniversaire
avec

NAVASART

Ensemble arménien
Le Samedi 22 novembre à 20h30
au Palais des congrès
Parc Chanot de MARSEILLE (8ème)
P.A.F. : 40 euros
Réservations :
06.09.86.06.57 / 06.84.60.94.95
Venez terminer la soirée
avec la troupe dans les salons
de HAMASKAINE
60 Bld Pinatel, 13012 Marseille

□

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

PARIS

SAMEDI 28 MARS
DINER DE GALA
à l'occasion du 80ème anniversaire
de la Croix Bleue des Arméniens
de France.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20
JEUDI
20 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 22·078

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

84e ANNEE — N° 22·078

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(19 novembre)

Villiers compare les «génocides» arménien et vendéen

Ֆիկարօ կ'արձագանգէ իր յատուկ թղթակցին Միջոցաւ Ֆ· տը Վիլիէ – Ս· Սարգսեան հանդիպումին, տալով լայն մանրամասնութիւններ (տե՛ս «Յառաջ», Նոյ· 19) որոնց մէջ կը չեշտէ իր ընդդիմութիւնը Թուրքիոյ անդամակցութեան: Թղթակիցը կը յայտնէ որ Ֆ· տը Վիլիէ չատ ջերմ ընդունելութեան արժանացած է քաղաքական թէ կրօնական իշխանութիւններու կողմէ, յիշելով թէ Հայերը քրիստոնէութիւնը ընդունած են Դ· դարուն, ու կ'աւելցնէ· Վանտէի ընդհանուր խորհուրդի նախագահը չէ վարանած տանձնելու բաղդատութիւն մը 1915ի Հայոց Ցեղասպանութեան եւ 1793ի Վանտէի ցեղասպանութեան միջեւ եւ չեշտած է «Հայոց Ցեղասպանութեան պէս, Վանտէի ցեղասպանութիւնն ալ չէ ճանչցուած իր հեղինակներուն կողմէ եւ երբեք ներողութիւն չէ ըսուած զոհերուն»: Այս մասին արտայայտուած է նաեւ Ֆրանսական համալսարանին ուսանողներուն առջեւ, գտնելով որ «հասնաբար օր մը Ֆրանսացի նախագահ մըն ալ կու գայ մեծարելու Ջարդուած Վանեցիները, ինչպէս ըրած էր Սոլժենիցինին 1993ին, երբ Վանտէ կ'այցելէր»:

★ ☆ ★

«IHT»

(Նոյեմբեր 18)

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՑԵՐԸ

Լէոնար Աբգար դրութեամբ մը անդրադարձած է Հնդկաստանի հայ համայնքին դարաւոր անցեալին: Այդ անցեալը կը տանի մինչեւ ԺԷ· դարու սկիզբը, երբ հայ առեւտրականներ գացած են հոն գոհարեղէն, մետաքսեղէն եւ համեմներ տանելու: Իր նախնիներն ալ մաս կազմած են Պարսկաստանէն գացողներու:

Յօդուածը դրի առնուած է Կալկաթայի Ս· Նազարէթ Նորոգուած եկեղեցիին Գարեգին Բ·ի կողմէ վերաօծումին առթիւ· այդ տաճարը 300 տարուան անցեալով ամէնէն հինն է Հնդկաստանի հայկական աղօթարաններուն: Ինք Հոնկ Քոնկէն գացած է ներկայ ըլլալու, ուրիչներ գացած ե Իրանէն, Բրիտանիայէն, Ամէն, Աւստրալիայէն:

ԲԱԶՈՒ

ԻՆՔՆՈՐՈՇՄԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ԸՍՏ Ա.ԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը մեկնաբանած է Մինսկի խումբին ամերիկացի նախագահ Մ· Պրայզայի ըսածը թէ Ղարաբաղի կընճռիճուկն որեւէ կարգաւորում պէտք է նրբկատի առնէ տարածքային ամբողջականութեան հետ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը: Բանբերը ըսած է թէ իրենք ալ համաձայն են Մ· Պրայզայի նշումին: Սակայն այն տարբերութեամբ որ «ինքնորոշումը միայն կրնայ ըլլալ Ադրբեջանի պետութեան տարածքային ամբողջականութեան չրջանակին մէջ»...

Ան աւելցուցած է թէ Մոսկուայի հրաւիրակագրով քացառուած է Լ.Ղ.Հ նախագահ Բ. Սահակեանի մասնակցութիւնը կարգաւորման բանակցութիւններուն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ՝ «ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԸ ՅԻՇՈՂԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔ ՉԷ»

Ազգային ժողովի Յիշողական յանձնախումբին տեղեկագիրը որ ընտրովի մօտեցում մը կը ցուցաբերէ այդ բնոյթի օրէնքներու հռչակումին, բացառելով կէսոյի, Թօպիրայի օրէնքներուն նման արդէն կիրարկութեան դրուածները, համագործակցութեան մղած է Ֆրանսահայ խորհուրդը: Ան Նոյ· 19 Թուականիր յատարարութեամբ մը ուշադրութեան կը յանձնէ «յիշողական օրէնքներ» եզրին եւ պատմութեան, խորհրդարանի դերին եւ արարքներու, եղելութիւններու, ժխտողական արտայայտութիւններու միջեւ կատարուած չփոթը, զայն թելադրիչ ազդակ նկատելով օրէնսդրական հոլովոյթը արագացնելու:

Ցայտարարութեան մէջ տեղ տրուած նաեւ նախագահ Ն· Սարքոզիի 2007 Ապրիլ 20ի նամակէն ուր կ'ըսուի որ Ֆրանսա ոչ միայն պարտի օրէնքով դատապարտել ժխտողականութիւնը, այլեւ մերժել պետական որեւէ քարոզչութիւն, որեւէ խօսք: Խորհրդարանին կը վիճակի ապահովել ընդունելիին եւ անընդունելիին: Ան այս առումով կըրնայ որոշել թէ ցեղասպանութեան մը ժխտումը այդ սահմանը զանցող արարք է: Ան անդրանցելով զոհերուն ու անոնց չառաւիղներուն յիշողութեան անարգանքը, կը վնասէ ամբողջ ընկերութեան:

Ցիշեցնելով թէ 1915ի իրողութիւնը 93 տարի ետքն ալ Թուրք պետութեան ժխտողականութեան թիրախ է Ֆրանսայի մէջ, կը պահանջէ որ 2006 Հոկտ· 12ին Ազգային ժողովէն ընդունուած օրինագիծը արձանագրուի Ծերակոյի օրակարգին վրայ: Ժխտողականութեան քրէականացումի հայկական պարագային ուղղուած օրէնսդրական ընթացքը պէտք չէ խանգարուի Ցիշողական յանձնախումբին Նոյեմբեր 18ի տեղեկագրով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎԻ նախագահը, Նոյ· 18ին, մխաձայնութեամբ քուէարկել տըւած է օրինագիծ մը, ըստ որուն խորհրդարանը այլեւս նոր օրէնքներ չի կրնար քուէարկել, ոչ ալ միջամուխ ըլլալ պատմութեան դասաւանդութեան, բայց ոգեկոչումները չեն փոխուիր: Պերնար Աքուայէ ներկայացուցած է լրատուական յանձնախումբին տեղեկագիրը յիշողութեան հարցերու վերաբերեալ, անուանուած «Համախմբել ազգը ընդհանուր յիշողութեան մը շուրջ»: Յանձնախումբը խնդրոյ առարկայ չրներ գոյութիւն ունեցող օրէնքները (կէսօ), բայց կը յանձնարարէ խորհրդարանին «աւելի առաջ չերթալ այդ ճամբով, որովհետեւ ուշ կամ կանուխ պիտի ստիպուի զղջալ»:

ԱԻԵԼԻ ՔԱՆ 500 ԻՐԱՒԱԳԻՏՆԵՐ արդարութեան նախարարուհի Ռաշիտա Տաթիի դէմ բանաձեւ մը ստորագրած են, ուր կը դատապարտեն «պատժական քաղաքականութեան անկասկած բնոյթը», եւ կը պահանջեն որ «նախարարուհին հրաժարակաւ ներողութիւն խնդրէ Մէսի հարցին համար» (անչափահաս բանտարկեալ մը անձնասպան եղած էր եւ Ռ· Տաթի դիւերն իսկ խումբ մը քննիչ իրաւագէտ ղրկած էր տեղւոյն վրայ): Այս երեւոյթը նախընթաց չունի այդ մարզին պատմութեան մէջ եւ Ռ· Տաթի կը պա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵՏԱՔՆՆԻՉ ԼՐԱԳՐՈՂ ԷԴԻԿ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ՁՈՂ

Նոյեմբեր 17 Երկուշաբթի գիշեր Երեւանի կեդրոնական մասին մէջ երեք «անծանօթներ»ու կողմէ խոշտանգուած է լրագրող Էդիկ Պաղտասարեան, լրջօրէն վիրաւորուած գլուխէն ու հիւանդանոց փոխադրուած: Արարքին հեղինակներուն «անծանօթ»ի հանդամանքը չափով մը կը լուսաբանուի, երբ նկատի առնուի որ Է· Պաղտասարեան անկախ լրագրող է, մաս կը կազմէ «Հետաքննող լրագրողներ»ու խումբին ու յարձանք կը վայելէ քաղաքական հարցերու, ոճրային եւ կաշառակերութեան վիճակներու մասին կատարած հետաքննութիւններով–

Հայաստանեան «Երկիր մեհիա» հեռատեսիլի կայանը յայտնած է թէ է· Պաղտասարեանը խոշտանգողներուն պատուիրատուին եւ արարքին պատճառներուն մասին ենթադրութիւններ կը չրջին հանրութեան մէջ: Տարբերակներէն է այն որ լրագրողին վերջին յօդուածաշարքը դրդած կրնայ ըլլալ նման բարբարոսութեան, քանի որ հոն խնդրոյ առարկայ եղած է բնապահպանութեան նախկին նախարար Վարդան Այվազեանի վերագրուող հանքերու տիրութիւնը:

Զայրոյթի ու ընդվզումի անհամար հակազդեցութիւն քանաձեւուած է ու կը քանաձեւուի Հայաստանի անկախութեան հետ անպատիժ չարաչահութեամբ երկրին ունեցած ու չունեցած հարստութիւնը իւրացնողներու դասին հանդէպ: Այսուհանդերձ այդ դասը օրէ օր կ'ուռճանայ ու կը բարգաւաճի, մինչ քաղաքական դէմքեր ամէն առիթով կը հպարտանան «ժողովրդավար» կարգերու հաստատում չեշտելով... Սակայն նման պարադայի առջեւ քիչ մը աւելի կ'անզօրանան այդ չեշտումները, երբ ոչ իսկ հանդուրժելու երեւոյթը կը պահպանուի մամռանչումներու, քննադատութիւններու, մէկ խօսքով՝ արտայայտութեան ազատութեան նկատմամբ:

«Թչնամի չունիմ եւ չեմ կրնար ըսել թէ ո՛վ կրնայ ըլլալ յարձակումիս եռին» ըսած է է· Պաղտասարեան, իրեն այցելող լրագրողներու:

Մնացածով, նորութիւն չէ որ քաղաքական դասը, սկսեալ՝ նախագահ Ս· Սարգսեանէն եւ վարչապետ Տ· Սարգսեանէն, յաւի ու դատապարտումի խօսքերով հանդէս գայ· վարչապետը նոյնիսկ այցելած է վիրաւոր լրագրողին, զրուցած հետը եւ ըսած թէ վրդոված է պատահածէն, թէ չարագործները անպայման կը յայտնաբերուին ու կը պատժուին: Իսկ նախագահ Ս· Սարգսեան խօսօրէն յանձնարարած է իրաւապահ մարմիններուն որ անյապաղ գտնուին արարքին հեղինակները:

Քաղաքական զանազան կուսակցութիւններ ալ դատապարտած են խոշտանգումը, չեշտելով յատկապէս երկրին մէջ այլեւս գրեթէ աւանդութիւն դարձած հոլովոյթը, որով նման դէպքեր չեն լուսաբանուիր ու անոնց հեղինակները անպատիժ կը մնան:

Նախագահին խիստ յանձնարարականն ու վարչապետին վրդովումը կը յաջողի՞ն բան մը փոխել զգրելի այս աւանդութեան մէջ: Թէեւ, հաւանօրէն, ամէն բանի մէջ ռուսականը չափանիշ առնող Հայաստանեան մտայնութիւնը կրնայ բարեփոխ մը տալ այս պարագային ալ, զայն համեմատելով Աննա Պոլիտկովսկայայի վիճակած ճակատագրին հետ:

Լրագրողի մը կեանքին սպառնալու աստիճանութեամբ խոշտանգումին ամբողջական լուսաբանումը թերեւս է· Պաղտասարեանի մարմնական ցաւէն բան պիտի չպակսեցնէ, բայց անպայման բուժիչ ազդակ պիտի ըլլայ խօսքին իսկ չըհանդուրժող մտայնութեան համար:

Ա· Թ·

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԽՆԴՐԵԼՈՒ ՆՈՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Ռատիքալ» Թերթին Նոյեմբեր 16 Կիրակիի յաւելուածին մէջ լրագրող Ահմէտ Ինսէլ ըսած է թէ Թուրքիոյ պաշտպանութեան նախարարին կողմէ հանրապետութեան հիմնադրութեան չրջանին Հայերու եւ Քոյներու մաքրագործումին արդարացումը խոստովանութեան արժէք ունի եւ Թուրքիա այլեւս պարտաւոր է կատարուածին համար ներողութիւն խնդրելու Հայերէն:

Լրագրողը իր դրութեան մէջ հարց տըւած է թէ 1934ին, 1955ին ալ պատերազմ կար, արդարացնելու համար կատարուածները: Հարց տուած է նաեւ թէ 1915ին Պուրսայի, Իզմիթի Հայերը Ռուսերուն հետ գործակցած ու Թուրքերու դէմ կըռւա՞ծ էին, կամ զինեալ ապստամբութե՞ան դիմած, որ տեղահանուեցան ու բնաջնջուեցան:

Գրութեան վերջաւորութեան Ա· Ինսէլ նախարար Վ· Քէօնիւլի խօսքերը անցեալին խոստովանութիւնը նկատելով, հարց կու տայ· «Ուրեմն ինչո՞ւ այս երկրին քաղաքակիրթ ու լուսամիտ մարդիկը ներողութիւն չխնդրեն այն կոտորածներուն, հալածանքին, վտարումին համար որոնք տեղի ունեցան ազգապետութեան հիմնումին մէջ որոշ դեր կատարած հայկական տեղահանութեան օրերուն: Ասիկա այլեւս մեր ճակտին պարտքն է: Մենք որ կը չարունակենք ապրիլ այս հողերուն վրայ, մարդկային պարտքը ունինք Հայերէն ներողութիւն խնդրելու»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՆՐԱԿԱՐԾԻ ԱՌԿԱՅԻ Մը ՀԱՑ ՁԱՄԲՈՐԴՆԵՐ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 18ին Թուրքիոյ սեւծովեան Հոփա քաղաքին մօտ Թրքական հանրակառքի արկած մը պատահած է, պատճառանալով չորս հոգիի մահուան· Հանրակառքը կ'ուղղուէր Վրաստան, ճամբորդներուն մէջ կային Հայաստանի քաղաքացիներ որոնք Հայաստրքական սահմանին փակ ըլլալուն պատճառով պարտադրաբար Վրաստանէն կ'անցնին Թուրքիա երթալու, կամ անկէ Հայաստան վերադառնալու համար:

Հայաստանի մամուլի անուններ կը յայտնէին թէ չորս զոհերուն երկուքը Հայաստանցի են, մինչ Երեւանէն, Արտաքին գործերու նախարարութենէն տեղեկացուցած էին թէ միայն 23 վիրաւորներուն մէջ կան Հայաստանի 5 քաղաքացիներ, հինգն ալ կիներ, իսկ մահացածներուն երեքը վրացի են, մէկը ադրբեջանցի:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ (100 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԷՐ)

ԱՃՄԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ

(ՀԱՏՈՒԱԾ ԻՐ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

– Եկե՛ր են, եկե՛ր են· առ այժմ երկու հոգի: Ուրիշներ ալ պիտի գան հետզհետէ:

Կարծեմ եղնիկն էր որ այս առաւիսը կու տար: Բանտէն հազիւ արձակուած, կրակի պէս կ'եփէր, կապեր գտնելու, կորիզը վերակազմելու համար:

Որո՞նք էին եկողները:

Առաջինը որ տեսանք, մեզի ծանօթացուցին իբրեւ «ընկեր Վահագն»: Ուրիշ ոչինչ: Մ իչին տարիքով մարդ մը յաղթանդամ, թաւ պեխերով: Պուլկարիայէն կու գար, բայց հագուածքէն, խօսուածքէն կ'երեւար որ Ամերիկան ալ տեսած է:

Պարզ եւ եփուն մարդ, Վահագն (Տաթեւեան), կը խօսէր իբրեւ կուսակցութեան ներկայացուցիչը: Առանց ամէն բան ըսելու, անմիջական հրահանգները տալով, յայտնեց թէ քանի մը օրէն մեզի պիտի ներկայացնէ կարեւոր ընկեր մը, որ իրեն հետ միասին եկած է:

Կապը կը պահէր եղնիկը, եւ ժամպիը եղանք Բերա, Փրթի Շանի պարահէզը:

Ահա քանի օր էր որ կը սպասէինք անհամբեր: Պղտի՞կ բախտ էր, – նորընծայ խլէզները, ամբողջովին տենդ եւ երազ, Եւրոպայէն, լոյս աշխարհէն եկած մտաւորական, յեղափոխական, Դաշնակցական պիտի տեսնէինք:

Ամպամած իրիկուն մըն էր: Ո-րոշուած ժամուն գացինք Փրթի Շան եւ կեցանք որոշ տեղ մը, վարի ցանկապատին մօտ, համաձայնուած հրահանգին: Եղնիկը Վահագնին հետ բաներ մը փսփսալէ վերջ, վերադառնալով, պատուիրեց որ պարտէզին վերի դրան կողմը նայինք:

Աչք ու ականջ կտրած էինք եւ ու Գեղամը:

– Ահա կ'անցնի, տեսա՞ր, մէկ-հասակ, սեւ փողկապով, եռեւէն ալ ընկեր Վահագնը:

Ուրիշ մարդ չկար արդէն. Վահագնը՝ արդէն ծանօթ՝ իր ըմբիչի կերպարանքով եւ «մխւոը», վայել-չակազմ, գլխարկաւոր, ձեռքը ձեւնոց եւ գաւազան, քաղքենի քալուածքով:

«Սեպէ թէ տեսանք», քանի որ կարելի չէր աւելի որոշ դիտել այդքան հեռուէն: Պատյտ մը կատարեց եւ անհետացաւ:

Անո՞ւնը· – է· Ակնունի: Այսքան: Ոչ աւելի, ոչ պակաս:

Վահագնը հաղորդեց թէ յայտարարութիւն մը պիտի բերէ, անմիջապէս տպել տալու համար եւ յաջորդ օրը ցրուելու համար:

– Մա՛րդ պիտի չտեսնէ ձեռագիրը· դուք երկուքդ անձնապէս պատասխանատու էք: Շարել կու տաք ձեր վստահած տպարանին մէջ, ձեր աչքին առջեւ, կը սրբագրէք, տպագրութեան առեն ալ ուշադրութեամբ հսկողութիւն կը կատարէք որ աւելի-պակաս օրինակներ չըլլան, եւ վաղը կը ցրուէք:

Օրե՛ր, օրե՛ր... երբ «քալէ՛» ըսէին, վազելը խաղ էր մեզի համար:

Ձեռագիրը ստացանք իբրեւ մատնանք մը: Մոլոր, իրար հիւսուած տառեր՝ ճերմակ փայլուն թուղթի վրայ: Վազեցինք «Սուրհանդակ»ի տպարանը, իբրեւ ամէնէն վստահելին, քանի որ տունի տղայ կը համարուէինք հոն: Տէր եւ տնօրէնը, Տիգրան Էֆէնտին (Ճիվէլէկեան) մեռած ըլլալով, պատասխանատու վարիչ նշանակուած էր ազգային բաժնի լրաբերը, Յակոբ Վարժապետեան, մրեւոյն առեն խմբագիրը հայատառ Թրքաբարբառ «Ճէրիէյ»ի: Դժբախտաբար հոն չէր: «Տուն գնաց», բսին, կարճ կապելով:

Գեղամը տպարան ձգելով, ես վազեցի Յակոբին տունը, կէս ժամ հեռու, – Եէնի Գափու:

Խելօքիկ մարդ, Վարժապետեան տեսակ մը խնամակալ զարճած էր ինծի, երբ անփորձ պատանի մըն էի: Բայց չուքէն կը վախնար: Արդէն հին գլուխ, Սահմանադրութեան հռչակումէն ի վեր աւելի կասկածոտ էր զարճած:

Հեւ ի հեւ ներս մտնելով, անմիջապէս բացատրեցի միտքս եւ պահանջեցի որ միասին տպարան երթանք, նոյն գիշերն իսկ տպել տալու Յայտարարութիւնը:

Զեռագիրը եւ տառրագրութիւնը հազիւ տեսած, Վարժապետեան դեղնեցաւ, սկսաւ դողալ եւ ճչաց·

– Խենթեցա՞ր, տղայ, գլխուս փորձա՞նք պիտի բանաս· անկարելի՛ է...

– Դուն լուր չունի՞ս աշխարհէն, Սահմանադրութիւն, ազատ մամուլ ... Չկարդացի՞ր կայս. Իրատէն:

– Կարդացի, կարդացի, բայց ես պաշտօնական լուրերէն դուրս բան չեմ տպեր· ամենեւի՛ն... քեզի ալ խորհուրդ կուտամ որ ուրիչ տպարան չտանիս, դուն տակաւին չօթեւոխ ես· խելքդ չի հասնիր...

Կրակ կտրած էի, առաջին փորձին իսկ ձախողանքի հանդիպելով: Այն ալ բարեկամի մը առջեւ:

Ի՞նչպէս թէ ոչ... կարելի՞ է ընդդիմանալ Յեղափոխութեան, յեղափոխականի կամքին, երբ Թուրքերն անգամ «Կոմիտէճի» զարճած են եւ Եըլտըզի գահը կը սարսի ընդհանուր ցնցումէն...

– Յակո՛բ, այս Յայտարարութիւնը պիտի տպուի· կարճ խօսք: Դուն պատասխանատու չես, երկտող մը գրէ գրաշարին եւ մեքենավարին, ես կը կարգադրեմ:

– Ձէ՛մ կրնար, մի՛ պնդեր:

– Եթէ մէկը ատրճանակը բռնէ գլխո՞ւդ... (ատրճանակը գրպանէս հանելու ձեւ մըն ալ փորձելով):

– Գլուխս ալ կտրէք, չեմ կրնար, վէյէլա՛մ... Ոչ ես կուգամ, ոչ Թուղթ կուտամ· տպարանն ալ կը դոցեմ: Ահա վերջին խօսքս...

Ճաթիլը բան մը չէր: Բայց ճաթելու կամ «զալմազալ» հանելու ժամանակ չէր: «Այս գիշեր պիտի տպենք եւ վաղը պիտի ցրուենք»: Ցետոյ կը տեսնուինք այս «հակայեղափոխական»ին հետ...

Վերադարձայ Գեղամին պատմելու անցուդարձը, փրփուր տեղալով:

Իրիկուն էր արդէն: Ո՞ւր կրնայինք դիմել, ուշ առեն: «Այս գիշեր պիտի տպուի» ...

Ճիվէլէկեան տպարանին դիմացը, պարսիկ թէյավաճառին մօտ, կարծեմ ճիշդ այն չէնքին մէջ ուր յետոյ Եփրատ գործակալութիւնը բացուեցաւ, կը գտնուէր փոքր տպարան մը: Տէրը, կեսարացի երիտասարդ մը, որ ամէն բանէ առաջ գործ կը փնտռէր, յանձն առաւ գիշերանց մեր աչքին առջեւ չարել, տպել տալ եւ յանձնել, պայմանաւ որ իր ուզած գինը վճարէինք:

Փատիշահըմ չօք եաշա՛: Եւ գործի սկսան:

Ուզած գինը 150 կամ 180 ղրուշ էր: Կանխիկ վճարեցինք, տաքուկ, պատուական թէյ մըն ալ հրամցուցինք, որպէսզի տաք սրտով աշխատին եւ հասցնեն:

Ո՛վ որ տեսած է Ակնունիի փերը, ան միայն կրնայ ըմբռնել խեղճ գրաշարին կրած չարչարանքը: Մենք իսկ զօրութեամբ կը հասկընայինք չատ մը բառեր եւ գրաշարին գլուխը կեցած՝ տուն կուտայինք:

Շարելը վերջացած պիտի ըլլար մինչեւ կէս գիշեր, բայց հազիւ լրացաւ կէս գիշերէն երկու ժամ վերջը, բազմաթիւ սրբագրութիւններով: Ցետոյ յանձնուեցաւ տպագրութեան, միշտ մեր աչքին տակ: Նոյնիսկ տպագրական մեքենան դարձուցինք փոխն ի փոխ: (Ելեկտրական չարժանիւը արդիւած էր):

Երբ ամէն բան վերջացաւ, լոյսը բացուած էր արդէն: Քանի մը ժամ քնանալէ վերջ, գործի սկսանք:

Յայտարարութեան մէկ մասը Եղնիկը ցրուել պիտի տար հայաչատ թաղերու մէջ, մնացեալը Գեղամն ու ես պիտի ցրուէինք ամէնէն բանուկ հրապարակին՝ Կամուրջին վրայ:

Եւ ահա Կամուրջին երկու ծայրերը բռնած ենք, իրիկուան դէմ· Գեղամը՝ Պոլսոյ կողմը, ես՝ Գալաթիոյ կողմը:

Թուղթերը հալեցան կէս ժամուան մէջ:

Յայտարարութեան բովանդակութի՞ւնը: Դժբախտաբար աչքի առջեւ չունիմ: Բայց դժուար չէ գուշակել, յիշելով այն օրերը,- Սահմանադրութիւն, ժողովրդապետական կարգեր, տարբերու համերաշխութիւն: Անկեղծ բռնակալութիւնը:

Յայտարարութեան տակ, իբրեւ տառրագրութիւն՝ գրուած էր «Հ· Յ· Դաշնակցութիւն Պոլսոյ Պատասխանատու Մարմին»: Ուրեմն անդամներէն երկուքը արդէն Պոլիս կը գտնուին, իսկ երրորդը՝ Ռուբէն Զարդարեան, «Ռազմիկ»ով գրաւած էր Փիլիպէի մէջ:

Ահա նաեւ Զարդարեանը,– տարիքին երիտասարդ մը երկայնահասակ, պոմպէ գլխարկով: Տղաքը չէրջապատած էին արդէն եւ երբ ամէնէն վերջը ձիս գտնելով ներկայացուցին իրեւ «Ռազմիկ»ի թղթակիցը, «Լմբոստ-Բարբարոս», Զարդարեան զարմացաւ, իր դիմացը գտնելով անծանօթ խլէզ մը: Ինքը մինչեւ վերջը կը կարծէ եղեր թէ Արամ Անտոնեանն է թղթակիցը:

(Շար· 2)

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ ՇԱՏ ԼԱՒ ՉԵՆ ԸՄԲՌՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՓԱՂԱՓԱԿԱՆ ՈՃԸ

«Գուռիէ էնթէրնասիոնալ» չաբաթաթերթը գերմանական մամուլէն հետաքրքրական էջ մը արտատպած է որ կ'ամփոփէ Ֆրանսայի մէջ նախագահ Սարքոզիի գլխաւորութեամբ տարուած քաղաքականութեան հանդէպ գերմանական վերապահութիւնը:

Գերմանացի յօդուածագիրը կը խոստովանի որ կամքի եւ ուժականութեան տէր ղէմք է Ֆրանսայի նախագահը, բայց կարելի չէ ըսել թէ հիմնաւոր, քննարկուած տեսակէտներ ունի ներկայի ծանրակշիռ հարցերուն մասին: Ան կը չարժի չատ յաճախ յեղաստեղծելով եւ դործնապաչտ մօտեցումով: Ան ուրոշ խնդիրներ հարթելու օգնելով հանդերձ, չի զօրեր մնայուն լուծումներ բերելու· օրինակ, իրլանտական հարցը ձգուած է յաջորդ կիսամեայլին, Եւրոպայի պիւտանտեսութեան եւ դաղթի մարզերուն մէջ փոքր բարեփոխումներու միայն կը սպասուի, Եւրոպայի ապահովութեան եւ պաչտպանութեան քաղաքականութեան նոր խրթան ապահովելու ծրագիրը մոռցուած է, իսկ կլիմայական ջերմացումին դէմ պայքարը բախած է անտեսական անկումի բիրտ իրականութեան:

Այս բոլորը լրագրողին դրել կուտան թէ Ֆրանսայի նախագահը այն աստիճան գործնապաչտ մէկն է ուրուն համար կարեւոր են առօրեայ յաջողութիւնները եւ միտքը չի յոդնեցներ գիտնալու համար թէ անոնցմէ ի՛նչ կը մնայ մինչեւ տարեվերջ: Երբեմն այնպէս կը թուի որ հաճոյք կ'առնէ մարդոց բացատրելով թէ ինչո՛ւ այսօր երէկուան խոստումին հակառակը պէտք է րնէ, կամ՝ ինչո՛ւ երէկ ի գօրու կանոն մը այսօր այլեւս չէ: Տպաւորութիւնը այն է որ Սարքոզի իր ճկունութեան եւ պատշաճելու կարողութեան չնորհիւ կը յաջողի գաղափարները պարտադրել: «Ան օրինակելի հրչէջ մըն է, բայց ո՛չ ճարտարապետ մը» կ'ըսէ լրագրողը:

Ապա Ֆրանսայի ներկայ քաղաքականութեան այս ոճը կը հակադրէ գերմանական քաղաքականութեան մշակոյթին հետ որուն հիմը կը կազմեն սկզբունքները: Այս տարբերութեամբ կը բացատրուի Պէրլին-Փարիզ լարումը որ կայ նաեւ Սարքոզիի նախագահութեան օրէն:

Ֆրանսացիները գերմանական կեցուածքը անչարժութիւն կամ յամառութիւն կը նկատեն. իսկ գերմանական քաղաքական դասը որուն հաւատամքը «կանխատեսելի» ըլլալն է, չի կրնար հակնիլ թէ Սարքոզի եւ անոր արտաքին գործերու նախարարը ինչպէ՛ս անդադար նոր դաղափար կը յղանան: Գաղափարներ որոնց մասին մարդ վստահ չէ թէ լո՞ւրջ են, թէ ոչ:

Յեղաստեղծական այս ընթացքով երկկողմանի կայուն յարաբերութիւններ պիտի չստեղծուին: Պէրլին եւ Փարիզ պարտին հանդիստ չարաթավերջ մը յատկացնել, խորհրդակցելու համար իրենց կազմած առանցքին Եւրոպայի նկատմամբ ատանձնելիք դերին մասին: Անհրաժեշտ է որ հաւատան ըլլան, վստահութիւն ներշնչեն, առանց մոռնալու որ եթէ փոքր ճեղքերը ժամանակին չնորգուին, յետագային ծանր արկածի մը պատճառ կրնան ըլլալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱՍԷՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԶԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՉԵԽԻԱՅԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7–10–ը Չեխիայի մայրաքաղաքին Փրակայի մէջ հիւրընկալութեամբ Չեխիայի Հայոց Հովիւին, գումարուեցաւ Համազգային Հայ Եկեղեցասէր Երիտասարդաց Կազմակերպութեան չորրորդ ժողովը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին հեռեւեալ թեմերն ու հովուութիւնները. Չեխիայի, Վիէննայի, Լեհաստանի, Հունգարիոյ, Հոլանտայի (Ամստերտամ եւ Ամբլօ), Իտալիոյ (Հռոմ եւ Միլանօ), Շուէյտի եւ Պելժիոյ հովուութիւնները:

Նոյեմբեր 7ին երեկոյեան ՀՀԵԵԿ-ի Եւրոպայի ներկայացուցչական ժողովի անդամները հանդիպում մը ունեցան տեղւոյն հայ համայնքի եւ երիտասարդներու հետ, իսկ Նոյեմբեր 8ի առաւօտեան ՀՀԵԵԿ-ի անդամները մեկնեցան դէպի Բրնօ քաղաք եւ համալսարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ժողովին առաջին նիստը: Բարի գալուստի խօսք արտասանեց Չեխիայի Հայոց Հոգեւոր Հովիւ Բարսեղ վարդապետ Փիլաւչեանը: Ներկաներուն իրենց օրհնութիւնները յղեցին Եւրոպայի ՀՀԵԵԿ պատասխանատու եւ Իտալիոյ Հայոց Հոգեւոր Հովիւ Առէն վարդապետ Շահենեանը եւ Հոլանտայի Հայոց Հոգեւոր Հովիւ Տաթեւ վարդապետ Յակոբեանը, Աստուածոյ օժանդակութիւնը հայցելով կարեւոր այս կազմակերպութեան յաջողութեան համար: Իր հերթին Առէն վարդապետը մասնաւոր կերպով անդրադարձաւ Հայոց Գարեգին Բ. Ամենայն Կաթողիկոսի հաստատած սոյն նախաձեռնութեանը, որպէս հիմնական առաքելութիւն մը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հովանաւորութեան ներքոյ: Այնուհետեւ, ան իր խօսքին մէջ յատակօրէն չեշտեց հայ երիտասարդի առաքելութիւնն ու պարտականութիւնը եւ ինչպէս պէտք է նեցուկ կանգնիլ եւ աչխատիլ Հայ Եկեղեցւոյ զօրացման եւ հայ մշակոյթի տարածման համար: Նոյն օրը երեկոյեան Բրնօ քաղաքին մէջ ներկայացուցչական ժողովի անդամները հանդիպում մը ունեցան տեղւոյն հայ համայնքին եւ երիտասարդներու հետ:

Կիրակի Նոյեմբեր 9ին առաւօտեան Փրակայի մէջ շարունակուեցաւ ՀՀԵԵԿ-ի Եւրոպայի ներկայացուցչական ժողովի երկրորդ նիստը, որուն նախագահեց Չեխիայի Հայոց Հոգեւոր Հովիւ Բարսեղ վարդապետ Փիլաւչեանը: Ժողովին իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան լիազօր Դեսպան պ. Աշոտ Ոսկանեանը, երգչուհի Յասմիկ Կարապետեանը եւ էրիք:

Կիրակի Նոյեմբեր 9ին կէսօրէ եաք ժամը 13:30 Փրակայի եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Պատարագ, պատարագիչն էր Առէն վարդապետ Շահենեանը: Յաւարտ պատարագի տեղի ունեցաւ նաեւ ՀՀԵԵԿ Եւրոպայի ներկայացուցչական մարմնի երիտասարդներու ուխտադրութեան արարողութիւն: Երիտասարդներն ուխտեցին մնալ հաւատարիմ զաւակները Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ եւ նուիրումով ծառայել այն առաքելութեան, որուն կոչուած են: Իսկ Կիրակի երեկոյեան ժամը 20:30 տեղի ունեցաւ գեղարուեստական երեկոյ նուիրուած հայ երգին: Համերգին իրենց մասնակցութիւնը բերին երգչուհի Յասմիկ Կարապետեանը եւ էրիք:

ՀՀԵԵԿ-ի Եւրոպայի ներկայացուցչական չորրորդ ժողովը պաշտօնապէս փակուեցաւ Պատարագով:

ԴԻԻԱՆ

ՀՀԵԵԿ-Ի ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՆԵՐԿԱՑՈՒՑԶԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

Պէյրութի «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնին մէջ, լիբանանահայ գրական շրջանակի հիմնադրութեան 60ամեակին առիթով կազմակերպուած ձեռնարկներու շարքին, Հոկտեմբեր 31ին, տեղի ունեցած է լիբանանահայ բանաստեղծ Վահէ Վահեանի ծննդեան 100ամեակին նուիրուած ձեռնարկ մը: Օրուան հանդիսավարը՝ Տինա Նորշահեան յայտնած է որ ձեռնարկը կազմակերպուած է յարգանքի տուրք մատուցանելու համար Վահէ Վահեանի: Օրուան բանախօսը՝ Արմէն Իւրնեշլեան ներկայացուցած է Վահէ Վահեան բանաստեղծը, մէջբերումներ կատարելով Վահեանի բանաստեղծական հինգ հատորներէն, դիտաւորեալ այն հատուածներէն, որոնք կը պարփակեն հեղինակին առատօրէն գործածած «հոգի» բառը: Երկրորդ բանախօսը եղած է Ասպետ Ռուբինեան, որ ներկայացուցած է Վահէ Վահեան մանկավարժը, գրաղատը եւ թարգմանիչը: Եզրափակիչ բաժնով, արտայայտուած է Վահէ Վահեանի աղջիկը՝ Շէլլա Ապտալեան, որ կարգ մը յիշատակներ փոխանցած է իր հօրը կեանքէն: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիրը մը:

* * *

Պէյրութի Հայկազեան համալսարանի հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 30ին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է, որուն նիւթն էր «Զապէլ Եսայեան՝ մեծ գրողն ու մարդասէրը» կազմակերպուած Հայկազեան համալսարանի «Մշակութային ժամ»ուն: Դասախօսը եղած է Ազատուհի Գալայճեան – Սիմոնեան: Բացման խօսքը արտասանած է տոքթ. Արտա Էքմէքճի, որ նշած է թէ դասախօսութիւնը իւրայատուկ բնոյթ ունի քանի կը ներկայացնէ հայ գրականութեան մեծագոյն դէմքերէն մէկը ու ներկայացուցած է դասախօսը: Ան համալսարանին ուսանող եղած է ու հեղինակ է բազմաթիւ գիրքեր, որոնք կ'անդրադառնան նաեւ հայ կին գրողներու: Դասախօսը հաստատած է որ Զապէլ Եսայեան իրեն համար դարձած է ներշնչման աղբիւր ու հայ կնոջ եւ մօր տիպար օրինակ: Շարունակելով Ա. Փալայճեան–Սիմոնեան անդրադարձած է Եսայեանի գրական ստեղծագործութիւններուն ու ոճին, արծարծած նիւթերուն, նաեւ իր մարդասիրական գործունէութեան, ինչպէս Լիբանանի մէջ հայ գաղթականներու հաստատման գործընթացին մէջ իր ունեցած կարեւոր դերակատարութեան: Դասախօսութեան աւարտին տեղի ունեցած է նաեւ հարց–պատասխանի բաժին մը:

* * *

Պէյրութի Համազգայինի Լեւոն Շանթ մշակութային կեդրոնի «Գ. եւ Հ. Արմենեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 31ին, կազմակերպութեամբ ՀՅԴ Զաւարեան ուսանողական միութեան ուսանողական գրասենեակին, տեղի ունեցած է հայկական վարժարաններու պաքալօրէայի քննութիւններուն գերազանց նիշ ապահոված աշակերտներու պարգեւատրման հանդիսութիւնը: Լիբանանի եւ Հայաստանի փառերգներու ունկնդրութենէն եաք, ձեռնարկին բացման խօսքը արտասանած է, յանուն ՀՅԴ Զաւարեան ուսանողական միութեան գրասենեակին Թամար Նալպանտեան: Ան նշած է որ այս ձեռնարկը առիթ մըն է վերահաստատելու այս փաստուած իրողութիւնը թէ հայկական վարժարանները կը ջամբեն կրթական ծրագրին վրայ հիմնուած բարձրորակ կրթութիւն: Հանդիսութեան պատգամաբերը եղած է տոքթ. Սեպուհ Այնթապեան, որ արժեւորած է հայ դպրոցին դերը հայկական իրականութեան մէջ, աւելցնելով որ հայ ժողովուրդի պատմութեան բոլոր հանգրուաններուն հայ դպրոցը հայ կեանքի գոյատեւման երաշխիքը հանդիսացած է: Աւարտին յայտնած է որ պարգեւատրուողները պէտք չէ մոռնան որ իրենց համալսարանական կեանքին մէջ, պէտք է ունենան Հայ դատը հետապնդելու առաքելութիւնը: Պարգեւատրուածները ստացած են նիւթական պատուեղէն:

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Կիներ անհամար վաթթոցներով գլուխնին բեռնաւորուած, վայրագ եւ անասնային բան մը ունէին ու իրենց արեւէն ծամածռած դէմքերը տանջուած մարդու արտայայտութիւններ կը ստանային: Դիտեցինք նաեւ որ աղքատութիւնը, չարքաշ կեանքն ու թերեւս զիրենք չարչարող ատելութեան միշտ վառ զգացումը այնքան՛ այլափոխեր, կնոջական յատկանիշները ջնջեր են իրենց վրայ որ կարելի չէր իրենց տարիքները որոշել. ամէնքն ալ խորշոմած պառաւի ձեւ ունէին: Խուսափուկ եւ չիլ նայուածքով կը նայէին մեր սայլին ու խթանը ձեռքերնին կը կենային պահ մը. բայց անմիջապէս գրեթէ ասիացիի յատուկ անփութութիւնով աւելի ուժգին կը մխէին խթանը խեղճ եւ հանդարտ կենդանիին մորթին մէջ, ու կ'անցնէին կ'երթային:

Ամայի՛, անծառ, անջրդի... հողը կարմրորակ կը գառնար ու ապառաժի պէս էր. զմրուխտի նման կանանչ մողէններ կը քնանային հողին կուրծքին վրայ ու մեր սայլին աղմուկէն սարսափած սողոսկելով կ'անհետանային տաքէն բացուած ճեղքերու մէջ: Երբեմն միայն կը նշմարէինք վտիտ եւ ծարաւի խոտի չիւղեր, որոնք գլխիկոր եւ յաճախ հողին փակած, կը չորնային. ու իրենց տեսքը աւելի կը չեչտէր չրջակայ երաշտութիւնը. կարծես թէ ամէն բան, եղէգ խրճիթները, գեղջկուհիները, կենդանիները եւ վտիտ բոյսերը ծածկուած էին մոխիրով:

Վերջապէս ովասիսի մը պէս երեւցաւ մեզի էրզինն՝ որ իր արտաքին երեւոյթով կը նմանէր Օսմանիէի. ծառեր ու նոճիներ. մինարէները աւելի թաղամթիւ էին: Զգացինք որ թուրք դիւղաքաղաք մը կը մտնենք: Շուկային մէջ կեցաւ մեր սայլը եւ մենք չտապեցինք, քիչ մը կաղդուրուելէ եաք կատարել մեր գործը: Ռամազանի մէջ ըլլալով, պաշտօնատուները դոց, պաշտօնեաները քնացած գտանք: Անկարելի էր առանց տեղին կառավարիչին արտօնութեան այցելել բանտը, ու հակառակ մեր անձնավստահութեան՝ որ գրեթէ միշտ կը յաջողէր, դուռները փակ մնացին մեր դէմ. մէկ պաշտօնատունէն միւսը վազելով վերջապէս երկու ժամ եաքը բանտարկեալներուն հետ յարաբերութեան մէջ մտանք:

Էրզինի հայ բանտարկեալները գրեթէ ամէնքն ալ Հաճընցի էին. իրենց մէջ կային փոքր թիւով Տէօրթ Եօլցիներ, հոն էին տակաւին Տէր Սահակ քահանան եւ այն մէկ երկու քաջ երիտասարդները՝ որոնք ինքնապաշտպանութեան գլուխ կեցած էին:

Ոտիկաններու եւ պահակ զինուորներու ընկերակցութեամբ տարին մեզ բանտին դիմացը: Դուռը գոց էր. պղտիկ բացուածքի մը առջեը կու գային բանտարկեալները՝ մեզ տեսնելու: Այդ բացուածքին մէկ կողմը նստաւ բանտապետը. ճերմակ գդակ մը կը ծածկէր իր ճաղատ գլուխը եւ վարդագոյն էնքարի մը հագիւ թէ կը պարակէր իր խեղանդամ մարմինը. իր հաստ անձեւ ձեռքը զինուած էր գաւազանով մը. վտիտ դէմքին վրայ իր անհանգիստ եւ կասկածոտ բիբերը յարատեւ չարժումի մէջ էին. պեխն ու մօրուքը թափած էին եւ իր բոլոտացած մորթին վրայ թարախոտ փըչտիկներու մէջտեղ հազիւ թէ քանի մը մոխրագոյն մազի թելեր կը ցցուէին կարճ ու կարծր: Իր դէմը տախտի մը վրայ, ուր քանի մը անկողիններ զետեղուած էին վրայէ վրայ, ընկողմանած էր պատկառելի ծերունի մը. ճերմակ գդակ մը ունէր նաեւ անիկա իր ածիլուած գլխուն վրայ, որուն մէջ կը ծածկուէին ականջներուն վերի մասերը. փառաւոր ճերմակ մօրուք մը կը ծածկէր կուրծքը. ձիւնափայլ էնքարի մը լայն թեւերով, ծալք ծալք կը պարփակէր իր մարմինը: Ծերունին մէկ ձեռքը բռնած էր սաթէ համրիչ մը եւ միւսովը դանդաղ էյֆով մը կաւկիզէին ծխամորճը կը տանէր շրթունքին: Ատիկա այդ բարձրութենէն երբեմն կը բարեհաճէր իր հեղինակաւոր եւ լուրջ նայուածքը պտըտցնել մեր վրայ: Երբ հարկ կ'ըլլար կաւկիզէին կրակը ծարծրել կամ որեւէ ծառայութիւն ընել, բանտապետը կը փութար մեծ յարգանքով, եւ իրեն կ'օգնէին երբեմն հոն զբրանը քով հսկող զինուորները:

Այդ ծերունին չատ ծանր եւ ապացուցած ոճրի մը յանցանքով ամբաստանուած խալամ բանտարկեալ մըն էր:

Տաժանելի էր մեր տեսակցութիւնը բանտարկեալներու հետ. հակառակ որ դիպուած էին զրանը եաեւ, մէկիկ մէկիկ կը տեսնէինք զիրենք, երբեմն միայն կը լսէինք զիրենք: Թուրք բանտարկեալներ չահագրգռուած մեր երեւումէն, կը հրըէին կը հրմշտկէին ու կ'ուզէին առաջ անցնիլ. մեր խօսակցութիւնը կ'ընդհատէր յանկարծակի պայթող կռիւներով ու միջոց մը անլուր հայհոյութիւններ մինչ լսելի կ'ըլլային:

Վերջ դնելու համար այդ կացութեան, առաջարկեցինք մեզի ընկերացող ոստիկաններուն որ թոյլ տան եւ մենք մտնանք բանտ, ինչպէս կ'ընէինք Ատանայի մէջ: Այդ ձեւը անյարմար դատուեցաւ՝ նկատողութեան առնելով թուրք բանտարկեալներու զրգռուած վիճակը. եւ մեր ստիպումներէն յոգնած, վերջապէս՝ համաձայնեցան մաս առ մաս դուրս հանել հայ բանտարկեալները, մեզմէ խօսք առնելէն եաքը թէ չարաչար չպիտի գործածենք իրենց վստահութիւնը:

Քիչ մը անդին, բանտին դիմաց աթոռներուն վրայ նստեցանք: Մեր բանտարկեալները վեց առ վեց եկան մեզի: Հարկադրուած ըլլալով թրքերէն խօսիլ, չէինք յաջողեր մեր ամբողջ զգացումները արտայայտելու. բայց կը տեսնէինք անոնց զժբախտ դէմքերուն վրայ գոհունակութեան ժպիտը. ու ասիկա մեզի լաւ չափ կը յուզէր:

(Շար. 80)

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ՄՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը հրաւիրեն

LE COLLEGE S. MOORAT
L'UNION DES ANCIENS ELEVES
L'ASSOCIATION DES PARENTS D'ELEVES
vous invitent

le **VENDREDI 21 NOVEMBRE à 20h**

au **YAN'S CLUB**
5 avenue Reille — 75014 PARIS

A UN

DINER AMICAL

Haroutioun, Raymond KEVORKIAN
ancien élève, Conservateur de la Bibliothèque Nubar
commentera
LA DERNIERE CRISE CAUCASIENNE

Prestation musicale de Bernard DEDEDJIAN

Réservation pour le diner : Téléphoner à Gérard au: **01. 47. 97. 64. 16**

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

Un séjour d'hiver au ski

Pour les enfants nés entre le 1er janvier 1995 et le 31 décembre 2000
Dans son Centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du samedi 14 février au samedi 21 février 2009
Renseignements et inscriptions jusqu'au 10 janvier 2009
Par téléphone au 01 53 34 18 18, par mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01 53 34 12 13

□

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS D'HIVER
(Du 14 au 21 février 2009)
ET D'ETE 2009 A BELLEFONTAINE

- **Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire pour hiver).**

Candidatures à adresser à :
C B A F — 17 rue Bleue, 75009 Paris
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au : 01.53.34.12.13

Les Activités du Mois de Novembre du Centre Culturel Sahak–Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

— LUNDI 24 NOVEMBRE à 20h30

Présentation et dédicace du livre **«ARMENIACA II»**
par **Robert DERMERGUERIAN**, professeur émérite
et **Patrick DONABEDIAN**, maître de conférences à l'Université de Provence

—— Entrée libre ——

(Եար. Ա. էջէն)

տասիանէ Ֆիկառոյի (Նոյ. 19) մէջ, առարկելով որ պէտք է բարենորոգումներ ըլլան եւ իրմէ առաջ ոչ ոք նման նախաձեռնութիւն ունեցած է:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ դատարանին առջեւ Նոյեմբեր 17ին բացուած է ընդդիմադիր լրագրողուհի Աննա Պոլիտկովսկայայի սպանութեան ենթադրեալ մեղսակիցներու դատավարութիւնը: Ան հրապարակային բնոյթ ունի, հակառակ անոր որ արդարադատութիւնը պահանջած էր որ ան դռնփակ տեղի ունենայ, պատճառաբանելով որ «զգայնի փաստաթուղթեր» կան եւ ամբաստանեալներու մէջն է նաեւ Պաւէլ Ռիադուզով, անդամ զգայնի ապաառարկութեանց: Դատաւորը սակայն յայտնած է թէ կարելիութիւնը կայ դռնբնփակ դարձնելու, եթէ ճնշումներ ըլլան զգայնի կազմի անդամներուն վրայ: Ծանօթ է որ լրագրողուհին իր բնակարանին առջեւ սպաննուած էր 2006 Նոյեմբեր 17ին: Քիչերէն մէկն էր որ իր պրութիւններով քննադատած էր Պուտինը եւ Չէչէնիոյ պատերազմը: Սոյն չէ որ դատավարութիւնը թոյլ տայ հարկ եղած լուսաբանութիւնը կատարել: Զորս ենթադրեալ մեղսակիցներուն մէջ ոչ քսպանողը կայ, ոչ ալ պատուիրողը: Դատավարութիւնը կը չարունակուի դռնփակ:

ԽԻՄԿԱՑԻ ՊՐԱՒԴԱ թերթին խմբագրապետը՝ Միխայիլ Բեռեկով յարձակումի մը ենթարկուած է Նոյեմբեր 13ին 14ի գիշերը Մոսկուայի իր բնակարանին մօտ եւ մահամերձ վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած է, ուր անդամահատուած է մէկ սրունքէն: Ծօդուածներ գրած էր կաշառակերութեան մասին եւ բազմաթիւ սպառնալիքներ ստացած էր: 2007ին արդէն կտրքն ալ ամբողջովին փճացուած էր անձնատօթներու կողմէ: Ռուսաստանի մէջ, լրագրողները տեւական յարձակումներու զոհ են, ինչպէս զատապարտած է նաեւ «Առանց սահմանի թղթակիցներ»ու ընկերակցութիւնը:

ԺԸՆԵՒԻ մէջ Նոյեմբեր 19ին վերսկսած են վիճաբանութիւնները Ռուսաստանի եւ Վրաստանի միջեւ, օդուստոսեան հակամարտութեան մասին: Միջազգային մըթնոլորտը սակայն չատ աննպաստ է վրբաստանի նկատմամբ, ինչ որ հաստատած են չարք մը տեղեկագիրներ, ուր կը փաստուի որ անկատարական չրջաններուն դէմ վրաստան անհաչիւ ձեւով ուժ գործածած է եւ յանգած ազէտալի արդիւնքի մը: Նախորդ նիստը (Հոկտ. 15) կէս ճամբան մնացած էր, քանի Ռուս եւ Վրացի չէին համաձայնած Աբխազներու եւ Օսէթներու ներկայութեան չուրջ: Այս անգամ նիստերը տեղի կ'ունենան ՄԱԿ-ի, Օ.Էս.Սէ.Է-ի եւ Եւրոպական Միութեան հովանաւորութեան ներքեւ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ գրական վերջին մրցանակը՝ Ինթէրալիէն չնորհուեցաւ Սեպտ Պրամլիի, 14 քուէարկութիւններէ յետոյ «Առաջին սկզբունք, երկրորդ սկզբունք» հատորին համար:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ՈՒՐԲԱԹ, Նոյեմբեր 21
Ե. ՕՐ ՅԻՄՆԱԿԱՑ ՊԱՀՈՑ
ԸՆԾԱՑՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆԻ
ԵՐԻՑ ԱՄԱՑ Ի ՏԱՃԱՐՆ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

80-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15ին Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Կրընոպլի, Վալանսի, Վիէնի, Սէն Մօրիս տը Պէնոնի, Լիոն–Վիլէօրպանի եւ Տէսինի մասնաճիւղերը կը ժողովեն միութեան 80ամեակը՝

ՏԷՍԻՆԻ «ԹՈՊՈԿԱՆ»ի սրահներուն մէջ:

Մուտքի սրահին մէջ կը ցուցադրուի կապոյտ Խաչի պատմութիւնը նկարներով եւ ֆիլմով:

Հանդիսութեան բացումը կը կատարէ կապոյտ Խաչի վեց դպրոցներու աչակերտական երգչախումբը, ապա նոր պարերով ու նոր տարազներով ելոյթ կ'ունենայ

ԳՈՐԻՍ - ՍԱՍՈՒՆ ՊԱՐԱՁԻՆ ՀԱՄՈՁԹԸ

Մասնակցութիւն՝ 12 եւրօ,
5–12 տարեկան մանուկներու համար՝ 10:
Տոմսերու համար դիմել՝
Տէսինի, Վիլէօրպանի եւ Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տուներուն եւ կապոյտ Խաչի անդամուհիներուն:

□

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ ողբացեալ ընկերուհիներուն հոգւոյն համար, կիրակի, Նոյեմբեր 23ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին, կոմիտաս փողոց:

Պատարագէն յետոյ տեղի կ'ունենայ հոգեճաշ մը, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ (9 ռիւ տը Մ'ատրիտ):

Սիրով կը հրաւիրուին հանդուցեալ ընկեր–ընկերուհիներուն ընտանիքներն ու բարեկամները:

Ի գիտութիւն ամենց յիշատակը յարգողներուն:

□

NOUVEAU SPECTACLE

La Croix Bleue des Arméniens
de France
fête son 80ème anniversaire
avec

NAVASART

Ensemble arménien
Le Samedi 22 novembre à 20h30
au Palais des congrès
Parc Chanot de MARSEILLE (8ème)
P.A.F. : 40 euros
Réservations :
06.09.86.06.57 / 06.84.60.94.95

Venez terminer la soirée
avec la troupe dans les salons
de HAMASKAINE
60 Bld Pinatel, 13012 Marseille

□

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

PARIS

SAMEDI 28 MARS
DINER DE GALA

à l'occasion du 80ème anniversaire
de la Croix Bleue des Arméniens
de France.

U. G. A. B.
SOIRÉE - JAZZ

L'UGAB Paris—Ile-de-France
organise
une soirée - Jazz «Lionel Boccora Jazz Band» autour d'un Cheese and Wine le **samedi 29 novembre** à partir de 20h30.

Adresse :
Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118 rue de Courcelles, Paris 17e
Métro : Courcelles

Participation : 25 euros

Nombre de places limité.
Réservation impérative.
06. 24. 56. 50. 69
ou paris@agbueurope.org

8e FOIRE AUX LIVRES DE L'UCFAF

Samedi 29 et dimanche 30 novembre
de 11h à 19h sans interruption.
PRES DE 200 TITRES D'OUVRAGES
70 éditeurs, 140 auteurs
Occasion d'acheter, d'offrir aussi de l'Artisanat d'Arménie, des CD, des DVD et de visiter l'exposition des œuvres d'Anahid Samikyan.

- **OEuvres d'Anahid Samikyan**

Vernissage le jeudi 27 novembre à 19h
Du 27 au 30 novembre
UCFAF — 6 Cité du Wauxhall, Paris 10e.
Toute la journée les 28, 29 et 30 novembre.

- **Conférence-débat**

SUR L'ACTUALITE DU GENOCIDE.
Le négationnisme ou la falsification de l'Histoire.
Samedi 29 novembre, 16h.
Avec la participation de :
René DZAGOYAN, vice-président du CCAF;
Claude MUTAFIAN, historien;
Roumiana OUGARTCHINSKA, journaliste;
Edmond YANEKIAN, président de l'UCFAF.

Informations artistiques

Le dimanche 23 novembre à 18h45
Dans la Cathédrale Sainte-Croix des Arméniens
GALA SOUVENIR
20 ANS APRES
LE TREMBLEMENT DE TERRE
organisé par l'association FA*SOL*LA

Mélodies arméniennes :
Herminé Yerissians, Hélène Cospen, Mourad Amirkhanian-Barrot

Orchestre de Musique de Chambre Eurydis : Dominique Souris
OEuvres de Khatchatrian, Spéndiarian, Abrahamian, Yekmalian, Ganatchian, Tcherbachian

Poésie arménienne: Ardachès Voskanian

Les Chanteurs d'Eole : Chant choral arménien — Ensemble vocal français, Herminé Yerissians.

Participation aux frais : 18 euros;
tarif réduit : 12 euros
Réservations : 06 03 02 94 72

13 rue du Perche 75003 Paris
Métro : Filles du Calvaire, République, Temple.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Հայաստանցի կին մը որեւէ աշխատանք կը փնտռէ՝ տուն մաքրել, երախայի կամ տարեց անձի խնամք, եւլն.:
Հեռաձայնել Տիկին Ֆաչատուրեանի.–
06· 61· 49· 79· 87

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21
VENDREDI
21 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրո — Վեցամսեայ : 135 եւրո
Արտասահման : Տար· 300 եւրո (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրո (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրո
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22·079 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22·079

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻ անուններ Նոյ· 20-ին Ա· էջի ներքեւ ըրած էին Ֆրանսայի խորհրդարանական յանձնախումբին կողմէ յիշողական օրէնքներու սահմանափակումը։ Կը չեշտուէր յատկապէս որ այդ տեղեկագրով զգալի չափով ակարացած էր Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը քրէականացնող օրէնքին Ծերակոյտին ընդունուելու հաւանականութիւնը։ Կը չեշտուէր նաեւ նոյն տեղեկագրով պատմութիւնը պատմաբաններուն ձգել»ու Թրքական թեզին իւրացումը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախկին վարչապետը՝ Տոմինիք տը Վիլըփէնն, որ կը յուսար կրկին քաղաքական բեմը դրաւել, պատժական տեսան կը ղրկուի երկու դատաւորներու կողմէ, Գլիրսթրիմ հարցին կապակցութեամբ։ Իր դէմ եղած ամբաստանութիւնն է՝ – «Զրպարտիչ մատնութեան մեղսակցութիւն, գեղծարարութեան օգտագործման մեղսակցութիւն, դողութեան ապրանքի օգտագործում եւ վրաստահութեան չահագործում»։ Ամբաստանութիւնը չատ ծանր է եւ աննախընթաց նախարարապետի մը համար։ Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ 2009ի վերջ կամ 2010ին։ Դէպքը ծանօթ է եւ ծանօթ նաեւ որ տուժող կողմը, որ պատի դիմած է Հանրապետութեան նախագահն է, որու ոխակալութիւնը զգալի չէ։ Ենթական կը պնդէ որ անմեղ է եւ «ոչ ոք պիտի կարենայ զինքը փակագիծի մէջ դնել»։ Գլիրսթրիմի հարցը սկսաւ 2004ին, երբ հարցաքննիչ դատաւորը՝ Ռընօ Վան Ռիւմպէք անանուն թղթածրար մը կը ստանար, ուր արտասահման գտնուող ապօրինի հաշիւներու տէրերուն ցանկերը կար եւ այդ ցանկին վրայ կը գտնուէր Նիքոլա Սարքոզիի անունը, նաեւ ուրիշներու։ 2006ին ալ զօր· Ռոնսօ (գաղտնի ոստիկանութիւն) կը յայտնէր որ իրեն յանձնուած էին այդ ցանկերը՝ քննելու համար, արտաքին նախարար Տ· տը Վիլըփէնի կողմէ, որու թիրախը եղած է Սարքոզի։ Քննութիւնը պատուիրողն ալ Ժագ Շիրաքը եղած է ըստ նոյն աղբիւրին։

ԳՐԱՆԸ՝ Սեւամորթ միութիւններու ներկայացուցչական խորհուրդը «դիտակ-ցարար թշնամական՝ փոքրամասնութիւններուն հանդէպ» որակած է Սզոյին ժողովի տեղեկագիրը, որ այլեւս կ'արդիլէ օրէնքներու ձեռնարկելու պատմութեան եւ յիշողութեան մասին։

Ա.Լ-ՔԱԻԻՏԱՑԻ թիւ 2ը՝ Ասման ալ-Զահվահիրի, համացանցի միջոցաւ ուղերձ մը ղրկած է Պարաք Օպամայի, զոր «սեւամորթ ստրուկ ծառայ կ'որակէ, սպիտակամորթ իր տէրերու տան մէջ բնակող»։ Կը մեղադրէ նաեւ Օպաման որ «Իսլամի եւ մահմետականներու թշնամի մըն է»։

Ա.Լ-ՔԱԻԻՏԱՑԻ մէկ պատասխանատու դէմքը, ծագումով արաբ, մաս կազմած է այն հինգ մեեռելներուն, որոնք ըստ պանուած են Նոյեմբեր 19ին ամերիկեան նոր տեսակի հրթիռի մը կողմէ, Փաքիստանի մէջ։ Կը կարծուի որ ենթական Ալ-տուլլահ Հազամա ալ-Սաուտի կը կոչուի եւ կարեւոր մէկ անդամն էր ալ-Քաիտայի պլուխը գտնուող ցանցին։

ՀԻՆԳՇԱԲԻ Նոյեմբեր 20ին կրթական գետնի վրայ, լայնածաւալ գործադուլ մը տեղի կ'ունենար, քանի հրահանգը տրուած էր սեմինարներու մեծամասնութեան կողմէ։ Նախարարը կրցած է դժգոհութիւն ստեղծել բազմաթիւ ճիւղերու մէջ։ Դժգոհութեանց գլխաւորը կը վերաբերի պաշտօնազրկումներու (25% 2009ին)։ Դեռ կան պլուտճէի հարցերը եւ դասաւանդութեան նիւթերը։ Հաստատուած է նաեւ որ Կզաւիէ Տարքոսի բարեկործութիւնները չեն համապատասխաններ Եւրոպայի ալ երկիրներու կիրարկած մեթոտներուն։

Ա· ՊՈԼԻՏԿՈՎՍԿԱՑԱՑԻ մարդասպանութեան դատավարութիւնը կը չարունակուէր դռնփակ, հակառակ սկիզբը տրուած որոշումին։ Զոհ գացած լրագրողուհիին ընտանիքը ցաւ յայտնած է այս որոշումին առթիւ, որու արդարացումն այն է որ դատական կազմի անդամները մերժած են մնալ մամուլի թղթակիցներու ներկայութեան։

ՏԱՂՍՏԱՆԻ մէջ ոստիկանութեան բարձրաստիճան պաշտօնատար մը սպանուած է Նոյեմբեր 19ին։ Տաղստան Կովկասի մէկ Հանրապետութիւնն է Չէչէնիոյ մօտ։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ արեւելեան եւ հարաւ-արեւելեան շրջաններուն մէջ քիւրտ կեռիլային ու թրքական զօրամասերու բախումները պարբերաբար կը չարունակուին։ Նոյեմբեր 19ին Սղրըի մէջ թուրք հազարապետ մը, Շըրնաքի մէջ ալ երկու զինուոր սպաննուած են։

ԹԸՆԵԻի մէջ, Նոյեմբեր 19ին Ռուսերը եւ Վրացիները իրարու հետ խօսած են, ինչ որ հակառակ լարուած մթնոլորտին լաւ նշան մը կը նկատուի։ Ներկայ դրութեամբ Օսէթիան եւ Աբխազիան անկախ պետութիւններ կը մնան Ռուսիոյ համար։

ՀՅԴ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆԿԵՐՎԱՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԻՆ

Ընկերվար միջազգայնականի խորհուրդի նիստին (Նոյ· 17-18) որ գումարուած է Մեքսիքոյի մէջ Ցունաստանի Փասօք կուսակցութեան պետ Ճ· Փափանդրէուի նախագահութեամբ, մասնակցած է ՀՅԴ պատուիրակութիւն մը։ Ան կազմուած էր Բիւրոյի անդամ եւ Ընկերվար միջազգայնականի մօտ նոյն կուսակցութեան մնայուն ներկայացուցիչ Մարիօ Նալպանտեանէ, կազմակերպութեան փոխնախագահ Մարիա Թրէիզեանէ (Հայաստան) եւ Անահիտ Սեւիփանեանէ (ԱՄՆ)։

Կազմակերպչական հարցերու քննարկումով որոշուած են յանձնախումբերը եւ անոնց ղեկավարութիւնը։ Որոշուած է ՀԱՊ-ի, Կովկասի եւ Սեւ Ծովեան յանձնախումբ մը կազմել, որուն նախագահ ընտրուած են Մ· Նալպանտեան եւ Հունգարիայէն Ալեքսանտրա Տոպոլի։

Փ· ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ ՀԱՏՈՐԸ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ

Ֆրանսահայ արուեստի պատմաբան Փաթրիք Տօնապետեանի «Հայկական ճարտարապետութեան ոսկեդարը» Ֆրանսերէն հատորը արժանացած է Լինթիթիւ տը Ֆրանսի արուեստի պատմութեան մրցանակներու բաժնէն Գեղարուեստից ակադեմիայի «Հուլվիկ» մրցանակին։ Տուչութիւնը կատարուած է Նոյեմբեր 19ին, նոյն ակադեմիային հանրային նիստին ընթացքին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ–ԻՐԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Վարչապետ Տ· Սարգսեան յայտնած է թէ Հայաստան – Իրան երկաթուղիին կառուցումը անհրաժեշտ է Հայաստանի համար։ Նախագիծին հարկաւոր աշխատանքները արդէն սկսած են տարուիլ պետական պիւտճէի միջոցներով։ Մշակուած են երեք տարբերակներ, կատարուած՝ նախնական հաշուարկները։ Ատով հանդերձ, Ախթական զարգացման դրամատուն, միջոցներով եւ նոյն դրամատան մասնագէտներուն հետ լրացուցիչ ուսումնասիրութիւն պիտի կատարուի, որպէսզի նախագիծը աւելի արդիական բերոյթ ստանայ։

Փոխադրութեան նախարար Գուրգէն Սարգսեան ըսած է թէ Հայաստան – Իրան երկաթուղիին երեք տարբերակներէն նախընտրուածը 447 քմ· երկարութիւն ունեցողն է։ Ան Հայաստան – Իրան սահմանէն մինչեւ Ջերմուկ պիտի հասնի։ Շինութիւնը պիտի տեւէ հինգ տարի։ Ըստ կատարուած հաշիւներու, 1,5-2 միլիառ տոլար հարկաւոր է ծրագիրը իրականացընելու համար։

* * *

ՍՓԻՒՌՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԱՅՑԸ ԱԻԱՐՏԱԾ

Սփիւռքի նախարար Հ· Ճակոբեան որ Նոյեմբեր 15ին անցած էր Պրազիլ, Սան Փաւլոյի մէջ ծաղկեպսակ զետեղած է 1915ի զոհերուն յուշարձանին, ներկայ գտնուած առաջնորդարանի ընդունելութեան։ Սան Փաւլոյէն անցած է Օզասքո որ քոյր քաղաք է Գիւմբրիի հետ։ Ելոյթ ունեցած է հայ կեդրոնին մէջ հաւաքուած բազմութեան որուն մէջ գտնուած է նաեւ քաղաքապետը։ Ան պատրաստակամութիւն յայտնած է Գիւմբրիի հետ դրծակցութիւնը սերտացնելու։

Վերադառնալով Սան Փաւլո, Հ· Ճակոբեան հայկական ակումբին մէջ հանդիպում ունեցած է հայ համայնքին հետ։ Ծաւալուն ելոյթով մը ներկայացուցած է իր գլխաւորած նախարարութիւնը, հայ ժողովուրդի երկու հատուածներուն միջեւ նոր որակով գործակցութիւն հաստատելու անհրաժեշտութիւնը։

Քաղաքին Հ· Բ· Ը· Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ սարքուած հացկերոյթին նախարարուհին զրուցած է երկրին հայկական բոլոր կառոյցներուն վարիչներուն հետ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Նոյեմբեր 17ին Հ· Ճակոբեան այցելած է Սան Փաւլոյի Դուրեան վարժարանը։ Տնօրէնութեան եւ հայերէնի ուսուցիչներուն հետ չօշափած են ուսուցիչներուն Հայաստանի մէջ պատրաստութեան, Հայաստանի մէջ հայերէնի եւ դրականութեան, արեւմտահայերէն դիրքերու պատրաստութեան նիւթերը։

Այցին ծրագրին մէջ տեղ գտած է «Հայաստան» հիմնադրամի Պրազիլի մասնաճիւղի վարչութեան անդամներուն հետ հանդիպումը։ Սան Փաւլոյէն Հ· Ճակոբեան վերադարձած է ԱՄՆ։

* * *

ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻՄ

Մարտ 1ի դէպքերուն ամբաստանեալներէն Սմբատ Այվազեան երկու տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է։ Ան մեղադրուած է ապօրինի կերպով զէնք, զինամթերք եւ պայթուցիկ սարքեր ձեռք ձգելու, փոխադրելու, պահելու յանցանքներով։

* * *

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԷՆ

2008ի ընթացքին թուայնացուած են Մատենադարանի ձեռագիրներէն 600ը։ Այդ գործը կը կատարուի Լիբանանէն փիէր Գույումճեանի նուիրած գործիքին միջոցով։ Թուայնացումին նպատակն է հայ ժողովուրդին մշակոյթի այդ գանձարանին պարունակած նիւթերը համացանցով տրամադրել ամբողջ աշխարհին։

Մատենադարանին մէջ 17 հազար ձեռագիր կը պահուի· անոնց 13 հազարը հայկական են։ Կը պահուին նաեւ հարիւր հազար արխիւային նիւթեր։

* * *

ՃԱՏՐԱԿ

Գերմանիոյ Տրէստէն քաղաքին մէջ կազմակերպուած է ճատրակի համաշխարհային ոլիմպիականը։ Անոր 6րդ փուլին Հայաստանի այրերու խումբը 2,5-1,5 արդիւնքով պարտութեան մատնած է ադրբեջանցի մրցակիցները։ Ատիկա Ադրբեջանի առաջին պարտութիւնը եղած է։

Ներկայիս 11 կէտով Հայաստանի այրերու խումբը իր բաժինը կը գլխաւորէ։

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՀԻ ՌԱՅԻՍԱ ՏԱԹԻՒ ԴՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ՆՕԺԸՆԸ ՀԵՌԱՑԱԾ Է

Իր պաշտօնէն եւ այս պաշտօնին վերաբերեալ երրորդն է 18 ամսուան ընթացքին, որ կը հեռանայ եւ կը փոխարինուի։

ՀԻՆ ԷԶԵՐ (100 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԷՐ)

Ա Ճ Մ Ա Ն Տ Ա Ր Ի Ն Ե Ր Ո Ւ Ն

(ՀԱՏՈՒԱԾ ԻՐ ՑՈՒՇԵՐԷՆ)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մինչ մերինները, գլուխ թէ չարք, Պոլիս կը հասնէին անչշուկ, երկու հանդիսաւոր ընդունելութիւն սարքուած էին, ի պատիւ երկու ականաւոր տարագիրներու, Իմմիրլեան Պատրիարք եւ իչխան Սապահէտտին:

Երկու առիթներով ալ մասնաւոր նաւեր վարձուած էին, որոնք մինչեւ Տարսոնէլ գացին, հիւրերը Պոլիս առաջնորդելու համար:

Մենք ալ գլխու վրայ տեղ ունէինք, իբրեւ պատուակալ հիւր: «Հրամեցէք, հրամեցէ՛ք, այստեղ աւելի հանգիստ կ՛ըլլաք»:

Իմմիրլեանը դիմաւորելու կ՛երթանք: Ցնծութիւն, երգ, նորօրինակ բացագանչութիւններ: Ահա երեւցաւ չոգենաւը: Խելայեղ ծափեր, «Հուռռա՛», կեցցէ՛ Սահմանադրութիւնը, կեցցէ՛ երկաթեայ Պատրիարքը, կեցցէ՛ ազգը: Կ՛երեւս նաեւ անգամ կ՛ոստոստէ խանդավառութեան ալիքներուն վրայ:

Բազմաթիւ ծանօթութիւններ հաստատուեցան երկու նաւերուն մէջ: Նոյնիսկ մերիններէն չատերուն անունները նոր կը լսէինք: Թերեւս տեսեր էինք, բայց լուր չունէինք թէ Դաշնակցական են: Մի քանիներէն առաջին անգամ ծանօթացուցին Վահան Թէքէեանը, որ այն ատեն Վերակազմեալ Հնչակեան էր, եթէ չեմ սխալիր, եւ Հրաչեակաւոր Սոցիալ-Դեմոկրատ Հընչակեանը, Հմայեակ Արամեանց, որուն բարի գալուստի ճառը թիթեղի պէս կը հնչէր հեռուէն, երկդիմի ժպիտով մը:

Մեղի՞ էր մնացեր ճառ խօսիլ, նոյնիսկ բարի գալուստի համար: Ուստի այդ պաշտօնը յանձնեցինք Պալքանէն եկած տարեց ընկերոջ մը, Խաչիկ Ոստանիկեանի, որ պոյրած էր բոլոր բանաձեւերը: Նոյնիսկ Թուրքերէնի համար կրցաւ լեզու թափել, ճերմակերես հանելով մեզ:

– «Մեր Պալքանի կեդրոնական կոմիտէն» կ՛ըսէր ու կ՛երթար ընկեր Խաչիկ, երբ առանձին կ՛ըլլայինք, խումբ մը ընկերներով: «Դուք չէք տեսած անոր պէս կազմակերպութիւն»...

Իմմիրլեանի ընդունելութեան առթիւ, չոգենաւին մէջ լսեր էի, բայց ուշադրութիւն չէի ըրած: Երբ ցամաք ելլելով կառքերու մէջ նեռուեցանք եւ կառքերը Պատրիարքարանի չրջակայ փողոցներէն կ՛անցնէին, մեր Երուանդը (Ծովհաննեան) ձայնը ձգած կ՛երգէր.

Կարկուտ տեղաց խանաստրայ
դաշտումը,
Ֆետայիներ Դաշնակցական
վրէժխնդիր, գոռում են...

Ո՛չ երգէն լուր ունէինք, ո՛չ դէպքէն: Երուանդը կցկտուր կը պատմէր ու կը չարունակէր.

Եամա՛ն Աստուած, ֆետան եկաւ,
ո՞ւր փախչիմ ես,
Ասաց կրծքին սեղմած որդին
լեռապատառ էրդուհին...

Հետզհետէ ուրիշ երգեր ալ սորվեցանք,– «Դաշնակցական խումբ», «Լուսին չկար», «Կռուեցէ՛ք արդերք», «Տալտորիկ», եւայլն, չնորհիւ Պուլկարիայէն եկած բանուոր ընկերներու: Ոգեւորութիւնը այն աստիճանի հասած էր որ, իրիկուն մը, երբ անոնք զարմանազան պատմութիւններ կը պատմէին Պալքաններու մասին, Գում Գափուի մէջ, խենթ փափաք մը ունեցանք Ֆիլիպէ երթալու... քալելով:

– Քանի՞ ժամ է Պոլսէն Ֆիլիպէ:

– Տասներեք ժամ:

– Ուրեմն այս գիշեր ճամբայ ելլենք, վաղը չէ միւս օր կը հասնինք: Տես, Գում Գափու էինք, խօսելով Մաքրիգիւղ հասանք:

– Երեք օրէն ալ չենք հասներ:

Կը հասնինք, չենք հասներ: Շոգենաւով երթանք: Երթանք, չերթանք,– եւ եղեւ առաւօտ.

Անդրանիկը fայ, իւր ընկերներով
կ'ուզէ պատերազմ, կը սպասէ
գարնան...

* * *

Մեքենան կը բանէր արդէն: Պատասխանատու Մարմինը՝ Բերա մասնաւոր բնակարանի մը մէջ· գբրասենեակ մը Պոլիս, տեղական գործերու համար: Քարտուղար նշանակած էինք Եղնիկը, որ կը զբաղէր օրն ի բուն: Ցուրի համբայ էր դարձած Սէֆեան խանի այդ պատմական սենեակը: Ես կը մնայի դեռ զրպիր Պալենց զրասուները, երբ առաջ մը հասան «Ռազմիկ»ի առաջին կապոցները: Հասնիլն ու հասնիլը մէկ եղան, եւ խեղճ Պալենցը չկրցաւ քանի մը օրինակ ճարել, ծախելու համար:

Աւեն մը վերջը թերթը զգրեցաւ, ես ալ ձգեցի գրագրութիւնը, որ այլեւս անտանելի կը դառնար, այս նոր յոյզերուն մէջ: Արդէն անկանոն զարձեր էի,– մէկ ոտքս Բերա, միւսը Սէֆեան խան, հոս ի հոն: Հոսանքն էր որ կը վարէր մեզ եւ նոր առպարէզներ կը բացուէին: Այլեւս կարելի՞ էր ծառայել գրաւճառի մը չուքին տակ...

Ճառերու չարքն սկսած կը արդէն, առաջինը՝ ողբացեալ Ակնունին, Ղալաթիոյ Ժողովասրահին մէջ: Բազմութիւնը խռնուած էր սրահին մէջ, սանդուխներուն վրայ, տարածուելով մինչեւ բակը եւ փողոցը:

Երբ առենախօսը բեմէն իջաւ ոտքընդոստ ծափերու տեղատարափին տակ, վարը, բակին մէջ, վայրենի կանչեր կ՛արձակուէին.

– Դո՛ւրս երէք չունը, լրտես է, խափիէ՛...

– Ա՛ս ան չէ, բարեկամ, կը սխալիք...

– Ա՛ն է, ա՛ն, կը ճանչնամ, գարկէք...

– Ես անմեղ եմ, կը պոռար ենթական, բոլոր ուժովը:

Քիչ անդին ուրիշ հմայուք մը, եւ նոյն ազդակները: Իրար պիտի բզկտէին: Ակնունի սահպուեցաւ միջամտել, յորդորել եւ ցրուել, մինչ իրարանցումը կը չարունակուէր դուրսը, փողոցին մէջ:

Իրիկունէ իրիկուն խմբական կամ հրապարակային ժողովները, որոնց մասին նոր գաղափար պիտի կազմէինք: Հրապարակային ժողովներէն մէկը գումարուեցաւ Գում Գափուի դուրսը, դպրոցին մէջ, առաջնորդութեամբ Գեղամին եւ Յակոբ Տէր Յակոբեանին, որոնք թաղեցի կը համարուէին: Ձեմ զիտեր որքան տեւեց Տէր Յակոբեանի արձանագրուելն ու քաշուելը:

Ո՛րկէ ուր, որոշուած էր որ կիրակի օր մը ես ալ ճառ խօսիմ Սամաթիոյ մէջ: Ապդն ալ ապեր էին օրուան թերթերուն մէջ (մենք թերթ չունէինք տակաւին, ո՛չ անհատական, ո՛չ ալ կուսակցական):

Ես՝ բանախօ՞ս, այն ալ Ակնունիի պէս հռետորի մը հետ... Ես որ արտասանութիւն մը անգամ չէի փորձած դպրոցին մէջ: Դեռ հազիւ քանի մը խումբերու երեւցած էի, իբրեւ «ընկեր Բարբարոս», ինչպէս ծանուցած էին թերթերը: Եւ մինակ ալ չէի: Ուրիշներ կը խօսէին, ես ալ կ՛օգնէի, «կարճ եւ ազդու» խօսքեր, բացագանչութիւններ արձակելով:

Եւ սակայն որոշուա՛ծ էր: «Կուսակցական պարտականութիւն է»:

Քանի օրերը կը մօտենային, այնքան դգալի կը դառնար մտմտուքս: Ակնունին լուր ղրկած էր – եթէ չատ կը վախնայ, թող նախապէս զրէ, չի կարդար, տեղանին վրայ կը դնէ եւ կը հետեւի. Զօհրապն ալ այդպէս կ՛ընէ:

Երանի՛ թէ լսած չըլլայի այդ խրատը:

Բանախօսութեան կիրակի առաւօտն Սկիւտար, Պէյլէրբէյ պալատը նստայ եւ սկսայ գրի առնել խօսելիքս, մինչ Թէոդիկ իր սովորութեան համաձայն կը գրգռէր.– Գրէ՛ նայիմ, աչքիս առջեւ, ի՛նչ պիտի խօսիս: Տանը՛ինք–քանի թուղթ լեցուցեր էի արդէն, անչուշտ վախի ոճով եւ ճախրասլաց լրեւակայութեամբ:

Երանի՛ թէ գրած չըլլայի:

Կէսօրէն վերջը, ժողովասրահն ենք արդէն: Բանախօսներէն մէկն ալ Թուրք էր, յանուն Օսմանեան Համերաշխութեան: Գրիգոր Մերճանով երգեցիկ խումբ մը կազմած էր, որ կը չրջէր թաղէ թաղ: Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ երգով մը.–

Յառաջ ընթանաւիք, եղբայրնե՛ր,
Մարտի հրաւէր կարդալով...

Մինչ վերջին տունը մարտագոռ կը թնդար, տարրեր աչխարհ մը փոխադրելով զիս ալ, յանկարծ բեմ հրաւիրեցին:

Բեմը չակուած էր բաց պատուհան մը առջեւ: Տրուած պատուէրին համաձայն, ճառը գրպանէս հանելով դրի սեղանին վրայ. ումպ մը ջուր խմեցի, եւ սկսա՛յ, իբրեւ թէ հետեւելով ձեռագրին, որպէսզի կապը չփախցնեմ: Հէ՛յ, անաչէն, առաջին թուղթէն հինգերորդը ցտակեր էի արդէն, եւ ահա, ճարտասանական չարժուձեւ մը փորձած առենս, հովը թոցուց թուղթերէն մէկը: Ինձ ունկնդրիններէն մէկը ըներաւ յանձնեց, բայց այլեւս վրան չնայեցայ: Բոլոր թուղթերը գրպանս թիթեղով, ճառը չարունակեցի անդիր, 15 վայրկեան եւս:

Ո՛չ ծափերը պակաս եղան, ոչ ալ «կեցցէ»ները, մինչդեռ ես արիւն քրտինք մտած, գունատ, վար կ՛իջնէի բեմէն:

Բարեկամներ դիտել տուին, երբ դուրս կ՛ելլէինք.

– Վերջին 15 վայրկեան խօսածդ, անդիրը, ամէնէն յաջողն էր:

Այնուհետեւ ուխտեցի այլեւս գրի չառնել որեւէ ճառ, բացի այն պարագաներէն ուր անհրաժեշտ են մէջբերումներն ու փաստերը,– թիւ, թուական եւ այլն: «Այսպէս նետելով կա՛մ կը յաջողիմ, եւ կամ բոլորովին կը ղադրեցնեմ ճարտասանական մարզանքները»:

(Շար. 3 եւ վերջ)

ՔԱՋ ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ՝ ՌԱՔԷԼ ՏԻՆՔ
ԻՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Պ. ԱՅՐԷՍԻ «ՔԼԱՐԻՆ» ՕՐԱԹԵՐԹԻՆ

Հայ կիներու Միջազգային կազմակերպութեան 5րդ համագումարին մասնակցելու համար հրաւիրուած ըլլալով, Նոյեմբերի կէսերուն, Պ. Այրէս կը գտնուէր Ռաքէլ Տինք, այրին Պոլսոյ «Ակօս» չաբաթաթերթի տէր եւ տնօրէն ողբացեալ Հրանդ Տինքի, որ, ինչպէս ծանօթ է, անցեալ տարուան Յունուարին սպաննուեցաւ թուրք ազգայնամոլ տարրերու կողմէ:

Օգտուելով իր ներկայութենէն, Պ. Այրէսի «Քլարին» օրաթերթը, որ Արժանթինի մեծագոյն օրաթերթերէն մէկն է, եթէ ոչ մեծագոյնն ու ամէնէն տարածունը, տեսակցութիւն ունեցած է տիկին Ռ. Տինքին հետ, մասնաւորապէս խօսելով 2007 Յունուար ամսուան մէջ, Հրանդ Տինքին դէմ կատարուած ոճրային յարձակումին մասին եւ խօսեցնելով ողբացեալի այրին: Տեսակցութեան ընթացքին, ներկայացնելով Ռաքէլ Տինքը, լրագրողը՝ Քարոլինա Պրունեթէյն, կը գրէ, թէ «Տիկնոջ ճայուածքը ցաւի եւ ուժականութեան խառնուրդ մը կը փոխանցէ» իրեն հետ խօսողին: Ըստ լրագրողին՝ այս ցաւը եւ ուժականութիւնն է, որ առաջնորդած են Ռաքէլ Տինքը հետապնդելու համար սպաննող ամուսնոյն աւանդ ձգած պատգամը: «Խօսելու մեղմ եւ ծաղրարարոյ իր կերպը», կը գրէ լրագրողը, առանձին ակնարկով չեն մատներ տիկնոջ ինքնութիւնը եւ կը շարունակէ, «բայց իր բառերը աւելի քան յստակ են՝ թուրք պետութիւնն է այս ոճիրին պատասխանատուն, որովհետեւ կոյր ձեւացաւ այն սպառնալիքներուն առջեւ, որոնք եղան ամուսնոյս»: Յիշելով, որ Պուէնոս Այրէս կը գտնուի Հայ Կիներու Միջազգային Համագումարին առիթով, Ռ. Տինք կը յայտարարէ «Քլարին»ի Թղթակիցին, թէ հակառակ անոր որ ինք եւս կը սպառնայ սպառնալիքներ, այսուհանդերձ հաւատարիմ կը մնայ ամուսնոյն այն յանձնառութեան, որն է «դատապարտել Օսմանեան կայսրութեան կողմէ գործադրուած ցեղասպանութիւնը 1915 – 1923 թուականներուն», որ ըստ հայկական աղբիւրներուն պատճառ եղաւ 1·5 միլիոն Հայերու կոտորածին:

Թերթը այնուհետեւ արագ բացատրութիւն մը կուտայ Հրանդ Տինքի լրագրական ուղղութեան մասին, այն խմաւոմով, որ իբրեւ մէկ անդամը Թուրքիոյ հայ փոքրամասնութեան, ան կը քննադատէր Թուրք պետութիւնը եւ կ՛առաջադրէր հայ–թրքական երկխօսութիւն ը: 52 տարեկան հայ լրագրողը, երեք փամփուշտ ստացաւ գլուխէն եւ մահացաւ տեղւոյն վրայ, «Ակօս»ի խմբագրատան առջեւ: Այս ոճիրը օրին մեծ յուզում ստեղծեց ամբողջ աչխարհի մէջ: Թուրքիոյ վարչապետը՝ Էրտողան դատապարտեց ահաբեկումը «գարշելի ոճիր» որակելով զայն: Արարքէն երկու օր յետոյ ձերբակալուեցան 17 կասկածելիներ, եւ 17 տարեկան երիտասարդ մը խոստովանեցաւ իր ոճիրը: Այնուհետեւ չարունակուեցան ձերբակալութիւնները Թուրք ազգայնամոլ չրջանակներէն: Սակայն Ռաքէլ Տինքի համար հարցը տակաւին չէ լուծուած:

– Քանի հոգի ձերբակալուած կը մնան, կ՛ըսէ ան, սակայն անոնք ոճիրին տեսանելի ձեռքերն են, ո՛չ իսկական պատասխանատուները, տեսնենք ինչի կը յանգի պատասխանատուութիւնը:

– Որո՞նք են պատասխանատուները, հարց կուտայ «Քլարին»:

– Բոլորը: Պետութիւնը, կառավարութիւնը: Անոնք, գիտէին, որ ամուսինս սպառնալիքներ կը ստանար տարիներէ ի վեր եւ այս մասին տեղեակ պահած էր ուր որ անկ է: Այսքանը բաւարար չէ՞ր կանխելու համար ոճիրը:

Այնուհետեւ, Ռ. Տինք Թղթակիցին կը խօսի այն աչխատանքներուն մասին, որոնց լծուած է «Հրանդ Տինք Միջազգային» Հիմնարկութիւնը, քաղաքացիութիւններ արձակելով:

Եւ սակայն որոշուա՛ծ էր: «Կուսակցական պարտականութիւն է»:

Քանի օրերը կը մօտենային, այնքան դգալի կը դառնար մտմտուքս: Ակնունին լուր ղրկած էր – եթէ չատ կը վախնայ, թող նախապէս զրէ, չի կարդար, տեղանին վրայ կը դնէ եւ կը հետեւի. Զօհրապն ալ այդպէս կ՛ընէ:

Երանի՛ թէ լսած չըլլայի այդ խրատը:

Բանախօսութեան կիրակի առաւօտն Սկիւտար, Պէյլէրբէյ պալատը նստայ եւ սկսայ գրի առնել խօսելիքս, մինչ Թէոդիկ իր սովորութեան համաձայն կը գրգռէր.– Գրէ՛ նայիմ, աչքիս առջեւ, ի՛նչ պիտի խօսիս: Տանը՛ինք–քանի թուղթ լեցուցեր էի արդէն, անչուշտ վախի ոճով եւ ճախրասլաց լրեւակայութեամբ:

Երանի՛ թէ գրած չըլլայի:

Կէսօրէն վերջը, ժողովասրահն ենք արդէն: Բանախօսներէն մէկն ալ Թուրք էր, յանուն Օսմանեան Համերաշխութեան: Գրիգոր Մերճանով երգեցիկ խումբ մը կազմած էր, որ կը չրջէր թաղէ թաղ: Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ երգով մը.–

Յառաջ ընթանաւիք, եղբայրնե՛ր,
Մարտի հրաւէր կարդալով...

Մինչ վերջին տունը մարտագոռ կը թնդար, տարրեր աչխարհ մը փոխադրելով զիս ալ, յանկարծ բեմ հրաւիրեցին:

Բեմը չակուած էր բաց պատուհանի մը առջեւ: Տրուած պատուէրին համաձայն, ճառը գրպանէս հանելով դրի սեղանին վրայ. ումպ մը ջուր խմեցի, եւ սկսա՛յ, իբրեւ թէ հետեւելով ձեռագրին, որպէսզի կապը չփախցնեմ: Հէ՛յ, անաչէն, առաջին թուղթէն հինգերորդը ցտակեր էի արդէն, եւ ահա, ճարտասանական չարժուձեւ մը փորձած առենս, հովը թոցուց թուղթերէն մէկը: Ինձ ունկնդիրներէն մէկը ըներաւ յանձնեց, բայց այլեւս վրան չնայեցայ: Բոլոր թուղթերը գրպանս թիթեղով, ճառը չարունակեցի անդիր, 15 վայրկեան եւս:

Ո՛չ ծափերը պակաս եղան, ոչ ալ «կեցցէ»ները, մինչդեռ ես արիւն քրտինք մտած, գունատ, վար կ՛իջնէի բեմէն:

Բարեկամներ դիտել տուին, երբ դուրս կ՛ելլէինք.

– Վերջին 15 վայրկեան խօսածդ, անդիրը, ամէնէն յաջողն էր:

Այնուհետեւ ուխտեցի այլեւս գրի չառնել որեւէ ճառ, բացի այն պարագաներէն ուր անհրաժեշտ են մէջբերումներն ու փաստերը,– թիւ, թուական եւ այլն: «Այսպէս նետելով կա՛մ կը յաջողիմ, եւ կամ բոլորովին կը ղադրեցնեմ ճարտասանական մարզանքները»:

(Շար. 3 եւ վերջ)

կութեան միջոցաւ, որ ստեղծած է իր երեք զաւակներուն եւ հայ թէ թուրք բարեկամներուն գործակցութեամբ: «Կ'ուզենք տարածել Հրանդին պատգամը, եւ առաջադրել Հայերու եւ Թուրքերու երկխօսութիւնը» կ'ըսէ Ռ. Տինք:

2005ին, Հրանդ Տինք դատապարտուած էր թրքական արդարութեան կողմէ, թրքութիւնը «նախատելու» ամբաստանութեամբ, երբ Թուրքիոյ վերագրած էր 1915 թուականի ցեղասպանութիւնը, ինչ որ Անգարա կը մերժէ ընդունիլ եւ ցարդ կը մնայ արդիլեալ նիւթ մը:

– Հետզհետէ աւելի երկիրներ կը ճանչնան Հայկական ցեղասպանութիւնը, որոնց մէջ նաեւ Արժանթինը, հարց կու տայ «Քլարին»ի թղթակիցը, եւ ննջումը կը սաստկանայ Թուրքիոյ վրայ, կարելի կը նկատէ՞ք ատիկա (ճանաչումը Թուրքիոյ կողմէ):

– Վկայութեան կը կոչեմ ամուսինս, կը պատասխանէ Ռ. Տինք. նախ եւ առաջ Թուրքիան պէտք է ժողովրդավարանայ, այլապէս այդ ճանաչումը դրական հետեւանքներ պիտի չունենայ: Թուրքիան պէտք է ճանչնայ (ցեղասպանութիւնը) պատասխանատուութեամբ, ո՛չ իբրեւ հետեւանք քաղաքական «լոպիի» մը:

– Երկու ամիս առաջ, փութպոլի մրցում մը Երեւանի մէջ, Բով-Բովի բերաւ նախագահներ կիւլը եւ Սարգսեանը, կը կարծէ՞ք որ նման նախաձեռնութիւններ իրարու կը մօտեցնեն երկու երկիրները:

– Մարդիկ պատրաստ են մերձեցումի: Սակայն Թուրք ժողովուրդը կ'ենթարկուի կառավարութեան ճնշումներուն: Եթէ կառավարութիւնը խօսի խաղաղութենէ եւ երկխօսութենէ, եթէ ցուցմունքները ընէ գոյակցութեան, ժողովուրդները պիտի ընդառաջէին (նման վարմունքի): Փութպոլը յըստակ դարձուց այդ մէկը, կ'եզրափակէ Ռաքէլ Տինք:

Աւելցնենք, որ Պուէնոս Այրէս իր կեցութեան միջոցին, Ռաքէլ Տինք ոչ միայն մասնակցեցաւ Կիներու Միջազգային Համագումարին, այլեւ ներկայ եղաւ Մայր Տաճարի պատարագին, Արմենիա-Արմենթինա դպրոցի յատուկ հանդիսութեան, ինչպէս եւ այցելութիւն տուաւ կարգ մը հայկական հաստատութիւններուն:

Համեստ ու քաջ հայուհի մը, որ կը շարունակէ իր ամուսնոյն սկսած գործը՝ արդարութեան, ճշմարտութեան եւ համերաշխութեան հետապնդումը երկու ժողովուրդներու միջեւ:

Ա. Պ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ Պարամքէի «Քուլիէթ Փունուն ժամիլա» համալսարանի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 11ին կազմակերպութեամբ Համազգայինի Սուրիոյ «Լ. Շանթ» մասնաճիւղին եւ նախագահութեամբ տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեանի, Համազգայինի Լիբանանի «Քնար» պարախումբը ներկայացուցած է «Քեզի համար Ազնաւուր» պարային ելոյթը: Ձեռնարկին բացման խօսքը արտասանած է «Լ. Շանթ» մասնաճիւղի վարչութեան ատենապետ Մխրան Ղազարեան, որ նշած է թէ հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ Համազգայինի 80ամեակի նախաձեռնութիւններու կարգին: Ապա, ելոյթ ունեցած է Քնար պարախումբը արժանանալով ներկաներու ջերմ գնահատանքին:

* * *

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Աղբալեան-ՀՄԸՄ» մարզամշակութային համալիրին մէջ, Նոյեմբեր 11ին, կազմակերպութեամբ Լիբանանի ՀՅԴ պատնեկան միութիւններու վարիչ մարմնին, տեղի ունեցած է պատնեկան խոստման արարողութիւն մը մասնակցութեամբ 133 պատանիներու: Ընդհանուր վարիչ մարմնի բացման խօսքը արտասանած է Սագօ Նախուտեան բացատրական մը տալով պատանեկան խոստման արարողութեան եւ անոր անհրաժեշտութեան: Իրմէ ետք, Դալար Նեճեան կարդացած է խոստում տուող պատանիներու անուանացանկը ու բեմ հրաւիրած է օրուան կնքահայրը՝ Աւետիս Կեոիքմեզեան: Պատանեկան խոստումին յաջորդած է խրախճանք մը 236 պատանիներու մասնակցութեամբ:

* * *

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ Կաթողիկէ Մեծրոպեան վարժարանի «Յովհաննէս Ֆարաճեան» սրահին մէջ, Նոյ. 1ին, կազմակերպութեամբ հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան վարժարանի տնօրէնութեան, տեղի ունեցած է «Աբրահամ Ներկիզեան» նախակրթարանի գրադարանին եւ «Ֆոր Մամ Էնտ Մի» մօր եւ մանկան վարսատուն սրահին բացման արարողութիւնը, ներկայութեամբ բարերարներու, միութիւններու եւ պատկան մարմիններու ներկայացուցիչներու: Ձեռնարկին ընթացքին անգլերէնով խօսք առած է վարժարանին տնօրէնը Կրեկուար Գալուստ որ դիտել տուած է որ վարժարանին հիմնադրութեան 70ամեակի յոբելենական հանդիսութիւնները կը սկսին այս զոյգ կեդրոններու բացման արարողութեամբ: Ան անդրադարձած է նաեւ գրադարանի եւ վարսատուն-սրահի բացման աշխատանքներու հոլովոյթին եւ նպատակներուն, չեշտելով թէ այս զոյգ նախաձեռնութիւնները չէին իրականանար, եթէ գոյութիւն չունենային բարերարները, ապա, խօսք առած է բարերար Վարուժ Ներկիզեան եւ նշած որ Մեսրոպեանի հետ համագործակցութիւնը լաւ առիթ մըն է, քանի կը ծառայէ բարեսիրական նպատակներու: «Ռ. Պօղոսեան եւ որդիք» Ֆոնտի Լիբանանի ներկայացուցիչը՝ Փաթրիք Ֆարաճեան իր ելոյթին մէջ, դիտել տուած է որ փայլուն ապագայի մը համար պէտք է ձեռնարկել զարգացման առաջնորդող նախաձեռնութիւններու: Արտայայտուած է նաեւ «Ուորլտ վիժըն»ի Լիբանանի գրասենեակի տնօրէնը՝ Փէթրի Մենֆիլտ:

* * *

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՄԸՄ-ի մասնաճիւղի նոր տարեշրջանը սկսած է Նոյեմբեր 2ին, կազմակերպութեամբ մասնաճիւղին սկաուտական խորհուրդին եւ խմբապետական կազմին ՀՄԸՄ-ի Պէյրութի ակումբին մէջ բացան արարողութեամբ: Դրօշակի արարողութեամբ եւ «Ո՛վ հայրի» քայլերգով կատարուած է բացման արարողութիւնը, որմէ ետք տեղի ունեցած են փոխանցման եւ երդման արարողութիւնները: Ապա, մասնաճիւղին կողմէ խօսք առած է Ժորժ Վարդանեան, որ նշած է թէ հաւաքը առիթ մըն է վերահաստատելու այն կամքը, որուն չնորհիւ պէտք է շարունակուի ՀՄԸՄ-ի հիմնադիրներուն գործը՝ միշտ հաւատալով միութեան նշանաբանին: Նշած է նաեւ որ յառաջիկայ տարեշրջանին մասնաճիւղի հիմնադրութեան 85ամեակին առիթ տեղի պիտի ունենան շարք մը ձեռնարկներ: Իր խօսքէն ետք, արտայայտուած է Մեսրոպ Քհնյ. Քեսքիզեան, որ չեշտած է թէ «Բարձրացի՛ր, բարձրացո՛ւր» նշանաբանը պէտք է ըլլայ ամէն մէկ անհատի ուղենիշն ու նպատակը, աւելցնելով որ ՀՄԸՄ-ի 90ամեայ երթը իր նպաստը բերած է մարզական եւ սկաուտական առաքելութեան կողքին նաեւ սերունդներու դաստիարակութեան ու հայապահպանման աշխատանքներուն: Բացման հանդիսութիւնը փակուած է «Ցառաջ նահատակ» քայլերգով եւ խումբերու տողանցքով:

* * *

ՊԷՅՈՒԹԻ «Հոլիտէյ պիչ»ի «Լէ սիմազ» սրահին մէջ, Հոկտեմբերի վերջ տեղի ունեցած է լիբանահայ ծանօթ գեղանկարիչ Զոհրապի (Զոհրապ Քէչիչեան) «Այս արեւուն տակ» խորագիրը կրող ցուցահանդէսին բացումը: Ցուցահանդէսին կը ներկայացուէին 60 մեծ եւ փոքր որմնանկարներ:

ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ ՀՈՒՆԳԱՐԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Ա. Արլտանի «Արտոյտներու ագարակը» վէպը հունգարերէն լոյս տեսած է: Հրատարակութեան չնորհահանդէսը տեղի ունեցած է Պուտափէշտի Իտալական մշակութային կեդրոնին մէջ, Նոյ. 11ին հեղինակին ներկայութեան: Ներկայ գտնուած են նաեւ հունգարացի քաղաքական, հանրային, մշակութային գործիչներ, ուսանողներ, մամուլի թղթակիցներ, հայ համայնքի անդամներ:

Ողջոյնի խօսք արտասանած է Հայաստանի դեսպանը Ս. Յովակիմեան. ելոյթ ունեցած է Ա. Արլան, ներկայացնելով գործը:

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՁԱՊԵԼ ԵՍԱՑԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Մեր բոլոր տեսակցութիւնը կը կայանար մէկ քանի սովորական խօսքերու փոխանակութեան մէջ: Ցետոյ իրենց բաժին ինկած նպաստը կու տային: զրեթէ միշտ կը մերժէին. ցոյց կու տային կամ կը նշանակէին անունը անոնց որոնք իրապէս պէտք ունէին նպաստի, ու կարծես թեւեր առած, ուրախութիւնով դէմքերնին պայծառ կը նայէին մեզի անսահման խանդաղատանքով: Ցուզմունքէն մեր կուրծքերը կ'ուռէին, բառերը թոթովելով կ'արտասանէինք ու սեղմելով իրենց արի մարդու ձեռքերը՝ հրաժեշտ կ'առնէինք. պահ մը եռքը ուրիշներ կու գային:

Ինչպէս Ատանայի մէջ հոս ալ բանտարկեալներու միակ մտահոգութիւնը իրենց ընտանիքի անդամներուն վիճակն էր. մեզի կը յանձնարարէին ըսել իրենց կիներուն, մայրերուն եւ քոյրերուն որ մտահոգ չըլլան, թէ իրենք շատ լաւ են բանտին մէջ, բան մը պակաս չէ, ու միայն կարօտով կը տանջուին, բայց համոզուած են նաեւ որ չուտով պիտի արձակուին: Ու այս մխիթարութիւնները ղրկողներուն մէջ կային որ մահուան դատապարտուած էին:

Էրզինի բանտարկեալներու խումբին մէջն էր այն երիտասարդը որ աւելի ուշ կախաղան պիտի քարձրանար. իր ընկերները կը կարծէին թէ բան մը չի դիտեր ու մեզ զգուշացուցին այդ մասին խօսիլ իրեն հետ. բայց երբ անիկա մեր դէմ եկաւ ու դողահար յուզումով մը նայեցաննք իր գրեթէ պատանեկան երիտասարդութեանը վրայ, անիկա ժպտեցաւ մարտիրոսի եւ տեսանողի անսահման ժպիտով մը.

– Ի՞նչ կրնանք ընել քեզի համար մըրմնջեցի, երբ ուրիշներ դրացած էին անդին միւս բանտարկեալներուն հետ:

– Ոչի՛նչ, – պատասխանեց անիկա անվրդով ձայնով. ինծի համար եղած վճիռը անկարելի է բեկանել տալ, ձեր ուժերը պահեցէք միւսները փրկելու համար. աւելորդ է ինծի համար ժամանակ կորնչցնել:

Ուրեմն դիտէ՞ր... սոսկալի բան: Իր թխահեր գլխուն վրայ արեւուն ճաճանչները կը խայտային, աչքերը լեցուն էին կեանքով ու կրակով: Ձեռքերնիս սեղմեց պինդ չարժումով մը ու գրեթէ թեթեւաքայլ հեռացաւ միւսներուն հետ:

Այս երիտասարդը սխալմամբ սպանուած էր Զէրքէզ մը որ կու գար Հաճըն՝ Հայերու ինքնապաշտպանութեան համար կարգադրութիւններ ընելու:

Էրզինի բանտարկեալները մեզ իմացուցին թէ բայսէն հայ աքսորեալներ պիտի փոխադրեն կղզի մը. ասոնք խեղճ վիճակի մէջ էին եւ նպաստի կարօտ. չատեր իրենց յատկացուած դրամական նպաստը մերժած էին այն նպատակով որ անիկա յատկացուի բայսի բանտարկեալներուն. որպէս զի յայտնէինք հասնիլ աքսորեալներու մեկնումէն առաջ, պէտք էր որ առանց րոպէ մը կորնչնելու ճամբայ ելլէինք:

Չիերը յոգնած էին ու մեզ կը քաշքշէին քան թէ կը տանէին: Զորս ժամ ուղնէինք Տէօրթ Եօլ հասնելու ու անկէ ալ բայաս երկու ժամ, ու պէտք էր նաեւ որ դիչերը բայսէն դառնայինք Տէօրթ Եօլ, որովհետեւ հոն իջեւանելու ոչ մէկ կարելիութիւն կար մեզի համար: Մեր ոսկորները գրեթէ ջարդուած էին յարատեւ ցնցումներէն ու յոգնութենէն: յուզումէ ալ սպառած էինք, բայց անհամբեր էինք էրզինի բանտարկեալներուն չնորհած նպաստը անձամբ տանելու բայսի բանտարկեալներուն, որովհետեւ համոզուած էինք թէ դրամ չէ որ կը տանէինք անոնց, այլ ընկերական ու եղբայրական խանդաղատանք, մեծհոգի ու վեհանձն զգացումներ ու մխիթարիչ արիութիւն...:

– Շո՛ւտ, չո՛ւտ, սայլապան, ձիերը քշէ՛...

Սայլապանն ալ չհասած էինք. ան ալ կը բաժնէր մեր խանդավառութիւնը, բայց ձիերը դանդաղեցան ու յամեցանք ճամբուն վրայ...: Աւաղ, մեր այնքա՜ն փափաքած այցելութիւնը չպիտի կարենայինք ընել բերդաքաղաքի աքսորեալներուն. որովհետեւ երբ Տէօրթ Եօլ հասանք՝ չատ ուշ էր. ըսին թէ աքսորեալները մեկնած ըլլալու են արդէն, ու հարկադրուեցանք մեր քով եղած դրամը բոզայով ղրկել իրենց:

Էրզինէն Տէօրթ Եօլ ճամբան չդադրեցաւ գեղեցիկ ըլլալէ. երկար առեն ծառերու տեսքը կը զովացնէր մեզ. այլ եւս չէինք մտներ արեւէ այրած արտերու մէջ: Ճամբուն երկու կողմէն անտառուտ բլրակներ կը բարձրանային եւ հեռուտրութիւններու մէջ իրենց կողերուն գիծերը հաճելիօրէն կ'ուրուագծուէին կապոյտ մշուշի մը ետեւէն: Աւելի հեռուն բարձրաբերձ լեռներ կը կանգնէին ու իրենց գագաթները կը կորսուէին երկինքին մէջ. փոքրիկ եւ ցած թուփեր կը ծածկէին ամէն կողմ՝ դեղեցիկ երանգներու յարդորութիւն մը ներկայացնելով, եւ կարմիր մացառներ կու գային միմչեւ ճամբուն եզերքը, կը զարդարէին ապառաժուտ եւ ցցուած մասերը բլուրներուն եւ արեւին մէջ երբեմն փոցավառ կը թըւէին:

Եւ ահա հեռուն տեսանք նաեւ Միջերկրականի ընդարձակ տարածութիւնը արեւին տակ չողշողուն, եւ որուն կապոյտ եւ վէտվէտուն սահմանը կը կորսուէր հորիզոնի գիծին մէջ:

Տէօրթ Եօլ չհասած, ժամ մը առաջ րարկ եւ զգլխիչ բուրմունք մը զգալի եղաւ. մեր չնչած օդը կարծես հետզհետէ կը թանձրանար հոտաւէտ մանուիկներով, նարինջենիներն էին: Քանի մը վայրկեան եւս, եւ ահա մտանք մթին եւ հոծ կանաչութեանը մէջ նարնջենիի անտառին:

(Շար. 81)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը կ'ողբայ մահը՝ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆի, ֆրանսահայ գաղութի ականաւոր դէմք, ծանօթ հանրային գործիչ որ տասնամեակներով ծառայեց հայ քաղաքական կեանքին, Հայ դատին եւ մշակոյթին: Յաւակցութիւնները իր հարազատներուն: Այս առթիւ Հայ Մշակոյթի Տան, Վարչութիւնը 300 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արի Կապուր (Սան Ֆրանսիսքօ) ի յիշատակ իր մեծ մօր քրոջ՝ Լուսիկ Գալըստանեան – Յովհաննիսեանի 100 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ – Միութ եւ Ազատութ»ին:

Centre Culturel
SAINT MESROB
à Paris

Le jeudi 27 novembre à 20h45
Stephen STEPANIAN
Informaticien
présentera le lexique électronique

e-Lexique MACHTOTZ

Ce lexique auquel il a participé, a été réalisé par deux associations, française et suisse. Collège Dictionnaire Machtotz. Utilisant les données des dictionnaires «papiers» de MM CHAHINIAN (Beyrouth) et KURKDJIAN (Athènes) il permet sur un ordinateur, entre autres fonctionnalités, de retrouver les mots à partir d'une entrée, même mal orthographiée, en arménien, en français et en arménien «phonétisé» avec des lettres latines.

Diffusion du CD-ROM
Cocktail

10 bis rue Thouin, 75005 Paris
Métro : Cardinal Lemoine, Monge
RER Luxembourg

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

Un séjour d'hiver au ski

Pour les enfants nés entre le 1er janvier 1995 et le 31 décembre 2000
Dans son Centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du samedi 14 février au samedi 21 février 2009
Renseignements et inscriptions jusqu'au 10 janvier 2009
Par téléphone au 01 53 34 18 18, par mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01 53 34 12 13

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS D'HIVER
(Du 14 au 21 février 2009)
ET D'ETE 2009 A BELLEFONTAINE

- **Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire pour hiver).**

Candidatures à adresser à :
C B A F — 17 rue Bleue, 75009 Paris
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au : 01.53.34.12.13

Le négationnisme est un crime, pour le punir je veux une loi.

MANIFESTATION
SAMEDI 22 NOVEMBRE

devant LE SENAT
A 15 HEURES
Angle rue de Tournon - rue de Vaugirard
Paris 6e Métro : Odéon

organisée
par **le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France**

www.ccaf.info

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 6 et Dimanche 7 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :
Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne. Cadeaux...

Contes arméniens :
Samedi 15h30 : Conteurs de Sèvres;
Dimanche 15h30 : Corinne Mighirditchian et Anouche Donabédian.

- Bar
- Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk
au **Collège Samuel-Moorat**
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
——— Parking assuré ———

La Croix Bleue des Arméniens de France
organise en partenariat avec l'association «CHENE»
un **MARCHE DE NOEL les 29 et 30 novembre**
de 10 heures à 20 heures
à l'école bilingue Hamaskaïne,
60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

U. G. A. B.
SOIRÉE - JAZZ

L'UGAB Paris—Ile-de-France
organise
une soirée - Jazz «Lionel Boccora Jazz Band» autour d'un Cheese and Wine le **samedi 29 novembre** à partir de 20h30.

Adresse :
Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118 rue de Courcelles, Paris 17e
Métro : Courcelles

Participation : 25 euros

Nombre de places limité.
Réservation impérative.
06. 24. 56. 50. 69
ou paris@agbueurope.org

8e FOIRE AUX LIVRES DE L'UCFAF

Samedi 29 et dimanche 30 novembre
de 11h à 19h sans interruption.
PRES DE 200 TITRES D'OUVRAGES
70 éditeurs, 140 auteurs
Occasion d'acheter, d'offrir aussi de l'Artisanat d'Arménie, des CD, des DVD et de visiter l'exposition des œuvres d'Anahid Samikyan.

- **OEuvres d'Anahid Samikyan**

Vernissage le jeudi 27 novembre à 19h
Du 27 au 30 novembre
UCFAF — 6 Cité du Wauxhall, Paris 10e.
Toute la journée les 28, 29 et 30 novembre.

- **Conférence-débat**

SUR L'ACTUALITE DU GENOCIDE.
Le négationnisme ou la falsification de l'Histoire.
Samedi 29 novembre, 16h.
Avec la participation de :
René DZAGOYAN, vice-président du CCAF;
Claude MUTAFIAN, historien;
Roumiana OUGARTCHINSKA, journaliste;
Edmond YANEKIAN, président de l'UCFAF.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը ընդհակառակ ամպամած կ՚եղանակին, Տէր եւ Տիկին Քրիսթոֆ Նէտէլհանէ 100 եւրօ, Ազգամ կարապետեանի մահուան քառասունքին առթիւ Օր. Վալերի Յակոբեանէ 50, Շամիրրամ Խաչիկեանի մահուան առթիւ Օր. Մերմէյ Ղազարեանէ 400 եւրօ:

80-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի, Վալանսի, Վիէնի, Սէն Մօրիս տը Պէնոյի, Լիոն-Վիլէօրպանի եւ Տէսինի մասնաճիւղերը կը տօնեն միութեան 80ամեակը՝

ՏԷՍԻՆԻ «ԹՈՊՈԿԱՆ»ի սրահներուն մէջ:

Մուտքի սրահին մէջ կը ցուցադրուի Կապոյտ Խաչի պատմութիւնը նկարներով եւ Ֆիլմով:

Հանդիսութեան բացումը կը կատարէ Կապոյտ Խաչի վեց պատրոններու աշակերտական երգչախումբը, ապա նոր պաթրով ու նոր տարազներով ելոյթ կ՚ունենայ

ԳՈՐԻՕ - ՍԱՍՈՒՆ ՊԱՐԱՅԻՆ ՀԱՄՈՅԹԸ

Մասնակցութիւն՝ 12 եւրօ,
5-12 տարեկան մանուկներու համար՝ 10:
Տոմսերու համար դիմել՝
Տէսինի, Վիլէօրպանի եւ Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տուներուն եւ Կապոյտ Խաչի անդամուհիներուն:

NOUVEAU SPECTACLE

La Croix Bleue des Arméniens de France
fête son 80ème anniversaire
avec

NAVASART

Ensemble arménien
Le Samedi 22 novembre à 20h30
au Palais des congrès
Parc Chanot de MARSEILLE (8ème)
P.A.F. : 40 euros
Réservations :
06.09.86.06.57 / 06.84.60.94.95
Venez terminer la soirée
avec la troupe dans les salons
de HAMASKAINE
60 Bld Pinatel, 13012 Marseille

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

PARIS

SAMEDI 28 MARS
DINER DE GALA

à l'occasion du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens **de France.**

Date à retenir

ARMEN'LIVRES

SALON DU LIVRE ARMENIEN
4ème édition
les 12, 13 et 14 décembre
de 11h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
organisé par
la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22-23
SAMEDI-DIMANCHE
22-23 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 22·080

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

84e ANNEE — N° 22·080

ԹՈՒՐՔԻԱ

Է. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ – Ա. ՊԱԼՊԱՃԱՆ, ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ, ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան փաստերը յայտնած է թէ Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար Է· Նալպանտեանի Նոյեմբեր 24ի մէկօրեայ Պոլիս այցին նախատեսուած է թուրք պաշտօնակիցին հետ տեսակցութիւն մը· այդ ընթացքին բոլոր հարցերը քննարկումի նիւթ պիտի ըլլան: Անոնց մէջ պիտի գտնուին 1915ին կատարուածը, ջրջանային խնդիրները, հայեւադրբեջանական յարաբերութիւնները:

«Անատոլու» լրատու գործակալութիւնն ալ տեղեկացուցած է թէ ըստ նախարար Ա· Պապաճանի, ջրջանի քաղաքական կնճիռներուն կարգաւորման համար նոր առաջներ կան եւ կարեւոր է ճիշդ գնահատել անոնց ներկայացուցած կարելիութիւնները: Յատկապէս Հայաստան-Ադրբեջան, Հայաստան-Թուրքիա յարաբերութիւններու բնականոնացումին մէջ:

ՄԱՐԱԹՈՒԿԻ ՎԱՆՔԸ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ Կ'ԱՌՆՈՒԻ

Գրած էինք թէ Սասունի հայկական իրերօգնութեան եւ զօրակցութեան միութեան կողմէ նախագահ Ազիզ Տաղճը պիտումնագիր մը առած էր Մշակոյթի նախարարութեան մշակութային կոթողներու պահպանութեան խորհուրդին, որպէսզի պահպանութեան տակ առնուի Մարաթուկի վանքը: Դիմումը նոյն խորհուրդին կողմէ քննութեան առնուած եւ ընդունուած է: Ինդրոյ առարկայ վանքը կը գտնուի մօտ երեք հազար մեթր բարձրութեան վրայ:

Ա· Տաղճը տեղեկանալով որոշումին, յայտնած է թէ մօտ ատենէն ջրջանի այլ դիւղերու հայկական եկեղեցիներուն եւ գերեզմանոցներուն համար ալ դիմումներ պիտի կատարեն:

Տակաւին յայտնի չէ թէ Ախթամարի հետ նոյն ատիճանի պահպանութեան գօտիի մէջ առնուած վանքը նորոգելու աշխատանք կը ծրագրուի՞:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆԻՒԹՈՎ

Նախագահ Ս· Սարգսեանի նախաձեռնութեամբ Նոյեմբեր 20ին «Լեռնային Ղարաբաղի հիմնախնդրի խաղաղ կարգաւորման գործընթացը» նիւթով քննարկում մը տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ կուսակցութիւններու նախագահներուն: Նախաձեռնութիւնը բացատրուած է որոշումներու մէջ կուսակցութիւններու դերը մեծցնելու եւ քաղաքական դաշտը յեղաշրջին զարգացնելու նպատակներով: Ս· Սարգսեան ըսած է թէ ապագային կրնան նման խորհրդակցութիւններ կազմակերպուիլ նկատի առնուած խնդրին առընչուած վայրի մը մէջ, ոչ անպայման Երեւան:

Նոյեմբեր 20ի քննարկումը դռնփակ կատարուած է, թոյլ տալու համար որ մասնակիցները ազատօրէն արտայայտուին:

Ղարաբաղի հարցին ծագումի չրջանէն անոր մօտէն առընչուած Վազգէն Մանուկեան խորհրդակցութենէն ետք յայտնած է թէ նման նախաձեռնութիւններ միայն դրական դեր կրնան կատարել: Ան ըսած է թէ ինք մտահոգ չէ լրատիւներու մէջ տեղ գտած ոչ հայանպաստ լուծումներու վախով: Վստահութիւն արտայայտած է երկրին ղեկավարութեան, որ Ղարաբաղի պատերազմին մօտէն առընչուած դէմքերէ կը բաղկանայ եւ ասոնք թոյլ չեն տար որ լուծումը հակասական ըլլայ հայկական կողմի չահերուն:

Վ· Մանուկեանի կարծիքով պէտք չէ կարճ ժամանակի կարգաւորում ակնկալել: Ան ալ կրկնած է որ Վրաստանի դէպքերը ցոյց տուին չրջանին մէջ ռազմական լուծումի անկարելիութիւնը: Նոյն ատեն նչած է որ հիմ առնուած մատրիտեան սկզբունքներուն մէջ անորոչ կէտեր կան, ինչպէս՝ Ղարաբաղի օրինավիճակին, ապահովութեան երաչխաւորումին ու Հայաստանի հետ ցամաքի կապին մասին:

* * *

ԽՈՇՏԱՆԳՈՒԱԾ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ՏՈՒՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

«Հետաքննող լրագրողներ»ու «Հետք» թերթի պվխաւոր խմբագիր Էդիկ Պաղտասարեան որ երեք հոգիի յարձակման ենթարկուած ու դլուխէն վիրաւորուած էր, Նոյեմբեր 20ին տուն փոխադրուած է: Բուժումը տունը կը չարունակուի ու խոչտանգուած լրագրողը ամիս մը կը պահուի բժչկական հսկողութեան տակ:

HALTE A LA REPENTANCE

Il n'y aura donc plus de **«Lois Mémorielles»**.

La mission **HOFFER** vient d'en décider, et **«Le Monde»** ajoute à cette résolution qui n'a pas de valeur législative, que les députés font ainsi leur «MEA CULPA».

Mais, où est donc la faute du Parlement ? A s'être laisser aller, à prendre des lois que R. BADINTER, qui les comprend mais les réprouve, appelle des **«Lois Compassionnelles»** ?

Et de mettre dans le même sac, la loi Gayssot, celle du 29 janvier 2001 sur la reconnaissance du génocide arménien, la Loi Taubira du 21 mai 2001 sur la traite négrière, et celle du 23 février 2005 sur les mérites de la Colonisation.

L'Association de Pierre NORA et de Françoise CHANDERNAGOR **«Liberté pour l'Histoire»** l'emporte.

Les députés ne reviendront pas sur leur **«faute»**, on ne dé-vote pas !

On laissera au Conseil Constitutionnel éventuellement saisi d'une exception d'inconstitutionnalité, le soin de se prononcer à l'occasion de poursuites exercées contre les négationnistes, sur le point de savoir si la liberté d'expression a eu à souffrir de ce sursaut de dignité qui a égaré les «parlementaires juifs» que Faurisson vitupère, à voter l'Article 9 de la Loi du 13 juillet 1990 devenu l'Article 24 bis al. 6 de la Loi sur la liberté de la Presse.

En attendant que va-t-on faire de loi du 12 octobre 2006 votée par l'Assemblée Nationale, par laquelle la négation du génocide arménien est érigée en délit ?

Le Sénat, qui y est opposé, va différer le vote attendu, et l'Assemblée Nationale oubliera ses errements en espérant que Messieurs les historiens réunis en **ligne** sous la houlette de Pierre NORA et de Françoise CHANDERNAGOR, les lui pardonne.

Cette conception judéo-chrétienne de la vie parlementaire est consternante, il ne s'agit pas de susciter la compassion de l'opinion, des médias, ni des historiens sur le génocide arménien.

Dès lors qu'on l'a reconnu, sans être les premiers, ni les seuls à l'avoir fait, on doit aller au bout du chemin.

Les Lois Mémorielles maudites, n'ont effectivement de sens, dans l'ordre nominatif, que si elles sont assorties de sanctions.

Il est donc juste que le Parlement achève l'œuvre entreprise; quitte à s'en tenir là, au grand dam des autres victimes de génocides.

Que ce soit celui de Yougoslavie, celui du Rwanda, de l'Ukraine, du Cambodge et du Darfour, sans évoquer trop tôt celui du Congo.

Il y aurait beaucoup d'hypocrisie à s'en tenir à la moitié du chemin parcouru, en appelant de ses vœux, le vote de **«résolutions»** qui remplaceraient les Lois Mémorielles proscrites ou les Lois Compassionnelles sauvegardées.

Quel sens aurait une proposition de loi ACCOYER ainsi rédigée ?

«Le Parlement ne reconnaît pas le génocide arménien».

Ou pire encore :

«Le Parlement, revenant sur la Loi du 29 janvier 2001, reconnaît qu'il n'avait pas vocation à reconnaître le génocide arménien».

Force est de constater que s'il n'est pas décidé à revenir en arrière, le Parlement ne peut s'arrêter en chemin.

La dignité de la personne humaine ne s'accommode pas de cas de discriminations, et même si la HALDE n'a pas vocation à dicter au Parlement sa conduite, nous allons la saisir de la question car, il y a indéniablement une rupture dans l'égalité des citoyens devant la Loi, à voir certains d'entre eux protégés de ces atteintes à leur dignité par la négation du génocide juif, alors que d'autres ne le seraient pas, du fait de la négation des génocides qui ont, au cours du XXème siècle, atteint non seulement les minorités dont ils sont issus, mais l'humanité dont ils sont partie prenante.

La HALDE ménera son enquête.

Elle aura, notamment, à interroger chacun des historiens signataires de l'appel de Blois, pour savoir s'ils ont eux-mêmes été entravés dans l'exercice de leurs recherches et de leurs activités.

Nous n'avons pas à craindre en attendant que le Conseil Constitutionnel saisi à la faveur de la mise en œuvre des recours annoncés par **«Le Monde»** se prononce.

Nous espérons seulement que la Loi organique, dont nous attendons le projet, permettra aux associations reconnues, comme ayant qualité à intervenir en la matière, soient entendues.

Nous allons en référer à la Commission des Droits de l'Homme du Parlement Européen, qui s'apprêtait à prendre une initiative en la matière.

Et nous allons nous adresser au nouveau Président des USA qui a déclaré, lors de sa campagne, qu'il interviendrait pour que la Turquie reconnaisse l'existence du génocide arménien.

En attendant rendez-vous devant le Sénat le 22 novembre pour soutenir les organisations arméniennes.

Au moment où chacun se désespère de voir la gauche relever le défi des changements, il n'est pas vain que nous réagissions.

Bernard JOUANNEAU

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ չկրցան մեծամասնութիւն մը ստեղծել ընտրելու համար իրենց քարտուղարը եւ ինչպէս կը սպասուէր, Նոյեմբեր 20ին, երեք թեկնածուներէն ոչ ոք ընտրուեցաւ: Աւելի քան 230 հազար չարքայիններ հրաւիրուած էին քուէարկելու ժամը 17էն 22 եւ արդիւնքն այն էր որ դլուխը կը հասնէր Սեկոլէն Ռուայալ ձայներու 43,01%ով, կը յաջորդէր Մարթին Օպրի 34%ով, հուսկ Պրնուա Համոն՝ 22%: Բ· եւ վերջին քուէարկութիւն մը տեղի կ'ունենար յաջորդ օրը երկու կիներուն միջեւ եւ քացախաձակ մեծամասնութիւնը կը բաւէր: Աւելի քան հաւանական էր որ Մարթին Օպրի յաղթէ, քանի Համոն ալ հրահանգած էր իրեն քուէ տուողներուն, որ իրենց քուէները կեդրոնացնեն Մարթին Օպրիի վրայ, որու ի նպաստ ալ քուէարկած էր Լիոնել Ժոսփէն: Մ· Օպրի ուշ յայտնած էր իր թեկնածութիւնը, խորհրդակցելէ ետք իր հարազատներուն հետ, դէմ եղած է միայն մայրը:

ՏԻՑԱՐՊԻՒՐԻ Շրջնաք գաւառապետը, Ա· Էրթաք, Ֆրանսական հեռատեսիլի «Ֆրանս-24» կայանին տըւած հարցազրոյցին պատճառով տարի մը եւ երեք ամիս քանտարկութեան պատիժ կրած է: Էրթաք կը պատկանի Թուրքիոյ քրտամէտ ՏԹՓ կուսակցութեան: Ամբաստանուած է իր խօսքերով քիւրտ ինքնավար ահաբեկիչ կազմակերպութեան (ՓՔՔ) ի նպաստ քարոզչութեան յանցանքով:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ համաչխարհային բնոյթ ունենալով հանդերձ իր ծանր եւ տարբեր ազդեցութիւններն ունի ամէն մէկ երկրի համար: Ընդհանուր ձեւով ամէնէն աւելի տուժողներն են կառքի գործաւորները: Ֆրանսայի մէջ, Փէօժօ 3550 գործադրկում կը նախատեսէ եւ ամիս մըն ալ պիտի փակէ Սոչոյի իր գործատունը, Դեկտեմբերին:

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱԻԷՐԸ, ԲՈՊԻԿ ԲԱՅՑ ԱՄԲԱՐՏԱԻԱՆ ԵՒՐՈՊԱՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Որեւէ երկրի նոյնիսկ ամէնէն նուազ կարեւոր նախարարին հրապարակային մէկ արտայայտութիւնը կարելի չէ անհատական բնոյթով ընկալել: Մանաւանդ երբ հրապարակային վայրը միջազգային ատեան մըն է, արտայայտուողն ալ պաշտպանութեան նախարար: Այս երկու մասնանշումները կեդրոնացնող պարագայ էր Թուրք նախարար Վ. Կէօնիւլի Պրիւսէլի մէջ ըրած յայտարարութիւնը թէ իր երկրին հանրապետութեան հիմնադրութիւնը չէր կրնար ազգ–պետութեան վերածուիլ, եթէ անկէ Հայերը եւ Յոյները մաքրագործուած չըլլային: Մաքրագործում՝ կարելի ամէն ձեւով. բնաջնջում, աքսոր, վտարում. եւ յետոյ Թողօնին իւրացումը, որպէս նոյն պետութեան անտեսական խարիսխ:

Նկատի առած յայտարարութեան տիրոջ հանգամանքը, յայտարարելու համար ընտրուած վայրը, ժամանակը ու յարակից այլ պարագաներ, ոչ մէկ տուեալ կը մնայ կարենալ մտածելու որ ամենայն մանրամասնութեամբ ծրագրուած արարք չէր կատարուածը:

Պաշտպանութեան նախարար մը կարեւորագոյն քանի մը դէմքերէն է իր պետութեան. Թուրքիոյ ծանօթ պայմաններուն մէջ, ուր ո՛չ մէկ իշխանութիւն, ոչ մէկ ղեկավար կը յաջողի բանակի ամենազօր ներկայութենէն փշուր մը զեղչել, անոր կարեւորութիւնը մասնայատուկ իմաստ կը ներկայացնէ: Ու նման ղէմք երբ կը խօսի պետութեան ամէնէն զգայուն մէկ հարցին մասին, իր անձին մէջ կարելի չէ այդ պետութեան բանբերէն տարբեր բան նշմարել: Ուստի Վ. Կէօնիւլի արդարացումը հարկ է ընկալել որպէս Թուրք պետութեան կեցուածքը հանդէպ Հայերու եւ Յոյներու մաքրագործումին, որով միայն կարելի եղած է Թուրք ազգ–պետութեան նպատակին իրականացումը: Բաւարար չէ՞ տեսնել որ պաշտօնական ոչ մէկ հերքում, կամ բացատրութեան ջանք եղաւ Անգարայէն:

Թուրքիա այս յայտարարութեամբ նախ խօսք ուղղած է Եւրոպական միութեան: Այլապէս կրնար արդարացումը որեւէ տեղ կատարուիլ, բայց ո՛չ նոյն միութեան մայրաքաղաքին մէջ: Վայրին ընտրութիւնը յստակօրէն մատնացոյց կ'ընէ հասցէատէրը: Իսկ ըստ ծին թարգմանութիւնը այն է թէ Թուրքիա ի հարկին պատրաստ է ոչ կանգնելու կատարուածին պատասխանատուութեան, ի հեճուկս հակառակին ապատումին: Կը նշանակէ նաեւ թէ Եւրոպական միութեան հրահանգ–թելադրանք–յորդոր–ակնկալութիւնները ոչ իսկ անթիմ մը կ'արժեն Անգարայի համար որ իբրեւ թէ թեկնածու է եւրոպացի ըլլալու... ուշագրաւ է որ Վ. Կէօնիւլի յայտարարութիւնը յաջորդած է Թուրքիոյ անդամակցութեան չափանիշներուն արուած ոչ դոհացուցիչ վերջին արժեւորումէն քիչ ժամանակ ետք:

Յատկանշական կէտ մըն է նաեւ այն որ Անգարա չատ լաւ չափած է Եւրոպայի բազկերակը: Յայտարարութիւնը եղած է այն ապահովութեամբ որ նոյնիսկ նման ահռելի իրականութիւն, հնչած՝ միութեան սրտին վրայ, չատ լաւ կը մարսուի ու Թուրքիա ոչ իսկ ամենափոքր նկատողութեան թիրախ կ'ըլլայ միութենական իրեւ թէ հիմնական արժէքներ այսքան ուշադակի ոտնակոխելուն համար: Ու միայն կարելի է հաստատել թէ ճիշդ հաշուած են Թուրքերը, քանի որ նախարարին յայտարարութենէն երկու չաբաթ ետք ալ «համմէ՛» մը լսող չեղաւ միութենական դէմքերէ, կամ առնուազն: Աւելի լաւ ապահովութիւն չէր կրնար տալ Եւրոպան Անգարայի, թէ ցեղասպանութեան նիւթով մտահոգուելու պատճառ չունի:

Մարսելու այս բացառիկ կարողութիւնը, անկախ՝ Թուրք նախարարին պարագայէն, լաւ ուսուցիչ է նաեւ այն բանին թէ որքա՛ն ընտրուիլ են միութենական չափանիշները·· օրինակ, մինչ անոնք ձեռնոցով հպիլ կը հրամցուին Անգարայի մը լրջագոյն թերացումին առթիւ, երկնային պատգամի ոճով կը հնչեն Հայաստանի մը, յաճախ նոյնիսկ առանց սուզելու սխալ նկատուածին իրական բնոյթը:

Վ. Կէօնիւլի ըսածներուն հակադեցութեան կարեւորագոյն մասը առայժմ կը պահանի Թուրք մամուլի անուններու, մտաւորականներու: Կարծես ամէնէն չատ վըրդոված են անոնք: Բազմանուն այդ խումբին մէջ կան ուշագրաւ հատատումներ ընողներ: Անոնցմէ երկուքն են լրագրող Իհսան Տաղը և մտաւորական–լրագրող Օրալ Չալըշլար: Առաջինը Վ. Կէօնիւլի խօսքին մէջ կը տեսնէ 1915ին, փոխանակումին, Ողնեւորութեան տուրքին եւ Սեպտ. 6–7–ի դէպքերուն պետութեան մտայնութեան մէջ վայելած տրամաբանական բնոյթին եւ օրինաւորութեան խոստովանութիւնը: Մտահոգուած է որ «օր մը երբ ոմանց վախցածը պատահի եւ Հայկական տարագրութիւնը միջազգային ատեաններու մէջ հատուցումի հարց ստեղծէ, Թուրքիոյ պաշտպանութեան նախարարին, այսինքն՝ տարագրութեան օրերուն էնվէր փաշայի աթոռին ներկայի տիրոջ խոստովանութիւնները մեծ յենարան պիտի դառնան»: Յետոյ կը չարունակէ.

«Ազգ–պետութեան այս հողերը համատարրելու ծրագիրը 1924ին չաւարտեցաւ: 1930ական տարիներուն "Հայրենակի՛ց թրքերէն խօսէ"ի արշաւը, 1942ի Ողնեւորութեան տուրքը, 1955 Սեպտ. 6–7ի յարձակումները միշտ յանուն ազգ–պետութեան օրինականացուեցան: Նոյնիսկ փոխանակումէն ետք, Թուրքիոյ բնակչութեան 2·5%–ը ոչ իսլամներէ կը բաղկանար. այսօր մօտաւորապէս 1·5 առ հազար տոկոս է այդ համեմատութիւնը»: Ի. Տաղը «ազգ–պետութիւն»ը կը թարգմանէ «կեղեքելու կարողութեան տէր պետութիւն»ով: Յետոյ հարց կուտայ թէ այսօր եթէ Թուրքիոյ բնակչութեան 15%–ը ոչ իսլամները կազմէին, պետութիւնը կրնա՞ր տարբեր ինքնութիւնները ճնշելու մէջ նոյնքան համարձակութեամբ գործել: Կը քննադատէ նաեւ ոչ իսլամներու հարստահարութեամբ «ազգային քաղքենիութիւն» ստեղծելու մտայնութիւնը որուն հետեւանքը եղաւ պետութենէն սրնող, առօր փոխարէն պաշտօնական դաղափարականին գօրակից, արտաքին աշխարհին փակ անտեսութեամբ մը ժողովուրդը անորակութեան դատապարտած «ազգային–քաղքենիութիւն» մը:

Օ. Չալըշլարի առաջին հարցումը այն է թէ նախարարին խօսքերով բացուածը ազգ–պետութեան կարելիութե՞ն վէճն է, թէ պետական յանցանքի մը չքմեղանքը: Կը քննադատէ կատարուածը «ստիպողութեամբ» բացատրելու կեցուածքը: Յետոյ զուգահեռ մը կը տանի ներկային հետ, հարց տալով. «Վ. Կէօնիւլի Բրտական հարցին անլուծելի վիճակն իսկ նոյն մտայնութեամբ բացատրող արժեւորումները իրականութեան մէջ չե՞ն ծառայեր, ի վերջոյ, ոչ Թուրքերը մաբրագործելու կարօտին»: Նախարարին վիճայարոյց յայտարարութիւնը իրեն համար գոլացումն է պետական կեցուածքի մը որ կը մերժէ իր պատմութեան հետ դիմակայումը:

ՄԵՐ ՀԱԿԱՏԻՆ ՃԱԹԱԾ ԶԱՅՆԸ

Եւրոպական միութեան կեդրոնական վայրին մէջ արտասանուած Թուրք նախարարին խօսքերով ըստեղծուած այս մթնոլորտին կը դուգադիպէր «Թուրքիոյ մէջ հայկական ժառանգութեան» նիւթով համաժողովը, Եւրոպական խորհրդարանին մէջ· իսկապէս բացառիկ մթնոլորտ մը, հայկական տեսակէտները յանգաւորին իսկ խոստովանութեամբ արդարացնող: Սակայն, այդ ձեռնարկին կազմակերպիչներէն համարուած Նիքոլա Դաւութեանի մը արտայայտութիւնը տակաւ ապուրին մէջ պաղ ջուր լեցնելու դերը կատարեց: Ան գերմանական ձայնասփիւռ–կայքէջի մը Թրքական բաժնին խօսելով, կրցած էր այսքան բանէ ետք տակաւին կողմնակից ըլլալ «Հայեւ Թուրք մերձեցում»ի Թրքական խայծին, կ'ըսէր. «Թուրքիոյ մէջ մարդիկ նոր–նոր կը յայտնաբերեն Հայերու Օսմանեան կայսրութեան ներդրումի բաժինը. ճարտարապետութեան, գիրբերու, երաժշտութեան ու խոհարարական մարգերուն մէջ: Ասոնք մարդիկը միացուցին: 90 տարուան մէջ այս բոլորը ջնջելով չենք կրնար այնպէս մը վարուիլ, որպէս թէ մարդիկը իրարու հետ ոչ մէկ կապ ունեցած են, որպէս թէ իրար կ'ատենք: Այս կեցուածքը չի կրնար ապրուածը ջնջել»:

Ն. Դաւութեան յայտնած է նաեւ թէ կը զօրակցին Հայաստան – Թուրքիա մերձեցումին: Թէեւ չատ ալ յայտնի չէ թէ գործածուած յոգնակին իր անձէն ուրիշ ո՛վքեր նկատի ունի... Մասամբ տեղին կը գտնէ Թուրք նախագահին ըսածը թէ Հայկական Սփիւռքը օգնական չէ այդ հոլովոյթին: Ու իւրացուցած՝ յանցանքը ընդհանրացնելու Թրքական կեցուածքը, կը յայտարարէ. «Այս հարցին մէջ անշուշտ բոլորս յանցաւոր ենք»:

Ի՞նչ մտածել ու ի՞նչ ըսել· անգամ մը եւս կրկնե՞լ թէ նման «բրեկամ» թշնամին աւելորդ դարձնելու բարիքը կը գործէ, թէ ափսոսալ որ անոր ըսածները արձագանգ ու տեղ գտած են Թրքական լրատփիւռներու մէջ աւելի արագ, քան Թուրք նախարարին խոստովանութիւնը մեր նպատակներուն ծառայեցնելու համար մեր վատնած ժամանակը:

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԱԶԱՏ ԿԱՐԾԻՔ ԻՄ ԱՆԿԻՒՆԷՍ

ՄԵՐ ՄԷՋ ԱՐԴԵՕՔ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔ ԿԱ՞Յ

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Օտար մամուլը, ըլլայ ան օրաթերթ կամ պարբերական, ունի անպայման իր ընթերցողի անկիւնը. սիւնակ, եթէ ոչ ամբողջական էջ: Հոն մարդիկ ապատօրէն կ'արտայայտուին հազար ու մէկ նիւթի կամ հարցի մասին, կարծիք կամ տեսակէտ կը յայտնեն: Երբեմն ալ կը քննադատուն հրատարակուած յօդուած մը, կամ «հաւկիթի մէջ մազ փնտռելու» բծախնդրութեամբ կը մատնանշեն անոր մէջ սպրդած անճշդութիւն մը: Այդ ընթերցողի անկիւնին դրութիւնները երբեմն ծիծաղելի ըլլալու չափ պարզ հարցերէ – ինչպէս՝ թաղի մը, կամ փողոցի մը մաքրութենէն, հանրակառքին ճշդապահութենէն – սկսեալ, թէւ կ'առնեն հասնելու համար բնկերային կամ քաղաքական բարդ հարցերու որոնք ոչ միայն տուեալ թերթին պատեցութեան սահմանէն չատ հեռու կ'երթան, այլ նաեւ երբեմն կ'անցնին երկրին սահմանները: Այդ սիւնակները, էջերը լաւագոյն փաստն են թէ կայ հանրային կարծիք, թէ մարդիկ օրաթերթին կամ պարբերաթերթին կրաւորական ընթերցողները չեն միայն, այլ հանրային կամ հասարակական կեանքին աշխոյժ մասնակիցները:

Գրաւոր մամուլի դերը սկիզբէն իսկ – քանի արդի լրատփիւռները մի քանի տասնամեակի կեանք ունին իրենց ետին – լրատուութեան հետ մարդոց մտքերը կրթել, գաղափարներ սերմանել, մէկ խօսքով՝ հանրային կարծիք խմորել, ձեւաւորել եղած է: Եւ որու չնորհիւ մարդկային ընկերութիւնները յառաջդիմութիւն արձանագրած են, սրբագրելով թերիները, վնասակար կամ ժամանակավրէպ ընթացքները:

Սփիւռքի հայատառ թերթերը, յաւօք սրտի, չունին իրենց ընթերցողի անկիւնը: Եւ ոչ թէ որովհետեւ խմբագրութիւնները տեղ չեն տրամադրեր անոնց: Այլ պարզապէս որովհետեւ հայ ընթերցողը չունի այդ ճաշակը: Երկչոտութի՞ւն համարել այդ կեցուածքը, թէ անտարբերութիւն: Եթէ երկչոտութիւն է, լաւ հայերէն չեմ գիտեր բսելով նման քայլէ խուսափիլ, ապա բոլոր թերթերու խմբագրութիւններն ալ ատիպողաբար կ'ուղղեն ակարութիւնները, կը սրբագրեն լեզուական կամ ուղղագրական սխալները: Բուն հարցը եւ անտարբերութիւնն է, եւ ալ – ինչո՞ւս պէտք, ինչո՞ւ զէշ մարդ ըլլամի մտածելակերպը: Մինչդեռ առանց երկերու մինչեւ համահայկական մակարդակի հարցերը, սկսելով մեր թաղային կամ մեծ ու փոքր համայնքներու կեանքէն, ինչե՛ր չկայ գրելիք, ի՛նչ թերիներ մատնանշելիք որոնք կրնան խթանել ու դուռ բանալ բարեկարգութիւններու: Եթէ հայ թերթին ծաւալը փոքր է, օրինակ «Յառաջ»ի նեղսի էջերը տեղ կուտան մտածելու տանող հետաքրքրական յօդուածներու, ինչպէս վերջերս Պետրոս Հաճեանի կամ Յակոբ Պալեանի դրութիւնները, որոնք կրնան լուրջ, նոյնիսկ բուռն վիճարկումներու առիթ հանդիսանալ: Ատոնց եւ ուրիշներու ալ անարձագանգ մնալը այն տպաւորութիւնը կը ստեղծէ թէ մարդիկ անապատի մէջ կը քարոզեն...: Հապա ի՞նչ ըսել մէկ ընթերցողի խօսքի մասին – որու հաղորդումը, ըլլայ ան օրաթերթի կամ պարբերականի, ունի անպայման իր ընթերցողի անկիւնը. սիւնակ, եթէ ոչ ամբողջական էջ: Հոն մարդիկ ապատօրէն կ'արտայայտուին հազար ու մէկ նիւթի կամ հարցի մասին, կարծիք կամ տեսակէտ կը յայտնեն: Երբեմն ալ կը քննադատուն հրատարակուած յօդուած մը, կամ «հաւկիթի մէջ մազ փնտռելու» բծախնդրութեամբ կը մատնանշեն անոր մէջ սպրդած անճշդութիւն մը: Այդ ընթերցողի անկիւնին դրութիւնները երբեմն ծիծաղելի ըլլալու չափ պարզ հարցերէ – ինչպէս՝ թաղի մը, կամ փողոցի մը մաքրութենէն, հանրակառքին ճշդապահութենէն – սկսեալ, թէւ կ'առնեն հասնելու համար բնկերային կամ քաղաքական բարդ հարցերու որոնք ոչ միայն տուեալ թերթին պատեցութեան սահմանէն չատ հեռու կ'երթան, այլ նաեւ երբեմն կ'անցնին երկրին սահմանները: Այդ սիւնակները, էջերը լաւագոյն փաստն են թէ կայ հանրային կարծիք, թէ մարդիկ օրաթերթին կամ պարբերաթերթին կրաւորական ընթերցողները չեն միայն, այլ հանրային կամ հասարակական կեանքին աշխոյժ մասնակիցները:

Գրաւոր մամուլի դերը սկիզբէն իսկ – քանի արդի լրատփիւռները մի քանի տասնամեակի կեանք ունին իրենց ետին – լրատուութեան հետ մարդոց մտքերը կրթել, գաղափարներ սերմանել, մէկ խօսքով՝ հանրային կարծիք խմորել, ձեւաւորել եղած է: Եւ որու չնորհիւ մարդկային ընկերութիւնները յառաջդիմութիւն արձանագրած են, սրբագրելով թերիները, վնասակար կամ ժամանակավրէպ ընթացքները:

Սփիւռքի հայատառ թերթերը, յաւօք սրտի, չունին իրենց ընթերցողի անկիւնը: Եւ ոչ թէ որովհետեւ խմբագրութիւնները տեղ չեն տրամադրեր անոնց: Այլ պարզապէս որովհետեւ հայ ընթերցողը չունի այդ ճաշակը: Երկչոտութի՞ւն համարել այդ կեցուածքը, թէ անտարբերութիւն: Եթէ երկչոտութիւն է, լաւ հայերէն չեմ գիտեր բսելով նման քայլէ խուսափիլ, ապա բոլոր թերթերու խմբագրութիւններն ալ ատիպողաբար կ'ուղղեն ակարութիւնները, կը սրբագրեն լեզուական կամ ուղղագրական սխալները: Բուն հարցը եւ անտարբերութիւնն է, եւ ալ – ինչո՞ւս պէտք, ինչո՞ւ զէշ մարդ ըլլամի մտածելակերպը: Մինչդեռ առանց երկերու մինչեւ համահայկական մակարդակի հարցերը, սկսելով մեր թաղային կամ մեծ ու փոքր համայնքներու կեանքէն, ինչե՛ր չկայ գրելիք, ի՛նչ թերիներ մատնանշելիք որոնք կրնան խթանել ու դուռ բանալ բարեկարգութիւններու: Եթէ հայ թերթին ծաւալը փոքր է, օրինակ «Յառաջ»ի նեղսի էջերը տեղ կուտան մտածելու տանող հետաքրքրական յօդուածներու, ինչպէս վերջերս Պետրոս Հաճեանի կամ Յակոբ Պալեանի դրութիւնները, որոնք կրնան լուրջ, նոյնիսկ բուռն վիճարկումներու առիթ հանդիսանալ: Ատոնց եւ ուրիշներու ալ անարձագանգ մնալը այն տպաւորութիւնը կը ստեղծէ թէ մարդիկ անապատի մէջ կը քարոզեն...: Հապա ի՞նչ ըսել մէկ ընթերցողի խօսքի մասին – որու հաղորդումը, ըլլայ ան օրաթերթի կամ պարբերականի, ունի անպայման իր ընթերցողի անկիւնը. սիւնակ, եթէ ոչ ամբողջական էջ: Հոն մարդիկ ապատօրէն կ'արտայայտուին հազար ու մէկ նիւթի կամ հարցի մասին, կարծիք կամ տեսակէտ կը յայտնեն: Երբեմն ալ կը քննադատուն հրատարակուած յօդուած մը, կամ «հաւկիթի մէջ մազ փնտռելու» բծախնդրութեամբ կը մատնանշեն անոր մէջ սպրդած անճշդութիւն մը: Այդ ընթերցողի անկիւնին դրութիւնները երբեմն ծիծաղելի ըլլալու չափ պարզ հարցերէ – ինչպէս՝ թաղի մը, կամ փողոցի մը մաքրութենէն, հանրակառքին ճշդապահութենէն – սկսեալ, թէւ կ'առնեն հասնելու համար բնկերային կամ քաղաքական բարդ հարցերու որոնք ոչ միայն տուեալ թերթին պատեցութեան սահմանէն չատ հեռու կ'երթան, այլ նաեւ երբեմն կ'անցնին երկրին սահմանները: Այդ սիւնակները, էջերը լաւագոյն փաստն են թէ կայ հանրային կարծիք, թէ մարդիկ օրաթերթին կամ պարբերաթերթին կրաւորական ընթերցողները չեն միայն, այլ հանրային կամ հասարակական կեանքին աշխոյժ մասնակիցները:

Գրաւոր մամուլի դերը սկիզբէն իսկ – քանի արդի լրատփիւռները մի քանի տասնամեակի կեանք ունին իրենց ետին – լրատուութեան հետ մարդոց մտքերը կրթել, գաղափարներ սերմանել, մէկ խօսքով՝ հանրային կարծիք խմորել, ձեւաւորել եղած է: Եւ որու չնորհիւ մարդկային ընկերութիւնները յառաջդիմութիւն արձանագրած են, սրբագրելով թերիները, վնասակար կամ ժամանակավրէպ ընթացքները:

Սփիւռքի հայատառ թերթերը, յաւօք սրտի, չունին իրենց ընթերցողի անկիւնը: Եւ ոչ թէ որովհետեւ խմբագրութիւնները տեղ չեն տրամադրեր անոնց: Այլ պարզապէս որովհետեւ հայ ընթերցողը չունի այդ ճաշակը: Երկչոտութի՞ւն համարել այդ կեցուածքը, թէ անտարբերութիւն: Եթէ երկչոտութիւն է, լաւ հայերէն չեմ գիտեր բսելով նման քայլէ խուսափիլ, ապա բոլոր թերթերու խմբագրութիւններն ալ ատիպողաբար կ'ուղղեն ակարութիւնները, կը սրբագրեն լեզուական կամ ուղղագրական սխալները: Բուն հարցը եւ անտարբերութիւնն է, եւ ալ – ինչո՞ւս պէտք, ինչո՞ւ զէշ մարդ ըլլամի մտածելակերպը: Մինչդեռ առանց երկերու մինչեւ համահայկական մակարդակի հարցերը, սկսելով մեր թաղային կամ մեծ ու փոքր համայնքներու կեանքէն, ինչե՛ր չկայ գրելիք, ի՛նչ թերիներ մատնանշելիք որոնք կրնան խթանել ու դուռ բանալ բարեկարգութիւններու: Եթէ հայ թերթին ծաւալը փոքր է, օրինակ «Յառաջ»ի նեղսի էջերը տեղ կուտան մտածելու տանող հետաքրքրական յօդուածներու, ինչպէս վերջերս Պետրոս Հաճեանի կամ Յակոբ Պալեանի դրութիւնները, որոնք կրնան լուրջ, նոյնիսկ բուռն վիճարկումներու առիթ հանդիսանալ: Ատոնց եւ ուրիշներու ալ անարձագանգ մնալը այն տպաւորութիւնը կը ստեղծէ թէ մարդիկ անապատի մէջ կը քարոզեն...: Հապա ի՞նչ ըսել մէկ ընթերցողի խօսքի մասին – որու հաղորդումը,

ՄԱՀ
ՀԵՆՐԻԿ ՍԵՒԱՆԻ

84 տարեկանին մահացած է մանկագիր ու թարգմանիչ Հենրիկ Սեւան, բուն անունով՝ Հենրիկ Խաչատրեան:

Ծնած էր Գիւմրի, աւարտած Երեւանի գեղարուեստական հիմնարկի թատերագիտութեան ճիւղը: Աշխատած է «Պիոներ կանչ» թերթին, «Հայպետհրատ»ին, «Սովետական գրականութիւն» ամսագրին մէջ. նաեւ Գիտութեան ակադեմիայի Լեզուի ինստիտուտին կեդրոնին մէջ, որպէս թարգմանիչ:

«Կօշիկ ուտող ծերունին», «Ագահ մկնիկները», «Մի՛ բարկացրէք մրջիւնին», «Ծիծաղ վաճառողը», «Գնաս բարով, իմ քոյր» մանկապատանեկան իր հատորներէն են: 1974ին անոր «Մօրաքոյր բարկութիւնը» մանկական հատաքածոն, յետոյ 2004ին եւ 2006ին «Գրքասէր կատուն», «Գրադէտ քամին» արժանացած են մրցանակներու:

Շէյքսփիրի ողբերգութիւններէն իր թարգմանութիւնները բեմադրուած են հայաստանեան բեմերու վրայ:

մար Ֆրանսացին պիտի ըսէր cela vaut son pesant de cacahuètes! — ես պարտականութիւնս կը կատարեմ, թերթը կ'առնեմ, առաջին եւ չորրորդ էջը կը կարդամ կը բաւէ՛. եւ ըսել որ այդ մարդն ալ «ազգային կեանքին մասնակից է»...:

Մեր մէջ հանրային կարծիք կա՞յ դեռ· եթէ կայ, ժամն է որ արտայայտուի, հրապարակով, մտովով եւ քաջութեամբ: Եւ ոչ թէ անկիւնները փսփսուքով յայտնէ դժգոհութիւնները, հրապարակով լռելով կամ այս կամ այն «ազգային» առջեւ ալ քծնելով: Այս է միջոցը օրէ օր խրող «հայ ազգային կեանքը» ոտքէն դուրս հանելու, քանի դեռ ատոր տրամադրութիւնն ալ ունեցող կայ:

Ս. Պ.

Մարսէյլ

ԼՈՆՏՈՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ ՄԸ ՈՒ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԻԱՑՈՒՄԸ

«Հայաստան համահայկական հիմնադրամ»ի անխոնջ աոեներտուհին Արմինէ Կարապետեանի եւ իր գործակիցներուն պաշտօնական հրաւէրով Երեւանէն Լոնտոն եկան «Հայաստանի փոքրիկ երգիչներ», միայն աղջիկներէ բաղկացած խումբը:

Անոնք Շաբաթ, Նոյեմբեր 8ին հանդէս եկան «Սէնթ Ճօնս սքուար» ընդարձակ թատերասրահին մէջ որ ծայրէ ծայր լեցուած էր հինգ հարիւրէն աւելի ներկաներով, որոնց հարիւրէն երեսունը օտար էր, ներառեալ՝ ծանօթ անուններ եւ անձնաւորութիւններ: Բացման խօսքը արտասանեց Հրաչ Թօփալեան եւ բեմ հրաւիրեց Հայաստանի դեսպան Վահէ Գաբրիէլեանը: Ան չնորհակալութիւն յայտնեց Մեծն Բրիտանիոյ հայութեան, հիմնադրամին կատարած նիւթական օժանդակութեան համար եւ կոչ ըրաւ ներկաներուն որ չարունակեն իրենց աջակցութիւնը բերել Հայաստանի եւ Արցախի վիրաւոր զինուորներուն, անդամալոյծներուն եւ անկեալներու բուժումի գործին:

Ապա խորհրդաւոր մթնոլորտին մէջ թատերասրահին եռեւէն դանդաղաշարժ քայլերով դէպի բեմ յառաջացան «Հայաստանի փոքրիկ երգիչներ»ը Մեսրոպ Մաշտոցի «Լոյս փառաց» ե. դարու չարականի երգեցողութեամբ: Անոնք խմբուեցան բեմին վրայ եւ սկսան պաշտօնական յայտագիրը, խմբավարութեամբ հայ եւ օտար բեմերուն ծանօթ Տիգրան Հեքեքեանի եւ նոյնպէս ծանօթ դաշնակահարուհի Եւա Մելիք-Յուսեանի:

«Հայաստանի փոքրիկ երգիչներ»ը յաջորդաբար հայ եւ օտար երգերու ճոխ յայտագիր մը ներկայացուցին: Հայկական հոգեպարար չարականներուն եւ ազգային երգերուն առընթեր, անոնք բացառիկ յաջողութեամբ երգեցին նաեւ օտար երաժիշտներու երգերը: Փոքրիկ աղջիկներուն անաղարտ արտայայտականութիւնը եւ մանաւորաբար հանդիպած զուտ հայկական աւանի մը կամ դիւղի մը· հոս վստահ էինք որ առաջին անգամ մեզ դիմաւորողները խոժոռ եւ կասկածոտ նայուածքով չպիտի նայէին մեր օտարականի երեւոյթին վրայ:

Քաղաք մտած էինք արդէն, բայց որեւէ կէտէ անկարելի էր մէկ նայուածքով անոր ամբողջութիւնը ընդգրկել· տուները ցրուած ու գրեթէ կորսուած էին նաըընչենիի անտառին մէջ· իւրաքանչիւր ընտանիքի սեպհականութիւնը կը սահմանուէր վճիտ առուակով մը որ Տէօրթ Եօլի եռեւրը բարձրացող լեռներուն կողերէն կը բիսէր եւ անհամար ճիւղերու բաժնուած կը պտուտքէր քաղաքին մէջ: Անսահման խաղաղութեան եւ հանդիստի զգացում մը կ'արտաչնչուէր այդ պատկերներէն· տուներուն փեղկերը գոց էին եւ լուռ միջոցին մէջ երբեմն կը լսուէր երկար քառաչիւնը ընտանի կենդանիի մը· այծեր եւ ուլիկներ անվրդով կ'աբածէին առուակներուն եզերքը բարձրացող խոտերուն մէջ ու մեր անցքին՝ իրենց բարի ու երազուն նայուածքը կը դառնար մեզի ու միջոց մը կ'ընկերանար մեր սայլին:

Շուկային մէջ կեցանք ու անմիջապէս չրջապատուեցանք քաղաքացիներէն: Ուրախութեամբ կ'ընդունէին մեզ եւ զոհ էին հիւրընկալութիւն առաջարկելու իրենց սուրբ եւ անեղծ մնացած ընտանիքներուն մէջ: Ուրախ էին վրայ եկած խաղաղութեանը համար, սարսափելի աղէտէն ազատուած ըլլալնուն համար, ու մեծապէս հպարտ՝ իրենց կատարած ինքնապաշտպանութեան գործով:

Մեր ժամանումին լուրը կայծակի արագութեամբ հասեր էր ամէն կողմ: Այրերը կը փութային, բարի գալուստ կը մաղթէին եւ ամէնուն դէմքին վրայ կը ճաճանչէր ինքնագոհութիւնը: Այդ միջոցին վրայ հասաւ տեղին երեւելիներէն մէկը որուն յանձնարարուած էինք նախապէս եւ որուն տունը հիւր պիտի մնայինք մեր Տէօրթ Եօլ անցուցած օրերու միջոցին:

Նահապետական, հարուստ եւ ընդարձակ ընտանիք մըն էր անիկա. չատ մը տղաքներ կը խայտային մեր չուրջը եւ իրենց մէջ թոռներ եւ նոյն իսկ թոռնորդիներ կային: Հարսեր ու նորատի աղջիկներ գաղտագողի կու գային կը դիտէին մեզ ու կը փախչէին ժպտելով, մինչ տանը երէց ու այր անդամները կը հիւրասիրէին մեզ ընդարձակ սենեակի մը մէջ· ճերմակ եւ մաքուր սենեակ մը, ձիւնափայլ մետաքսեայ վարագոյրներով եւ Հալէպի ու Դամասկոսի օթոցներով կահաւորուած:

Քիչ յետոյ եկաւ նաեւ տանտիրուհին, լաչակով կզակը կապած եւ հագած լայն եւ խիտ ծալքերով չրջազգեստ մը: Իր արդուզարդին մէջ հայկական գաւառներու յատուկ տարազներու հետքեր կային· այդ պարագան հաճելիօրէն ազդեց մեր տրամադրութեանը վրայ:

Իմաստուն եւ համակրելի կին մըն էր այդ տարեց՝ գրեթէ պառաւ տանտիրուհին· իր թառամած դէմքը կը կրէր անցեալ պեղեցկութեան մը դեռ չչքնաւած հետքերը· աչքերը արտայայտիչ էին ու խելքով լեցուն· իր ամէն մէկ խօսքերը կը զարմացնէին մեզ իրենց լայնախոհութեամբ եւ ողջմտութեամբ: Իր խանդավառութիւնն ու ուրախութիւնը պատճառ չափաւորութիւն մը ունէին· բայց երբ կ'ըսէր մեզի որ եթէ թշնամին տասը անգամ յարձակի քաղաքին վրայ, իրենց կողերէն ծնած ու իրենց կաթովը անած երիտասարդները տասն անգամ պատնէշին վրայ պիտի ըլլան ու հոն պիտի մեռնին ի հարկին, անսահմանելի հիացումով մը դրդուած կը զգայինք ինքզինքնիս:

(Շար. 82)

ԱԻԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՋԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Օրերէ ի վեր մեր պարտատէր մարմինը, կարծես, յանկարծ հանդիստացաւ այդ դով եւ բուրումնաւէտ մթնոլորտին մէջ: Ծառերը չատ խիտ տնկուած էին ու տեղ տեղ հազիւ թէ երկինքի պատառներ կը տեսնէինք: Նարինջները դեռ տհաս ու կանանչ, իրենց բոլորակը ցոյց կու տային տերեւներու մէջտեղէն· քաղցր սօսափիւնը մեղմօրէն օրօրուող ճիւղերուն կը խառնուէր մեր աչքին անտեսանելի ջուրի կարկաչներու հետ· թիթեռնիկներ կ'ոստոստէին յետամնաց նարնջածաղիկներու վրայ ու ճամբուն երկու կողմէն կը տարածուէին մշտահոս առուներէն սնած զմրուխտ դոյն մարգագետիններ: Երկար օրերէ ի վեր, առաջին անգամն ըլլալով մեր անհամբերութիւնը զոհունակութիւնով լեցուն էր· ա՛յնքան սրտաճմլիկ, դառն եւ յուսահատօրէն ընկճող պատմութիւններէ, լացերէ եւ ողբերէ ետքը հոգեկան անդիմադրելի պահանջք մը ունէինք այդ հերոսական քաղաքը տեսնելու եւ իրենց իսկ բերնէն լսելու ինքնապաշտպանութեան մանրամասնութիւնները: Ու յետոյ Սիսէն ի վեր չէինք

Մեր ժամանումին լուրը կայծակի արագութեամբ հասեր էր ամէն կողմ: Այրերը կը փութային, բարի գալուստ կը մաղթէին եւ ամէնուն դէմքին վրայ կը ճաճանչէր ինքնագոհութիւնը: Այդ միջոցին վրայ հասաւ տեղին երեւելիներէն մէկը որուն յանձնարարուած էինք նախապէս եւ որուն տունը հիւր պիտի մնայինք մեր Տէօրթ Եօլ անցուցած օրերու միջոցին:

Նահապետական, հարուստ եւ ընդարձակ ընտանիք մըն էր անիկա. չատ մը տղաքներ կը խայտային մեր չուրջը եւ իրենց մէջ թոռներ եւ նոյն իսկ թոռնորդիներ կային: Հարսեր ու նորատի աղջիկներ գաղտագողի կու գային կը դիտէին մեզ ու կը փախչէին ժպտելով, մինչ տանը երէց ու այր անդամները կը հիւրասիրէին մեզ ընդարձակ սենեակի մը մէջ· ճերմակ եւ մաքուր սենեակ մը, ձիւնափայլ մետաքսեայ վարագոյրներով եւ Հալէպի ու Դամասկոսի օթոցներով կահաւորուած:

Քիչ յետոյ եկաւ նաեւ տանտիրուհին, լաչակով կզակը կապած եւ հագած լայն եւ խիտ ծալքերով չրջազգեստ մը: Իր արդուզարդին մէջ հայկական գաւառներու յատուկ տարազներու հետքեր կային· այդ պարագան հաճելիօրէն ազդեց մեր տրամադրութեանը վրայ:

Իմաստուն եւ համակրելի կին մըն էր այդ տարեց՝ գրեթէ պառաւ տանտիրուհին· իր թառամած դէմքը կը կրէր անցեալ պեղեցկութեան մը դեռ չչքնաւած հետքերը· աչքերը արտայայտիչ էին ու խելքով լեցուն· իր ամէն մէկ խօսքերը կը զարմացնէին մեզ իրենց լայնախոհութեամբ եւ ողջմտութեամբ: Իր խանդավառութիւնն ու ուրախութիւնը պատճառ չափաւորութիւն մը ունէին· բայց երբ կ'ըսէր մեզի որ եթէ թշնամին տասը անգամ յարձակի քաղաքին վրայ, իրենց կողերէն ծնած ու իրենց կաթովը անած երիտասարդները տասն անգամ պատնէշին վրայ պիտի ըլլան ու հոն պիտի մեռնին ի հարկին, անսահմանելի հիացումով մը դրդուած կը զգայինք ինքզինքնիս:

(Շար. 82)

ԼՈՆ-ԹԻՊՕ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Մ. Լոն–Թիպօ մրցանակին առաջին տեղին արժանացած է հարաւային գորէացի ջութակահար՝ Հիւնսու Շին: Նոյն մրցանակին գ. տեղը գրաւած է Ֆրանսացի Սաթենիկ Քիւրտօղլեան:

օտար բառերուն յատակ հնչաբանութիւնը աչքի զարկաւ յատկապէս օտար հիւրերուն մօտ: Զլսուած նոր-նոր երգեր, ինչպէս Բ. Ամիրխանեանի Տինկ–տօնկը, կըըլզ Փրոմը առաւել խանդավառեցին ներկաները եւ մեր աղջիկները արժանացան երկարատեւ յոտնկայս ծափահարութեան: Անշուշտ համերգին յաջողութիւնը կը պարտինք նաեւ տաղանդաւոր, ինքնավստահ, փորձառու խմբավարին եւ դաշնակահարուհիին:

«Հայաստանի փոքրիկ երգիչներ»ը կեանքի կոչուեցան 92ին անկախութեան դաժան օրերուն, երբ աղջնակները մէյ–մէկ փայտ կը բերէին փորձի պահերուն սրահը տաք պահելու համար... Ահաւասիկ այսօր անոնք եղած են Հայաստանի դեսպաններ: Բազմաթիւ երկիրներու մէջ իրենց յաջող համերգներով արժանացած են ոսկիէ եւ արծաթէ մետալներու:

Այս չափազանց յաջող հանդէսը վերջացաւ Թաքսընի խաղաղութեան յուզիչ երգով· «Լէթ տէր պի փիս»: Ժողովուրդը սրահէն հեռացաւ թաց աչքերով:

Կարճ ժամանակուան մէջ պատնուհները այցելեցին Լոնտոնի ըղձօսաչրջութեան տեսարժան զանազան վայրեր: Իսկ Կիրակի օր հիւրասիրուեցան Նուարդ Կիւլպէնկեան սրահը, հայ տիկիններուն կողմէն պատրաստուած համեղ ճաշերով:

Յաջորդ օրը, առաւօտեան կանուխ, Հայաստանի աղջիկները եւ իրենց ընկերակցողները Երեւան վերադարձան չափազանց յոգնած, բայց չատ ուրախ տրամադրութեամբ:

Մ. ՋԱՓԱՐԵԱՆ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՑ

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՑԻ ՊԱՏՈՒԱԿԱԼ ԱՆԴԱՄՆԵՐ

Հայաստանի մէջ գիտութեան զարգացման իրենց նպաստին համար Գիտութեան ակադեմիայի նախագահութիւնը պատուաւոր տոքթորի կոչում չնորհած է Ռուբէն Գալչեանին եւ Վալենթինա Գալցոլարիին:

Ռ. Գալչեան «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ դէմք է, յատկապէս «Հայաստանի պատմական քարտէս»ներու պատկառելի հատորով: Իսկ Վ. Գալցոլարի Ժընեւի համալսարանին հայագիտական ամպիոնին դասախօս է ու Հայագիտութեան ուսումնասիրութեան կեդրոնին նախագահը: Հեղինակ է բազմաթիւ յօդուածներու եւ աշխատութիւններու:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՍԻՏՆԷԻ ՀԱՄԳ ճեմարանի «Նալպանեան» սրահին մէջ, Հոկտ. 18ին, տեղի ունեցած է Հայ գրերու գիւտին եւ Թարգմանչաց տօնին նուիրուած երեկոյթ մը, նախագահութեամբ Համազգայինի կեդրոնական վարչութեան ատենապետ Մկրտիչ Մկրտիչեանի: Բարի գալուստի բացման խօսքը արտասանած է ճեմարանի չրջանաւարտ աշակերտներէն՝ Թամար Կիւլիմեան, որ անդրադարձած է Հայ գրերու գիւտին եւ Թարգմանչաց տօնին կարեւորութեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը աշակերտներուն կողմէ: Օրուան բանախօսը՝ Ասատուր Շուկայեան ներկայացուցած է օրուան տօնակատարութեան իմաստը: Ապա, բեմ հրաւիրուած է օրուան պաշտօնական հիւրը՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան: Ան չեշտած է որ Թարգմանչաց տօնը հայութիւնը յատկանշող, ուրիշ ժողովուրդ նման տօն չունի: Յայտագրի աւարտին խօսք առած է Աղան արք. Պալիոզեանը, որ չնորհաւորած է ՀԱՄԳ ճեմարանին տնօրէնութիւնը օրուան յաջող ձեռնարկին համար:

* * *

ՍԻՏՆԷԻ Հայ մշակութային կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 1ին, խրախճանք մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Երիտասարդական միութեան վարչութեան, որու նպատակն էր իրականացնել ներկայի եւ անցեալի անդամներու հանդիպումը: Բացման խօսքով Թամար Կիւլիմեան յիշած է որ այս առթիւ, միութիւնը կը տօնէ նաեւ իր հիմնադրութեան 30ամեակը, երբ գաղութը կ'այցելէր Լիբանանէն հանրային գործիչ–տոքթ. Բարգէն Փափազեան եւ հիմը կը դնէր միութեան: Անգլերէնով, քիչ մը կատակախառն ոճով ելոյթ ունեցած է Հայկ Գայաերեան: Հ.Յ.Դ. Դրօ առանձնակի կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Սիլվիա Զառացեան: Ան նչած է որ երիտասարդութիւն կը նչանակէ նորութիւն եւ թարմութիւն, ուժ եւ գօրութիւն: Հանդիսութիւնը փակուած է նուագախումբին ելոյթով:

(Շար. Ա. էջէն)

Նոյն պարագային մէջ է Ռընօ։ Այս ճիւղին մէջ կացութիւնը աւելի ծանր է Ամերիկա, ուր Ֆորտ, ձեռնըրըլ Մոթորզ եւ Գրայսլէր անանկութեան գուռն են։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՑԻ անգամ ընտրուեցաւ Սիմոն Վէյլ գրաւելով փիէր Մէսմէրի աթոռը։ Ընտրուած է Ա. չըրչհիլին իսկ 29ի վրայ 22 ձայնով։ Առողջապահութեան նախկին նախարարուհին մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Ֆրանսայի մէջ եւ ինք է որ 1974ին իր պաշտօնին բերմամբ կրցած է քուէարկել տալ կամաւոր վիժումի օրինագիծը։ Ծնած է 1927ին Նիս։ Մանկութեան, ընտանիքին հետ, ճաչակած է նաեւ արգելափակման կայանները։

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ, ամէն օր հակասական արդիւնքներ կու տայ եւ Նոյեմբեր 20ին, Փարիզի սակարանին ԳԱԳ-40ը ամէնէն ցած արդիւնքին հասած էր 3,48% կորուստով։ Նոյն առեն քարիւղն ալ կը չարունակէր իր վայրէջքը եւ Նոյեմբեր 20ին, տակառը 48,20 տոլար էր։

ԴԱՍԱՏՈՒՆԵՐՈՒ գործադուլը պանգլադեշային բնոյթ առաւ Ֆրանսայի մէջ եւ բատ ազբիւրներու 163էն 220 հազար ցուցարարներ տոզանցած են երկրին մէջ։ Սակայն, նախարարը, Կքաւիէ Տարքոս, վճռած է անդրդուելի մնալ եւ չարունակել իր քաղաքականութիւնը։

ԱՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը, ինչպէս ամէն տարի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ բոլոր անոնց յիշատակին որոնք ծառայած են եկեղեցւոյ չինութեան, բարօրութեան եւ պայծառութեան եւ իւ մասնաւորի՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՓԵԱՆԻՆ, հոգեւոր հովիւներուն եւ այլեւլու քահանաներուն, հիմնադիրներուն, բարերարներուն եւ ծուխի համայն ննջեցեալց հոգւոց, կիրակի, Նոյեմբեր 30ին։

Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Հոգեհանգստեան կարգ՝ ժամը 11·45ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷՒԱՆ

Սիրոյ եւ յիշատակի բաժակ արարողութեանց աւարտին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Յովիկ եղիազարեանի յիշատակին Տիկին Թորգոմ Նալպանտեան եւ ապրիկը 150 եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

U. G. A. B.
SOIRÉE - JAZZ

L'UGAB Paris—Ile-de-France organise une soirée - Jazz «Lionel Boccora Jazz Band» autour d'un Cheese and Wine le **samedi 29 novembre** à partir de 20h30.

Adresse :
Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118 rue de Courcelles, Paris 17e
Métro : Courcelles

Participation : 25 euros

Nombre de places limité.
Réservation impérative.
06. 24. 56. 50. 69
ou paris@agbueurope.org

ՄԱՐՍԷՅԼ, 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2008

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

(2006-2007 թթ. հաւրագումարներ)

Յարգելի Ընտանիք, Անդամուհի,

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութեան վարչական խորհուրդը ներկայով Ձեզ կը հրաւիրէ գալիք Ընդհանուր Անդամական Ժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ

կիրակի, 30 Նոյեմբեր 2008, ժամը 16ին
Սահակ-Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի «Ա. Զրբաչեան» սրահին մէջ
339 avenue du Prado
13008 Marseille

Ընդհանուր ժողովի վերջաւորութեան, ներկաները կը հիւրասիրուին ախորժակբերով մը։

Ձեր անհրաժեշտ ներկայութեան սպասումով, համեցէք ընդունիլ, Յարգելի անդամ, անդամուհի, մեր յատկոյն ըզգացումներու հաւաստիքը։

Տոքթ. ՌՈՊԵՐ ԱԶԻԼԱԶԵԱՆ
Ատենապետ
վարչական խորհուրդի

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Մայր եկեղեցւոյ
Հոգեւոր Հովիւ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 29

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՔԵԼՈՑՆ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒԱՍԻՈՐՋԱՅՆ ՄԵՐՈՑ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒղԻՄԷՈՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին։

26e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 26ՐԴ ՇԱՐՔ

(Ա. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Centenaire 100 ԱՄԵԱԿ
ARTHUR ADAMOV / ԱՐԹԻՒՐ ԱԴԱՄՈՎ
WILLIAM SAROYAN / ՈՒԻԼԻՒՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ

* ● *

ARTHUR ADAMOV
COMME NOUS AVONS ETE
ԱՐԹԻՒՐ ԱԴԱՄՈՎ
ԱՅՆՊԷՍ ԻՆՉՊԷՍ ԷԻՆՔ
(1952)

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, ժամը 16ին
DIMANCHE 7 DECEMBRE à 16h

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՏՈՒՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
M° Porte d'Orléans
ou RER Cité Universitaire
Մուտքը 5 եւրօ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է ընկերուհի Տրնիպ Ազայէքեանէ եւ իր ամուսնէն՝ Պ. Ազայէքեանէ 250 եւրօ, ի նպաստ կազմակերպութեան «Դպրոց» Ֆոնտին, իրենց հօր՝ վարդան Ազատեանի յիշատակին։

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«Astrig»** du Val d'Oise (Arnouville, Villiers-le-Bel, Gonesse et Sarcelles) organise, mensuellement, un après-midi **«RENCONTRE ET CULTURE»**.

Venez discuter avec nous de tout et de rien... La parole est donnée à chaque personne qui désire s'exprimer...

Rejoignez-nous à 14 heures, dans notre local situé 71 avenue Henri Barbusse à Arnouville-lès-Gonesse :

● le lundi 1er décembre — thème du jour : 25 décembre: Noël catholique et 6 janvier: Noël arménien. Pourquoi cette différence ?

● le lundi 12 janvier — thème du jour : Les origines du thé.

A noter que d'autres sujets peuvent être abordés car la «parole est ouverte».

Renseignement : Anita BOGHOSSIAN : 01. 39. 90. 76. 19

80-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կրքնոպլի, Վալանսի, Վիէնի, Սէն Մօրիս տը Պէնոյի, Լիոն-Վիլէօրպանի եւ Տէսինի մասնաճիւղերը կը տօնեն միութեան 80ամեակը՝

ՏԷՍԻՆԻ «ԹՈՊՈԿԱՆ»ի սրահներուն մէջ։

Մուտքի սրահին մէջ կը ցուցադրուի Կապոյտ Խաչի պատմութիւնը նկարներով եւ ֆիլմով։

Հանդիսութեան բացումը կը կատարէ Կապոյտ Խաչի վեց դպրոցներու աշակերտական երգչախումբը, ապա նոր պարերով ու նոր տարազներով ելոյթ կ'ունենայ

ԳՈՐԻՍ - ՍԱՍՈՒՆ ՊԱՐԱՁԻՆ ՀԱՄՈՑՔԸ

Մասնակցութիւն՝ 12 եւրօ,
5-12 տարեկան մանուկներու համար՝ 10։
Տոմսերու համար դիմել՝
Տէսինի, Վիլէօրպանի եւ Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տուներուն եւ Կապոյտ Խաչի անդամուհիներուն։

PROMO HIVER

WEEK-END A EREVAN

Vol Direct + 3 nuits hôtel 4 étoiles

à partir de **480 euros TTC**

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS & SEVAN VOYAGES
11 rue des Pyramides — 75001 Paris
Tél. : 01.42.61.51.13 — Fax : 01.42.61.94.53

48 Cours de la Liberté — 69003 Lyon
Tél. : 04.78.60.13.66 — Fax : 04.78.60.92.26

67 La Canebière — 13001 Marseille
Tél. : 04.95.09.30.60 — Fax : 04.95.09.30.61

armenie@saberatours.fr
www.voyageenarmenie.com

Les Activités du Mois de Novembre du Centre Culturel Sahak–Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

— LUNDI 24 NOVEMBRE à 20h30

Présentation et dédicace du livre **«ARMENIACA II»**
par **Robert DERMERGUERIAN**, professeur émérite
et **Patrick DONABEDIAN**, maître de conférences à l'Université de Provence

—— Entrée libre ——

Centre Culturel SAINT MESROB à Paris

Le jeudi 27 novembre à 20h45
Stephen STEPANIAN
Informaticien
présentera le lexique électronique

e-Lexique MACHTOTZ

Ce lexique auquel il a participé, a été réalisé par deux associations, française et suisse. Collège Dictionnaire Machtotz. Utilisant les données des dictionnaires «papiers» de MM CHAHINIAN (Beyrouth) et KURKDJIAN (Athènes) il permet sur un ordinateur, entre autres fonctionnalités, de retrouver les mots à partir d'une entrée, même mal orthographiée, en arménien, en français et en arménien «phonétisé» avec des lettres latines.

Diffusion du CD-ROM
Cocktail
10 bis rue Thouin, 75005 Paris
Métro : Cardinal Lemoine, Monge
RER Luxembourg

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

8e FOIRE AUX LIVRES DE L'UCFAF

Samedi 29 et dimanche 30 novembre
de 11h à 19h sans interruption.
PRES DE 200 TITRES D'OUVRAGES
70 éditeurs, 140 auteurs
Occasion d'acheter, d'offrir aussi de l'Artisanat d'Arménie, des CD, des DVD et de visiter l'exposition des œuvres d'Anahid Samikyan.

● **OEuvres d'Anahid Samikyan**
Vernissage le jeudi 27 novembre à 19h
Du 27 au 30 novembre
UCFAF — 6 Cité du Wauxhall, Paris 10e.
Toute la journée les 28, 29 et 30 novembre.

● **Conférence-débat**
SUR L'ACTUALITE DU GENOCIDE.
Le négationnisme ou la falsification de l'Histoire.
Samedi 29 novembre, 16h.
Avec la participation de :
René DZAGOYAN, vice-président du CCAF;
Claude MUTAFIAN, historien;
Roumiana OUGARTCHINSKA, journaliste;
Edmond YANEKIAN, président de l'UCFAF.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25
MARDI
25 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 22.081 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.081

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՐ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ

ԹԻՒԵՐՈՒ ԿՈՒԻ ԵՒ ԴԱՏԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թերեւս կարելի էր ծիծաղելի որակել Ընկերվարական կուսակցութեան պարզած պատկերը, եթէ այդքան տխուր չըլլար: Ի՞նչ պատահեցաւ որ այս անարկելի վիճակին հասնի կուսակցութիւն մը որ պարտէր ընդդիմութեան ուժեղ ճակատ մը պարզել:

Ուրբաթէն Շաբաթ առտու (Նոյ. 22/23) կարելի դարձած էր հաղորդել Օպրի – Ռուայալ մենամարտին պաշտօնական արդիւնքները, ըստ որոնց Մարթին Օպրի կը յաղթէր 42 ձայներու առաւելութեամբ, այսինքն 0·04%ի: Վաթթարադոյն արդիւնք մը ակնկալելով հանդերձ, ոչ ոքի մտքէն կ'անցնէր նման պատկեր մը: Այս արդիւնքը անմիջապէս խնդրոյ առարկայ կ'ըլլար եւ Սեկոլէն Ռուայալ եւ իր կողմնակիցները կը պահանջէին նոր, Բ. քուէարկութիւն մը, ինչ որ Մ. Օպրի անմիջապէս կը մերժէր:

Ու օրուան երկայնքին եւ յաջորդ օրն ալ թիւերու կռիւը ծայր կու տար: Ամէն մէկուն կողմնակիցները հաշիւներու կը դիմէին յայտարարելու համար որ խաթդախութիւն կայ, գեղծարարութիւն կայ: Ցայտնի կ'ըլլար որ մարդերիկ լաւ հաշիւ ընել ալ չեն գիտեր: Կը հաղորդուէր որ Մոպելի նահանգին մէջ հաշուի սխալի մը հետեւանքով Սեկոլէն Ռուայալ գրկուած էր 12 ձայնէ, ինչ որ 30ի կ'իջեցնէր Օպրիի հետ տարբերութիւնը: Եւ դեռ հոս հոն հաշիւներու սխալներ, որոնք կը յիշեցնէին Պուշի ընտրութիւնը Ֆլորիտայի մէջ: Ամէն տեսակ խարդախութեան խօսք կար: Մեռելներ քուէարկած էին, անուններու գեղծարարութիւն կար եւ Ս. Ռուայալ իր գարմանքը կը յայտնէր որ նման կացութեան մը ի տես, Մարթին Օպրի կը համարձակի ինքնակոչ յայտարարութիւն մը ընել ըսելով թէ հարց չկայ, ինք է կուսակցութեան Ա. քարտուղարը, մինչ դեռ որոշ վայրերու մէջ քուէներու հաշիւը չէ տեսնուած: Որոշուած էր, ի վերջոյ որ, երկուշաբթի օր, Նոյեմբեր 24ին նոր ստուգում մը կատարուէր եւ երեքշաբթի օր ալ Ազգային խորհուրդը տար կամ չտար ընտրութեան վաւերացումը: Պարզ է որ նման արդիւնք մը՝ 50,02% ընդդէմ՝ 49,98%ի աննախընթաց երեւոյթ մըն է եւ եթէ նոյնիսկ այս արդիւնքը վաւերացուի, կը հաստատուի որ կուսակցութիւնը երկուքի բաժնուած է, կամ այլեւս գոյութիւն իսկ չունի: Արդարեւ, եթէ յայտնի չէ թէ յաղթող կո՞յ, մէկ բան հաստատ է՝ պարտուող մը կայ, որ Ընկերվարական կուսակցութիւնն է: Արդէն, ընտրութենէն առաջ ալ պարզուած պատկերը չատ տխուր էր: երկու կիներու տեղ մրցակցութիւնը, մէկուն դէմ տարուած անխմաստ պայքարը կը հաստատէին միայն որ այլեւս ոչ ոք մտահոգուած է կուսակցութեան վարկով, ոչ ալ երկրին մտահոգիչ կացութեամբ: Ի դէպ, երբ Եւրոպա իր կազմակերպութեանց միջոցաւ դէտեր կը ղրկէ հոս ու հոն քննելու համար քուէարկութեանց կանոնաւոր ընթացքը, պարզուեցաւ որ լաւագոյն է սկսիլ, օրինակ Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան քուէարկութեամբ, քանի մինչեւ իսկ դատական հետապնդումի տրամադրութիւն կայ գործուած խարդախութիւններու պատճառաւ:

ՓԱՐԻԶԻ ՅՈՅՍԸ՝ ԲԱԶՈՒՄ ՃԱՌԱԽՕՍ, ՍԱԿԱՒ ՈՒՆԿՆԴԻՐ

Նոյեմբեր 22 Շաբաթ կէսօրէ եւաք տեղի ունեցաւ Ֆրանսահայ խորհուրդին կազմակերպած ցոյցը Մերակոյտին դէմ, պահանջելու համար որ Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք հռչակող օրէնքը ի վերջոյ այդ տեսանին ալ օրակարգին առնուի ու վաւերացուի, լրացնելով Ազգային ժողովի քուէարկութիւնը: Երկրին մէջ ուր տարիներէ ի վեր կը գործէ Ողջակէզի ժխտումը քրէականացուցած նոյն բնոյթի օրէնք մը, աւելի քան արդար այս պահանջը երկու տարիէ ի վեր քանիցս զանազան ձեւերով արտայայտուեցաւ Ֆրանսահայ համայնքին կողմէ. այսուհանդերձ, հակառակ տրուած խոստումներու, հաւաստիքներու, 2006 Հոկտեմբերին Ազգային ժողովին կողմէ ընդունուած օրինագիծը չառնուեցաւ Մերակոյտի օրակարգին վրայ: Իսկ նոր-նոր խորհրդարանական ծանօթ տեղեկագրին տրամադրութիւնը թէ օրէնդրին կողմէ յիշողական օրէնքներու հռչակումին հարկ է վերջ տալ, կարեւոր խթան էր պահանջը լսելի ըլլալու որակով մը հնչեցնելու Նոյ. 22ի ցոյցին:

Ախո՛ս որ հակառակ այս պայմաններուն, հակառակ չարաթներէ ի վեր կատարուած քարոզչութեան, հազարէն քիչ մը աւելի բազմութիւն մը, ան ալ Ֆրանսայի բոլոր չորեքներէն, նոյնիսկ Հոլանտայէն եկածներով, միայն հաւաքուած էր որոշուած վայրը, Մերակոյտին դէմ: Եւ ըսել որ կանուխ ձմրան մը յանձնուած Փարիզը բացառապէս արեւոտ, չոր, թէեւ ցուրտ, օր մը կ'ապրէր:

Ինչպէս սովորութիւն է այլեւս, ելոյթներու քաւական հարուստ ցանկ մը նախատեսուած էր: Ա. Կէօվճեան, երեսփոխան Ռ. Մալիէ, Ռ. Ռուքէ, Պ.-Հ. Լեւի, Ժ.-Մ. Քիյարաէ, Ս. Գլարօֆէլտ, Պ. Ժուանօ եւ ուրիշներ խօսք ուղղեցին ցուցարար բազմութեան ուր ուշագրաւ էր երիտասարդներու կարեւոր համեմատութիւնը: Սակայն, հարկ է ըսել որ բացականերուն հետ ցոյցին վայրը գտնուղներու ընթացքէն ալ դատելով, համայնքը կամ յոգնած է ցոյցերէ, կամ չի հաւատար քաղաքական դատ պաշտպանելու համար անոնց օգուտին: Դժուար է ըսել որ ճառախօսներուն –ճիշդ է որ յաճախ անխորտ ու իրար կրկնող– ելոյթները մեծ ուշադրութեան կ'արժանանային: Անոնց բոլորն ալ, երբեմն վաւերացումին յապաղումին համար ցաւելով, ամչնալով, երբեմն 1915ի զոհերուն եւ անոնց չառաւիղներուն արժանաւորութեան մտահոգութեամբ ճայնակցեցան օրուան պահանջին: Անընդունելի էր երկու չափ-երկու կշիռի քաղաքականութիւնը նման զգայուն հարցի մը առընչութեամբ ու Մերակոյտը հարկ էր անյապաղ հետեւէր Ազգ. փողովի քայլին:

Ամէնէն մտածուած, կուռ ելոյթը եղաւ փիլիսոփայ Պ.-Հ. Լեւիինը: Ան մէկ-մէկ անզօրացուց ձգձգումին համար արուած պատրուակները: Նաեւ թէ օրէնսդիր իշխանութեան կողմէ պատմութիւնը վերաշարադրելու հարցը արուեստական է. պատմութիւնը արդէն գրուած է Ա. Թոյնպիի, Ի. Թէրնոնի, Թ. Աքչամի նման անուններու կողմէ ու ըլլալիքը ժխտումին պատժելի բնոյթը հաստատել է պարզապէս: Ժխտեց նաեւ պատմաբաններու ահաբեկումի պնդումները, յայտարարելով թէ Թուրքերն են ահաբեկիչը. օրէնքը, ըսաւ, պիտի պաշտպանէ զիրենք, ինչպէս է կէսօրի օրէնքին պարագան: Հերքեց նաեւ պնդումը թէ 1915ի ժխտումը պատժելի արարք հռչակել նախընթաց պիտի ըլլար այլ դէպքերու: Թուեց Ի. դարու «ցեղասպանութիւն» որակումին յարիր անցքերը որոնք ոչ քսան, ոչ ալ տասը հատ էին. հայկականը առաջինն էր անոնց: Պ.-Հ. Լեւի Փ. Նորայի, Ֆ. Շանտէրնակորի դէմ ուղղուած պատմաբաններուն արդարացումն ալ անզօրացուց, ըսելով որ ճիշդ չէր իրենց ըսածը թէ Ֆրանսա 1915ի ժխտումով զբաղելու որեւէ պատճառ չունէր, գործուածին առընչուած չըլլալով: Ցիշելով Մարաշի ու Հաճընի պարագաները ուր Ֆրանսական զօրքերը Հայերը անպաշտպան ու իրենց ճակատագրին լքելով ձգած զացած էին եւ այս եղելութիւնը փաստուած տուեալ էր, ան չեշտեց թէ անհիմն էր տրուած արդարացումը:

Ցոյցին վայրը տաղաւարի մը տակ պատրաստ տպուած քարտեր կը բաշխէին, ղրկուելու համար Հանրապետութեան նախագահին, յիշեցնելով թեկնածուութեան օրերու իր խոստումը: Ցայտարարուեցաւ նաեւ թէ երիտասարդները պարբերական նստացոյցերով պիտի չարունակեն հետապնդել խնդիրը:

Նախաձեռնութենէն արձանագրելին վստահօրէն այն թելադրանքն է որ ասկէ ետք պէտք է լրջօրէն մտածել կենսական պահանջ որակուած մը նպատակին հասցնելու ճիշդ ճամբուն մասին: Հակառակ պարագային յայտնի է այլեւս թէ ամէն անգամուն պիտի կրկնուի բազում ճառախօս, սակաւ ունկնդիրի պատկերը:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ

Ազգային ժողովի նախագահ Հ. Աբրահամեան Նոյեմբեր 20ին ընդունելով Վրաստանի Երեւանի դեսպանը, մտահոգութիւն յայտնած է վերջերս Թիֆլիսի Նորաչէն եկեղեցիին բակը հայկական չիրիմներու պղծումին մասին: Ըսած է թէ փափաքելի չէ որ նման արարքներ ժխտական անդրադարձ ունենան երկու երկիրներու եւ ժողովուրդներու բարեկամական յարաբերութիւններուն վրայ:

Դեսպանը պատասխանած է որ նոյն դէպքին մասին հանդիպում ունեցած է Վրաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան հետ ալ, ու յայտնուած մտահոգութիւնը փոխանցած Թիֆլիս: Աւելցուցած է թէ անհատական նման գործողութիւններ պէտք չէ ստուերեն երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Ապահովութիւն տուած է որ յայտնուած մտահոգութեան տեղեակ կը պահէ Վրաստանի կառավարութիւնը որ ամէն բան կ'ընէ հարցը հարթելու եւ յանցաւորները պատժելու համար:

Նոյն հարցին կապակցութեամբ Ս. Էջմիածնի Գերագոյն խորհուրդն ալ Նոյ. 21ին դրութիւն մը ղրկած է Վրաստանի ուղղափառ եկեղեցւոյ առաջնորդ Իլիա Բ.ին: Գրութեամբ հայկական կողմին զայրոյթը եւ դատապարտումը արտայայտուած է:

Այդ մասին տեղեկացուցած է Մայր Աթոռի տեղեկատուական բաժնի տնօրէն Վահրամ Քհնյ. Մելիքեան: Ան ըսած է թէ հարցը նոր չէ, կը շարունակուի վրացական յարճակումնակ քաղաքականութիւ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԷ՛Կ ՏՈՓՐԱԿԻ ՄԷՋ

Յուցամատովս
կոճակը կը կոխեմ
եւ
օրուան պատգամները
մոխիկ կ՛ընեմ...

Ոչ թէ
երեսդ տեսնողը
այլ
ձա՛յնդ լսողը
հաճի՛ կ՛ըլլայ...

Կիրակի է՛
իսկ պատգամագրիչիս վրայ
Յովել Շնորհօքեանին ձայնն է,
ինչպէս մի՛շտ՝
ամէ՛ն կիրակի...

Բողոքականի իր
հաւատարմութեամբ՝
չքսելու համար յամառութեամբ,
ամէ՛ն կիրակի
լողաւազանէն ելլելէն եաք,
անպայմա՛ն
պէտք է ինծի հեռաձայնէ՛...

Մէ՛կ կիրակի...
Երկո՛ւ կիրակի...
Եօ՛թը կիրակի...

Ես իրեն պէս
համբերութիւն չունի՛մ.
ինչպէս նկատեցիր
երկրորդ կիրակիէն
եօթներո՛րդը ցատքեցի.
եթէ չնկատեցիր
վնաս չունի
իրար մի անցնիր,
շատ կարեւոր չէ՛.
առօր համար
հիմա
դլուխս մի՛ ցաւցներ.
ըսելիքս
սա տղան
կիրակի օրերը
ինձմէ վազ անցնելու
տրամադրութիւնը չունի՛...

Սա պատմութիւնը
ամէ՛ն կիրակի է...
Հեռաձայնելը հէ՛նց...
եթէ միայն
հեռաձայնելով բաւարարուէ՛ր,
բան մը չէ՛.
միմիայն
յօդուած գրելու
իր Մուսաները չայցելե՛ն...
եթէ այցելե՛ն
անյապա՛ղ
պլուխդ ա՛ռ
ու փախչի՛ր,
եթէ ո՛չ
պլուխդ կ՛արդուկէ՛,
չքնա՛ղ չքնա՛ղ
կը գաղափարախօսէ՛...

Ի՛նք
մէկ ոտքը Զինաստան,
ո՛չ միայն Սփիւռքի
այլ ամբո՛ղջ հայութեան,
այսինքն՝
Սփիւռքի
եւ Հայաստանի
անվերջանալի դարաւո՛ր
խնդիրները
պաղարիւնութեամբ
տնչո՛ւշտ կը լուծէ,
մեզ բոլո՛րս՝
այսինքն
Դաշնակ Հնչակ Ռամկավար
եւ տակաւին
Լուսաւորչական Կաթոլիկ
Բողոքական
չմոռնանք նաեւ Բարեգործական
իր համախմբէ՛,
Սփիւռք եւ Հայաստան
Քրիստոսի սիրով
իր միահիւսէ՛
եւ բոլորս
անխտի՛ր
մէ՛կ տոպրակի մէջ
կը թխմէ...

Սիրտդ ի գուր թող չփրթի՛...

Վախնալու հարց թող չծագի՛...
Այս ամբողջը
անշո՛ւշտ իրաւ չէ,
պարզապէս
տեղի կ՛ունենայ
Յովել Շնորհօքեանին
ուղեղին մէջ,
այսինքն
յօդուածներուն մէջ,
չքսելու համար
երապին մէջ...

Շեմ հասկցած
սա տղուն աչխարհը
ո՞ւր կը գտնուի...
Մէյ մը եթէ
ի՛մ ուր գտնուիլս հասկնայի,
երեւի հետեւաբար
իր ուր գտնուիլն ալ
կը պարզէի...

Ի՞նչ ըսեմ
թերեւս սա տղան
իրաւունք ունի
որ եթերային անուրջներու մէջ
ապաւանի՛...
Իրեն երանի՛
ըսէի պիտի...

Ծօ արթնցի՛ր
Յովե՛լ Շնորհօքեանս,
ի՞նչ կ՛ըսես,
ի՞նչ կ՛ընես,
մեղ բոլո՛րս
մէ՛կ տոպրակի մէջ
քիթ քիթի
ո՞ւր կը թխմես...
Սա մէկ տոպրակը
տեղն ու տեղը
կը պատռի՛...

Իմ մեծ մօրս՝
Եւնիկէ Խանըմին
եւ
իր մեծ մօրը
Մարիամ Խանըմին
կրթութեան ու
դաստիարակութեան
աւանդը պահպանելով,
օրէնքով
երկուքս ալ
կիրակի օրով
եկեղեցի պէտք էր գտնուէինք
հագուած չքնաղ
կօշիկներն ալ
ներկուած,
ինք առաջին չարքը բազմած,
իսկ ես
հոսելի չարքը
ծուռ մուռ նստած...

Եւ
այդ օրերէն
տասնամեակներով հեռացած,
այսօր
բնա՛ւ
խնդիր չունի՛մ...
Եկեղեցի՞ն եմ,
եկեղեցին չէ՞մ,
այս տարիքիս
ո՛ւր որ ալ ըլլամ
աղօթել կրնամ...
Նոյնի՛սկ բաղնիքը
ջրցուղին տակ
ծուրն ալ տաք տաք,
Աստծոյս
չնորհակալութի՛ւն յայտնելով
ես կը լոգնամ...
Զնայա՛ծ
խօսքը մէջերնիս
յետոյ
այդ տաք տաք ջուրին համար
սա քաղաքակրթուած
կառավարութեան
սո՛ւղ սո՛ւղ
թըխը՛ր թըխը՛ր
ես կը վճարե՛մ...

Ինչպէս ըսի
ես խնդիր չունիմ,
բայց կը կարծեմ
ի՛նք
յանցաւորի
կամ մեղաւորի հոգեբանութեամբ,
եկեղեցի չերթալու յանցանքը
կամ մեղքը
կը փորձէ քաւել
ամէ՛ն կիրակի
հեռաձայնելով ինծի
յամառաբար
եւ հաւատարմաբար...
Սակայն ապարդի՛ւն,
չկա՛մ ու չկա՛մ...
Ժամանակին
երեսս տեսնել
անկարելի
հիմա
նոյնիսկ ձայնս լսել
դարձեր է անկարելի...

Էէէ՛հ
Յովել Շնորհօքեանս,
Աստր Ֆրանսա՛ կ՛ըսեն,
Ֆրանսա՛...

Ժամանակին
երբ երկուքս ալ հո՛ն էինք,
ուր ես
կարճ տափատով
լաստիկէ սանտալներով
ազատ անկախ
սանձարձակ
փողոցը կը վազվռտէի,
միտքիս ծայրէն նոյնիսկ
չէր անցներ,
թէ օրին մէկը
քաղաքակրթուած սա Ֆրանսան
նստած
Յովել Շնորհօքեանին մասին
սոյն տողերը
կիրակի օրով
պիտի որոճայի...

Հո՛ն
ժամանակին
անչո՛ւշտ
տարբե՛ր էր...
Եկեղեցի չերթա՞լ,
մտածելո՛ւ նոյնիսկ
համարձակութիւնը
չէիր ունենար.
հապա
սա ճըզ պըզ կօշիկը
ո՞ւր
ե՞րբ հագնէիր պիտի
եթէ ոչ եկեղեցին...
Սա ճըզ պըզ կօշիկը
հագնելու սիրոյն
եկեղեցի՛ կ՛երթայինք...
Աւրէն
սա ճըզ պըզ կօշիկին անունը
եկեղեցիի՛ կօշիկ էր...
Իսկ եկեղեցի չգացողին
տո՛ւնը կը մտնէին,
ոտքէն ձեռքէն քաշկռտելով,
սատանային ճիրաններէն փրկելով
եկեղեցի՛ կը տանէին...

Բոլո՛ր ճամբաները
մի՛շտ
եկեղեցի՛ կը տանէին...

Ոչ թէ
երեսդ տեսնողը
այլ
ձա՛յնդ լսողը
հաճի՛ կ՛ըլլայ...

Էէէ՛հ
Յովել Շնորհօքեանս,
Աստր Ֆրանսա՛ կ՛ըսեն,
Ֆրանսա՛...

Ժամանակին
երբ կարճ տափատով
եւ լաստիկէ սանտալներով
փողոցը
ազատ անկախ
սանձարձակ կը վազվռտէի,
կը կարծէի
թէ
քեռիդ թխելու համար
պայմա՛ն էր
պաստակին ունենալ
գծագրուած Խաչը
երուսաղէմի,
տակն ալ նշանակուած
ուխտի՛ տարին...

Հաւատքը
մահկէպի բոյրով
կը տարածուէ՛ր,
փողոցէն վե՛ր,
փողոցէն վա՛ր...

Էէէէէ՛հ...
Ժամանակին էր ատ...

Ոչ թէ
երեսդ տեսնողը
այլ
ձա՛յնդ լսողը
հաճի՛ կ՛ըլլայ...
Ի՛նչ ուխտ,
Յովել Շնորհօքեանս
ի՛նչ ուխտաւոր,
ի՛նչ ուխտատեղի...
Այսօր
նոյնիսկ հո՛ն՝
օդրանը Ցիսուսին
ի՛նչ հրմշտուք,
ի՛նչ ծեծուբռնուք,
եւ այն ալ ո՞վ...
Սքե՛մ փիլո՛ն
մօրո՛ւք վեղա՛ր,
աչքերուդ ինչպէ՞ս հաւատաս...
Եւ տակաւին
այս հրմշտուքով,
այս ծեծուբռնուքով,
սքե՛մ փիլո՛ն
մօրո՛ւք վեղա՛ր
մեղի
Քրիստոսի սէ՞րը
քարոզեն պիտի...

Հաճի ըլլա՛ս,
հաճի չըլլա՛ս,
Յովել Շնորհօքեանս
այսօր
իմ խառնուելիք գործս չէ՛,
այլ
քո՛ւ գիտնալիք բանդ է.
միայն
յաջորդ անգամ
երբ լաւատեսութեամբ
մեզ բոլո՛րս
մէ՛կ տոպրակի մէջ
կը թխմես,
հաճի՛ս
պիս
սա տոպրակէն
դո՛ւրս կը ճգե՞ս...

Կանխայա՛յտ չնորհակալութիւն
անահիտ սարգիսեան

Յ.Գ.
Յովել Շնորհօքեան՝
ժամանակին
հոն
քաղաքի առաջին եկեղեցիին
հաւատարիմ սան,
այսօր
հոս
ժամացոյցի յայտնի
գրոց բրոց
վաճառական

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՄԻԼԱՆՕ

Նոյեմբեր 15

Կարմիր կրանիթէ 1·8 մ. բարձրութեամբ, 1·45մ. տրամագիծով նուռ մը, հանգչած սպիտակ պատւանդանի մը վրայ, ուր քանի մը հատիկներ լինկած են նռան վրայի ճեղքէ մը. եւ պանտուանդանին վրայ երկլեզու գրուած է «Իտալիա-Հայաստան Բարեկամութիւն»:

Յուշարձան մը որ կը խորհրդանշէ իտալացի եւ հայ ժողովուրդներուն բարեկամութիւնը: Բացման արարողութեան ներկայ էինք երեք օրուան պաշտօնական այցով Հայաստանէն եկած մշակոյթի եւ դրծարարներու պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ մշակոյթի նախարարուհի Յասմիկ Պօղոսեանի: Ժամբին մաս կը կազմէին քանդակագործ Համլէթ Մատինեանը, Տաւուշի մարզպետ Արմէն Ժուլարեանը, Դիլիջանի քաղաքապետ Արմէն Յարատեանը, բեմադիր Ռուբէն Գէորգեանցը եւ այլ անձնաւորութիւններ:

Յուշարձանը նուիրած են Արթիւր փաւլով եւ կարօ Շահպազեան դրծատէրերը, որոնք այս ձեւով ուզած են իրենց շնորհակալութիւնը յայտնել Ուտինէ քաղաքի բնակչութեան, 20 տարի առաջ 1988ի կործանարար երկրաշարժին անոնց ցուցաբերած օգնութեան համար: Ուտինէ եղած է նաեւ առաջին քաղաքը Փարիզի հետ, որ ճանչցած է Հայոց ցեղասպանութիւնը: Ուտինէ կը գտնուի Իտալիոյ հիւսիս արեւելեան Ֆրիուլի Վենեցիա Ճուլիա մարզին մէջ, սահմանամերձ նախկին Եուկոսլաւիոյ:

Յուշարձանը գետեղուած է պարտէզի մը մէջ, դոր անուանած են «Հայերու պարտէզ – 1915»: Փողերախումբը նուագեց երկու երկիրներու փառերգները, ապա բացման խօսքով հանդէս եկան Ուտինէի քաղաքապետը Ֆուրիօ Չօնսել եւ մարզի նախագահ Ռենցօ Թոնսո: Քաղաքի Արքեպիսկոպոս գերապայծառ Փիէթրօ Պրիլլօն պատշաճ համարած էր որ օրհնութեան արարողութիւնը կատարեն հայ հոգեւորականները, Մխիթարեան Աբբահայր Հայր Եղիա Քիլաղպեանն ու Իտալիոյ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Առէն վրդ. Շահհենեանը:

Շնորհակալութեան եւ երախտապարտութեան խօսքերով հանդէս եկան նաեւ երկու բարերարները, Տաւուշի մարզպետը եւ Տիկ. նախարարուհին: Իրենք ալ չատագովեցին հայ–իտալական յարաբերութիւնները որոնք կը չարունակուին երկար դարերէ ի վեր: Հանդիսութեան աւարտին Հայր Առէնի առաջարկով յիշատակուեցան մեր 1·5 միլիոն նահատակները եւ անոնց հոգւոյն խաղաղութեան համար աղօթք բարձրացաւ առ Աստուած: Ներկայ հիւրերը հրաւիրուեցան Ուտինէ քաղաքի ամրոցին սրահներէն մէկուն մէջ, համտեսելու համար տեղւոյն յատկանշական ուտելիքները:

Յուզիչ ու խրախուսիչ պահեր ապրեցան հայ ու իտալացի ներկաները:

* * *

Նոյեմբեր 14ին Միլանօ քաղաքի «Արդարներու Պարտէզ» ընկերակցութիւնը պաշտօնական հանդիսութեամբ մը բացաւ քաղաքապետին, քաղաքի խորհուրդի նախագահին եւ այլ հիմնադրող անդամներու ներկայութեամբ: Պարտէզը որ առաջինն է Իտալիոյ մէջ եւ չորրորդը աշխարհի մէջ, Երուսաղէմէն, Երեւանէն եւ Սարայեւոյէն վերջ, կը գտնուի Միլանոյի Մօնթէ սթելլա բլուրին վրայ, ուր կան արդէն չորս ծառեր նուիրուած՝ Մոչէ Պէժիսքիին, Փիէթրօ Քուչուքեանին, Սվեթլանա Պրօզին եւ Անտրէյ Սախարովին:

Նոր կազմուած ընկերակցութիւնը պիտի առաջարկէ պատկան մարմիններուն հինգ նոր ծառերու տունկումը ի յիշատակ այն արդար Իտալացիներուն որոնք երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ընթացքին ազատեցին Հրեաները ողջակիզումէն, ռուս լրագրող՝ Աննա Պոլիտկովսկայայի, գրող ու լրագրող Հըբրանդ Տինքի, Պոսնիա–Հերցեկովինայի մարդկային իրաւունքներու պաշտպան՝ Տուսքօ Քօնտօրի եւ դիւանագէտ Փիէր Անթօնիօ Գօսթայի որ ազատած է Ռուանտայի մէջ 2000 անձեր, որոնցմէ 375ը երախաներ էին:

ԿԵԿԵԼ ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆ

Միլանօ, Նոյեմբեր 15

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ
ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոյն թուականի Յունիս 19ի Ընդհանուր Ժողովէն ետք, Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութեան Նորակազմ վարչութիւնը, Սեպտեմբեր 23ին իր անդրանիկ նիստը գումարեց եւ բաց քուէարկութեամբ եւ միացեալ ձայնով ընտրեց իր առենապետը, ապա՝ փակ քուէարկութեամբ Դիւանի միւս անդամները հետեւեալ կազմով:

ԱԼԷՆ ԱՐՄԷՆ ԹՈՒՀԱՏԵԱՆ
ԱՏԵՆԱՊԵՏ

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱԶՆԱՒՈՒՐ
ՓՈԽ ԱՏԵՆԱՊԵՏ

ԶԱՐԵՀ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ
ԳԱՆՁԱՊԱՀ

ԺԱՆԻՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ

ՌՈՒԲԻԿ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
ՊԱՏՈՒՀՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀ

ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒ ՎԱՐԶԱԿԱՆՆԵՐ

Ալէքսի Կէօվճեան, Ժազ Գալճեան, Արթիւր Գասպարեան, Ժաքլին Ժաքլինեան, Արթօ Քիլիմճի, Ժիրայր Մատիկեան, Մկրտիչ Թերզեան, Աչոտ Շմաւոնեան, Եդուարդ Վարդանեան, Անտրէ Եափիգարտաշեան, Ռէյմոն Եզեզեանեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՆԱՐԵԿԱՑԻՒ ՀԵՏ

ԳՐԻԳՈՐ ՊՂՏԵԱՆ

Սարգիս Խաչենց – Փրինքիպօ
Երեւան 2008

ԱՕՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԷՐՏՈՂԱՆԻ ՄԷԿ ՄՐՑԱԿԻՑԸ

Իշխանութեան գլուխ գտնուող ԱԳ իսլամական կուսակցութենէն զատ, ուրիշ նման կուսակցութիւն մըն ալ կայ, չատ աւելի համեստ: Այդ մէկը, որ ներկայացուցիչ չունի Խորհրդարանը, Երջանկութեան կուսակցութիւնն է (Սաատէթ փարթիսի) որ վերջերս ընտրած է նոր ընդհանուր քարտուղար մը՝ Նուման Քուրթուլմուշ, 49 տարեկան, որ կրնայ հրապարակ իջնել: Փայլուն համալսարանական է, տնտեսագէտ եւ կը ներկայացնէ կուսակցութեան երիտասարդացումը եւ արդիականացումը, քանի մինչեւ հիմա հին դէմքերէ բաղկացած էր, ինչպէս իր հիմնադիրը Ն. Էրպաքան: Նոր քարտուղարին մտաւորական եւ հոգեւորական ձիրքերը զինքը լուրջ մրցակիցի մը վերածած են Էրտողանի համար: Այս վերջինը, 2007ին փորձած էր զինք սիրաշահիլ առաջարկելով որ իր կուսակցութեան ադամակցի: Նուման Քուրթուլմուշ թոռն է պատերազմական հերոսի մը եւ չի ծածկեր իսլամական իր ինքնութիւնը: Հաւանական կը նկատուի որ Երջանկութեան կուսակցութիւնը սիրաշահի ԱԳ կուսակցութեան չարքայինները, որ, ըստ թուրք մամուլին, կաշառակերութեան զոհ է եւ «արեւմտականացած է»: Այս պարագային, Քուրթուլմուշ կրնայ խնդրոյ առարկայ ընել ԱԳ կուսակցութեան գերակշռութիւնը իր կուսակցութեան մէջ իրագործելով ազգայնականներու եւ իսլամական տեսիլներու համադրութիւն մը:

ԱԻԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՋԱՊԼ ԵՍԱՑԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Մինչեւ ընթրիքի ժամը՝ անհամար քաղաքացիներ եկան ու գացին. ուշադրութիւնով եւ զգածուած մտիկ կ'ընէին մեր ականատեսի զարհուրելի պատմութիւններն ու ամէնուն դէմքերը ծանր տխրութիւնով մը կը մթագնէին: Բայց նորէն անպարտելի եռանդով մը կը խօսէին իրենց ինքնապաշտպանութեան վրայ ու անոր մանրամասնութիւններ պատմած ժամանակին՝ այն օրերուն յուզմունքով, դողովն ու արիւթիւնովը կը խռովուէին: Ընթրիքի սեղանին մասնակցեցան միայն տանտիրուհին եւ տանը այր անդամները. հարսերն ու աղջիկները ոտքի վրայ կը դառնային մեր չուրջը ու իրարու հետ կը մրցէին մեզ հիւրասիրելու համար:

Ընթրիքէն ետքը կրկին հաւաքուեցանք հիւրասրահը. տանը ազգականներ եւ բարեկամներ եկան տեսնելու մեզ: Սենեակին երկու եզերքները երկարող բազմոցները գրաւուած էին նորեկներով. աթոռներ եւ աթոռակներ բերուեցան եւ նոյնիսկ պատանիներ ու տղաքներ ծալապատիկ նստեցան գետինը:

Կատարեալ երեկոյթ մըն էր. հիւրասիրութիւնը կ'ըլլար տեղին յատուկ բարքերուն համեմատ. արտակարգ լրջութիւնով մը գրեթէ խոժոռացած էին այրերուն դէմքերը. երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները խլնոտ ակնածանքով մը կը վերաբերուէին տարեցներուն հետ. գրեթէ ամէնքն ալ հայերէն կը խօսէին, թէեւ իրենց ընտանիքի լեզուն Թրքերէնը ըլլար. դիտեցինք նաեւ որ պատաներուն քարբառը աւելի մաքուր եւ աւելի հարազատ էր, ինչ որ կը նշանակէր թէ ասկէ մէկ երկու սերունդ առաջ հայերէնը նոյնքան ընտանի էր իրենց: Կիները դեղեցիկ էին ու աղջիկները չնորհալի. սեւ, երազուն աչքեր կը պսպղային ասդին անդին. սաթի պէս սեւ մազեր գեղեցիկ հիւսքերով կ'իյնային կռնակնուն վար եւ իրենց ճկուն ու բարձր հասակները ներդաշնակ հակումներ ու չարժումներ ունէին: Առհասարակ տրժդոյն էին, ու ասիկա հիւանդագին նըրբութիւն մը կու տար իրենց դիմագիծերուն: Աւտր պատճառը սա է որ Տէօրթ Եօլցիք նարնջենիներու բուրմունքէն չարունակարար արբեցածի պէս են:

Պառաւները սքանչելի էին. ոչ մէկ տեղ չէի հանդիպած այդպիսի երեւոյթի. խմաստուն եւ հեղինակաւոր, կը խօսէին ծանրութեամբ. իրենց ամէն մէկ բառը կշիռք ունէր: Ցեղին մաքուր աւանդութիւններուն ընդունարաններն էին եւ այդ արի ժողովուրդի հանճարը դրոշմուած էր իրենց պատկառելի ճակատին վրայ: Ամէնքն ալ կը կրէին հնամենի տարազը. լայն եւ խիտ ծալքերով չրջազգեստ, եւ սեղմուած չփակ մը կը կազմէր իրենց ամբողջ հագուստը: Գլուխնին ծածկած էին կարմիր լաչակով որ ճակատին վրայ բարձր կը կենար ներքեւէն դրուած վարսակալի մը չնորհիւ, որ իր կարգին ծածկուած էր մանր ոսկիներու չարքով մը: Ոսկեդրամներով ծածկուած մանեակներ կը տարածուէին կուրծքերնուն վրայ եւ ձոյլ ոսկիէ ապարանջաններ կը ծածկէին իրենց թազուկները:

Պառաւները սքանչելի եղած էին նաեւ կռիւի օրերուն. անոնք էին որ կը խրատուէին քաջերը, կը հեգնէին թոյլերը ու յոգնութենէ եւ քնատութենէ ջլատածները հանելով իրենց անկողիններէն՝ կը ղրկէին պատնէշներուն վրայ: Պառաւները օգնած էին նաեւ կռուողներուն՝ անոնց ուտեստ եւ պաշար հասցնելով, եւ ծարաւի ահռելի օրերուն մէջ պատրանքներով օրօրած էին յուսահատողներն ու տառապողները:

Մէկ խօսքով Տէօրթ Եօլցի պառաւները կենդանի պատմութիւնն էին այդ խումբ մը արի եւ քաջ Հայերուն. իրենցմով բացայայտ էր որ Տէօրթ Եօլցին սերած է ցեղային ամէնէն ազնուական մէկ երակէն. ու քանի երթայինք անցեալին մէջ, քանի մօտիկնայինք իրենց սկզբնական աղբիւրին, ա՛նքան աւելի երեւան պիտի գար իրենց ծագումին հարազատութիւնը:

Գիշերն ամբողջ զբաղեցանք եւ խօսեցանք այժմէութիւն ունեցող հարցերով եւ պատմութիւններով. կը չահագրգռուէին ազգին չահերով եւ ճակատագրով ընդհանրապէս ու Կիլիկիոյ եւ Տէօրթ Եօլի վիճակովը՝ մասնաւորապէս:

Իրենց մէջ կը պատսպարէին 5000ի չափ արկածեալներ. ոչ մէկ տեղէ նըպաստ չէին ստացած: Տէօրթ Եօլ մայրաքաղաքի այրիներն ու որբերը ու իր սիրազեղ գուրգուրանքով ծածկեր էր անոնց թշուառութիւնը:

Որբերու խնդիրը մեծ վրդովմունք յառաջ բերաւ:

– Մենք որբանոց չենք ուզեր, մենք մեր որբերը կը պահենք, կ'ըսէին խուլ ձայնով մը, զգալով բնազդով թէ ինչ մեծ անպատեհութիւններ կան որբերը այրիներէն զատելու մէջ:

Կը խնդրէին սակայն որ օգնէինք իրենց՝ զպրոցական խնդրին մէջ. պիտի ճչէնին խանգարուած էր: Բայց ամէն զըննով եւ ամէն կարգի զոհողութիւններ յանձն առնելով, կը խոստանային բանալ զպրոցները եւ զանոնք վարել այսպէս թէ այնպէս:

Տեղին ընթացիկ գործերը անցողակի կերպով մը կը զբաղեցնէին զիրենք ու միշտ կը դառնային մեծ պատահարին վրայ: Հոս այլեւս դէպքը չէին որակեր աղէտ, զուլում բառերով, այլ կ'ըսէին կռիւի օրերուն. հոն այդ սրահին մէջ ներկաներու հաւանութեան բացագանչութիւններով կէտիւտուած, տանտէրը սրտմտեց կռիւին մանրամասնութիւնները:

(Շար. 83)

Հ· Մ· Ը· Մ· – ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ
«ԿՈՄԻՏԱՍ» *նուագախումբին*
երգիչ՝ Յովսէփ

Շաբաթ, Յունուար 10ին

Հասցէ՝ Le Méridien «ETOILE»
Salon «RENOIR»
81 Boulevard Gouvoin Saint-Cyr — 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
06· 80· 88· 12· 24
01· 44· 05· 17· 77

Informations artistiques

Dimanche 30 novembre à 15h précises
Salle Cortot
78 rue Cardinet — 75017 Paris
Métro Malesherbes
Lydie BARKEF-YAGMOURIAN
et Claudio CHAIQUIN
Duo de pianos
Ballade Héroïque (A. Babadjanian)
Informations et réservations :
01. 43. 71. 60. 71

Date à retenir

ARMEN'LIVRES

SALON DU LIVRE ARMENIEN
4ème édition
les 12, 13 et 14 décembre
de 11h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
organisé par
la Maison de la Culture Arménienne
d'Alfortville

Centre Culturel SAINT MESROB
à Paris

Le jeudi 27 novembre à 20h45
Stephen STEPANIAN
Informaticien
présentera le lexique électronique

e-Lexique MACHTOTZ

Ce lexique auquel il a participé, a été réalisé par deux associations, française et suisse. Collège Dictionnaire Machtotz. Utilisant les données des dictionnaires «papiers» de MM CHAHINIAN (Beyrouth) et KURKDJIAN (Athènes) il permet sur un ordinateur, entre autres fonctionnalités, de retrouver les mots à partir d'une entrée, même mal orthographiée, en arménien, en français et en arménien «phonétisé» avec des lettres latines.

Diffusion du CD-ROM
Cocktail
10 bis rue Thouin, 75005 Paris
Métro : Cardinal Lemoine, Monge
RER Luxembourg

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

Un séjour d'hiver au ski

Pour les enfants nés entre le 1er janvier 1995 et le 31 décembre 2000
Dans son Centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du samedi 14 février au samedi 21 février 2009
Renseignements et inscriptions jusqu'au 10 janvier 2009
Par téléphone au 01 53 34 18 18, par mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01 53 34 12 13

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS D'HIVER
(Du 14 au 21 février 2009)
ET D'ETE 2009 A BELLEFONTAINE

- **Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire pour hiver).**

Candidatures à adresser à :
C B A F — 17 rue Bleue, 75009 Paris
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au : 01.53.34.12.13

(Շար· Ա· էջէն)

նը: Նորաչէնի դէմ ոտնձգութիւնները սկսած են 1994էն եւ հակառակ հայկական պատուիրակութեան կատարած այցին, նամակներու, հեռաձայնի զրոյցներու, վերջ չեն դտած:

⁂

Ա· ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ ՊԱՏԻՆ ՅՈՒՇԱՏԱԽՏԱԿ ԶԵՏԵՂՈՒԱԾ

Իր մահուան տարելիցին առթիւ արձակագիրը, թատերագիր Ազատ Այվազեանի բնակած տան պատին յուշատախտակ մը զետեղուած է: Ներկայ գտնուած են Մշակոյթի նախարարութեան, Գրողներու միութեան ներկայացուցիչներ, գրողներ ու արուեստագէտներ:

Յուշատախտակի զետեղումին զուգադիպած է «Այվազեանական ընթերցումները» հատորին հրատարակութիւնը· իսկ գրողին այրին յայտնած է թէ յատուկ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

PARIS

SAMEDI 28 MARS
DINER DE GALA

à l'occasion du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

կային առանձին հատորով լոյս կը տեսնեն անոր 22 թատերգութիւնները եւ գալ տարի կը կազմակերպուի թատերական փառատօն մը:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Ս· ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լուի Ս· Գէորգ եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը, ինչպէս ամէն տարի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ բոլոր անոնց յիշատակին որոնք ծառայած են Եկեղեցւոյ չինութեան, բարօրութեան եւ պայծառութեան եւ ի մասնաւորի՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ· ՊԱԼԱՔԵԱՆին, հոգեւոր հովիւներուն եւ այլեւայլ քահանաներուն, հիմնադիրներուն, բարերարներուն եւ ծուխի համայն ննջեցեալ հոգւոց, կիրակի, Նոյեմբեր 30ին:

Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Հոգեհանգստեան կարգ՝ ժամը 11·45ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆԾ· ՏԷՏԷԵԱՆ

Սիրոյ եւ յիշատակի բաժակ արարքութեանց աւարտին, եկեղեցւոյ կից սրբատեղի մէջ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 29

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՔԵԼՈՑՆ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱՑՆ ՄԵՐՈՑ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒղԻՄԷՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

ՄԱՐՍԷՅ, 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2008

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

(2006-2007 ԹԹ· հաշուագումարներ)

Յարգելի Անդամ, Անդամուհի,
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կրօնական, Ընկերակցութեան վարչական խորհուրդը ներկայով Ձեզ կը հրաւիրէ դալիք Ընդհանուր Անդամական Ժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ
կիրակի, 30 Նոյեմբեր 2008, ժամը 16ին
Սահակ-Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի «Ա· Զրբաչեան» սրահին մէջ
339 avenue du Prado
13008 Marseille

Ընդհանուր ժողովի վերջաւորութեան, ներկաները կը հիւրասիրուին ախորժաբերով մը:

Ձեր անհրաժեշտ ներկայութեան սպասումով, հաճեցէք ընդունիլ, Յարգելի անդամ, անդամուհի, մեր լաւագոյն րդպատուներու հաւաստիքը:

Տոքթոր ՌՈՊԷՐ Ա.ՋԻԼԱՋԵԱՆ
Ատենապետ
վարչական խորհուրդի

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Մայր եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ

8• FOIRE AUX LIVRES DE L'UCFAF

Samedi 29 et dimanche 30 novembre
de 11h à 19h sans interruption.
PRES DE 200 TITRES D'OUVRAGES
70 éditeurs, 140 auteurs
Occasion d'acheter, d'offrir aussi de l'Artisanat d'Arménie, des CD, des DVD et de visiter l'exposition des œuvres d'Anahid Samikyan.

- **OEuvres d'Anahid Samikyan**
Vernissage le jeudi 27 novembre à 19h
Du 27 au 30 novembre
UCFAF — 6 Cité du Wauxhall, Paris 10e.
Toute la journée les 28, 29 et 30 novembre.

- **Conférence-débat**
SUR L'ACTUALITE DU GENOCIDE.
Le négationnisme ou la falsification de l'Histoire.
Samedi 29 novembre, 16h.
Avec la participation de :
René DZAGOYAN, vice-président du CCAF;
Claude MUTAFIAN, historien;
Roumiana OUGARTCHINSKA, journaliste;
Edmond YANEKIAN, président de l'UCFAF.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COMMUNIQUE

Suite à la collecte lancée par la Croix Bleue des Arméniens de France pour venir en aide aux Améniens de Géorgie et particulièrement à la petite enfance, votre générosité a permis de leur adresser la somme de 9.500 dollars.

Cette somme servira à l'achat, sur place, de denrées de premières nécessités et de vêtements.

A tous nos amis donateurs,
MERCI !

□

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«Astrig»** du Val d'Oise (Arnouville, Villiers-le-Bel, Gonesse et Sarcelles) organise, mensuellement, un après-midi **«RENCONTRE ET CULTURE»**.

Venez discuter avec nous de tout et de rien... La parole est donnée à chaque personne qui désire s'exprimer...

Rejoignez-nous à 14 heures, dans notre local situé 71 avenue Henri Barbusse à Arnouville-lès-Gonesse :

- le lundi 1er décembre — thème du jour : 25 décembre: Noël catholique et 6 janvier: Noël arménien. Pourquoi cette différence ?
- le lundi 12 janvier — thème du jour : Les origines du thé.

A noter que d'autres sujets peuvent être abordés car la «parole est ouverte».
Renseignement : Anita BOGHOSSIAN :
01. 39. 90. 76. 19

□

80-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կըընօպլի, Վալտոնի, Վիէննի, Սէն Մօրիս տը Պէնոյի, Լիոն-Վիլէօրպանի եւ Տէսինի մասնաճիւղերը կը տօնեն միութեան 80ամեակը՝

ՏԷՍԻՆԻ «ԹՈՊՈԿԱՆ»ի սրահներուն մէջ:

Մուտքի սրահին մէջ կը ցուցադրուի Կապոյտ Խաչի պատմութիւնը նկարներով եւ Ֆիլմով:

Հանդիսութեան բացումը կը կատարէ Կապոյտ Խաչի վեց դպրոցներու աշակերտական երդչախումբը, ապա նոր պարերով ու նոր տարազներով ելոյթ կ'ունենայ

ԳՈՐԻՍ - ՍԱՍՈՒՆ ՊԱՐԱՅԻՆ ՀԱՄՈՅԹԸ

Մասնակցութիւն՝ 12 եւրօ,
5-12 տարեկան մանուկներու համար՝ 10:
Տոմսերու համար դիմել՝
Տէսինի, Վիլէօրպանի եւ Վիէննի Հայ Մշակոյթի Տուներուն եւ կապոյտ Խաչի անդամուհիներուն:

U. G. A. B. SOIRÉE - JAZZ

L'UGAB Paris—Ile-de-France
organise
une soirée - Jazz «Lionel Boccora Jazz Band» autour d'un Cheese and Wine le **samedi 29 novembre** à partir de 20h30.

Adresse :
Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118 rue de Courcelles, Paris 17e
Métro : Courcelles

Participation : 25 euros

Nombre de places limité.
Réservation impérative.
06. 24. 56. 50. 69
ou paris@agbueurope.org

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26
MERCREDI
26 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-32 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ Լ- ԹԻՒ 22·082 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22·082

ԱՐԱՄ Ա. ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՀԻՒՐ

Ընդառաջելով Վատիկանի հրաւէրին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը Նոյեմբեր 23ին պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ հասած է Վատիկան: Ասիկա իր երկրորդ այցն է, որ կը տեւէ չորս օր: Առաջին անգամ հիւրը եղած էր 1997ին Յովհաննէս - Պօղոս Բ. պապին:

Ժամանած օրն իսկ Արամ Ա. պաշտօնական այց մը տուած է Հայաստանի Հռոմի դեսպանատան: Հաւատարմատար Տ. Սամուէլեանէ, դեսպանատան անձնակազմէն եւ իր ընտանիքին անդամներէն զատ, ներկայ գտնուած են Լիբանանէն, ԱՄՆ-էն, Ֆրանսայէն եւ այլ վայրերէ Հայեր:

* * *

ՎԱՏԻԿԱՆ ԶԱՅՐԱՅՈՒՑԱԾ Է ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻԻՆ ԿՈՉԵԼՈՎ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ...

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին ղեկաւարած պատուիրակութեան Բենեդիկտոս ԺԶ.ի կողմէ ընդունելուն նախօրեակին, Վատիկանի Միջքրիստոնէական միութեան խորհուրդի նախագահ կարդինալ Ու. Գասփէր Վատիկանի ձայնասփիւռէն յայտարարած է թէ 1915ին կատարուածը ցեղասպանութիւն էր: Կարդինալը ակնարկելով Յովհաննէս - Պօղոս Բ. քահանայապետին 2001ին Երեւան կատարած այցին ու նոյն իրողութիւնը հաստատող յայտարարութեան, ըսած է թէ Պապը յարդանքի տուրք մատուցանած էր Մխիթեռնականներուն յուշարձանին եւ «Ցեղասպանութիւն» որակումը գործածած, նոյնիսկ եթէ ասիկա հաճելի չէ Թուրքերուն:

Կարդինալ Գասփէր աւելցուցած է թէ ցեղասպանութիւնը .պնդումի մը հարց չէ, այլ իրականութիւն. ոչ ալ եղրաբանական խնդիր է, ըսած է ան եւ չեչուած թէ մեծաթիւ զոհերով այդ եղելութեան յուշը հարկ է պարմանուի: «Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններուն բարւոքումին համար չեմ դիտեր թէ Վատիկան ի՛նչ կրնայ ընել: Սակայն ասիկա Մի՛ջին Արեւելքի համար կարեւոր պարագայ է: Կաթողիկէ եկեղեցին ամէն քանէ առաջ աւետարանական գործ մըն է եւ այս մէկը մեր ընթացքը բնորոշող ամէնէն կարեւոր սկզբունքն է» ըսած է ան:

Թրքական աղբիւրները արձագանգելով կարդինալին արտայայտութեան, ուշադրութեան կը յանձնէին որ զուգադիպած է Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար Է. Նալպանտեանի Պոլիս այցին:

ԲԱՅՑ ՊԱՊԸ ՓՐԿԱԾ Է ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Արամ Ա.ի եւ Բենեդիկտոս ԺԶ.ի հանդիպումին (Նոյ. 24) Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսն ալ արտայայտուած է Ցեղասպանութեան մասին: Ըսած է թէ ներառեալ հայկականը, բոլոր ցեղասպանութիւնները հարկ է ճանչնալ գըտնեն: «Այսօր աշխարհը կարօտ է արդարութեան եւ հաշտութեան. ատիկա մեր եկեղեցիները կը մղէ մարդկային իրաւունքներու յարգանքին ընդմէջէն, զըլացուած արդարութիւններու համար տարուած պայքարով եւ կնճիռներու, լարուած կացութիւններու խաղաղութիւն եւ հաշտութիւն տանելու ջանքերով խաղաղութեան իրական առաքեալներ դառնալու» ըսած է Կաթողիկոսը: Ապա աւելցուցած որ այդ մթնոլորտին մէջ, եկեղեցիները, կրօնքները եւ պետութիւնները պարտին ճանչնալ բոլոր ցեղասպանութիւնները, բոլոր ժողովուրդներուն համար ընդունելով արժանաւորութեան, ազատութեան եւ ինքնորոշման իրաւունքները: «Աշխարհի խաղաղութեան համար ասիկա էական հարց է» ըսած է ան:

Պապը իր ուղերձին մէջ յիշած է Ներսէս Շնորհալին, Ներսէս Լամբրոնացին, որպէս հայ ժողովուրդի սրբազան մարտիրոսները. ապա ըսած է թէ հայ ժողովուրդին տառապանքներուն գագաթնակէտը կազմեց Ի. դարը, այդպէսով չըլլանցնելով «ցեղասպանութիւն» բառը: Ան ապա մտահոգութիւն արտայայտած է Մի՛ջին Արեւելքի եւ Լիբանանի լարուած կացութիւններուն, քրիստոնեաներու դէմ բռտութեան չեչտումի երեւոյթին:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ
ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԳԱՑԱԾ

Նախագահ Ս. Սարգսեան Նոյ. 24ին Գերմանիա գացած է, ներկայ ըլլալու ճատրակի աշխարհի 38րդ օղիմպիականին Հայաստանի ճակատագրական մրցումին, Չինաստանի խումբին հետ, որ տեղի կ'ունենար Նոյեմբեր 25ին:

Նոյեմբեր 23ի վերջնընթեր փուլին Հայաստանի այրերու հաւաքականը 3 - 1 յաղթած էր Սերպիոյ, վերադառնալով պարագուխի դիրքին, զոր կորսնցուցած էր նախորդ օրը Իսրայէլէն կրած պարտութեամբ: Սերպիոյ դէմ մրցումին Հայաստանի խաղացողներէն Լեւոն Արոնեան եւ Վլ. Յակոբեան յաղթանակ տարած էին, իսկ Գաբրիէլ Սարգսեան եւ Տիգրան Պետրոսեան հաւասար մնացած:

Կիներու խումբը ութերորդ փուլին 4-0 յաղթած է Ադրբեջանի իր մրցակիցներուն, իններորդին Արժանթինի (3,5-0,5): Սակայն յաջորդ հանդրուանին Հայուհիները 1,5 - 2,5 արդիւնքով պարտուած են Լեհաստանէն ու վերջնընթեր փուլին 8րդ դիրքի վրայ էին: Իրենց վերջին մրցակիցը կ'ըլլայ Հնդկաստանի հաւաքականը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ նոյն չփոթ մթնոլորտին մէջ էին Նոյեմբեր 25ին ալ, քանի նախորդ օրը ստուգման յանձնախումբը (13 անդամներ Տանիէլ Վայանի նախագահութեամբ) առկախած էր իր աշխատանքները առանց եզրակացութեան մը յանգելու: Կրկին նիստ կը գումարէր յաջորդ օրն ալ (Նոյ. 25), որմէ ետք Ազգային խորհուրդը պէտք է տար իր վճիռը ինչ կը վերաբերի ընտրութեան: Հարցը հոն էր սակայն, որ Սեկոլէն Ռուայալ եւ իր կողմնակիցները վերջնագիր մը տուած էին եւ ցոյցի մըն ալ սպառնալիք ըրած ընկերվարականներու կեդրոնավայրին առջեւ (ռիւ տը Սոլֆէրինօ), եթէ յաղթողի մը անունը յայտարարուէր, մինչ նոր քուէարկութեան մը պահանջը կը մնար:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ լաստեղողական մեխանները 24 ժամուան գործադուլի դիմած էին բողոքելու համար այն նոր կարգադրութիւններուն դէմ, որոնք պիտի գործադրուին Յունուար 5էն: Այդ նոր կարգադրութիւններուն դլխաւորը կը վերաբերի ծանուցումներու ընդումին ժամը 20էն ետք, հեռատեսիլի հանրային կայաններուն համար, ինչպէս նաեւ ընդհանուր տնօրէնին նշանակումին Հանրապետութեան նախագահին կողմէ: Առաջին կարգադրութիւնը կը քննադատուի որովհետեւ նախ 450 միլիոն եւրոյի մուտքի բացակայութիւն մըն է եւ կը նպաստէ անշուշտ Թէ. Էֆ. 1ի որպէս ոչ պետական կայան, իսկ երկրորդը կը նշանակէ պարզապէս որ լաստեղողական ճիւղին տէրն ու տիրականը կը դառնայ Սարքոզի: Ծանուցումներու հարցը թէեւ կը քննուէր Ազգային ժողովին կողմէ, բայց բան մը չէր փոխեր կացութեան մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ - ԻՐԱՔ սահմանին վրայ, Միխրթի կայարանին մօտ, պայթում մը կատեցուցած է Քէրքիւք - Ճէյհան նաւթատարին գործունէութիւնը: Պայթումը պատճառ եղած է հրդեհի մըն ալ: Նախանարարական արարքը կը վերագրուի քիւրտ զինեալ խմբակներու:

ՀԱՄԱՍԻ եւ պաղեստինեան իշխանութեան նախագահին՝ Մ. Ապպասի միջեւ մթնոլորտը չատ լարուած կը մնայ եւ նոյնիսկ վերջերս վատթարացած է: Ապպաս վերջնագիր մը տուած է Համասին, որ կ'իյնէ Գազայի գօտիին վրայ, որպէսզի ընդունի հաշտարար երկխօսութիւն մը մինչեւ տարեվերջ: Եթէ Համասը մերժէ, այն ատեն, կ'ըսէ Ապպաս, նախագահական եւ երեսփոխանական նոր ընտրութիւններ կ'ըլլան համեմատականի դրութեամբ: Հաշտարար հանդիպում մը նախատեսուած էր Նոյեմբեր 10ին, գաղիր, բայց Համասը չնչած էր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախագահը Մեդվեդեւ Նոյեմբեր 24ին հրապարակած է բարեկամական դաշինքները, զորս ստորագրած է Հարաւային Օսէթիոյ եւ Աբխազիոյ հետ: Առնչ պաշտօնական դրամը ռուբլին է եւ բնակիչներն ալ կրնան ռուսական հպատակութիւն ունենալ:

ՊԱՂՏԱՏԻ արեւելեան չրջանը, Նոյեմբեր 24ի վաղ առաւօտեան ռումբ մը պայթած է պողոտայի մը անկիւնը, երբ առեւտրական նախարարութեան պաշտօնեաները փոխադրող հանրակառք մը կ'անցնէր: Առաջին տուեալներու համաձայն 19 մեռեալ կար եւ չուրջ 25 վիրաւոր:

(Շար.ը Դ· էջ)

ՊՈԼԻՍ

Է. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ. «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՉ ՄԷԿ ՂԵԿԱՎԱՐ ՍՓԻՒՌՔԷՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՎԵՐՋ ՏԱԼ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ՋԱՆՔԵՐՈՒՆ»

Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար Է. Նալպանտեանի Պոլիս մեկնելէ առաջ (Նոյ. 24) արձագանգները թէ՛ հայաստանեան, թէ թրքական մամուլին մէջ կը հռչակէին «սիրալիր» ածականը: Նախարարը գացած էր որպէս Սեւ Ծովեան տնտեսական գործակցութեան նախագահ երկրի ներկայացուցիչ, սակայն հասկնալի է որ այցը զլխաւորաբար հետաքրքրութիւն արթնցուցած էր, Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններու տեսանկիւնէն:

Է. Նալպանտեան չուրջ երկուուկէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած է իր թուրք պաշտօնակից Ա. Պապաճանի հետ, որուն յաջորդած է պաշտօնական ընթրիք մը: Երկու նախարարները կարճ յայտարարութիւններ կատարած են լրատուիւռներուն. յայտնած են յատկապէս երկկողմ հարցերը կարգաւորելու իրենց պատրաստակամութիւնը, հանդիպումները չարունակելու տրամադրութիւնը:

Է. Նալպանտեան երկու երկիրներու յարաբերութիւններու բնականոնացման ներկայի փուլը դրական նկատելով ըսած է. «Իմ համոզմամբ երկկողմ յարաբերութիւնները դրական հունով են ընթանում: Հայաստանը պատրաստ է դրանց բնականոնացմանը: Նկատի ունեմ առանց նախապայմանների դիւանագիտական յարաբերութիւնների հաստատումն ու սահմանների բացումը: Դա պէտք չէ որպէս լաւութիւն ընկալել, որովհետեւ բխում է երկու կողմերի շահերից: Սահմանների բացումն արդէն համապատասխանում է կողմերի շահերին, միաժամանակ նպաստելու է դիւանագիտական յարաբերութիւններին»:

Ինչ կը վերաբերի Ցեղասպանութեան նիւթին, այդ մասին հարցումի մը պատասխանելով Հայաստանի նախարարը ըսած է թէ Հայաստանի ղեկավարներ երբեք պիտի չդիմեն Սփիւռքին, արդէն նման բան չեն ըրած երբեք, չեն կրնար ընել, պահանջելու համար վերջ տալ Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումի իրենց ջանքերուն: Ան յայտնած է նաեւ թէ Հայաստան - Թուրքիա չփումներուն մասին իր լաւատեսութիւնը կ'ընդգրկէ պատմաբաններու միասնական մարմնի կազմութիւնն ալ:

Է. Նալպանտեան ըսած է տակաւին թէ Հայաստան կողմնակից է Թուրքիայէն Հայաստան ուղղակի թռիչքներու կազմակերպումին, որուն համար պահը չատ յարմար կը նկատէ: Հաւաստած է նաեւ թէ նախագահ Ս. Սարգսեան յառաջիկայ աչնան Թուրքիա կ'երթայ հետեւելու Հայաստան - Թուրքիա Ֆութպոլի ազգային մրցումին:

*
**

Է. Նալպանտեանի այցին ժամերու տարբերութեան չփոթ մըն ալ ապրուած է. Թուրքերը նախատեսած են որ Նալպանտեան - Պապաճան տեսակցութիւնը ժամը 17·30ին տեղի կ'ունենայ: Մինչդեռ հայկական կողմը ժամուան մը տարբերութիւնը հաշիւի չէ առած, պատճառ ըլլալով ժամադրութեան ժամ մը յետաձգուելուն, ըստ թրքական աղբիւրներու:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԷՍ

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵԼՈՒԹԸ

ԼՂՀ նախագահ Բ. Սահակեան որ 2008ի Թէլէթոնին ներկայ գտնուելու համար Լոս Անճելըս կը գտնուէր, ելոյթ մը ունեցած է: Շեչտելէ ետք Արցախ-Սփիւռք միասնութիւնը, չնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց որոնք նոյնիսկ տընտեսական տագնապի ներկային մէջ պատրաստ են մասնակցելու Արցախի զարգացման ու բարգաւաճման գործին: Ան պա թուական տուեալներով խօսած է ռազմավարական, ընկերային հարցեր լուծելու համար կատարուածին մասին. անդրադարձած ժողովրդագրական ասճին, կրթական գործին քարելաւման, գիւղատնտեսութեան յառաջդիմութեան նպատակով ներդրումներու:

ԵՐԵՔ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ԵՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Նոյեմբեր 13ը հայութիւնը մօտէն հետաքրքրող համաժողովներու օր մը եղաւ: Թուրքիոյ մէջ Հայերու եւ Քիւրտերու անցեալին նկատմամբ երկու համաժողով գումարուեցաւ Եւրոպական խորհրդարանին մէջ, իսկ Թեհրան վայրը եղաւ «Հայ դատը այսօր» խորագրուած խորհրդակցական ժողովի մը:

Առաջինին նիւթն էր Թուրքիոյ հայկական ժառանգութիւնը, անոր (կամ աւելի ճիշդ՝ անկէ մնացածին) պահպանութեան մէջ Եւրոպական Միութեան դերը: Կազմակերպուած էր ՀԲԸՄ-ի եւրոպական գրասենեակին կողմէ: Գլխաւոր ելոյթները ունեցան Թուրքիայէն Ֆէթհիյէ Չէթին որ հեղինակն է «Մեծ մայրս» հատորին եւ «Սիրելի եղբայրս» խորագրուած ցուցահանդէսին ու պատկերագիրքին հեղինակ Օսման Քէօքէր, Ֆրանսայէն Փաթրիք Տօնապետեան, Գերմանիայէն Վահէ Թաչճեան, Լոնտոնէն Արա Սարաֆեան:

Առաջինը ծանրացաւ Թուրքիոյ մէջ սկիզբ առած հոլովոյթի մը վրայ զոր բնորոշեց որպէս իր անցեալին հետ հաշտութեան փուլ: Շեշտեց այն միտքը թէ մարդ չի կրնար անցեալը փոխել, բայց կրնայ հաստատ հիմերու վրայ դնել ապագան:

Օ. Քէօքէր Հայերու կողմէ գըրուած եւ ղրկուած հին բացիկներու միջոցով ցոյց տուաւ թէ Հայերը ի՛նչ տեղ ունէին Ի. դարու սկիզբին Թուրքիոյ մէջ: Շեշտեց դար մը առաջուան եւ այսօրուան տարբերութիւնը: Ի. դարու առաջին տարիներուն երկրին 16 միլիոն բնակչութեան պաշտօնական տուեալներով 1·5 միլիոնը Հայեր էին (առնուազն տասնէն մէկը), իսկ այսօր 72 միլիոնին միայն 60 հազարը: Ու Թուրքիոյ բնակչութիւնը միատարր զանգուածի մը պատկերը կուտայ: Թուային յարաբերութենէն պատան նիւթ ըրաւ նաեւ երկրին զանազան մարզերուն մէջ Հայերու ունեցած կարեւոր դերը, ազդեցութիւնը:

Փ. Տօնապետեան, որպէս արուեստի պատմաբան, բնական է որ հակէր յատկապէս մշակութային կոթողներու ոլորտին վրայ: Հասկնալի է որ նիւթին մէջ լայն տեղ գրաւէր ոչնչացումը, անտիրութիւնը: Ո՛չ կրթական հաստատութիւններու չէնքեր, ոչ եկեղեցի, վանք ու մնացեալը խուսափած էին այդ ճակատագրէն. հազարներով չէնքեր, չէնքերէ չնչին նմոյշ մը կար այսօրուան հասած:

Պատմաբան Արա Սարաֆեանի (որ անօրէնն է Լոնտոնի «Կոմիտաս» հիմնարկին) խօսքը լրացնող բնոյթ մը ունէր նշուած կացութեան, բաւ թէ այսօր Թրքական նոյնիսկ ամէնէն կարեւոր թանգարաններուն մէջ ոչինչ կար Հայերու, Հայաստանի մասին:

Պատմաբան Վահէ Թաչճեան ալ ամփոփեց վերապրողներու յուշերուն մէջ տեղ գտած հայկական ժառանգութեան տուեալները:

Զեկուցումներէն եօք նախատեսուած էին քննարկումներ, խորհրդակցութիւններ. այդ բաժինին մէջ խօսք առին կազմակերպիչ միութեան Եւրոպայի գրասենեակի նախագահ Ալեքսի Կէօվճեան, Հայաստանի արտաքին գործերու նախկին նախարար Վ. Օսկանեանի խորհրդական Սալբի Ղազարեան, հովանաւոր Հ. Պէօլ հիմնարկի Պոլսոյ մասնաճիւղին տնօրէն Ու. Տաֆնէր, Եւրոպական խորհրդարանէն Ալի Եուրտակիւլ եւ Պէրնար Լէյտըն: Յայտնուած միտքերը չօշափեցին վերապրողներուն Ցեղասպանութեան ապրումներուն անդրադառնալու դժուարութիւնը, այդ մասին ներկայիս Թուրքիոյ մէջ խօսողներու երեւոյթը, այդ երկրին կողմէ իրականութիւնը ընդունելու պարտքը, իր անցեալը վերարժեւորելու կարելիութիւնը:

Որպէս կազմակերպիչ միութեան ներկայացուցիչ, Ա. Կէօվճեան յայտնեց թէ նոյնիսկ այսքան քայլը կ'առնուի զալ տարի, երբ ԻՒՆԷՍԿՕ-ի Փարիզի կեդրոնատեղին հայկական ժառանգութեան նիւթով միջազգային համաժողով կը կազմակերպէ եւ խնդիրը կը ներկայացուի քաղաքական բնոյթով:

Նոյն օրը, նոյն վայրին մէջ, տեղի ունեցաւ Տէրսիմի մէջ 1938ին Քիւրտերու դէմ գործուած բնաջնջումին ու անոր հետեւանքներուն նիւթով ձեռնարկ մըն ալ: Անոր մասնակիցները եղան Եւրոպական խորհրդարանի քիւրտ երեսփոխանուհի Ֆ. Ուճա, Տէրսիմի վերակառուցման միութեան նախագահը Հ. Ըչըք, Եւրոպական միութիւն – Թուրքիա քաղաքացիական յանձնախումբի բանբեր Հ. Պրանտալէիտ, Հայ Դատի Եւրոպայի մարմնի նախագահ Հիլտա Զոպոյեան, Տէրսիմի երեսփոխան Շ. Հալիս, հրապարակագիր Ռ. Զարաքօլու, նաեւ քանի մը ուրիշներ:

Բոլորին ալ ելոյթներով չեշտուեցաւ Թրքական պատմութեան ուղիղ լուսաբանման եւ իւրացման կարեւորութիւնը: Ըսուեցաւ թէ ձեռնարկին նպատակն էր ոչ միայն այդ պատմութեան մէջ Հայերու եւ Տէրսիմի ցեղասպանութիւններուն յիշատակումը, այլեւ Արարատի, Գոչկիրիի, Զիլանի, Շէյխ Սաիտի, Մարաշի եւ այլ շատ կոտորածներու դատապարտումը եւ զոհերու ոգեկոչումը: Այնօրէն նիւթ եղաւ այսօր եւս Քիւրտերու կիրարկուած խորութիւնը, ճնշումի քաղաքականութիւնը, Թուրք պաշտպանութեան նախարարին խօսքերով յայտնուած մտայնութիւնը եւ այդ բոլորին չարունակութեան արգելք ըլլալու համար նոյն կարգի ողբերգութիւնները միջազգային ուշադրութեան յանձնելու անհրաժեշտութիւնը:

Այս համաժողովին ատարին հրապարակուած յայտարարութեան մէջ ալ չեշտուեցաւ թէ Թուրքիոյ պետութիւնը պէտք է դիմակայէ իր պատմութիւնը, տէր կանգնի ցեղասպանութենէ տուժածներուն նկատմամբ միջազգային օրէնդրութեամբ իրեն վիճակած պատասխանատուութեան. Տէրսիմի կոտորածներուն զլխաւոր զոհերէն Սէիտ Ռըզայի եւ միւսներուն թաղուած վայրերը ճշդուին, դէպքերու ընթացքին առեւանգուած երախաներու ճակատագիրը լուսաբանուի, Թուրքիոյ հետ Եւրոպական միութիւնը, Ռուսաստան, ԱՄՆ բանան Տէրսիմի առընչուած իրենց դիւանները, Եւրոպական միութեան գըլխաւորութեամբ այդ դէպքերուն հետ առընչութեան տէր բոլոր կողմերը Թուրքիան մղեն ճշմարտութիւնը ամբողջական կերպով լուսաբանելու:

Նոյն համաժողովը առիթ եղաւ նաեւ հայկական, ասորական, քըրտական, Թրքական հինգ կազմակերպութեան ասորագրութեամբ ուրիշ յայտարարութեան մըն ալ հրապարակումին: Հոն կ'ըսուի թէ երեք հազար տարիէ ի վեր Անատոլուն զանազան ազգերու համակեցութեան վայրը եղած է: Այդ համակեցութիւնը երբեմն չատ բուռն հակամարտութիւններու ծրնունդ տուած է, բայց նաեւ ճուլման մը եղած է մշակոյթներու եւ ցեղերու: Ատով հանդերձ, նախ Օսմանեան կայսրութիւնը, ապա քէմալական Թուրքիան երկրին ինքնութիւնը արուեստականօրէն հիմնած են գերակշռող ժողովուրդներու ինքնութեան ժխտումին եւ անոնց ստրկացումին, ապա Թրքացումի քաղաքականութեան մը վրայ: Ատիկա առաջնորդած է Հայերու, Քիւրտերու, Յոյներու, Ասորիներու, Քաղդէացիներու, Հրեաներու եւ այլ ժողովուրդներու դէմ չարք մը զանգուածային ոճիրներու:

Յանուն Անատոլուի ժողովուրդներուն, ստորագրող կազմակերպութիւնները կը մերժեն ցեղային կամ կրօնական որեւէ գերակշռութիւն, պետութեան քարոզած միատարր Թուրքիոյ մը պատրանքը, կոչ ուղղելով բազմազանութեան հարստութեամբ հպարտ ըլլալու: Կ'ըսեն թէ Թուրքիա չի կրնար յառաջդիմել առանց ժողովրդավարանալու, առանց արեւելեան իր նահանգներուն տնտեսական եւ ընկերային յետամնացութիւնը դարմանելու: Կը հաստատեն իրենց յանձնառութիւնը՝ քաղաքական պայքարը չարունակելու, որպէսզի ի վերջոյ Թուրքիա ընդունի, խոստովանի, հաշուեյարդարը տեսնէ անցեալի եւ ներկայի իր ոճիրներուն, դառնալու համար ժողովրդավար, փոքրամասնութիւններու յարգանքին տէր պետութիւն մը:

Այս յայտարարութիւնը ստորագրած են Պելժիոյ ժողովրդավար Հայերու ընկերակցութիւնը, Պելժիոյ Ասորական ընկերակցութիւնները, Պրիւսէլի Քրատական հիմնարկը, Հայ Դատի եւրոպական յանձնախումբը, Ինֆօ–թիւրք հիմնարկը:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ԳԵՂԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ընթացիկ Նոյեմբեր ամսուան 9ին, սեղանոյ Թէքէեան Մշակ-Մխիթեան երկյարկանի հաւաքավայրին մէջ բացումը կատարուեցաւ Արժանթինի հայ գեղանկարիչներու հերթական ցուցահանդէսին, որ այս տարի հովանաւորուած է եւ կազմակերպուած՝ Հայ Կիներու Միջազգային կազմակերպութեան վարչութեան կողմէ, զուգահեռաբար նոյն կազմակերպութեան 5րդ համագումարին, որ կայացաւ Պուէնոս Այրէսի Լիպերթատոր – Շերաթոն պանդոկի մէջ: Արուեստի այս հետաքրքրական ձեռնարկին բացումը կատարեց, «Սարտարապատ» պաշտօնաթերթի խմբագիր տիկ. Տիանա Տէր Կարապետեան, որ հակիրճ տեղեկութիւններ տուաւ ցուցահանդէսի կազմակերպման մասին, այնուհետեւ բնդգծելով.– «Տարբեր տեսլականներէ եւ տարբեր միջավայրերէ եկած մեր արուեստագիտուհիները կր ներկայացնեն ներքին եւ արտաքին աշխարհ, իրր յեղարաւ ունենալով կտաւը, թուղթը, նիւթը: Գաղափարներ, որոնք ընդունակ եւ եռանդով կ'արտայայտուին: Ներշնչումի յորձանք մը, որ ամէն ձեւով կը ձգտի դրսեւորուիլ: Դիտելու ընդունակութիւն, զգայութիւն, արտայայտչականութիւն, լոյս եւ խաւար, անցեալ եւ ներկայ, ճշմարտութիւն եւ ցնորք, ամէն ինչ խորութեամբ, բնականօրէն արտայայտուած իւրաքանչիւր վրձինով կամ ձեւաւորումով...»:

Ցուցահանդէսը բաց կը մնայ մինչեւ Նոյեմբեր 21:

Հաստատութեան երկու սրահներուն մէջ իրենց ստեղծագործութիւնները կը ցուցադրէին արժանթինահայ 17 գեղանկարիչներ եւ քանդակագործ մը, որոնց մէջ զգալի թիւ մը կը կազմեն գեղանկարչական ոսպատորապաշտ չարժումին հետեւող արուեստագէտները:

Ստորեւ կը ներկայացնենք մասնակից արուեստագէտները.–

ՌՈՍԱ ԱՐԽԱՆԵԱՆ.– Ծնած է Պ. Այրէս: Շատ փոքր տարիքէն նուիրուած է արուեստի, հետեւելով զեփարներ, որոնք ընդունակ եւ եռանդով կ'արտայայտուին: Ներշնչումի յորձանք մը, որ ամէն ձեւով կը ձգտի դրսեւորուիլ: Դիտելու ընդունակութիւն, զգայութիւն, արտայայտչականութիւն, լոյս եւ խաւար, անցեալ եւ ներկայ, ճշմարտութիւն եւ ցնորք, ամէն ինչ խորութեամբ, բնականօրէն արտայայտուած իւրաքանչիւր վրձինով կամ ձեւաւորումով...»:

Ցուցահանդէսը բաց կը մնայ մինչեւ Նոյեմբեր 21:

Հաստատութեան երկու սրահներուն մէջ իրենց ստեղծագործութիւնները կը ցուցադրէին արժանթինահայ 17 գեղանկարիչներ եւ քանդակագործ մը, որոնց մէջ զգալի թիւ մը կը կազմեն գեղանկարչական ոսպատորապաշտ չարժումին հետեւող արուեստագէտները:

Ստորեւ կը ներկայացնենք մասնակից արուեստագէտները.–

ՌՈՍԱ ԱՐԽԱՆԵԱՆ.– Ծնած է Պ. Այրէս: Շատ փոքր տարիքէն նուիրուած է արուեստի, հետեւելով զեղարուեստի ուսումնասիրութեան եւ ցուցադրութեան: Ունեցած է անհատական ցուցահանդէսներ Արժանթինի եւ Ուրուկուայի մայրաքաղաքներուն մէջ: Ներկայացուցած է նաեւ իր գործերը Ֆրանսայի, Իսպանիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Ամերիկայի, Պրազիլիոյ, Չիլիի, Պարակուայի, Պոլիվիոյ, Մեքսիքոյի, Ուրուկուայի, Գուատեմալայի, Հոնտուրասի, Գոստա Ռիքայի, Պանամայի, Վենեսուելայի, Գոլոմպիոյ, Էքուատորի, Պերուի, Չինաստանի, Ճափոնի, Թայուանի, Հարաւային Քորէայի, Ռուսիոյ, Ուքրանիոյ, Պելճիքայի, Հոլանտայի, Լիտուանիոյ, Լեհաստանի, Չեխիոյ, Սլովաքիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Սերպիոյ, Պոսնիոյ, Հերցեկովինայի, Մոնթենեկրոյի, Հունաստանի, Թուրքիոյ, Իսրայէլի, Լիբանանի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Ալճերիոյ, Մարոկոյի, Թունիսի, Լիպիոյ, Սենեկալի, Գաբոնի, Գոնկոյի, Գոնկոյի Դեմոկրատական Հանրապետութեան

զանկարչական աշխատանոցի դասընթացքներուն, ձեռք բերելով զբաղահատելի արդիւնքներ: Արխանեան գոյնը կ'օգտագործէ զգացումներ եւ զգացողութիւններ յիշեցնելու համար եւ մասնաւոր յուզականութիւն տալու համար վերացական երեւոյթներու:

ԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲՈՎ.— Ծնած է Պ. Այրէս: Արուեստի դասընթացքներուն հետեւած է «Արուեստի Ազգային Համալսարան» հաստատութեան մէջ: Մասնակցած է փերկամինօ քաղաքի արդի արուեստի առաջին ազգային ցուցահանդէսին եւ այլ հաւաքական ցուցահանդէսներու, 2006ին, արժանացած է առաջին մրցանակի:

ԿԼԱՏԻՍ ԱՐԵԱՆ.— Ծնած է Արժանթին: Շրջանաւարտ Բուսարիս քաղաքի Գեղարուեստի դպրոցէն: Իր ցուցահանդէսներով սատարած է Արժանթինի մշակութային կեանքին: Իր ստեղծագործութիւնները ցուցադրուած են Քաթամարքայի Գեղարուեստի Թանգարանին, Միացեալ Նահանգներու դեսպանատան եւ այլ կարեւոր հաստատութիւններու մէջ:

ՄԱՐԻԱՆԱ ԱՐԹԻՆԵԱՆ.— Գեղանկարչութեան փորձիչէօր, մասնագէտ տեսական արուեստի, Մարիա Նա ծնած է Պ. Այրէս: Իր գործերը կը ցուցադրուին Արժանթինի ամէնէն կարեւոր պատկերասրահներուն մէջ, արժանանալով մասնաւոր յիշատակութեան:

ԱԼԻՍԻԱ ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ.— Ռատարածական եւ խառն թեքնիքը քնորոշ է իր գործերուն մէջ: Իր ստեղծագործութիւնները գլխաւորաբար նեղնչուած են Հայոց պատմութենէն: «Կու լամ ֆեզի համար, կու լամ ինձի համար» խորհրդապատկերով կ'արտայայտէ Մասիսը կորսնցուցած ըլլալու ցաւը:

ՌՈՍԱ ՏՈԼԱՊՃԵԱՆ.— Ցուցահանդէսներ տուած է Ջուիցերիա, Ուրուկուէյ, Ֆրանսա, Պրազիլ, Եդիպտոս եւ Մ. Նահանգներ: Կը դեկավարէ Քիլմէսի (Արժանթին) «Academia Integral des artes visuales»-ը: Արժանացած է բազմաթիւ մրցանակներու: Տոլապճեան ծնած է Արժանթին եւ կ'ուսուցանէ գեղանկարչութեան կապուած այլազան մասնագիտութիւններ:

ԼԻՏԻԱ ԻՇԽԱՆԵԱՆ.— Ծնած է Արժանթին: Ուսանած է նորաձեւութեան եւ ոսկերչութեան ձեւաւորում եւ թանկագին քարերու մասնագիտութիւն: Դաշնակահարուհի եւ դաշնակի ուսուցչուհի է: Ունի ինքնատիպ եւ տպաւորիչ բնանկարներու շարք մը:

ՍՈՆԻԱ ՋՆՆՈՋԵԱՆ — ԽՐԼԱՓԵԱՆ.— Տպաւորապաշտ արուեստագիտուհի: Կը պատկանի արուեստագէտներու այն խումբին, որոնք համոզուած են, որ գեղագիտական ձեւափոխումը լուրջ աշխատանքի կը կարօտի: Սոնիայի ստեղծագործութիւնները ի վիճակի են թարգմանելու ինչ որ թաքնուած է գոյներուն խորքը: Իր գոյները լի են նշանակութեամբ:

ԱԼԻՍԻԱ ՔԷՇԻՇԵԱՆ.— Ծնած է Արժանթին եւ շրջանաւարտ Պ. Այրէսի ամէնէն նշանաւոր գեղարուեստի դպրոցներէն: Փրոֆէսէօր եւ ձեւարուեստի բաժանմունքի պետ է Colegio Nacional Buenos Aires-ի մէջ: Իր ստեղծագործութիւններէն ոմանք տեղ գտած են արուեստի գիրքերուն մէջ, իսկ ուրիշներ մաս կը կը կազմեն անհատական հաւաքածոներու՝ Սպանիա, Պելժիա, Փերու, եւլն:

ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՔԷՕՐՕՂԼԵԱՆ.— Ծնած է Պուէնոս Այրէս: Գեղանկարչութեան դասախօս: Ունի իր անձնական աշխատանոցը եւ մասնակցած է բազմաթիւ հաւաքական ցուցահանդէսներու, գնահատուելով մասնագէտ քննադատներու կողմէ: Արժանացած է մասնաւոր յիշատակութեան:

ՄԻՐԹԱ ՍԱՐԱՖԵԱՆ — ԳՐՊԱՇԵԱՆ.— Ծնած է Պ. Այրէս: Հետեւած է գեղանկարչութեան դասընթացքներու ականաւոր դասախօսներով: Իր ստեղծագործութիւնները արժանացած են մասնաւոր յիշատակութեան եւ կը ցուցադրուին կարեւոր պատկերասրահներու մէջ:

ԱԼԻՍԻԱ ԼՈՒԹՈՒՖԵԱՆ.— Աւարտած է Գեղարուեստի Պետական Դպրոցը փորագրութեան դասախօսի տիտղոսով: Մասնագիտացած է նաեւ վիմագրութեան եւ բեմագրութեան մէջ: Արուեստի եւ նկարչութեան մասնագիտութիւնը ստացած է Փարիզի Ecole Supérieure des Beaux Arts-էն: Շահած է չարք մը մրցանակներ, արծաթէ մեդալ, եւլն:

ՄԱՐՍԵԼԱ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ.— Թատերական արուեստի քաղաքապետական ուսումնարանին մէջ հետեւած է քանդակագործութեան եւ գեղանկարչութեան դասընթացքներուն, խորացնելով իր ծանօթութիւնը՝ բեմայարդարութեան եւ բեմանկարչութեան մէջ: Կը մասնակցի հաւաքական ցուցահանդէսներու:

ՊԻԱԹՐԻՍ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ.— Ծնած է Պ. Այրէս: Շրջանաւարտ է Գեղարուեստի Ուսումնարանէն: Մասնակցած է հաւաքական աւելի քան 40 տեղական թէ արտասահմանեան ցուցահանդէսներու, արժանանալով բազմաթիւ մրցանակներու: Կը հետեւի գեղանկարչութեան տպաւորապաշտ դպրոցին:

ՀԻԼՏԱ ՄՍԸՐԼԵԱՆ-ՓՈՓԻԿԵԱՆ— Ծնած է Պոլիս: Հասուն տարիքին նուիրուած է գեղանկարչութեան եւ մասնակցած բազմաթիւ ցուցահանդէսներու, տուած է նաեւ անհատական ցուցահանդէս:

ԱՐԱՔՍԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ.— Ծնած է Պ. Այրէս: Ուսումը ստացած է Գեղարուեստի Ազգային Ուսումնարանին մէջ: Հետեւած է նշանաւոր գեղանկարիչներու դասախօսութիւններուն: Ունի իր սեփական աշխատանոցը, ուր կու տայ գծագրութեան եւ գեղանկարչութեան դասեր: Կը զբաղի նաեւ որմնանկարներով:

ՌՈՍԱՆԱ ԲԱՐԵՂԱՄԵԱՆ.— Քանդակագործ: Իր ստեղծագործութիւնները ցուցադրուած են ամբողջ Արժանթինի մէջ: Շահած է երկու կարեւոր մրցանակներ: Իր գործերը նեկայացուած են «Երրորդ հազարամեակի արժանթինեան արուեստը» եւ «Արուեստագէտ արձանագործներու արժանթինեան ընկերակցութիւն» դիրքերու մէջ:

Ա. Պ.

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

Փարիզի ազգային մատենադարանի Ռիշըլիէօ բաժինը, ուր կը պահուին ձեռագրեր, վտանգուած է եւ պատասխանատուն ալ՝ Պրիւնօ Ռասին կոչ կ'ընէ մեկենաս գտնելու համար ("Ֆիկարօ", Նոյ. 21):

Առանձին յօդուածով ալ կը մատնանշուի որ Սէն-Սիմոնի յուշերուն, Վիքթոր Հիւկոյի յուշերու եւ Մարսէլ Փրուսթի «Ա լա ռըչերչ տիւ թան փերտիւ»ի ձեռագրերը եւ ուրիշ թանկագին նման ձեռագրեր կրնան ամբողջովին մոխրանալ: Այս սպառնալիքը չատ լուրջ է եւ կը վերաբերի այն ամէն ինչին որ կը պահուի ռիւ տը Ռիշըլիէօյի հնամաշ շէնքերուն մէջ, որոնք պատմական սիրտն իսկ են Ֆրանսայի Ազգ. մատենադարանին: Էլեկտրական կազմածները հինցած են, ապահովութիւնը չէ յարգուած, ինչպէս այլ պարագաներ: Կացութիւնը այնքան ծանր է որ երաժշտութեան բաժինը փակուած է, ելեկտրական ընդհանուր վտանգի մը պատճառով: Հոն կը գտնուին Մոցարթի Տոն Ճիովաննիի եւ Պախի Վառիասիոն Կոլտպերկի ձեռագրերը:

Այս կացութեան պատճառաւ է որ, ազգային մատենադարանին նախագահը՝ Պրիւնօ Ռասին դիտել կուտայ որ Պետութեան նպաստը անբաւարար է եւ պէտք ունի մեկենասներու: Ըստ իրեն պէտք է բոլոր սրահները վերանորոգուին, իսկական վերածնունդ մը հարկաւոր է:

Աւերակներուն Մէջ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

— Ապրիլ 2ին լսուեցաւ որ Քէօփրիւճէք անուն ագարակի մը մէջ երկու հոգի ըսպանած են ցերեկ առեն: Մինչեւ որ դէպքը հաստատեցինք, չրջակայ ուրիշ ագարակներէ լուր եկաւ թէ Համիտիէն ու Ատանան կը զարնուին: Այս լուրերուն վրայ՝ պատրաստուեցանք ու երդում ըրինք որ ամէն մէկս զէնքը ձեռքերնիս պիտի մեռնինք: Հետեւեալ օրը հազարաւոր թշնամիներ պաշարած էին մեզ: Իրրեւ մէկ մարդ Տէօրթ Եօլի բոլոր Հայերը սերտօրէն միացած՝ կռացան խուժդուժ ամբոխին դէմ. տասնհինգ օր չարունակ հրացան արձակեցին մեր վրայ: Հայերը գիւղէն դուրս չելան, եւ մէկ կողմէ պատնէշները ամրացնելով՝ քաջաբար կռուեցան: Այդ միջոցին առանց չուրի մնացինք. բոլոր քաղաքացիները, ծեր թէ երիտասարդ, պատնէշներու եռեւն էին. կիներն ու տղաքը թշնամիէն նետուած հրացանի զնդակներուն տակ կ'երթային ու կու գային, ուտեստ եւ զինուորական մթերք կը բերէին: Երկու կիներ, մէկը Տէր Գէորգեան Աբիս էֆէնտիին կինը՝ Աննա, եւ միւսը՝ Ա.յնթապցի վարժուհի Եսթեր, զէնքը ձեռքերնին նոյն իսկ կռիւին մասնակցեցան:

Տասնհինգ օր ետքը՝ թշնամին յուսահատած էր մեր դիմադրութենէն ու մեր ուժերը սպառած էին ծարաւէն, երբ Խահէմ անուն հազարապետը եւ Մըսթըը Քէնըտի միջամտեցին, պաշարողները ետ մղեցին եւ ջուր վերադարձուցին քաղաքին:

Հաշտութիւնը կնքուեցաւ սա հիման վրայ թէ եղածը թիւրիմացութիւն մըն էր, բռնապետութեան վերջին խաղը, որ այլեւս կրկնուելու հնարաւորութիւն չըկար, թէ մեր վնասները պիտի փոխարինուէին, մարդասպանները պիտի պատժուէին, եւլն.:

— Ո՞նչ չափի կը հասնին ձեր վնասները, կը հարցնենք:

— Պատնէշը կազմեցինք այնպէս մը որ չրջապատէր ամբողջ քաղաքը, որ ունի 800 տուն. դուրսը մնացին միայն 71 տուն. անոնց բնակիչներն ու գոյքերը փոխադրեցինք մեր մէջ եւ պաշտպանեցինք. բայց տուները այրեցին:

— Ամբողջ կռիւի միջոցին չատ մարդ կորսնցուցի՞ք:

— Շատ քիչ՝ ընդհակառակը: 67 հոգի մեռան ընդամէնը, ան ալ պատնէշներէն դուրս:

Միջոց մը լռութիւն տիրեց ու ամէնքն ալ ամփոփուեցան իրենց մտածումներուն մէջ:

— Շրջակայ գիւղերը նիւթական չատ վնաս տուին, աւելցուց հարուստ ագարակատէր մը. Նաճառլը, Օճաղլը, Էօզէրլի բոլորովին աւերակ դարձան, տուները այրեցին ու նարնջենիները փճացուցին:

— Լսեցինք որ, կ'ըսէ նաճառլըցի տանուտէր մը, Համիտիէ զարնուած է. Հաճընցի Սարգիս Ջարդին մէջէն փախչելով ու քանի անգամ կեանքը վտանգի դնելով եկաւ Նաճառլը ու պատմեց թէ Համիտիէի Հայերը յանկարծակիի գալով, չէին կրցած պաշտպանուելու. որեւէ փորձ ընել: Նկարագրեց ահռելի աղէտը եւ հասկցուց թէ անհրաժեշտ էր որ անմիջապէս կազմակերպուէինք...

— Ի՞նչ կորիճ էր ո՛ր, կը բացագանչեն պառաւները հիացումով, մօրը ու ապրին պարծանք...

— Ի՞նչ եղաւ հիմա, կը հետաքրքրուինք անմիջապէս:

— Զինքը ձերբակալեցին ու մինչեւ հիմա քանտն է...

Ճնշիչ լռութիւն մը կը համրացնէ ամէնքը. իրարու երես կը նային՝ կասկածով եւ տարակոյսով՝ ապագային համար:

— Ամբողջ օր մը դիմադրեցինք խուժանին, կը չարունակէ Նաճառլըցին. բայց վերջապէս տեսնելով որ պիտի յաղթուինք, որոշեցինք գիշերանց փախչիլ Տէօրթ Եօլ: Հոս արդէն մտահոգ եղեր էին մեր վիճակին վրայ ու մեզի օգնութեան համար ղրկեր էին Թօփլամա օղլու հաճի Հասան հարիւրապետը որուն հանդիպեցանք ճամբուն վրայ: Մենք գինուած էինք եւ պարէնաւորուած՝ վառօդով, քարեբախտաբար, որովհետեւ Տէօրթ Եօլ անվտանգ հասնելէ առաջ քանի մը անգամ կռուելու ստիպուեցանք ճամբան: Երբ հոս հասանք, կռիւը տաքցած էր. ու մենք ալ մասնակցեցանք ինքնապաշտպանութեան գործին:

— Փառք Աստուծոյ, կ'աւելցնէ անանկացած հոգատէր մը— մեր վնասները միայն նիւթական եղան. երբ լսեցինք Ատանայի եւ ուրիշ վայրերու պատահածները, մեր վիճակը երանելի թուեցաւ մեզի:

Այդ մարդը Օճաղլէն էր. Օճաղլը Տէօրթ Եօլի հիւսիս արեւելեան կողմն է: Ապրիլի երկուքին Ղուզու Ուճը կոչուած Դպրոցը փորագրութեան դասախօսի տիտղոսով: Մասնագիտացած է նաեւ վիմագրութեան եւ բեմագրութեան մէջ: Արուեստի եւ նկարչութեան մասնագիտութիւնը ստացած է Փարիզի Ecole Supérieure des Beaux Arts-էն: Շահած է չարք մը մրցանակներ, արծաթէ մեդալ, եւլն:

ՄԱՐՍԵԼԱ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ.— Թատերական արուեստի քաղաքապետական ուսումնարանին մէջ հետեւած է քանդակագործութեան եւ գեղանկարչութեան դասընթացքներուն, խորացնելով իր ծանօթութիւնը՝ բեմայարդարութեան եւ բեմանկարչութեան մէջ: Կը մասնակցի հաւաքական ցուցահանդէսներու:

ՊԻԱԹՐԻՍ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ.— Ծնած է Պ. Այրէս: Շրջանաւարտ է Գեղարուեստի Ուսումնարանէն: Մասնակցած է հաւաքական աւելի քան 40 տեղական թէ արտասահմանեան ցուցահանդէսներու, արժանանալով բազմաթիւ մրցանակներու: Կը հետեւի գեղանկարչութեան տպաւորապաշտ դպրոցին:

ՀԻԼՏԱ ՄՍԸՐԼԵԱՆ-ՓՈՓԻԿԵԱՆ— Ծնած է Պոլիս: Հասուն տարիքին նուիրուած է գեղանկարչութեան եւ մասնակցած բազմաթիւ ցուցահանդէսներու, տուած է նաեւ անհատական ցուցահանդէս:

ԱՐԱՔՍԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ.— Ծնած է Պ. Այրէս: Ուսումը ստացած է Գեղարուեստի Ազգային Ուսումնարանին մէջ: Հետեւած է նշանաւոր գեղանկարիչներու դասախօսութիւններուն: Ունի իր սեփական աշխատանոցը, ուր կու տայ գծագրութեան եւ գեղանկարչութեան դասեր: Կը զբաղի նաեւ որմնանկարներով:

ՌՈՍԱՆԱ ԲԱՐԵՂԱՄԵԱՆ.— Քանդակագործ: Իր ստեղծագործութիւնները ցուցադրուած են ամբողջ Արժանթինի մէջ: Շահած է երկու կարեւոր մրցանակներ: Իր գործերը նեկայացուած են «Երրորդ հազարամեակի արժանթինեան արուեստը» եւ «Արուեստագէտ արձանագործներու արժանթինեան ընկերակցութիւն» դիրքերու մէջ:

Ա. Պ.

ինչպէս Համիտիէի Հայերը յանկարծակիի գալով, չէին կրցած պաշտպանուելու. որեւէ փորձ ընել: Նկարագրեց ահռելի աղէտը եւ հասկցուց թէ անհրաժեշտ էր որ անմիջապէս կազմակերպուէինք...

— Ի՞նչ կորիճ էր ո՛ր, կը բացագանչեն պառաւները հիացումով, մօրը ու ապրին պարծանք...

— Ի՞նչ եղաւ հիմա, կը հետաքրքրուինք անմիջապէս:

— Զինքը ձերբակալեցին ու մինչեւ հիմա քանտն է...

Ճնշիչ լռութիւն մը կը համրացնէ ամէնքը. իրարու երես կը նային՝ կասկածով եւ տարակոյսով՝ ապագային համար:

— Ամբողջ օր մը դիմադրեցինք խուժանին, կը չարունակէ Նաճառլըցին. բայց վերջապէս տեսնելով որ պիտի յաղթուինք, որոշեցինք գիշերանց փախչիլ Տէօրթ Եօլ: Հոս արդէն մտահոգ եղեր էին մեր վիճակին վրայ ու մեզի օգնութեան համար ղրկեր էին Թօփլամա օղլու հաճի Հասան հարիւրապետը որուն հանդիպեցանք ճամբուն վրայ: Մենք գինուած էինք եւ պարէնաւորուած՝ վառօդով, քարեբախտաբար, որովհետեւ Տէօրթ Եօլ անվտանգ հասնելէ առաջ քանի մը անգամ կռուելու ստիպուեցանք ճամբան: Երբ հոս հասանք, կռիւը տաքցած էր. ու մենք ալ մասնակցեցանք ինքնապաշտպանութեան գործին:

— Փառք Աստուծոյ, կ'աւելցնէ անանկացած հոգատէր մը— մեր վնասները միայն նիւթական եղան. երբ լսեցինք Ատանայի եւ ուրիշ վայրերու պատահածները, մեր վիճակը երանելի թուեցաւ մեզի:

Այդ մարդը Օճաղլէն էր. Օճաղլը Տէօրթ Եօլի հիւսիս արեւելեան կողմն է: Ապրիլի երկուքին Ղուզու Ուճը կոչուած եւ Իճատիէ գիւղացի կրէտացի գաղթականներ յարձակեր էին գիւղին վրայ. Տէօրթ Եօլէն լսելով յարձակումը, քանի մը կորիճներ ղրկեր էին որոնք անմիջապէս հասնելով, տեղացիներու օգնութեամբ ջարդեցուցեր էին յարձակողները: Անմիջապէս օճաղլըցիները բացի զէնքէ՝ առանց ուրիշ բան առնելու հաւաքեր էին տղաքն ու կիները եւ փախելով ապաստաներ Տէօրթ Եօլի մէջ, իսկ էօզերլի գիւղը հարաւային կողմէն երբ լսեր էին որ օճաղլըցիները յարձակում կրած եւ ինքզինքնին պաշտպանելով Տէօրթ Եօլ հասած, եկեր միացեր էին անոնց: Բոլոր այդ անտուն եւ անտէղ մնացած գիւղացիները թէ՛ կռիւի օրերուն եւ թէ յաջորդ օրերուն պատսպարան, անունդ եւ մխիթարութիւն գտեր էին Տէօրթ Եօլի մէջ:

Փոխադարձ գորովի եւ սիրոյ տաք մթնոլորտի մը մէջ էինք: Պատմութեան ամէն դաշարներուն կիներ իրարու վրայ կը հակէին եւ զիրար կը մխիթարէին սփոփարար խօսքերով: Տխրութիւնը կարճատեւ էր արդէն ու անիկա վերապահած էին ուրիշ վայրերու ազէտեալներուն: Երբեմն մտաբերելով որեւէ սոսկալի դրուագ մը, կիները չերմապէս կ'արտասուէին, բայց իրենց արցունքներուն եռեւէն ժպիտը կը ծագէր, որովհետեւ մէկ դաժան մտածումին կը յաջորդէին քանի մը սրտապնդող ու պանծալի յիշատակներ, ու կռիւի օրերուն պատկանող ամէն մէկ վերյիշումին՝ կը նշմարէինք որ տանը տղաքը, որոնց եկած միացած էին հիւրերուն տղաքը, գլուխնին բարձր բռնած, աչքերնին վառվռուն հետաքրքրութեամբ կը հետեւէին մեծերուն պատմութեան:

(Շար. 84)

U. G. A. B.
SOIRÉE - JAZZ

L'UGAB Paris—Ile-de-France
organise
une soirée - Jazz «Lionel Boccora Jazz Band» autour d'un Cheese and Wine le **samedi 29 novembre** à partir de 20h30.

Adresse :
Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118 rue de Courcelles, Paris 17e
Métro : Courcelles

Participation : 25 euros

Nombre de places limité.
Réservation impérative.
06. 24. 56. 50. 69
ou paris@agbueurope.org

Date à retenir

ARMEN'LIVRES
SALON DU LIVRE ARMENIEN
4ème édition
les 12, 13 et 14 décembre
de 11h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
organisé par
la Maison de la Culture Arménienne
d'Alfortville

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 29
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՔԵԼՈՑՆ
ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ՂՈՒԱՍԻՒՈՐՉԱՑՆ ՄԵՐՈՑ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

ԱԷՆ ԼՈՒԻ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը, ինչպէս ամէն տարի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ բոլոր անոնց յիշատակին որոնք ծառայած են եկեղեցւոյ չինութեան, բարօրութեան եւ պայծառութեան եւ ի մասնաւորի՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻՆ, հոգեւոր հովիւներուն եւ այլեւայլ քահանաներուն, հիմնադիրներուն, թաղերաբներուն եւ ծուխի համայն ննջեցեալց հոգւոց, կիրակի, Նոյեմբեր 30ին:
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Հոգեհանգստեան կարգ՝ ժամը 11·45ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Սիրոյ եւ յիշատակի բաժակ արարողութեանց ատարանին, եկեղեցւոյ կից սրբատեղին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Զաւէն Ազնաւուրեանի մահուան առնիթով Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը (նախկին Սպքատախնամ) չնորհակալութեամբ առած է հեռաւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Թաւուլ Գազանճեան, 150 եւրօ, Տիկին Ֆրանսուազ Նահապետեան 200, Տիկին Ա. Նահիտ Ափիկեան 80:

Centre Culturel SAINT MESROB
à Paris

Le jeudi 27 novembre à 20h45
Stephen STEPANIAN
Informaticien
présentera le lexique électronique

e-Lexique MACHTOTZ

Ce lexique auquel il a participé, a été réalisé par deux associations, française et suisse. Collège Dictionnaire Machtotz. Utilisant les données des dictionnaires «papiers» de MM CHAHINIAN (Beyrouth) et KURKDJIAN (Athènes) il permet sur un ordinateur, entre autres fonctionnalités, de retrouver les mots à partir d'une entrée, même mal orthographiée, en arménien, en français et en arménien «phonétisé» avec des lettres latines.

Diffusion du CD-ROM
Cocktail
10 bis rue Thouin, 75005 Paris
Métro : Cardinal Lemoine, Monge
RER Luxembourg

8e FOIRE AUX LIVRES DE L'UCFAF

Samedi 29 et dimanche 30 novembre
de 11h à 19h sans interruption.
PRES DE 200 TITRES D'OUVRAGES
70 éditeurs, 140 auteurs
Occasion d'acheter, d'offrir aussi de l'Artisanat d'Arménie, des CD, des DVD et de visiter l'exposition des œuvres d'Anahid Samikyan.

● **OEuvres d'Anahid Samikyan**
Vernissage le jeudi 27 novembre à 19h
Du 27 au 30 novembre
UCFAF — 6 Cité du Wauxhall, Paris 10e.
Toute la journée les 28, 29 et 30 novembre.

● **Conférence-débat**
SUR L'ACTUALITE DU GENOCIDE.
Le négationnisme ou la falsification de l'Histoire.
Samedi 29 novembre, 16h.
Avec la participation de :
René DZAGOYAN, vice-président du CCAF;
Claude MUTAFIAN, historien;
Roumiana OUGARTCHINSKA, journaliste;
Edmond YANEKIAN, président de l'UCFAF.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Appel aux animateurs

Dans le cadre de la préparation des festivités du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France, et afin de créer ùn diaporama, nous remercions tous les animateurs qui ont participé aux séjours organisés dans notre Centre de vacances de Bellefontaine depuis sa création, de nous adresser une photo d'identité à l'adresse suivante :
CBAF-CA
17 rue Bleue - 75009 Paris

Merci d'indiquer au dos de la photo, vos nom et prénom ainsi que le mois et l'année de votre participation à Bellefontaine.

Ces photos devront nous parvenir au plus tard le 15 janvier 2009.

□

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«Astrig»** du Val d'Oise (Arnouville, Villiers-le-Bel, Gonesse et Sarcelles) organise, mensuellement, un après-midi **«RENCONTRE ET CULTURE»**.

Venez discuter avec nous de tout et de rien... La parole est donnée à chaque personne qui désire s'exprimer...

Rejoignez-nous à 14 heures, dans notre local situé 71 avenue Henri Barbusse à Arnouville-lès-Gonesse :

● le lundi 1er décembre — thème du jour : 25 décembre: Noël catholique et 6 janvier: Noël arménien. Pourquoi cette différence ?

● le lundi 12 janvier — thème du jour : Les origines du thé.

A noter que d'autres sujets peuvent être abordés car la «parole est ouverte».

Renseignement : Anita BOGHOSSIAN :
01. 39. 90. 76. 19

□

80-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15ին Թրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կրծնոպլի, Վալանսի, Վիէնի, Սէն Մօրիս տը Պէննի, Լիոն–Վիլէօրպանի եւ Տէսինի մասնաճիւղերը կը տօնեն միութեան 80ամեակը՝
ՏԷՍԻՆԻ «ԹՈՊՈԿԱՆ»ի
սրահներուն մէջ:
Մուտքի սրահին մէջ կը ցուցադրուի Կապոյտ Խաչի պատմութիւնը նկարներով եւ ֆիլմով:
Հանդիսութեան բացումը կը կատարէ Կապոյտ Խաչի վեց դպրոցներու աշակերտական երգչախումբը, ապա նոր սրբերով ու նոր տարազներով ելոյթ կ'ունենայ

ԳՈՐԻՍ - ՍԱՍՈՒՆ ՊԱՐԱՅԻՆ ՀԱՄՈՅԹԸ

Մասնակցութիւն՝ 12 եւրօ,
5–12 տարեկան մանուկներու համար՝ 10:
Տոմսերու համար դիմել՝
Տէսինի, Վիլէօրպանի եւ Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տուներուն եւ Կապոյտ Խաչի անդամուհիներուն:

□

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

PARIS

SAMEDI 28 MARS
DINER DE GALA
à l'occasion du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France.

Les Activités du Mois de Decembre du Centre Culturel Sahak–Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

—— CONFERENCE ——

Le Samedi 6 décembre, à 20 heures 30

«L'HISTOIRE DU PEUPLE ARMENIEN»
par
Gérard DEDEYAN
Professeur d'Histoire à l'Université Montpellier III — Ecrivain
Membre à l'Etranger de l'Académie des Sciences d'Arménie

—— Entrée libre ——

Հ. Մ. Ը. Մ. – ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ
«ԿՈՄԻՏԱՍ» նուագախումբին
երգիչ՝ Յովսէփ

Շաբաթ, Յունուար 10ին

Հասցէ՝ Le Méridien «ETOILE»
Salon «RENOIR»
81 Boulevard Gouvoin Saint-Cyr — 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
06·80·88·12·24
01·44·05·17·77

(Շար. Ա. էջէն)

տրներ: Օրուան մէջ երեք ոճրափորձեր գործուած են, մէկը կին քամիքազի մը դէմ:

ՊԼԶԱՆՍԸՆՕ *չհաց է այն գաղը, որ Թաղէր ատրճանակներու ներածողը բացած էր իրեն դէմ, որովհետեւ Պըզանսը-նօ ապաւինած էր ամերիկեան զբիւրներու, ըստ որոնց ելեկտրական մզում ունեցող այդ զէնքերէն 150 հոգի մեռած էր: Ֆրանսացի ներածողը անուանարկութեան գաղ բացած էր, բայց պատարանը որոշած է որ անուանարկութիւն չկայ: Ներածողը որոշած է վերաքննութեան դիմել:*

ՈՒԻՍԱՏԱՆԻ *գլխաւոր դատախազութիւնը պնդած է թէ Օգոստոսին Վրաստանի մէջ Թուրքեր ալ կռուած են ռուսական ուժերուն դէմ, ամերիկացի, չէխ, ուկրանացի եւ չէչէն վարձկաններու հետ: Ըսուած է նաեւ թէ վրացական կողմը միջազգային համաձայնութիւններով արդիլուած զէնքեր գործածած է նոյն բախտաւորներուն:*

Տ. ՏՐ. ՎԻԼՐՓԻՆ *հակայարձակումի անցած է եւ իր փաստաբանները 24 էջնոց յուշագիր մը ղրկած են Պետութեան խորհուրդին եւ ուր խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ Նիքոլա Սարքոզիի մէկ հրովարտակը, որ կ'երկարաձգէ Գիլիսթրիմի հարցով զբաղող դատաւորին պաշտօնավարութեան ժամանակաշրջանը: Այլ խօսքով, Սարքոզի չահագործած է իր պաշտօնին իրաւասութիւնները:*

ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ *արդարութիւնը մէկէն 7 տարուան քանտարկութեան դատապարտած է իսրայէլացի 8 նորնացիականներ, ինչ որ մէկուն մաքէն չէր անցներ, կը ղրկ Լիպերասիոն (Նոյ. 25): Արդարեւ, նախկին Խորհ. Միութենէն գաղթած Հրեաներու կը վերաբերի հարցը: Առնիք բռնութեան արարքներ գործած են օտար աշխատաւորներու, Թմրամոլներու, միասեռականներու եւ Հրեաներու վրայ 2005էն 2007ի ընթացքին: Երկու անգամ ալ սինակոկ մը պղծած են Թել–Աւիվի մէկ արուարձանը: Ութ դատապարտեալները կապեր ալ հաստատած էին նոր նացիական այլ խումբերու հետ եւ նկարներ ալ գտնուած են նացիական ողջոյնով:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Զաւէն Ազնաւուրեանի մահուան առնիթով Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը (նախկին Սպքատախնամ) չնորհակալութեամբ առած է հեռաւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Թաւուլ Գազանճեան, 150 եւրօ, Տիկին Ֆրանսուազ Նահապետեան 200, Տիկին Ա. Նահիտ Ափիկեան 80:

ՄԱՐՍԷՅԼ, 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2008

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

(2006–2007 Թթ. հաշուագումարներ)

Ճարպելի Անդամ, Անդամուհի,
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչական խորհուրդը ներկայով Ձեզ կը հրաւիրէ դալիք Ընդհանուր Անդամական Ժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ
կիրակի, 30 Նոյեմբեր 2008, ժամը 16ին
Սահակ–Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի «Ա. Զրբաչեան» սրահին մէջ
339 avenue du Prado
13008 Marseille

Ընդհանուր Ժողովի վերջաւորութեան, ներկաները կը հիւրասիրուին ախորժակբերով մը:

Ձեր անհրաժեշտ ներկայութեան սպասումով, հաճեցէք ընդունիլ, Ճարպելի անդամ, անդամուհի, մեր լաւագոյն զգացումներու հաւաստիքը:

Տոքթոր ՌՈՊԻՐ Ա.ՋԻԼԱՋԵԱՆ
Ատենապետ
վարչական խորհուրդի

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Մայր եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27
JEUDI
27 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ԱՐՄԱՎԻՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22·083 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22·083

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԼԱՆԴԷՆ ԵՏՔ ՄԱՐԹԻՆ ՕՊՐԻ

ՄԻԱՄՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉԵՐ, ԲԱՑՁ ՊԱՌԱԿՑՈՒՄԸ ԿԸ ՄՆԱՑ

Կուսակցութեան Ազգային խորհուրդը, Նոյեմբեր 25ին տուաւ իր վճիռը վաւերացնելով Մ· Օպրիի ընտրութիւնը: Եբեւոյթը հետաքրքրական էր անով որ երբ Նոյեմբեր 21էն 22ի գիշերը կը յայտարարուէր Մ· Օպրիի յաղթանակը, միայն 42 ձայնի տարբերութիւն մը կար եւ բաւական մեծ ազմուկ կ'ելլէր, խնդրոյ առարկայ ընելով նման արդիւնք մը եւ քննութիւններ ալ կը պահանջուէին: Սեկոլէն Ռուայալի ճակատը նոյնիսկ Բ· ընտրութիւն մը կը պահանջէր: Անկանոնութեանց, զեղծարարութեանց հարցեր ծագած էին եւ կազմուած էր տուրպիլ մարմին մը քննելու համար չարք մը քուէարկութիւններ: Ս· Ռուայալ վճռակամ էր, չէր ընդուներ կատարուածը: Ու, յանկարծ, Նոյեմբեր 25ին, Ազգային խորհուրդը լսելէ եւ քննիչ մարմնին եզրակացութիւնը կը յայտարարէր որ Մարթին Օպրի յաղթած է 102 ձայներու առաւելութեամբ, այլ խօսքով, Մ· Օպրիի ստացած յաւելեալ ձայները 42էն բարձրացած էին 102ի, մինչ նախապէս խարդախութիւնները հաստատուած ալ կը թուէին: Մ· Օպրի միանութեան կոչեր ըրաւ, Սեկոլէնը հրաւիրեց որպէսզի կողք կողքի աշխատին, բայց եւ այնպէս այս յաղթանակը այնքան ալ ուրախալի չի թուիր յաղթողին համար, որու առջեւ բացուած ճամբան խոչընդոտներով լեցուն է: Իր յաղթանակը կը նշանակէ որ կուսակցութիւնը աւելի ձախ թեքում պիտի ունենայ, բայց կուսակցութեան կէսը դոնէ այդ տրամադրութիւնը չունի: Անմիջականօրէն, Ս· Ռուայալ հաղթեցութիւն չունեցաւ, կը թուէր որ այլեւս համակերպած է, բայց իր կողմնակիցներէն չատեր նոյն մօտեցումը չունին եւ սպառնալիքներէ չեն հրաժարած: Մնաց որ, բաւական քարդ հարց է կառավարել կուսակցութիւն մը որու կէսը համաձայն չէ իր ղեկավարին հետ: Եւ իրաց այս կացութեան մէջ, քնական է

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒ ՏԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՑ

Ըստ թրքական աղբիւրներու, Հայաստան Մարտ 1էն սկսեալ տարեկան 1,5 միլիառ քիլօվաթ էլեկտրականութիւն պիտի տայ Թուրքիոյ: Երկրին մէջ ուժանիւթի անբաւարարութիւնը Անդարան ստիպած է այս կարգադրութեան, հակառակ անոր որ մեծ վերապահութիւն կայ Մեծամօրի աթոմակայանին ապահովութեան մասին:

Կարսի չրջանին մէջ պատրաստութեան աշխատանքներ սկսած են ու կը նորոգուին ենթակառոյցները: Առաջին չրջանի տարեկան 1,5 միլիառի քանակը ժամանակի ընթացքին կրնայ մինչեւ 3,5 միլիառի բարձրանալ:

Քաղաքական դէտեր այս ծրագիրը հոմանիշ կը նկատեն Թուրքիոյ կողմէ փակ պահուած սահմանին բացումին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՏՐԱԿԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ ԱԽՈՅԵԱՆՆ Է

Չինաստանի դէմ 2,5 – 1,5 վերջին յաղթանակով Հայաստանի այրերու խումբը ճատրակի ողիմպիականին ախոյեան հանդիսացած է, երկրորդ անգամ ըլլալով: Նաղին ներկայ գտնուած է նախագահ Ս· Սարգսեան որ Հայաստանի ճատրակի դաշնակցութեան եւս նախագահն է, կատարած է մրցումին առաջին չարժումը: Լեւոն Արոնեանէ, Վլադիմիր Յակոբեանէ, Գաբրիէլ Սարգսեանէ եւ Տիգրան Պետրոսեանէ բաղկացած հայկական հաւաքականը 11 փուլով մրցաչարքին վաստըկած է առաւելագոյն՝ 19 կէտ: Չինաստանի դէմ խաղին Տ· Պետրոսեան յաղթած է իր մրցակիցին, մինա երեքը հաւասար մնացած են:

Տրէստէնի մէջ արձանագրուած այս յաջողութիւնը մեծ խանդավառութիւն առեղծած է Երեւանի, յատկապէս ճատրակի տան մէջ ուր խմբուած բազմութիւնը հետեւած է եզրափակիչ խաղին:

Դասաւորման Բ· տեղը կը գրաւէ Իսրայէլ, երրորդն են ԱՄՆ: Ռուսաստան հինգերորդ հանդիսացած է:

Հայաստանի կիներու խումբը վերջին խաղին 2,5 – 1,5 յաղթելով Հնդկաստանի, վեցերորդ դիրքի վրայ աւարտած է ախոյենութիւնը: Առաջինն է Վրաստան, կը հետեւին Ուկրանիա, ապա ԱՄՆ:

Ողիմպիականին մասնակցած են արական եւ իգական 257 ազգային խումբեր:

Գլխաւորաբար գերմանական, բայց նաեւ ամբողջ միջազգային մարզական մամուլը արձագանգած է Հայաստանի յաջողութեան:

Ողիմպիականի ընթացքին հայաստանցի երիտասարդները յաղթած են Իտալիոյ (4-0), Մոլդովայի (3-1), Ֆարոյեան կղզիներու (4-0), Հոլանտայի, Ազրբէյճանի, Ռուսաստանի (2,5 – 1,5), Ֆրանսայի (3,5 - 0,5), Սերպիոյ (3 – 1) եւ Չինաստանի (2,5-1,5) խումբերուն, հաւասար մնացած (2-2) Ուկրանիոյ հետ, իսկ պարտուած (3 - 1) Իսրայէլի խումբէն:

ՎԱՏԻԿԱՆ

ԱՐԱՄ Ա.Ի ԵՐԿՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ ԲԵՆԵԴԻԿՏՈՍ ԺԲ.Ի

Իրենց պաշտօնական հանդիպումէն առաջ Բենեդիկտոս ԺԲ· եւ Արամ Ա· առանձին հանդիպում մը ունեցած են: Անոր ընթացքին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսը առաջարկած է իր խօսակիցին ա) քրիստոնեայ նահատակներու յիշատակութեան օր մը հաստատել, բ) Զատիկին համար միացեալ թուականի մը ճչդել: Երկրորդ առաջարկը հիմնուած է այն հաստատումին վրայ թէ եկեղեցիները չեն ոմանք Գրիգորեան տոմարին կը հետեւին, ուրիշներ Յուլեանին, հետեւաբար լաւ կ'ըլլայ որ տոմարային այդ հարցը կարգաւորուի ու եկեղեցիները համաձայնին մէկ թուականի չուրջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՆԻ ՔԱՂԱՔԻ ՄԱՍԻՆ ԿԱՑՔԷՋ ՄԸ ԱՌԱՆՑ «ՀԱՑ»ՈՒ ՆՇՈՒՄԻՆ

Թուրքերը տասնամեակներով քանդելու համար ամէն բան ընելէ ետք, վերջին տարիներուն որոշ ուշադրութեան առարկայ ըլած են Անի քաղաքը: Հոն պեղումներ կը կատարեն, զբօսաշրջային այցեր կը կազմակերպեն, դոնէ մասամբ վերջ տուած են անոր «գինուորական գօտի»ի հանգամանքին, եւլն·: Վերջին չրջանին նաեւ թրքական լրատուիւներ քանիցս տեղեկացուցին թէ հայկական մայրաքաղաքին կարգ մը կոթողները նորոգելու ծրագիր կը մշակուի:

Աւելիկ, հասկնալի է որ Անիի նման հարստութիւն մը պահպանելու հետ կապ չունի· այլ արդիւնք է նախ անոր զբօսաշրջական կարողականութիւնը չահագործելու, ապա հայկականին, ամենայն չէս՝ միջազգային հանրութեան Հայաստանի հանդէպ բարեմիտ կեցուածք մը արտայայտելու նպատակներուն:

Սակայն, հակառակ քաղաքին ներկայացուցած այնքան կարեւոր գրաւարկներուն, Թուրքերը անգամ մը եւս վարուած են իրենց աւանդական ձեւով: «Ռատիքալ» օրաթերթը (Նոյ· 26) կը տեղեկացնէր թէ Անիի նիւթով պատրաստուած յատուկ կայքէջը (www.ani.gov.tr) չրջանցած է «Հայ» անունն իսկ··· Եւ ի վերայ ամենայնի, կայքէջին տէր Մչակոյթի նախարարութիւնը տեղեկացուցած է թէ իրենց նպատակն է Անիի մասին համացանցի տուեալներուն «սխալ»ները ճըշդել: Նախարարութիւնը դժգոհ է որ այդ տուեալները կը յղեն 1915ի պատահարներուն ու սխալ,անհիմն տեղեկութիւններ կու տան:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՄԱՐՏ 1-Ի ԴԷՊՔԵՐՈՎ ԵՐԿՈՒ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄ

Երեւանի քրէական դատարանը Նոյ· 25ին մեղադրական վճիռ արձակած է Մարտ 1ի դէպքերուն եւս երկու ամբաստանեալի հանդէպ: Առաջինը Գաբրիէլեանն է որ զանգուածային անկարգութիւններու կազմակերպութեան, անոնց մասնակցութեան պատճառով եօթը տարուան քանտարկութեան դատապարտուած է: Երկրորդը, Լաբրենտի Գասպարեան, չորս տարուան պայմանական քանտարկութեան դատապարտուած է, երեք տարուան փորձի չրջանով մը: Ան ամբաստանուած էր բռնութիւն գործելով, սպառնալիքով կողոպուտ կատարելով:

* * *

ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԽՈՇՏԱՆԳՈՂՆԵՐԷՆ ՄԷԿՈՒՆ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐԶՈՒԱԾ

«Հետաքննող լրագրողներ»ու նախագահ, լրագրող Է· Պաղտասարեանի խոչտանգումին մասին տարուած հետաքննութեամբ որպէս վկայ հարցաքննուած են չրջակայ չէնքերու բնակիչներ, խանութպաններ· իսկ գլուխ գեկուցագիր մը տուած է ոստիկանութեան տեսուչ մը որ ականատես եղած է դէպքին: Այդ բոլորը առաջնորդած են չարագործներէն մէկուն ինքնութիւնը պարզելու: Ջեռնարկուած է պինք գտնելու աշխատանքին, որպէսզի մեղսակիցներուն հետքն ալ գտնուի:

ՊՈԼԻՍ

Է. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ԱՑԸ

Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար է· Նալպանտեան Նոյ· 24ի այցի ժամանակացոյցին մէջ տեղ տուած է զուտ հայկական բաժինի մը, այցելած պատրիարքարան ու Ս· Աստուածածին մայր եկեղեցի: Իրեն ընկերացած է Սեւ ծովեան տնտեսական գործակցութեան Հայաստանի Պոլսոյ ներկայացուցիչը Կարէն Միրզոյեան: Նախարարը կարճատեւ հանդիպում մը ունեցած է Մեսրոպ պատրիարքին հետ, յետոյ այցելած «Ցովհաննէս Կոլոտ» թանգարանը:

Մայր եկեղեցիի այցէն ետք ընդունելութիւն մը սարքուած է «Պէզճեան ամիրա» սրահին մէջ: Նախարարը ըսած է թէ կը յուսայ որ յետագային աւելի երկար այցի մը առիթը կը ներկայանայ Պոլիս, ու հանդիպում կ'ունենայ համայնքային գործիչներու հետ:

* * *

Է· Նալպանտեանի Պոլիս այցը պաշտօնական դէմքերէ ընդհանրապէս դրական արժեւորում գտնելով հանդերձ, բացասական անդրադարձներու ալ տեղի տուած է: Անոնցմէ մէկը եղած է «Ենի Չաղ» թերթին խորագիրը, որով ըսուած է· «Երես զատ, չփացաւ»: Պատճառը այն է որ է· Նալպանտեան դժկամութեամբ պատասխանած է պատմաբաններու միանոնական մարմնին առընչուած հարցումին:

Թերթը, ինչպէս կը տեղեկացնէր «Մարմարա» (Նոյ· 25), անդրադարձած է այն լուրին թէ Թուրքիա կը մտածէ Երեւանի համար դեսպան մը նչանակել· կամ Վրաստանի իր դեսպանին յանձնել այդ պաշտօնն ալ: Ամերիկա դիւանագիտական կապ պիտի նչանակէ: Միայն թէ Անգարա այդ կարգի կարգադրութեան համար պիտի սպասէ որ Երեւան իր ակընկալութիւններուն յարիր յայտարարութիւն մը ընէ 1915ի դէպքերուն քննարկումին համար պատմաբաններու յանձնախումբ կազմելու առաջարկին մասին:

* * *

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԵՐՔԷ ԹՐՔԱԿԱՆ ԼՈՒԻՐԸ

Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը Տ· Բալայեան յայտարարած է թէ ճիշդ չեն թրքական լրատուիւներու այն լուրերը, ըստ որոնց Երեւան համաձայն է 1915ի նիւթով պատմաբաններու միանական մարմնի մը կազմութեան: Ան ըսած է թէ այդ հարցին մասին Երեւանի կեցուածքը ոչ մէկ փոփոխութիւն կրած է:

Թրքական լրատուիւներ Երեւանի համամտութեան մասին տեղեկացուցած էին նախապար է· Նալպանտեանի Պոլիս այցին առթիւ:

ԲԱՌՈՒ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏՃԷՆ

Ազրբէյճանի խորհրդարանը Նոյեմբեր 25ին վաւերացուցած է 2009ի պաշտպանութեան եւ ապահովութեան ծախքերու յաւելումը: Այդ ոլորտներուն պիտի յատկացուի 2,2 միլիառ տոլար: 2008ի նոյն պիւտճէն կազմած էր 1,8 միլիառ տոլար:

Ի՞ՆՉ Է ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ (*)

Ազատ ազգերը չունին այդ տօնը: Իր հայրենի հողի վրայ արմատ ձգած, զարգացած, ազատ անկախ ժողովուրդը, որ անկաշկանդօրէն ամէն օր եւ հազար ձեւերով փոխում է իր հոգեւոր կեանքի, իր ցեղային հանճարի արտայայտութիւնները – այդ ժողովրդի համար ինքնին ամէնօրեայ տօն է մշակոյթը:

Մեզ նման հայրենազուրկ ու հայրենակարօտ եւ «ի գեաս բաբելացոց» նստած մղկտացող ժողովրդի համար ազգային մշակոյթի փառաբանութիւնը իր որոյն ու խոռունկ խորհուրդն ունի:

Նախ դա մեր հայրենի կարօտի գերագոյն սփոփանքն է օտարութեան մէջ: Աստղերը նոյնն են, որոնք մեր մանկութեանը թարթեցին, բայց այժմ մի-մի կրակ դարձած վառում են մեր հոգիները, վասնզի հո՛ղը, հո՛ղը նոյնը չէ: Հայրենի անդաստաններից, հայրենի գետերի ափերից մենք արմատախիլ եղէգներ, յոգնած ենք օտար հովերի սոյլերից ու կարօտ ենք մեր մշակների հօրովէլին, մեր աղջիկների լէլէ-ներին, մեր հազար ու մի խաղ ու տաղին, կարօտ ենք մեր գութանի ճռինչներին եւ մեր հովիւների սրինգին· կարօտ ենք մեր գետերի կատաղի յորձանքներին եւ մեր աղբիւրների կարկաչին – մեր հինաւուրց տաճարների սրբութեանն ենք կարօտ եւ լուսաբացի զանգակների աղօթաբոյր զօդանջներին – կարօտ ենք Հայոց Աչխարհին...

Մշակոյթի փառաբանութիւնը մի սրտապատառ աղաղակ է, մի ճիչ, մի կանչ կոկորդային, աղերս ու պաղատանք, որպէսզի նրա մայրական անոյշ պատկերը զարթնի մեր հոգում, որպէսզի նրա չքնաղքները մեր չքնաղքներին, նրա հոգին մեր հոգուն, նրա սիրտը մեր սրտին խօսի, ինչպէս օրօրոցի երգ, ինչպէս մայրական մեղեդի:

Ո՛վ անոյշ, չքեղ Հայրենիք, ո՛ւր մնացիր· ահա մենք քո զաւակներդ ծնկաչոք քեզ ենք փառաբանում քո երգով, քո հրաչունչ բանով, քո արուեստով, քո փառքով, քո հանճարով, վասնզի քո կրակին ու քո սիրուն ենք կարօտ օտար հորիզոնների այս անգութ ցրտութեանը տոկալու համար:

* * *

Եւ յետոյ մշակոյթի վերյուշը աստանդական, բնաւեր դարձած ու հայրենիք երազող ժողովրդի բնազդական ճիգն է, ապրելու եւ յարատեւելու հզօրագոյն իղձը, երբ նա հողից կտրուած՝ կախւում է իր ցեղային հոգուն, իր հայրերի, իր պապերի ստեղծագործ գօրութեան մէջ կենսական աւիշներ փնտռելով:

Ես մի հայ գաղթական զանգուած գիտեմ, որ իր ցեղային նկարագիրը, իր հաւատը, իր լեզուն, իր աւանդութիւնները, իր հոգին անաղարտ պահպանելու համար, չորս դար պայքարեց չքեղօրէն եւ հակառակ իր պարտութեան, տակաւին մինչեւ այսօր իր ջղաձիգ տանջանքների ցնցումներն ունի· խօսքս Լեհաստանի հայ գաղթականութեան մասին է, որ ԺԷ· դարից սկսեալ հայրենի հորիզոններից դուրս նետուելով եւ Լեհաստան ապաստանելով՝ միայն ԺԷ· դարի վերջերից սկսեց ուծանալ:

Չորս դարերի պայքարը նա տարաւ անօրինակ յամառութեամբ, վասնզի իր հայրենիքից բերել էր իր հետ կուռ, հզօր ազգային աւանդութիւններ եւ մի չքեղ մշակոյթ, որին յենուած ուժգնօրէն մարտնչեց իր ցեղային նկարագրի պահպանութեան համար:

Ժողովուրդների հոգին մի անբաւական չափաման է հազար ու մի քնած այժերի, որոնք սպառնացող փոթորկի ժամին կայծակների պէս ակօսում են մռայլ երկինքը:

Հայրենական արժէքների սրտապնդիչ գիտակցութիւնը, ցեղային կորովն ու կուռ խառնուածքը, լեզուն ու բարձր բարոյականը հայրենազուրկ ժողովրդի համար անխոցելի զրահներ են այնքան ժամանակ, որ հեռաւոր հայրենիքը կայ, որ կանչում է իր ցաք ու ցրիւ զաւակներին:

* * *

Ազգային մշակոյթի այս պանծացումը անհրաժեշտ է նախ իրեն՝ հայ ժողովրդի համար:

Հողից կտրուած եւ օտար ափերին կծկուած մի ժողովուրդ գոյամարտի անողորմ խառնուրդի մէջ պէտք ունի մանաւանդ իր հայրենական արժէքների կուռ, անսասան գիտակցութեան:

Եւ դրա համար անհրաժեշտ է, որ նա նախ ինքզինքը ճանաչի, այլապէս նա երբեք չի կարող օտարին յարգանք պարտադրել:

Մեր զանգուածների անսահման խեղճութիւնը, ստրկամտութիւնը ծագում է սեփական ազգային արժէքների, պատմութեան, մշակոյթի, քաղաքակրթութեան թշուառ անգիտութիւնից:

Հայի ստորացուցիչ եւ ըմբոստացուցիչ օտարամոլութիւնը արդիւնք է իր ցեղային արժանիքների անգիտութեան: Տարիներ առաջ ահագին փոթորկումն էր Թիֆլիսի եւ Բաքուի ռուս ոգով անուած եւ ռուսերէն խօսող հայ մտաւորականների եւ հայուհիների չըլլանում երբ մի ռուս բանաստեղծ՝ Վալերիյ Բրուսով Մոսկուայից յանկարծ յայտնուեց եւ ռուսերէն քանի մը բանախօսութիւններով վեր հանեց հայ բանաստեղծական զրականութեան բարձր արժանիքը Միլին դարերից մինչեւ մեր օրերը:

Շուարած էր ռուսախօս հայութիւնը եւ իրար էին դառնում՝

– Մի՞թէ այս մենք ենք...

Ռուս Վալերիյ Բրուսով հրաշք գործեց:

Արտասահմանի հայութիւնն այսօր երկու պարտք ունի:

Նախ ինքզինքը ճանաչել, ըստ արժանւոյն գնահատելու համար իր հայրենի արժէքներն ու բարձր մշակոյթը:

Երկրորդ՝ երբեք չմոռնալ, որ օտարութիւնը վերջ ի վերջոյ պիտի լափի իրեն, եթէ հեռաւոր հայրենիքը չզօրանայ ու չբարգաւաճի:

Պահպանել իր ցեղային նկարագիրը եւ զօրացնել անխոցելի դարձնելու աստիճան զօրացնել հեռաւոր հայրենիքը:

Եւ ամէն ինչ որ կատարւում է արտասահմանում, պիտի կատարուի հայրենիքի սիրուն եւ հայրենիքի համար:

(*) Աւետիս Ահարոնեանի յուշումով գրուած այս էջը լոյս տեսած է «Հայրենիք» ամսագրի մէջ, էջ 1-2, Մայիս 1951ի թիւով: Ամսագիրը, խորագրին տակ, իր կողմէ գրած է հետեւեալը· «Մեր մեծանուն ընկեր Ա· Ահարոնեանի անտիպ յօդուածը գրուած է 1932ին, Հայ Մշակոյթի Տօնին առիթով»: «Համազգային»ի ուրբանեակը տօն է, բազմաթիւ պատճառներով, որոնց թուումը եւ վերլուծումը ընողներ միշտ պիտի գտնուին: Բայց տարբեր է Աւետիս Ահարոնեանի ապրումով ըսուած խօսքը, ջերմ եւ հարազատ, կարօտով դարերու վրայ ձգուող գիտակցութեամբ թաթախուն, որ աւելի պատչաճի կաղապար–տարազ չէ:

Հետեւինք Աւետիս Ահարոնեանի ժանեկահիւս տողերուն:

«Ազատ ազգերը չունին այդ տօնը: Իր հայրենի հողի վրայ արմատ ձգած, զարգացած, ազատ անկախ ժողովուրդը, որ անկաշկանդօրէն ամէն օր եւ հազար ձեւերով փոխում է ամէն օր իր հոգեւոր կեանքի, իր ցեղային հանճարի արտայայտութիւնները – այդ ժողովրդի համար ինքնին ամէնօրեայ տօն է մշակոյթը»:

Պարզ կը հասկցուի որ մշակոյթը վերապրումի միջոց է ազգին համար, այսինքն՝ ազգը մշակոյթով կը տեւէ, մանաւանդ երբ չկայ հողը: Իսկ նոյն հողը անուշիւ է մշակոյթին համար, եւ եթէ եղեռնէն ետք հայրենահանուած ամբոխները դիմացան եւ ինքնութիւն պահեցին, պատճառը այն էր որ անոնք հողին տէր ըլլալու գիտակցութենէն չէր բաժարեցան եւ այդ հողին վրայ զարգացած լեզուն եւ մշակոյթը պահելով տեւեցին: *Այս պարագային հողը՝ Արեւմտահայաստանն էր, ուրկէ հայրենահանուած էին, որ սոսկ պատմական Հայաստան չէր, այլ հայրենիք էր:*

Աւետիս Ահարոնեանի խորացող մտածումը կը չարունակուի·

«... մղկտացող ժողովրդի համար ազգային մշակոյթի փառաբանութիւնը իր ուրոյն եւ խորունկ խորհուրդն ունի»...: «Նախ դա մեր հայրենի կարօտի գերագոյն սփոփանքն է օտարութեան մէջ»:

Ինչպէ՞ս հասկնալ «ազգային մշակոյթի խորհուրդը»: Ան է որ ինքնութիւն կու տայ ազգի անդամին, եւ երբ այդ խորհուրդը չքնայ, ծնունդ կ'առնէ մարդատեսակ մը որ «ծագումով Հայ» կը համարէ ինքզինք ժամանակ մըն ալ, օտարացած ըլլալով իր լեզուէն եւ մշակութային ժառանգութենէն, ինքնահաստատման համար նոյնիսկ կրնայ ըսել որ «զգացումով Հայ» է, կամ՝ «հայասէր», եւ տեսակ մը մարդորսութիւն (prosélytisme) կատարող չահախնդիրներ փակագծի մէջ կը դնեն այլասերման տխրութիւնները եւ հետեւանքները, որոնք պարզապէս օտարում են (aliénation): Հարկ է բանալ մտածումը իր իրաւ խորքին վրայ, երբ կ'ըսուի թէ ան «մեր հայրենի կարօտի գերագոյն սփոփանքն է», իսկ հայրենի կարօտը առարկայ ունի, որ հայրենիքն է, հողը: Իսկ պարզ էր երէկ, նուազ պարզ է այսօր, հայրենահանուած զանգուածներուն համար այդ կարօտի առարկան բրնաւագրաւուած Հայաստանն էր, այսինքն՝ Արեւմտահայաստանը: «Մեծ Եղեռը» փոխարինուած է, ինչպէս յաճախ կրկնուեցաւ, «հողակտոր»ով:

Եւ բացասական հոգեփոխութիւն

Ի՞ՆՉ Է ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ ՀԱՐՑ ԿՈՒ ՏԱՐ ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ... 1932ԻՆ

Ց. ՊԱԼԵԱՆ

թիւնները – այդ ժողովրդի համար ինքզինքն ամէնօրեայ տօն է մշակոյթը»:

* * *

Հակառակ այս տխրեցնող իրականութեան, երբեմն արկածախնդրութեան մեկնելու պէս, հայերէն գիրքը պէտք է բանալ եւ չըբաւարարուիլ գրախօսականով կամ գրականութեան դասագրքի մը մէջ յայտնուած կարծիքներով: Ճանկարծ էջ մը կրնայ բացուիլ եւ գարմացնել՝ իր անմիջականութեամբ: Գրողը կարծէք մարգարէ եղած ըլլայ, սեւեռելով իր ժամանակէն անդին՝ դեռ չծագած գալիքը: Նման կացութեան մը առջեւ գտնուեցայ, երբ «Հայրենիք» ամսագրի Մայիս 1951ի համարը բացի:

Առաջին էջ· խորագիրը՝ «Ինչ է հայ մշակոյթը»: Երկու տող բացատրութիւն· «Մեր մեծանուն ընկեր Ա· Ահարոնեանի անտիպ յօդուածը գրուած է 1932ին, Հայ Մշակոյթի Տօնին առիթով»: «Համազգային»ի ուրբանեակը տօն է, բազմաթիւ պատճառներով, որոնց թուումը եւ վերլուծումը ընողներ միշտ պիտի գտնուին: Բայց տարբեր է Աւետիս Ահարոնեանի ապրումով ըսուած խօսքը, ջերմ եւ հարազատ, կարօտով դարերու վրայ ձգուող գիտակցութեամբ թաթախուն, որ աւելի պատչաճի կաղապար–տարազ չէ:

Հետեւինք Աւետիս Ահարոնեանի ժանեկահիւս տողերուն:

«Ազատ ազգերը չունին այդ տօնը: Իր հայրենի հողի վրայ արմատ ձգած, զարգացած, ազատ անկախ ժողովուրդը, որ անկաշկանդօրէն ամէն օր եւ հազար ձեւերով փոխում է ամէն օր իր հոգեւոր կեանքի, իր ցեղային հանճարի արտայայտութիւնները – այդ ժողովրդի համար ինքնին ամէնօրեայ տօն է մշակոյթը»:

Պարզ կը հասկցուի որ մշակոյթը վերապրումի միջոց է ազգին համար, այսինքն՝ ազգը մշակոյթով կը տեւէ, մանաւանդ երբ չկայ հողը: Իսկ նոյն հողը անուշիւ է մշակոյթին համար, եւ եթէ եղեռնէն ետք հայրենահանուած ամբոխները դիմացան եւ ինքնութիւն պահեցին, պատճառը այն էր որ անոնք հողին տէր ըլլալու գիտակցութենէն չէր բաժարեցան եւ այդ հողին վրայ զարգացած լեզուն եւ մշակոյթը պահելով տեւեցին: Այս պարագային հողը՝ Արեւմտահայաստանն էր, ուրկէ հայրենահանուած էին, որ սոսկ պատմական Հայաստան չէր, այլ հայրենիք էր:

Աւետիս Ահարոնեանի խորացող մտածումը կը չարունակուի·

«... մղկտացող ժողովրդի համար ազգային մշակոյթի փառաբանութիւնը իր ուրոյն եւ խորունկ խորհուրդն ունի»...: «Նախ դա մեր հայրենի կարօտի գերագոյն սփոփանքն է օտարութեան մէջ»:

Ինչպէ՞ս հասկնալ «ազգային մշակոյթի խորհուրդը»: Ան է որ ինքնութիւն կու տայ ազգի անդամին, եւ երբ այդ խորհուրդը չքնայ, ծնունդ կ'առնէ մարդատեսակ մը որ «ծագումով Հայ» կը համարէ ինքզինք ժամանակ մըն ալ, օտարացած ըլլալով իր լեզուէն եւ մշակութային ժառանգութենէն, ինքնահաստատման համար նոյնիսկ կրնայ ըսել որ «զգացումով Հայ» է, կամ՝ «հայասէր», եւ տեսակ մը մարդորսութիւն (prosélytisme) կատարող չահախնդիրներ փակագծի մէջ կը դնեն այլասերման տխրութիւնները եւ հետեւանքները, որոնք պարզապէս օտարում են (aliénation): Հարկ է բանալ մտածումը իր իրաւ խորքին վրայ, երբ կ'ըսուի թէ ան «մեր հայրենի կարօտի գերագոյն սփոփանքն է», իսկ հայրենի կարօտը առարկայ ունի, որ հայրենիքն է, հողը: Իսկ պարզ էր երէկ, նուազ պարզ է այսօր, հայրենահանուած զանգուածներուն համար այդ կարօտի առարկան բրնաւագրաւուած Հայաստանն էր, այսինքն՝ Արեւմտահայաստանը: «Մեծ Եղեռը» փոխարինուած է, ինչպէս յաճախ կրկնուեցաւ, «հողակտոր»ով:

Եւ բացասական հոգեփոխութիւն

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Թուրք պատմաբան մը Պ. Էօզտէմիր իր պրպտումներուն ընթացքին Բրիտանիոյ ազգային դիւանները մէջ Օսմանեան կայսրութենէն ղրկուած տեղեկագիրներ կը յայտնաբերէ: Անոնք կը վերաբերին կայսրութեան հարաւ-արեւելեան Անատոլուի, Սուրիոյ, Իրաքի ցեղախումբերուն, անոնց պետերուն, կրօնական առաջնորդներու, քաղաքական դէմքերու, Բրիտանիոյ ծրագիրներուն, Հայկական հաւասարակչռութեան ազդակներուն, եւլն.: 1917 տարուան ընթացքին բրիտանական լրաքաղ սպասարկութիւններու կողմէ գրի առնուած այս տեղեկագիրները Պ. Էօզտէմիր թարգմանելով հատորով(*) մը կը հրատարակէ:

Մամուլին տեղ տուած չափով, հետաքրքրական են Էնվէր–Թալէաթ–Ճէմալ երրեակին մասին նշումները:

Առաջինը 1908ի յեղափոխութեան հերոսը ձը կոչուի: Ապա կ'ըսուի. «Կարողութեան ցած մակարդակը եւ անսահման մեծամտութիւնը դինք դիւրին որս մը ըրին Գերմանացիներուն համար, որոնց նպատակն էր իրենց խաղալիքը դարձնել այս դէմքը: Գերմանացիներու նկատմամբ իր ամբողջական հիացումը որոշիչ եղաւ պատերազմին գերմանամէտ դիրք ցոյց տալուն մէջ: Այս նկատումով, անկասկած, ան երիտթուրքերու կուսակցութեան ամէնէն յանցաւոր դէմքն է: Իրականութեան մէջ անհատապէս դինուորական ոչ մէկ յատկութիւն ունենալով հանդերձ, առաջին յեղափոխութեան հերոսը նկատուած է: Հաւանօրէն ինքզինք Նափոլէոնի վերամարմնաւորումը նկատելով, այս վերջինին արձանը կը պահէ իր սեղանին վրայ ու համոզուած է որ իր երկրին փրկութիւնը իր ճակատագիրն է: Ըստ չրջան ընող լուրերու, էնվէր փաշա Գերմանացիներու ալ քաջալերանքով, կը փափաքի օր մը գահ բարձրանալ:

Մեծ անակնկալ է տեսնել որ մահափորձի մը թիրախ չէ եղած: Այդ ուղղութեամբ չատ ուշադիր է, սակայն իրողութիւն է որ յեղափոխութիւնները նախ կը լափեն իրենց զաւակները»:

«Ճէմալ փաշա ուղղամիտ, ստեղծող կարողութեան տէր, այլ անխորհուրդ կերպով չարժող դէմք կը նկատուի: Զայրացկոտ ու չուրջիններուն հետ կոպիտ վարուող մէկն է: Հայրենասիրական պոռթկուն զգացումի տէր է, ինչ որ իրեն արգելք կ'ըլլայ իրականութիւնները նչմարելու: Ինք աւելի Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի մօտիկութիւն զգալով հանդերձ, էնվէր փաշային հակադրուելու ուժը չէ ունեցած: Քաղաքական գործերէ բան չի հասկըներ, վերջին ծայր տգէտ ու անփորձ մէկն է: Կեանքի պայքարին համար ունեցած ազդակները աւելի քիչ են, քան 14 տարեկան բրիտանացի սովորական պատանիի մը ունեցածները: Որեւէ նպատակի համար անվստահելի է:

Բռնակալութեան եւ բռնութեան պաշտօնականացուած տիպարն իսկ է. խաղամոլ, ալքոլամոլ է եւ դիւրութեամբ կը տարուի կիներու հմայքէն: Վերջերս Աւստրիայէն հրէուհիի մը հետ ամուսնացած եւ սեմականութեան ջատագով եղած է:

... Բրիտանացի բժիշկներու կարծիքով մեծամոլ մէկն է, մարդասպանութեան հասնելու աստիճան խելագար: Անզօրութեան զգացումը զինք կրնայ մղել իրեն ենթակայ մարդոցմէ որեւէ մէկուն անսահման չափով վնասելու»:

«Թալէաթ պէյ արեւմտեան թրակիացի մահմետական մէկն է, փոմաք, կամ գնչու ծագումով: Հիանալի անձնաւորութիւն է, ուժականութեան տէր եւ վճռակամ: Գլխաւոր հրամանատար ըլլալէ առաջ կայսրութեան հզօրագոյն դէմքն էր: Շատ անգութ եւ անվստահելի մէկն է: Կարողութիւններու տէր է եւ անվախ: Կիրքը կը ծառայեցնէ հայրենասիրական զգացումներուն, որովհետեւ հակառակ բազմաթիւ առիթներ ունենալուն, անձնական հարստութեան տիրանալու հետամուտ չէ եղած:

Թալէաթ պէտք է նկատի առնուի որպէս մէկը որ պատերազմի մտած պահուն այդ քայլին իմաստը գնահատելու կարողութեան տէր էր: Անկեղծ հաւատք ունի Գերմանիոյ: Իր անսահման անխղճութեամբ մեծագոյն պատասխանատուն է հայկական վերջին բնաջնջումներուն»:

Բրիտանական դիւաններու տըւեալներով պատրաստուած հատորը օսմանեան ղեկավար բազմաթիւ դէմքերու մասին մեծ մասով ժխտական նչումներու հաւաքածոյ մը եղած է: Այնքան որ անդրադարձող լրագրողը կ'ըսէ թէ Պ. Էօզտէմիրի խմբագրած գիրքը լոյսին կը բերէ այն արգահատելի խեղճուկրակուտիւնը որ օսմանեան զինուորական ու քաղաքական ղեկավարներուն յատուկ եղած է:

ԱՄՓՈՓԵՑ
Ա. Թ.

(*) «Յանկագրուած Թուրքիան»

բանախօսութիւններով վեր հանեց հայ բանաստեղծական գրականութեան բարձր արժանիքը Միչին դարերից մինչեւ մեր օրերը:

Շուարած էր ռուսախօս հայութիւնը եւ իրար էին դառնում՝

– Մի՞թէ այս մենք ենք...

Ռուս վալերիյ Բրուսով հրաշք գործեց»:

Այս հիւանդագին օտարամոլութիւնը ոչ միայն չենք յաղթահարել, այլ ան չեչտուած է: Բարեհիշ կու տանք տեղական այս կամ այն լեզուն տեղացիէն աւելի լաւ խօսողին, օտար լեզուով գիրք լոյս ընծայողը դոնէ դուռ կը պտըտցնենք, ինչ որ արդիւնք է «ցեղային արժանիքների անգիտութեան», տեղատուութիւն՝ որ կը քաջալերուի տեսակ մը ղեկավարութեան կողմէ որպէս յաղողութիւն եւ յառաջդիմութիւն, որպէսզի այս կամ այն օտար քաղաքական գործիչը մեզի չնորհէ «օրինակելի կերպով մերուած»ի վկայական (interprétation exemplaire):

Ո՞վ այսօր Աւետիս Ահարոնեան կը կարդայ:

Ո՞վ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ները կը տեսնէ...

Ամերիկերէն երգելով մրցումներու կը մասնակցինք: Դպրոցի համար ձեռնարկ կը կազմակերպենք առանց մէկ բառ հայերէն խօսելու: Այս կամ այն պատճառով հանրահաւաքներու բեմերէն աչխարհի բոլոր լեզուները կը լսենք՝ բացի ... հայերէնէ: Երբեմն դեռ կան յարգելի բացառութիւններ:

Գէթ կարդանք Աւետիս Ահարոնեանի երկու էջերը, փոխանակ զինք յիչելու միայն որպէս Սեւրի դաշնագիրը ստորագրող... Ան աւեն տէր կ'ըլլանք Աւետիս Ահարոնեանի եւ ազգի իրաւ ժառանգութեան:

Յ. Պ.

Հոկտեմբեր 27, 2008

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՋԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Հակառակ ուրիչ գիւղացիներու նեղմտութեան, որով իրենց ահսհմանէն անդին պատահած որեւէ բանով չեն չահադրդռըւիր եթէ անմիջական առընչութիւն չունի իրենց ճակատագրին հետ, Տէօրթ Եօլցիները մեծապէս կը հետաքրքրուէին աղդին ընդհանուր խնդիրներով: Հարցումներ մէկը միւսին եաեւէն կը տեղային մեզի. իրենց մտահոգութեան գլխաւոր առարկան մեր մտաւորական եւ կրթական խնդիրն էր. ծարաւն էին մայրենի լեզուին ու պարծենալով կը խօսէին գան. պառաւներն ու տղաքը հայախօս էին արդէն, երիտասարդներն ու տարեցները մեծ ճիգեր կ'ընէին այդ ուղղութեամբ: Սրտառուչ էր նաեւ իրենց խանդակաթ հետաքրքրութիւնը Կովկասի հայ բանտարկեալներուն համար. ու մինչ իրենց եղբայրներն ու զաւակները տակաւին բանտն էին էրզինի մէջ անորոչ ապագայով, իրենց սրտէն բան մը կը գտնային տալու տարբեր բռնապետութեան մը տակ հեծող հեռաւոր եւ անծանօթ եղբայրներուն:

Տէօրթ Եօլի մէջ աւերակ չունէինք այցելելու. անոր տեղ պարտէզները կային: Առաւօտուն կանուխ եկան այն երիտասարդները որոնց ժամադրութիւն տուած էինք երթալու եւ այցելելու համար այն տեղերը՝ ուր ժողովրդական հանճարը յարմար գտած էր պատնէշներ կանգնել:

Անցանք նարնջենիի պարտէզները եւ քանիցս ոտքերնիս դրինք պզտիկ փայտեայ կամուրջներու վրայ, որոնք ձգուած էին աւերակներուն լայն տեղերը: Փայլուն եւ պպղպղացող գայլախազներու վրայէն վճիտ ջուրը կը հոսէր մրմնջելով. տեղ տեղ պզտիկ ջուխվարէ մը կը թաւալէր եւ ջուրերը մոլորուելով մացառուտ եւ ծաղկեալ թուփերուն մէջ՝ կաթիլ կաթիլ կը ցրուէին բարձր խոտերէ կազմուած մարգագետիններու մէջ: Դեղին եւ կապոյտ ծաղիկներ կը կիտաւորէին այդ ընդարձակ կանանչ տարածութիւնները. երբ ջուրի կաթիլը կ'իյնար գայլախազի մը վրայ մտիկ կ'ընէինք անոր ընդհատ եւ պայծառ աղմուկը որ կը կորսուէր հեռուհեռէ աւելի բարձր երգող կարկաչիւններու մէջ: Արեւը կը լուսաւորէր գագաթները հնաւուրց նռըննջենիներուն. անոր ճառագայթները հազիւ թէ կը թափանցէին անտառներու խորութեան մէջ: Երբ հովը չարժէր ծառերը տերեւներու բացուածքներէն յանկարծակի սլրդող բեկբեկ ճառագայթներ կը խաղային գետնին վրայ ու կը մարէին չուտով՝ երերացող չուքերուն մէջ նռըննջենիի ճիւղերուն:

(Շար. 85)

ՓՈԽԱՆ. ԾԱՂԿԵՁԱՄԿԻ
ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ
«ՅԱՌԱՋ»ԻՆ ԿՂ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՂՆԷՆ Տէր և. Տիկին Վաչէ Մակաբեան 100 տոլար:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 29
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՔԵԼՈՑՆ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱՑՆ ՄԵՐՈՑ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒղԻՄԷՈՍԻ.
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

ԱՀՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ահն Լուի Ս· Գէորգ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը, ինչպէս ամէն տարի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ բոլոր անոնց յիշատակին որոնք ծառայած են եկեղեցւոյ չինութեան, բարօրութեան եւ պայծառութեան եւ ի մասնաւորի՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ· ՊԱԼԱՔԵԱՆին, հոգեւոր հովիւներուն եւ այլեւայլ քահանաներուն, հիմնադիրներուն, քաւերարներուն եւ ծուխի համայն ննջեցեալոց հոգւոց, Կիրակի, Նոյեմբեր 30ին:
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Հոգեհանգստեան կարգ՝ ժամը 11·45ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆԾ· ՏԻՏԻԵԱՆ
Սիրոյ եւ յիշատակի քաժակ արարողութեանց աւարտին, եկեղեցւոյ կից սրբոհին մէջ:

U. G. A. B.
SOIRÉE - JAZZ

L'UGAB Paris—Ile-de-France
organise
une soirée - Jazz «Lionel Boccora Jazz Band» autour d'un Cheese and Wine le **samedi 29 novembre** à partir de 20h30.

Adresse :
Centre Culturel Alex Manoogian
de l'UGAB
118 rue de Courcelles, Paris 17e
Métro : Courcelles

Participation : 25 euros

Nombre de places limité.
Réservation impérative.
06. 24. 56. 50. 69
ou paris@agbueurope.org

(Շար· Ա· էջէն)

սը խմբապիրները Պիւռոսեան յաղթանակի մասին խօսին, երբ յաղթելէ ետք Հռոմէացիներուն երկու անգամ, յայտարարած էր «նման յաղթանակ մը եւս եւ բոլորովին պարտուած կ'ըլլանք»: Ճշդութեանակները կան, որոնք այնքան փշոտ են, որ պարտութիւնները նախընտրելի են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ զգալի յաւելում մը կրած է նաեւ Հոկտեմբերին, թէեւ պաշտօնական թիւերը պիտի յայտարարուէին միայն Նոյեմբեր 27ին: Արդէն անտեսական յետքայլը, որ ծանրօրէն կը վրդռէ Ֆրանսայի մէջ, չատ աւելի ծանր բնոյթ պիտի ունենայ 2009ին:

Ա· ՊՈԼԻՏԿՈՎՍԿԱՑԻԻ ապահովութեան դատավարութիւնը կը շարունակուի չորեքշաբթի մրճնոլորտի մը մէջ: Նոյեմբեր 25ին, չորս ամբաստանեալներէն մէկուն փաստաբանը յայտարարած է որ լրատուական ապահովութիւնը պատուիրուղը առաւ մեծահարուստ մըն էր, Ռուսաստան ապրող, որ ուզած էր պատժել լրագրողին իր քննադատական յօդուածներուն համար: Իսկ ընդհանուր դատախազը՝ Զայքա յայտարարած էր որ սպանութիւնը արտատահմանէն հրահանգուած էր:

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS À VOS CADEAUX

Les Samedi 6 et Dimanche 7 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :

Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie. Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :

Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine armenienne. Cadeaux...

Contes arméniens :
Samedi 15h30 : Conteurs de Sèvres;
Dimanche 15h30 : Corinne Mighirditchian et Anouche Donabédian.

- Bar
- Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au **Collège Samuel-Moorat**
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
——— Parking assuré ———

La Croix Bleue des Arméniens de France
organise en partenariat avec l'association «CHENE»
un **MARCHE DE NOEL les 29 et 30 novembre**
de 10 heures à 20 heures
à l'école bilingue Hamaskaïne,
60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

Les Activités du Mois de Decembre du Centre Culturel Sahak–Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

—— CONFERENCE ——

Le Samedi 6 décembre, à 20 heures 30

«L'HISTOIRE DU PEUPLE ARMENIEN»

par

Gérard DEDEYAN

Professeur d'Histoire à l'Université Montpellier III — Ecrivain
Membre à l'Etranger de l'Académie des Sciences d'Arménie

—— Entrée libre ——

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

Un séjour d'hiver au ski

Pour les enfants nés entre le 1er janvier 1995 et le 31 décembre 2000
Dans son Centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du samedi 14 février au samedi 21 février 2009
Renseignements et inscriptions jusqu'au 10 janvier 2009
Par téléphone au 01 53 34 18 18, par mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01 53 34 12 13

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS D'HIVER
(Du 14 au 21 février 2009)
ET D'ETE 2009 A BELLEFONTAINE

- **Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire pour hiver).**

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue, 75009 Paris
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au : 01.53.34.12.13

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Appel aux animateurs

Dans le cadre de la préparation des festivités du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France, et afin de créer un diaporama, nous remercions tous les animateurs qui ont participé aux séjours organisés dans notre Centre de vacances de Bellefontaine depuis sa création, de nous adresser une photo d'identité à l'adresse suivante :

CBAF-CA
17 rue Bleue - 75009 Paris

Merci d'indiquer au dos de la photo, vos nom et prénom ainsi que le mois et l'année de votre participation à Bellefontaine.

Ces photos devront nous parvenir au plus tard le 15 janvier 2009.

□

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«Astrig»** du Val d'Oise (Arnouville, Villiers-le-Bel, Gonesse et Sarcelles) organise, mensuellement, un après-midi **«RENCONTRE ET CULTURE»**.

Venez discuter avec nous de tout et de rien... La parole est donnée à chaque personne qui désire s'exprimer...

Rejoignez-nous à 14 heures, dans notre local situé 71 avenue Henri Barbusse à Arnouville-lès-Gonesse :

- le lundi 1er décembre — thème du jour : 25 décembre: Noël catholique et 6 janvier: Noël arménien. Pourquoi cette différence ?
- le lundi 12 janvier — thème du jour : Les origines du thé.

A noter que d'autres sujets peuvent être abordés car la «parole est ouverte».
Renseignement : Anita BOGHOSSIAN : 01. 39. 90. 76. 19

□

80-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի, Վալանսի, Վիէնի, Սէն Մօրիս տը Պէնոյի, Լիոն–Վիլէօրպանի եւ Տէսինի մասնաճիւղերը կը տօնեն միութեան 80ամեակը՝

ՏԷՍԻՆԻ «ԹՈՊՈԿԱՆ»ի սրահներուն մէջ:

Մուտքի սրահին մէջ կը ցուցադրուի Կապոյտ Խաչի պատմութիւնը նկարներով եւ Ֆիլմով:

Հանդիսութեան բացումը կը կատարէ Կապոյտ Խաչի վեց դպրոցներու աշակերտական երգչախումբը, ապա նոր պարերով ու նոր տարազներով ելոյթ կ'ունենայ

ԳՈՐԻՍ - ՍԱՍՈՒՆ ՊԱՐԱՅԻՆ ՀԱՄՈՅԹԸ

Մասնակցութիւն՝ 12 եւրօ,
5–12 տարեկան մանուկներու համար՝ 10:
Տոմսերու համար դիմել՝
Տէսինի, Վիլէօրպանի եւ Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տուներուն եւ Կապոյտ Խաչի անդամուհիներուն:

□

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

PARIS

SAMEDI 28 MARS
DINER DE GALA
à l'occasion du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France.

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28
VENDREDI
28 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22.084
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
84e ANNEE — N° 22.084

ԱՐԱՄ Ա. ՆՒՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ԱՃԻՒՆԷՆ ՆՇՈՒԱՐ ՄԸ ՏԱՐԱԾ Է ՎԱՏԻԿԱՆ

Նոյեմբեր 25 Երեքշաբթի երեկոյեան Արամ Ա. կաթողիկոսը այցելած է Սէնթ Էճիտիոյի յատկացուած Յ. Բարթուղիմէոս նահատակաց եկեղեցին: Սէնթ Էճիտիօ վատիկանեան կազմակերպութիւն է, առաւելաբար աշխարհականներէ բաղկացած. կարեւոր կը նկատէ միջկրօնական, քաղաքական ու մշակութային հարցերը:

Նոյն կազմակերպութեան փափաքով, Բենեդիկտոս ԺԶ. որոշած է որ այդ տաճարը կոչուի «Ի. դարու նահատակներու եկեղեցի»: Անոր մէջ յատուկ տեղեր պիտի յատկացուի Ի. դարու նահատակութիւնները յիշեցնող: Առ այդ Արամ Ա. Անթիլիասի Նահատակաց մատուռէն ամիւն մը տարած է ու երեկոյեան արարողութեան ընթացքին զետեղած խորանին վրայ:

Արարողութեան նահատակ եւ նահատակութիւն նիւթով քարոզած է Արամ Ա., անդրադառնալով Հայկական Ցեղասպանութեան, անոր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն. ըսած է թէ անոնց ամիւնները բերուած նչխարը պիտի մնայ որպէս կենդանի յուշարար թէ տակաւին անպատիժ ցեղասպանութիւն մը կայ եւ թէ անոր զոհերը արդարութիւն կը պահանջեն:

ԱՄԷՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻԻՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻԻՆ ՉԷ

Եւրոպական խորհրդարանի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին փոխ նախագահը Հ. Սւոպոտա պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ հանդիպումներ ունեցած է Թուրքիոյ Ազգային ժողովին մէջ: Այդ ընթացքին քննադատած է Ազգային փոքրամասնութիւններու պաշտպանութեան համաձայնութիւնը ստորագրելու Թուրքիոյ մերժումը:

Ազգային ժողովի Սահմանադրական յանձնախումբին փոխ նախագահը Պ. Գուզու բացատրած է իրեն թէ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններու իրաւունքները Լոզանի դաշնագրով երաշխաւորուած են: Երկրին մէջ յեղային եւ կրօնական 18 անջատ հաւաքականութիւն կայ, բայց բոլորը փոքրամասնութեան յատկանիշ չունին: Աւելցուցած է թէ աշխարհի փոքրամասնութիւնները հինգ հազարէն աւելի են եւ ամէնուն պետութիւն մը տալու պարագային, ՄԱԿ-ի մէջ ժողովի սբրահ գտնել անկարելի կ'ըլլայ:

Եւրոպական խորհրդարանին քննադատութեան հիմնական ազդակը կը կազմեն Թուրքիոյ Քիւրտերուն եւ Ալեւիներուն փոքրամասնութեան իրաւունքներու դրացումը:

ԵՂԵՌՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ ՀԱՒԱՏՑՈՒՑԻՉԻՆ ՊՂՏՈՒՄԻ ԶՈՀ

Կարծէք ճաղկելու համար ժխտումը քրէականացնող օրէնքին Ֆրանսայի Մերակոյին կողմէ ճգճգումը, անծանօթներ համացանցի ծանօթ որոնիչին՝ «Գուկըլ»ի վրայ պղծած են Մխիթեռնակաբերդի յուշակոթողը: Կատարուածին մասին տեղեկացուցած է անկախ լրագրող Ժան Էքեան: Ան կ'ըսէ թէ յուշակոթողին վրայ անծանօթ պղծողը զետեղած է թալած փաչային անունը: Կատարուածն ալ ստորագրած է «Հալուք Տոլմայեան»:

Պղծումին անդրադարձած է Եղեռնի Թանգարանի տնօրէնը Հ. Դեմոյեան: Ժ. Էքեան կ'ըսէ թէ ըստ իր պրպտումներուն, անընդունելի այդ գրգռութիւնը կատարուած է անցեալ Մարտին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹԱՆԴԱՎԱՌ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻԻՆ ՁԱՏՐԱԿԻ ԱԻՈՑԵԱՆՆԵՐՈՒՆ

Երեւանի «Զուարթնոց» օդակայանը պատմական պահեր ապրեցաւ Նոյ. 26 Չորեքշաբթի երեկոյեան երբ սկսաւ վարչապետ Տ. Սարգսեանէ, պաշտօնակն դէմքեր ու ժողովուրդի բազմութիւնը հաւաքուած էր ողջունելու ճատրակի համաշխարհային երկրորդ ախոյեանութեան հասած հաւաքականի անդամները: Անոնք ժամանեցին նախագահ Ս. Սարգսեանի օդանաւով ու դիմաւորուեցան դրօշակներով, պաստառներով «զինուած» բազմութեան կողմէ որ կը վանկարկէր. «Կեցցէ՛ք տղաներ», «Հայաստան չեմպիո՛ն»:

Նոյն ցնծութիւնը կը տիրէր Կ. Դէմիրճեան մարզահամերգային համալիրի դահլիճին մէջ ալ ուր ախոյեաններուն համար տօնական համերգ կազմակերպուած էր: Հոն նախագահ Սերժ Սարգսեան ելոյթով մը դիմեց ներկայ բազմութեան, չնորհաւորութեան խօսքերով, տօնական զգացումներով:

«Չեմպիոնի կոչումը նուաճելը դժուար է, իսկ չեմպիոնական տիտղոս պաշտպանելը կրկնակի դժուար է: Մենք տասնըհինգ օր, շուչերս պահած, հետեւում էինք Տրէզտէնում՝ խաղատախտակների վրայ ծաւալուղ ճակատամարտերին: Մեր աչքերի առջեւ գրւում էր հայկական շախմատի պատմութեան եւս մի ամոռոնալի էջ: Հայաստանի մարզիկներն իրենց հրաշալի խաղով, վարպետութեամբ ու կամային որակներով կրկին ապացուցեցին, որ մեր երկիրը շախմատային գերհզօր տէրութիւն է» ըսաւ նախագահը, ապա յիշեց նոյն բնոյթի խանդավառութիւնը որով դիմաւորուած էին Հայաստանի ճատրակի վարպետները Թորինոյի ողիմպիականներէն նոյն յաղթանակով վերադարձին: Ցիշեց նաեւ խաղացող վարդամեռիկ կարէն Ասրեանը որ մաս կը կազմէր 2006ի հաւաքականին. «Նրա տեղն այսօր այս բեմում պէտք է լինէր» ըսաւ Ս. Սարգսեան:

Նախագահը համոզում յայտնեց որ նոյն դահլիճին մէջ, կամ հեռատեսիլի պաստառներուն առջեւ այդ պահուն, ճատրակի առաջին քայլերը ընող երախաները, պատանիներ կան որոնք վաղուան Լեւոն Արոնեանները, Վլադիմիր Ցակոբեանները, Գաբրիէլ Սարգսեանները, Արտաչէս Մինասեանները պիտի ըլլան, ճիշդ այնպէս ինչպէս աշխարհի առաջին հայ ախոյեան Տիգրան Պետրոսեանի անունը կը կրէ այսօրուան ախոյեաններէն Տիգրան Պետրոսեան կրտսերը:

Իր ելոյթին աւարտին Ս. Սարգսեան «Հայրենիքի մատուցած ծառայութեան» առաջին կարգի մետալներով պարգեւատրեց հինգ երիտասարդները, անոնց մարզիչ Արշակ Պետրոսեանը: Նոյն բնոյթի երկրորդ կարգի մետալներ ստացան Հայաստանի ճատրակի դաշնակցութեան փոխ նախագահներ՝ Սմբատ Լպուտեանը, Լեւոն Եոլեանը, գործարար Արտակ Սարգսեանը եւ Ճատրակի տան տնօրէն Հրաչեայ Թաւադեանը:

ՀԱՅՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՅՑԿԱԿԱՆ ԿՈԹՈՂՆԵՐՈՒ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՄԲ

Պատմաբան Սամուէլ Կարապետեան որ հեղինակ է քազմաթիւ ուսումնասիրութիւններու, փաստագրական լուսանկարներու, հրատարակութիւններու, յատկապէս Ադրբեջանի, Վրաստանի հայկական յուշարձաններուն մասին, Նոյ. 26-ին մամուլի միջազգային «Նովոստի» կեդրոնին մէջ ասուլիս մը տուած է, անդրադառնալով քանդումի դէպքերուն:

Ան ըսած է թէ 1989 – 1993 տարիներուն Ադրբեջանի մէջ կը գտնկապրէին, կ'ուսումնասիրէին հայկական յուշարձանները, յետոյ նաեւ Վրաստանի մէջ ուր նոյնքան վտանգի ենթակայ էին անոնք: Այդ աշխատաքը կը տարուէր «Հայկական ճարտարապետութիւնը ուսումնասիրող» կազմակերպութեան ջանքերով որուն միւս ծանօթ անունն է Արմէն Հախնազարեան:

Ս. Կարապետեան ըսած է թէ Վրաստանի մէջ հայկական 650 յուշարձան կայ. Թերեւս նոյնիսկ աւելի: Սակայն անոնցմէ ոչ մէկուն ապահովութիւնը երաշխաւորած է: Ան լուսանկարներով մանրամասն կերպով ներկայացուցած է Նորաշէնի եւ հայկական այլ եկեղեցիներու նորոգութեան պատրուակով չարքարոսաբար քանդումի, կամ վրացականացումի փաստերը: Ապա ըսած է թէ փոխանակ պարզաբանումի ջանքերու, հարկ է համապատասխան միջազգային ատեաններու դիմել, մանաւանդ որ քաղաքակիրթ աշխարհը երկար ատենէ ի վեր ունի օրէնսդրական հարկաւոր բոլոր տուեալները, ատիկա ընելու:

Պատմաբանը ըսած է թէ այդ կեցուածքը մեծապէս օգնական կ'ըլլայ Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումին ալ, քանի որ տեսնելով ադրբեջանական տարածքներու վրայի հայկական մշակութային արժէքներու քարքարոսաբար քանդումի փաստերը, միջազգային հանրութիւնը կը հասկնայ որ նման երկրի կարելի չէ նոյնիսկ մէկ միլիմեթր քառակուսի աւելի հող ձգել:

«Ազգ»ը (Նոյ. 27) տեղեկացնելով Ս. Կարապետեանի ասուլիսին, կ'ըսէր թէ յատակ չըսուեցաւ թէ որո՛ւն գործունէութեան չրջանակին մէջ կ'իյնայ պատարան դիմելը. արտաքին գործերո՞ւ, թէ մշակոյթի նախարարութեան: Ինք, պատմաբանը, փաստաբական նիւթերու ամբողջական թղթածրարներ պատրաստած է, հարկաւոր պարագային տրամադրելու համար: Ջանոնք կը ներկայացնէ Դեկտեմբերի սկիզբը արտաքին հայկական յուշարձաններու նիւթով կազմակերպուած գիտաժողովին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՄՊԷՅԻ կեդրոնը յաջորդական ոճրափորձեր գործուած են Նոյեմբեր 26էն 27ի գիշերը եւ առաջին հաշուեկշիռնեբու համաձայն աւելի քան 100 մեեռալ կար եւ 200է աւելի ալ վիրաւորներ: Ռումբերը գործուած են թիրախ ունենալով երկու պանդոկ, մէկ ճաշարան եւ մէկ հիւանդանոց: Նոյեմբեր 27ի առաւօտեան լուրերը կը հաղորդէին նաեւ որ պանդոկի մը մէջ պատանդներ կան եւ ոճրափորձին խլամապաշտ հեղինակները պահանջած են որ ազատ արձակուին բանտարկուած մուճահետեւիները: Զոհերուն մէջ կան նաեւ ահաբեկիչներ: Ռումբերուն նպատակը եղած է հարուածել հո՛ն ուր Եւրոպացիներ կան: Ամբողջ թաղամասը քաոսի մը տպաւորութիւնը ձգած էր:

ՊԱՆԿՈՒՈՒԻ (Թայլանտ) միջազգային օդակայանը գրաւուած էր ապստամբներու կողմէ, որոնք կը պահանջէին նախարարապետին հրաժարականը: Ընդդիմադիրները դեղին գլեստներ հագած կը տողանցեն, իրենց հաւատարմութիւնը արտայայտելու համար արքային. արդէն ցուցարարներն ալ կը քացագանչեն՝ «Դեղին երթը ճամբայ ելած է»: Զբօսաշրջիկները պատանդի վերածուած են օգակայանը, ուրկէ տարեկան 15 միլիոն զբօսաշրջիկ կ'անցնի: Կառավարամէտ և ընդդիմադիրներու բախումներու ընթացքին մէկ հոգի ալ մեռած է: Ֆրանսայի Կառավարութիւնը թելադրած է իր քաղաքացիներուն, որ Թայլանտ չերթան:

ՄԱՐԹԻՆ ՕՊՐԻ, Նոյեմբեր 26ին իսկ տեղաւորուած է ընկերվարականներու կեդրոնատեղին եւ գրաւած է Հոլանտի աթոռը: Նոյն օրը ընդունած է Սեկոլէն Ռուայալը, որու հետ ողջագուրուած է, ցուցադրելով գոնէ երեւութական, հաշտարար ոգի մը: Այս վերջինը տեսերիզով մը յայտնած է թէ չի քաշուիր քաղաքական ասպարէզէն եւ կը պատրաստուի 2012ի նախագահական ընտրութեան:

ՎԼԱԴԻԿԱՒԿԱԶԻ քաղաքապետը՝ Վիտալի Կարաեւ սպաննուած է օր ցերեկով, Նոյեմբեր 26ին, փողոցը, զինեալ անձերու կողմէ: Հիւսիսային Կովկասի ամէնէն կարեւոր նկատուած անձնաւորութիւնը կը սպաննուի այդ չրջանին մէջ, ուր բրտութիւը զգալի յաւելում մը կրած է վերջին ամիսներուն:

ՋԻՆԱՍՏԱՆ ասպարէզ կը կարդայ Եւրոպայի, յայտարարելով թէ կը մերժէ մասնակցիլ Լիոնի վեհաժողովին (Դեկտ. 1) Եւրոպայի 27երուն հետ, արտայայտելու համար իր բողոքը ի լուր Սարքոզիի նախաձեռնած հանդիպումին Տալայ Լամայի հետ, Դեկտեմբեր 6ին, Լեհաստան: Թիպէթի կրօնապետը կը տանուկի մէջ Դեկտեմբեր 6ին կը մասնակցի Նոպէլեան խաղաղութեան դափնեկիրներու ժողովի մը, ընդառաջելով Լեհ Վալեզայի հրաւէրին: Այդ առթիւ, Լեհաստանի վարչապետը հրաւիրած էր նաեւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը եւ Արեւելեան Եւրոպայի ղեկավարներ «աշխատանքի ճաշ»ի մը: Կը թուի որ Սարքոզի «կը վճարէ» իր վարանումներուն հաշուեցոյցը:

ՍՈՄԱԼԻԻ մէջ չորս լրագրողներ առեւանգուած են, որոնց կարգին մէկ Սպանացի, մէկ Անգլիացի եւ երկու սոմալիցի զինեալ քաղաքազօրքերու կողմէ:

ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐԸ նոր տեսերիզով կը սպառնան քանի մը երկիրներու, որոնց կարգին Ֆրանսայի: Կ'ազդարարեն որ թալիպանները չարձակման կը ճեռնարկեն այդ երկիրներուն դէմ եթէ իրենց զօրքերը Աֆղանիստանէն չքաշեն:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԸՍԱԾԷՆ ՈՒ ԳՐԱԾԷՆ

Շատ յաճախ կ'արձագանգենք թուրք անձնաւորութիւններու արտայայտութիւններուն, կամ մամուլին մէջ լոյս տեսած էջերու որոնք Հայերու, նաեւ Քիւրտերու եւ միւս փոքրամասնութիւններուն բաժին հասնուած անարդարութեան մասին կը խօսին։ Ոչ միայն կը խօսին, այլեւ կը քննադատեն պաշտօնական այդ կեցուածքը, կը պատասխանեն զայն. կան որ արդարութիւն, ներողութիւն խնդրել, եւլն. կը պահանջեն։ Իրաւ է որ երեւոյթը չատերու համար անհասկնալի է, անհակնկալ։ Բայց անժխտելի տուեալ է որ Եւրոպայի անդամակցութեան հոլովոյթը, քրտական հարցին այլեւս անպատկերելի տարածքը, երկրին մէջ որոշ լայնախոհութեամբ մը քացուած լեզուները ու մանաւանդ իր անցեալը ծանր բեռներէ ազատագրելու ձգտումին տէր քաղաքացիներու պահանջները լայն չափով անզօրացուցած են 15–20 տարի առաջուան թապուները։ Ատոր մէջ դեր ունի նաեւ ճնշումին լռեցնելու յաւերժական միջոց չըլլալուն մասին իշխանութիւններու չատ յապաղած անդրադարձը եւ արտայայտութեան որոշ չափով ազատութեան մը բարիքին համոզումը։ Ի վերջոյ, տասնամեակներով ճնշելով, լռեցնելով Թուրքիա միայն չահեցաւ նեղմիտ, մարդկային տարրական իրաւունքներու չարպանքին մէջ թերացող երկրի պատկերը։ Եթէ արգելքները փոխարինուին գրելու, խօսելու ազատութեամբ, առանց գործնականի հանգրուանին, թէ երկիրը արեւմտեան չափանիշերու տէր կը նկատուի, թէ լրագրողներ, մտաւորականներ զանգատելու նոյնքան առիթ չեն գտներ. իրականութեան մէջ ալ դրեթէ ոչինչ կը փոխուի։

Ճիշդ է որ այս մօտեցումը վտանգը ունի դէպքերը չափի հակակշռին վրիպեցնելու. ի՞նչ կը պատահի օրինակ, եթէ Թուրքիոյ պատմութեան բոլոր կեղծերը, սուտերը բացայայտելու տրամադրութիւնները բազմանան. մարդիկ զանգուածային կերպով ձգտին իրականութիւնը նախընտրել, ազգասիրական թմրուկով 85 տարիէ ի վեր միտքերու մէջ թխմուածներէն։ Այդ հանգրուանը պետութեան հիմնադիր սկզբունքները սասանող բնոյթ կ'ունենայ, քանի լոյսին կը բերէ սուտերու, չինծուներու բազմախաւ կառոյց մը որուն վրայ կը հանդչին հանրապետութեան 85 տարիները։ Այդ տասնամեակներուն Հայերուն, Քիւրտերուն, Յոյներուն, Հրեաներուն դէմ կատարուած բնաջնջումին, հարստահարութեան, վտարումին, անթիւ իրացումներուն որպէս արդարացում կրկնուածին անպօրութիւնը տեսնելէ ետք, Թուրք իշխանութեան դասը ի՞նչ դիրք պիտի գրաւէ։

Թուրքիոյ վեկավարութիւնը հարմանօրէն տակաւին բաւական ժամանակ ունի նման հարցականներու պատասխան ճարելու։ Մինչ այդ աւելի ներկային առընչուած հետաքրքրութիւն է թէ թապուներու առնուազն թեթեւցած այժմէականութեան մէջ, ի՛նչ կ'ըլլայ Թուրքիոյ հայութեան կեցուածքը։ Այդ մասին անդրադառնալու անհամեմատօրէն քիչ առիթ կը ներկայանայ։

Կայ անշուշտ խոհեմութիւնը, ըզգուշութիւնը չմոռնալու խնամատարութիւնը։ Թրքական կաթէն բերանը այրածը աւելի քան բնական է որ մածունը քանի մը անգամ փչելով ուտէ։ Լայնախոհութիւնը, ազատութիւնները չատ դիւրութեամբ կրնան վաղանցուկ բնոյթ ունենալ ու անոնց անվերապահօրէն հաստատածները զղջումի տէր միամիտներու վերածել։ Թրքական պատմութիւնը լեցուն է նման նախընթացներով։

Այս կեցուածքին դով, կայ ատելը չվատնելու համարձակութեամբ չարժողներու խումբը։ Փոփոխութիւնը օրէկ ընկերում չի պատահիր անոր։ Ան բազկացած է աստիճանաբար երիտասարդներէ որոնք թերեւս ամբողջովին անհիմն չեն նկատեր անցեալէն թելադրուած զգուշութիւնը, խոհեմութիւնը, բայց յատակօրէն ընտրած են փոփոխութեան հոլովոյթէն անջատ, անոր միայն դիտող չմնալու կեցուածքը։

Վերջին օրերուն այս կեցուածքին չատ հետաքրքրական մէկ արտայայտութիւնը եղաւ Թուրքիոյ Հայերէն խումբի մը նամակը վարչապետ Էրտողանին, անոր պաշտպանութեան նախարարին Հայերու եւ Յոյներու մասին ծանօթ յայտարարութենէն ետք։ Նոյնքան ուշագրաւ խմբագրական մը ունէր «Ակօս»ը (Նոյ. 14) նոյն նիւթով. իսկ ազատախոհ Թուրք մամուլին յայտնի անուններէն «Էվրէնսել»ը երիտասարդ հրապարակագիր ու մտաւորական Ռոպէր Գոփթաչի հետ հարցազրոյց մը կատարած էր պիտնալու համար թէ Հայ մը ի՛նչ հակազդեցութիւն կ'ունենայ իր նախնիներուն ցեղային մաքրագործումը այսօր արդարացնող Թրքական մտայնութեան դէմ։

Խմբագրականը խորագրուած էր «Հոգեկան աղքատութիւն»։ Հոն կ'ըսուէր.

«Թող չսպասուի մոռնալ մեզմէ ապրուածները։ Ոչ ալ յարգի քաղաքացի ըլլալու սիրոյն թեթեւցնել, խեղաթիւրել զանոնք։ Սակայն, կարելի է ակնկալել որ հասկնանք, զանազանենք, արդար գտնուինք։ Արդէն հայ համայնքը հարիւր տարիէ ի վեր այդ ընթացքը ունի։ Տեղահանութենէն մինչեւ բնաջնջում երկարող պետական ծրագրուած եւ կանոնաւոր կեցուածքը ան ընկերութեան մը, կամ ժողովուրդին չի վերագրեր։ Կը պաշտպանէ այն տեսակէտը թէ ազգայնացումի ուրիչներու մահուան եւ ստացուածքին կարօտ գաղափարը պետութեան մէջ սահմանափակ գաղափարական հայեցակէտի մը հետեւորդներուն կը պատկանի։

«Այսուհանդերձ, պէտք է տեղեակ ըլլանք պետութեան "մտքին", "մտածումին", "խիղճին"... Ատիկա չատ–չատ կրնայ գիտնալ մէկը որ քաղաքականութենէն գերիվեր է եւ կը գլխաւորէ անունին մէջ "ազգային" բաղկացուցիչով նախարարութիւն մը։ Այդ նախարարը անցեալ օր խօսեցաւ եւ կարծեմ իրականութիւնը ըսաւ։ Ու գիտցանք թէ մեր սահմանափակ կարծած գաղափարականը վերածուած է պետութեան տեսակէտի։ Ըսաւ թէ լաւ եղած է Յոյներու, Հայերու ոչնչացումը... Հակառակ պարագային այս հողերուն վրայ Թուրք ազգ մը չէր գոյանար...

Յայտնի է որ այդ նախարարը կը կարծէ թէ կարելի չէ ազգի վերածուելէ, առանց հաւաքականութեան բազմազանութիւնը յօտելու, առանց տարբերութիւնները հարթելու։ Տեսանկիւն մը որ կ'անդիմադրէ բազմազանութենէն մշակոյթ յառաջ բերելու, իր դաւակները այդ հարթութեան մէջ մեծցնելու վայելքն ու իմաստը... ի՞նչ ընէ, ան ալ այդպէս հասած է...

Հարցը պրն. նախարարին ըսածը չէ։ Կատարուածին արդէն ամէն մարդ տեղեակ է։ Հարցը կը վերաբերի այդ կատարուածին պրն. նախարարին կողմէ հաւնուելուն, իւրացումին եւ սեփականացումին։ Ատիկա կը նշանակէ իր ցեղային ինքնութեան ապրելու միջոց բանալու համար միւսները ոչնչացնելու ձգտումը, որպէս "բնական" զգացում, պաղարիւն իրապաշտութեամբ մը կարենալ հրամցնել։

Ոչ ոք կրկ վրդովի. այս բաները մեր հայեացքը պիտի չփոխեն։ Մենք անոնցմէ ենք որոնք տակաւին կը հաւատան թէ "ազգ"ը ընկերային բազմազանութեամբ կը գոյատեւուի ու նման ազգեր աւելի արժէքաւոր, աւելի մարդկայնական են։ Նաեւ տեղեակ ենք թէ իրենք զիրենք "Թուրք" որակողներու մէջ ալ մեր հայեացքը բաժնողներ կան։

Միւսները արդէն միշտ գոյութիւն ունէին... երբեք չզգացուցած ունենալէ։ Միշտ գիտակցօրէն ըրին ինչ որ ըրին։ Ու անոնք ոչ այդ պահուն, ոչ ալ հիմա անհանգիստ եղան այդ վիճակէն։

Այլեւս կը ճանչնանք գանոնք։ Ծանօթ բաներու հաստատումը վիրաւորական չէ, բայց մարդկայինին դէմ նման չկամութիւն յառնութիւնը կը պատճառէ մարդուն»։

Երիտասարդ հրապարակագիր ու «Ակօս» հրատարակչութեան խմբագիր Ռոպէր Գոփթաչ «Էվրէնսել»ի (Նոյ. 16) վրացավար էլիֆ Կէօրկիւի պատասխանելով կը բացատրէ թէ Հայերը, Քիւրտերը, Ալեւիները եւ Թուրքերը ինչ հետեւութեան պէտք է յանգին վարչապետին «Սէրէ՛, մեկնէ» լոզունգէն, պաշտպանութեան նախարարին ծանօթ արտայայտութենէն, կամ ԱԳ կուսակցութեան մէկ երեսփոխանին ըսածէն թէ համոզքով պիտի սպաննէր պետութեան վնասողը։ Կ'ըսէ. «Քիւրտը, Հայը, Ալեւին ու անշուշտ Թուրքը կրնայ ըստ իր խառնուածքին հետեւութեան յանգիլ։ Սակայն, որպէս այսօրւանկն տարբեր Թուրքիա մը ցանկացող քաղաքացիները, պարտաւորութեան տակ են ամէն առիթով խորհրդային այդ մտայնութիւնը որոտալու, այդ մտայնութեան դէմ պայքարելու։ Ատիկա այսօր չատնուած պարտաւորութիւն չէ. ոչ ալ միայն ԱԳ կուսակցութեան առնչուած խնդիր է։ Եթէ այդպէս նկատենք, չատ տեղին հաստատում մը ըրած չենք ըլլար։ ԱԳ կուսակցութենէն, ՃՀՓ–էն, ՄՀՓ–էն կամ դինեալ ուժերէն չատնուած նման խարհական, ճնշող, ազգայնական բոլոր հոսանքներուն դէմ միասնաբար, կարելի չափով, մեր ուժին ներածին չափ հարկ է պայքարինք»։

Ռ. Գոփթաչ չեռոյ որպէս Հայ, կը բացատրէ թէ ինչ տեսակ զգացումներով կ'ապրին։

«Թուրքիոյ մէջ ապրիլ որպէս ոչ իսլամ փոքրամասնութիւն մը, որպէս Հայ, կը նմանի միշտ հաւկիթի մեծ սակառ մը չալկած ապրելու։ Այդ վախը, ճնշումները, նուաստացումը ա՛յն աստիճան խորապէս իւրացնել տրուած են որ, որոշ հանգրուանէ մը ետք պատանիներն իսկ այլեւս այդ բաներուն չեն զարմանար։ Անոնք այլեւս մեզի համար "բնական" են։ Տասը տարի առաջ նախարար մը «Հայու վիժա՛ծ» ըսաւ. 4–5 տարի առաջ ուրիշ մը ըսաւ. "մեր թիկունքէն կը դաչունահարեն"։ երկու տարի առաջ Հրանդ Տինքը սպաննուեցաւ, այսօր ուրիշ նախարար մը ուրիշ բան կ'ըսէ։ Մենք կը զարմանանք, երբ այս բաները չենք ապրիր։ Բնական է որ մեր ամբողջ յոյսը Թուրքիա մըն է, ուր այս բաները պիտի չապրինք։ Թերեւս սա ըսել պէտք է թէ կը վարժուինք անապահովութեան այդ զգացումով ապրելու։ Ամէն պահու բան մը կրնայ պատահիլ, ամէն պահու կրնայ նոր կիրարկում մը դէշ գործեր բանալ ձեր գլխին։ Թերեւս նոր Սեպտեմբեր 6–7–եր կրնան պատահիլ, կամ Ունեւորութեան նոր տուրք մը յայտարարուիլ։ Նախարարին խօսքերը ժխտական այս սպասումներուն մակարդակը լուրջ չափով բարձրացնող ազդեցութեան տէր են։ Որովհետեւ այս անդամ փառաբանուածներ տարագրութեան, փոխանակումի նման, մահերու եւ մարդոց իրենց հայրենիքէն վտարումին կ'անարկեն։ Կը նշանակէ թէ աւելի լուրջ բաներ կային որոնցմէ հարկ էր վախնայինք։ Ատոր անդրադարձանք վ. կէօնիւլի չնորհիւ»։

Ահա թէ ինչե՛ր կը գրուին ու կ'ըսուին Պոլսոյ հայ համայնքի դէմքերուն կողմէ որոնք կ'ուզեն մէկդի ձգել խոհեմութեան, զգուշաւորութեան աւանդութիւնը, հաւատացած թէ յարմար պահն է տիկա ընելու։ Անոնք կերպով մը նաեւ բանբերներն են չատ չատերու որոնք կը մտածեն նոյն ուղղութեամբ։ Ու բոլորին կեցուածքը, ոչ մէկ կասկած թէ դեր մը ունեցած է Թրքական մտաւորական, լրատուական շրջանակներուն փոքր փոփոխութեան մէջ։

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՎԱՉԻԿ ՄԱԿԱՐԵԱՆ

Հեռաւոր Ամերիկայում ցաւով լսեցի զաղափարական ընկերոջս մահուան լուրը։ Թէեւ սպասելի, բայց ցնցիչ էր երկարամեայ բարեկամի առյաւէտ մեկնումի լուրը։ Ընկերս՝ Գրիգոր Փափազեանը չարունակ տեղեակ էր պահում Յովիկի վիճակի մասին։ Յովիկին առաջին անգամ հանդիպել էի 1947թ. փետրուարին Փարիզում Հ.Յ.Դ. Նոր–Սերունդ միութեան առաջին պատգամաւորական ժողովում, որին մասնակցում էի Լիոնի պատգամաւորի հանգամանքով։ Այդ ժամանակ Յովիկը նախագահն էր նոր Սերունդի կենարոնական նշանակութեան վարչութեանը։ Կենարոնական վարչութեան մասին իր տասը տիկոյցը տպաւորիչ էր, իսկ տպագրական գործունէութեան մասին ներկայացրած ծրագիրը՝ խանդավառիչ։

Այդ օրերին, այսպէս ասած՝ անկեզծ ու բարեկամական կապ ստեղծուեց մեր մէջ, որը տարիների ընթացքին զարձաւ մտերմական։ Հանդիպում էինք ամէն անգամ երբ ես Փարիզ էի այցելում եւ երբ Յովիկը չուած խնդիր է։ Եթէ այդպէս նկատենք, չատ տեղին հաստատում մը ըրած չենք ըլլար։ ԱԳ կուսակցութենէն, ՃՀՓ–էն, ՄՀՓ–էն կամ դինեալ ուժերէն չատնուած նման խարհական, ճնշող, ազգայնական բոլոր հոսանքներուն դէմ միասնաբար, կարելի չափով, մեր ուժին ներածին չափ հարկ է պայքարինք»։

Ռ. Գոփթաչ չեռոյ որպէս Հայ, կը բացատրէ թէ ինչ տեսակ զգացումներով կ'ապրին։

«Թուրքիոյ մէջ ապրիլ որպէս ոչ իսլամ փոքրամասնութիւն մը, որպէս Հայ, կը նմանի միշտ հաւկիթի մեծ սակառ մը չալկած ապրելու։ Այդ վախը, ճնշումները, նուաստացումը ա՛յն աստիճան խորապէս իւրացնել տրուած են որ, որոշ հանգրուանէ մը ետք պատանիներն իսկ այլեւս այդ բաներուն չեն զարմանար։ Անոնք այլեւս մեզի համար "բնական" են։ Տասը տարի առաջ նախարար մը «Հայու վիժա՛ծ» ըսաւ. 4–5 տարի առաջ ուրիշ մը ըսաւ. "մեր թիկունքէն կը դաչունահարեն"։ երկու տարի առաջ Հրանդ Տինքը սպաննուեցաւ, այսօր ուրիշ նախարար մը ուրիշ բան կ'ըսէ։ Մենք կը զարմանանք, երբ այս բաները չենք ապրիր։ Բնական է որ մեր ամբողջ յոյսը Թուրքիա մըն է, ուր այս բաները պիտի չապրինք։ Թերեւս սա ըսել պէտք է թէ կը վարժուինք անապահովութեան այդ զգացումով ապրելու։ Ամէն պահու բան մը կրնայ պատահիլ, ամէն պահու կրնայ նոր կիրարկում մը դէշ գործեր բանալ ձեր գլխին։ Թերեւս նոր Սեպտեմբեր 6–7–եր կրնան պատահիլ, կամ Ունեւորութեան նոր տուրք մը յայտարարուիլ։ Նախարարին խօսքերը ժխտական այս սպասումներուն մակարդակը լուրջ չափով բարձրացնող ազդեցութեան տէր են։ Որովհետեւ այս անդամ փառաբանուածներ տարագրութեան, փոխանակումի նման, մահերու եւ մարդոց իրենց հայրենիքէն վտարումին կ'անարկեն։ Կը նշանակէ թէ աւելի լուրջ բաներ կային որոնցմէ հարկ էր վախնայինք։ Ատոր անդրադարձանք Վ. Կէօնիւլի չնորհիւ»։

Ահա թէ ինչե՛ր կը գրուին ու կ'ըսուին Պոլսոյ հայ համայնքի դէմքերուն կողմէ որոնք կ'ուզեն մէկդի ձգել խոհեմութեան, զգուշաւորութեան աւանդութիւնը, հաւատացած թէ յարմար պահն է տիկա ընելու։ Անոնք կերպով մը նաեւ բանբերներն են չատ չատերու որոնք կը մտածեն նոյն ուղղութեամբ։ Ու բոլորին կեցուածքը, ոչ մէկ կասկած թէ դեր մը ունեցած է Թրքական մտաւորական, լրատուական շրջանակներուն փոքր փոփոխութեան մէջ։

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

կենտրոնական Ֆրանսա, յատկապէս Լիոն էր այցելում: Այդ ժամանակ արդէն Յովիկը փնտռուած բանախօս էր ազգային ու կուսակցական ձեռնարկներում:

Ամերիկա փոխադրուելուց յետոյ որոշ ժամանակ նամակագրական կապը մեր մէջ չարունակուեց, մանաւանդ 1960ական թուականներին, երբ Ամերիկայի դաշնակցական կազմում համարեայ ներքին պայքարի հասած տարակարծութիւն էր առեղծուել: Ամերիկեան կեանքին անծանօթ լինելով այդ ընթացքը ինձ համար տարօրինակ էր թւում: Յովիկը, որը այդ շրջանում անդամ էր Հ.Յ.Դ. Գերագոյն մարմնի, իրենից խորհուրդ էի հարցնում առեղծուած կացութեան հետ ինչպէս վարուելու համար: Խորհուրդների հետ մի քա նդուրժողութիւն էր թելադրում, վստահեցնելով որ այդ անախորժ կացութիւնը անցողակի է: Պնդում էր որ Դաշնակցութիւնը կը յաղթահարի առեղծուած դժուարութիւնը:

Յովիկին վերջին անգամ հանդիպեցի Փարիզում մի քանի տարի առաջ երաժշտագէտ Կարպիս Սիփրիկեանի պատուին կազմակերպուած ձեռնարկում: Կնոջս էլիզի հետ երբ մօտեցանք իրեն անակնկալի եկաւ ասաց բայց դուք հոս չէք ապրում: Տարիքի համեմատ դեռ առոյգ էր երեւում: Առօրեայի եւ ամերիկեան մեր կեանքի մասին մի քանի խօսք փոխանակուելուց յետոյ բաժանուեցինք որը եղաւ վերջին հանդիպումը:

Օտար հողը թող թեթեւ լինի վրադ, սիրելի՛ Յովիկ:

Վ. Մ.

ԱՄՆ

ՍՏԱՅԱՆՔ

ՅՏԵՍՈՒԹԻ՛Ն, ՆԱԹԱՆԱՅԷԼ

ԿԱՐԻՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Երեւան, 2008

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԷՊԻ ՆԸՎԷՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.- Տեղւոյն Հայր Կ. Յարութիւնեանի եւ Սէն Թ'էթիէնի Հայր Հ. Աղապաշեանի նախաձեռնութեամբ ուխտագնացութիւն մը կատարուեցաւ Սոն է Լուարի շրջանը գտնուող երկու ուխտատեղիները:

Առաջինը՝ Փարէ լը Մոնիալ, իսկ երկրորդը՝ Նըվէր: Խումբը կազմուած էր 37 հոգիէ: Կրընոպլէն, Շ. Շաւանեոյէն, Վիէնէն, Լիոնէն, եւլն., որոնք Շ. Շաւանեոյի եկեղեցւոյ առջեւէն մեկնեցան: Խումբին անդամները իրարու բաւական ծանօթ էին, քանի մաս կազմած էին արդէն Մայիս 19 – 22ի Լուրտի ուխտագնացութեան Պէրնատէթի 150ամեակի տօնակատարութեան առթիւ: Մեր ճամբորդութիւնը անցաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, Ֆրանսերէն թէ հայերէն աղօթքներով, Հայր Գուրգէնի խօսքերով եւ տեսերիզի մը ցուցադրութեամբ: Ցերեկին մեր առաջին հանգրուանը եղաւ Փարէ լը Մոնիալ ուխտավայրը, ուր յայտնութիւն մը եղաւ Ս. Մարկրիթ Մարի լը Գոք անունով կոյսին. անոր յայտնուած է Քրիստոսի սիրտը փչէ պսակի մը մէջ, որու վրայ խաչ մը զետեղուած է իր հաւատքին զօրութիւնը արտայայտող: Կէսօրուան ճաշէն ետք, այցելեցինք տեսարժան վայրեր ու մեկնեցանք դէպի Նըվէր: Հասանք Սէն Թիլտազ վանքը ուր Պերնատէթ Սուպիրու ապրած է 1866էն 1879: Վանքը գեղեցիկ կառոյց մըն է, ծաղկաւէտ պարտէզով մը: Ցաջորդ օրը, դարձեալ այցելեցինք սուրբին ապրած վայրերը:

Վերադարձի ճամբուն վրայ, աւելի մտերմացած էինք խումբին անդամներուն հետ եւ երգերով ջերմացած հասանք Ս. Նչան եկեղեցի ու հրաժեշտ առինք իրարմէ: Եւ կրկին չնորհակալութիւն յայտնեցինք կազմակերպիչներուն:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ ՄԷՋ (Գանատա) յաջորդական զանազան ձեռնարկներ տեղի ունեցած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան հիւսիսային Ամերիկայի մէջ ծառայութեան 50ամեակին, Խաժակ արք. Յակոբեանի եկեղեցական ծառայութեան եւ գործունէութեան 40ամեակին եւ տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ու Հայ կեդրոնի չէնքին հիմնարկէքին 25ամեակին առթիւ: Առաջին ձեռնարկը տեղի ունեցած է Հոկտ. 31ին Վաչէ Առաքելեանի արուեստի գործերու ցուցահանդէս-վաճառքով, Հայ կեդրոնի «Լազարեան» սրահին մէջ: Նոյեմբեր 2ին, տեղի ունեցած է բ. ձեռնարկը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Պատարագած է թեմին առաջնորդը՝ Խաժակ արք. Յակոբեան եւ պատարագի ընթացքին օծած է վեց նոր սրբապատկերներ ու օծած ջուրով եւ գինիով: Ցաւարտ պատարագի, Հայ կեդրոնի «Լազարեան» սրահին մէջ, տեղի ունեցած է պաշտօնական հանդիսութիւնը նուիրուած վերոնշեալ տարեդարձներուն: Բացման խօսքը արտասանած է հոգեւոր հովիւը՝ Յուսիկ վրդ. Մարտիրոսեան, որու յաջորդած է հոգաբարձութեանատենապետը՝ Վահիկ Յակոբեան: Այս վերջինը իր ուրախութիւնը յայտնած է այս ձեռնարկներուն առթիւ ու անդրադարձած է եկեղեցւոյ կատարած դերին վերջին 50 տարիներու ընթացքին: Տեղի ունեցած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ապա, խօսք առնելու հրաւիրուած է օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ «Հորիզոն» շաբաթաթերթի խմբագիր՝ Վահագն Գարագաշեան, որ հանգամանօրէն անդրադարձած է թեմին 50ամեակին: Հուսկ, բեմ հրաւիրուած է Խաժակ արք. Յակոբեան, որ գնահատանքով արտայայտուած է եկեղեցւոյ եւ համայնքին գործունէութեան մասին:

* * *

ՊԱՔՐԳԻՒՂԻ Տատեան վարժարանի ի նպաստ սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է Նոյ. 9ին, որ յաջողութեամբ պսակուած է: Նախագահ, Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ առաջնորդութեան նախագահած է եւ պատարագած Աբրամ արք. Աթէեան: Առաջնորդութենէն ետք, հիւրերը առաջնորդուած են մարզասրահը, ուր տեղի ունեցած է սիրոյ սեղանը, որու սկիզբը տեսերիզով ծանօթութիւններ տրուած են Տատեանի մանկապարտէզին ու վարժարանէն ներս տարուած գործունէութեանց մասին: Հաւաքոյթին բացման խօսքը արտասանած է հայերէնի ուսուցչուհիներէն՝ Լեռնա Քարաքիւթիւք, որ յիշեցուցած է թէ 164 տարի առաջ Յովհաննէս պէյ Տատեանի բարերարութեամբ Պաքըրգիւղի մէջ կառուցուած է այս վարժարանը: Իրմէ ետք բեմ հրաւիրուած է հիմնադիր Ղուկաս Ագապուլութ, որ թուային տուեալները ներկայացնելով բացատրութիւններ տուած է թէ՛ վարժարանին եւ թէ Քաղաքին խորհուրդի տարեկան պիւտճէին եւ կատարուած աշխատանքներուն մասին: Յայտնած է որ գլխաւորութեամբ տնօրէնուհի Հերմինէ Պէնլիօղլուի վարժարանէն ներս կը պաշտօնավարեն 55 հոգի: Աշակերտութեան թիւն է 391, 71ը՝ մանկապարտէզի, իսկ 320ը նախակրթարանի բաժնին մէջ: Իր ելոյթէն ետք, գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ելոյթ ունեցած է նաեւ սիրոյ սեղաններու խօսնակ Ն. Նալպանտ, որ հրաւիրած է ներկաները մասնակցելու նուիրատուութիւններուն, ինչ որ կատարուած է: Հաւաքոյթին հուսկ բանքը արտասանած է Աբրամ արք., որ նշած է թէ ակնկալուած գումարը փոքր պակասով մը հաւաքուած էր:

* * *

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ գումարուած երգչախմբային օրերու փառատօնը, որ առաջին անգամ կազմակերպուած էր, իր աւարտին հասած է Նոյեմբեր 8ին: Այս փառատօնին, Ֆէրիգիւղի Ս. Վարդանանց երգչախումբը երեք յաջող մասնակցութիւններ բերած է եւ այդ առթիւ յուշատախտակ մը յանձնուած է խմբավար՝ Ատրուշան Հալաճեանի, նաեւ տնօրէն խորհուրդի ատենապետ Սեդրակ Տաւուքճեանի:

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Տհաս պատուղները պէրկամօթի բարկ բուրմունք մը ունէին ու օդը զրեթէ անշնչելի կը դառնար, երբ եկանք քացատանի մը վրայ: Հեռուէն կ'երեւար երկար չարքը պատնէշներուն:

– Անշուշտ պարապուխներ կային ձեր մէջ՝ կռիւի օրերուն, կը հարցնէինք մեզ ընկերացողներուն:

– Գրեթէ ո՛չ, կը պատասխանէ անիկա, մէկ հոգիի եւ մէկ մարմինի պէս էինք. զիրար կը հասկնայինք առանց իրարու հետ խօսելու, մէկ դիւերուան մէջ պատնէշները կանգնեցինք. մարդիկ իրենց տունը հիմերէն կը քանդէին ու քարերը կը բերէին. կիներն ու տղաքն անգամ կ'աշխատէին մեզ հետ...: Երբ կռիւը սկսաւ, քնականօրէն խումբեր կազմուեցան. ձեռքերնին զրեթէ զէնք չառած մարդիկ առիւծ կտրեր էին. մեր մէջ կային ալեւոր ծերունիներ եւ անպէս պատանիներ:

– Ի՞նչպէս ընտրեցիք դիրքերը:

– Ատ ալ զրեթէ ինքնաբերաբար եղաւ: Երիտասարդը պահ մը կը բացատրէ ռազմական կարգ մը մանրամասնութիւններ, որոնցմէ բան չենք հասկնար: Բայց կը խորհէինք թէ ինչպէս առողջ ժողովուրդի մը հանճարը ամենադէտ եւ ամենակարող է հարկ եղած ատեն:

– Վտանգը մեր հրամանատարն էր, կ'աւելցնէ ուրիշ մը. մեծ ու պզտիկ հասսա էին ու աւետարանական եղբայրութիւն մը կար մեր մէջ. թշնամիներ եւ սրդողածներ հաշտուած էին իրարու հետ, որովհետեւ ամէն մէկը իր դրացիին բազուկին կարօտ էր, մէկտեղ կուլային եւ մէկտեղ կը խնդային...:

Աչքերը կը ժպտին սիրելի յիշատակներու, կարծես այն օրը կը փնտռէ:

– Մեր սիրտերը միասին կը զարնէին, կ'աւելցնէ պահ մը ետքը. որեւէ պատահար ամէնքս մէկ կամ կ'ուրախացնէր կամ կը տխրեցնէր: Կը յիշեմ... պաշարման օրերուն էր: Մեր երիտասարդ քահանաներէն մէկը սովորութիւն ունէր, ձին հեծած, պատնէշներու շրջանը ընել օրը քանի մը անգամ. անիկա մեզի հետ կը կըռւէր ու միեւնոյն ատեն կը հսկէր որ տըրամադրութիւնները բարձր մնային: Այդ միջոցին թէեւ լսած էինք որ Առանա եւ Համիտիէ զարնուած են, բայց մանրամասնութիւններ չկային: Օր մը սուրհանդակ մը հասաւ լեռներէն. արիւնի մէջէ քալելով եկեր էր մեզի. դեռ ոտքերուն փոշին չթօթիւած՝ հեւալէն ու հառաչելէն պատմեց քահանային՝ բոլոր տեսածները: Մենք պատնէշներուն առաջք բան մը չէինք լսեր. կը տեսնէինք միայն քահանան իր ձիուն վրայ, արեւին մէջ, ճամբուն վրայ կեցած, որ մեծ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր ծռելով դէպի բոկոտն սուրհանդակը: Ցանկարծ քահանան չտուեցաւ ձիուն վրայ. ամէն բան լսած էր եւ յուզմունքէն խեղդուելով, սկսաւ հեծեծագին արտասուել: Վերակուին զգանցգոլը երեսը ծածկած էր ու աչխարհս մոռցած բոլորովին: Սուրհանդակը հեռացաւ իսկոյն: Ձին սկսաւ չարժիլ, յառաջանալ, վարժուած ըլլալով պատնէշներուն չրջանը ընել. գլխիկոր կ'անցնէր բոլոր զինուորեալներուն առաջքէն. այսպէս քահանան երեսը վերակուին զգանցքին մէջ ծածկած երեք անդամ պատնէշներուն չրջանը ըրաւ ու իր հեծեծանքներէն իմացանք Կիլիկիոյ աղէտին ահռելի համեմատութիւնը:

– Զսարսափեցա՞ք ու չընկճուեցա՞ք այդ յուսահատութենէն:

– Ո՛չ... ընդհակառակը, զայրոյթը մեզ ա՛լ աւելի զրգռեց... միայն ծարա՛ւը...

Այո՛, ծարաւը Տէօրթ Եօլի պատմութեան ամէնէն ցայտուն դրուագն էր. ինն օր ջուրը կտրած էին. քայց վերջի երեք օրերը միայն կաթարելապէս առանց ջուրի մնացեր էին. փոքրիկ տղաքը մեռեր էին ահռելի տանջանքներով ու ամէնուն երակներուն մէջ կարծես կրակ վառուած, չերմէ կ'այրէին ու լեզուն կը չորնար բերաններուն մէջ. իրիկուան խոնաւութեան կը ցանկային որ իրենց հրատոչոր եւ ցամքած մարմինները զովանան. խմեր էին ամէն կարգի ջուրեր. չորցուցեր էին թունաւոր եւ գարշահոտ ճահիճները, որոնց կանանչորակ եւ լճպրծուն ջուրը կ'ըսէին թէ «տաք էր արիւնի պէս»:

Երբ յուսահատութիւնը կատարեալ էր, ոմանք գաղանի պէս կատղած էին եւ ոմանք թուլցած ու թառամած բոյսերու պէս: Այդ միջոցին կիներն ու աղջիկները կու գային իրենց մօտ, յոյս եւ հաւատք կը ներշնչէին իրենց, պատրանքներով կ'օրօրէին անոնց անհամբերութիւնը, ու երբեմն ալ նոյնիսկ քանի մը ժամ, քանի մը րոպէ չահելու համար, հեռուներէն կ'անցնէին պարապ դոյլերը ձեռքերնին, որպէս զի կարծեցնել տան թէ ջուր կայ, ջուր գտած են...:

Երկար ատեն դեգերեցանք պատնէշներուն երկայնքին որ կը զրկէր բոլոր քաղաքը: Ամէն մէկ քար իր պատմութիւնը ունէր. մարթինի զնդակներ դուրսի կողմէն քերելով մաչեցուցեր էին անոնցմէ շատերը: Միջոց մը նստեցանք դեռտինը՝ թաւալած քարի դէզերու վրայ, ու զրեթէ անխօս նայեցանք մեր չուրջը, սիրտերնիս լեցուն այլ եւ այլ կարդի զգացումներով:

Կազդուրուած բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս, հետեւեալ առաւօտուն մեկնեցանք Տէօրթ Եօլէն. մեր հոգիներէն, սեւն ու սուգը քանի մը օր հեռացեր էին, եւ այդ քայ եւ վեհոգի մարդոց մէջ նոր եռանդ ստացած, չատ մը զգացումներու հետ անսահման երախտապարտութիւն կար անտարակոյս

Մինչեւ քաղաքին սահմանը ընկերացան մեր սայլին ու հրաժեշտի ողջոյններու մէջ, որ կը զրկէինք իրենց հետզհետէ հեռանալով, թէ՛ արցունք կար թէ ժպիտ. բայց այդ արցունքը քաղցր եւ ամոքիչ էր այս անգամ:

(Շար. 86)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Թագուհի եւ Շուշանիկ Մուսայեան 200 եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին, իրենց Ծնողաց՝ Զարմայր եւ վարդուհի Մուսայեանի յիշատակին:

DEMANDE D'EMPLOI

Femme arménienne parlant français, arménien et russe recherche un emploi sur la région Ile-de-France pour s'occuper de personnes âgées et/ou d'enfants. A déjà une expérience en maison de retraite arménienne et fait de la cuisine arménienne (gâteaux et plats).

Contacter Tamara KHALATIAN :
06. 70. 55. 48. 34

U. G. A. B.
SOIRÉE - JAZZ

L'UGAB Paris—Ile-de-France organise une soirée - Jazz «Lionel Boccora Jazz Band» autour d'un Cheese and Wine le **samedi 29 novembre** à partir de 20h30.

Adresse :
Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118 rue de Courcelles, Paris 17e
Métro : Courcelles

Participation : 25 euros

Nombre de places limité.
Réservation impérative.
06. 24. 56. 50. 69
ou paris@agbueurope.org

8e FOIRE AUX LIVRES DE L'UCFAF

Samedi 29 et dimanche 30 novembre
de 11h à 19h sans interruption.
PRES DE 200 TITRES D'OUVRAGES
70 éditeurs, 140 auteurs
Occasion d'acheter, d'offrir aussi de l'Artisanat d'Arménie, des CD, des DVD et de visiter l'exposition des œuvres d'Anahid Samikyan.

● **OEuvres d'Anahid Samikyan**
Vernissage le jeudi 27 novembre à 19h
Du 27 au 30 novembre
UCFAF — 6 Cité du Wauxhall, Paris 10e.
Toute la journée les 28, 29 et 30 novembre.

● **Conférence-débat**
SUR L'ACTUALITE DU GENOCIDE.
Le négationnisme ou la falsification de l'Histoire.
Samedi 29 novembre, 16h.
Avec la participation de :
René DZAGOYAN, vice-président du CCAF;
Claude MUTAFIAN, historien;
Roumiana OUGARTCHINSKA, journaliste;
Edmond YANEKIAN, président de l'UCFAF.

ԱԷՆ ԼՈՒԻ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը, ինչպէս ամէն տարի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ բոլոր անոնց յիշատակին որոնք ծառայած են եկեղեցւոյ չինութեան, բարօրութեան եւ պայծառութեան եւ ի մասնաւորի՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՖԵԱՆին, հոգեւոր հովիւներուն եւ այլեւս քահանաներուն, հիմնադիրներուն, բարերարներուն եւ ծուխի համայն ննջեցեալ հոգւոց, կիրակի, Նոյեմբեր 30ին:

Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Հոգեհանգստեան կարգ՝ ժամը 11·45ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Սիրոյ եւ յիշատակի բաժակ արարողութեանց ատարանն, եկեղեցւոյ կից սրբարանին մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Les Activités du Mois de Decembre du Centre Culturel Sahak–Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

—— CONFERENCE ——

Le Samedi 6 décembre, à 20 heures 30

«L'HISTOIRE DU PEUPLE ARMENIEN»

par

Gérard DEDEYAN

Professeur d'Histoire à l'Université Montpellier III — Ecrivain
Membre à l'Etranger de l'Académie des Sciences d'Arménie

—— Entrée libre ——

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 29

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՔԵԼՈՑՆ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱՑՆ ՄԵՐՈՑ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Date à retenir

ARMEN'LIVRES

SALON DU LIVRE ARMENIEN
4ème édition
les 12, 13 et 14 décembre
de 11h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
organisé par
la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 6 et Dimanche 7 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :
Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine armenienne, Cadeaux...

Contes arméniens :
Samedi 15h30 : Conteurs de Sèvres;
Dimanche 15h30 : Corinne Mighirditchian et Anouche Donabédian.

◆ Bar

◆ Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au **Collège Samuel-Moorat**
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
—— Parking assuré ——

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

Un séjour d'hiver au ski

Pour les enfants nés entre le 1er janvier 1995 et le 31 décembre 2000
Dans son Centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du samedi 14 février au samedi 21 février 2009
Renseignements et inscriptions jusqu'au 10 janvier 2009
Par téléphone au 01 53 34 18 18, par mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01 53 34 12 13

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS D'HIVER
(Du 14 au 21 février 2009)
ET D'ETE 2009 A BELLEFONTAINE

- **Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire pour hiver).**

Candidatures à adresser à :
C B A F — 17 rue Bleue, 75009 Paris
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au : 01.53.34.12.13

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կաթոլիկ Խաչի Ալֆորվիլի «Լիլեն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Նոյեմբեր 23ի հոգեճաշին առթիւ.-

Պ. Յովհաննէս Թիւթիւճեան, Տիկին Լուիզ Պէրպէրեան, Տիկին Իրէն Թովմասեան, Օր· Սեդա Թաղաւորեան, Տէր և Տիկին Հրայր Պատմաճեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պատուեան, Տէր և Տիկին Սիմոն Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Ռիչար Անանեան, Տիկին Լիւսի Զապունեան, Տիկին Լուիզ Թէմիրեան, Տէր եւ Տիկին Բարսէղ Մուճաճեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Զերչեան, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Ադաշեան, Տէր եւ Տիկին Շահմիրեան, Տիկին Տքնիզ Քոճաղիկեան 50ական եւրօ:

(Շար.)

□

80-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի, Վալանսի, Վիէնի, Սէն Մօրիս տը Պէնոյի, Լիոն–Վիլէօրպանի եւ Տէսինի մասնաճիւղերը կը տօնեն միութեան 80ամեակը՝

ՏԷՍԻՆԻ «ԹՈՊՈԿԱՆ»ի սրահներուն մէջ:

Մուտքի սրահին մէջ կը ցուցադրուի Կապոյտ Խաչի պատմութիւնը նկարներով եւ Ֆիլմով:

Հանդիսութեան բացումը կը կատարէ Կապոյտ Խաչի վեց դպրոցներու աշակերտական երգչախումբը, ապա նոր պարերով ու նոր տարազներով ելոյթ կ'ունենայ

ԳՈՐԻՕ - ՍԱՍՈՒՆ ՊԱՐԱԶԻՆ ՀԱՄՈԶԹԸ

Մասնակցութիւն՝ 12 եւրօ,
5-12 տարեկան մանուկներու համար՝ 10:
Տոմսերու համար դիմել՝
Տէսինի, Վիլէօրպանի եւ Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տուներուն եւ Կապոյտ Խաչի անդամուհիներուն:

□

Appel aux animateurs

Dans le cadre de la préparation des festivités du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France, et afin de créer un diaporama, nous remercions tous les animateurs qui ont participé aux séjours organisés dans notre Centre de vacances de Bellefontaine depuis sa création, de nous adresser une photo d'identité à l'adresse suivante :
CBAF-CA
17 rue Bleue - 75009 Paris

Merci d'indiquer au dos de la photo, vos nom et prénom ainsi que le mois et l'année de votre participation à Bellefontaine.

Ces photos devront nous parvenir au plus tard le 15 janvier 2009.

□

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«Astrig»** du Val d'Oise (Arnouville, Villiers-le-Bel, Gonesse et Sarcelles) organise, mensuellement, un après-midi **«RENCONTRE ET CULTURE»**.

Venez discuter avec nous de tout et de rien... La parole est donnée à chaque personne qui désire s'exprimer...

Rejoignez-nous à 14 heures, dans notre local situé 71 avenue Henri Barbusse à Arnouville-lès-Gonesse :

● le lundi 1er décembre — thème du jour : 25 décembre: Noël catholique et 6 janvier: Noël arménien. Pourquoi cette différence ?

● le lundi 12 janvier — thème du jour : Les origines du thé.

A noter que d'autres sujets peuvent être abordés car la «parole est ouverte».
Renseignement : Anita BOGHOSSIAN : 01. 39. 90. 76. 19

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29-30
SAMEDI-DIMANCHE
29-30 NOVEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22.085 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 84e ANNEE — N° 22.085

ՄԱՄՈՒԼ

«LE POINT»

(27 novembre)

LE BLOC-NOTES
DE BERNARD-HENRI LEVY

REPONSE AUX HISTORIENS QUI VOUDRAIENT DISSUADER LE SENAT DE VOTER LA LOI SUR LE NEGATIONNISME ANTIARMENIEN

Պերնար-Անրի Լեւի Ծերակոյտին առջեւ Նոյեմբեր 22ի իր վերատեսր ելոյթէն առ, նոյն իմաստով գրած է իր շաբաթական քրոնիկը «Լը Փուէն» շաբաթաթերթին մէջ։

Իր ամբողջ դրուագիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ այդ ելոյթին բովանդակութիւնը, որ ի դէպ, իմաստակից, ուսումնասիրուած եւ դիպուկ պատասխան է այդ երանելի «պատմաբաններուն», որոնք այնքան իրար անցած են, որ եւրոպական արշաւի մը ձեռնարկած են պարտադրելու համար իրենց անընդունելի տեսակէտը։

Կրկին չենք անդրադառնար այս դրուագեան բովանդակութեան, քանի լոյնօրէն տեղ տուած էինք Նոյեմբեր 25ի մեր թիւով (Ա. էջ)։

* * *

«VALEURS ACTUELLES»

(27 novembre/3 décembre)

Villiers l'Arménien

LE PRESIDENT DU CONSEIL GENERAL DE VENDEE LANCAIT, LA SEMAINE DERNIERE, UNE «COOPERATION DECENTRALISEE» AVEC L'ARMENIE. SES CONFIDENCES A «VALEURS ACTUELLES»

Նոյեմբեր 17, ժամը 11·15ին, ցուրտ հով մը կը փչէ Ծիծեռնակաբերդ, ուր ապաստան գտած է Հայոց Ցեղասպանութեան համալիրը, բահ մը ձեռքին, Ֆիլիփ տը Վիլիէ, սեւով զգեստաւորուած, կը անկէ փոքրիկ եղեւին մը, խորհրդանիշ, ըստ աւանդութեան, այն մեծարանքին, որ կ'ընծայուի Ցեղասպանութեան մէկ ու կէս միլիոն զոհերուն։ Աւելի առաջ, Վանտէի Ընդհ. խորհուրդի նախագահը կը ստորագրէր Թանդարանին ոսկեմատեանը։

Իր ամբողջ այցելութեան երկայնքին, առիթ մը չեչտելու համար ճակատագրի եւ դժբախտութեան նոյնացումը սա երկու ժողովուրդներուն, զոհ մէկը 1793ին, միւսը՝ 1915ին «զանգուածային բռնաջնջումի ծրագրի մը յանուն իրենց կրօնքին» եւ երբեք չընդունուած իրենց հեղինակներուն կողմէ։

Պատկերազարդ երկու էջերու մէջ, յօդուածագիրը՝ Արնօ Ֆոլչ, կը նկարագրէ Ֆիլիփ տը Վիլիէի այցելութիւնը (որու անդրադարձած է ինք Նոյեմբեր 19ին) չեչտը դնելով, ինչպէս կ'ուզէ ենթական, երկու ճակատագիրներու նմանութեան վրայ։ Այս «հանդիպումին» մասին, կը գրէ յօդուածագիրը, գիրք մը կայ՝ **«Arménie, Avant-poste chrétien dans le Caucase»** եւ որու հեղինակը մաս կազմած է Վանտէի այդ պատուիրակութեան։ Այդ հատորին ընթերցումէն ետք է, որ Ֆիլիփ տը Վիլիէ համախմբած է միջազգային յարաբերութիւններու մչակութային եւ տնտեսական իր մարմինները եւ անոնց ըսած.– «Հայաստան Ա-րեւելքի Վանտէն է եւ Վանտէն, Եւրոպայի Հայաստանը. պէտք է միասին աշխատինք»։ Այդ օրէն ծնունդ առած է ապակեդրոնացած համագործակցութեան մը գաղափարը։ Այդ առընչութեամբ է, որ Ֆրանսահայ խորհուրդին նախագահին՝ Ֆրանսուազ Կէօվճեան տեղեկացուցած է Վանտէ – Հայաստան կառոյցը, օժանդակած է նաեւ Ծերակոյտի Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամական խումբին նախկին նախագահը՝ ժագ Ուտէն։ Ու Ֆիլիփ տը Վիլիէ կը բացատրէ միջազգային համագործակցութեան ընդունուած սկզբունքը, որ կը սահմանափակուի խղճի հանգստութեան մը մէջ։ Ինք կու տայ այլ մանրամասնութիւններ։

Ֆիլիփ տը Վիլիէ, առանձին զրացած է Նոր Վիրապ եւ բուռն ընդդիմադիր Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան մէջ, երկար կը խորհրդածէ։ Ու կը կրկնէ իր այդ ընդդիմութիւնը Երեւանի Ֆրանսական համալիրին առջեւ եւ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին։ Ֆ. տը Վիլիէ չի բացառեր նաեւ Հայաստանի քրիստոնէացման դրուագները եւ Գրիգոր Լուսաւորչի դերը։

Անդրադառնալէ ետք Ֆ. տը Վիլիէի դերին՝ Ֆրանսական քաղաքական կեանքին մէջ, երբ կը ստիպուի գործակցիլ Ի. Էմ. Փէ.ի հետ երեսփոխանական եւ թաղապետական ընտրութիւններու, ատեն, այլեւս չատ պատրանք չունի ու չի ծածկեր իր յուսախաբութիւնը Սարքոզիէն, խոստովանելով որ «Սարքոզի չի հետաքրքրուիր Պատմութիւնով, չի զգար Ֆրանսան, վարպետ մըն է հաղորդակցութեան, չըլլանիս նոր թագաւորները»։

Ու յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ, բաժակը բարձրացնելէ ետք Հայաստանի կենացը՝ «Ամէն բանի դէմ դրած է», խորհելով նաեւ իր մասին։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՄՊԷՅԻ ՋԱՐԴԸ

Ոճրափորձերէն 24 ժամ յետոյ ալ միշտ չփոթի վիճակ մը կը տիրէր Հընդկաստանի տնտեսական մայրաքաղաքին մէջ եւ ոչինչ հիմնովին վերջ գտած էր։ Դեռ կային պատանդներ պանդոկի մը մէջ եւ զոհեր ալ որոնց ուր ըլլալն ալ դեռ յայտնի չէր։ Նոր հաշուեկշիռի մը համաձայն աւելի քան 130 մեռեալ կար եւ 300է աւելի ալ վիրաւորներ։ Ճստակ կերպով յայտնի չէր ահաբեկիչներու ինքնութիւնը, բայց կասկած չկար, որ իսլամապաշտ տարրերու գործն էր եւ ոմանց կեդրոնը Փաքիստան կը գտնուի։

Ոճրափորձին թիրախներէն էին պանդոկներ (Թաժ Մահալ եւ Օպերուա), հրէական Շաբատ Լիւպավիչ կեդրոնը, Գամա հիւանդանոցը, ոստիկանատուն մը, կայարան մը, սրճարան մը եւ պարզ է որ ջարդը մեծ համեմատութիւններու հասած է եւ խուճապը մեծ էր։ Ճստակ է նաեւ որ արարքը արհեստավարժ ահաբեկիչներու գործն է եւ ներշնչուած է ալ-Քաիտայի մեթոտներէն։ Նոյեմբեր 28ի առաւօտուն դեռ յայտնի չէր թէ ի՞նչ է բուն պատկերը։ Պարզ է որ զոհերուն մէջ կան նաեւ ահաբեկիչներ որոնց ինքնութիւնը փաքիստանեան է ըստ հնդկական ոստիկանութեան, որ ձերբակալած է ոմանք։ Ֆրանսա օդանաւ մը ղրկած էր, որպէսզի կարենայ փոխադրել Ֆրանսացիները եւ Եւրոպացիները եթէ փրկուած են։ Կը թուէր որ Ֆրանսացի զոհ չկար, քայց 15էն 20ը պանդոկը կը մնան, խուսափելու համար յարձակումներէ։

Հնդկաստանի համար մեղաւոր կը մընայ Փաքիստանը, եթէ նոյնիսկ ահաբեկիչները փաքիստանցի չեն, հոն ապրող իսլամապաշտներ են, որոնք մահմետական կանոններու վրէժը կը լուծեն եւ միայն բանտարկուած մուճահետեւիններու ազատ արձակումը չէ, այլեւ հինէն մնացած վրէժխնդրութիւն մը, ինչ կը վերաբերի Հնդկաստանի մահմետականներու թշուառ վիճակին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ» չարժումին հեղինակները, զորս դիմաւորած են, ի մէջ այլոց Նորա եւ Շանաէրնակոր, ամէն ջանք կը թափեն, որպէսզի իրենց կոչը լայն արձագանգ դտնէ եւրոպական դեռնի վրայ։ Այդ առընչութեամբ ամբողջ էջ մը գրաւած են Մոնտի մէջ (Նոյ. 28) հրատարակելով նաեւ հարիւրաւոր ստորագրութիւններ։ Այս չարժումն է որ դէմ արտայայտուած է Հայոց Ցեղասպանութիւնը ժխտողներու պատժական օրինագիծին, որ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՀԱՄԱՐ 35 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 27ին «Գոհաբանական օր»ան ԱՄՆ–ու Թէլէթոնով փակուած է «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին 2008ի հանգանակութիւնը։ Նոյեմբերի սկիզբը Հայաստանէն ու Ռուսաստանէն 120 նուիրատուներու նախագահ Ս. Սարգսեանի կոչին ընդառաջելով խոստացած 30 միլիոն տոլարին վրայ Եւրոպայի եւ ԱՄՆ–ու հանգանակութեամբ աւելցած չուրջ 5 միլիոնով ընդհանուր գումարը հասած է 35 միլիոն տոլարի։ Անցեալ տարի հանգանակուած էր 15,3 միլիոն։

Ամբողջ աշխարհի մէջ 19 մասնաճիւղերով «Հայաստան» հիմնադրամը աւելի քան 120 միլիոն տոլարի գործ կատարած է Հայաստանի ու Ղարաբաղի մէջ, 1994էն ի վեր։

Ծերակոյտի ճամբուն վրայ կէս ճամբան մնացած է...։

ԼՈՒԻՃԻ ՏԷ ՄԱՃԻՍԹՐԻՍ արքեպիսկոպոսը կը պնդէ որ Իտալիոյ համայնավար կուսակցութեան հիմնադիրը Անթոնիօ Կրամչի (1891-1937) կաթողիկէի վայել մահ մը ունեցած է, ալ աւելի դըժուարացնելով երկրին համայնավարներու կացութիւնը, քանի անոնք այլեւս ներկայացուցիչ ալ չունին խորհրդարանին մէջ 2008ի երեսփոխանական ընտրութիւններէն ի վեր։ Կրամչի մեռած է 1937 Ապրիլ 26էն 27ի գիշերը, կեանքին վերջին տասը տարիներն ալ անցընելով Ֆաշիստ բանտերուն մէջ։ Արքեպիսկոպոսը իր յայտնութիւնը արդարացնելու համար կ'ըսէ թէ Կրամչի Ս. Թերեզայի պատկերը ունէր իր սենեակին մէջ եւ հիւանդութեան վերջին օրերուն ալ մայրապետներէն խնդրած է որ Ճիսուս մանուկին պատկերը տան իրեն որպէսզի համբուրէ։ Մնաց որ, պէտի կրօնք իր վերադարձին մասին, ոչ մէկ փաստ թուղթ կայ։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ յաւելումի պաշտօնական թիւերը տրուեցան Նոյ. 27ին, ցոյց տալով որ կացութիւնը զգալի կերպով վատթարացած է։ Աղդարեւ, Հոկտեմբերին 46·900 նոր գործազուրկներ կան եւ ապահով է որ այս թիւը օրէ օր աւելի մեծ յաւելումներու պիտի հասնի։ Արդէն իսկ, երկաթագործութեան Արսելոր Միթթալը յայտարարած է որ 9000 աշխատաւոր պիտի պաշտօնազրկէ։ Միաժամանակ կը հաղորդուի որ Ֆորթիսի (որ անանկութեան դուռն էր եւ գնուեցաւ Պէ. Էն. Փէ.ի կողմէ) նախկին գործատէրը 800 հազար եւրոյի հատուցումով մը մեկնած է։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Նոյեմբեր 26ին Ղարաբաղի պատերազմին մասնակից խումբ մը մարտիկներ եւ քանի մը ուսանողներ հայցադուռի դիմած են Եռաբլուրի մէջ, պահանջելով որ քաղաքական բանտարկեալները ազատ արձակուին եւ արիւնով ազատագրուած հողերը վաճառքի չհանուին։ Երեկոյեան ապահովութեան ուժեր հաւաքած են հայցադուռի մասնակիցներուն վրանները, իրենց ըսելով. «Սրբազաները մի՛ պղծէք»։

Պատերազմին մասնակից, վերջերս ազատ արձակուած քաղաքական բանտարկեալ Թիւրայր Սեֆիլեանի գլխաւորած «Միացում» շարժումը նոյն օրը Հրազդանի մէջ ցոյց մը կատարած է, որուն ոստիկանութիւնը չէ միջամտած. հաւաքած քանի մը հարիւր հոգիին անունք բացատրած են Ղարաբաղի հարցի լուծումին իրենց մօտեցումները եւ ներկայի վտանգները։ Նոյն չարժումին էջմիածնի, Արմաւիրի նախորդ օրերու ցոյցերը ոստիկանական միջամտութեան բախած են։

* * *

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Ազգային ժողովը Նոյեմբեր 27ի նիստին 81 թ ե ր, 5 դէմ եւ 2 ձեռնպահ քուէով ընդունած է 2009ի պետական պիւտճէն։ Հոն եկամուտները կազմած են 905,4 միլիառ դրամ, ելքը՝ 945,,4 միլիառ. բացը կը կազմէ 40 միլիառի չափ։

Քուէարկութենէն առք ելոյթ ունեցած է վարչապետը, ըսած է թէ 2009ը բարդ տարի մը պիտի ըլլայ բոլորին համար։

* * *

ՀԱՅԱՍՏԱՆ «ՏԱՐՕՒԱՆ ԵՐԿԻՐ» ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԱԾ

Բժիշկներու միջազգային խորհուրդը որուն 85 երկրի առողջապահական հիմնարկութիւն անդամ է, որպէս «Տարուան երկիր» Հայաստանի թեկնածութիւնը առաջարկած է։ Այդ առաջարկին հետ յիշուած է թէ 1914–18 տարիներուն Հայերու դէմ ցեղասպանութիւն գործուած է, 1,5 միլիոն զոհ պատճառելով։ Մնացեալ արեւմտահայութիւնն ալ ցրուած է ամբողջ աշխարհի մէջ։ Խորհուրդը անդրադարձած է նաեւ Ղարաբաղի հարցին ու պատերազմին։

Թուրք բժիշկներու կազմակերպութեան դժգոհութիւն պատճառած է առաջարկը. պահանջուած է որ Թուրքիոյ առողջապահութեան նախարարութիւնը թեկնածութեան դէմ քայլերու ձեռնարկէ, իսկ խոչընդոտել չկարենալու պարագային, Թուրքիոյ բժիշկներու միութիւնը հրաժարի նոյն խորհուրդին անդամակցութենէն։

ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐԻ ԿԵՆՍԱԳԻՐԸ՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Հայ գիրքին աշխարհը ամէն տեսակի անակնկալներու առջեւ կրնայ դնել հետաքրքրասէրը: Կը կարծուէր, օրինակ, թէ Զմիւռնիոյ 1826ի հրդեհին զոհ գացած էր Եղնիկ Կողբացիի «Եղջ աղանդոց»ի միակ ձեռագիրը: Երեք քառորդ ոտար եաք, Հրաչեայ Աճառեան կը յայտնաբերէր իրեն թէ կորուսեալ այդ ձեռագիրը:

2006ի ամրան, Պոլսոյ Բեզա թաղամասի (այժմ՝ Պէյօղլու) հայ գըրավաճառի մը մօտ, Պօղոս Նուպար փաշայի թոռան թոռը՝ Տիգրան Եկաւեան, կը յայտնագործէր իրեն անյայտ՝ Երուանդ Օտեանի 1913ին լոյս տեսած ու «Պօղոս փաշա Նուպար» խորագրեալ գրքոյկը: Եկաւեանի նախաբանով, այս փոքրածաւալ եւ ուշագրաւ հատորը վերջերս վերահրատարակուած է Հալէպի մէջ(1):

Յատկապէս գնահատելի է, որ գիրքը օժտուած ըլլայ արժէքաւոր ու մանրակրկիտ ծանօթագրութիւններով (թէեւ հեղինակութիւնը նշուած չէ, հաւանաբար անոնք Տ. Եկաւեանի գործն են), որոնք լաւ աշխատասիրուած են: Տեղ–տեղ անբաւարարութիւններ ու թերիներ կան, հետեւանք՝ գրաչարեան կամ էջադրական վրիպումներու, որոնք ոչինչով կը նսեմացնեն այդ աշխատանքը:

Օտեանի այս գրքոյկը, սակայն, հակառակ վերջերս լոյս տեսած պնդումի մը, «հայ գրականագիտութեանն ու պատմագիտութեանն անյայտ մնացած» չէն(2): Այսպէս, օրինակ, զայն օգտագործած է հայրենի պատմաբան Էդուարդ Մելքոնեանը՝ Հ.Բ.Ը.Մ.–ի պատմութեան նուիրուած իր հատորին մէջ(3): Կ'ենթադրենք, որ այլ հրատարակութիւններու խուզարկումը կրնայ դրական արդիւնք տալ(4):

Ամէն պարագայի, այս հրատարակութեան եւ անոր չարունակութեան մասին նոյնինքն Օտեանը յիշած էր իր «Անիծեալ տարիներ»ուն՝ Աղէտի տարիներուն նուիրուած յուշագրութեան մէջ, թէեւ ան, ինչպէս դիտել տուած էր աշխատասիրողը՝ վաղամեռիկ գրականագէտ Գրիգոր Յակոբեանը, ուսումնասիրողներուն ուշադրութենէն հեռու մնացած էր՝ «Ժամանակ» օրաթերթին մէջ մնացած ըլլալով աւելի քան 80 տարի: Հոն Օտեան դրած էր, 1915ին իմանալէ ետք Պօղոս Նուպարի թրքական պատերազմական ատեանին կանչուելու մասին.–

«Այս պաշտօնական յայտարարութիւնը մասնաւորապէս վրդովեցուցիչ էր ինծի համար, որովհետեւ հրապարակին վրայ ունէի պատկերազարդ գրքոյկ մը Պօղոս Նուպարի կենսագրականին ու իր ազգային գործունէութեան նուիրուած: Անկէ զատ, ուրիչ աւելի ընդարձակ գիրք մըն ալ պատրաստած էի «Հայկական խնդիրը եւ Պօղոս փաշա Նուպար» տիտղոսով, որ տակաւին հրապարակ ելած չէր բարեբախտաբար եւ որ կը գտնուէր հրատարակիչ Ստեփան Քիւրքճեանի մթերանոցը: Այս երկրորդ գրքին մէջ, իրրեւ յառաջաբան, կը գտնուէր Պօղոս փաշային ինծի ուղղուած մէկ ընդարձակ նամակը»(5):

«Պօղոս փաշա Նուպար» գրքոյկի նախանձելի յաջողութեան մասին Յ. Ճ. Սիրունի խօսուն կերպով վկայած է.– «Բարեւորոգմանց հարցին ամէնէն տաք չրջանն էր, եւ Պօղոս Նուպարի անունը բերնէ բերան կը պտտէր: Այս ժողովրդականութիւնը չահագործելու համար էր, որ Եփրատ գործակալութիւնը յանձնարարած էր Օտեանին այդ գիրքը գրել, ու տպած էր քանի մը հազար օրինակ: Գիրքը սպառած էր "կայծակի արագութեամբ", ու կըսուին չահ մը բերած Եփրատին»: Ինչ կը վերաբերի անոր չարունակութեան, Սիրունի հաւաստած է, թէ գործակալութիւնը «յաջորդ տարին աւելի ընդարձակ գործ մը ապսպրեց Օտեանին,– Բարեւորոգմանց խնդիրը եւ Պօղոս Նուպար փաշա: Գիրքը տպուած լմնցած [էր] արդէն, եւ փոթորիկը երեւաց: Գաղտուկ մը, բոլոր տպուած օրինակները ջնջեցին: Մէկ երկու օրինակ թերեւս ազատած ըլլան այս... չարդէն»(6):

Սակայն, 1919ին գրի առնուած Օտեանի վերոյիշեալ վկայութեան մէջ ակնարկութիւն չկայ գիրքերուն յետագայ ճակատագրին մասին.– «Ստեփան Քիւրքճեան Ապրիլ 11ի գիշերը ձերբակալուած ու Այաչ ազատուած էր: Մթերանոցին տէրը, որ առնելիք ունի եղեր իրմէ, կնքած էր մթերանոցին դուռը, այնպէս որ կարելի չէր երթալ նոր ակազմ գիրքերը ջնջել կամ գոնէ Պօղոս փաշայի նամակը պարունակող մասը անհետացնել»(7): Աւելի ուշ տպուած եւ Երուանդ Օտեանի կենսագրութեան նուիրուած արժէքաւոր յօդուածի մը մէջ, Սիրունի վերջին գիրքին խորագիրը աւելի ճշգրիտ կը յիշէր «Հայկական խընդիրը» անունով, աւելցնելով, թէ «տպուեցաւ, բայց լոյս չտեսաւ: Պատերազմը վրայ հասած էր, եւ հրատարակիչները չհամարձակեցան զայն հրապարակ հանել: "Պօղոս Նուպար"ը համաւօտութիւնն էր այդ գործին: Հրատարակիչը, Ստեփան Քիւրքճեան, աքսորին մէջ եղերական մահով քաւեց իր մեղքը»(8):

Պէտք է ենթադրել, որ տպաքանակը փճացուած էր, այս կամ այն ձեւով, այլապէս, աքսորէն դարձին, Օտեան հաւանաբար փորձած կ'ըլլար հրապարակ հանել զայն: Ամէն պարագայի, կը մնայ յուսալ՝ օրինակ մը փրկուած ըլլալու պարագային, որ այս կամ այն գրադարանին կամ հնագրավաճառատան մէկ անկիւնը յայտնուի, ինչ որ չահեկան յաւելում մը պիտի ըլլար թէ' Պօղոս Նուպարի եւ թէ Երուանդ Օտեանի մատենագիտութեան: Հրաչքները բացառուած չեն:

Պարզ ընթերցողը ծանօթ է Օտեանին առաւելաբար իրրեւ երգիծագիր: Բայց «Պօղոս փաշա Նուպար» գիրքին գոյութիւնը պատահական չէ: Ինչպէս Օտեան յայտնած էր Սիրունին, «դժուար պիտի հաւատան, երբ լսեմ թէ կեանքիս ամէնէն սիրական գլուխներն են եղած ուսումնասիրութիւնները, կարդալն ու գրելը հաւասարպէս»(9): Սիրունի ցանկագրած է Օտեանի 13 ուսումնասիրութիւններ, որոնցմէ վերջիններն են «Պօղոս Նուպար»ը (1913) եւ «Հայկական խնդիրը» (1914):

Պէտք չէ մոռնալ, որ 1913ին Պօղոս Նուպար իր ազգային գործունէութեան ամէնէն եռուն չրջանին մէջ կը գտնուէր: Հ.Բ.Ը.Մ.–ը եօթնամեայ կեանք ունէր, իսկ Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումէն եաք ան լայնօրէն տարածած էր Անատոլիոյ եւ Արեւմտեան Հայաստանի հայաչատ վայրերու մէջ, կարեւոր գործունէութեամբ: 1912ին կրկին վերաբացուած էր Հայկական Հարցը եւ Ազգային Պատուիրակութեան գլուխը անցած Պօղոս Նուպարը եւրոպական հանրային կարծիքին եւ դիւանագիտութեան մօտ նչանակալից գործունէութիւն կը տանէր: Գիրքին աւելի քան կէսը (էջ 53–127), արդէն, այդ երկու ձեռնարկումներուն նուիրուած է:

Այսուհանդերձ, առաջին կէսին հրամցուցած մանրամասնութիւնները Նուպարեան ընտանիքի երկու հռչակաւոր անուններուն՝ Նուպար փաշայի եւ Պօղոս Նուպար փաշայի, ինչպէս եւ ընտանեկան տարբեր պարագաներու մասին, աւելի չահեկանութիւն կը ներկայացնեն, որովհետեւ թէ' կը ծառայեն անոնց կենսագրական ու մարդկային նկարագիրը դիմագծելու եւ թէ եգիպտահայ համայնքի պատմութեան ուշագրաւ էջ մը կը վերարծարծեն:

Իր «Չոփ–չոր բանասէր»(10) ըլլալու նախկին հանգամանքը արգելք չէ եղած Օտեանին՝ Պօղոս Նուպարի հանրամատչելի կենսագրութիւն մը կազմելու, որ այսօր իսկ հաճոյքով կը կարդացուի, չըլլար հիւ նաեւ հեղինակի անուրանալի ոճական ձիրքին եւ, ինչո՞ւ չէ, լրագրական հռտառութեան՝ իր չարադրանքը մանրամասնութիւններով չխճողելու: Ան բարեխիղճ ուսումնասիրող մըն է, որ հաւաքած է բանաւոր ու գրաւոր տարբեր աղբիւրներէ նիւթեր: Կենսագրեալին հանդէպ որոշ չափով համակրալից իր կեցուածքը գործին հիմնական՝ տեղեկատուական բնոյթին վնասած չէ:

Մէկ չունչով կարդացուող այս գրքոյկը այսօր իսկ իր սկզբնաղբիւրի արժէքը կը պահէ՝ ճակատագրական չրջանի մը ծանօթութեան եւ ուսումնասիրութեան համար:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Նիւ Ճըրզի

ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

ԱՄԱՎԵՐԴԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Մօտ օրէն, ամբողջ երկրի մէջ, իր լրումին կը հասնի ընթացիկ տարուան ուսումնական չրջանը որով եւ հայկական վարժարանները եւս կը փակեն իրենց դռները, Նոյեմբերի վերջերուն եւ Դեկտեմբերի առաջին օրերուն, հայ հանրութեան ներկայանալով ամավերջի հանդէսներով՝ միաժամանակ ներկայացնելով տարուան իրենց հունձքը:

Այս հանդէսներուն առաջինը ըլլալով՝ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21ին, Հայ Կեդրոնի «Սիրանոյշ» թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ ՍԳԽ. Կրթ. Հաստատութեան նախակրթարանի բաժնի ամավերջի հանդէսը, ներկայութեամբ առաջնորդ Գիւտակ արք. Մուրատեանի, Հայ Կեդրոնի վարչական անդամներու եւ աւելի քան 400 հանդիսականներու: Տարուան չրջանաւարտներու սրտառուչ մուտքով, արժանթինեան եւ հայկական քայլերգներու խմբերգումով սկսաւ հանդիսութիւնը, որուն ընթացքին խօսք առին տնօրէնուհի Ներ. տիկ. Սոնիա Տեմիրճեան եւ տիկ. Անի Սարգիսեան: Շրջանաւարտ երկու աշակերտուհիները կարդացին հրաժեշտի խօսքեր՝ հայերէն եւ սպաներէն: Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ վկայականներու բաչխումը: Այս տարի հաստատութեան նախակրթարանէն չրջանաւարտ կ'ըլլային 17 աշակերտներ, ինչ որ համեստ թիւ մըն է համեմատած նախորդ տարիներու չրջանաւարտներուն թիւին: Պարգեւատրուեցան դասերու եւ ուսումնական այլ կարգերու մէջ յառաջադէմ աշակերտներ:

Պաշտօնական այս բաժինէն յետոյ գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը՝ երգով, հայկական պարերով եւ արտասանութիւններով:

Պուէնոս Այրէսի մէջ կը գործեն եօթը հայկական վարժարաններ, որոնց չորսը՝ ազգային, իսկ մնացեալը՝ Մխիթարեան, ՀԲԸՄ–ի եւ Արմենիա Մչակ. Ընկերակցութեան կողմէ հիմնուած են:

---

(1) Երուանդ Օտեան, «Պօղոս փաշա Նուպար», Հալէպ, "Կիլիկիա" հրատարակչատուն, 2006, 127 էջ:

(2) Հմմտ. Գէորգ Եաղըճեան, «Երուանդ Օտեանը՝ Պօղոս Նուպար փաշայի կենսագիրը», "Ազդ – Մշակոյթ", 2008 Հոկտեմբեր 11:

(3) Հմմտ. Էդուարդ Մելքոնեան, «Հայկական Բարեզործական Ընդհանուր Միութեան պատմութիւն», Երեւան, 2005, էջ 79:

(4) Զինք տեսած երկու հրատարակութիւններ, որոնք թերեւս այս գիրքը յիշած ըլլան. Սամուէլ Մուրադեան, «Երուանդ Օտեան», Երեւան, 1996 եւ Սամուէլ Պօղոսեան, «Պօղոս Նուպար փաշա. ազգային գործիչը», Երեւան, 2004: Գիրքին օրինակ մը կայ Մխիթարեան Միաբանութեան գրադարանին մէջ, բատ Թուային ցուցակին (www.mechitaristhenbibliothekwien.com):

(5) Երուանդ Օտեան, Անիծեալ տարիներ 1914–1919 (անձնական յիշատակներ), Երեւան, 2004, էջ 111:

(6) Յ. Ճ. Սիրունի, «"Ազատամարտ"ի սերունդը» Հայրենիք ամսագիր, Հոկտ. 1924, էջ 129:

(7) Օտեան, Անիծեալ տարիներ, էջ 111_112:

(8) Յ. Ճ. Սիրունի, «Գիծեր Երուանդ Օտեանի կեանքէն», Հայրենիք ամսագիր, Յունիս 1927, էջ 50:

(9) Անդ:

(10) Օտեանի քնորոշումն է՝ Սիրունի արտայայտուած (անդ, էջ 48):

թեան, ընդամէնը չուրջ 2500 աշակերտներով, որոնց կէսէն աւելին ոչ-հայ: Ըստ պետական մարզահամարի տուեալներուն արժանթինահայութիւնը կրնայ աշակերտական տարիքի 8500 չունչ ունենալ. հաւանական այս թիւին հազիւ 1000ը ներգրաւուած է հայկական վարժարաններու մէջ:

* * *

ՀՕՄ-Ի ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Նոյեմբերի 20ին երեկոյեան, ՀՕՄ-ի «Օննիկ Պօտուրեան» Հանգստեան տան մէջ բացումը կատարուեցաւ չէնքէն ներս նոր կառուցուած ղբօսասրահի մը, որ իրականացած է չնորհիւ բարերարներ Գարլոս Փոթիկեանի, Պօղոս Էքմէճեանի եւ Արթօ Գալճեանի միացեալ նուիրատուութեան եւ ջանքերուն: Ձբօսավայրը ունի ճրմեռնային եւ ամառնային բաժիններ, անհրաժեշտ կահաւորումով, որպէսզի Հանգստեան տան մէջ ապասան դառած մեր ազգակիցները պատեհութիւն ունենան անցընելու իրենց ազատ ժամերը՝ ընթերցումով, զրոյցներով, խաղերով եւ այլ զբաղումներով:

Բացումի արարողութիւնը կատարուեցաւ արժանթինահայ առաջնորդ Գիւսակ արք. Մուրատեան եւ Հայ Կաթողիկէ առաջնորդ – էքզարք Վարդան եպս. Պօղոսեանի աղօթքով: Այնուհետեւ խօսք առնելով ՀՕՄ-ի վարչութեան ատենապետուհի տիկ. Ռիթա Աճէմեան, սպաներէն եւ հայերէն լեզուներով թարգման հանդիսացաւ կազմակերպութեան երախտապիտութեան՝ հանդէպ բարերարներու նուիրումին եւ գնահատանքի յուշատախտակ յանձնեց իւրաքանչիւրին: Յանուն բարերարներուն չնորհակալական խօսք ըրաւ պրն Գարլոս Փոթիկեան:

Պաշտօնական այս բաժինէն վերջ տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն:

Աւելցնենք, որ պրն. Արթօ Գալճեան բարերարն է Հանգստեան Տան չրջափակին մէջ կառուցուած մատուռին, էքսէրճեան եղբայրները կարեւոր բարերարութիւններ կատարած են Ղարաբաղի եւ Հայաստանի մէջ, իսկ պրն. Գարլոս Փոթիկեան՝ բացի Հայաստանի եւ Ղարաբաղի իր բարերարութիւններէն, մեծապէս կը սատարէ տեղւոյս համայնքին չանքերուն, յատկապէս Հայաստան Հիմնադրամի, Մխիթարեանի վարժարանի եւ ՀՕՄ-ի հանգստեան տան հոգատարութեան աշխատանքներուն մէջ:

* * *

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ԴՐՕՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ

Հայ կեդրոնի «Սիրանոյշ» թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ մասնաւոր հանդիսութիւն մը, որ կազմակերպուած էր Արժանթինի մօտ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատան եւ տեղւոյս պետական նամակատան տեսչութեան միացեալ չանքերով: Ներկաներու մէջ էին պետական–քաղաքապետական պաշտօնատարներ, տարբեր երկիրներու դեսպանական անձնակազմեր, ինչպէս նաեւ աւելի քան 400 հայ հրաւիրեալներ: Հանդիսութեան չարժառիթն էր Հայաստանի եւ Արժանթինի մէջ նոր լոյս տեսած նամակադրոշմներու ներկայացումը հանրութեան:

Հայաստանի Հայփոստ և Արժանթինի Պետական նամակատան համախոհութեամբ եւ գործակցութեամբ հրապարակ հանուած են նամակադրոշմներ՝ երկու երկիրներու ժողովրդական արուեստը խորհրդանշող, որոնք կը ներկայացնեն հայկական եւ արժանթինեան պարարուեստէն երկու պատկերներ. հայկական «Հօյ Նազան» եւ արժանթինեան «Մալամպօ»ն: Այս առթիւ, յաջորդաբար խօսք առին Արժանթինի պետական նամակատան տնօրէնը՝ տոքթ. Խուարտօ Տի Գարլօ եւ ՀՀ դեսպան պրն. Վլատիմիր Կամիրչալեան: Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը: Տեղւոյն վրայ, եւ ընդհանուր ծափերու մէջ յատուկ կնիքով կնքուեցան նամակադրոշմներու նմոյշներ:

Յայտնենք, որ նամակադրոշմներէն մէկը կը ներկայացնէ հայկական «Հօյ Նազան» պարող դոյզ մը՝ կարմիր Փոնի վրայ, իսկ միւսը կապոյտ Փոնի վրայ ալ՝ արժանթինեան «Մալամպօ» պարող մը: Յայտարարուեցաւ, որ Շաբաթ, Նոյեմբեր 22ին, երկու երկիրներու մէջ պաշտօնապէս չրջաբերութեան պիտի դրուին նամակադրոշմները՝ համարժէք գիներով: Հայաստան եւ Արժանթին առաջին անգամ ըլլալով կը նախաձեռնեն նման հրատարակութեան մը: Վերանկախութեան այս նոր չրջանին, Հայաստան–Արժանթին դիւանագիտական կապերը սկսած են 1992ին, եւ այդ թուականէն ասդին կնքուած են 20 համաձայնագիրներ, եւ Երեւանի ու Պ. Այրէսի մէջ տեղի ունեցած են դրոշմաթուղթերու հինգ ցուցահանդէսներ: 2001ին, Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան ընդունման 1700 ամեակին առիթով, Արժանթինի մէջ չրջաբերութեան դրուած են պատմական այդ դրուագը խորհրդանշող դրոշմաթուղթեր: Այս իրողութիւնները յիշելով՝ պրն. Վ. Կարմիրչալեան ընդգծեց, որ այս նախաձեռնութեամբ երկու երկիրները կ'ամրապնդեն իրենց բարեկամութիւնը:

Ա. Պ.

ԴԱՂՈՒԹԻՆ ԴԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Տատեան վարժարանի երդիքին տակ, Նոյեմբեր 15ին, կազմակերպութեամբ վարժարանին տնօրէնութեան, ուսուցչաց կազմին, տեղի ունեցած է մեծարանքի հանդիսութիւն մը նուիրուած Մարմարայի խմբագրապետ՝ Ռ. Հատտէճեանի: Նախորդ օրն ալ նման ձեռնարկ մը եղած էր միայն Տատեանի աշակերտներուն եւ ծնողներուն համար, որու յայտագրի աւարտին խօսք առած է մեծարեալը: Բուն հանդիսութեան նպատակը եղած է պատմել կենսագրական այն երկար ճամբան որմէ անցած էր Ռ. Հատտէճեան եւ այդ կենսագրականը ներկայացուցած են երկու պարմանուհիներ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը արտասանութիւններով, երգերով եւ պարերով: Այս առթիւ, Մինաս Օֆլազ վարժարանին երդիքին տակ փոխադրած էր Ռ. Հատտէճեանի խմբագրական աշխատասենեակը ճշգրիտ նմանութեամբ եւ հարգատ մթնոլորտով: Հանդէսի աւարտին, արտայայտուած է Ռ. Հատտէճեան եւ յայտնած իր յուզումն ու ուրախութիւնը եւ իր գնահատանքը տարուած աշխատանքին համար:

* * *

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մեծի Տանն կաթողիկոսութեան «Գ. Կիւլպէնկեան» սրահին մէջ, տեղի ունեցած է մեծարանքի հանդիսութիւն մը նուիրուած Յակոբ Պալեանի: Բացման խօսքը արտասանած է Սահակ արք. Եմիչեան, որմէ ետք Կարօ Յովհաննէսեան ամփոփ տեղեկութիւններ տուած է Յ. Պալեանի կենսագրութեան մասին: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք խօսք առած է Արամ Ա. կաթողիկոս, որ անդրադառնալէ ետք Յակոբ Պալեանի 50ամեայ գործունէութեան պարգեւատրած է մեծարեալը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Ս. Մեսրոպ Մաշտոց չքանչանով, իսկ Նորայր եպիսկ. Աչըգեան կարդացած է Արամ Ա.-ի չնորհած Օրհնութեան Գիրը: Վերջին խօսքը արտասանած է Յակոբ Պալեան: Հանդիսութիւնը փակուած է «Կիլիկիա» մաղթերգով:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մայր աթոռի հրատարակչական բաժինը լոյս ընծայած է եկեղեցական գործիչ Պետրոս արք. Բերդումեանի «Աղբիւր բացեալ»ի աշխարհաբար առաջին թարգմանութիւնը: Թարգմանիչն է Տիգրան սարկաւագ Բաղումեան: Հատորը խմբագրած է Սեդա Սամպոլեան: «Աղբիւր բացեալ»ը աւետարանական առակներու ամբողջական միակ մեկնութիւնն է:

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՋԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Սայլը թաւալելով կը հեռանար Տէօրթ եօլի այն թաղէն որ պատնէշներէն դուրս պտուտելով աւերման ենթարկուած էր: Հարկ չկար հարցնելու թէ թշնամի խուժանը մինչեւ ո՞ւր հասած էր. իրենց հետքերը ճգած էին. –կայծինահար ծառեր, արմատախիլ եղած նարնջենիներ, կոխոտուած պարտէզներ ու ասդին անդին առանձնապէս ցցուած ծառի կըմախքներ, որոնց տերեւները բառնան իմաստով ամբողջովին վեթռտուած էին: Աւելի կատարեալ ու արտայայտիչ պատկեր չէր կարելի երեւակայել՝ իր ամբողջութեանը մէջ ըմբռնելու համար այն չարագուշակ մարդակերպերու քանդող ոգին, որով յարճակեր էին խաղաղ բնակչութեան վրայ:

Այս անգամ ալ Համիտիէ երթալու համար ստիպուած էինք էրզին հանդիպիլ: Նկատի ունենալով մեր կարճ ժամանակը, յոյս չունէինք կրկին մեր բանտարկեալները տեսնելու, բայց մեր սովորութեան համեմատ փորձեցինք ու յաջողեցանք: կարճ եւ անբաւական տեսակցութեան մը միջոցին էր որ հաղորդեցինք մեր դիտցածը Բայտսի աքսորեալներու մասին ու փոխադարձաբար լսեցինք թէ այդ նոյն աքսորեալներուն հաւանական էր որ հանդիպէինք մեր ճամբուն վրայ:

Ուրեմն աճապարեցինք ճամբայ ելլելու: Զիերը չէին քակուած իսկ եւ մեր սայլը պատրաստ կը սպասէր շուկային մէջ: Հազիւ թէ տեղաւորուած էինք, երբ չատ երիտասարդ եւ չատ թուխ երիտասարդ մը եկաւ դէպի մեզ: Թուրք էր. իր սէլամը տալէն ետքը վարանոտ մնաց պահ մը, եւ հակառակ մեր հրաւէրներուն անիկա չխօսեցաւ. իր սեւ եւ համակրելի աչքերը թէ՛ տխուր էին թէ՛ ժպտուն եւ անոնց ջերմ նայուածքը կը հանդչէր անգամ մը իմ անգամ մը ընկերուհիիս վրայ: Այն պահուն երբ սայլապանը որ պահ մը հեռացած էր մեզմէ՝ կը վերադառնար, թուրք երիտասարդը հրաժեշտ առաւ ու հեռացաւ:

– Խօսեցա՞ք իր հետը, հարցուց սայլապանը, երբ ճամբայ ելած էինք, եւ գինքը աչքէ հեռացուցած բոլորովին:

Իր չարունակական դեգերումներուն մէջ՝ մեր սայլապանը մանրամասնօրէն դիտէր այլ եւ այլ վայրերու պատմութիւններ. մեզի հետ կը չահագրգռուէր ու յաճախ մեզի հետ կը պտըտէր երբ երթայինք աւերակներու վրայ. ու չատ անգամ ինքն էր որ կ'ամբողջացնէր արկածաձևներուն կցկտուր խօսքերը:

– Այդ տղան Մարաշցի Մէհմէտ անուն երիտասարդ մըն է, ըսաւ վերջապէս, երբ մեր սայլը անկարելի ոստումներ ընելով դուրս կ'ելլէր էրզինէն. անոր ըրածը ոչ ոք չէ ըրած:

Մեր հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար պատմեց էրզինի դէպքը եւ Մարաշցի Մէհմէտին դերը:

Զորեքշաբթի ժամը 11ին էրզինի Միւթէսարըֆը Սաֆ պէյ հեռագիր կը ստանայ Ատանայէն, որով իմաց կը տրուէր իրեն թէ 24 ժամէ ի վեր ջարդ կար: Անմիջապէս միւթէսարըֆը զինք կը բաժնէ թուրք ժողովուրդին: Հինգշաբթի չորս Տէօրթ Եօլցի Հայեր, որոնք պաներ առնելու համար էրզին կու գային՝ կը սպանուին ճամբուն վրայ: Այն ատեն երկու միւսլիմաններ՝ սապլըգ Մուֆթի եւ Մուսա Չֆէնտի կը հաւաքեն էրզին գտնուող 200ի չափ Հայերը, կը տեղաւորեն զանոնք խանի մը մէջ եւ իրենք կը պաշտպանեն խուժանին յարձակումներուն դէմ: Հետզհետէ պաշտպանութիւնը կը դժուարանայ. զինուած ամբոխը կատաղութեամբ կու գայ կեռավուրներուն վրայ, ի զուր քանի մը հօճաներ կու գան կը միանան վերը յիշուած թուրքերուն: Այն ատեն ճարահատ, հազար հնարքի դիմելով եւ կեանքերնին վտանգելով կը փոխադրեն Հայերը խանէն բանտ ուր կ'ամբացնեն զիրենք բանտին մէջ, թէեւ աւելի ապահով: Հայերը կը ղրկուին դուրսի հետ որեւէ յարաբերութիւն ունենալէ: Մուժանը օրերով կը պաշարէ զիրենք եւ համբերութեամբ կը սպասէ այն րոպէին երբ անօթութիւնը պիտի հարկադրէր Հայերը՝ իրենց ամրոցէն դուրս ելլելու: Եւ իրաւամբ կեանքը կը սկսի անկարելի դառնալ պաշարեալներու համար. նոյնիսկ թուրքերը չեն համարձակիր իրենց չրջանակին մէջ մտնել եւ պաշարեալներուն տակ պարէն հասցնել Հայերուն: Այդ պահուն է որ էրզինի Թրքաբնակ աւանին մէջ Մէհմէտին խիղճը կ'արթննայ եւ այդ քանամեայ երիտասարդը անխոնջ եռանդով եւ ոտնահարելով մահուան վտանգը, օրուան զբեթէ ամէն ժամերուն՝ ուտեստ կը հասցընէ Հայերուն: Երբ պաշարեալներուն զրպանի դրամը կը սպառի, այն ատեն նոյնիսկ ինք կը տրամադրէր հինգ ոսկի, միակ խնայողութիւնը որ ըրած էր երկու երեք տարիէ ի վեր՝ աշխատելով ճարտարապետ Կիրակոս ուստային քով:

Էրզինցի 200 Հայեր, մեծ մասը պանդուխտ, իրենց կեանքը կը պարտին այդ դեռահաս թուրք երիտասարդին:

Երբ սայլապանը իր պատմութիւնը աւարտեց, բաւական հեռու էինք արդէն էրզինէն. մեր սիրտերը ողողուած էին նոր տեսակ զգացումով մը, յուզմունքով էր որ կը մտաբերէի Մարաշցի Մէհմէտին առեղծուածային եւ խաղաղ ու համակրելի նայուածքը:

(Շար. 87)

PROMO HIVER

WEEK-END A EREVAN

Vol Direct + 3 nuits hôtel 4 étoiles

à partir de **430 euros TTC**

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS & SEVAN VOYAGES
11 rue des Pyramides — 75001 Paris
Tél. : 01.42.61.51.13 — Fax : 01.42.61.94.53

48 Cours de la Liberté — 69003 Lyon
Tél. : 04.78.60.13.66 — Fax : 04.78.60.92.26

67 La Canebière — 13001 Marseille
Tél. : 04.95.09.30.60 — Fax : 04.95.09.30.61

armenie@saberatours.fr www.voyageenarmenie.com

Centre Culturel Saint-Mesrob

à Paris

EXPOSITION
DE TABLEAUX
ET
CONFERENCE
par
le Père HAROUTIOUN BEZDIKIAN

Du jeudi 4 au mercredi 10 décembre
Exposition d'aquarelles :
PAYSAGES VENITIENS

Vernissage :
le jeudi 4 décembre
à partir de 18h jusqu'à 20h30
Horaires de l'exposition :
Tous les jours, de 15h à 19h

Le jeudi 4 décembre à 21 heures
Conférence :
LES MONASTERES CHALCEDONIENS EN ARMENIE

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro : Cardinal Lemoine ou Monge
RER Luxembourg

26e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 26ՐԴ ՇԱՐՔ

(Ա· ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութիւամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Centenaire 100 ԱՄԵԱԿ

ARTHUR ADAMOV /
ԱՐԹԻՒՐ ԱԴԱՄՈՎ

WILLIAM SAROYAN /
ՈՒԻԼԻՐՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ

* ● *

ARTHUR ADAMOV
COMME NOUS AVONS ETE

ԱՐԹԻՒՐ ԱԴԱՄՈՎ
ԱՅՆՊԷՍ ԻՆՔՊԷՍ ԷՒՆՔ
(1952)

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, ժամը 16ին
DIMANCHE 7 DECEMBRE à 16h

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՏՈՒՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
M° Porte d'Orléans
ou RER Cité Universitaire
Մուտք 5 եւրօ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇԱՐԺԱՀԱՊԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մանաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները նոյեմբեր 23ի հոգեճաշին առթիւ.-

Տէր եւ Տիկին Լամպէրսքի, Տիկին Ալիս Շաքոֆ, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ադաչեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փափազեան, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Թիէրի Նոտարեան, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Քրիսա Նէտէլեան, Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն 50ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Նէտէլեան, Օր· Ալիս եւ Անահիտ Տէր Վարդանեան, Ոմն, Օր· Նուարդ Գումբուեան, Օր· Մելինէ Սայրին, Պ· Ժակ Պոսմաքեան, Տէր եւ Տիկին Մաֆաքեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մատիկեան, 100կան եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ճարութիւն Սարգիսեան, Օր· Մարգարիտ Աբրահամեան 40ական եւրօ, Տիկին Մայրա Փափազեան, Պ· Սարգիս Մուրատեան, Տիկին Իսկուհի Գառնիկեան, Տիկին Մակի Գուլումճեան, Տիկին Արաեմիս Ասիք, Պ· կարօ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Ճարութ Գապայեան, Տիկին Մարկօ Բարխեան, Տիկին Մանուշակ Փափազեան, Օր· Շուշիկ Փափազեան, Տիկին Մելինէ Ղազարեան, Տիկին Վերժին Համբարձումեան 20ական եւրօ:

(Շար·)

Appel aux animateurs

Dans le cadre de la préparation des festivités du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France, et afin de créer un diaporama, nous remercions tous les animateurs qui ont participé aux séjours organisés dans notre Centre de vacances de Bellefontaine depuis sa création, de nous adresser une photo d'identité à l'adresse suivante :
CBAF-CA
17 rue Bleue - 75009 Paris

Merci d'indiquer au dos de la photo, vos nom et prénom ainsi que le mois et l'année de votre participation à Bellefontaine.

Ces photos devront nous parvenir au plus tard le 15 janvier 2009.

Date à retenir

PARIS

SAMEDI 28 MARS
DINER DE GALA
à l'occasion du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France.

*
**

ARMEN'LIVRES
SALON DU LIVRE ARMENIEN
4ème édition
les 12, 13 et 14 décembre
de 11h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
organisé par
la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 6 et Dimanche 7 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
Poterie. Objets de bois sculptés. Bijoux. Broderie. Tapisserie. Instruments de musique. Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :
Bijoux. Broderie...

Livres. Philatélie arménienne. Epicerie fine arménienne. Cadeaux...

Contes arméniens :
Samedi 15h30 : Conteurs de Sèvres;
Dimanche 15h30 : Corinne Mighirditchian et Anouche Donabédian.

• Bar

• Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk
au **Collège Samuel-Moorat**
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
——— Parking assuré ———

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

Un séjour d'hiver au ski

Pour les enfants nés entre le 1er janvier 1995 et le 31 décembre 2000
Dans son Centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du samedi 14 février au samedi 21 février 2009
Renseignements et inscriptions jusqu'au 10 janvier 2009
Par téléphone au 01 53 34 13 18, par mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01 53 34 12 13

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS D'HIVER
(Du 14 au 21 février 2009)
ET D'ETE 2009 A BELLEFONTAINE

- **Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire pour hiver).**

Candidatures à adresser à :
C B A F — 17 rue Bleue, 75009 Paris
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au : 01.53.34.12.13

Les Activités du Mois de Decembre du Centre Culturel Sahak-Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

—— **CONFERENCE** ——

Le Samedi 6 décembre, à 20 heures 30

«L'HISTOIRE DU PEUPLE ARMENIEN»
par
Gérard DEDEYAN
Professeur d'Histoire à l'Université Montpellier III — Ecrivain
Membre à l'Etranger de l'Académie des Sciences d'Arménie

—— Entrée libre ——